

שבוע פרשת שלח

(23 - 29 June 2023)

י"ז - כ"ג סיון תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינַי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
כֵּן עֵינַי אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר-נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אִפְסָם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמּוֹסֵם
שִׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל-נִפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל-
נִפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלֶטָה מִפֶּח יּוֹקְשִׁים
הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלֶטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נתקבל מכתבו ממוצש"ק, בו כותב ע"ד כניסת תלמידיהם שי
להמשיך לימודיהם במוסדות חב"ד, ויהי רצון שתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויראו הוא וחבריו
סגל המורים-ות פרי טוב בעמלם להקים דור בישראל אשר כל רואיהם יכירם כי זרע ברך ה'
הם, ותקותי חזקה אשר זה יוסיף מרץ וכחות יותר בו ובכל העובדים ברשת אהלי יוסף יצחק
אשר באה"ק ת"ו לילך מחיל אל חיל בעבודתם קדושה זו, וכשמוסיפין מעט למטה מתוסף הרבה
מלמעלה, ושלא בערך כידוע דרז"ל בפרשת שבוע זה על הכתוב ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם
רבבה ירדופו, ונעם לי לקרות בסיום מכתבו על אשר רואה הוא וזוגתו שיחיו ברכה במדתו של
הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה בהתפתחות ילידיהם שליט"א...

בהנוגע ללימוד במוסד חינוך אחר, מובן שדין קדימה יש לעבודה בכרם חב"ד במובנו
המדויק, וכוונתי בענייני הרשת, ורק באם אין למצוא בשום אופן ענין כזה ברשת אזי יש להתענין
בהצעת מוסד חינוך על טהרת הקדש אף כי לא מכרם חב"ד, וכמובן באופן שלא יזיק ולא יגע כלל
בעבודתו ובמסירותו הוא התפתחות מוסד הרשת וענייני צעירי אגו"ח...

בודאי ינצלו יום ה"ג בעומר וכן מכינים תכנית בקשר עם חג השבועות הבע"ל והשי"ת
יצליחם.

בברכת הצלחה לבשו"ט בכל האמור וגם בענייניהם הפרטים.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 219..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
220..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
222..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 227..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 228..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 229..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 230..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 231..... ספר המאמרים - תרפ"ט
232..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
235..... רשימת הרבנית רבקה
241..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 34..... ילקוט לוי יצחק על התורה
36..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
181..... נביאים וכתובים.
191..... עין יעקב - מסכת ברכות
242..... נקודה משיחת קודש מעובדת
243..... חומש לקריאה בציבור.
251..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
252..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ג.
254..... לוח זמנים
255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה והיה באכלכם מלחם הארץ
ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ג. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ג. 13

לקוטי שיחות

- פרשת שלח, כרך כג, ב. 22
פרשת שלח, כרך כג, ג. 28

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 37..... חומש יומי - פרשת שלח.
60..... לוח לתהלים היומי.
61..... תניא יומי.
72..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 75..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
79..... שלושה פרקים ליום.
145..... פרק אחד ליום.
174..... ספר המצוות

לימוד מוהולק לפי ימים

- 183..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת גיטין
192..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא.
206..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא
220..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת שלח, אודות מצות הפרשת חלה:
 2 **וְהָיָה בְּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה רֵאשִׁית**
 3 **עֲרִיסוֹתֵיכֶם וְגו'**¹ (ופירש רש"י: "כשתלושו כדו עיסותיכם שאתם רגילין
 4 ללוש במדבר, וכמה היא וימורו בעומר עומר לגולגולת (ושיעורו מ"ג ביצים
 5 והומש ביצה), תרימו מראשיתה,
 6 כלומר קודם שתאכלו ממנה, ראשית
 7 תלקח חלה אחת תרומה לשם ה").
 8 **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק הַשְּׂאֵלָה בְּמָה**
 9 **שְׁכַתוּב בַּפְּסוּק זֶה בְּאֲכֻלְכֶם**
 10 **מִלֶּחֶם הָאָרֶץ**², **הָרִי פְּסוּק זֶה**
 11 **בָּא בְּהִמְשָׁךְ לְמָה שְׁכַתוּב**
 12 **לִפְנֵי זֶה³ כְּבּוֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ,**
 13 **וְאִם כֵּן, הֲיָה לִיָּה לְמִימְרָה הִיא**
 14 **לו (לכתוב) לומר בְּאֲכֻלְכֶם**
 15 **מִלְחָמָה, וּמִמִּילָא הִיא מוּבָן**
 16 **דְּקָאֵי עַל לְחֵם הָאָרֶץ וּלְמָה**
 17 **צִרִיךְ הַכְּתוּב לִפְרֹשׁ וּלְפַרֵּשׁ שְׂמֻדוּבָר**
 18 **בְּלֶחֶם הָאָרֶץ?**
 19 **גַּם צִרִיף לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בַּפְּסוּק**
 20 **זֶה מָה שְׁכַתוּב וְהִיא בְּאֲכֻלְכֶם**
 21 **גּו' תְּרִימוּ תְרוּמָה, הָרִי הַסֵּדֶר**
 22 **הוּא שְׂהַחֲלָה קוּדְמַת לְהִינְטַל**
 23 **קוּדְמָה הָאֲכִילָה וּמֵאַחַר שֶׁפִּרְשַׁת**
 24 **הַחֲלָה צִיבְכָה לְהִיּוֹת לִפְנֵי הָאֲכִילָה,**
 25 **מדוע הכתוב מזכיר את ענין האכילה,**
 26 **וְהִיא בְּאֲכֻלְכֶם לִפְנֵי עֵינֵי הַהִפְרָשָׁה,**
 27 **תְּרִימוּ תְרוּמָה (כְּפִי שְׂהַקְשָׁה**
 28 **הַרְמ"ז המְקוּבַל רַבִּי מִשֶׁה זְכוּת,**
 29 **בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַזוּהַר בְּפִרְשַׁת**
 30 **עַקְבִּי⁴).**
 31 **גַּם צִרִיף לְהִבִּין⁵ דְּבַר נוֹסֵף בְּעֵינֵי**
 32 **הַפְּרִשַׁת חֲלָה מָה שְׁכַתוּב**
 33 **בִּיחְזָקָא⁶ רֵאשִׁית**

ביאור בדרך אפשר

34 **עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לִפְהֵן לְהִנִּיחַ בְּרֻכָּה אֶל בֵּיתְךָ,** וצריך להבין
 35 **מָהוּ עֵינֵי הַבְּרֻכָּה אֲשֶׁר תִּנִּיחַ אֶל בֵּיתְךָ עַל יְדֵי נְתִינַת חֲחֻלָּה**
 36 **אֶל הַפְּהֵן שְׂדַבְרָה זֶה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכַתּוּב?**
 37 **וְגַם צִרִיךְ לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בַּפְּסוּק זֶה בִּיחְזָקָא, מָהוּ דִּיּוּק הַלְּשׁוֹן**
 38 **(לְהִנִּיחַ בְּרֻכָּה) אֶל בֵּיתְךָ,**
 39 **מדוע כאן הכתוב מדייק שהברכה**
 40 **תבוא אל הבית דוקא וְלֹא כְּמוֹ**
 41 **בְּדֶרֶךְ כָּלֵל שְׂהַלְשׁוֹן הוּא**
 42 **בְּרוּךְ אַתָּה, וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים**
 43 **וְכִיּוֹצֵא בְּנָה שְׂבַפְסוּקִים אֵלֶּה נֹאמַר**
 44 **שֶׁהַבְּרָכָה הִיא אֶל הָאֲדָם, וְאֵילוּ כִּכָּן**
 45 **מוֹדַגֵּשׁ עֵינֵי הַבֵּית?**

בס"ד. ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ג (הנחה בלתי מוגה)

1 **וְהִיא בְּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה**
 2 **לַיהוָה רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם וְגו'**¹. וְיָדוּעַ
 3 **הַדִּיּוּק בְּמָה שְׁכַתוּב בְּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ**², הָרִי
 4 **פְּסוּק זֶה בָּא בְּהִמְשָׁךְ לְמָה שְׁכַתוּב לִפְנֵי זֶה³**
 5 **כְּבּוֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, וְאִם כֵּן, הֲיָה לִיָּה לְמִימְרָה**
 6 **בְּאֲכֻלְכֶם מִלְחָמָה, וּמִמִּילָא הִיא מוּבָן דְּקָאֵי עַל**
 7 **לְחֵם הָאָרֶץ. גַּם צִרִיף לְהִבִּין מָה שְׁכַתוּב וְהִיא**
 8 **בְּאֲכֻלְכֶם גּו' תְּרִימוּ תְרוּמָה, הָרִי הַסֵּדֶר הוּא**
 9 **שְׂהַחֲלָה קוּדְמַת לְהִינְטַל קוּדְמָה הָאֲכִילָה (כְּפִי**
 10 **שְׂהַקְשָׁה הַרְמ"ז בְּפִרְשַׁת עַקְבִּי⁴).** גַּם צִרִיף
 11 **לְהִבִּין⁵ מָה שְׁכַתוּב בִּיחְזָקָא⁶ רֵאשִׁית**
 12 **עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לִפְהֵן לְהִנִּיחַ בְּרֻכָּה אֶל בֵּיתְךָ,**
 13 **מָהוּ עֵינֵי הַבְּרֻכָּה אֲשֶׁר תִּנִּיחַ אֶל בֵּיתְךָ עַל יְדֵי**

14 **נְתִינַת חֲחֻלָּה אֶל הַפְּהֵן. וְגַם, מָהוּ דִּיּוּק הַלְּשׁוֹן (לְהִנִּיחַ בְּרֻכָּה) אֶל בֵּיתְךָ, וְלֹא**
 15 **כְּמוֹ בְּדֶרֶךְ כָּלֵל שְׂהַלְשׁוֹן הוּא בְּרוּךְ אַתָּה, וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים וְכִיּוֹצֵא בְּנָה.**
 16 **(ב) וַיּוּבֵן בְּהִקְדָּם עֵינֵי מִצְוֹת חֲחֻלָּה⁷, שְׂהִיא אַחַת מִשְׁלֹשׁ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנָנוּ**
 17 **לְנִשְׁיָם, חֲחֻלָּה, נְדָה, הַדְּלָקַת הַנֵּזֶר (שְׂהַרְאִשֵׁי תִיבוֹת שְׂלֵהֶם הוּא**
 18 **חֲחֻלָּה⁸, או חֲחֻלָּה⁸). דְּהִנֵּה אֲמָרוּ רַב"ל (בְּפִירוּשְׁלָמִי⁹**
 19 **הִיא חֲחֻלָּה שְׂל עוֹלָם, דְּכִשְׁם שְׂבַנְגוּעַ לְחֲלָה אִיתָא בְּמִשְׁנָה¹¹ שְׂמִשְׁעָה שְׂהִיאֵה**

(1) פרשתנו טו, יט"כ. (2) ראה רד"ה והי' באכלכם תרין (סה"מ תרין ע' שסח). (3) פסוק יח. (4) לזח"ג ערב, א (הובא באוה"ת פרשתנו ע' תקלח). (5) ראה גם רד"ה ראשית עריסותיכם תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שלב ואילך. ע' שלח ואילך). ד"ה הנ"ל תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רכב ואילך). ד"ה והי' באכלכם תרין (סה"מ תרין ע' שסח ואילך). וראה אוה"ת שם ע' תקלו. (6) מד, ל. (7) בהבא לקמן – ראה אוה"ת שם ע' תקלה-תקלו. וראה גם סה"מ שם. (8) הגהות מיימוניות דשייכי לספר זרעים בסופה (נדפס ברמב"ם סוף הל' זרעים). הובא במגלה עמוקות פ' שלח ד"ה ג' מצוות (ז, ד). (9) שבת פ"ב סוף ה"ו. (10) ב"ר רפ"ד. פי"ז, ח. (11) חלה רפ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁהֵאָשָׁה מִקְשָׁקֶשֶׁת מֵעֹרֵבֶת וְלֹשֶׁה עֵיִסְתָּהּ בְּמִים מִגְּבֵהַת
 2 וּמִפְרִישֶׁהָ אֶת חֲלָתָהּ מֵהַעִיסָה, כִּף גַּם בְּאָדָם הָרֹאשׁוֹן נֶאֱמַר
 3 תְּחִילָה וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה וּגו'¹², שִׁבְתַּחֲלִילָה הִיוּ מִים
 4 וְלֹאֲחֲרָי זֶה וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֶפְר מִן הָאֲדָמָה¹³,
 5 וְהֵינּוּ שִׁצִּירַת הָאָדָם הִיתָה עַל יְדֵי
 6 עֵירֻבֹב מִים וְעַפְר שְׁזָהוּ כִּגְבֹל
 7 הָעוֹשָׂה בִצֶק שְׁנוֹתָן מִים וְאַחַר
 8 כִּף לֹשׁ אֶת הָעֵיִסָּה¹⁴ עַל יְדֵי
 9 עֵירֻבֹב הַמִּים עִם קִמַּח. וְכִיּוֹן
 10 שֶׁבְּחֻטָּא עֵץ הַדַּעַת קִלְקְלָה
 11 חֲנָה וְהַחֲטִיִּיאָה אֶת אָדָם
 12 הָרֹאשׁוֹן שֶׁהִיָּה חֲלָתוֹ שֶׁל
 13 עוֹלָם, הִנֵּה פְּדֵי לְמַתָּן קִלְקוּל
 14 זֶה בְּאָדָם הָרֹאשׁוֹן שִׁצִּירָתוֹ הִיתָה
 15 בְּאוֹפֵן דּוּמָה לְלִישַׁת בִּצֶק בְּמִים וְקִמַּח,
 16 נִיתְּנָה לְאִשָּׁה מִצּוֹת חֲלָה.
 17 וְכִיּוֹן שֶׁאָדָם הָרֹאשׁוֹן הָיָה גַּם
 18 דָּמוֹ שֶׁל עוֹלָם (פְּדֻכְתִּיב¹⁵ כְּמוֹ
 19 שִׁכְתוּב בְּתוֹרָה פִּי הַדָּם הוּא
 20 הַנֶּפֶשׁ¹⁶), וְגַם גֵּרוֹ שֶׁל עוֹלָם,
 21 הִנֵּה פְּדֵי לְמַתָּן הַקִּלְקוּל
 22 בְּעֵנְיָנִים אֱלוֹ, נִיתְּנָה לָהּ גַּם
 23 מִצּוֹת נִדָּה שֶׁקְשׁוּרָה בְּרַם הָאִשָּׁה,
 24 וּמִצּוֹת הַדִּלְקָת הַנֵּר.
 25 וְלִהְיֶיר שֶׁשְׁלֹשָׁה עֵנְיָנִים אֱלוֹ
 26 שֶׁל חֲלָה, נִדָּה וְהִדְלַקְת הַנֵּר קְשׁוּרִים
 27 עִם כְּלָלוֹת עֲבוּדַת הָאָדָם
 28 בְּשִׁלְשָׁה הָעֵנְיָנִים דָּסוּר מֵרַע
 29 וְעֵשָׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם¹⁷,
 30 כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים, שֶׁהֵם כִּנְגֵד
 31 שְׁלִשֶׁת הַקְּוִים שֶׁעֲלִיָּהֶם
 32 הָעוֹלָם עוֹמֵד¹⁸ וְהָעוֹלָם
 33 קָיָים¹⁹ כִּלְשׁוֹנוֹת חוּלִי בַעֲנִין זֶה
 34 [הֵן בְּעֲבוּדַת הַצַּדִּיק שֶׁהוֹלֵךְ
 35 יִשְׂרָאֵל²⁰ מִלְּכַחֲלִילָה, וְהֵן בְּכַעַל
 36 תְּשׁוּבָה, פִּי גַם בְּעֲבוּדַת
 37 הַתְּשׁוּבָה יִשְׁנֵם שְׁלֹשָׁה עֵנְיָנִים
 38 אֱלוֹ, כְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה
 39 פְּרָשַׁת בְּלָק, דְּבוּר הַמַּתְחִיל

מֵה טָבוֹ²¹ שֶׁם מִבּוֹאֵר בְּאִרְיֻכּוֹת שִׁבְעֵבוּדוֹת הַתְּשׁוּבָה צִרִיךְ לִהְיוֹת, מִלְּבַד
 עֵנִין סוּר מֵרַע שֶׁהוּא הַשֵּׁלֵב הָרֹאשׁוֹן בְּתְשׁוּבָה, גַּם עֵשָׂה טוֹב וְגַם עֵסֶק הַתּוֹרָה,
 וְזֶה נִפְעַל עַל יְדֵי כָל אֶחָד מִשְׁלוֹשָׁה עֵנְיָנִים אֵלּוּ], וּמִפְרֹט כִּיצַד שְׁלוֹשׁ מִצּוֹת
 אֱלֹה קְשׁוּרוֹת לְשִׁלוֹשׁ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים שֶׁל סוּר מֵרַע, עֵשָׂה טוֹב וּבְקֶשׁ שְׁלוֹם
 פִּי²², דָּם נִדָּה הוּא מִצּוֹת לֹא
 תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא עֵנִין סוּר מֵרַע,
 וְחִלָּה הִיא מִצּוֹת עֵשָׂה,
 שֶׁהוּא עֵנִין וְעֵשָׂה טוֹב,
 וְהַדִּלְקָת הַנֵּר הוּא עֵנִין
 הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרָאת תּוֹרָה אוּר²³,
 קו הָאֲמָצְעִי, בְּעוֹד שְׁסוּר מֵרַע הוּא
 בְּקו הַשְּׂמַל וְעֵשָׂה טוֹב הוּא בְּקו הַיָּמִין
 וְהוּא עֵנִין הַתּוֹרָה, הַקּו הָאֲמָצְעִי
 עֵנִין בְּקֶשׁ שְׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
 הַרְמַב"ם²⁴ (וּמְקוּרוֹ)
 מֵהַסְּפָרִי²⁵ שֶׁכָּל הַתּוֹרָה לֹא
 נִיתְּנָה אֱלָא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם
 בְּעוֹלָם, וְהַתּוֹרָה שִׁיכַת לַעֲנִין הַנֵּר
 וְהַאֵוֹר פִּיּוֹן שֶׁעֵנִין הַתּוֹרָה הוּא
 לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם.
 וְכִיּוֹן שֶׁעַל יְדֵי הַקִּלְקוּל שָׁרַם
 חֲטָא עֵץ הַדַּעַת בְּאָדָם הָרֹאשׁוֹן
 נִצְעָשָׂה קִלְקוּל פִּגְם וְחִסְרוֹן בְּכָל
 הָעוֹלָם [שֶׁהָרִי כָּל הַנְּשָׁמוֹת
 שֶׁל כָּל הָרוּרוֹת הִיוּ כְּלוּלִים
 בְּאָדָם הָרֹאשׁוֹן²⁶, וְכִמוֹ
 שֶׁכְּתוּב בְּאִיּוֹב²⁷ אֵיפֹה הִיִּיתַ
 בְּיָסְדֵי אָרֶץ, שֶׁאֲמַר לוֹ
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב,
 הִכָּן הִיִּיתָה אֵיפֹה²⁸ שֶׁלָּךְ
 (כְּמוֹבַּב הַעֲרוֹת כֹּאן, עֵיקוּר שֶׁל דְּבַר

(12) בראשית ב, ו. (13) שם, ז. (14) פרש"י עה"פ. (15) פ' ראה יב, כג. (16) ראה גם קרבן העדה לירושלמי שם. חדא"ג מהרש"א לשבת לב, רע"א. (17) תהלים לד, טו. (18) אבות פ"א מ"ב. (19) שם מ"ח (בסידור אדה"ז). (20) ע"פ לשון הכתוב – מיכה ז, ב. (21) עג, ב ואילך. (22) ראה אוה"ת שם ע' תקלו. (23) משלי ו, כג. (24) סוף הל' חנוכה. (25) עה"פ נשא ו, כג. וראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך. (26) שער הגלגולים הקדמה ג. (27) איוב לח, ד. תנחומא תשא יב. שמו"ר פ"מ, ג. (28) עיקרו של דבר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נקרא איפה) בַּאֲדָם הַרְאִשׁוֹן, בְּרֹאשׁוֹ כו' אוּ בְּאִיזָה אֲכָר שְׁלוֹן.
 2 הִנֵּה גַם הַתִּיקוֹן לְזֶה שֶׁל הַקְּלָקוּל שֶׁנִּגְרַם בְּחֹטֵא עִין הִרְעַת בְּכָל הָעוֹלָם
 3 הוּא בְּכָל הָעוֹלָם. וְזֶהוּ אֶחָד הַבִּיאוּרִים בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּמִצְוֹת
 4 חֻלָּה בְּנִבּוּאֵת יִחְזַקְאֵל הַנוֹכַח לְעִיל לְהַנִּיחַ בְּרֻכָּה אֶל בֵּיתְךָ, בֵּיתְךָ
 5 דִּי יִקְא, וְלְעִיל נִשְׁאַלָה הַשְּׁאֵלָה מִדּוּעַ
 6 הַכְּתוּב מִדִּיק וְאוֹמֵר כֵּן בֵּית' וְלֹא
 7 מִסְּתַפֵּק בְּכֵן שֶׁהִבְרַח תְּבוּא לְאִדָם
 8 שֶׁקָּאִי שֶׁמִּכּוּן עַל קְלָלוֹת
 9 הָעוֹלָם שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר²⁹ בְּמִשְׁלֵי
 10 בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית, וְהִינֵנו,
 11 שְׁעַל יְדֵי מִצְוֹת חֻלָּה
 12 שֶׁמִּתְקַנֵּת הַקְּלָקוּל בְּחֻלָּתוֹ שֶׁל
 13 עוֹלָם, הוּא אִדָם הַרְאִשׁוֹן כְּנוֹכַח לְעִיל
 14 נִמְשַׁכַּת בְּרֻכָּה פְּעוֹלָם.
 15 וְכִינֵן שֶׁקְּלָלוֹת הַתִּיקוֹן שֶׁל
 16 הַקְּלָקוּל שֶׁנוֹצַר בְּחֹטֵא עִין הִרְעַת הוּא
 17 בְּאוֹפֵן שֶׁהָעוֹלָם נֶעֱשֶׂה בְּעִילוֹי
 18 יוֹתֵר, בְּדוּגָה גְבוּהָה יוֹתֵר, בְּיִתֵר
 19 שְׂאֵת וּבִיִּתֵר עוֹ, בְּחֹסֶפֶת כּוֹחַ
 20 וְתוֹקֵף, מִכְּמֹ שֶׁהָיָה קוֹדָם, לִפְנֵי
 21 הַחֹטֵא, פְּדוּעַ בְּמַעֲלַת הַפְּעַל
 22 תְּשׁוּבָה לְגַבִּי הַצְּדִיק שֶׁמַּעֲלַת
 23 הַבַּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחִיקָן אֵת
 24 מַעֲשֵׂיו הֵלֵא רְצוּיִם בַּעֲבֵר, גְּדוּלָה יוֹתֵר
 25 מִמַּעֲלַת הַצְּדִיק שֶׁלֹּא חֹטֵא וְלֹא קִלְקַל
 26 מֵעוֹלָם [וּכְמֹ פְּלָלוֹת הָעֲנָנִין
 27 דִּירִידָה צוֹרֵף עֲלֶיהָ, שֶׁהָעֲלִיָּה
 28 אַחֲרֵי הִירִידָה הִיא לְמִקּוֹם נֶעֱלָה
 29 יוֹתֵר מִכְּמֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי
 30 הִירִידָה, דָּאָם לֹא בֵּן, כִּי אִם
 31 אַחֲרֵי הָעֲלִיָּה יִחְזוֹר לְאוֹתוֹ מִצַּב שְׁבוּ
 32 הִיָּה קוֹדָם הִירִידָה מִדּוּ הִרְיוּחַ בְּכָל
 33 זֶה כו' וְמָה הַתּוֹעֵלַת בִּירִידָה], לְכֵן
 34 נֶאֱמַר בְּמִצְוֹה זֹה שֶׁל הַפְּרִשְׁתַּת חֻלָּה
 35 הַמִּתְקַנֵּת אֵת הַקְּלָקוּל שֶׁל חֹטֵא עִין הִרְעַת
 36 תְּרִימוֹ תְּרוּמָה, מְלִשׁוֹן הַרְמָה,
 37 הַגְּבִיחָה וְהַתְּעוּלָּת, שְׁעַל יְדֵי מִצְוֹת
 38 חֻלָּה נֶעֱשִׂית הַרְמָה וְהַתְּעוּלָּת
 39 פְּעוֹלָם, שֶׁהָיָה הָעוֹלָם בְּעִילוֹי
 40 בְּדוּגָה גְבוּהָה יוֹתֵר יוֹתֵר מִכְּמֹ
 41 שֶׁהָיָה קוֹדָם הִירִידָה וְהַקְּלָקוּל כו'.
- וְכִינֵן שֶׁתִּיקוֹן הַקְּלָקוּל כו' הוּא עֲנָנִין הַתְּשׁוּבָה,
 וְהַתְּשׁוּבָה הִיא, כְּדַבְּרֵי הַזּוֹהַר, בְּשִׁעְתָּא חֻלָּה וּבְרַגְעָא חֻלָּה³⁰,
 בְּשַׁעֲהַ אַחַת וּבְרַגְעַ אַחַד, הֵינּוּ בְּמִהְיוּת וְלֹא שִׁיחּוֹ זְמַן, לְכֵן נֶאֱמַר
 כָּאֵן בְּמִצְוֹת הַפְּרִשְׁתַּת חֻלָּה, שְׁחִיבָה הוּא מִיָּד
 וּפִירֵשׁ רַש"י מְשׁוּנָה בִּיאָה
 זֹה מִכָּל בִּיאוֹת שְׁבַתוֹרָה,
 שְׁבַכּוּלָן נֶאֱמַר פִּי תְּבוּא, פִּי
 תְּבוּאוֹ כו', שְׂאִינָה אֶלָּא
 לְאַחֵר יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה כו',
 שֶׁבִּשְׂאֵר הַמְּקוֹמוֹת כֵּן נִמְאָרוּ לְשׁוֹנוֹת
 אֵלּוּ שֶׁל 'כִּי תְּבוּא' וְכִי תְּבוּאו' (כְּמוֹ
 לְמַשֵּׁל בְּמִצְוֹת בִּיכּוּרִים בְּתַחֲלִילַת
 פְּרִשְׁתַּת כִּי תְּבוּא) הַכּוּוּנָה הִיא
 שֶׁהַמִּצְוֹה תַּחּוּל לְאַחֵר שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל
 יִירֶשׁוּ אֵת הָאָרֶץ וְיִישְׁבוּ בָּאָרֶץ, אֲבָל
 זֹה מִצְוֹת הַפְּרִשְׁתַּת חֻלָּה נֶאֱמַר בָּהּ
 בְּבוֹאֲכֶם, מְשׁוּנְכָסוּ בָּהּ
 וְאָכְלוּ מִלְּחֻמָּה נִתְּחַיְּבוּ
 בְּחֻלָּה מִיָּד, הֵינּוּ, שְׁלֹא הָיָה
 צְרִיף לְחַכּוֹת עַד לְאַחֵר
 יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה, אֶלָּא הַחַיִּיב
 הוּא מִיָּד, בְּשִׁעְתָּא חֻלָּה
 וּבְרַגְעָא חֻלָּה כְּמוֹ עֲבוּדַת
 הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּשַׁעֲהַ אַחַת וּבְרַגְעַ
 אַחַד, וְכַפִּי שִׁבּוּאֵר עוֹד לְהִלָּךְ.
 ג) וּבִיאוּר הָעֲנָנִין, דְּהִנֵּה,
 כְּשֵׁם שֶׁהַקְּלָקוּל בְּחֹטֵא עִין
 הִדְעַת הָיָה עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה
 הַנְּבִרָאִים הַתְּחַתּוּנִים, צְרִיף
 לְהִיּוֹת גַּם הַתִּיקוֹן שֶׁל חֹטֵא זֶה,
 בְּאִמְצַעוֹת מִצְוֹת הַפְּרִשְׁתַּת חֻלָּה, עַל
 יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּחַתּוּנִים (וְאֵף
 עַל פִּי שֶׁאִמְרוּ חוֹזֵיל בְּגִמְרָא לְגַבִּי
 עֲבוּדַת הָאִדָם לְמַטָּה שְׂאֵלְמָלָא
 הַקְּב"ה עוֹזְרוֹ שְׁבַלֵי עוֹרַת הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא אֵינּוּ יְכוּל לִיָּד, אֵיין
 הָאִדָם יְכוּל לְהַתְּגַבֵּר עַל הַיִּצֵּר הָרַע
 וּלְנַצַּח אוֹתוֹ, וְלִכְאוּרָה מוּכָן מוֹה
 שֶׁעֲבוּדַת הָאִדָם תְּלוּיָה בְּעִיקָר בְּסוּיעַ
 מִלְּמַעְלָה, מְכַל מִקּוֹם הָרִי זֶה
 בְּקְלָלוֹת בְּאוֹפֵן כְּלָלִי עֲבוּדַת הָאִדָם

נקרא איפה – ערוך הובא במתנת כהונה לשמו"ר שם. (29 משלי כד, ג. וראה תקו"ז ת"ו. 30) זהר ח"א קכט, סע"א ואילך.
 (31) סוכה נב, ב. וראה תניא פ"ג (יח, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היא עֲנִין שֶׁל עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים), שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים
 2 הַתַּחְתּוֹנִים עוֹבְדִים אֶת ה' בַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הַעֲנִין הַפְּנִימִי שֶׁל מִצְוֹת
 3 הַפְּרִשְׁת חֹלָה, וּמִתְקַנְּנִים אֶת הַקְּלָקוּל שֶׁנִּשְׁעֵשָׂה עַל יְדֵי חֹטָא עִין הַדַּעַת פּוֹעֲלִים
 4 הַגְּבֻהָה עֲלֶיהָ וְהַתְּרוֹמְמוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, וְהָרִי הַהִגְבָּהָה צְרִיכָה
 5 לְהִיּוֹת מִתַּחְתִּיתוֹ דְּוָקָא³²
 6 (כְּמוֹבָא בְּתוֹרָה אֹרֵךְ לְאֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן:
 7 "... וְעַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל כְּשֶׁצְרִיכִים לְהַגְבִּיחַ
 8 אִיזָה דְבַר מִן הָאָרֶץ עַל יְדֵי כְּלִי
 9 הַהִגְבָּהָה הַנִּקְרָא לְיוֹעֵז" צְרִיכִים לְאֲחֹזוּ
 10 בְּחֻלְקִים הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבּוּ דוֹקָא, כְּמוֹ
 11 הַבְּהֻבָּה כּוֹתְלֵי בֵּית שְׁצַרְיָכִים הַתַּחְתִּיל
 12 לְהַגְבִּיחַ הַקּוֹרָה הַתַּחְתּוֹן דוֹקָא וְאִז
 13 מִמִּילָא יוֹגְבֵהוּ גַם הַעֲלִיּוֹנִים הַיִּמְנּוּ. מַה
 14 שְׁאֵין כֵּן אִם הִיָּה מִתְחִיל מֵאֲמֻצֵּעַ
 15 הַכּוֹתֵל, לֹא הִיָּה מְגַבִּיחַ הַתַּחְתּוֹנִים").
 16 וְזֶהוּ מַה שֶׁהַחֲיוֹב דְּחֻלָּה הוּא
 17 בְּאֲכָלְכֶם מִלְּחֶם הָאָרֶץ
 18 הַתַּחְתּוֹנָה דְּוָקָא כְּפִי שְׁמַמְשִׁין
 19 וּמְבָרַךְ.
 20 וּבְהִקְדָּיִם דְּהִנְהָ, יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינֵי לְחֶם, לְחֶם מִן
 21 הַשָּׁמַיִם, וְלְחֶם מִן הָאָרֶץ³³. לְחֶם מִן
 22 הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין הַמִּזְנֵה³⁴, שֶׁהוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל
 23 הַמְּשָׁכָה מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה. וּמִכָּל מְקוֹם יֵשׁ בְּזֵה
 24 גַם עֲבוֹדַת הַמְּשָׁחָה, הַחֵל מִהַעֲבוֹדָה דְּלִקְיִטַּת הַמִּזְנֵה
 25 כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁהוּצְרָכָה לְהִיּוֹת אֲצֵל כָּל אֶחָד (שְׁהָרִי
 26 מַה שֶׁפְּתוּב בְּגִמְרָא יוֹמָא³⁵ אֹדוֹת הַחִילּוּקִים בֵּין
 27 צְדִיקִים לְבִינּוֹנִים וְכוּ', הָרִי זֶה רַק לְגַבֵּי מַה
 28 שֶׁפְּתוּב³⁶ שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוֹ וְטָחְנוּ בְּרַחֲמֵים גּוֹ',
 29 אֲבָל הַלִּקְיִטָּה עֲצָמָה הִיָּתָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת אֲצֵל
 30 כָּל אֶחָד). וְנוֹסֵף לְזֵה הִיָּה גַם עֲנִין אֲמִירַת
 31 הַבְּרָכָה, כְּמֵאֲמַר רַבִּי לִ"ל³⁷ מִשָּׁה תִּיקֵן לְחֶם
 32 לְיִשְׂרָאֵל בְּרַכַּת הַזֶּן בְּשַׁעַה שְׁיִרְד הַמִּזְנֵה (וְרַק
 33 לְאֶחָרִי זֶה תִּקְנּוּ לְחֶם בְּרַכַּת הָאָרֶץ בְּשַׁעַה
 34 שְׁנֹכְנְסוּ לְאָרֶץ), שְׁבִרְכָה זֶה לְשִׁמְכָרְךָ אֶת הַקְּבִ"ה
 35 הַזֶּן אֶת הָעוֹלָם כּוֹלוֹ בְּטוּבוֹ, עַל יְדֵי לְחֶם שְׁלֻבָּב
 36 אֲנוֹשׁ יִסְעֵד³⁸ (אֲלֵא שְׁזָהוּ לְחֶם מִן הַשָּׁמַיִם))
 37 עֲנִינָה עֲבוֹדַת הַמְּשָׁחָה. אֲבָל עֵיקַר הָעֲנִין דְּלְחֶם מִן
 38 הַשָּׁמַיִם הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל הַמְּשָׁכָה מְלַמְעֵלָה
 39 לְמַטָּה. אֲמַנְס, כָּל זֶה הִיָּה הַקְּדָמָה עַד בּוֹאֵם אֵל
 40 אָרֶץ נוֹשְׁבֵת³⁹, שְׁאֵז הַתַּחְתִּיל הַזֶּמֶן שְׁעַסְקוּ
 41 לְבִינּוֹנִים וְכוּ', לְגַבֵּי אוֹפֵן לְקִיטַת
 42 הַמִּזְנֵה, הָרִי זֶה רַק לְגַבֵּי מַה
 43 שֶׁפְּתוּב³⁶ שְׁטוֹ הָעָם וְלִקְטוֹ
 44 וְטָחְנוּ בְּרַחֲמֵים גּוֹ' (כְּדַבְרֵי הַגְּמָרָא: 'כְּתִיב וּבִרְדַת הַטֵּל עַל הַמַּחְנֵה לֵילָה

(32) ראה תו"א בראשית ד, א. לקו"ת נצבים מה, א. וראה תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קצה. תורת מנחם התוועדויות ננש"א ח"ד ע' 166. (33) ראה גם אוה"ת שם ס"ע תקלד ואילך. (34) בשלח טז, ד. (35) עה, א. (36) בהעלותך יא, ח. (37) ברכות מת, ב. (38) תהלים קד, טו. (39) בשלח שם, לה. (40) ע"פ לשון חז"ל שבת ער, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לעשות לחם נֶאֱמַר⁴¹ בתורה לענין מצות השמיטה מעבודת האדמה בשנה
 2 השביעית **כִּי תבואו אֶל הָאָרֶץ גו'** וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לַהוֹי'⁴¹
 3 **שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְגו'**, פִּדְוֶע הַדִּיּוּק בְּזֶה⁴²,
 4 **שְׁמִשְׁמְעוֹת הַפְּתוּב** המסמיך את 'ושבתה' מיד לאחר 'כי תבואו אל
 5 הארץ' הוא שְׁמִיד **כִּי תבואו**
 6 **אֶל הָאָרֶץ אַזִּי וְשַׁבְתָּה גו'**, 1 הָאָרֶץ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר⁴¹ **כִּי תבואו אֶל הָאָרֶץ גו'**
 7 **קוֹדֶם שִׁתְּחִילוּ הַשֵּׁשׁ שָׁנִים**, 2 וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לַהוֹי' **שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְגו'**,
 8 **וְלִכְאוּרָה הָרִי הַסֶּדֶר בְּפוּעַל**
 9 **הוּא לְהִיפֹךְ, שְׁתַּחֲלֶה צְרִיף** 3 **פִּדְוֶע הַדִּיּוּק בְּזֶה⁴², שְׁמִשְׁמְעוֹת הַפְּתוּב** הוא
 10 **לְהִיּוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְגו'** 4 **שְׁמִיד כִּי תבואו אֶל הָאָרֶץ אַזִּי וְשַׁבְתָּה גו'**, קוֹדֶם
 11 **שֵׁשׁ שָׁנִים שְׁבַח כֵּן יַעֲשֶׂה אֶת עֲבוֹדַת**
 12 **הָאֲדָמָה וְאַחַר כֵּן יִבְשָׁנָה** 5 **שִׁתְּחִילוּ הַשֵּׁשׁ שָׁנִים, וְלִכְאוּרָה הָרִי הַסֶּדֶר**
 13 **הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת לַהוֹי', ולמה** 6 **בְּפוּעַל הוּא לְהִיפֹךְ, שְׁתַּחֲלֶה צְרִיף לְהִיּוֹת שֵׁשׁ**
 14 **בְּכָל זֹאת נֶאֱמַר 'ושבתה הארץ', המדבר** 7 **שָׁנִים תִּזְרַע וְגו'** וְאַחַר כֵּן יִבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית
 15 **עַל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, לפני שנאמר על** 8 **שְׁבַת לַהוֹי', אֶף הַעֲנִין הוּא⁴², שְׁבַכְדִּי שֶׁהִנְהִיגָה**
 16 **הַעֲבוּדָה בִּשְׁשׁ הַשָּׁנִים, אֶף הַעֲנִין** 9 **בְּמִשָּׁף הַשֵּׁשׁ שָׁנִים תִּהְיֶה בְּאוֹפֵן שְׁבִשְׁנָה**
 17 **הוּא⁴², שְׁבַכְדִּי שֶׁהִנְהִיגָה** 10 **הַשְּׁבִיעִית יִהְיֶה שְׁבַת לַה', צְרִיף לְהִיּוֹת הַכְּנִיסָה**
 18 **בְּמִשָּׁף הַשֵּׁשׁ שָׁנִים תִּהְיֶה** 11 **לְאָרֶץ בְּאוֹפֵן שִׁיּוּדְעִים מְלַכְתַּחֲלֶה שֶׁהַתְּכִלִּית**
 19 **בְּאוֹפֵן שְׁבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁנַת** 12 **וְהַמְטָרָה הִיא וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לַהוֹי', וְהִינּוּ,**
 20 **הַשְּׁמִיטָה יִהְיֶה שְׁבַת לַה', שְׁנַת** 13 **שֶׁהַתְּחַלַּת הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ הִיא עַל מִנַּת לְקָיִים**
 21 **שֶׁל הַתְּעֻלוֹת צְרִיף לְהִיּוֹת כְּכֹר בַּעַת** 14
 22 **הַכְּנִיסָה לְאָרֶץ בְּאוֹפֵן**
 23 **שִׁיּוּדְעִים מְלַכְתַּחֲלֶה**
 24 **שֶׁהַתְּכִלִּית וְהַמְטָרָה הִיא**
 25 **וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לַהוֹי',**
 26 **וְהִינּוּ, שֶׁהַתְּחַלַּת הַכְּנִיסָה**
 27 **לְאָרֶץ הִיא עַל מִנַּת לְקָיִים**
 28 **מִצְּוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאָרֶץ כּו'.**
 29 **וְזֶהוּ הָאֲמוּר לְעִיל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה**
 30 **הִיא 'שְׁבַת לַה' כִּי כְּכֹר בַּתְּחִילַת שֵׁשׁ**
 31 **הַשָּׁנִים שְׁבַח כֵּן עוֹבְדִים אֶת הָאֲדָמָה,**
 32 **יודעים שעתידה לבוא שנת השמיטה**
 33 **גַּם עֲנִין מִצְּוֹת חֻלָּה, שְׁקוֹדֶם**
 34 **אֲכִילַת לֶחֶם הָאָרֶץ, צְרִיף**
 35 **תַּחֲלִילָה לְהָרִים חֻלָּה תְּרוּמָה**
 36 **לַה', וְרַק אַחַר כֵּן הַלֶּחֶם מוֹתָר**
 37 **בְּאִכְלָה שְׁזָהוּ עַל דְּרָף שְׁאֶסוּר**
 38 **לְאֲכֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה⁴³, כְּמוֹ**

(41) בהר כה, ביד. (42) ראה לקו"ת בהר ט, ג ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' קפה. סהמ"צ להצ"צ קסז, א ואילך. אוה"ת בהר ח"ג ע' תתעז ואילך. תורת מנחם התוועדותיות תשנ"ח ח"ג ס"ע 212 ואילך. (43) ברכות י, ב. וראה לקו"ת פינחס עט, ד. (44) קדושים יט, כו. (45) ראה גם סה"מ תר"ן ע' שעו, שבתפלה שהיא לחם הארץ (כיון שענינה עבודת הביירוים מלמטה למעלה) צריכים הרמת חלה, עיי"ש (המו"ל). (46) קידושין כג, ב. (47) פסחים נט, ב. וש"נ. (48) ב"ר פי"ד, ח. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ב ה"ב. (49) חגיגה כז, א. (50) ראה זבחים יג, ב. וראה מקומות שצויינו בהערה 5.

ביאור בדרך אפשר

1 מִזֶּבֶחַ הוּא מָה שְׁנֹכְלָל הַדָּבָר הַעוֹלָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ בְּמִלְאָכִים,
 2 שְׁזָהוּ עֲנָנִי הַאֲמֹר בְּוֹהֵר אֲרִיָּה דְאָכִיל קוֹרְבָּנִי⁵¹, אֲרִיָּה שְׂאוֹכֵל
 3 קֶרְבָּנוֹת וְעַד לִפְנֵי אֲרִיָּה אֵל הַיָּמִין⁵² בְּחַיּוֹת מְלֹאכִים שְׂבִמְרֻפְכָּה
 4 (וּכְמִבּוֹאֵר בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדוֹמ"ר הַזֶּקֶן: "אִשׁ שֶׁל מַעֲלָה שֶׁבְּכַתֵּב הַמִּקְרָשׁ הִיא
 5 בְּדַמּוֹת אֲרִיָּה וְהִיא בְּחַיִּנַת אֲרִיָּה דְאִכֵּל
 6 קֶרְבָּנִין... וְהַעֲנִין כְּמוֹ דְאִתָּא בּוֹהֵר
 7 שְׂכֵמָה מְלֹאכִים מְמוּנִים עַל הַתַּפְּלָה
 8 שֶׁמִּקְבְּלִים וּמַעֲלִים כו'. וְהֵינּוּ לְפִי שְׂאִי
 9 אֲפֹשֶׁר לְקוֹל וְדִיבּוּר גִּשְׁמֵי שֶׁל הָאָדָם
 10 לְעֹלּוֹת לְמַעֲלָה וְלַהֲתַחֵל בְּמִקְרוֹר בְּאוּר
 11 אִין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא כִּי-אִם עַל יַדִּי
 12 הַמְּלֹאכִים... שֶׁהֵם בְּחַיִּנַת שְׁלוּחִים
 13 דְהֵינּוּ שֶׁהֵם כְּלִים לְאוּר אִין סוּף בְּרוּךְ
 14 הוּא הַנִּמְשָׁךְ בָּהֶם... וְהֵנָּה כְּאִשֶׁר נִמְשָׁךְ
 15 לְמַטָּה בְּמֹלֵאכִים הַמְּשַׁכֵּת אוּר אִין סוּף
 16 בְּרוּךְ הוּא לְקַבֵּל הַתַּפְּלוֹת וְלַהֲעֹלָתָם
 17 הָרִי הֵם נִכְלָלוֹת בְּאוֹרוֹת כַּח אוּר, וְעַל
 18 יַדִּי זֶה יֵשׁ כַּח לְהַתַּפְּלָה לְעֹלּוֹת לְמַעֲלָה
 19 יוֹתֵר וְשֶׁם גְּבוּהָ מֵעַל גְּבוּהַ כו'... וְאִם
 20 כִּךְ הוּא בְּתַפְּלָה שֶׁנִּגְדַּר הַקֶּרְבָּנוֹת הֵנָּה
 21 גַּם בְּקֶרְבָּנוֹת עֲצֻמָּן גַּם כֵּן כְּנִי"ל
 22 שֶׁהַקֶּרְבָּנוֹת הֵן מִן הַבֶּקֶר בְּחַיִּנַת פְּנֵי שׁוּר
 23 שֶׁהוּא מֵהַשְּׂמַאל וְצִרִיךְ לְאִכְלָלָא
 24 מֵשְׂמַאלָא בִּימֵינָא בְּבַחֲיִנַת פְּנֵי אֲרִיָּה אֵל
 25 הַיָּמִין..."). וְלְמַעֲלָה מְזָה בְּדִרְגָּה
 26 גְּבוּהָ יוֹתֵר מֵאִכֵּילַת מִזְבֵּחַ הוּא
 27 עֲנָנִי אִכֵּילַת אָדָם, אָדָם
 28 הָעֲלִיּוֹן שְׂעַל הַכֶּסֶּא,
 29 שְׂלְמַעֲלָה מַחֲיּוֹת הַמְּרֻפְכָּה
 30 שְׂלְמַטָּה מֵהַכֶּסֶּא 'אִכֵּילַת' הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבִיכּוֹל, שְׁלֵמַעֲלָה
 31 מֵהַמְּלֹאכִים, הֵינּוּ שֶׁהִדְבֵּר מִתַּעֲלָה לְמִקּוּם נִעְלָה עוֹד יוֹתֵר מֵהַתַּעֲלּוֹת שֶׁל

ביאור בדרך אפשר

32 הַדְּבָרִים הַבְּאִים כְּקֶרְבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְזֶהוּ עֲנָנִי אִכֵּילַת פְּהָנִים, שְׂעַל
 33 יָדֵי זֶה מִתְּעוֹרֵר לְמַעֲלָה אִכֵּילַת אָדָם הָעֲלִיּוֹן כו' וְהַדְּבָרִים
 34 הַנֹּאכְלִים עַל יַדִּי הַכְּהֵנִים מִתַּעֲלִים לְדִרְגָּה שְׁבָה מִתַּעֲלִים הַדְּבָרִים שֶׁנֹּאכְלִים'
 35 ב'אִכֵּילַת אָדָם'. וְזֶהוּ גַּם עֲנָנִי נְתִינַת הַחֲלָה לְאִכֵּילַת הַכְּהֵנִים⁵³
 36 שֶׁגַּם הַחֲלָה מִתַּעֲלִית כְּמוֹ ב'אִכֵּילַת
 37 אָדָם'.
 38 אָמְנָם עֲנָנִי הֲרַמַת הַחֲלָה
 39 קוֹדֵם הָאִכֵּילָה, לְהִיּוֹתָהּ כִּיּוֹן
 40 שֶׁהַפְּרֻשָׁת חֲלָה הִיא בְּדוּגְמַת
 41 הַקְּדָמַת הַתַּפְּלָה לִפְנֵי
 42 הָאִכֵּילָה, הָרִי זֶה עֲנָנִי שְׂשִׁיף
 43 לְעִבּוֹדַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עֲצֻמָּה
 44 וְלֹא רַק לְבִירוֹר וְהַעֲלָתָה הַגִּשְׁמִיּוֹת
 45 הַנֹּאכְלִת. וְזֹהִי הַקְּדָמָה
 46 לְאִכֵּילָה, בְּאִכְלָכֶם מְלֹחֶם
 47 הָאֲרֶץ, שְׂתַּהֲיֶיהָ הַאִכֵּילָה הַבָּאָה
 48 אַחֲרֵי הַהַקְּדָמָה שֶׁל הַפְּרֻשָׁת חֲלָה
 49 בְּאֹפֶן דְּתַרְיָמוֹ תְּרוּמָה לַה'⁵⁴,
 50 הֵינּוּ, שְׂלַחֶם הָאֲרֶץ, שְׂנַעֲשֵׂהָ
 51 דָּם וּבָשָׂר כְּבָשָׂרוֹ שֶׁל הָאָדָם
 52 הַשּׂוֹכֵל אֶת הַלֶּחֶם, מִתַּעֲלָה
 53 לְמִדְרִיגַת הָאָדָם הַמְּדַבֵּר וְכו',
 54 וְעַל יַדִּי זֶה שֶׁהַלֶּחֶם מִתַּעֲלָה
 55 לְמִדְרִיגַת הָאָדָם הַמְּדַבֵּר מִתְּבַרֵּר
 56 וּמִתַּעֲלָה הַנִּיצוּץ קְדוּשָׁה
 57 שְׂבִלְחָם⁵⁵, וּפּוֹעֵל גַּם עֲלֶיהָ
 58 בְּכִלּוֹת הָאֲרֶץ כו', וְעַד
 59 לְהַעֲלִיּוֹ שְׂנַפְעֵל בְּלַחֶם עַל יַדִּי
 60 בְּרֻכַת הַמְּזוּן (בְּרֻכַת וְהוֹדָאָה)
 61 שְׂלַאֲחָרֵי הָאִכֵּילָה⁵⁶ שֶׁהוּא עֵילִי נוֹסֵף, וְנִעְלָה יוֹתֵר, מֵהַבִּירוֹר וְהַעֲלִיּוֹ
 62 שֶׁנַּפְעֵל עַל יַדִּי הַאִכֵּילָה עֲצֻמָּה.

51) ראה זח"ג לב, סע"ב. לקו"ת במדבר יא, א. סה"מ תרצ"ו ע' 126. 52) יחזקאל א, י. 53) ראה גם אוה"ת פרשתנו שם, ש"אכילת אדם דלעילא זהו כענין לחם מן השמים", "שהוא יחו"ע", "ולכן החלה שנתרם מלחם מן הארץ ("שהו"ע יחו"ת")... ה"ז עלי מבחי' יחו"ת להתכלל ביחו"ע". וראה הערה 56 (המו"ל). 54) לכאורה הכוונה, שעפ"ז מתורצת קושיית הרמ"ז (לעיל ס"א) – כיון שפסוק זה קאי (לא על הפרשת החלה לפני האכילה, אלא) על ההרמה (העלאת הניצוצות כו') שנעשית בשעת האכילה עצמה, כפשטות לשון הכתוב "באכלכם מלחם הארץ תרימו גו"; וכדי שהאכילה תהי' באופן כזה, הנה עז"נ לאח"ז* "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", כפירוש רש"י "כשתלושו כדי עריסותיכם שאתם רגילין ללוש כו' חלה אחת תרימו תרומה לשם ה'" (המו"ל). 55) ראה אוה"ת שם, ש"ע"י שהחלה הוא תיקון בחי' אדה"ר שהוא בחי' מזבח שיוכל לזכות את יצרו כו', אזי אח"כ באכלכם מלחם הארץ יהי' השולחן במקום מזבח, להעלות הניצוצות לשרשם, וזהו תרימו תרומה לה', והיינו בעת אכלכם ממש" (המו"ל). 56) ראה אוה"ת שם (מהמבואר בסידור שער ברכת

(* ע"ד המבואר לעיל בפירוש הכתוב "כי תבואו אל הארץ גו", שתחילה נאמר "ושבתה הארץ שבת לה", שזהו תכלית המכוון, ולאח"ז נאמר כיצד נעשה הדבר בפועל – "שש שנים תרוע שדך גו' ובשנה השביעית גו' שבת לה").

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

1 (ד) והנה התורה היא נצחית (כמבואר בתניא⁵⁷), ויש לקיים
 2 את מצוות והוראות התורה בכל זמן ובכל מקום, הן בנוגע לקיים
 3 מצוות הפרשת חלה בפשוטה, והן בפירוש ראשית
 4 עריסותיכם חלה תרימו גו' בפנימיות הענין, שצריך ליתן
 5 לה' הראשית מכל דבר שי
 6 לאדם, וגם הראשית בזמן, מיד
 7 שקם משנתו כו'⁵⁸, שהזמן
 8 הראשון בתחילת היום יהיה מוקדש
 9 לעבודת ה' שזהו ענין תפילתי
 10 סמוכה למטתי⁵⁹ כדברי הגמרא
 11 שאבא בנימין הצטער כל ימיו 'שתהא
 12 תפילתי סמוכה למיטתי', ופירש רש"י:
 13 'כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה
 14 ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי
 15 ממיטתי עד שאקרא קריאת שמע
 16 ואתפלל', ומבואר על כך בליקוטי
 17 תורה לאדמו"ר הזקן: "... שמעלת
 18 העסק בתורה שאחר התפלה הוא גבוה
 19 יותר מתורה שקודם התפלה אם כבר
 20 הגיע זמן תפלה... שבתפלה דכל יום
 21 הוא בחינת היחוד דו"ג שהם בחינת
 22 תורה שבכתב ותורה שבעל-פה והיינו
 23 על ידי קרימת בחינת ככל מאדך
 24 בקריאת שמע... ויחוד זה מתחדש בכל
 25 יום כי בכל יום נעשה האדם בריה
 26 חדשה וצריך להיות העלאת מ"ג...
 27 ולכן אם הגיע זמן תפלה ואינו
 28 מתפלל... אם כן לימוד התורה שלומד
 29 הוא רק מבחינת נובלות חכמה של
 30 מעלה הנמשך בתורה שבכתב מצד
 31 עצמו וממנו התורה שבעל פה... אבל
 32 כשהקדים קריאת שמע ותפלה ונעשה
 33 היחוד אם כן עסק התורה שאחר כך
 34 יש נמשך בזה גילוי חכמה של מעלה ממש ולא נובלות לבד... ועל ידי
 35 זה שמקיימים את הציווי להרים חלה הן כפשוטו והן בענין ראשית
 36 עריסותיכם' בעיסוק בעבודת ה' בתחילת היום פועלים להניח ברכה

אל ביתך, הן בבית הפרטי ששייך אליו לאדם זה בפרט, והן
 בבית הקללי דכללות העולם, עליו על העולם בכללותו נאמר⁶⁰
 בראשית ברא אלקים, שנברא בכו'⁶¹, ראשי תיבות בית,
 וגם ראשי תבות ברכה⁶², שנמשכת בו בעולם, על ידי העבודה
 האמורה ברכה נעלית יותר
 ממנו שהיה בתחילת
 הבריאה (וכנזכר לעיל שעל
 ידי תיקון הקלוקל דחטא עין
 הדעת נעשה עילוי גדול
 יותר ממנו שהיה לפני
 החטא וכאמור שזו המשמעות של
 'ירידה צורך עליה', שהעליה היא
 למצב נעלה יותר מכפי שהיה קודם
 הירידה), ועד שבאים לעילוי
 דלעתיד לבוא, שאו יתעלה
 העולם עוד יותר ממעלתו בתחילת
 הבריאה, כמרומו בכתוב במגילת רות,
 לגבי הולדת דוד המלך שמלך המשיח
 הוא מבית דוד אלה תולדות פרוץ
 גו'⁶³, בן יהודה, שדוד המלך הוא
 מצאצאו תולדות מלא⁶⁴,
 שהיה באופן נעלה יותר
 מהתולדות מלא דאלה
 תולדות השמים והארץ
 בהבראם⁶⁵, דעולם על
 מילואו נברא⁶⁶ (וכדברי המדרש,
 "אף על פי שנבראו הדברים על
 מליאתן, כיון שחטא אדם הראשון
 נתקלקלו, ועוד, אינן חורין לתקונן,
 עד שיבא בן פרוץ, שנאמר אלה
 תולדות פרוץ מלא" ועילוי זה בכללות
 העולם יהיה בגאולה הקללית
 בביתא משיח צדקנו בקרוב
 יהיה ריבוי טוב בגשמיות
 וברוחניות, וכמבואר ברמב"ם⁶⁷ אודות ימות המשיח שכל
 המעדנים יהיו מצויין כעפר, וישיגו כל הנבראים דעת בוראם

המזון), שברכת הזן שתיקן משה על אכילת המן, וברכת הארץ שתיקן יהושע בשעת הכניסה לארץ, הם ברכה והודאה, יחו"ע ויחו"ת, והיינו, שבברכת המזון נעשית המשכת לחם מן השמים, יחו"ע, בלחם מן הארץ, יחו"ת; וההקדמה לזה היא העלאת לחם מן הארץ, יחו"ת, ללחם מן השמים, יחו"ע, ע"י נתינת החלה לכהן (המו"ל). (57) ריש פרק יז. (58) ראה סה"מ תרל"ח ע' תמוח. תרצ"א ע' יז. ע' רה. לקו"ש ח"ח ע' 308. (59) ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב. (60) בראשית א, א. (61) ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). וראה אוה"ת שם. (62) ראה סה"מ תר"ן שם, שברכה הוא בחי' יחו"ע, וביתך, בחי' מלכות, הוא יחו"ת, וע"י הרמת חלה נמשך להניח ברכה אל ביתך, שיומשך בחי' יחו"ע ביחו"ת. (63) רות ד, יח. (64) ב"ר פי"ב, ו. שמור"ר פ"ל, ג. (65) בראשית ב, ד. (66) ב"ר שם. (67) סוף הלי' מלכים.

ביאור בדרך אפשר

1 כפִי פֶחַ הָאָדָם, וְעַד (כפִי)
 2 שְׁמֵסִים הרמב"ם את ספרו 'משנה
 3 תורה' בתיאור מצב העולם בימות

ביאור בדרך אפשר

4 המשיח) שְׁמֵלָא הָאֶרֶץ דְּעָה
 5 אֶת הָרִי פְמִים לִים מְכִסִּים⁶⁸
 6 כלשון הכתוב בנבואת ישעיה.

(68 ישע"י יא, ט.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

1 שנינו במשנה: לְפִיכָּה אִם נָפַל הַכּוֹתֵל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם,
 2 ומלשון 'לפיכך' משמע שרק מחמת ששניהם חייבים בבניית
 3 הכותל לכן 'המקום והאבנים של שניהם'. מקשה הגמרא: לְפִיכָּה
 4 שהאבנים שנפלו שייכים לשניהם, אף אם לא היו שניהם חייבים
 5 בבניית הכותל, שהרי האבנים מונחים ברשות שניהם יחד, ומדוע
 6 נקטה המשנה לשון 'לפיכך'. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא
 7 הוצרכה לשון 'לפיכך' אלא לאופן הַנִּפְל הַכּוֹתֵל לְרִשּׁוּתָא דְחַד
 8 מִיְיָהוּ – לרשות אחד מהם, אִי נָמִי – או באופן שאמנם נפלו
 9 לרשות שניהם, אלא דְּפִינְהוּ חַד לְרִשּׁוּתָא דִּידֵיהּ – שקדם האחד
 10 ופינה אותם לרשותו, וטוען שכל האבנים שלו, מַהוּ דְּתִימָא – שמה
 11 נאמר דִּינְהוּ אֶרְבֵּי הַמְּצִיאָא מְחִירֵיז עָלָיו הָרְאִיָּה – שיחשב השני
 12 כמוציא את האבנים מחבירו, ועליו להביא ראיה לכך שהאבנים
 13 של שניהם, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שֶׁאֵין זֶה כֵךְ, אלא כיון שיש חוק
 14 ששניהם בנו את הכותל, האבנים שייכים לשניהם, אף אם אחד
 15 מהם מוחזק בהם.

16 שנינו במשנה: וְכֵן בְּגִינְהָ, מְקוֹם שְׁנֵיהֶו לְגִדּוּר מְחִיבִין אוֹתוֹ. מקשה
 17 הגמרא: הָא נִפְסָא קְשִׁיָּא – משנה זו מצד עצמה קשה היא, אֲמַרְת
 18 ברישא וְכֵן בְּגִינְהָ, מְקוֹם שְׁנֵיהֶו לְגִדּוּר, מְחִיבִין אוֹתוֹ, ומשמע
 19 שרק מחמת המנהג מחייבים אותו לגדור, הָא סְתָמָא – אבל אם
 20 אין מנהג קבוע, אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְגִדּוּר. ועתה אִימָא סִיפָא, בה
 21 אֲבָל בְּקַעָה, מְקוֹם שְׁנֵיהֶו שְׁלָא לְגִדּוּר, אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
 22 לגדור, ומשמע, הָא סְתָמָא – אבל אם אין מנהג, מְחִיבִין אוֹתוֹ
 23 לגדור. ואם כן קשה, הֲשִׁתָּא, אִם בְּסִתְּהָ גִינְהָ, שהיזק הראיה שלה
 24 קשה, אֲמַרְת שֶׁאֵם אֵין מְנַהֵג, לֹא – אינו חייב לגדור, סְתָם בְּקַעָה
 25 מִיבְּעִיא – וכי צריך לומר שבסתם בקעה, שהיזק הראיה שלה קל,
 26 לא יהיו חייבים לגדור, והרי פשוט הדבר, ואם כן איך יתכן
 27 שתאמר המשנה בהיפך, שבסתם בקעה חייבים לגדור.

28 מתרצת הגמרא: אֲמַר אַבְיִי, הֵי קְאָמַר הַתַּנָּא בַּמְשַׁנְתֵּינוּ, וְכֵן סְתָם
 29 גִינְהָ, כלומר גינה הנמצאת במקום שאין בו מנהג, דינה כחצר
 30 שהזכרה ברישא שמחייבים אותו לגדור, כיון שהיזק הראיה
 31 שלה קשה, וְהַמְשַׁךְ דְּבְרֵי הַתַּנָּא אֵינֶם שִׁיכִים לְגִינְהָ, אלא הוא דִּין
 32 חדש, שֶׁלְּמָקוֹם שְׁנֵיהֶו לְגִדּוּר והיינו בְּקַעָה הַנִּמְצָאָת בַּמָּקוֹם
 33 שנהגו לגדור, מְחִיבִין אוֹתוֹ לְגִדּוּר. ועל זה המשיכה המשנה
 34 ואמרה 'ובבקעה, מקום שנהגו שלא לגדור, אין מחייבין אותו'.
 35 ונמצא, שרק לגבי בקעה יש חילוק אם נהגו לגדור או לא, אבל
 36 בגינה לעולם חייבים לגדור.

37 דוחה רבא: אֲמַר לִיהָ רַבָּא לַאבְיִי, אִם בְּנֵי, מַאי לְשׁוֹן אֲבָל בְּבַקְעָה
 38 שכתבה המשנה לפני הדין של 'מקום שנהגו שלא לגדור', והרי
 39 לדברייך גם הדין הקודם עוסק בבקעה, והיתה המשנה צריכה

40 לומר 'אבל מקום שלא נהגו לגדור'.
 41 רבא מתרץ באופן אחר: אֲלָא אֲמַר רַבָּא, הֵי קְתַנִּי, מה ששנינו
 42 יוֹכֵן בְּגִינְהָ, מקום שנהגו לגדור, / אין הכוונה לגינה שעומדת
 43 במקום שנהגו לגדור, אלא וְכֵן סְתָם גִינְהָ, העומדת במקום שאין
 44 בו מנהג, כְּמָקוֹם שְׁנֵיהֶו לְגִדּוּר דְּמִי – היא נחשבת, וּמְחִיבִין אוֹתוֹ
 45 לגדור. אֲבָל סְתָם בְּקַעָה, העומדת במקום שאין בו מנהג, כְּמָקוֹם
 46 שְׁלָא נִהְגּוּ דְּמִי – דינה כבקעה הנמצאת במקום שנהגו שלא
 47 לגדור, וְאֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְגִדּוּר.

48 שנינו במשנה: אֲלָא אִם רְצָה, כּוֹנֵם לְתוֹךְ שְׁלוֹ, וְכוּנְהָ, וְעוֹשֶׂה חוּתִית.
 49 מבררת הגמרא: מַאי חוּתִית – מה היא 'חזית', זו, שעשייתה מוכיחה
 50 מי מהשותפים בנה את הכותל. מבארת הגמרא: אֲמַר רַב הוּנָא,
 51 אֲכַפְּיָה לִיהָ לְקַרְנָא לְכַר – יכוף את ראש הכותל לבחוץ, לצד
 52 חבירו, כלומר יחבר בראשו אבנים וטיט, ותהיה בליטה זו
 53 שבכותל יוצאת לצד חבירו.

54 שואלת הגמרא: וְנַעֲבִיד מְלִיזוּ – מדוע לא יעשה בליטה זו כלפי
 55 פנים, כלומר לצד שלו. משיבה הגמרא: אִם עֲשִׂיתָ הַחוּתִית תְּהִיָּה
 56 לצד בונה הכותל, יֵשׁ לְחִשׁוּשׁ שְׁלֵאֲחַר זִמְן עֲבִיד חֲבֵרִיהָ נְמִי מְלַבֵּר
 57 – יעשה גם חבירו חזית מצידו, ותהיינה שתי חזיתות, וְאֲמַר הַשֵּׁנִי,
 58 דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא – 'שלי ושלו הוא', כלומר, בנינו יחד את הכותל,
 59 וכמבואר במשנה שאם שניהם בונים יחד עושים שתי חזיתות.

60 שואלת הגמרא: אִי הֵי, הֲשִׁתָּא נְמִי, שהוא עושה חזית לצד
 61 חבירו, יֵשׁ לְחִשׁוּשׁ דְּגִיזוּ לִיהָ חֲבֵרִיהָ – שיחתוך חבירו חזית זו
 62 שכפופה לצידו, וכיון שלא תהיה חזית כלל, אֲמַר, דִּידִי וְדִידֵיהּ הוּא,
 63 ולכן לא עשינו חזית. משיבה הגמרא: גִּיזוּמָא מִידַע דִּיעֵ – חזית
 64 שנחתכה, מקומה מוכיח עליה שהיתה כאן חזית, ולא יוכל לטעון
 65 ששניהם עשאוה.

66 הגמרא מביאה ביאור אחר לאופן עשיית חזית: אִיבָא דְּאֲמַרִי,
 67 שֶׁכֶךְ אֲמַר רַב הוּנָא, מִיבְּפָא לְקַרְנָא מְלִיזוּ – יכוף את ראש הכותל
 68 כלפי פנים, שיהיה בולט לצד שלו. שואלת הגמרא: וְנַעֲבִיד מְלַבֵּר
 69 – מדוע לא יעשה את החזית לצד חבירו. משיבה הגמרא: אִם כֵּן
 70 יֵשׁ לְחִשׁוּשׁ דְּגִיזוּ לִיהָ חֲבֵרִיהָ – שמא יחתכנה חבירו, וְאֲמַר דִּידִי
 71 וְדִידֵיהּ הוּא, שואלת הגמרא: אִי הֵי, הֲשִׁתָּא נְמִי, שהחזית בפנים,
 72 לִיזָף לִיהָ חֲבֵרִיהָ – יעשה חבירו חזית גם מהצד שלו, וְאֲמַר, דִּידִי
 73 וְדִידֵיהּ הוּא. משיבה הגמרא: לִיפּוּפָא מִידַע דִּיעֵ – ניכר על הכותל
 74 האם החזית נעשתה לאחר גמר הבניה. מקשה הגמרא: וְהָא
 75 'עושה חזית מִבְּחוּץ' קְתַנִּי בַּמְשַׁנָּה, ולדעת האיבא דאמרי, החזית
 76 נעשית מבפנים. אומרת הגמרא: אִבְן קְשִׁיאָא – קשה לשון המשנה
 77 על ביאור זה.

78 הגמרא מביאה ביאור אחר באופן עשיית החזית: רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר,

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א.ב. ביאור הענין וההוראה¹ ד"שלח לך, לדעתך, אני איני מצוה לך²,

— שכללות ענין שילוח המרגלים (הן כדי לידע מאיזה צד יהי נוח לכבוש את הארץ, והן כדי לראות ש"טובה היא")³ הוא לפי שרצונו של הקב"ה שהכניסה לארץ תהי' באופן המוכן בשכלם הם — לא רק באופן של "נעשה", אלא גם באופן של "נשמע", מלשון הבנה⁴ (אלא שצ"ל הקדמת נעשה לנשמע). ולכן, אף ש"כשרים היו"⁵, הרי כיון שנדרשת השגת השכל⁶, יש מקום לטעות⁷ בשיקול הדעת (מצד ענין השוחד⁸ — שאינו חושב אודות המציאות כפי שהיא⁹, אלא אודות עצמו¹⁰, ואז אינו מבין את הדבר לאמיתותו¹¹).

לא רצו להכנס לארץ ישראל, עולם הדיבור. וכן נזכר אודות מעלת המרגלים ש"אין להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין קח, א), שזהו לפי שהם למעלה מ"עולם הבא", שהוא למטה ממדרגתם (ראה לקר"ש חכ"ג ע' 102 הערה 60. וש"נ).

ועד לטעות כזו שבגללה הי' צורך בתפלתו של משה רבינו באופן ש"גדל נא כח אדני" (פרשתנו יד, יז), היינו, להוסיף כח כביכול בגבורה של מעלה (ראה איכ"ר פ"א, לג), שזהו דבר שלא מצינו דוגמתו בענין אחר; וגם לאחר כל זה, לא הי' משה יכול לבטל את הגזירה ולפעול שדור המדבר יכנס לארץ, אלא רק "טפסם... והבאתי אותם וידעו את הארץ" (שם, לא).

8) ובלשון המשנה (אבות פ"ד מכ"א): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציין את האדם מן העולם".

9) שאינה נמשכת אחרי הדעות, אלא אדרבה, הדעות האמיתיות נמשכות אחר המציאות (מ"נ ח"א פ"א).

10) וכמו בנדר"ד, שמיד בראותם את "הנפילים בני ענק", חשבו על עצמם — "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (פרשתנו יג, לג), ונתייראו מהם כו'. ולכן לא הבינו את האמת — שהעובדה שהיו בעיניהם כחגבים (ששמעם "אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים" (פרש"י עה"פ)) היתה לטובתם, שלא יחשדו שהם מרגלים כו'.

וכן בנוגע להוספת המסקנא "לא נוכל לעלות" (שם, לא), שהיא בסתירה לכללות מציאותם בתור מרגלים — שהרי המטרה של שילוח מרגלים היא כדי לבחון את הדרך לנצח במלחמה גם אם הצד שכנגד חזק יותר, וא"כ, גם כשרואים ש"עז העם היושב בארץ והערים בצורות גוי" (שם, כח), אין להסיק ש"לא נוכל לעלות אל העם", כי אם למצוא עצה בחכמת טכסיסי המלחמה כו', באופן שאיכות השכל תגבר על ריבוי הכמות של הצד שכנגד. 11) וכבר אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ד) "אל תאמין בעצמך", כך, שגם אם הוא בעל שכל, ועוסק בחקירה כו', וא"כ יכול

1) ככל עניני התורה — מלשון הוראה; ולא רק בנוגע לכללות הענין, אלא גם בנוגע לכל פרט ופרט (ועד שלמדים הלכות מכל אות וקוץ בתורה שהם בתכלית הדיקן, כבנדר"ד, שהתורה לא מסתפקת בכללות הסיפור שמשה שלח מרגלים שהוציאו דבת הארץ רעה ולכן נענשו כו', אלא מספרת בארוכה את כל פרטי הדברים, החל משמו ושם אביו של כל אחד מהם כו' (ראה סוטה לד, ב — נתבאר בשיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ג ס"ב (תורת מנחם — התוועדות חל"ז ע' 74 ואילך). וש"נ).

2) ריש פרשתנו ובפרש"י.

3) פרשתנו יג, יט. — ועפ"ז מוכן הטעם שנצטוו לילך גם כ"ל גבול מערבי על שפת הים" (פרש"י שם, כא), אע"פ שאין זה נוגע כדי לדעת מאיזה צד לכבוש את הארץ, שהרי לא יכנסו מצד המערבי, אלא מצד המזרחי — דכיון ששליחותם היתה לראות ש"טובה היא", הוצרכו לראות את כל חלקי הארץ.

4) וכמו בנוגע לכללות העבודה — שלא די בענין האמונה בלבד (אף שגדלה מעלתה ביותר, ועד שאמרו רז"ל (שמו"ר רפ"ג) "פתי יאמין לכל דבר זה משה"), אלא צ"ל גם ענין הידיעה וההשגה*, כמ"ש (דברי הימים א כח, ט) "דע את אלקי אביך (ודוקא ע"ז) ועבדהו בלב שלם". וכן בנוגע למעשה המצוות — שנוסף על העשי' בקבלת עול ("קדשנו במצוותיו וצונו"), צ"ל גם הלימוד (נוסף לכן ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (קידושין מ, ב. וש"נ)) בהבנה והשגה גם בנוגע לטעמי המצוות, וגם בנוגע לפרטי המצוה, כמדוגש בסוף פרשתנו (טו, לט ואילך) שרש"י מבאר (אפילו לכן חמש למקרא) טעם השם "ציצית", מספר החוטין כו', וצבע התכלת כו'.

5) פרש"י פרשתנו יג, ג. — שלכן נבחרו ע"י משה, שלהיותו "רועה נאמן", רעיא מהימנא", ידע והכיר היטב צאן מרעיתו,

6) בענין זה נזכר גם המבואר בדרושי חסידות (לקו"ת פרשתנו לח, ב) שהמרגלים היו מעולם המחשבה (דור דעה), ולכן

(* ולא רק באופן שסומכים על ההשגה של יחידי סגולה (ע"ד מ"ש (חזקוני ב. ד) וצדיק באמונתו יחי"). אל תקרי יחי' אלא יחי' (ראה לקו"ד ח"א קמא. ב. ועוד). אלא יש צורך גם בהשגה של כל אחד מישראל, וכמדוגש במיוחד ע"י רבינו הזקן בתורת חסידות חב"ד. עד לאופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה".

ובדאי חזר אנשים הראויים למילוי השליחות, במכ"ש מאדם פשוט שלא יטיל שליחות על מישהו שיש קס"ד שיכשל במילוי השליחות (ראה גם שיחת יום ה' פ' שלח. כ"ו סיון דאשתקד ס"ד ואילך (תורת מנחם — התוועדות חס"ח ס"ע 386 ואילך). וש"נ).

1 והעצה לזה – "שלח", לידע שגם העבודה ד"נשמע" היא בשליחותו של משה, שמדתו מדת האמת,
2 ואז תהי' גם ההבנה וההשגה כפי האמת –
3 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ג ע' 92 ואילך.

4 * * *

5 ג. האמור לעיל שנוסף על הענין ד"נעשה" צ"ל גם הענין ד"נשמע", הבנה והשגה – נוגע גם בעבודה
6 בעניני הרשות:

7 גם כשיהודי עוסק בעניני הרשות – הרי זה צריך להיות באופן ש"בכל דרכיך דעהו"¹², שע"י יתוסף
8 אצלו בידיעת אלקות (לא רק באופן של אמונה, אלא גם באופן של ידיעה והשגה), וכמו שמעניני העולם
9 גופא באים לידיעה ש"מה רבו מעשיך ה'"¹³ ו"מה גדלו מעשיך ה'"¹⁴.

10 כלומר: אע"פ שמדובר אודות עניני העולם שהעיסוק בהם דורש זהירות כו', וכמו בנוגע ללימוד
11 חכמת אוה"ע, שרבינו הזקן מזהיר בתניא¹⁵ שלא לעסוק בזה "אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן,
12 דהיינו, כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' וכו'" – הנה כאשר ההתעסקות בזה היא ע"פ התורה, אין
13 להתיירא מזה, כיון שע"י התורה יכולים לגלות את האלקות שבעולם.

14 וכשם שבענין ד"נשמע" היסוד הוא הענין ד"נעשה", כך גם בנוגע להתעסקות בעניני העולם –
15 שהיסוד לזה הוא: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"¹⁶ [ועד ש"פתח בבראשית", אף ש"לא
16 הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם כו'"], שלכן, כל עניני העולם, "את השמים לרבות
17 תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי"¹⁷, הם אלקות; וכאשר הגישה היא מתוך "הנחה" כזו – כפי
18 ש"מונח" אצל כל אחד מישראל מטבע תולדתו – אזי יכולים לחקור ולדרוש בעניני העולם באופן
19 שמגלים בהם אלקות.

20 וגם ענין זה למדים מסיפור המרגלים – שהרי תוכן שליחותם "לתור את הארץ"¹⁸ משמעותה יציאה
21 לעולם כו', והרי אם לא היו מתערבים ענינים צדדיים, היו מצליחים בזה באופן ש"עלה נעלה וירשנו
22 אותה"¹⁹, ירושה שאין לה הפסק²⁰.

23 ד. ויש להוסיף גם בנוגע להאמור לעיל²¹ שמטרת שילוח מרגלים היא – להדגיש שבכחה של האיכות
24 להתגבר ולהכריע את הכמות:

25 כאשר יהודי יוצא לעולם ורואה שישנו ריבוי גדול של נבראים, הן ריבוי בכמות והן ריבוי באיכות,
26 כמו יום ולילה, לבן ושחור, קשה ורך וכיו"ב – יכולה להתעורר אצלו קס"ד שזהו סתירה לאחדות ה',
27 ועד לטענה שמי שברא אור יברא חושך (בתמי"²², ומזה יבוא למסקנא ש"מפלגך לעילאי .. מפלגך
28 לתתאי כו"²³.

29 אך האמת היא ש"סתירה" זו היא רק כשמסתכלים במבט שטחי, אבל כשמתבוננים בעומק יותר, אזי
30 רואים בריבוי הנבראים לא רק "מעשיך" סתם, אלא "מעשיך ה'", "ה' אחד"²⁴, ואדרבה: בריבוי הנבראים

(16) בראשית א, א [ובפרש"י].

(17) פרש"י שם, יד.

(18) פרשתנו יג, טז.

(19) שם, ל.

(20) ב"ב קטט, ב. קלג, סע"א.

(21) הערה 10.

(22) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסנ"ט. וש"נ.

(23) סנהדרין לט, א.

(24) ואתחנן ו, ד. ועוד.

לחשוב שאפילו אם יטעה, תהי' זו רק טעות קטנה, שהרי לא יתכן
ש"חוקר" יטעה טעות גדולה – הרי רואים אצל המרגלים,
שלמרות גודל מעלתם (שלכן נבחרו ע"י משה כו'), טעו טעות
חמורה ביותר, שפגעה (לא רק בהם באופן פרטי, אלא גם) בכל
עם ישראל!

(12) משלי ג, ו.

(13) תהלים קד, כד.

(14) שם צב, ו.

(15) ספ"ח.

גופא מתבטאת אחדות הפשוטה, שלהיותה למעלה מכל ההגבלות, יכול להיות ממנה תכלית הריבוי, כפי
 שמבאר אדמו"ר האמצעי בתורת חיים²⁵ שדוקא מאחדות הפשוטה נעשה ריבוי בתכלית (ולכן, ריבוי
 אמיתי הוא בעולם התיקון דוקא, כיון שנמשך מאחדות הפשוטה, משא"כ בעולם התהו).
 וזהו גם הדיוק "מה רבו מעשיך הוי" – לא שם אלקים, אלא שם הוי' דוקא, שהוא הי' הוה ויהי'
 כאחד²⁶, למעלה מזמן (ומקום), שזהו"ע אחדות הפשוטה.
 אבל כדי שיהודי יראה זאת בגלוי, צריכה להיות הגישה שלו באופן שמחפש את האמת – כמרומז
 בדיוק הלשון "מה רבו מעשיך ה'", "מה" דייקא, שעומד בתנועה של ביטול והשתוממות כו'.
 ה. וע"פ מ"ש בזהר²⁷ על הפסוק²⁸ "בשנת שש מאות שנה לחיי נח גו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה
 וארובות השמים נפתחו", ש"בשית מאה שנים לשתייתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא
 לתתא כו'" (גם אצל קטנים – "רביי דעלמא"²⁹), הן בנוגע לחכמת התורה, והן בנוגע לחכמות העולם³⁰
 – הנה מזמן הנ"ל התחילה אצל חכמי אוה"ע שאיפה חדשה לענין האחדות³¹:
 עד לזמן הנ"ל היתה האיפה אצלם לענינים של מחיצה והגבלה ופירוד – לחלק כל דבר ולומר
 שהוא מציאות לעצמו, ואין לו שייכות לזולתו כו'.
 וגם לאחרי שהרמב"ם ביאר ביד החזקה³² (עכ"פ בקיצור, כדרכו) שד' היסודות של כל הנבראים הם
 אש רוח מים ועפר, והם משתנים תמיד זה לזה, שמקצת הארץ הקרובה למים משתנית ונעשית מים, וכן
 מקצת המים הסמוכים לרוח משתנים ונעשים רוח וכו' (שזהו לפי שכל היסודות כלולים זמ"ז) – לא
 קיבלו את דבריו לראות את האמת כו', וטענו שזהו ענין של אמונה, שאינו מתקבל בשכל, ויש כאלו
 שגם הכחישו את הדברים כו'.
 אבל מהזמן שהתחילה להתגלות ריבוי חכמה בעולם, התחילו גם חכמי אוה"ע להכיר את האמת
 ולשאוף יותר לענין האחדות – למצוא שייכות בין ענינים שונים ולאחד אותם, וכך להקטין את הריבוי
 וההתחלקות מ-100 כללים ל-90 או אפילו 80 כללים, ועד – לומר שכל העולם כולו אינו אלא שתי
 נקודות, ועד לנקודה אחת, שהיא הנקודה המשותפת שישנה בכל נברא ונברא, שבסגנון אחר, הרי זו
 ההכרה שהריבוי שבעולם נמשך מהקב"ה שהוא אחדות הפשוטה³³.
 ו. וכיון שרואים גישה זו אצל אוה"ע, הרי בודאי שכך צ"ל אצל בני".
 אך יש להבהיר, שאין הכוונה שבגלל שרואים שענין זה נתקבל אצל גוים, צריכים גם בני" לקבל
 זאת, אלא אדרבה:
 אצל בני" נרגשת האחדות הפשוטה של הקב"ה בעולם – מצד עצמם, להיותם "גוי אחד בארץ"³⁴,
 וכפי שמבאר רבינו הזקן³⁵ שהם ממשיכים הגילוי ד"הוי' אחד" גם בענינים ארציים.
 וענין זה מתגלה אצל בני" ע"י התורה – כפי שהי' בשעת מ"ת, ששמיעת עשה"ד היתה באופן
 ש"מסתכלים למזרח ושומעין (ועד ש"רואין את הנשמע"³⁶, בראי' חושית) את הדיבור יוצא אנכי כו',
 וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה³⁷, והיינו, שלא זו בלבד שהעולם רואה אלקות, אלא יתירה מזה,
 שהעולם עצמו מורה שאין שום דבר זולת אלקות.

(25) נח ע, ב ואילך.
 (26) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז (פב, א). שו"ע אדה"ז או"ח רס"ה.
 (27) ח"א קיז, א.
 (28) נח ז, יא.
 (29) שם קיח, א.
 (30) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 128. וש"נ.
 (31) ראה גם שיחת ש"פ שלה, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז תשכ"ט ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ו ע' 362). וש"נ.
 (32) ה' יסוה"ת פ"ג ה"י ואילך. רפ"ד ואילך.
 (33) ראה גם ספר הערכים חב"ד (כרך ט) ערך אחדות בהבריאה ס"ג (ע' כד ואילך). וש"נ.
 (34) שמואל-ב ז, כג. ועוד.
 (35) תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
 (36) מכילתא ופרש"י יתרו כ, טו.
 (37) תניא פל"ו – מ"פ"י רז"ל" (ראה תקו"ז תכ"ב (סד, ב). תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט).

(25) נח ע, ב ואילך.
 (26) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז (פב, א). שו"ע אדה"ז או"ח רס"ה.
 (27) ח"א קיז, א.
 (28) נח ז, יא.
 (29) שם קיח, א.
 (30) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 128. וש"נ.
 (31) ראה גם שיחת ש"פ שלה, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז תשכ"ט ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ו ע' 362). וש"נ.

1 אלא שבמ"ת הי' זה לפי שעה, או בלשון החסידות: מלמעלה למטה; ואח"כ הוצרכה להיות עבודת
2 בני"י לפעול ש"תחתונים יעלו לעליונים"³⁸, כיון שהעולם מצד עצמו הוא עדיין "תחתון", ו"החושך יכסה
3 ארץ"³⁹, שלכן לא נראה בעולם ענין האחדות, ועד שגם בנוגע לענין הבריאה נאמר "נעשה", לשון
4 רבים⁴⁰, שזהו ענין הריבוי – היפך האחדות, ובהתאם לכך הנה במשך כל השנים היתה רווחת בעולם
5 השיטה של ריבוי ופירוד כו'.

6 אך ככל שהולכים ומתקרבים לביאת המשיח, ובפרט בזמן שהוא בבחי' "ערב שבת לאחר חצות"⁴¹,
7 הנה בתור הכנה למעמד ומצב שיהי' לעתיד לבוא, מתחילה להתגלות בעולם האמת של אחדות הפשוטה,
8 באופן שגם חכמי אוה"ע מכירים בכך (עכ"פ בבחי' "ניבא ואינו יודע מה ניבא", כפי שמצינו אצל
9 פרעה⁴²).

10 וזוהי ההוראה לכל אחד מישראל (ועאכו"כ אלו שעומדים "לבנות" עולם חדש⁴³) – הן בנוגע לעצמו
11 והן בנוגע לפעולתו על הסביבה – שיש להוסיף בהדגשת ענין האחדות בעולם, ע"י החדרת הגישה
12 שהריבוי שבעולם אינו בסתירה לענין האחדות, ואדרבה, בריבוי גופא יכולים לראות את האחדות.

13 ואפילו אלו שלא אוחזים עדיין בדרגא של ראיית אלקות, הנה כיון שברור הדבר שסוכ"ס יגיעו
14 למסקנא הנכונה, שהרי "לא ידח ממנו נדח"⁴⁴, צריכים להתחיל כבר עתה להתנהג באופן המתאים לכך.

15 ז. ויש להוסיף, שענין האחדות מודגש גם בסיפור אודות שילוח המרגלים:

16 ע"פ פשטות הסיפור – הלכו כל י"ב המרגלים ביחד במשך כל הזמן (מלבד משך זמן מועט שכלב
17 לבדו הלך לחברון להשתטח על קברי אבות⁴⁵). וכמובן גם מאופן הבאת פרי הארץ, ש"שמונה נטלו
18 אשכול"⁴⁶.

19 ולכאורה תמוה הדבר:

20 כשהולכים למטרה של ריגול, יש להשתדל שאנשי המקום לא יבחינו בכך. וכיון שכן, הרי מוטב
21 שלא ילכו כל י"ב המרגלים ביחד, שאז נקל להבחין בהם, אלא שכל אחד ילך בפני עצמו.

22 ובפרט ש"י"ב המרגלים שהלכו לתור את הארץ היו נשיאי השבטים – "כל נשיא בהם"⁴⁷, וא"כ, הי'
23 מן הראוי שכל נשיא ילך לתור את החלק שיפול נחלה לשבטו, ואין צורך שכל י"ב נשיאים יתורו את
24 כל הארץ.

25 זאת ועוד:

26 על הפסוק⁴⁸ "וישובו מתור את הארץ מקץ ארבעים יום", מפרש רש"י: "והלא ארבע מאות פרסה על
27 ארבע מאות פרסה היא, ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח
28 למערב, והם הלכו ארכה ורחבה (ולפי חשבון זה צריך ד"פ ארבעים יום כדי לתור את הארץ כולה⁴⁹),
29 אלא שגלוי לפני הקב"ה כו' קיצר לפניהם את הדרך".

30 ולכאורה: אילו לא היו הולכים כולם ביחד, אלא כל אחד בפני עצמו, אזי היו יכולים לתור את הארץ
31 במשך ארבעים יום, ללא צורך שהקב"ה יקצר לפניהם את הדרך באופן נסי.

(44) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.

(45) פרש"י פרשתנו יג, כב.

(46) פרש"י שם, כג.

(47) שם, ב.

(48) שם, כה.

(49) שמונים יום בהליכה ועוד שמונים יום אחרים שחזרו
לאחוריהם (נחלת יעקב עה"פ).

(38) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

(39) ישע"י ס, ב.

(40) בראשית א, כו ובפרש"י. ב"ר פ"ח, ח.

(41) ראה סה"ש תש"ט ע' 331. וש"נ.

(42) פרש"י ויגש מה, יח. וראה גם סידור הארז"ל בהגש"פ

בסימנים דצ"ך כו'.

(43) יש לציין שבהתוועדות נכחו תשעה חתנים (המו"ז).

1 אך הענין בזה – שבאופן הליכתם בשליחות זו כולם ביחד רצה משה רבינו להמשיך ולהחדיר בהם
2 את ענין האחדות.

3 וזוהי גם הסיבה לכך ששילוח המרגלים הי' ע"י משה רבינו בעצמו, כמ"ש⁵⁰ "וישלח אותם משה"
4 (ולא כמו שאר הענינים, כמו מנין בניי, שנעשו גם ע"י הנשיאים כו') – כיון שדוקא משה רבינו (משה
5 אחד⁵¹) הי' צריך להחדיר בהם ענין האחדות כו'.

6 ואכן אחדות זו שמשה רבינו המשיך בהם בהליכתם יחד, נמשכה גם לאחרי ששבו משליחותם, ועי"ז
7 הי' בכחו של כלב להשתיק את כולם, כמ"ש⁵² "ויהס כלב גו' אל משה".

8 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) וע"י ההוספה בענין האחדות נזכה לקיום היעוד "ביום ההוא יהי' ה'
9 אחד ושמו אחד"⁵³, ובאופן ד"א הפוך אל עמים גו' כולם גו' לעבדו שכס אחד⁵⁴, כביאת משיח צדקנו
10 בקרוב ממש.

11 * * *

12 ה. מאמר (כעין שיחה) ד"ה והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'.

13 * * *

14 ט. נהוג גם לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע, על יסוד הכלל שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק,
15 הן בנוגע לחסר והן בנוגע ליתיר, והיינו, שרש"י לא מחסיר לפרש דבר הדורש ביאור (ואם אין לו ביאור
16 בפשוטו של מקרא, אומר "לא ידעתי"⁵⁵), וגם לא מפרש דבר מיותר שיכולים להבין ללא פירושו.
17 ולאחרונה מתעכבים על ענינים שלכאורה אינם מובנים לבן חמש למקרא, ואעפ"כ לא מוצאים שיתבאר
18 בפירוש רש"י.

19 ובנוגע לפרשתנו:

20 לאחרי פרשת חלה – נאמר⁵⁶ "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה וגו'", ומפרש רש"י:
21 "בעבודת כוכבים הכתוב מדבר . . מצוה אחת שהיא ככל המצוות וכו'". ואינו מובן: מדוע נכתבה פרשה
22 זו כאן, בסמיכות לפרשת חלה?

23 ואע"פ שבפשוטו של מקרא אין צורך לבאר סמיכות הפרשיות⁵⁷ – הרי בנדו"ד שאני, כיון שאין זה
24 מקומה של הפרשה, כמובן מדברי רש"י ש"עבודת כוכבים היתה בכלל כל המצוות שהצבור מביאין עלי'
25 פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת", וכיון ש"כלל כל המצוות
26 שהצבור מביאין עלי' פר" הוא בפ' ויקרא⁵⁸, אינו מובן למה הוציאה הכתוב מכללן דוקא כאן, ולא
27 במקומה, בפרשת ויקרא!?

28 ומה גם שכל פרטי הענינים הקשורים עם קרבנות (כבנדו"ד, פר לעולה ושעיר לחטאת, ובאופן
29 ש"עולה קודמת לחטאת", ולא "כשאר חטאות . . הבאות עם עולה (ש)החטאות קודמות לעולה"⁵⁹) היו
30 צריכים להאמר לפני הקמת המשכן באופן תדירי, כדי שידעו כיצד להתנהג כשיצטרכו להקריבם בפועל
31 (שלכן נאמרו בפרשיות ויקרא וצו, לפני פ' שמני)⁶⁰, וא"כ, למה המתינה התורה מלומר פרשה זו עד
32 לאחרי חטא המרגלים (בסמיכות לתשעה באב, שעז"נ⁶¹ "ויבכו העם בלילה ההוא"), בה בשעה שהקמת
33 המשכן היתה בר"ח ניסן!

(56) טו, כב.

(57) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 92. וש"נ.

(58) ד, א ואילך.

(59) פרש"י פרשתנו שם, כד.

(60) ראה לקו"ש חי"ז ע' 11.

(61) פרשתנו יד, א. וראה תענית כט, א. פרש"י איכה א, טו.

(50) שם, יז.

(51) ראה ש"ך עה"ת ס"פ ברכה.

(52) שם, ל.

(53) זכרי' יד, ט.

(54) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם ה' מלכים ספי"א.

(55) נסמן בלקו"ש ח"ה בתחלתו בשוה"ג הא'.

- 1 בשלמא בנוגע לפרשת חלה – הרי זה מובן ע"פ פירוש רש"י לפנ"ז⁶², "בישר להם שיכנסו לארץ"
 2 (למרות הגזירה שנגזרה על המרגלים כו). אבל רש"י לא מפרש מה שייכת כאן פרשת עבודת כוכבים
 3 שנאמרה בסמיכות לפרשת חלה?!
- 4 וביותר תמוה – שבנוגע לפרשה שלאח"ז מפרש רש"י⁶³ "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת
 5 כוכבים, לומר שהמחלל את השבת כאילו עובד עבודת כוכבים, שאף היא שקולה ככל המצוות". ומוסיף,
 6 "ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות" (וכפי שמביא לפנ"ז⁶⁴
 7 ש"מנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג"); ואעפ"כ לא פירש
 8 רש"י למה נסמכה פרשת עבודת כוכבים לפרשת חלה!
- 9 בילקוט שמעוני⁶⁵ איתא: "למה נסמכה פרשת חלה לפרשת עבודת אלילים, לומר לך, שכל המקיים
 10 מצות חלה כאלו בטל עבודת אלילים". אבל מזה שרש"י לא מביא זאת בפירושו, מוכח, שע"פ פשוט"מ
 11 אין סיבה והכרח לומר כן.
- 12 ועכצ"ל, שרש"י סבור שטעם סמיכות פרשת ע"ז לפרשת חלה מובן בפשטות, שלכן אינו צריך לפרשו.
 13 וכפי שיתבאר לקמן.
- 14 י. הביאור בלקוטי לוי"צ⁶⁶ בפירוש מאמר הזהר⁶⁷ על הפסוק⁶⁸ "ועתה יגדל נא כח אדניי", "זכאי
 15 אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא דקב"ה אתרעי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו", ש"הג' לשונות .. הם
 16 לנגד חג"ת" (ז"א),
- 17 – שפי' אאמור"ר הוא בהמשך לפי' הצ"צ בביאורי הזהר⁶⁹ ש"אתרעי בהו" הוא מצד שרש נש"י בבחי'
 18 שלמעלה מהשתלשלות (למעלה משרשם בז"א), שלכן יכולים להמשיך הסליחה מבחי' א"א⁷⁰, כי, כדי
 19 שתהי' הסליחה בפועל, צ"ל ההמשכה למוטה, החל מההמשכה בסדר השתלשלות (ז"א), ועד למקום החטא
 20 כו'⁷¹, והיינו, שגם כפי שבנ"י נמצאים למטה, קשורים הם במקורם ושרשם שלמעלה מסדר
 21 השתלשלות⁷² –
- 22 נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 171 ואילך הערות 10-27.
 23 יא. וכאן המקום להזכיר גם אודות הענין של "מיהו יהודי":
- 24 ככל שמתבוננים בזה, רואים יותר עד כמה שזה היפך השכל והיפך המציאות (באופן לא נורמלי) –
 25 לומר על גוי שהוא יהודי, ע"י רישום על פיסת-נייר!

שמיתה מכפרת, אלא באופן שהנשמה תשאר בגוף, ושם גופא
 יהי' הענין ד"סלחתי כדברך".
 72) ואדרבה: ככל שנמצאים למטה יותר, הרי זה מורה
 ששרשם למעלה ביותר. וכמודגש בנוגע לגוף הגשמי (שבו
 נתלבשה נה"ב, ולכן שייך בו ענין החטא), שירד למטה כ"כ עד
 ש"נדמה* בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא פמ"ט), ואילו
 שרשו הוא מבחי' העצמות, כמבואר בתורת שלום (ע' 120)
 שדוקא בגוף נמצא כח העצמות, ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו
 לברוא יש מאין כו" (תניא אגה"ק ס"כ), ולכן, לעתיד לבוא תהי'
 הנשמה ניוונית מן הגוף (נסמן בתורת מנחם – התוועדויות חס"ח
 ע' 169), והיינו, שאף שגילוי מעלת הגוף היא ע"י הנשמה, הרי
 הנשמה מגלה את מעלת הגוף דוקא.

(62) שם טו, ב.
 (63) סוף פרשתנו (שם, מא).
 (64) שם, לט.
 (65) פרשתנו רמז תשמח – מויק"ר פכ"ו, ו.
 (66) הערות לזח"ג ע' שעה. וראה גם שיחת ש"פ שלה, כ"ח
 סיון, מבה"ח תמוז דאשתקד סיי"ט (תורת מנחם – התוועדויות
 חס"ח ע' 412). ושי"נ.
 (67) ח"ג קסא, א.
 (68) פרשתנו יד, יז.
 (69) ח"א ויגש ע' קנד.
 (70) ויתירה מזה, ש"כדי להמשיך .. מא"א בז"א צ"ל המשכת
 אור עליון בא"א .. מעתיק כו" (שם ע' קנו).
 (71) ששם הוצרך משה רבינו לפעול ענין הכפרה – לא באופן

(* בחיצוניות ובגלוי. אבל בפנימיות יש חילוק גדול ביניהם. כפי שמצינו בגמרא בנוגע לזוהמת גופיהו דעכו"ם דאכלי שקצים ומשים (ראה שבת פז, ב. קמה, ב). – ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חז"ב ריש ע' 321. וש"נ.

1 והגע עצמך: יהודי יש לו שייכות לפנימיות הכתר, ולמעלה מזה כו', ואילו גוי, שייך לג' קליפות
 2 הטמאות כו'. ואעפ"כ בא פלוני ואומר על גוי שיש לו שייכות לפנימיות הכתר! ...
 3 וגם לאחרי שבכל התוועדות הנני זועק מקירות לבי ("איך רייס־זיך־אויס די האַרץ") על זה – אין
 4 פוצה פה ומצפץ! יש כאלו שהיו יכולים לפעול בזה, ואינם עושים מאומה, אלא שותקים!
 5 ובנוגע לאלו שאחראים לכך – הנה יה"ר שיגיע הזמן שיכירו בעצמם שכל ה"כסא" והפרנסה שלהם
 6 תלויים בהקב"ה, ומכל אחד מהם נדרש בכל יום הענין ד"מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה"⁷³, החל
 7 מאמירת "מודה אני לפניך... שהחזרת בי נשמת"⁷⁴, וכאשר יתבונן בזה, לא יאפשר שיעשו דברים שהם
 8 בבחי' שומו שמים! ...
 9 ועי"ז שיקיימו תוכן מצות חלה בעבודה הרוחנית – יהי' גם הענין ד"והי' באכלכם מלחם הארץ"⁷⁵
 10 בפשטות, ובאופן שיהי' "שלום בארץ"⁷⁶, בגשמיות וברוחניות⁷⁷.

* * *

11
 12 יב. בנוגע לפירוש רש"י:
 13 לכאורה אפשר לומר שהשייכות של פרשת ע"ז לכאן היא – בהמשך לחטא המרגלים, שאמרו "ניתנה
 14 ראש ונשובה מצרימה"⁷⁸, ובפירוש רש"י (לאחרי שמפרש "כתרגומו נמני רישא, נשים עלינו מלך",
 15 מוסיף): "ורבותינו פירשו"⁷⁹ לשון עבודת כוכבים" (וכמ"ש הרמב"ן שרצו "להיות שם במצרים כאשר
 16 היו בראשונה בלא תורה ובלא מצוות", כפי שפירש רש"י מה שאמרו "זכרנו את הדגה אשר נאכל
 17 במצרים חנם"⁸⁰, "חנם מן המצוות").
 18 אבל, עפ"ז היתה פרשת ע"ז צריכה להאמר מיד לאחרי פרשת המרגלים, ולא לאחרי פרשת חלה.
 19 ובפרט ע"פ האמור לעיל (ס"ט) שפרשת חלה באה בהמשך לכך ש"בישר להם שיכנסו לארץ", היינו,
 20 שזהו ענין של נחמה על חטא המרגלים, וא"כ, לכל לראש יש להקדים ולסמוך פרשת ע"ז לפרשת
 21 המרגלים, כיון שחטא המרגלים עצמו הי' ענין של ע"ז, ורק לאח"ז לסמוך פרשת חלה, שתוכנה הו"ע
 22 של נחמה על חטא המרגלים.
 23 יג. ויש לומר בפשטות (לא רק לפי הפירוש שדרשו רבותינו שחטא המרגלים הי' ענין של ע"ז, אלא
 24 גם לפי הפירוש כתרגומו), שפרשת ע"ז באה בהמשך למ"ש בפרשת חלה⁸¹ "בבואכם אל הארץ":
 25 הבן חמש למקרא למד כבר בפ' אחרי⁸² (ועד"ז בפ' קדושים⁸³) שהקב"ה הזהיר את בני": "כמעשה
 26 ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו" – בנוגע לעריות, וגם בנוגע לע"ז, כמו "מולך"⁸⁴,
 27 ש"ע"ז היא"⁸⁵.
 28 ולכן, בהמשך לציווי על מצות חלה "בבואכם אל הארץ", הנה כיון שבבואם אל הארץ יש צורך
 29 בזהירות מיוחדת שלא ללמוד מ"מעשה ארץ כנען" בנוגע לע"ז⁸⁶, נאמרה כאן פרשת ע"ז, שבה ניתוסף
 30 חידוש לגבי "כלל כל המצוות", "לידון בפר לעולה וכו'"⁸⁷.

(81) פרשתנו טו, יח.

(82) יח, ג.

(83) כ, כג"ד.

(84) אחרי שם, כא (קדושים שם, ב).

(85) פרש"י אחרי שם.

(86) משא"כ בהיותם במדבר, שאין להם ממי ללמוד כו'. ואפילו אם יהי' מקרה יוצא מן הכלל כו', יוכלו לשאול מה דינו, כבפ' בהעלותך (ט, ח) "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם".

(87) משא"כ בנוגע לפרשת עריות, שכבר נאמרו לפני"ז כל פרטי הדברים.

(73) שם טו, כא.

(74) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת-שחוק: "נשמת" דייקא, שזהו מה שהחזיר לו הקב"ה, ולא מה שמשמש בתור "שר" ("מיניסטער")! ...

(75) שם, יט. וראה גם ד"ה זה שנאמר בהתוועדות (תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 347 ואילך).

(76) בחוקתי כו, ו.

(77) חסר הסיים (המו"2).

(78) פרשתנו יד, ד.

(79) מדרש לקת טוב (פס"ז) עה"פ.

(80) בהעלותך יא, ה.

* * *

1
2 יד. בהמשך להמדובר בהתחלת הפרשה אודות שילוח המרגלים לתור את הארץ, שהמכוון בזה הוא
3 שגם הענינים הארציים יהיו חדורים בקדושה, הנה ע"פ הכלל "נעוץ תחלתן בסופן"⁸⁸, מדובר בענין זה
4 גם בסיום הפרשה – מצות ציצית, שתוכנה שצריך להתעטף בטלית, פריסו דמלכא⁸⁹ (להמשיך עליו
5 מלכותו ית' כו'⁹⁰), באופן שמקיף את ראשו ורובו⁹¹, שבזה נכללים גם כל הענינים השייכים אל האדם,
6 שצריך לעשותם "כלים" לאלקות, שזהו כללות הענין ד"בכל דרכיך דעהו"¹².

7 אך עדיין צריך להבין: מהו הדיוק שהטלית צריכה להקיף את ראשו ורובו בלבד, ולא את כולו, בה
8 בשעה שתכלית המכוון הוא שכל מציאות האדם וכל עניניו יהיו חדורים באלקות?!

9 ואף ש"רובו ככולו"⁹², הרי בכמה ענינים לא מסתפקים בכך, וכמו בנדוד^ד, שמדגישים "בכל דרכיך
10 דעהו", ולא רק "ברוב דרכיך", שרובו ככולו. וכמודגש בנוגע לענין העיקרי של טבילה, שצ"ל באופן
11 "שכל גופו עולה בהן"⁹³, ועד שאפילו אם שיערה אחת היא מחוץ למים לא עלתה לו טבילה⁹⁴, אע"פ
12 שאינה אלא בבחי' "את הטפל לבשרו"⁹³. וא"כ, גם בענין הציצית הי' צריך להתעטף באופן שיקיף (לא
13 רק ראשו ורובו, אלא) את כולו?

14 טו. ויובן בהקדים הביאור בענין ד"בכל דרכיך דעהו":
15 איתא בגמרא⁹⁵: "איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה – בכל דרכיך דעהו".

16 ואעפ"כ, לא נקבע הענין ד"בכל דרכיך דעהו" בתור מצוה בפני עצמה כמו כל שאר המצוות, אלא
17 נכלל בהוראת המשנה מצד "מילי דחסידותא"⁹⁶: "כל מעשיך יהיו לשם שמים"⁹⁷. ואף שהובא בשו"ע⁹⁸,
18 הרי אין בזה החומר שיש בשאר הענינים שבשו"ע, כמו ברכות הנהנין, נטילת ידים, צניעות וכו'.

19 והביאור בזה – לפי שה"תורה על הרוב תדבר"⁹⁹, ורוב בני – שמדתם היא מדת הבינוני, ש"היא
20 מדת כל אדם"¹⁰⁰ – הם במעמד ומצב שאי אפשר לדרוש מהם ולחייב אותם שכל עניניהם כולם יהיו
21 עניני קדושה – "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

22 – כל זמן שהנשמה מלובשת בגוף, ועדיין לא נתקיים היעוד¹⁰¹ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ",
23 אי אפשר לדרוש מ"בינוני" שלא יעלה במחשבתו הרהור רע. דורשים ממנו רק שכאשר עולה במחשבתו
24 הרהור רע, עליו לדחותו בשתי ידים, ולהסיח דעתו ממנו, ולא להרהר בו ברצון¹⁰², דאל"כ, ה"ה עובר על
25 הצינוי ד"לא תתורו אחרי לבבכם וגו'"¹⁰³, שעיי"ז נפרד מאלקות כו'; אבל עדיין יכולה להיות אצלו
26 מחשבה סתמית, בעניני הרשות, שאינה "לשם שמים" או באופן ד"דעהו". ואי אפשר לדרוש ממנו ולחייב
27 אותו ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

28 אמנם, כיון שלא מדובר אודות מחשבת איסור ח"ו, אלא מחשבה סתמית, די בעבודה קלה כדי
29 להעלותה לקדושה. וע"ד המבואר בתניא¹⁰⁴ בנוגע ללימוד התורה סתם, "לא לשמה ולא שלא לשמה",
30 ש"אין הדבר תלוי בתשובה, אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה, הרי גם מה שלמד בסתם מתחבר
31 ומצטרף ללימוד זה ופרחא לעילא כו'" (אף שאין זה דומה ממש).

- 88) ספר יצירה פ"א מ"ז.
89) ראה זח"ב צז, ב (ובהנסמן במאמרי אדהאמ"צ פרשתנו
ח"ג ע' א"רפ). אמ"ב שער הציצית ב, ב [קלב, א]. סהמ"צ להצ"צ
מצות ציצית פ"ב (דרמ"צ טז, א), ובהנסמן שם במ"מ וצינונים
(בהוצאת תשנ"ט – ע' רטו). אוה"ת פרשתנו ע' תרכו.
90) ראה תניא פמ"א (נו, ב).
91) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסט"ז. וש"נ.
92) נזיר מב, רע"א. וש"נ.
93) עירובין ד, ב. וש"נ.
94) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"א ה"ז.
95) ברכות סג, א.
96) ראה ב"ק ל, א.
97) אבות פ"ב מי"ב.
98) או"ח סרל"א.
99) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
100) תניא רפי"ד.
101) זכרי' יג, ב.
102) שם פי"ב.
103) פרשתנו טו, לט. וראה שם רפכ"ז.
104) ספל"ט.

- טז. ועד"ז יש לבאר גם בנוגע למצות ציצית:
- 1 בנוגע לקיום המצוות – נאמר בפרשת ציצית¹⁰⁵ "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי", לא רק רוב
2 המצוות, אלא כל המצוות; אבל בנוגע לעבודה בעניני הרשות שיהיו חדורים בקדושה (שמרומזת בעטיפת
3 הטלית) – נזכר רק ראשו ורובו, והיינו, שרק בנוגע לראש הרי זה באופן דכולו, ואילו בנוגע לשאר
4 הגוף, הרי זה רק "רובו".
- 5 אמנם, כאשר ראשו ורובו עטופים וחדורים בטלית, אזי קובעת התורה ש"רובו ככולו", ומבטיחה
6 שהמיעוט יהי' נגרר אחר הרוב, ועד שסוכ"ס יבוא למעמד ומצב שכולו יהי' חדור בקדושה ואלקות.
7 יז. ויה"ר שיקחו את ההוראות מפרשת השבוע – שקורין ביום השבת ש"מיני מתברכין כולהו
8 יומין"¹⁰⁶ – על כל משך הזמן שלאח"ז,
9 החל מההוראה האמורה לעיל (ס"א), שנדרש אמנם ענין של הבנה והשגה, "שלה לך, לדעתך", אבל
10 היסוד לזה צ"ל הקדמת נעשה לנשמע, שעי"ז מבטיחים שההבנה וההשגה תהי' באופן אמיתי, ללא עירוב
11 של שוחד ש"יעור עיני חכמים גו"¹⁰⁷ (שלכן, כשיש צורך בפסק הלכה, הרי זה צריך לבוא מרבנים כאלו
12 שאינם נוגעים בדבר).
13 וענין זה קשור גם עם עטיפת הטלית ראשו ורובו – שראשו, ששם נמצאים העינים ("עיני חכמים"),
14 הדיבור, ועאכו"כ השכל שבמוח, צ"ל חדור נולו (לא רק רובו) בקדושה ואלקות, ללא נתינת מקום לענין
15 הפכי ח"ו אפילו בדקות דדקות, כמודגש באמירת עשה"ד באופן ש"אנכי ו"לא יהי' לך" בדיבור אחד
16 נאמרו¹⁰⁸, כמ"ש¹⁰⁹ "אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתי", שלכן, השלימות ד"אנכי הוי' אלקיך" תלוי'
17 בענין ד"לא יהי' לך גו'", שזהו דבר המופרך ומושלל בתכלית¹¹⁰.
18 יח. בסיום ההתוועדות הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות ה"פגישה" שנערכת ביום הש"ק זה, ואמר:
19 ויה"ר שתהי' באופן ד"אחד באחד יגשו וגו'"¹¹¹ (ללא דבר המפריד ביניהם), ובאופן שכולם ביחד
20 יתעוררו להוסיף בלימוד "תורה אחת" וקיום המצוות שניתנו מ"ה' אחד".
21 וכיון ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"¹¹², הנה עי"ז יומשך שלום ואחדות בעולם, שתתגלה
22 בו האחדות האמיתית – "ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁵³, "כשאני נכתב אני נקרא"¹¹³, "והיתה
23 לה' המלוכה"¹¹⁴.
24 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לפרופסור יעקב חנוכה (מארגן ה"פגישה") לנגן הניגון "ופרצת"¹¹⁵
25 (ועודד את השירה בשמחה רבה), ואח"כ התחיל לנגן בעצמו הניגון "הנה מה טוב ומה נעים". ולאחרי
26 תפלת מנחה התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאווא".
27

כ"ו, והצורך להרעיש ("אויפשטורעמען") על זה הן בעצמו והן
בסביבתו כ"ו.
111) איוב מא, ח.
112) רמב"ם ה' חנוכה בסופו.
113) פסחים נ, סע"א. וש"נ.
114) עובדי' בסופו.
115) וגם נתן לו קנקן יין (לאחרי שמזג בו מכוסו) והמזונות.

105) שם, מ.
106) זח"ב סג, ב. פח, א.
107) פ' שופטים טז, יט.
108) מכילתא יתרו כ, ח. ועוד.
109) תהלים סב, יב, וראה פרש"י פרשתנו שם, כב.
110) ברשימה נוספת, שנזכר כאן (עוה"פ) גם הענין
ד"ראשית עריסותיכם" החל מאמירת "מודה אני" בקומו משנתו

לקוטי שיחות

פרשת שלח

כרך כג, ב

מתורגם ללשון הקודש

22 ואורישנו... של כל ישראל – ששים רבוא לבד הנשים
23 והטף, ואנשים מתחת לגיל עשרים, ומעל גיל ששים⁸ –
24 לא טען משה שום טענה ותביעה חמורה, וכל טענתו היא
25 "ואמרו הגוים .. מבלתי יכולת ה'...!"?

26 כל אחד, ואפילו ילד, מבין, שהכליה של אנשים רבים
27 כל כך תגע אף ללבו של בשר ודם יותר מאשר דבריהם
28 של אחרים כלפיו. ובודאי כאשר מדובר על הקב"ה,
29 ואודות נבראים אשר הוא בראם⁹, ועל-אחת-כמה-וכמה
30 לגבי ישראל שהם "בנים למקום"¹⁰, ואשר הוא הוציאם
31 ממצרים ובחר בהם להיות עם סגולה וכו'¹¹. והנה בא
32 משה רבינו, אשר הנהיג את בני ישראל עד כה, ואשר מסר
33 את נפשו עבורם ("מחני נא מספרך אשר כתבת"¹² וביקש
34 מהקב"ה "הרגני נא הרוג... ואל אראה ברעתי"¹³, של
35 ישראל) וכאשר הקדוש-ברוך-הוא אומר "אכנו בדבר
36 ואורישנו ואעשה אותך לגוי גדול", אין הוא תובע: כיצד
37 ייתכן להשמיד את כלל ישראל, בניו "בני בכורי ישראל"¹⁴
38 היה לא תהיה, אלא עיקר טענתו היא: "ואמרו הגוים ..
39 מבלתי יכולת ה'...!"?

40 אמנם הטענה "ואמרו הגוים .. מבלתי יכולת ה'
41 להביא..." היא ענין של חילול שם שמים¹⁵, אך בכל זאת
42 צריך היה משה לבקש ולתבוע אודות הענין של "אכנו
43 בדבר", ורק לאחר מכן להוסיף "ואמרו הגוים .. מבלתי
44 יכולת ה'...".

45 וההוכחה לכך היא ממה שמוצאים בענין חטא העגל:
46 בראש ובראשונה טען משה¹⁶ "למה ה' יחרה אפך בעמך...

א.

רש"י מבאר כל קושי לפי הפשט

1 כבר דובר פעמים רבות על כך¹, שרש"י מסביר
2 בפירושו על התורה כל ענין הדורש ביאור לפי פשוטו של
3 מקרא, וכאשר אין לו הסבר לפי הפשט הוא אומר "איני
4 יודע"² וכדומה.
5 ולכן, כאשר מוצאים בפשט הפסוקים קושי אשר רש"י
6 אינו מפרש אותו, הכרחי לומר, שלפי פשוטו של מקרא
7 אין זה מלכתחילה קושי, משום שלפי הפשט הדברים
8 מובנים מעצמם, או משום שהם כבר מוסברים באמצעות
9 פירוש רש"י מלפניו כן.
10 לפי זה יש להבין בפרשתנו קושי בפשט הפסוקים
11 המזדקר מיד גם לעיניו של בן החמש למקרא, ואשר רש"י
12 אינו מתרצו³.

ב.

טענת משה "ואמרו הגויים"

13 לאחר ששבו המרגלים מתור הארץ ואמרו "לא נוכל
14 לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו"⁴ ובני ישראל לא רצו
15 לעלות אל ארץ ישראל, אמר הקדוש-ברוך-הוא⁵ "אכנו
16 בדבר ואורישנו ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו", ועל
17 כך השיב משה רבינו⁶ לקדוש-ברוך-הוא "ושמעו מצרים
18 כי העלית בכחך את העם הזה מקרבנו .. והמתה את העם
19 הזה כאיש אחד ואמרו הגויים... מבלתי יכולת ה' להביא
20 את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר".
21 וכלל אין מובן⁷: כיצד ייתכן שעל הענין "אכנו...

(10) שמות ד, כב. כג. ראה יד, א.

(11) יתרו יט, ה.

(12) תשא לב, לב ובפרש"י. וראה בחיי כאן.

(13) בהעלותך יא, טו ובפרש"י.

(14) שמות ד, כב. וזה נאמר לפני מ"ת, לפני שאמר הקב"ה (יתרו

שם) והייתם לי סגולה מכל העמים גר.

(15) ראה פרש"י פרשתנו יד, כא (הובא לקמן בפנים). רמב"ן שם סוף

פסוק יג. בחיי שם. אברבנאל כאן.

(16) תשא לב, יא.

(1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהנסמן שם

(2) תולדות כח, ה. ובכ"מ (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2. וש"נ).

(3) אף שכמה מפרשי התורה עמדו ע"ז, כדלקמן.

(4) יג, לא.

(5) יד, יב.

(6) שם, יג ואילך.

(7) וראה אברבנאל כאן השאלה הג'. רבינו בחיי כאן יג"ד.

(8) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 21. וש"נ.

(9) שנאמר ע"ז (בראשית ו, ו) "ויתעצב אל לבו", "נתאבל על אבדן

מעשה ידיו" (פרש"י שם).

24 והמיתה, אלא להיפך: באמצעותה מגיע בעל החיים
25 למעלה גבוהה יותר. כפי שכבר למדנו לפני כן בענין
26 העקידה²⁷, שהליכתו של אברהם "לשחוט את בנו" היתה
27 כדי לקיים את ציווי ה' "והעלהו שם לעולה"²⁸ – הפיכתו
28 לקרבן קדוש לה'²⁹. ומעין זה גם בענינו³⁰.

ד.

תכלית העונש – לטובת האדם

29 ההסבר לכך הוא:
ידוע ומובן גם בפשוטו של מקרא בכמה וכמה פסוקים
31 שהקב"ה הוא רחום וחנון, תכלית הטוב והחסד, ושכל
32 הציוויים אשר ציוה הקב"ה לבני האדם בכלל, ובודאי
33 המצוות אשר הוא הורה לישראל עם סגולה, הם לטובתם
34 של המצווים – בהתנהגם בהתאם לציוויי ה', הרי גם
35 חייהם בעולם הזה הם כראוי גם בגשמיות. ולדוגמא,
36 כנאמר³¹ "אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו .. ונתתי
37 גשמיכם בעתם..."³², עם כל הברכות שמפרטת התורה.
מכך מובן, כאשר אין מציינים לציווי הקדוש-ברוך-
39 הוא אשר על כך נעשים כמפורש בתורה, אין הכוונה
40 לעונש עצמו – כדי לנקום ח"ו באדם³² או כדי להענישו
41 סתם – אלא גם זה לטובת האדם³³:

42 – כיון שהוא לא התנהג בהתאם לציווי ה', אשר רק
43 כך חייו הם חיים הראויים לשמם, הן ברוחניות והן
44 בגשמיות, והוא עבר עבירות, ובמיוחד חמורות – הרי כדי
45 שלא יחיה חיי צער בעולם הזה ויאמר למה לי חיים, ויותר
46 מכך – קצתי בחיי³⁴, לוקח הקדוש-ברוך-הוא ממנו את

1 אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה", ורק
2 לאחר מכן הוא הוסיף וטען¹⁷ "למה יאמרו מצרים לאמר
3 ברעה הוציאם להרג אותם..."¹⁸.
4 יותר מכך אין מובן: רואים שדוקא הטענה "ואמרו
5 הגוים..." הביאה לידי "סלחתי כדברך"¹⁹ ולביטול הגזירה
6 בפועל, כפי שמבאר רש"י ומדגיש "כדברך" – בשביל מה
7 שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה'". ומפרש²⁰ "שלא
8 יתחלל שמי"²¹ במגיפה הזאת לאמר מבלתי יכולת ה'²²
9 להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ'
10 שנה מעט מעט".

11 ואין אנו מוצאים שרש"י מבאר קושי זה!

ג.

שחיטה – העלאה

12 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את לשונו של משה
13 רבינו בסיום דבריו "ואמרו הגוים... וישחטם במדבר"²²,
14 אשר, לכאורה אין זה ביטוי רגיל לגבי אנשים²³, ובמיוחד
15 כאשר משה בעצמו אומר לפני כן "והמתה את העם
16 הזה"²⁴, והקדוש-ברוך-הוא התבטא במילים "אכנו
17 בדבר"²⁵.

18 ויש לומר שההסבר לכך הוא:

19 במילה זו – "וישחטם" – מובן מדוע לא טען משה
20 כלפי הקב"ה על דבריו "אכנו בדבר":

21 מהותה של השחיטה אצל בעל החיים, כפי שמוכן גם
22 לבן החמש, היא הכנת והכשרת בעל החיים להיותו ראוי
23 למאכל אדם²⁶. כלומר, מטרת השחיטה אינה ההריגה

ע"ת כאן: ואמר וישחטם לפי שממכת הדבר מיד יתאדם עורו ויהי' בו טפות כמי שנוק דמו.
26) וכנאמר וטבוח טבח והכן (מקץ מג, טז). וראה פרש"י תולדות כו, ג: ושחוט יפה וכר.
27) וירא שם.
28) וירא שם, ב.
29) ראה פרש"י שם, יד.
30) אבל בת"א ותיב"ע בורא שם תרגמו "לשחוט" "למיכס", כמו שתרגמו וישחט בכ"מ בתורה, משא"כ בפרשתנו "וקטלינו", כתרגום לשון הריגה בכ"מ. וראה לקמן בפנים.
31) בחוקתי כו, ג"ד.
32) להעיר מאברבנאל כאן.
33) להעיר שמצינו כבר בפש"מ בפרש"י לפניו, כמה עניני עונשים, שסופם לטובה. ולדוגמא: ביוסף, שפרש"י (וישב לו, ב בסופו) "בשלשתן לקח כו", ובא מזה "למחי' שלחני אלקים לפניכם" (ויגש מה, ה). ובכללות עם ישראל, בנוסע לגלות מצרים כתב רש"י (וישלח לו, ז) שטר חוב של גזירת כי גר יהי' זרעך, שפרעון השטר הוא בשביל המתנה שניתנה לו הארץ.
34) תולדות כו, מו.

17) שם, יב.
18) אלא שבחטא העגל טען משה "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם", היפך כבוד ישראל, וכאן – "מבלתי יכולת ה' גוי", היפך כבוד ה'. וראה אלשיך כאן פסוק יג. ואכ"מ.
19) יד, כ.
20) שם, כא.
21) וכמפורש ביחזקאל (כ, ט) ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים גוי (וכן שם, יד. כב. ועוד), ושם לו, כא ואילך "ואחמול על שם קדשי גוי' לא למענכם אני עושה וגוי'".
22) אבל להעיר מפרש"י בהעלותך יא, כב. ושם הו"ע דמבלתי יכולת ה' כו' – חלול ה' בנוגע לישראל. וראה מפרשי התורה ורש"י שם.
22*) יד, טז.
23) ונמצא רק פ"א בחומש בנוגע ליצחק (וירא כב, יו"ד) ועוד ועיקר – לאחר ששעשה (ל)עולה".
24) יד, טו.
25) ברב"ע: "וישחטם במדבר" הטעם ויהרגם ואמר וישחטם בעבור המדבר כי שם ירעו הצאן. וראה גם אברבנאל כאן. ובאוה"ח: טעם שדבר בלשון זה לרמוז את אשר יגשימו הדברי' באלקי עולם והטעם כי כשתהי' הסיבה כי ח"ו הוגבל בכח הנה הוא בגדר הגשם ח"ו. ובש"ך

21 אשר עשיתי בקרבך, ובכך הוא מדגיש: א) אין זה מעשה
 22 חד פעמי, אלא "עד אנה ינאצוני" – זוהי התנהגות
 23 קבועה⁴¹, ולא חל בהם שינוי לטובה לאחר כל החטאים
 24 הקודמים. ב) אין זו סתם עבירה על ציווי ה', אלא זהו
 25 חטא הפוגם ביסוד ובעיקר האמונה, "עד אנה לא יאמינו
 26 בי" – ומובן, שבמקרה זה אין למשה רבינו אפשרות
 27 לבקש את ביטול העונש מצד ישראל עצמם, כי האזהרה
 28 "אכנו בדבר ואורישנו" אינה לשם עונש בלבד, אלא
 29 לטובתם, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.
 30 ועל כך אומר משה "וישחטם", אין זו הריגה ר"ל,
 31 אלא כשחיטה, אשר היא לטובת הנשחט – זה "מושך"⁴¹
 32 מרשות לרשות ומרומם אותו לחיים נעלים יותר, חיי
 33 הנשמה בעולם הבא⁴².

1.

"אכנו בדבר" יגרום להעדר אמונה אצל הגויים

34 אלא, טענת משה היתה: כיון שהפגם העיקרי בחטא זה
 35 היה העדר האמונה⁴³, אשר "לא יאמינו בי" למרות "כל
 36 האותות אשר עשיתי בקרבך", "בשביל כל הנסים שעשיתי
 37 להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי"⁴⁴, מה
 38 מקום יש לעונש של "והמתה את העם הזה כאיש אחד",
 39 והרי עונש זה יגרום לאותו פגם של העדר האמונה אצל
 40 המצריים, אשר ראו כיצד "העלית"⁴⁵ בכחך את העם הזה
 41 מקרבך⁴⁶, ואצל "הגויים אשר שמעו שמעך"⁴⁷: "ואמרו..."

1 חיי העולם הזה לטובתו: הדבר מונע ממנו לעבור חיי סבל
 2 בעולם הזה.
 3 כפי שרש"י³⁵ כבר פירש לפני כן, ואף בחידוש גדול
 4 הרבה יותר: אברהם אבינו צדיק גמור ירא אלקים וכדומה
 5 – "מת ה' שנים קודם זמנו", כדי שלא יחיה חיי צער
 6 בעולם הזה עקב התנהגות עשו.
 7 ובמקרה של עבירה, כבעניננו, יש ענין נוסף, שעונש
 8 המיתה ר"ל מטהר ומזכך את האדם³⁵, כדי שיוכל להגיע
 9 לחיים הנעלים של העולם הבא³⁶, וכפי שבן החמש כבר
 10 למד על חיי עולם הבא בפירושו רש"י³⁷.

ה.

חטא המרגלים – פגם באמונה

11 לפי זה מובן לגבי חטאם של ישראל בפרשתנו, ומדוע
 12 לא הדגיש משה בדבריו את הטענה כנגד עצם הגזירה
 13 "אכנו" של ישראל, כפי שהוא עשה בחטא העגל:
 14 כאשר חטאו ישראל בחטא העגל התפלל משה³⁸
 15 לקדוש-ברוך-הוא "למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת
 16 מארץ מצרים..." – הרי הם יכולים לשוב בתשובה³⁹
 17 ויכופר להם, ובמילא יהיו חייהם בעולם הזה מכאן ולהבא
 18 כראוי, ולא חיי צער, משום שיציתו לצייווי ה'.
 19 ואילו כאן⁴⁰, בחטא המרגלים, אמר הקב"ה "עד אנה
 20 ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות

(35) לך טו, טו.

(35*) ראה פרש"י בחוקותי כו, מא בסופו.

(36) וע"ד "ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא" (סנהדרין מג, ב). וראה שם סד, סע"ב.

(37) בראשית ב, ד. נח יא, ט. וישב לו, ב. לט, יו"ד. שמיני יא, מד. ואדרבה, מפורש ש"זוהי בהם" – "לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת" (אחרי יח, ה בפרש"י).

(38) ועד"ז במתאוננים (בהעלותך יא, א"ב) (חטא הב' דבני" – ראה רש"י קרח טז, ד) דויתפלל משה אל ה' (ולא כבפרשתנו).

(39) ראה פרש"י תשא לד, ו ד"ה ארך אפים.

(40) ולהעיר שבחטא העגל ה' עיקר בקשת משה תיכף (לא שיתכפר להם חטאם ויחיו כו' (ראה אלשיך כאן פסוק יב), כ"א) "למה ה' יחרה אפך בעמך" (ראה פרש"י שבהערה הקודמת) ע"ז שאמר ה' "ויחזר אפי בהם ואנלם": א) בלי ב"ד ב) תיכף ומיד ג) וכל עם ישראל (גם אלו שלא חטאו) – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 431 ואילך. והוסיף אח"ז (תשא לב, יג) זכות אבות.

(41) משא"כ אמירת ה' אל משה (בשלח טז, כח) עד אנה מאנתם

לשמור מצותי ותורת, שהי' לפני מ"ת.

(41*) וכידוע הרמו במחז"ל אין ושחט אלא ומשך (חולין ל, ב).

(42) ו"ל שעפ"ז מובן מה שרק בישראל מצינו לשון כזה, משא"כ באומות העולם ושאר הנבראים, ש"ויאמר ה' אמוחה את האדם" (בראשית ו, ז) "וימח את כל היקום" (נח ז, כג), וכן בסדרם נאמר ל' השחיתה (וירא יט, יג. יד. כט. ובכ"מ)*. וראה לקו"ת מטות פו, סע"ב ואילך. שם פו, ד.

(43) ראה תניא ספכ"ט (לו, סע"ב).

(44) פרש"י עה"פ.

(45) יד, יג ובפרש"י.

(46) ולהעיר דו היתה סיבת האותות במצרים "למען שתי אותותי אלה בקרבך ולמען תספר באוני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתני במ ידענתם כי אני ה'" (ר"פ בא. וראה וארא ז, ה. ח, יח. ט, יד. טז. ועוד).

(47) יד, טו. ומשמע לכאורה דלפרש"י היינו הך. וראה ראב"ע פסוק טו. אברבנאל. כלי יקר. אוה"ח ובכמה מפרשי התורה.

(* משא"כ ב"חסידי העולם" שכי הרמב"ם ספ"ח מהל' מלכים "ויש לו חלק לעולם הבא". וכ"מ בפרש"י נח יא. ט לענין דור הפלגה ש"למד שאין להם חלק לעוה"ב". ולכא"ו יש לדייק כן מהמשנה בסנהדרין ר"פ חלק (צ. א): ארבעה הדיוסות בלעם כו'. שם קו. טע"ב: דור המבול.. דור הפלגה.. אנשי סדום כו'. ראה פיה"מ להרמב"ם טה"ש.

ה.

שבועת ה': להכניס את בני ישראל לארץ ישראל

ההסבר לכך הוא: ההרחבה בדברי משה – "ואמרו אל
 יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר
 עין בעין נראה..." – מביעה, שהגויים מכירים בחיבתו
 הרבה של הקדוש-ברוך-הוא לעם ישראל, "ולא הכירו כך
 שנתקה אהבתך מהם עד הנה"⁵⁰, ומודעים גם לשבועת ה'
 להכניס את עם ישראל לארץ ישראל, כנאמר בהמשך
 דבריו של משה.

וביודעם זאת, הם עשויים לחשוב, שאף כאשר ישראל
 נמצאים במצב הדורש יחס של "וישחטם", לטובתם,
 כדלעיל, בכל זאת צריך היה הקב"ה להביאם בראש
 ובראשונה מיד לארץ ישראל, כפי שהיה אמור להיות
 מלכתחילה⁵¹, כדי לקיים את שבועתו, ולאחר כניסתם
 לארץ לבצע בארץ את "אכנו בדבר" באופן של
 "וישחטם".

אך אם תבוצע הגזירה "והמתה את העם הזה כאיש
 אחד" "במדבר", יאמרו הגויים: אמנם, המטרה היא
 לטובה – "וישחטם", "הכל בדרך חיבה", אך ביצוע
 העונש דוקא "במדבר", בלי להכניס לארץ ישראל, נובע
 "מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר
 נשבע להם".

ט.

דור המדבר – לעולם הבא

לפי האמור לעיל יוצא ש"אכנו בדבר" היה לגבי דור
 המדבר ענין של "וישחטם" – הכנה לזכייה לחיי העולם
 הבא, ומכך מובן בק"ו, שכך היה כש"אכנו" התבטא
 בפועל במשך הארבעים שנה,

וזאת בהתאם לדעת רבי אליעזר⁵², ש"דור המדבר
 באין הן לעולם הבא" – חיי הנשמה בגוף בתחיית המתים.
 כך מובן⁵³ גם ממספר מקומות בזהר⁵⁴, עד אשר,
 כנאמר במדרש⁵⁵ ובוהר⁵⁴, זוהי הסיבה לכך שמשה לא
 נכנס לארץ ישראל ונשאר במדבר, כדי שהוא יהיה יחד

מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע
 להם...", שהקב"ה אינו יכול ח"ו לקיים את הבטחתו
 ושבועתו?
 כלומר, כיצד ייתכן ש"אכנו בדבר" בא לתקן ולמנוע
 את חוסר האמונה וחטאם של ישראל, ויחד עם זאת גורם
 (א) להעדר האמונה אצל האומות, (ב) וממילא להעדר
 הציות וקיום ציווי ה' שהגויים נצטוו עליהם?

ז.

גם הגויים יודעים ש"וישחטם" הוא לטובה

אך אפשר לשאול: הביטוי "וישחטם" אינו מדברי משה
 עצמו, אלא הוא אומר שאלה הם דברי הגויים, "ואמרו
 הגויים .. מבלתי יכולת ה'... וישחטם". והרי לפי הבנתם של
 הגויים לא היה "אכנו בדבר" עקב חטאם של ישראל
 ולטובתם, כשחיטה – ולהכנתם לחיי עולם הבא, אלא
 "מבלתי יכולת ה'...", כלשון רש"י⁴⁸ "וכשישמעו שאתה
 הורגם לא יאמרו שחטאו לך, אלא יאמרו שכנגדם יכולת
 להלחם אבל כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם". ואם
 כך, מדוע משתמשים בביטוי "וישחטם"⁴⁹?

בפשטות יש לומר, שמשה כלל זאת בתוך דבריהם,
 כדי לרמוז מדוע יש להתחשב בדברי הגויים: כיון ש"אכנו
 בדבר..." היא כ"שחיטה" לטובה (כדי לתקן את הפגם
 באמונה אצל ישראל), לא ייתכן שמכך תצמח היפך
 הטובה, היפך האמונה ביכולת ה' – אצל האומות,
 כדלעיל.

אך אין די בהסבר זה, כי בכל אופן מתאים הרבה יותר
 שיתבטא בביטוי "וישחטם" בדבריו שלו אל הקדוש-ברוך-
 הוא, ואילו בדברי הגויים מתאים הביטוי "והרגם במדבר",
 כדלעיל.

מכך מובן שכוונת משה היתה שגם הגויים יבינו
 שגזירה זו היא לטובת בני ישראל – "וישחטם", אך בכל
 זאת הם יאמרו "מבלתי יכולת ה'..."

והטעם לכך מודגש בלשון הפסוק "וישחטם במדבר".

(52) סנהדרין קח, א במשנה. קי, ב.
 (53) ובתורה ודמו כמאן דמיבסמי ב"ב עג, ב: מכאן משמע כמ"ד
 בחלק מתי מדבר יש להן חלק לעוה"ב.
 (54) ח"א קיג, ב (מהג"ע). ח"ב קנו, סע"א. ח"ג קסח, ב. ז"ח בראשית
 יד, ד. ועוד.
 (55) תנחומא חוקת יוד. במדבר פי"ט, יג. דבר" ספ"ט.

(48) יד, יג.
 (49) ואולי מטעם זה ת"א ותיב"ע "זקטלינון".
 (50) יד, יד ובפרש"י.
 (51) "מיד עד ג' ימים אנו נכנסין לארץ כו' אלא שחטאו במתאוננים"
 (רש"י בהעלותך י, כט). וגם לאחר חטא המתאוננים היו צריכים ליכנס
 לארץ תיכף אחר חזרת המרגלים.

26 כך מובן גם מן הפסוק שמצטט רבי אליעזר: "אספו
27 לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח", שמשמעותו, כפירוש
28 רש"י⁶⁸, "שכרתו בריתו של מקום עלי זבחים ושלמים,
29 דכתיב⁶⁹ ויזבחו זבחים שלמים וכתיב⁷⁰ ויזרוק על העם
30 ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם", והרי גם
31 המרגלים היו בין אלו אשר "כרתו ברית של מקום" בשעת
32 מתן תורה⁷¹.

33 ואמנם, חטא המרגלים עצמו היה חמור וגרוע יותר
34 מחטאם של דור המדבר באופן כללי,

35 אך כיון שענין הברית, הכולל גם את המרגלים, הוא
36 "כמשל⁷² שני אוהבים שכורתים ברית ביניהם שלא תפסק
37 אהבתם... שיראים שמה יבטל הדבר ובטלה האהבה ..
38 ועל ידי כריתות הברית תהיה אהבתם נצחית" –
39 מובן, שאף במצב שבו ההתנהגות בפועל אינה כראוי, עד
40 אשר "על פי הטעם והדעת היה צריך לפסוק האהבה, או
41 לגרום איזה שנאה", כחטא המרגלים, נשאר האהבה בין
42 כורתי הברית באותה עוצמה כבעת הברית, "לפי שבאו
43 בברית והתקשרות כאילו נעשו לבשר אחד, וככל המשל
44 הזה עשה לנו ה' אלקינו..."⁷³.

יא.

יש לראות את המהות האמיתית של היהודי

45 מכל האמור לעיל נלמדת ההוראה שעל כל יהודי, בכל
46 מצב שהוא שרוי בו, ואפילו כאשר נדמה שהוא כמרגלים
47 ר"ל, צריך להביט ולראות שבמהותו האמיתית הוא אחד
48 מ"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"⁷⁴, כי הוא "נצר
49 מטעי מעשה ידי להתפאר"⁷⁵. ואז משתדלים לגלות את
50 מציאותו בחיי היום יום שלו, וזה גורם לכך שכל הגויים
51 רואים "כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה

1 עמם, ויקום עמם בתחיית המתים וייכנס עמם לארץ
2 ישראל לעתיד לבוא.
3 והכלל הוא, שכאשר יש מחלוקת בנגלה שבתורה,
4 פוסקים לפי הנאמר באגדה, זהר וכדומה⁵⁶.
5 ובמיוחד כאשר בענינו⁵⁷ מובן מדברי הגמרא
6 עצמה⁵⁸, שההלכה היא כדברי רבי אליעזר⁵⁹, כפי
7 שאומרת הגמרא על דברי רבי עקיבא, הסובר שאין להם
8 חלק לעולם הבא – "שבקה רבי עקיבא לחסידותיה"⁶⁰
9 (=עזב את חסידותו).

גם למרגלים יש חלק לעולם הבא

10 לפי האמור לעיל אודות העונשים שבתורה בכלל ולפי
11 ביאור העונש "וישחטם", מובן, שלא זו בלבד שלדור
12 המדבר בכלל יש חלק לעולם הבא, אלא שגם למרגלים
13 עצמם, אשר קבלו את עונשם מיד – "וימותו האנשים
14 מוציאי דיבת הארץ רעה במגפה לפני ה'"⁶¹ – יש חלק
15 לעולם הבא.

16 אמנם, במשנה בבבלי⁶² נאמר "מרגלים אין להם חלק
17 לעולם הבא שנאמר וימותו... וימותו בעולם הזה במגפה
18 לעולם הבא", אבל⁶³ מדברי הזהר⁶⁴ מובן, שגם להם יש
19 חלק לעולם הבא⁶⁵.

20 ולפי זה יש לומר גם על הנאמר ב"בבלי", שאין זו
21 סתם משנה שהיא לפי כל הדעות, אלא שדברי רבי אליעזר
22 "עליהם הוא אומר⁶⁶ אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי
23 זבח", אינם אמורים רק על דור המדבר ("לפניו"), אלא
24 גם על המרגלים, שאין להם חלק לעולם הבא ("לפני
25 פניו")⁶⁷.

64 ח"ג (רע"מ) רעו, א (אבל ראה זהר שם קנח, א).
65 ראה נצוצי אורות לזח"ג (רע"מ) שם: משמע דלא כש"ס דידן
דהא מתני' מלאה בסנה' קח, א. דמרגלים אין להם חלק לעוה"ב. וליכא
מאן דפליג. וראה לקמן בפנים.
66 תהלים נ, ה.
67 וראה שינויי נוסחאות במשניות סנהדרין שם.
68 סנהדרין קי, ב.
69 משפטים כד, ה.
70 שם, ח.
71 וראה פד"א ספמ"א. עש"מ שם.
72 לקו"ת נצבים מד, ב. וראה תו"א ס"פ לך. ובכ"מ.
73 וראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שנת ואילך, דכולל ביחד
המרגלים במדרי' דור המדבר.
74 סנהדרין ר"פ חלק.
75 ישע"י, ס, כא.

56 ראה שד"ח כללי הפוסקים סי' ב אות יג. אנציקלופדי' תלמודית
ע' הלכה סוס"ה כרך ט (ס"ע ונד). וש"נ. וראה סה"מ תש"ט ע' 184
בהערה.
57 נוסף ע"ז שכתב בתוס' ב"ב שם שמשמע כדעת ר"א.
58 סנהדרין קי, ב.
59 אף שהלכה כר"ע מחבירו (עירובין מו, ב. וש"נ), הרי ר"א רבו
דר"ע (ראה כתובות פד, ב. אנציק' תלמודית ע' הלכה ע' רפה וש"נ).
60 וראה עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב פ"ח הפי' בדעת ר"ע
אין להם חלק לעוה"ב, שאין להם צורך בעוה"ב. עיי"ש. ועד"ז במגלה
עמוקות עה"ת פרשתנו יד, לה. וראה אוה"ת במדבר ע' טו ואילך. נ"ך
ע' שכ ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 269.
61 פרשתנו יד, לו.
62 סנהדרין קח, א.
63 ולהעיר בדמשנה שבירושלמי שם ליתא. וככמה דפוסים וכת"י
משניות ליתא גם בבבלי. ראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

6 אשר יתקן "את" העולם כולו לעבוד את ה' ביחד
7 שנאמר⁷⁸ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם
8 בשם ה' ולעבדו⁷⁹ שכם אחד".

(משיחת ע"פ שלח תש"מ,
מוצש"ק ח"ב תשל"ט)

1 אתה ה'", "והכל בדרך חבה ולא הכירו בכך שנתקה
2 אהבתך מהם עד הנה", ובמילא מסייעים כל הגויים לכל
3 יהודי ולכל ישראל בכל הדרוש להם, עד אשר "והיו מלכים
4 אומניך ושרותיהם מניקותיך"⁷⁶, אף בסיום תקופת הגלות,
5 וזה מחיש את ביאת משיח צדקנו,

הכתוב בכ"מ ברמב"ם ועוד. ועפ"ז יל"פ ג"כ כו"כ שינוים כאלו בירוש', מתחיל בתחלתו: הלילה למשמר והיום למלאכה - ובקרא (נחמ"ד, טז) וכן הוא גם בבבלי (אין): "משמר" מלאכה". ואולי לא בכלום אפשר לומר כן - ויודעים שר"ת הגאונים בזה - ליק, תרכ"ז - הובאו במבוא לש"ס ירוש' הנרפסים לאחרונה. וראה יד מלאכי כללי החי"ת סי' רפג ע"ד שינוי נוסחאות בפוסקים, וקרוב לסופו שדרך הפסוקים לשמור הענינים לא המלות "ומי לנו גדול ממה הלא הוא הרמב"ם כו' ואפ"ה מצאתי אליו בפ"י מהל' מת"ע ה"ג שכ' כו' אע"פ שאין פסוק זה בכל המקרא .. שנקט משמעות איוה פסוק אחר" ואכ"מ.

(76) ישע"י מט, כג.
(77) רמב"ם הלכות מלכים ספ"א.
(78) צפני"ג, ט.
(79) כן הוא בדפוסי הרמב"ם שראיתי, בב"ר ס"פ וישב, זח"א ס"פ נח. ובכ"מ. אבל בצפני"ג (ג, ט) - ובתרגום שם: בלא וא"ו, לעבדו. ולכאורה גם נפק"מ בתוכו. וראה אוה"ת עה"פ וש"נ. ואואפ"ל ששינו' ל' הכתוב (כיון ששינוי קטן הוא) כדי להסביר הכוונה, וכמו שמצינו ע"ד"ו גם בפרש"י עה"ת וכו'. - ויתרה מזו מצינו: עליו הכתוב אומר כו' ומי כתיב כו' אין כתיב כה"ג כו' (ב"ק פא, סע"ב). ועפ"ז יתורץ שינוי ל'

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום שלישי עמ' 1

32 לעשות שלא יצמח הירק, ולכן הוא שלו. אָמַר רַבִּי מַאִיר, מֵאַחַר
33 שֶׁשִּׁנְיָהוּ יְבֹלְאִין לְמַחֲזֵת זֶה עַל זֶה - לַגְרוּם שֶׁהִירֵק לֹא יִצְמַח, רוֹאִין
34 מֵהֵיכָן דָּרָק זֶה חַי, וְהָרִי הוּא יוֹנֵק מִקְרַקַּע הַגִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה, וְלִכֵּן
35 שִׁייר לַעֲלִיּוֹן. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, הִירֵק צָרִיךְ לִהְיוֹת שֶׁל הָעֲלִיּוֹן,
36 כְּדַעַת רַבִּי מַאִיר, וְלִכֵּן, כָּל יֵרֵק שֶׁצּוֹמַח קְרוּב לַגִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה,
37 שֶׁהָעֲלִיּוֹן יְבֹלֵל לְפָשׁוּט אֶת יָדוֹ וְלִיפּוֹל אוֹתוֹ, הָרִי הוּא שָׁלוֹ, וְהַשָּׂאֵר,
38 שְׁאִין הָעֲלִיּוֹן יְכוּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּהוֹשֵׁט יָד, הוּא שֶׁל הַתְּחִתּוֹן, שֶׁכֵּן
39 הָעֲלִיּוֹן מִפְקִידוֹ מִשׁוּם שֶׁגָּאֵי הוּא לוֹ לְבַקֵּשׁ מֵהַתְּחִתּוֹן רִשׁוּת
40 לְהַכְסֵּס לַגִּינָה וְלִישְׁלוֹ.

גמרא

41 הגמרא מבארת את המחלוקת: אָמַר רַבָּא, בְּעֵיקְרוֹ שֶׁל הִירֵק
42 וְשׁוֹרְשׁוֹ, בּוֹלֵי עֲלִמָּא לֹא פְּלִיגֵי דְעֲלִיּוֹן הָיוּ - כּוֹלָם מוֹדִים שֶׁהֵם
43 שֶׁל הָעֲלִיּוֹן. כִּי פְּלִיגֵי בְּנִפּוּס - נִחְלָקוּ רַק בְּעַנְפֵים וּבַעֲלִים, הַתְּלוּיִים
44 בְּאִוִיר הַגִּינָה הַתְּחִתּוֹנָה. רַבִּי מַאִיר סָבַר, שְׁדִי נִפּוּס בְּתַר עֵיקְרוֹ -
45 זֶרֶק הַנּוֹף אַחַר הָעֵיקֵר, וְכִמּוֹ שֶׁהָעֵיקֵר שִׁייר לַעֲלִיּוֹן, כִּךְ גַּם הַנּוֹף.
46 וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, לֹא אֲמַרְיֵין שְׁדִי נִפּוּס בְּתַר עֵיקְרוֹ, וְאִם כֵּן הוּא
47 שֶׁל הַתְּחִתּוֹן, שְׁהָרִי גִדֵּל בְּאִוִירוֹ.

48 הגמרא מבארת, שתנאים אלו נחלקו באופן דומה לגבי מקח
49 וממכר, וכן לגבי ערלה: (ואודא לטעמייהו) [וְתִנְיָא נְפִי נְפִי מִקָּח
50 וּמִמְכָר, שֶׁנִּחְלָקוּ בֵּי הָאֵי גְּוִוְנָא] - באופן זה, הִתְנַיָּא בְּבִרְיִיתָא, לַעֲנִין
51 מִקָּח וּמִמְכָר, שְׁאִדָּם שֶׁקֵּנָה אֵילָן אֶחָד בְּתוֹךְ שְׂדֵה שֶׁל חֲבִירוֹ,
52 שֶׁהֵדִין הוּא שֶׁלֹּא קֵנָה עִמּוֹ קִרְקַע, אִזִּי כָּל אֵילָן קִטְן הִיּוֹצֵא
53 וְהַצּוֹמַח בֵּין מִן הַנְּעוּע וּבֵין מִן הַשְּׁרָשִׁין שֶׁל הָאֵילָן הָרֵאשׁוֹן, הָרִי אֵלוֹ
54 שֶׁל בְּעַל הַקְּרַקַּע, דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הַצּוֹמַח מִן
55 הַנְּעוּע, שֶׁל בְּעַל הָאֵילָן, שְׁהָרִי מֵאֵילָנוֹ צִמַּח, וְהַצּוֹמַח מִן הַשְּׁרָשִׁין, שֶׁל
56 בְּעַל הַקְּרַקַּע, שְׁהָרִי מִקְרַקְעוֹ צִמַּח. וְאִם כֵּן כּוֹלָם מוֹדִים שֶׁהַצּוֹמַח
57 מִן הַשּׁוֹרְשִׁים, זֶהוּ אֵילָן חֹדֵשׁ וְשִׁייר לְבַעַל הַקְּרַקַּע, וְכָל הַמַּחְלֻקָּת
58 הַיָּא, הָאֵם גּוֹעַ הָאֵילָן נִגְרַר אַחַר הַשּׁוֹרְשִׁים אוֹ לֹא. לְדַעַת רַבִּי
59 מַאִיר, הַגּוֹעַ נִגְרַר אַחַר הַשּׁוֹרְשִׁים, וְאִף הַצּוֹמַח מִמֶּנּוּ שִׁייר לְבַעַל
60 הַקְּרַקַּע, וְלְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, אֵין הַגּוֹעַ נִגְרַר אַחַר הַשּׁוֹרְשִׁים,
61 וְהַצּוֹמַח מִמֶּנּוּ שִׁייר לְבַעַל הָאֵילָן, שְׁהָרִי מֵאֵילָנוֹ צִמַּח.

1 שְׁהֵנִיחַ אוֹתָהּ בְּחוֹמָה וּמָסַר אוֹתָהּ לְאַדְרִיבֶּל - הַמֵּיִשֵּׁר אֶת הָאֵבֶן
2 שֶׁתִּהְיֶה יוֹשֵׁבַת בְּמִקּוּם הָרְאוּי לָהּ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה עֲקוּמָה אוֹ בּוֹלְטָה
3 מִחוּץ לְחוֹמַת הַבֵּינָן, וְנִפְלָה מִיַּד הָאֲדִרְבֵּל וְהִזִּיקָה, אֲדִרְבֵּל תִּיבֵי.
4 וְאִם הֵינָה הָאֲדִרְבֵּל אֶת הָאֵבֶן עַל הַדִּימוּם וְשׁוֹרֵת הַלְּבָנִים בְּבִינָן,
5 וְסִיִּים אֶת מְלֻאכְתּוֹ, וּמִשֵּׁם נִפְלָה וְהִזִּיקָה, בּוֹלֵן תִּיבֵי לְשֵׁלֶם, שְׁכִינָן
6 שֶׁהָאֵבֶן נִפְלָה אַחַר שֶׁהֵנִיחָה, אֵין זֶה נֶחֱשֵׁב מִכּוּחַ, וְהִיּוֹת וּמְדוּבָר
7 כֵּאֵן שְׁכּוֹלָם עוֹבְדִים בְּקִבְלוֹת וּכְמִבּוּאָר לְהִלָּן וְכוֹלָם שׁוֹתֵפִים
8 בְּמֻלְאָכָה זוֹ, מוֹטֵלֵת הָאֲחֵרִית עַל כּוֹלָם.
9 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהִתְנַיָּא בְּבִרְיִיתָא, אֲחֵרִין תִּיבֵי וְכוֹלֵן פְּטוּרִים,
10 וּמִבּוּאָר שֶׁרֵק הָאֲדִרְבֵּל חִיִּיב. וּמִתְרַצָּת: לֹא קָשְׂיָא, בְּאֵין - בְּבִרְיִיתָא
11 הַשְּׁנִיָּה, שְׁחִיבָה רַק אֶת הָאֲדִרְבֵּל, מְדוּבָר בְּשִׁכְרִית - שֶׁעֲבָדוּ
12 כּוֹלָם בְּשִׁכְרוּת, וְאִינֵם שׁוֹתֵפִים בְּעוֹבְדָה זוֹ, אֲלֹא כָּל אֶחָד הַסְתַּלַּק
13 מִמֶּנָּה כֹּאשֶׁר גָּמַר אֶת מְלֻאכְתּוֹ, וּבְבִרְיִיתָא הָרֵאשׁוֹנָה
14 שֶׁמְחִיבֵת אֶת כּוֹלָם, מְדוּבָר בְּקִבְלוֹת - שְׁכּוֹלָם שׁוֹתֵפִים בְּמֻלְאָכָה
15 וּמוֹטֵל עֲלֵיהֶם לְהַשְׁלִימָה, וְלִכֵּן כּוֹלָם חִיבִים. אֲלֹא שֶׁאֵם נִפְלָה
16 הָאֵבֶן מִיַּד אֶחָד מֵהֶם, הוּא לְבָדוֹ חִיִּיב, שֶׁכֵּן הַזֶּקֶן נִגְרַם מִכּוּחַ, וְאִדָּם
17 מוֹעֵד לְעוֹלָם, אִף אִם הִזִּיק בְּאוֹנֵס:

משנה

18 המשנה מבארת מי זוכה בצמחים שצמחו במקום שיש ספק למי
19 הוא שייך: שְׁתֵּי נְזוּת זוֹ עַל גִּבּ זוֹ - סְמוּכוֹת זוֹ לזוֹ, אֲלֹא שֶׁקְרַקַּע
20 הָאֶחָת גְּבוּהָה מִקְרַקַּע הַשְּׁנִיָּה, וְהִתְקַּע צוֹמַח בֵּינֵיהֶם - בְּשִׁטַּח הַזֶּקֶן
21 שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַגִּינּוֹת.
22 רַבִּי מַאִיר אָמַר, הִירֵק שֶׁל עֲלִיּוֹן - בְּעַל הַגִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה, שְׁהָרִי הוּא
23 יוֹנֵק מֵעַפְרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שֶׁל בְּעַל הַגִּינָה
24 הַתְּחִתּוֹנָה, שְׁהָרִי הוּא מוֹנֵחַ עַל אוֹוִירוֹ. אָמַר רַבִּי מַאִיר, הָרִי אֵם
25 יִרְצָה הָעֲלִיּוֹן לִיקַח אֶת עֲפָרוֹ - עַפֵּר גִּינָתוֹ, וְלִהְיוֹת אֶת גּוֹבַה
26 קְרַקְעוֹ לְקַרְקַע הַגִּינָה הַתְּחִתּוֹנָה, הָרִי אֵין בְּאֵין דָּרָק - לֹא יוֹכֵל הִירֵק
27 לְצִמּוּחַ, שֶׁכֵּן הוּא צוֹמַח מֵהַעַפֵּר שֶׁתַּחַת הַגִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה. וְנִמְצָא
28 שֶׁהָעֲלִיּוֹן יְכוּל לְעִשׂוֹת שֶׁלֹּא יִצְמַח הִירֵק, וְלִכֵּן הוּא שְׁלוֹ. אָמַר רַבִּי
29 יְהוּדָה, אִם יִרְצָה הַתְּחִתּוֹן לְמֻלְאוֹת אֶת גְּזָתוֹ עַפֵּר, וְלִהְיוֹת אֶת
30 גּוֹבַה קְרַקַּע גִּינָתוֹ לְקַרְקַע הַגִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה, הָרִי אֵין בְּאֵין דָּרָק, שֶׁכֵּן
31 הוּא צוֹמַח בְּאוֹוִיר שֶׁמַּעַל הַגִּינָה הַתְּחִתּוֹנָה. וְנִמְצָא שֶׁהַתְּחִתּוֹן יְכוּל

לקוטי שיחות

פרשת שלח

כרך כג, ג

מתורגם ללשון הקודש

17 קרח, שלי, ושלשת הנסיונות "בתבערה ובמסה ובקברות
18 התאוה" 16 (תבערה – מתאוננים¹⁷, במסה – "בלקיטת
19 המן"¹⁸, קברות התאוה – שלי, שני).

20 לפי דעה זו נכללים גם: חטא המתאוננים, מעשה קרח,
21 ו"תפלו על המן", ומצד שני אין נחשבים נסיון המים
22 במרה, נסיון אחד ביס¹⁹ ונסיון אחד במן²⁰.

23 ג) הרמב"ם בפירושו למשניות²¹ מונה את עשרת
24 הנסיונות: ים סוף, מרה, בקשת המן במדבר סין, אל
25 תותירו, אל תצאו (ביום השבת), מים ברפידים, מעשה
26 העגל, תבערה (מתאוננים), קברות התאוה (שלי) וחטא
27 המרגלים.

28 לפי דעה זו נוסף, לעומת המנויים במסכת ערכין, חטא
29 המתאוננים וכן בקשנתם של ישראל את המן, ובמקום זאת
30 הוא משמיט נסיון אחד ביס ונסיון אחד בשליו²².

ב.

"זה עשר פעמים"

31 רש"י בפירושו על התורה, מפרש על הפסוק²¹ "זה
32 עשר פעמים" כך: "שנים²² ביס, ושנים במן, ושנים בשליו

נמצאו שלימים" – ולא מה ש"נסו אבותינו את הקב"ה" (וראה גם בנין
יהושע לאדר"ג שם).

15 בשלח יז, ג.

16 לשון הכתוב – עקב ט, כב.

17 בהעלותך יא, א-ג.

18 בנין יהושע לאדר"ג שם. וצ"ע לכאורה, שהרי "מסה" הוא נסיון
המים ברפידים (בשלח יז, ז). אלא ש"כ אא"פ לפרש כן כאן, שהרי
נסיון המים ברפידים כבר נמנה לפני^ז. וראה נוסחת הגר"א שם. ואכ"מ.

19 אלא שהובאה שם גם דעת ר"י "המרו על הים המרו בתוך הים".
20 ראה בנין יהושע שם. ואכ"מ.

21 לאבות שם. וכ"ה במאירי ונחלת אבות (להאברבנאל) שם ומשמע
שכן היתה גירסתם בערכין שם. וראה מלאכת שלמה לאבות שם.

22 וכבר שקו"ט בזה בחדא"ג מהרש"א ערכין שם. אהבת איתן לע"י
ערכין שם. תוי"ט ורוע יצחק לאבות שם. ועוד.

*22 בדפוס ראשון דרש"י ליתא התיבות "שנים ביס", ובכתי"י תימן
(ירושלים ג.י.) תשמ"א) במקום "שנים במן" איתא "שנים במים" [ובא'
מכת"י רש"י (שתח"י) נעתקו כל העשרה, ובעוד כת"י – נעתקו כולם
לכד "שנים במים"]. וראה לקמן בפנים סעיף ד"ה.

אבל ברוב כת"י רש"י (שתח"י), דפוס שני ודפוסי רש"י לפנינו –
הלשון הוא כפפנים.

א.

"עשרה נסיונות נסו אבותינו..."

1 מן הפסוק¹ "וינסו אותי זה עשר פעמים" לומדים
2 חז"ל² ש"עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקדוש-ברוך-
3 הוא³ במדבר".

4 על "עשרה נסיונות" אלו ישנן מספר דעות, ומהן:

5 (א) במסכת ערכין⁴ נאמר: שנים⁵ ביס, ושנים במים,
6 שנים במן, שנים בשליו, אחת בעגל, ואחת במדבר פארן.
7 וכפי שמפורט לאחר מכן בגמרא⁴: שנים ביס – אחת
8 בירידה ("המבלי אין קברים במצרים"⁶) ואחת בעליה
9 ("כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר").
10 שנים במים – במרה⁷ וברפידים⁸. שנים במן – אל תצאו
11 ויצאו⁹, אל תותירו ויתירו¹⁰. שנים בשליו – שלי ראשון
12 (בפרשת בשלח¹¹) ושלי שני (בפרשת בהעלתך¹²). עגל
13 ומדבר פארן (מרגלים).

14 (ב) באבות דרבי נתן¹³ נאמר, שעשרת הנסיונות¹⁴ הם:
15 חטא העגל, "ויצמא שם העם למים"¹⁵ (ברפידים), "המרו
16 על ים סוף", מרגלים, "תפלו על המן", "מחלקותו של

1) פרשתנו יד, כב.

2) אבות פ"ה מ"ד.

3) כ"ה גירסת אדה"ז בסידורו. ובמשניות לפנינו: המקום (ב"ה).

4) טו, א ואילך.

5) שנים כו' אחת: צ"ע טעם השינוי מל' זכר לנקבה. ועד"ז צ"ע
בהמשך הגמרא: שנים ביס אחת כו'. ובע"י ערכין שם הכל בלשון זכר:
שנים כו' אחד כו'. ובי"ל'ש בשלח רמז רלב: שנים כו' אחד כו' שנים ביס
אחת כו'. וראה הגהות היעב"ץ ערכין שם.

6) בשלח יד, יא.

7) שם טו, כב ואילך.

8) שם יז, א ואילך.

9) ראה שם טז, כה ואילך (ושם, כט). אבל ראה מ"ש עה"ג בערכין
שם ריש ע"ב).

10) שם, יט-כ (ושם: אל יותר).

11) שם, ג. שם, יב-יג.

12) יא, ד ואילך.

13) רפ"ד (וראה שם פ"ט, ב. נוסחא ב' דאדר"ג (ווילנא תרמ"ז)
רפ"ח). וראה גם מדרש תהלים מזמור צה.

14) אבל להעיר שבאדר"ג (רפ"ד) שם (משא"כ בשאר מקומות
שבהערה הקודמת) מונה "עשרה נסיונות ניסה הקב"ה את אבותינו .. לא

24 להחשיב את המתאוננים, ולא להחשיב את הנסיון השני
 25 בים, וזאת כפירוש הרמב"ם, המחשיב רק נסיונות ש"כולם
 26 דברי הכתוב הם"³³, ולא "כדאיתא במסכת ערכין"³⁴.
 27 ועוד: כיון שרש"י מונה "שנים בים", יוצא, שביחד
 28 עם חטא המתאוננים שהוא "דברי הכתוב" כבר היו אחד
 29 עשר נסיונות במדבר בזמן חטא המרגלים!

ג.

"אלה הדברים..." – אותם החטאים?

30 כן דורש ביאור:
 31 באבות דרבי נתן³⁵ מקשרים חלק גדול מעשרת
 32 הנסיונות אל הפסוק³⁶ "אלה הדברים אשר דיבר משה...
 33 במדבר בערבה... ודי זהב", שהם רמוזים בשמות המוזכרים
 34 בפסוק זה. בדומה לכך יש דעה בספרי³⁷, שכל עשרת
 35 הנסיונות המפורטים במסכת ערכין נרמזים בפסוק זה³⁸.
 36 וכך מסביר רש"י³⁹, שהפסוק "אלה הדברים .. כולל
 37 "דברי תוכחות", וש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני
 38 המקום", ולאחר מכן מפרט רש"י את החטאים הרמוזים
 39 כאן, וזו לשונו: "במדבר – מה שהכעיסוהו במדבר
 40 שאמרו מי יתן מותנו וגו'⁴⁰; בערבה – בשביל הערבה
 41 שחטאו ובעל פעור...; מול סוף – על מה שהמרו בים
 42 סוף...; בין פארן ובין תפל ולבן – שתפלו על המן
 43 שהוא לבן .. במדבר פארן על ידי המרגלים; וחצרות –
 44 במחלוקתו של קרח כו'; ודי זהב – העגל"

1 וכו' כדאיתא במסכת ערכין". כלומר, כדעה המובאת
 2 במסכת ערכין²³.
 3 מובן, שרש"י אינו יכול לקבל בדרך הפשט את
 4 הדעה המובאת באבות דרבי נתן²⁴, שכן²⁵ שני הנסיונות
 5 של מעשה קרח ו"תפלו על המן" התרחשו לאחד חטא
 6 המרגלים²⁶, שהוא הנסיון העשירי, שהרי הפסוק "וינסו
 7 אותי זה עשר פעמים" נאמר בענין המרגלים.
 8 אך יש להבין מדוע מקבל רש"י בפשוטו של מקרא
 9 את הדעה שבמסכת ערכין, ולא את המפורט ברמב"ם
 10 בפירוש המשניות:

11 מובן, שרש"י אינו מונה את בקשת המן כנסיון, כי²⁷
 12 בפשוטו של מקרא סובר רש"י ש"לחם שאלו כהוגן"²⁸,
 13 ולכן נתן להם הקדוש-ברוך-הוא את המן "דרך חיבה"²⁹,
 14 ובמקום זאת מונה רש"י את השליו הראשון, אשר "בשר
 15 שאלו שלא כהוגן"³⁰.
 16 אבל: א) חטא המתאוננים מסופר במפורש בתורה¹⁷,
 17 ב) הנסיון השני בים (בעליה) אינו מוזכר בפשוטו של
 18 מקרא.

19 ואדרבה: מפירוש רש"י בפרשת בשלח³¹ – "שפלטן
 20 הים על שפתו כדי שלא יאמחו ישראל כשם שאנו... כך
 21 הם..." – מובן, שרש"י סובר, שלמעשה, לא היה נסיון
 22 בעלייתם מן הים³² –

23 וכיון שרש"י מפרש את פשוטו של מקרא, היה עליו

(31) יד, ל.
 (32) וראה בארוכה לקו"ש חי"ד (ס"ע 5 ואילך הערה 34) דמ"ש רש"י
 (דברים שם ד"ה מול סוף) "וכן כנסעם מתוך הים" – הכוונה לזה שלא
 רצו לנסוע משם (פרש"י בשלח טו, כב), ולא להנסיון (שבערכין שם)
 בעלי"י (אף שרש"י מסיים בדברים שם "כדאיתא בערכין". וראה לקו"ש
 שם הכוונה בזה*)
 (33) לשון הרמב"ם שם. ועד"ז בנחלת אבות שם.
 (34) בתוי"ט שם האריך (וראה גם חדא"ג מהרש"א ערכין שם)
 דלשיטת הש"ס המתאוננים והאספסוף חד ענינא הוא. אבל (לפרש"י)
 פשוטו של מקרא בהעלותך שם ובפ' עקב (ט, כב) לא משמע כן. וכן
 מוכח בפרש"י בהעלותך (יא, א. שם, ד) שהם ב' ענינים שונים. ומפורש
 כן בפרש"י לש"ס (שבת קטז, א).
 (35) רפ"ד (אבל ראה לעיל הערה 14). וכ"ה במדרש תהלים מזמור
 צה.
 (36) ר"פ דברים.
 (37) דברים שם ד"ה ודי זהב.
 (38) ראה פירוש רבינו הלל ועוד לספרי שם.
 (39) ר"פ דברים. וראה גם תרגומים שם.
 (40) בשלח טז, ג.

(23) ההכרח בפשט"מ לפרש שמספר עשר הוא בדיוק – ולא (כפי
 הרשב"ם והראב"ע) ד"עשר" כאן פירושו "הרבה" [כמו: עשרת מונים
 (ויצא לא, ז (אבל ראה פרש"י שם). שם, מא); ואפו עשר נשים (בחוקות
 כו, כו). ועוד] – מרמז רש"י בהעתקתו מהפסוק (בהד"ה) גם תיבת "זה",
 המורה על דיוק.
 (24) נוסף על הני"ל הערה 14.
 (25) ראה עד"ז חדא"ג מהרש"א ערכין שם.
 (26) כי מה ש"תפלו על המן" היינו הסיפור דפ' חקת (כא, ה),
 וכמפורש בפרש"י דברים (א, ד"ה בין פארן) – ולא דבהעלותך (יא, ד)
 [שהוא חלק מנסיון דשליו שני]. וכן מחלוקת קרח – ראה רש"י קרח טז,
 ד. אבל ראה פרש"י דברים שם ד"ה וחצרות. מפרשי רש"י קרח ודברים
 שם שפ"ח ריש פרשתנו. וראה לקמן הערה 51.
 (27) או י"ל כמ"ש בחדא"ג מהרש"א ערכין שם "דהיינו דשליו".
 (28) בשלח טז, ח. וכן שם, ז: ששאלתם לצורך (וראה לקו"ש
 [המתורגם] חט"ז ע' 178 הערה 30).
 (29) פרש"י שם, ז.
 (30) פרש"י שם, ח. ועד"ז שם, ז. וראה גם לקו"ש שם (ע' הני"ל),
 שהתלונות דבני"י היו בעיקר בנוגע להבשר. ע"ש. וראה מפרשים לתהלים
 עה, יח ואילך.

(* אלא שבכל אופן צ"ע מה שרש"י מציין לערכין. ולא לספרי על אתר או לאדר"ל (פ"ד) – פרש"י על פסוק הני"ל בפשטות מיוסד עליהם – שגם בהם הובאה דרשת
 ר"י עה"פ (תהלים קז, ז) וימרו על ים בים סוף, שהיו ב' נסיונות על הים (אלא שאינו מפורט).

29 בקשר לארבעת הנסיונות האחרים, שאותם אין הוא מזכיר,
30 אלא בעיקר – כדי לדעת מה הם ששת הנסיונות שאותם
31 הוא אכן מזכיר.

32 במילים אחרות: כאשר ילמד בן החמש למקרא את
33 הפסוק "וינסו אותי זה עשר פעמים", הוא ימצא בעצמו
34 בחומש כמה נסיונות הכתובים במפורש, ורש"י צריך רק
35 להבהיר לגבי המקומות שבהם עלולים לטעות. לכן אין
36 רש"י צריך לפרט את "שנים במים" (המפורשים בפסוק),
37 ועד"ז – אין צורך להזכיר את חטא העגל ואת חטא
38 המרגלים.

39 אך לעומת זאת לגבי הים, אשר בתורה כתוב רק נסיון
40 אחד⁴⁵, חייב רש"י להוסיף שהיו "שנים בים", כפי שהם
41 מפורטים, "כדאיתא", במסכת ערכין.

42 וכן לגבי המן, שהיו עלולים לחשוב שצריך להחשיב
43 גם את בקשת המן, כיון שהיא נעשתה באופן של "וילוננו",
44 כפירוש הרמב"ם – מבהיר רש"י שהיו רק "שנים במן" –
45 כדאיתא במסכת ערכין, "שה"שנים במן" היו "אל תתירור"
46 ו"אל תצאור".

47 וכך גם לגבי השליו: יש דעות⁴⁶, שהסיפורים
48 שבפרשת בשלח ובפרשת בהעלותך אודות השליו אינם
49 שני ארועים נפרדים, אלא הם התרחשות אחת, ולכן
50 מדגיש רש"י: "שנים בשליו".

51 אך דחוק ביותר להסביר כך. כי כשם שלא ברור אם
52 בקשת המן נחשבת כנסיון, כיון שלחם הוא צורך הכרחי,
53 כך קיים ספק אם הארוע במרה, ששם שאלו בני ישראל
54 "מה נשתה"⁴⁷, הוא נסיון, שהרי גם מים הם צורך הכרחי.
55 וכך עשוי להתעורר ספק אם יש להחשיב את חטא
56 המתאוננים כנסיון. ועוד.

ו.

דוקא נסיונות

57 ויש לומר, שההסבר לכלל זה הוא:
58 פירוש רש"י כאן בה כהמשך לפירושו הקודם, על

1 לפי זה יוצא, שבפסוק בחומש דברים אין מוזכרים
2 אותם ענינים כעשרת הנסיונות שבמסכת ערכין, שאותם
3 מביא רש"י בפרשתנו, כדלעיל.

4 וצריך ביאור: מדוע אין רש"י מסביר לפי הדעה
5 בספרי, או באבות דרבי נתן, שדברי התוכחה של משה
6 רבינו קשורים לאותם החטאים שעליהם הוכיח הקדוש-
7 ברוך-הוא את ישראל באומרו "וינסו אותי זה עשר
8 פעמים"⁴¹?

ד.

מדוע מפרט רש"י דוקא שישה ענינים?

9 בדברי רש"י בפרשתנו עצמה אין מובן:
10 (א) כיון שבין כך ובין כך אין רש"י מצטט בפירושו
11 את כל עשרת הנסיונות, אלא הוא רק אומר שמי שרוצה
12 לדעת זאת בפירוט, דבר שאיננו הכרחי כאן לפשוטו של
13 מקרא, שלכן אין רש"י מביא זאת, יכול לדעת זאת מן
14 הנאמר במסכת ערכין ("וכו' כדאיתא במסכת ערכין") –
15 אם כך, מדוע הוא מונה ששה מהם, ואינו אומר בקצרה
16 "שנים בים וכו' כדאיתא במסכת ערכין"?

17 (ב) במסכת ערכין נאמר: "שנים בים ושנים במים,
18 שנים במן, שנים בשליו..." אבל רש"י בפירושו מדגל על
19 המילים "שנים במים"⁴², והוא כולל אותן במילה "וכו"
20 שאותה הוא אומר לאחר המילים "שנים בשליו"?

21 והתמיהה אף קשה יותר: הפעם היחידה מכל העשר,
22 שבה מצינת התורה במפורש שישראל ניסו בכך
23 את הקדוש-ברוך-הוא⁴³, היא באחת הפעמים מתוך "שנים
24 במים", לגבי הנסיון ברפידיים⁴⁴ – ודוקא את הנסיון הזה,
25 אין מזכיר רש"י בפירושו על "וינסו", והוא כולל אותו רק
26 ברמז "וכו"!

ה.

מהי כוונת רש"י בהפנתו למסכת ערכין?

27 לכאורה, ניתן היה להשיב (על השאלות שבסעיף ד'),
28 שבציננו ובהפנתו למסכת ערכין אין רש"י מתכוון כל כך

44 בשלח יז, ב, שם, ז. וראה ואתחנן ו, טז ובפרש"י שם. – אלא
שבתהלים (עח, יח. וכן שם ק, יד) נאמר "וינסו אֵל" גם בנוגע להשליו
(ראה מפרשים לתהלים דלעיל הערה 30). ולהרמב"ם שמנה גם בקשת
המן – י"ל דמ"ש (בתהלים עח שם) "לשאל אוכל לנפשם" כולל גם המן
(ראה ראב"ע (שם, כ) בשם ר"מ הכהן).

45 ובפרט ע"פ הנ"ל בפנים סעיף ב.

46 הובאו ונסמנו בתו"ש בשלח טז אות פג.

47 בשלח טז, כד. וראה רש"י שם, כה.

41 כי אף נתוספו עוד חטאים – אין זה טעם שלא להזכירם על
החטאים הקודמים. וראה מחזור ויטרי לאבות שם: ועל כולם הוכיח
משה.

42 ודוחק גדול לומר שכן היתה גירסת רש"י בערכין – שהרי סוגיית
הגמ' שם מפרטת ג"כ בסדר זה (שנים בים אחת בירידה כו' שנים במים
כו').

43 משא"כ זה שהקב"ה ניסה את בני" – מפורש במרה (בשלח טז,
כה וברש"י שם); וכן במן (שם טז, ד (וראה פרש"י שם). עקב ח, טז).
וראה עקב ח, ב.

28 שמעו בקולי, שלמעשה הם לא צייתו לציווי ה', ואם כך,
 29 מתאים היה יותר לפרש את "וינסו אותי" מלשון כעס, ולא
 30 במשמעות של נסיון.
 31 וכמובן - פעולה של לנסות את הקדוש-ברוך-הוא
 32 אינה כרוכה בהכרח עם עבירה על ציווי של הקדוש-
 33 ברוך-הוא. כפי שאכן רואים, שחלק מעשרת הנסיונות
 34 הנמנים במסכת ערכין אינם באופן של "לא שמעו בקולי".
 35 ההסבר לכך הוא: ההכרח של רש"י לפרש "וינסו -
 36 כמשמעו" אינו נובע רק מפני משמעות המילה "וינסו",
 37 אלא מפני התוכן הכללי של הענין, ולכך רומז רש"י על
 38 ידי צטטו שלשה זוגות אלו של נסיונות, ממסכת ערכין,
 39 כפי שיוסבר להלן.

ה.

מספר תמיהות בפרשה

40 כדי להבין זאת יש להקדים ולציין מספר קשיים
 41 נוספים המתעוררים בפרשה:
 42 (א) לאחר שהקב"ה אמר למשה רבינו "אננו בדבר
 43 ואורישנו..."⁵⁶ טען משה כלפי הקב"ה "ושמעו מצרים...
 44 ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו... והמתה את העם
 45 הזה... ואמרו הגוים .. מבלתי יכולת ה'..."⁵⁷. ויש להבין:
 46 כיצד ייתכן, שמלבד הטענה "ואמרו הגוים... מבלתי יכולת
 47 ה'" לא מצא משה רבינו שום טענות ולימוד זכות כדי
 48 לבטל את הסכנה של "אכנו" ו"אורישנו" של כלל ישראל
 49 - ששים רבוא לבד הנשים והטף, ואנשים פחות מגיל
 50 עשרים ומעל גיל ששים⁵⁸?
 51 (ב) משה בקש מאת הקדוש-ברוך-הוא "סלח נא לעון
 52 העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים
 53 ועד הנה", והקדוש-ברוך-הוא הסכים לכך והשיב "סלחתי
 54 כדברך"⁵⁹. אין מובן: אם הקדוש-ברוך-הוא סלח לבני

1 המילה "וינסו" - "כמשמעו". וכפי שמבארים
 2 המפרשים⁴⁸, שאת המילה "וינסו" ניתן להסביר במשמעות
 3 של "כעס"⁴⁹, ולכן מבהיר רש"י, שהפירוש של "וינסו
 4 אותי" הוא "כמשמעו" - בני ישראל ניסו את הקדוש-
 5 ברוך-הוא.
 6 ולפי זה מובן בפשטות מדוע אין רש"י יכול לקבל את
 7 שיטת הרמב"ם, שחטא המתאוננים נכלל במנין הנסיונות,
 8 כי לדעת רש"י⁵⁰ על פי פשוטו של מקרא, לא היה חטא
 9 זה ענין של "וינסו אותי", אלא "עלילה האיך לפרוש
 10 מאחרי המקום".
 11 ולכן מקבל רש"י את הנאמר במסכת ערכין, כי דוקא
 12 עשרה ארועים אלו כוללים אותו חטא של "וינסו אותי"⁵¹
 13 - לנסות את הקדוש-ברוך-הוא בגלל רפיון באמונה⁵².

14 וזהו גם ההסבר להבדל בין הפרטים המנויות
 15 בפירוש רש"י כאן, לבין הפרטים המוזכרים בפירוש
 16 רש"י בפרשת דברים: בפרשתנו מדובר על ענינים
 17 שמהווים נסיון, ואילו בפרשת דברים מדובר על דברי
 18 תוכחה של משה אודות חטאיהם של בני ישראל
 19 באופן כללי, ולא דוקא כאלה שהם נסיונות⁵³ -
 20 חטאים שהם העיקריים והכלליים בין חטאי דור
 21 המדבר⁵⁴:
 22 החטא בבעל פעור, המרו בים סוף, תפלו על המן
 23 (שעל כך נענשו באמצעות הנחשים השרפים⁵⁵), חטא
 24 המרגלים, מעשה קרח וחטא העגל.

ז.

"וינסו... ולא שמעו בקולי"

25 אך עדיין יש להבין:
 26 אמנם, ברוב המקומות המילה "וינסו" היא מלשון
 27 נסיון, אך כאן נאמר בהמשך הפסוק "וינסו אותי... ולא

כמ"ש בתוי"ט שם (אלא שמסיק "ומ"מ נ"ל שלא נחשוב עגל כלל מן
 המנין לפי שאינו נסיון אלא חטא). וראה גם נחלת אבות ודרך חיים
 (למהר"ל) אבות שם. ואכ"מ.
 (53) כי כמה מהעשרה נסיונות לא היו חטאים, ובפרט - חטאים
 עיקריים כו' (שלכן לא מצינו שבנ"י נענשו עליהם). - וצע"ק למה מנה
 בין החטאים גם מה שהמרו בים.
 (54) להעיר מלקו"ש ח"ד ע' 4 הערה 21.
 (55) חזקת כא, ו.
 (56) פרשתנו יד, יב.
 (57) שם, יג-טז.
 (58) ראה גם (בארוכה) לעיל ע' 96 ואילך (ושם נת' באו"א).
 (59) שם, יט-כ.

(48) גו"א עה"פ.
 (49) "ובעירובין [לכאורה צ"ל: ובערכין] מפרש רש"י .. לשון כעס
 הוא" (גו"א שם. וראה פרש"י שבע"י ערכין שם). וכ"ה בשטמ"ק ערכין
 שם (ריש ע"ב) מהרא"ש.
 (50) בהעלותך יא, א. משא"כ בפי"ה מ' להרמב"ם שם (בתרגום
 קאפח): בהסתפקם באותו המקום במושגי האמת ונתמרדו. וראה גם
 מאירי ונחלת אבות שם.
 (51) ולכן אין מעשה קרח מן העשרה נסיונות (גם להדיעה שהי' לפני
 מעשה המרגלים - ראה לעיל הערה 26) - כי מעשה קרח לא הי' נסיון,
 כ"א שקרח נתקנא על נשיאותו של אליצפן כו' (רש"י קרח טז, א ד"ה
 ודתן ואבירם).
 (52) שלכן גם חטא העגל בכלל הנסיונות - אף שלכאורה הוא רק
 חטא (וכקושיית השטמ"ק שם. ומטעם זה מפרש "וינסו" לשון כעס) -

לעיל, אין זה עונש על החטא, אלא שבהיותם במצב של
 "לא יאמינו... בכל האותות" צריך הכיבוש להיעשות בדרך
 הטבע, והרי לפי הטבע "עז העם...", ואנשי דור המדבר
 אינם יכולים לכבוש את ארץ ישראל.

י.

"וינסו" – פגם באמונה

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע צריך רש"י לפרש כאן
 "וינסו – כמשמעו". למרות שמהמשך הפסוק ניתן לחשוב
 שהמילה "וינסו" כאן היא במשמעות של כעס, כי נאמר
 "ולא שמעו בקולי", אך מתוכן הפרשה באופן כללי מוכח
 שהפגם של "וינסו אותי" הוא בחוסר האמונה של דור
 המדבר, שהיה הגורם לגזירה "אם יראו את הארץ...".
 ולפי זה יובן גם מדוע מציין רש"י רק את ששת
 הנסיונות ממסכת ערכין – כי דוקא בנסיונות אלו מודגש
 ומוכר עד כמה חסר בחוזק אמונתם של ישראל, ולפי זה
 מובן מדוע לא יכול היה משה להשפיע על ביטול
 הגזירה⁶⁰ "אם יראו את הארץ...".

יא.

"וינסו" חמור מ"לא יאמינו"

ההסבר לכך הוא:
 בפסוק קודם נאמר שהקדוש-ברוך-הוא אמר "ועד אנה
 לא יאמינו בי בכל האותות...", ואילו כאן, כאשר מדובר
 על הגזירה "אם יראו את הארץ...", אמר הקדוש-ברוך-הוא
 במילים: "כי כל האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי
 אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אותי...", ולא "ולא
 האמינו בי".
 מכך מסיק רש"י ומדייק, שהחטא של "וינסו אותי"
 חמור יותר בענין זה מאשר "לא האמינו בי" בלבד, ולכן,
 אף לאחר שהקדוש-ברוך-הוא סלח לישראל על חטאם –
 כדברך, אין הם יכולים לכבוש את ארץ ישראל.
 ומהי החומרה המיוחדת של "וינסו אותי", אפילו יותר
 מאשר "לא האמינו בי"? זה מובן:
 כאשר קיים מצב של "לא יאמינו בי בכל האותות אשר
 עשיתי בקרבך", כאשר בני ישראל אינם מאמינים באותות
 האלקיים שהוראא להם, הרי יש לכך פתרון: יראו להם נס
 ומופת גדול יותר ופלאי כל כך, שבאמצעותו הם כבר יהיו

1 ישראל, מדוע לא הועילה הסליחה לחלוטין, ועדיין נותרה
 2 הגזירה⁶⁰ "אם יראו את הארץ...?"

ט.

העיכוּב כמדובר – תוצאה ולא עונש

3 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 4 דברי הקדוש-ברוך-הוא שאנשי דור המדבר לא יכנסו
 5 לארץ ישראל, לא היו כעונש, אלא תוצאה "טבעית" של
 6 חטאם ומצבם.
 7 כל מה שספרו המרגלים אודות ארץ ישראל – גבורתם
 8 של יושבי הארץ וכו' – היה אמתי⁶¹, כך שניתן היה להכנס
 9 לארץ ישראל רק על ידי בטחון עצום ביכולת ה'
 10 ובאותותיו, שלמרות גבורת יושבי הארץ, יכול הקדוש-
 11 ברוך-הוא להעניק לבני ישראל את הכוח לנצח אותם
 12 בדרך נס. וכפי שרש"י⁶² מביא את דברי כלב: "והלא קרע
 13 לנו את הים והוריד לנו את המן והגזי לנו את השליו",
 14 "עלה נעלה, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו
 15 שם, נצליח בכל דבריו" – כל זאת באופן של נסים.
 16 וזוהי משמעות דברי הקדוש-ברוך-הוא למשה – "ועד
 17 אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבך. אכנו
 18 בדבר..."⁶³; כיון שישראל שרויים במצב של "לא יאמינו
 19 בי בכל האותות", אין הם "כלי" להנהגה נסית, שיכניסו
 20 אותם אל ארץ ישראל בדרך של כל האותות.
 21 כפי שכבר נאמר לפני כן⁶⁴ בפשוטות – בפשוטו של
 22 מקרא: ואם תלכו עמי קרי... והלכתי אף אני עמכם בקרי.
 23 וממילא – "אכנו...".
 24 על כך השיב משה⁶⁵ "ושמעו מצרים... ואמרו... מבלתי
 25 יכולת ה'...": כיון שכל הגורם ל"אכנו..." הוא מפני "לא
 26 יאמינו בי", הרי אדרבה: הפעולה של "והמתה את העם
 27 הזה כאיש אחד" תגרום שהמצב של "לא יאמינו בי"
 28 יתקיים במדה גדולה עוד יותר – המצרים וכו' יאמרו
 29 "מבלתי יכולת ה'...".
 30 על כך אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה "סלחתי כדברך"
 31 וכפי שמפרש רש"י: "בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי
 32 יכולת ה'". אך הסליחה מסירה את החטא ואת העונש
 33 בלבד, שלא יתקיים "המתה כאיש אחד". אבל לגבי
 34 הכניסה לארץ ישראל – אין הסליחה מועילה. כי, כאמור

וראה גם פרשתנו יד, ח"ט.

(63) פרשתנו שם, יא"ב.

(64) בחוקותי כו, כא"כד.

(60) שם, כג.

(61) ראה פרש"י פרשתנו יג, כז. וראה גם לעיל ע' 107. וש"נ.

(62) פרשתנו שם, ל (וראה לקוטי [המתורגם] ח"ח ע' 89 ואילך).

29 הוא שבשבת לא יתרחש נס ירידת המן!
 30 וכך גם בשליו - כאשר טענו בני ישראל "מי יאכלנו
 31 בשר"69. כלומר, לאחר שמדי יום ביומו ירד מן מן השמים,
 32 ולפי רש"י70, הגיע גם שליו - הרי למרות זאת, כאשר
 33 "התאוו תאוה", ורצו יותר בשר71, התעורר בלבם ספק -
 34 "וינסו" "מי יאכלנו בשר", באומרם שאת הבשר שהם
 35 חפצים בו בנוסף לשליו הראשון לא יוכל הקדוש-ברוך-
 36 הוא לתת להם!
 37 אך לא כן ביתר הנסיונות - שנים במים72 וחטא העגל
 38 וחטא המרגלים - בהם לא היו ניגודים קטביים אלו באותו
 39 ענין עצמו, ולכן אין רש"י מציין אותם במפורש.

יג.

תשומת לב לאותות!

40 מן ההוראות הנלמדות מכל האמור לעיל בעבודת ה':
 41 צריך לזכור עד כמה יש להשמר בזהירות ובוזריזות
 42 שהאותות שמראה הקדוש-ברוך-הוא לפרט ולכלל ישפיעו
 43 בכל עוצמתם, למעשה בפועל ובפנימיות: אם אצל דור
 44 הדעה של דור המדבר יכול היה להווצר מצב, שלאחר
 45 האותות הם "וינסו אותי זה עשר פעמים" - על-אחת-
 46 כמה-וכמה בדרא דעקבתא דמשיחא, צריך לפעול ולפעול
 47 עד שיהיו בטוחים שמנעו מצב זה.
 48 ועל ידי כך שכל אחד יתבונן באותות שהראה
 49 הקדוש-ברוך-הוא לעם ישראל בכלל, ולכל אחד בפרט -
 50 התבוננות באופן שיהיה חדור בכך כל כולו -
 51 הרי זה מכין את ישראל לכניסה לארץ ישראל על ידי
 52 משיח צדקנו בגאולה האמיתית הנצחית שאין אחריה
 53 גלות, ובאופן, המובטח בפסוק73: "כימי צאתך מארץ
 54 מצרים" - שיציאה זו היתה על ידי "אותות74 אשר עשיתי
 55 במצרים" יהיה בקרוב ממש "אראנו נפלאות".
 (משיחת ש"פ שלח תשל"ד)

1 מוכרחים להאמין ביכולת ה', ויגיעו לידי "יאמינו בי",
 2 ובלשון הכתוב:65 והיה אם לא יאמינו... לקול האות
 3 הראשון, והאמינו לקול האות האחרון.
 4 לעומת זאת במצב של "וינסו אותי" מדובר על "אנשים
 5 הרואים (בלשון הווה) את כבודי ואת אותותי אשר עשיתי
 6 במצרים ובמדבר" - הם רואים ומכירים בכך שהקדוש-
 7 ברוך-הוא עשה אותות אלו, ואף על פי כן הם ניסו את
 8 הקדוש-ברוך-הוא "זה עשר פעמים (ועד-) ולא שמעו
 9 בקולי" - ובמה יועיל להראות להם אותות נוספים ונפלאים
 10 יותר וכדומה - הרי עדיין ישאר מקום לנסות שוב וכו'.

יב.

שני הפכים באותו ענין ממש

11 ואופן זה של "וינסו אותי" מתבטא דוקא בשלושת
 12 סוגי הנסיונות שמביא רש"י. בנסיונות אלו קיימים דבר
 13 והיפוכו - "רואים את כבודי ואת אותותי... (ויחד עם זאת)
 14 וינסו אותי" - בדיוק באותו ענין עצמו:
 15 "ביים" - שהנסיון השני66 היה בעת עלייתם מן הים,
 16 כאשר אמרו ישראל "כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים
 17 עולים מצד אחר". באותו זמן שהקדוש-ברוך-הוא עשה
 18 להם את הנס הגדול של קריעת ים סוף, ניסו בני ישראל
 19 בשנת המעשה עצמו את הקדוש-ברוך-הוא66 וטענו -
 20 אולי גם המצרים ניצל71!
 21 "שנים במן" - "אל תצאו ויצאו, אל תתירו
 22 ויתירו". המן היה נס גלוי, בריאה חדשה68, לחם מן
 23 השמים, ובמן עצמו ניסו בני ישראל את הקדוש-ברוך-
 24 הוא: הקדוש-ברוך-הוא הורה להם "אל תתירו" והם ניסו
 25 את הקדוש-ברוך-הוא - "ויתירו". הקדוש-ברוך-הוא
 26 הודיע שביום השבת הוא לא יעשה את נס ירידת המן,
 27 ולכן צויה "אל תצאו" - והם יצאו אל השדה כדי לנסות
 28 ולראות אם המן ירד, אולי לא נכונים דברי הקדוש-ברוך-

(69) בהעלותך יא, ד.

(70) ערכין שם ריש ע"ב (וכן מוכח מסתימת רש"י בפ' בשלח, שלא פירש שהשליו הי' רק לזמן קצר). וכ"ה ברמב"ן בשלח טז, יב, ועוד.

(71) כפרשי ערכין שם. ועוד.

(72) וגם הנסיון דרפידים, אף שהי' אחזרי שכבר הוריד להם את המן והגזי את השליו - מ"מ הי' נסיון בענין אחר, "היכול לתת מים* בארץ צ"י" (רש"י בשלח יז, ב).

(73) מיכה ז, טו.

(74) פרשתנו יד, כב.

(65) שמות ד, ח.

(66) וגם בנסיון הא' בים, מודגש שהאמינו שבידי ה' להושיעם, שלכן "ויצעקו בני ישראל אל ה'" (בשלח יד, י ובפרשי שם), ותומ"י - "ויאמרו אל משה המבלי אין קברים גוי'!"

* (66) ולכן נקט רש"י "שנים בים .. כדאיתא בערבי"ן דוקא (ולא ככפירושו בפ' בשלח, כנ"ל ס"ב ובהערה 32) - כי רק עפ"י מובן פשוט7"מ נאן (חומר הענין ד"וינסו אותי").

(67) וראה תוד"ה כשם ערכין (שם ע"א).

(68) ראה רמב"ן בשלח טז, ז (ובחיי שם, יג).

(* ואלף שכבר הי' הנס במדה - הרי שם היו מים מכבר, אלא שמרים הם. וראה נחלת אבות שם באו"א.

ילקוט לוי יצחק על התורה

היו היחוד דיהודא עילאה ויהודא תתאה, הביטול דיהודא
עלאה דאחד⁶, והביטול דיהודא תתאה דועד.

שנה להתייסדות ישיבת תומכי תמימים – שמספר צ"ג הוא ג"פ א"ל
(כמבואר בענין "מגן" (שמספרו צ"ג) בגימטריא ג"פ א"ל (מאו"א מ, ח.
קה"י בערכו) [ראה לקמן סי' סג הערה 24]), היינו, שהענין ד"אל" (כח
והזק) הוא באופן של חזקה (בתלת זימני הוי חזקה).
להעיר מלקוטי לוי"צ לוח"ג (ע' קצ) בענין צ"ג כלי שרת שהיו מוציאים
בכל יום בביהמ"ק (משנה תמיד פ"ג מ"ד), שצ"ג הוא "כמספר אח"ד
וע"ד, כי בבהמ"ק ה' היחוד דיהו"ע ויהו"ת".

4) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ז. ספר המאמרים תרע"ח
[ד"ה כל המאריך באחד] ע' שפג ואילך.

5) בבית המקדש: ראה לקוטי תורה פ' נשא כא, ג. תורת חיים ויגש
רלג, ג ואילך. ועוד.

6) דאחד .. ועד: ראה דרך מצותיך קלו, ב. וז"ל: עד בחי' אצ"י ועד
בכלל נק' יחו"ע לפי שהן בעיניהן ג"כ בביטול אמיתי כזיו השמש כנ"ל
ומבריאה ואילך נק' יחו"ת לפי שהם בידיעתן בחי' יש ודבר נפרד רק
שבטילים ביטול היש וכדלעיל אות ל"א וזהו ענין בשכמ"ל¹⁰. ותכלית
הבריאה הוא שיהי' התהוות הנפרדים כדי שיהי' המאציל מלך עליהם
כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ובהתהוות הדברים
השפלים והתהוות הגשמיים ניכר יותר כח וגדולת הבורא וכמש"ל
אות כ"ד באריכות:

ופ' ועד הוא אחד בחלופי אוןון הענין דכבר נת"ל אות י"ט שבתניבת
אחד מרומז ענין התהוות הריבוי מן האחדות הפשוטה, והוא, שהאל"ף
הוא מקור החכמ' דהיינו צנור הנמשך מבחי' נוצר חסד לאלפים
שיהי' בחי' אאלפך חכמה, והחי"ת היא החכ' בעצמה שממנה נמשך
התחלקות אותיו' הדבור הנק' ד' רבתי,

אמנם בדבור זה יש ב' מדר' הא' כמו שהוא באצ"י ששם מאיר בגילוי
המתהו' ממנו בטילי' במציאות לא"ס ב"ה כנ"ל בענין יחו"ע וה"ע
התהוות נשמות הגדולות שמבחי' אצ"י כמו נשמת אדה"ר שנא' בו
ויפח באפיו וכמו נשמת האבות והנביאים וכיוצא בהן שהיו מרכבה לה'
ממש ובטילים ממש במציאות אליו כו' ובחי' דבור הנ"ל נק' ד' רבתי.
והב' הוא בחי' מל' דאצ"י כשמתלבשת במלכות דבי"ע להוות ולברוא
נשמות ומלאכים דבי"ע והעוה"ז ממש וזהו ענין ועד שהוא ד' שאינו
רבתי לפי ששם הוא ע"י צמצומים ומסכים שהאלקות מוסתר מאד
כנ"ל.

והנה המשכת אותיות אלו דמל' דבי"ע הוא ג"כ ע"י אמצעות החכמ'
וכנ"ל בענין אחד אלא שזהו בחי' ועד דהיינו מבחי' האל"ף נעשה ו"ו
ר"ל שהוא בחי' המשכה שנמשך א"ס ב"ה למטה גם בב"ע לברוא

שמות כה, ט - ככל אשר אני מראה אותך את
תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו

י

=

ביאור ורמז בהמשנה (תמיד פ"ג מ"ד) הכהנים היו מוציאים
בכל יום בבית המקדש "צג" כלי שרת

נכנסו ללשכת הכלים, והוציאו משם תשעים ושלושה
כלי כסף וכלי זהב.

תמיד פרק ג משנה ד

נכנסו ללשכת הכלים, בכל יום נכנסו הכהנים ללשכת
הכלים והוציאו כלי שרת הדרושים לעבודת² כל היום.
(עיי' רמב"ם הל' תמידין פרק ו' הל' א'. תוספות יו"ט).

פירוש המשנה (במשניות מבוארות)

בתמיד פ"ג מ"ד היו מוציאים בכל יום בבית המקדש
צ"ג כלי שרת, הוא כמספר³ אחד ועד, כי בבית המקדש⁵

1) מדייק בהמשנה כמה שאלות, והם:

א) מה הטעם (הפנימי) דכל יום היו מספר הכלים "תשעים ושלושה"
דוקא? ועיין תוספות יו"ט על המשנה.

ב) טעם דהיו מ" כלי כסף וכלי זהב?

ג) טעם "סדר" המשנה, ד"מקדים" כלי "כסף" לפני כלי "זהב"?

2) ראה המכתב מהרה"ג וכו' ר' מאיר שפירא ז"ל אל הגאון הרגוצ'ובי
– ביאור בפרטיות מהו הצ"ג כלים (נדפס בקובץ חידו"ת "זרע ברך"
שי"ל לע"ג הרה"ג ר' ברוך שמעון שניאורסאהן ז"ל, ירושלים תשס"ב).

3) אח"ד (בג"ג 13) + וע"ד (80) = 93, צ"ג*.

* ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תש"ג חלק ד' ע' 257 הערה 85
(משיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול), דמקשר פ' "נצבים" לשנת ה"צג"
להתייסדות תומכי תמימים, וז"ל: "נצבים" דייקא – עמידה בתוקף,
מלשון נצב מלך (אוה"ת נצבים ס"ע א"רא ואילך), שקאי גם על התוקף
והחזק בהתקשרות וחיבור דישאל להקב"ה ("אני לדוד").

ולהעיר, שענין זה מרומז גם בר"ת ד"אני לדודי" – "אל" (ב' תיבות
ראשונות ד"אלול"), "לשון כח וחזק, כמו ואת אילי הארץ לקח"
(טואו"ח ס"ה). וענין זה מודגש ביותר בשנה זו – שבט"ו אלול
(קיימא סיהרא דאלול באשלמותא), והמשכו בחי' אלול, מלאו צ"ג

כלי כסף⁷ – חסדים – דכורא,

וכלי זהב⁸ – גבורות – נוקבא,

וקדים אחד יחודא עלאה, לועד יחודא תתאה.

לקוטי לוי יצחק, הערות זוהר שמות-דברים עמוד קצ

נשמות ומלאכים ועולמות דבי"ע כי הוי"ו מורה על ההמשכה למטה.

ומן החי"ת נעשה עי"ן כי עי"ן הוא ג"כ בחי' חכמה ולכן נק' החכמים עיני העדה וגם ראיית העין נמשכת מן החכמה כנודע אלא שהיא בחי' חיצוני' החכמה . . והיינו לפי שבכאן הוא מה שנמשך מח"ע בבני"ע שהיה' התהוות אותיות הדיבור דמל' דבי"ע לכך נמשך לשם רק מחיצוניו' הח"ע וזהו העי"ן דועד ואח"כ הדל"ת הוא התהוות אותיות הדיבור דמל' דבי"ע. עיי"ש.

ראה ספר הערכים – חב"ד חלק ט' ע' ערה ואילך.

(7 כסף – חסדים: כסף הוא בחי' אהבה וחסד, מלשון ויצא לא, ל)

"נכסוף נכספתה". ראה לקוטי תורה פרשת מטעי צ, סע"ב. בהעלותך לב, ד. שיר השירים יד, א. אור התורה פרשת וישב רנג, ב (דכסף הוא גם כן גוון לבן, ולכן מורה על חסד). אמרי בינה שער הציצית פרק ב. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 159. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קנד. וראה לקמן סימן סג הערה 34. (8 זהב – גבורות: ראה לעיל סימן ח הערה 14. לקמן סי' לד הערה 27.

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שלישי עמ' א

16 – חוששים אנו שפמא לא ימסרם לציבור יפה יפה בלב שלם, אלא
17 ירצה שתקרב המנחה משלו, ונמצא שלא באו משל ציבור. ורבי
18 יוסי סבר, לא תיישין שפמא לא ימסרם יפה יפה, וודאי יתן במתנה
19 גמורה. מברר רבא: ופח כוונת חכמים 'אתה אומר' וכו', הרי לדעתו
20 אכן באו משל ציבור. ומבאר: הכי קאמרי ליה, מדבריה שיתנדבו,
21 לדברינו דתיישין שפמא לא ימסרם יפה יפה, אם כן אין עומר ושתי
22 לחם באין משל צבור. אם כן לדעת כולם הבטה בהפקר קונה.
23 איכא דאמרי שרבא אמר, דכולי עלמא בהפקה בהפקר לא קני.
24 והכא בסברת 'תיישין לבעלי זרועות' קמיפלגי, דתנא קמא סבר,
25 דתקיני – תיקנו רבנן למיתב ליה – לתת לשומר ארבע זוזי בשכרו,
26 כי היכי שייצא קול שהספחים נשמרים להקדש, ודלישמעי בעלי
27 זרועות – ישמעו אנשים אלימים, הלוקחים ספחים בחוקה,
28 ולירשו מינייהו – יפרשו מהם. ורבי יוסי סבר, לא תקינו כך, שכן
29 לא חששו לבעלי זרועות.

1 קונה, והספחים נקנים לשומר, ואי יהיבי ליה אנרא, אין – אם
2 נותנים לו הציבור שכר, נקנים הם לציבור, ואי לא, לא נקנים
3 להם, ונמצא שלא באים המנחות משל ציבור. ורבי יוסי סבר,
4 הפכה בהפקר לא קני, ולא קנה השומר, ובי אולי – וכשהולכים
5 הצבור ומייתי – מביאים את הספחים, השתא הוא דקא ובי ביה
6 – עכשיו זוכים בהם, ונמצא שהמנחות באים משל ציבור. מברר
7 רבא: ומה כוונת חכמים שאמרו 'אתה אומר אין באין משל ציבור/
8 הרי לדעת רבי יוסי הן אכן באו משל ציבור. ומבאר: הכי קאמרי
9 ליה – כך אמרו לו, מדבריה – באופן שאמרת, שיתנדבו, לדברינו
10 – לסברתנו, שהבטה בהפקר קונה, נמצא שאין העומר ושתי הלחם
11 באין משל צבור. אם כן נחלקו תנאים האם הבטה קונה בהפקר.
12 דוחה הגמרא: אמר רבא, לא נחלקו בכך, אלא דכולי עלמא טובריס
13 שהפקה בהפקר קני, והכא בברייתא, בסברת 'תיישין שפמא לא
14 ימסרם יפה יפה' קמיפלגי. דרבנן סברי, והינין ליה לשומר אנרא –
15 שכר, ואי לא, נקנו לו הספחים בהבטה, ואף אם יקדישם, תיישין

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום חמישי עמ' ב

18 להרחיקו מןגנן, כדי שלא יאפיל הכותל וימנע מהאור להכנס
19 לבית מהחלון. ומכך שהצריכוהו לבנות את כותלו באופן שלא
20 יוכל להתבונן לתוך הבית מוכח שהיזק ראייה של יחיד נחשב היזק.
21 מתרצת הגמרא: היזק דבית שאני – שונה היזק ראייה של אדם
22 המתבונן בתוך בית חבירו, כיון שאדם עושה בביתו דברים
23 צנועים, ורק לגבי חצר אין היזק ראייה נחשב היזק.
24 ממשיכה הגמרא ומקשה: תא שמע, דאמר רב נחמן אמר שמואל,
25 גג של אדם תסמוך להצר חבירו, שהיתה קרקע החצר שזה לגובה
26 הגג, עושין לו לגג מעקה גבוה ארבע אמות, כדי שלא יוכל בעל
27 הגג להביט בחצר, ומוכח שהיזק ראייה של יחיד בחצר נחשב היזק.
28 מתרצת הגמרא: שאני תם, משום דאמר ליה בעל הצצר לבעל
29 הגג, לדידי קביעה לי תשמישי – השימוש שלי קבוע, שכל שעה
30 אדם משתמש בחצירו, אך לדידך לא קביעה לך תשמישתך –
31 שימושך אינו קבוע, שאין אדם משתמש בגגו כל שעה, ולכן דרכי
32 להשתמש בחצירי לשימושים צנועים, ולא ידענא ביה עידנא סליקא
33 ואתית – ואיני יודע באיזה זמן תעלה לגגך להשתמש בו,

1 מקשה הגמרא: וכי היזק ראייה דיהוד לא נחשב היזק, תא שמע,
2 שנינו במשנה (א) אין חולקין את החצר – אין שותפים יכולים
3 לכפות זה את זה לחולקה, עד שלאחר החלוקה יתא בה ארבע
4 אמות לזה וארבע אמות לזה, אך בחצר הקטנה משיעור זה אינם
5 חולקים אלא מרצון שניהם. ומשמע, תא אם יש בה פדי ארבע
6 אמות לזה ופדי ארבע אמות לזה, חולקין אף בעל כרחו של אחד
7 השותפים, מאי לאו שיכול לכפותו לחלוק ולחצוץ ביניהם כבזתל,
8 כמו שבמשנתנו ובשאר המשניות להלן מדובר בכותל, ומוכח
9 שהיזק ראייה של יחיד נחשב היזק. מתרצת הגמרא: לא, יכול
10 לכפותו לחלוק רק בפיספס בעלמא.
11 ממשיכה הגמרא ומקשה: תא שמע, שנינו במשנה (ב) החלונות
12 שיש לאדם בכותל ביתו, ובא חבירו לבנות כותל מולו, צריך
13 להרחיק את הכותל מהחלונות בין מלמטה, בין מלמעלה ובין
14 מןגנן, ארבע אמות, ותני עלה – ושנינו בברייתא (ב) על משנה
15 זו, שצריך להרחיק ארבע אמות מלמעלה, כדי שלא יעלה על
16 הכותל ויתכופץ ויציץ ויראה מהחלון את בית חבירו. וצריך
17 להרחיקו מלמעלה, כדי שלא יעמוד על הכותל ויראה. וצריך

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

גאולה שלמה

על מלך המשיח להיות מבניו של שלמה המלך. שלמה היה המלך האחרון שפלו על כל עם ישראל (בדור שאחריו, התחלק העם בין מלכות יהודה ומלכות ישראל) - והמשיח יחזיר עטרה לישנה וימלוך גם הוא על כל העם.

רמז לדבר יש בכך שהגאולה שיחולל המשיח נקראת 'הגאולה השלמה'. שלמה - (גם) מלשון שלמה. לאמר: מלכותו של המשיח בגאולה תהיה משלמת כמו זו של שלמה המלך.

(תורת מנחם - התועודיות תנש"א ח"ג ע' 224 הערה 102. מתוך לקראת שבת)

מה ילמד מלך המשיח?

לגבי הגלויים דלעתיד לבא נאמר "ולא ילמדו איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (ירמיה לא, לג).

והנה, מלך המשיח ילמד תורה את כל ישראל, גם את האבות ומשה רבנו, ואלו הפסוק הנ"ל הוא בנוגע לגלוי ד'אותי" ממש (עצמותו יתברך), מה שאין כן בנוגע לידיעה והשגה בתורה, כולל גם ידיעת אלקות (המאור שבתורה), שזאת ילמד מלך המשיח את כל העם.

(ע"פ 'הדרנים על הרמב"ם' ע' קעז, שו"ג הג' להערה 67. מתוך לקראת שבת)

תשובה מביאה גאולה

"ישראל עושין תשובה ומיד הן נגאליים" (רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה).

זה שהגאולה באה עליידי תשובה דוקא, הוא לא רק כדי למחוק את חטאי ישראל, המעכבים את הגאולה, אלא שענין הגאולה עצמו דורש עבודת התשובה. שכן, עקר התשובה בא מצד בחינת היחידה שבנפש (שלקו) כולה תשובה לתקן את הפגמים שנעשו בנפש, בכחות הגלויים שלה, ועל ידי עבודה זו ממשיכים את הגאולה. שענינה גלוי בחינת "יחידה", אלקות שלמעלה מסדר השתלשלות.

(לקוטי שיחות ד. מתוך לקראת שבת)

לא יהיו שגגות

לעתיד לבוא יתבטל היצר הרע, "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב). כמו כן יתגלה כבוד ה' בעולם כולו, ועד שתאנה תזעק שלא ילקטו אותה בשבת (מדרש תהלים סוף פרק עג). מוכן אפוא שבמצב זה לא תהיה אפשרות של עברה אפלו בשוגג, ועל דרך שתינוק אינו מושיט ידו לתוך האש, ובהמה אינה קופצת לתוך אש.

(לקוטי שיחות כה. מתוך לקראת שבת)

יקר הבורח מן העדר

מספר במדרש שכאשר ראה משה רבנו עליו השלום, ששה אחת ברח מן העדר, הניח את כל העדר, ורץ להחזיר אותה לעדר. מזה לומדים כמה חשובה למשה רבנו כל נפש מישראל, ואפלו כשמדבר ב'שה שברחה מן העדר'. ומכאן שאגאל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמות רבה ב, ד) - גם לגבי משיח צדקנו יקר והשוב כל יהודי באשר הוא שם, ואפלו ברח מן העדר.

(התועודיות תשמ"ג ח"ג ע' 1314. מתוך לקראת שבת)

"שהחינו" בשעת ראית מלך המשיח

בגאולה העתידה, כאשר נזכה לראות את פני משיח צדקנו בפעם הראשונה, מסתבר שיצטרפו לברך "שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה", במכל שכן וקל וקמר מברפת שהחינו על ראית חברו שלא ראהו שלשים יום (רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה ב).

(משיחת ליל שמחת תורה תשמ"ט. מתוך לקראת שבת)

שבת היום!

במדרש נאמר כי בזמן הגאולה, אם יגש אדם לקטרף תאנה בשבת, תצוח התאנה ותאמר "שבת היום!".

סבת הדבר היא: בזמן הגאולה תהיה התגלות אלקית מחלטת, ובכל הבריאה פלה תרגש מציאיותו הבלעדית של הקב"ה. העולם עצמו - גם הדומם והצומח - יחוש כי אין בעולם אלא ה' אחד.

(לקו"ש ח"א פ' בשלה ג'. מתוך לקראת שבת)

חומש יומי

פרשת שלח

~ יום ראשון י"ז סיון ~

א ומליל יי עם משה למימר :

יג (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב שלח לך גברים ויאִלִּיִן ית ארעא דכנען די אנא יהב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא דאִבְהִתְוֵי תשלחון כל רבא דבהון :

(ב) שְׁלַח־לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָּל נָשִׂיא בְהֵם:

כמה שְׁנֵאמַר (שם): "ויתקרבון אלי בלכם וגו'". ומשה נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שְׁנֵאמַר (שמות א): "אעלה אתכם מעני מצרים וגו'", חיייהם שְׁאֵנִי נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו.

כש"י ◀ שְׁלַח־לְךָ אַנְשִׁים • (במדבר רבה) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שְׁלַקְתָּהּ עַל עֲסָקֵי דְבָה, שְׁדַבְּרָה בְּאַחִיהָ, וּרְשָׁעִים הִלְלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוֹסֵר. שְׁלַח־לְךָ • (במדבר רבה. סוטה לו) לְדַעְתָּךְ, אֲנִי אֵינִי מִצְוֶה לְךָ, אִם תִּרְצֶה – שְׁלַח. לְפִי שְׁבֹאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (דברים א): "נִשְׁלַחְתָּה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ",

~ נקודות משיחות קודש ~

במה חטאו המרגלים

שגם אם לא הבינה אינה דבר בהנהגתו של משה, לא היה עליה לדבר על זה ברבים, כי עצם ההתעסקות בדבור – "דבה" אודות משה, יכול להביא לדבור בהפך שבחו של משה חס־ושלום, והיה עליה לדבר על זה עם משה בצעמו, בְּחִשָּׁאִי.

וזה היה גם חטאם של המרגלים, דאף שהיה קשה להם אף יכבשו את הארץ כש"עו העם היושב עליה", היו צריכים לדבר על זה בקצור, או למשה לבדו. וְחִטָּאִם הִיָּה שְׁדַבְּרוּ עַל זֶה בְּאַרְיכוֹת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עסקי דבה". שְׁזָה הִבִּיא לְמִרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, עַד שְׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֵבָה מִצְרַיִמָּה" (יד, ד).

(על־פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁלַח־לְךָ אַנְשִׁים

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שְׁלַקְתָּהּ עַל עֲסָקֵי דְבָה, שְׁדַבְּרָה בְּאַחִיהָ, וּרְשָׁעִים הִלְלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוֹסֵר (יג, ב. ובפרש"י)

הקשה הרמב"ן "מה עשו המרגלים, כי משה אמר להם "ויראתם את הארץ מה היא, ואת העם היושב עליה" כו', ועל־כָּל־פְּנִים הִיּוּ צְרִיכִין לְהַשִּׁיבּוּ עַל מַה שְׁצִוָּה אוֹתָם. וְמַה פְּשָׁעָם וְמַה חֲטָאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ "אָפֶס כִּי עוֹ הָעָם" כו', וְכִי עַל־מִנְתַּ שְׁעִידוֹ לוֹ שֶׁקָּר שְׁלַח אוֹתָם? וְיֵשׁ לוֹמַר שְׂרָשׁ"י בְּדַבְּרוֹ אֵלַי תִּרְצֵה לְשִׂיא זֶה. דְּהִנֵּה גַם מַרְיָם לֹא דַבְּרָה שְׁקָר אִודוֹת מֹשֶׁה, וְאֶפִּילוּ "לֹא נִתְּפֹנֶה לְגִנּוֹתוֹ" (רש"י בעלותך יב, א), וְזֶה שְׁלַקְתָּהּ הִיָּה "עַל עֲסָקֵי דְבָה, שְׁדַבְּרָה בְּאַחִיהָ", הֵינֵנּוּ, עֲצָם הַדְּבֹר אִודוֹת מֹשֶׁה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יג (ב) איש אחד וגו'. אף משבט לוי לא הושלח מרגל, לפי שלא היה להם חלק בארץ: תורה ג

ג וַיִּשְׁלַח אֶתְּכֶם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאֲרָן עַל-פִּי יְהוָה
 מִיִּמְּךָ דְּבִי כְּלֵהוֹן גְּבִרִין רִישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲנֹנִן :

כ"ט - על-פי ה' • ברשותו, שלא עכב על ידו. כלם אנשים • כל "אנשים" שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה - כשרים היו.

ד וְאֵלֶּיךָ שְׁמַתְתֶּהוּן לְשִׁבְטָא דְרַאִיבֵן שְׁמוּעַ
 בַּר זַכּוּר :

ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שְׁפֹט בְּרַחֲוֵי : (ה) לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן שְׁפֹט בְּרַחֲוֵי :

ו לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה כָּלֵב בַּר יִפְנֶה : (ו) לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בְּרַחֲוֵי :

ז לְשִׁבְטָא דִישָׁשׁוּר יִגָּאֵל בְּרַחֲוֵי יוֹסֵף : (ז) לְמִטָּה יִשָּׁשׁוּר יִגָּאֵל בְּרַחֲוֵי יוֹסֵף :

ח לְשִׁבְטָא דְאַפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בְּרַחֲוֵי : (ח) לְמִטָּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בְּרַחֲוֵי :

ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פִּלְטִי בְּרַחֲוֵי : (ט) לְמִטָּה בִּנְיָמִן פִּלְטִי בְּרַחֲוֵי :

י לְשִׁבְטָא דְזְבוּלֹן גְּדִיאֵל בְּרַחֲוֵי : (י) לְמִטָּה זְבוּלֹן גְּדִיאֵל בְּרַחֲוֵי :

יא לְשִׁבְטָא דִיוֹסֵף דְּמִנְשֵׁה גְּדִי בְּרַחֲוֵי : (יא) לְמִטָּה יוֹסֵף דְּמִנְשֵׁה גְּדִי בְּרַחֲוֵי :
 סוֹסִי :

יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בְּרַחֲוֵי : (יב) לְמִטָּה דָן עַמִּיאֵל בְּרַחֲוֵי :

יג לְשִׁבְטָא דְאַשֵׁר סְתוּר בְּרַחֲוֵי : (יג) לְמִטָּה אֲשֵׁר סְתוּר בְּרַחֲוֵי :

יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחֲבִי בְּרַחֲוֵי : (יד) לְמִטָּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי בְּרַחֲוֵי :

טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בְּרַחֲוֵי : (טו) לְמִטָּה גָד גְּאוּאֵל בְּרַחֲוֵי :

טז אֵלֶּיךָ שְׁמַתְתֶּהוּן לְשִׁבְטָא דְרַאִיבֵן שְׁמוּעַ
 לְאֵלֶּיךָ ית ארעא וקרא משה להושע בן
 נון יהושע :

(טז) אֵלֶּיךָ שְׁמַתְתֶּהוּן לְשִׁבְטָא דְרַאִיבֵן שְׁמוּעַ
 אֶת-הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן-נוּן יְהוֹשֻׁעַ :

כ"ט - ויקרא משה להושע וגו' • התפלל עליו: יה יושיעך מעצת מרגלים. (כמ"ו)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יהושע. מדרש תנחומא (נ) מה ראה
 לקרותו יהושע, אלא ראה כלב שנטל
 שקרו בארץ שגאמר ויבא עד חברון,
 וכתוב במקום אחר (שופטים א כ) ויתנו
 מטה אפרים שלא הוציא, ובכל
 מקומות הוא נזכר על מטה
 אפרים: תורה יב
 (טז) ויקרא משה להושע בן נון
 (יא) לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה מְנַשֶּׁה. כאן
 שְׁקִלְיָה יוֹסֵף לְמִטְרַפְסִיָּה לְפִי שְׁהוּצִיא
 דִּיבָה, וּלְכַף הוֹזְכָר כָּאֵן עַל מִטָּה
 מְנַשֶּׁה שְׁהִיָּה מְמוּצִיאֵי הַדִּיבָה וְלֹא עַל

~ נקודות משיחות קודש ~

תפלת משה על יהושע

ויקרא משה להושע בן-נון יהושע:

התפלל עליו יי-ה יושיעך מעצת מרגלים (יג, טז. ובפרש"י)
צריך להבין: הרי באותה שעה פשרים היו, שאם לא
היו פשרים לא היה שולחם, ומדוע הצריך להציל את
הושע מעצתם? ומאידך, אם היה צריך בתפלה, מדוע
התפלל רק על יהושע ולא על שאר המרגלים?
והבאור בזה:

ישראל, שבה יצרכו לירד מדרגתם ולהתעסק בעניני
העולם. ואכן, יתכן שמצד דרגתם היתה נתינת מקום
לטענה כזו.

מה שאין-כן הושע, בין שעתיד הוא למלאות את מקום
משה כרוצה ישראל, הרי עבורו אין לטענה זו מקום,
בין שצריך הוא להתחשב בצורך הכללי של עם ישראל
להכנס לארץ ישראל ולעשותה דינה לו יתברך. ולכך,
על אף שפשרים היו המרגלים, הצריך משה רבינו
עליו השלום להתפלל על הושע דיקא, שעבורו אין
טענתם טענה.

(ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 320 - מתוך 'לקראת שבת')

מבאר בתסידות (לקו"ת במדבר לו, ד) בטעם טענת
המרגלים, שרצונם להשאיר במדבר נבע מן, שבהיותם
במדבר יכלו לחיות בקרשה ובהתנתקות מכל עניני עולם
הזה המטרידים ומבלבלים. ולכן לא רצו להכנס לארץ

יו ושלח יתהון משה לאללא ית ארעא
דכנעו ואמר להון סקי דא בדרומא ותסקוין
לטורא:

(י) וישלח אתם משה לתור את-ארץ כנען ויאמר
אלהם עלו זה בנגב ועליתם את-ההר:

כ"י עלו זה בנגב. הוא היה הפסלת של ארץ-ישראל, שכן דרך התגרים, מראין את הפסלת תחלה
ואחר-כך מראין את השבח.

יח ותחזון ית ארעא מא היא וית עמא דיתב
עלה התקיף הוא אם חלש הוער הוא אם
סגי:

(יח) וראיתם את-הארץ מה-הוא ואת-העם הישב
עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם-רב:

הרפה • סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין
— חזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים
בצורות הם יושבין — חלשים הם.

כ"י את-הארץ מה-הוא • (במ"ד) יש ארץ מגדלת
גבורים, ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת
אוכלוסין, ויש ממעטת אוכלוסין. החזק הוא

יט ומא ארעא די הוא יתב בה הטבא היא
אם בישא ומא קרניא די הוא יתב בהן
הכפצחין אם בכרפין:

(יט) ומה הארץ אשר-הוא יושב בה הטובה הוא
אם-רעה ומה הערים אשר-הוא יושב בהנה
הבמחנים אם במבצרים:

כ"י הבמחנים • תרגומו: הכפצחין. כרפין פצוחין ופתוחין מאין חומה. הטובה היא • במענות ותהומות
טובים וכריאים.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ו)אלו נאמרין (סוטה לד) מסיק שאמר
לו משה יי יושיעך מעצת
מרגלים: תורה יז

של שרי גפרע לה בכאן. ויש אומרים
שנתחלקה, ה"א בשם שרה, וה"א
בשם אברהם (במדבר יח כא). ובפרק

לכלב את חברון, ויהושע נטל חלק
עשרה אנשים של מרגלים, ולכך
הוסיף יו"ד בשמו שעולה עשרה.
ולפי שקראה תגר כשנתחלקה משמה

כומא ארעא העתירא היא אם מספינא
האית בה אילנין אם לא ותתקפון ותסבון
מאפא דארעא ויזמיא יומי בפורי ענבים:

**(כ) ומה הארץ השמנה הוא אמרוה הישפה עין
אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים
ימי בפורי ענבים:**

כ"ט - הישפה עין • אם יש בהם אדם פשוט שיגן עליהם בזכותו. בפורי ענבים • ימים שהענבים מתבשלין
בכבוד.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִיְהִדָּת - "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". וּבָנָה גּוֹפָא - "בְּפוּרֵי
עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִים בְּכִבּוּר", הִינּוּ שְׂאֵינּוּ
"בִּסְר", שְׂאֵז אֵינָם רְאוּיִים לֵאכֹלָה, וְגַם לֹא לִיָּן, יָיִן חֲדָשׁ
כו', אֵלֹא לֵאחֲרֵי שְׁנַתְבַּשְׁלוּ הֵיטֵב.

(שבת פרשת שלח, מברכים החדוש תמוז ה'תשמ"ז)

הכתוב מדגיש ש"הימים ימי בפורי ענבים" - כי הפירות
החשובים והמשפחים ביותר הם "ענבים", מפנין
שראויים לא רק לאכילה, אלא עוד זאת, שעל-ידי דריכת
וסחיטת הענבים מתגלה פנימיותם - "יין" (ולכן גם
הכונת היין היא לגלות את הפנימיות, "נכנס יין יצא
סוד"), משקה חשוב ומשפח שמברכים עליו ברכה

~ יום שני י"ח סיון ~

כא וסליקו ואלילו ית ארעא ממדברא דצין
עד רחוב למטי חמת:

**(כא) ויעלו ויתרו את-הארץ ממדבר-צן עד-רחב
לבא חמת:**

מְזַרְחִית עַד הַיָּם, שֶׁהֵיךְ הוּא גְבוּל מְעַרְבִי, וּמִשָּׁם
חֲזְרוּ וְהִלְכוּ כָּל גְבוּל מְעַרְבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבַא
חֲמַת, שֶׁהוּא אֵצֶל הַר הַהָר מְקַצֵּעַ מְעַרְבִית-צְפוֹנִית,
כְּמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפִרְשַׁת "אֵלֶּה מִסְעֵי".

כב וסליקו בדרומא ואתא עד חברון ותמן
אחימן ששי ותלמי בני גבריא וחרון שבע
שנין אתבניאת קדם טנס דמצרים:

**(כב) ויעלו בנגב ויבא עד-חברון ושם אחימן ששי
ותלמי ילדי הענק וחרון שבע שנים נבנתה לפני
צען מצרים:**

שְׂבָחָה שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל: שְׂאֵינ לָהּ טְרַשֵׁין בְּאָרֶץ-
יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִחֲכָרוֹן, לְפִיכֹף הַקְּצוּיָה לְקַבְרוֹת מֵתִים;
וְאֵינ לָהּ מְעֵלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
א':) "כִּגְנֹה-הָ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם", וְצֵעַן הִיא הַמְעֵלָה שֶׁבְּאָרֶץ
מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשֵׁב הַמַּלְכִּים, שְׁנֶאֱמַר: (ישעיה ל':
"כִּי-הָיָה בְּצֵעַן שְׂרִי"ו, וְהָיְתָה חֲכָרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה
שֶׁבְעָה חֲלָקִים.

כ"ט - ויבא עד-חברון • (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הִלֵּךְ שָׁם
וְנִשְׁתַּטַּח עַל קַבְרֵי אֲבוֹת, שְׁלֹא יִהְיֶה נֹסֵת לְחֲכָרָיו
לְהִיּוֹת בְּעֵצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א'): "וְלוֹ-אֲתָן
אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְוֹ-בָהּ". וְכָתִיב (שופטים א'): "וַיִּתְּנוּ
לְכָלֵב אֶת-חֲכָרוֹן". שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה • (סוטה לד)
אֲפֹשֶׁר שֶׁבָנָה חָם אֶת חֲכָרוֹן לְכַנְעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קָדָם
שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֵעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֵלֹא שֶׁהָיְתָה
מְבֻנָּה בְּכָל טוֹב עַל אֲחָד מִשְׁבְּעָה בְּצֵעַן, וּבֹא לְהוֹדִיעַךְ

כג וַיָּבֹאוּ עַד נַחֲלָא דְאַתְפֵּלָא וַיִּקְצוּ מִתְמָן עוֹבְרֵתָא וְאַתְפֵּל עֲנַבִּין חַד וַיְנַטְלוּהִי בְּאַרְיִחָא בְּתַרְיִן וּמִן רְמוּנָא וּמִן תְּאַנְיָא :

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד-נַחֲלָא אֲשֶׁפֶל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זִמּוֹרָה וְאַשְׁפּוֹל עֲנָבִים אַחַד וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הַרְמוּנִים וּמִן-הַתְּאַנִּים:

כף עמה משנה. ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי אחד מהם, צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע ד): "הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל", ושקלום רבותינו משקל כל אחת ארבעים סאה - וגמירי: טונא דמידלי איש על כתפה אינו אלא שליש משאוי, ממשאוי שסמייעין אותו להרים.

כש"י - זמורה • שוכת גפן, ואשכול של ענבים תלוי בה. וישאֶהוּ במוט בשנים • ממשמע שגאמר "וישאֶהוּ במוט", איני יודע שהוא בשנים? מה תלמוד-לומר "בשנים"? - (סוטה לד) בשני מוטות. הא כיצד? שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דבה נתפגנו: כשם שפריה משנה,

כד לְאַתְרָא הַהוּא קָרָא נַחֲלָא דְאַתְפֵּלָא עַל עֵסַק אַתְפֵּלָא דְקִצּוּ מִתְמָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

(כד) לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשֶׁפֶל עַל אַדוֹת הָאֲשֶׁפֶל אֲשֶׁר-כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

כה וַתְּבוּ מִלְּאֵלָא יַת אַרְעָא מִסוּף אַרְבַּעִין יוֹמִין :

(כה) וַיָּשׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

ארבעים יום מן המזרח למערב, והם הלכו ארבע ורחבה? אלא שגלוי לפני הקדוש-ברוך-הוא שיגזר עליהם יום לשנה, קצר לפניהם את הדרך.

כש"י - וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום • והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא, ומחלף אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי מחלף

כו וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-כָּל-עֵדֵת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר פָּאָרָן קְדֻשָּׁה וַיֵּשְׁבוּ אִתְּם דָּבַר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת-פְּרִי הָאָרֶץ:

(כו) וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-כָּל-עֵדֵת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר פָּאָרָן קְדֻשָּׁה וַיֵּשְׁבוּ אִתְּם דָּבַר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת-פְּרִי הָאָרֶץ:

כז בְּעֵצָה רָעָה. וַיֵּשְׁבוּ אִתְּם דָּבַר. אֵת מֹשֶׁה וְאֵת אַהֲרֹן.

כש"י - וילכו ויבאו • (סוטה לד) מהו "וילכו"? להקיש הליכתן לביאתן: מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן

כח כוֹ וַאֲשַׁמְעִיאוּ לָהּ וַאֲמָרוּ אֶתְיָנָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאִף עֲבָדָא חֲלָב וּדְבַשׁ הִיא וַדִּין אֲבָהּ :

(כח) וַיִּסְפְּרוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאֲנוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֲלָב וּדְבַשׁ הִיא וְזֶה-פְּרִיָּהּ:

כש"י - זבת חלב ודבש היא • (במדבר רבה) כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחלתו, אין מתקים בסופו.

כט לַחֹד אֲרִי תְקִיף עָמָא דִּיחַב בְּאַרְעָא וְקִרְנִיָּא פְּרִיכִין רַבְרִבִּין לַחְדָּא וְאִף בְּנֵי גִבְרִיָּא חֲזִינָא תְּמָן :

(כט) אִפְסַם פִּי-עֵזוֹ הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצוּרוֹת גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם-יְלָדֵי הָעֵנָק רְאִינוּ שָׁם:

כש"י - בצרות • לשון חזק. ותרגומו: "פריכן". לשון בירניות עצלות, ובלשון ארמי: פריף עגל.

מט עֲמַלְקָאָה יָחַב בְּאַרְעֵ דְרוּמָא וְחַתָּאָה וַיְבוּסָאָה וַאֲמוּרָאָה יָחַב בְּטוּרָא וַיִּכְנַעְנָאָה יָחַב עַל יָמָא וְעַל פִּיף יִרְדְּנָא :

(מט) עֲמַלְקַי יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֲמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל-הַיַּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כש"י - עמלק יושב וגו' • לפי שנקבו בעמלק כפר, הזכירוהו מרגלים כדי ליראם. על יד הירדן • "יד" כמשמעו, אצל הירדן - ולא תוכלו לעבור.

(ל) וַיְהִים כָּל־בַּלְבָּ אֶת־הָעַם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלָה לְוַיִּרְשָׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יִכּוֹל נֹכַח לָהּ:

לְוַאֲצִיית כָּל־בַּלְבָּ יָת עֲמָא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מִיִּסְק גִּיִּסְק וְנִירַת יְתָה אַרְי מִיִּכַל גִּיִּכּוֹל לָהּ:

לָנוּ אֶת הַשָּׁלוֹם. עֲלֵה נַעֲלָה • אֶפְלוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סִלְמוֹת וְעֲלוּ שָׁמָּה" — נַצְלִיחַ בְּכֹל דְּבָרָיו. וַיְהִי־סֵלֶשֶׁת יָמִים שְׁתִּיקָה, וְכֵן (זכריה ב): "הִס כָּל בְּשָׂר" (עמוס ב: "הִס כִּי לֹא לְהַזְפִּיר", כֵּן דָּרָךְ בְּגִי־אָדָם: הַרְוֵצָה לְשִׁתֵּק אֲגַדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס)).

כִּי־יִרְשָׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יִכּוֹל נֹכַח לָהּ • אֶל־מֹשֶׁה • (במדבר רבה) לְשִׁמְעַע מַה שֶּׁיִּדְבֵּר בְּמֹשֶׁה, צֹחַח וְאָמַר: וְכִי זֶה בְּלִבְד עֲשֵׂה לָנוּ בֵּן עַמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הִיָּה סְבוּר שָׂבָא לְסַפֵּר בְּגִנּוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיָּה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה בְּשָׂבִיל דְּבָרֵי הַמְרַגְּלִים, שֶׁתִּקּוּ כָּלֵם לְשִׁמְעַע גִּנּוּתוֹ. אָמַר: וְהָלָא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּידוּ

(לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נֹכַח לַעֲלֹת אֶל־הָעַם כִּי־חֹזֵק הוּא מִמֶּנּוּ:

כִּי־יִרְשָׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יִכּוֹל, כְּכִי־יִכּוֹל, כְּלָפִי מַעֲלָה אָמְרוּ. (במדבר רבה)

לא וְגַבְרִיאַל דִּי סְלִיקוּ עִמָּה אָמְרוּ לֹא גִיכּוֹל לְמִיִּסְק לְוַת עֲמָא אַרְי תִּקּוּף הוּא מִמֶּנּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

חטא המרגלים ביחס היהודי לטבע

לְקַיִם מַצָּוָה, הָרִי אֵין שׁוּם סַפְק וְסַפְק סַפִּיקָא שְׂיִישׁ בְּאֶפְשְׁרוּתוֹ לְקַיִמָּה, כִּי "אֵינִי מִבְּקֵשׁ אֵלָּא לְפִי כַּחֲזוֹן". וְמַה שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת פְּלִים בְּדָרָךְ הַטָּבֵע, וְלִטְרוּחַ לְחַפֵּשׂ אֶת הָאֶפְשְׁרוּיּוֹת הַנַּחֲתוֹת עַל־פִּי הַנְּהַגוֹת הַעוֹלָם וְכוּ', וְכַמֵּאָמַר חַז"ל "אֵין סוּמְכִין עַל הַנֶּס" — אֵין זֶה חֶסֶד וְשָׁלוֹם שֶׁשְׁלִיטָתוֹ שֶׁל ה' יִתְבַּרַךְ מְגַבְּלֵת וְיִישׁ מְקוֹם אֲמַתִּי לְהַנְהִיגוֹת הַטָּבֵע, לְהַשְׁפִּיעַ אִם יִקְיִם הַמַּצָּוָה אִם לֹאוּ. אֵלָּא שֶׁכֵּן רָצָה הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁקִּיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לֹא יִשְׁבֵּר אֶת הַטָּבֵע, אֵלָּא — חֶלֶק מִהַכּוֹנֵנָה הִיא — שֶׁיִתְבַּצֵּעַ תּוֹךְ גְּדָרֵי וְהַנְהִיגוֹת הַטָּבֵע, עַל־מְנַת לְזַכְּכֵם וְ"לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבַּרַךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים". וְכֵן חֲטָאוּ הַמְרַגְּלִים, שֶׁהִיָּה עֲלֵיהֶם לְדַעַת שֶׁכֵּל שְׁלִיחוּתָם הִיא אֶף וְרַק לְבַדֵּק בְּדַרְכֵי הַטָּבֵע, אֶת הָאֶפְשׁוֹן הַכִּי קַל לְהַבִּיא אֶת הַכְּטֻחַת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַבִּיאֵם אֶל הָאֶרֶץ — הַכְּטֻחָה שְׁבוּדָאֵי תְבוּאָה לִידֵי פַעַל.

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נֹכַח לַעֲלֹת אֶל־הָעַם כִּי־חֹזֵק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא) בְּמַהוּת חֲטָאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים בְּדַבְרָם עַל הָאֶרֶץ, עַל אֶף שֶׁלְּכַאוּרָה בְּדִיּוּק לְשֵׁם כָּף הֵם נִשְׁלַחוּ — יְדוּעַ הַבְּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הִיָּה מוּטָל לומר רק אֶת הַתְּרַשְׁמוּתָם מִמַּצֵּב הָאֶרֶץ, אֶף בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נֹכַח לַעֲלֹת", חֲטָאוּ בְּכַפְרִיהָ בִּילְכַת ה' יִתְבַּרַךְ. אֶף עֲדִין יֵשׁ לְהַבִּין: לְכַאוּרָה, עֲצָם שְׁלִיחוּתָם לְתוֹר אַחַר הָאֶרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לְמְרַגְּלִים כִּי אֲכֹן מִחֲשִׁיב ה' יִתְבַּרַךְ אֶת טָבֵע הַעוֹלָם וְנוֹתֵן מְקוֹם לְמַצְבוֹ — דְּבַלְעֲדֵי זֶה, לְמַה בְּכֹלֵל נִשְׁלַחוּ, בְּשַׁעַת שֶׁרָצוּנוֹ שֶׁל ה' הוּא לְכַבֵּשׁ לְמַעַלְה מְדָרָך הַטָּבֵע. וְלִפִּי זֶה, צָדִיקוֹ לְכַאוּרָה בְּאֶמְרָם "לֹא נֹכַח לַעֲלֹת", כִּי עַל־פִּי הַטָּבֵע אֲכֹן לֹא נִתֵּן לַעֲלֹת?! וְהַבְּאוּר בְּזֶה, שֶׁבְּחֲטָאָם טְמוּנָה הוֹרָאת נִצַּח הַנוֹגַעַת לְכֹלֵלוֹת קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת: יְהוּדֵי צָרִיךְ לְהֶאֱמִין וְלְדַעַת, שָׂאָם צָנָה עֲלֵיו ה' יִתְבַּרַךְ

(על-פי לקוטי שיחות, כרך יג עמ' 39 - מתוך 'לקראת שבת')

לְב וְאֶפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אֶרְעָא דִּי אֵלִילוּ יְתָה לְוַת בְּגִי יִשְׂרָאֵל לְמִיִּמַר אֶרְעָא דִּי עֲבָרְנָא בָּהּ לֹאֵלָּא יְתָה אֶרְעָא מְקַטְלַת יִתְבָּהָא הִיא וְכֹל עֲמָא דִּי חַזְינָא בְּגִינָה אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחָן:

(לב) וַיֵּצִיאוּ דִבְתַּת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֶרֶץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ הוּא וְכֹל־הָעַם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מְדוּדוֹת:

גדולים וגבהים וצריף לתת להם מדה, כגון גלית (שמואל א יז) : "גבהו שש אמות וזרת", וכן (שמואל ב כא) : "איש מדון", (ד"ה א יא) : "איש-מדה".

כש"כ אכלת יושביה • בכל מקום שעברנו, מצאנום קוברי מתים. והקדוש-ברוך-הוא עשה לטובה, פדי לטרדם באכלם ולא יתנו לב לאלו. אנשי מדות.

לג ותמן תזינא ית גבריאי בני ענק מן גבריאי והוינא בעיני נפשנא קמצינ וכן הוינא בעיניהון :

(ג) ושם ראינו את-הנפילים בני ענק מן-הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם :

ובס"א : חגבים) יש בכרמים כאנשים" (סוטה לה) • ענק • שפעניקים חמה בקומתן.

כש"כ הנפלים • ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש (יומא ט) • וכן היינו בעיניהם • שמענו אומרים זה לזה : "נמלים (רא"ם

א ונארימת כל פנשתא ויהבו ית קלהון ובכו עמא פליליא ההוא :

יד (א) ותשא כל-העדה ויתנו את-קולם ויבכו העם בלילה ההוא :

ב ואתרעמו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ואמרו להון כל פנשתא לוי דמיתנא בארעא ומצרים או במדברא הדין לוי דמיתנא :

(ב) וילנו על-משה ועל-אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלהם כל-העדה לוימתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לוימתנו :

ג וילמא יי מעל יתנא לארעא הדא למנפל כחרבא נשנא וטפלנא יהון לכזא הלא טב לנא די נתוב למצרים :

(ג) ולמה יהוה מביא אתנו אל-הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבו הלא טוב לנו שוב מצרימה :

ד ונאמרו גבר לאחיהי נמגי רישא ונתוב למצרים :

(ד) ויאמרו איש אל-אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה :

כש"כ נתנה ראש • פתגמומו : "נמגי רישא". נשים עלינו מלך. ורבותינו פירשו : לשון עבודת אלילים.

ה ונפל משה ואהרן על אפיהון קדם כל קהל פנשתא דבגי ישראל :

(ה) ויפל משה ואהרן על-פניהם לפני כל-קהל עדת בני ישראל :

ו ויהושע בר נון וכלב בר יפנה מן מאללי ית ארעא בעזו לבושיהון :

(ו) ויהושע בן-נון וכלב בן-יפנה מן-התרים את-הארץ קרעו בגדיהם :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לג) הנפילים. שכל הרוצה אותם מתפלא עליהם. דבר אחר, שכל הרוצה אותם מתירא שלא יפלו עליו : תורה א

משונים הם. דבר אחר, אל תאמרו שמפגי רוב אכילה ושתייה, שהרי הם אנשי מדות אוכלין במדה ושותין במדה : תורה לג

(לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה [אנשי מדות]. כלומר, מה שהיא אוכלת יושביה, לא מפגי חלישות שבהם, שהרי גבורים

וַיֹּאמְרוּ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימְרֵי אֲרֻעָא דִּי עֲבַרְנָא בְּהָ לְאַלְלָא יְתֵה טָבָא אֲרֻעָא לְחֲדָא לְחֲדָא:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עַדְתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבַת הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ יום שלישי י"ט סיון ~

ח אם רעוא כנא קדם יי ויעל יתנא לארעא קדא ויתנה לנא ארעא די היא עבדא חלב ודבש:

(ח) אִם־חֲפִץ בְּנֹו יְהוָה וְהֵבִיא אֲתָנֹו אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַנִּתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר־הִיא זֹבַת חֲלָב וּדְבַשׁ:

ט ברם כמימרא דיי לא תמרדון ואתון לא תדחלון מן עמא דארעא ארי בידנא מסירין אנון עדא תקפהון מנהון ומימרא דיי כסעדנא לא תדחלון מנהון:

(ט) אַךְ בִּיהוָה אֶל־תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לְחַמְנוּ הֵם סָר צַלַם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אֲתָנֹו אֶל־תִּירָאֵם:

כש"י אֶל־תִּמְרְדוּ • וְשׁוֹב – וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ • כִּי לְחַמְנוּ הֵם • נֹאכְלִים כְּלָחֶם • סָר צַלַם • מִגִּגְמִם וְחִזְקִים; (ח) דְּבַר אַחֵר: צֵלוּ שֶׁל הַמְּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

כש"י אֶל־תִּמְרְדוּ • וְשׁוֹב – וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ • כִּי לְחַמְנוּ הֵם • נֹאכְלִים כְּלָחֶם • סָר צַלַם • מִגִּגְמִם וְחִזְקִים;

י ואמרו כל כנשתא למרגם יתהון באכנא ויקרא דיי אתגלי במשפן זמנא לכל בני ישראל:

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַעֲדָה לְרַגּוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וַיִּכְבְּדוּ יְהוָה נֹרְאָה בְּאֶהָל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כש"י אֶל־רַגּוֹם אֹתָם • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־כָּבֹד • וַיִּכְבְּדוּ ה' • (במדבר רבה) הֶעֱנַן יָרַד שָׁם.

יא ואמר יי למשה עד אימתי יהון מרגזין קדמי עמא דדין ועד אימתי לא יהימנון כמימרי בכל אמתא די עבדית ביניהון:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנֹכָה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנֹכָה לֹא־יֵאֱמִינוּ כִּי בָכֹל הָאֵתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבִּי:

כש"י עַד־אָנֹכָה • עַד הִכֵּן • יִנְאַצְנִי • נִרְגַּזוּנִי • בְּכֹל הָאֵתוֹת • בְּשִׁבִיל כָּל הַנְּסִים שְׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הֲיָה לָהֶם לְהֶאֱמִין שֶׁהִכַּלְתָּ בְיָדִי לְקִים הַבְּטָחָתִי.

כש"י עַד־אָנֹכָה • עַד הִכֵּן • יִנְאַצְנִי • נִרְגַּזוּנִי • בְּכֹל הָאֵתוֹת • בְּשִׁבִיל כָּל הַנְּסִים שְׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הֲיָה לָהֶם לְהֶאֱמִין שֶׁהִכַּלְתָּ בְיָדִי לְקִים הַבְּטָחָתִי.

יב אמתון כמותא ואשצנון ואעבד יתך לעם רב ותקיה מנהון:

(יב) אֲפַנּוּ בְּדַבָּר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֵׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ:

כש"י וְאוֹרְשָׁנוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אַעֲשֵׂה לְשִׁבּוּעַת אַבּוֹת? • וְאַעֲשֵׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל • שְׂאֵתָה מִזְרַעֲם • (במדבר רבה) •

כש"י וְאוֹרְשָׁנוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אַעֲשֵׂה לְשִׁבּוּעַת אַבּוֹת? • וְאַעֲשֵׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל • שְׂאֵתָה מִזְרַעֲם • (במדבר רבה) •

יג ואמר משה קדם יי וישמעון מצראי ארי אסקתא בחילך ית עמא דדין מביניהון:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הִעֲלִיתָ בְּכַחַךְ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבִּי:

כש"י וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ" אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֶם • כִּי־הִעֲלִיתָ • "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר" • וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הִעֲלִיתָ בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשִׁישְׁמְעוּ שְׂאֵתָה הוֹרְגֶם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחֲטְאוּ לָךְ, אֲלֹא יֹאמְרוּ: שְׁכַנְגְדָם יְכַלַּת לְהַלְחֵם, אֲבָל כְּנַגְד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יְכַלַּת לְהַלְחֵם, וְזוֹ הִיא.

כש"י וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ" אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֶם • כִּי־הִעֲלִיתָ • "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר" • וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הִעֲלִיתָ בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשִׁישְׁמְעוּ שְׂאֵתָה הוֹרְגֶם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחֲטְאוּ לָךְ, אֲלֹא יֹאמְרוּ: שְׁכַנְגְדָם יְכַלַּת לְהַלְחֵם, אֲבָל כְּנַגְד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יְכַלַּת לְהַלְחֵם, וְזוֹ הִיא.

יד וַיִּמְרוּן לְתֹב אֲרָעָא הָדָא דְשָׁמְעוּ אָרִי אֲתָּה
 יי דְשִׁכְנַתְךָ שְׂרִינָה בְּגוֹ עֲמָא הָדִין דִּי
 בְּעִינֵיהוֹן חֲזוֹן שְׂכִינַת יְקָרָא דִּינִי וְעַנְנָךְ מִטֵּל
 עֲלוּהוֹן וּבְעֲמוּדָא דְעַנְנָא אֲתָּה מְדַבֵּר
 קְדָמֵיהוֹן בִּימְמָא וּבְעֲמוּדָא דְאֲשַׁתָּא
 בְּלִילֵיא :

(ד) וַאֲמָרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ בִּי־אֲתָה
 יְהוָה בְּקִרְבַּת הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעֵין נִרְאָה אֲתָה
 יְהוָה וְעַנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעֲמוּד עֵינֵן אֲתָה הֹלֵךְ
 לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעֲמוּד אֵשׁ לַיְלָה:

אֲתָה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעֵינֵי בְּעֵינֵי אֲתָה נִרְאָה לָהֶם,
 וְהִפְלַ בְּדֶרֶךְ חֶבְהָ, וְלֹא הִפִּירוּ בָךְ שְׁנַתְקָה אֶהְבַּתְךָ
 מִהֶם עַד הַנְּהָ.

כ"ט - וַאֲמָרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. כְּמוֹ: "עַל־
 יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמָה יֵאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מָה שָׁאֲמֹרוּ
 בְּסוּף הָעַנְנָן: "מִבְּלַתִּי יִכְלַת יי", בְּשִׁבִיל שְׁשָׁמְעוּ כִּי

טו וְתִקְשַׁטְל יָת עֲמָא הָדִין כְּגַבְרָא חַד וַיִּמְרוּן
 עֲמֻמָּא דִּי שָׁמְעוּ יָת שְׁמַע גְּבַרְתְּךָ לְמִימַר:

(טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמֹעְךָ לֵאמֹר:

כ"ט - וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד. פְּתָאם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמֹעְךָ וְגו'.

טז מִדְּלִית יוֹכְלָא קָדָם יי לְאֲעֵלָא יָת עֲמָא
 הָדִין לְאֲרָעָא דִּי קָיָם לְהוֹן וְקִשְׁלָנוּן
 בְּמִדְּבָרָא:

(טז) מִבְּלַתִּי יִכְלַת יְהוָה לְהַבִּיא אֶת־הָעַם הַזֶּה
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֶם בַּמִּדְבָּר:

יז יִכְלַת יְהוָה שְׁלֵא הָיָה יִכְלַת בְּיָדוֹ לְהַבִּיאָם -
 שְׁחָטֶם. יִכְלַת. שֵׁם דְּבָרָה הוּא.

כ"ט - מִבְּלַתִּי יִכְלַת וְגו' . לְפִי שְׁיֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים
 וְגַבְרָיִים, (בְּרִכּוֹת ל"ב) וְאֵינּוּ דוֹמָה פְּרָעָה לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד
 מִלְּכִים; זֹאת יֵאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבְּלַתִּי

יח וְכַעַן סִגִּי כַעַן חִילָא קָדָם יי כְּמָא דִּי
 מְלַלְתָּא לְמִימַר:

(יח) וְעַתָּה יִגְדַלְנָא כַח אֲדֹנָי כְּאִשֶׁר דְּבַרְתָּ לֵאמֹר:

כ"ט - יִגְדַלְנָא כַח ה' . לְעֲשׂוֹת דְּבוּרְךָ. כְּאִשֶׁר דְּבַרְתָּ לֵאמֹר. וּמָהוּ הַדְּבוּר.

יח יי מְרַחֵק רַגְזוֹ וּמְסַגִּי לְמַעַבְד טַבּוֹן שְׂבָק
 לְעֵזְרוֹ וּלְמַרְוֵד וּלְחֻבְבִין סִלַּח לְדַתְיָבִין
 לְאוֹרִיתָהּ וְדִלֵּא תִּבְיִין לֹא מִזְכִּי מִסְעֵר חוּבְבִי
 אֲבָהוֹן עַל בְּנֵי מְרַדִּין עַל דֶּר תְּלִימִי וְעַל דֶּר
 רְבִיעִי:

(יח) יְהוָה אַרְךָ אַפִּים וְרַב־חֶסֶד נִשְׂא עֵינֵי וּפָשַׁע
 וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶלֶךְ עֵינֵי אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלִשִׁים
 וְעַל־רְבַעִים:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בְּלֹא נְתִיבָה. אֲבָל ה' שְׁהוּא מִדַּת
 רַחֲמִים, וְאַרְךָ אַפִּים שְׁמַאֲרִיךְ אִפּוֹ עַל
 בְּרִיּוּתֵיו וְאֵינּוּ מִכְלָה אוֹתָם מִיָּד,
 שְׁיִכִּי שְׁפִיר הָכָא. וְרַב חֶסֶד לְשִׁמּוֹר
 כַּה חֶסֶדוֹ עִם בְּרִיּוּתֵיו וְאֵינּוּ מְשַׁלֵּם
 לָהֶם תְּגֻמוֹלֵם. וְאָמַת (שְׁמוֹת ל"ד ש"ס) לֹא
 הִזְכִּיר כָּאן, דְּאֲרַבְרָה לֹא הָיָה רוֹצֵה
 לְאָמַת מָה שָׁאֲמַר אֲבָנּוּ בְּדַבֵּר
 וְאוֹרִשְׁנּוּ. וְנִצֵּר (ש"ס פ"ק ז') נְמִי לֹא שְׁיִיךְ
 שְׁמָא לֹא עֲשׂוּ חֶסֶד, אֲלֵא פָשְׁעוּ.
 נוֹשֵׂא עֵינֵי וּפָשַׁע, וְחִטָּאָה (ש"ס) לֹא
 הִזְכִּיר כָּאן, שְׁאִין חִטָּא אֲלֵא שׁוּגַג
 כְּדַכְתִּיב (יִקְרָא ה' טו) וְחִטָּאָה בְּשִׁגְגָה,

אַרְךָ אַפִּים. וְלִכְפֹּךְ לֹא הִזְכִּיר כָּאן ה' ה'
 (שְׁמוֹת ל"ד ז'), שְׁשָׁם רַצָּה לֹמַר מִדַּת
 רַחֲמִים וּמִדַּת הָדִין, וְכָאן לֹא הוֹצִירָךְ
 לְהִזְכִּיר כִּי־אִם מִדַּת רַחֲמִים. וְאֵל (ש"ס)
 נְמִי לֹא הִזְכִּיר כָּאן, שְׁשָׁמְעוּ לְשׁוֹן
 דִּינֵן, מְלִשׁוֹן וְאֵת אִילֵי הָאָרֶץ לְקַח
 (יִחְזַקְאֵל י"ז י"ג), וְגַם אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל (שְׁמוֹת
 כ"ב כ"ז) מִתְּרַגְּם דִּינָא לֹא (תְּלוּט) [תְּקַל].
 וְגַם רַחוּם וְחַנּוּן (שְׁמוֹת ל"ד ש"ס) לֹא כְּתִיב
 כָּאן, שְׁאִין לְשׁוֹן שֶׁל רַחוּם נוֹפֵל אֲלֵא
 גַּם עִם חַנּוּן, וְחַנּוּנִיָּה נְתִיבָה הִיא
 שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים ל"ז כ"א) וְצִדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן,
 וְכָאן לֹא הָיָה מְבַקֵּשׁ כִּי־אִם לְסְלוּחַ

יד (טז) מִבְּלַתִּי יִכְלַת ה'. וְיֵאמְרוּ לֹא
 מְחַמַּת שְׁנֵאָה הַמִּיתָם, שְׁהָרִי רְאִינוּ
 שְׁהָיָה מְחַבְּבֵן בְּהִיּוֹת אֲשֶׁר עֵינֵי בְּעֵינֵי.
 אֲלֵא מִבְּלַתִּי יִכְלַת ה' הָיָה: תוֹרָה ז'
 (יז) וְעַתָּה יִגְדַלְנָא כַח ה' וְגו' .
 שְׁתַּכְּבּוֹשׁ כְּעֶסֶף, כְּמוֹ שָׁאֲמֹרוּ חֲז"ל
 (אָבוֹת פ"ד מ"א) אֵינְהוּ גְבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֵת
 יִצְרוֹ, שְׁנַאֲמַר (מִשְׁלֵי ט"ז ל"ב) טוֹב אַרְךָ
 אַפִּים מִגְּבוּר:
 כְּאִשֶׁר דְּבַרְתָּ לֵאמֹר. כְּשָׁאֲמַרְתִּי
 לְכִנְיָךְ (שְׁמוֹת ל"ג י"ג) הוֹדַעְנִי נָא אֵת
 דְּרִכֶּיךָ, כְּאִי זֹו מִדָּה אֲתָה דֵּן אֵת
 הַבְּרִיּוֹת, וְעַבְרַתָּ עַל פְּנֵי וְקָרַאתָ ה'

שאתה צריך לדבר. פשטאנו ישראל בעגל
 ובמרגלים, התפלל משה לפניו ב"ארץ אפים". אמר
 לו הקדוש-ברוך-הוא: והלא אמרת לי לצדיקים!
 אמר לו: והלא אמרת לי אף לרשעים! ונקה.
 לשבים. לא ינקה. לשאינו שבים.

כ"י ה' ארץ אפים. לצדיקים ולרשעים. פשעלה
 משה למרום, מצאו משה להקדוש-ברוך-הוא שהיה
 יושב וכותב: "ה' ארץ אפים", אמר לו: לצדיקים?
 אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אף לרשעים! אמר לו:
 רשעים יאבדו! אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך,

יט שבוך פען לחובי עמא הדין כסגיאות
 טבותך וכמא די שבקתא לעמא הדין
 ממצרים ועד פען:

(יט) סלחנא לעון העם הזה פגדל חסדך וכאשר
 נשאתה לעם הזה ממצרים ועד-הנה:

כ ואמר יי שבקית כפתגמך:

(כ) ויאמר יהוה סלחתי כדברך:

כ"י פדברך. בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכלת ה'.

כא וברם קנים אנא ומליא יקרא די ית כל
 ארעא:

(כא) ואולם חיאני וימלא כבוד-יהוה את-כל
 הארץ:

חיאני כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי
 ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת
 לאמר: מבלתי יכלת ה' להביאם, שלא אמיתם פתאם
 כאיש אחד אלא באחור ארבעים שנה; מעט מעט.

כ"י ואולם. כמו "אבל זאת אעשה להם". חיי-
 אני. לשון שבועה: פשם שאני חיי וכבודי ימלא את
 כל הארץ, כך אקיים להם "כי כל-האנשים הראים
 וגו'", אם יראו את הארץ, הרי זה מקרא מסרס.

כב ארי כל גבריא דחזו ית יקרי וית אתנתי
 די עבדית כמצרים וכמדברא ונסיאו קדמי
 דנן עשר זמנין ולא קבילו במימרי:

(כב) כי כל-האנשים הראים את-כבדי ואת-אתתי
 אשר-עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר
 פעמים ולא שמעו בקולי:

כ"י וינסו. כמשמעו. זה עשר פעמים. שנים בים ושנים בפן ושנים בשלו וכו' כדאיחא במסכת ערכין.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לומר, כדברך משמע כאשר בקשת
 ממני שאסלח להם עתה כמו
 שנשאתי להם ביציאת מצרים
 בעשיית העגל, ואם פן גם שם אמר
 סלחתי: תורה כא
 (כא) ואולם חיי אני. לשון שבועה.
 ולא פירש מה היא השבועה אלא
 אמר וימלא כבוד ה' את כל הארץ,
 כלומר אם אעשה שלא יתחלל שמי
 בגוים לומר מבלתי יכלת ה', כי סוף
 סוף אפן להם הארץ, אבל זאת
 אעשה להם (הארץ) אם יראו
 גוי: תורה כב

הכא: תורה יט
 (כ) ויאמר ה'. על ששנינו (תנחומא תשא
 לא) שנתרצה הקדוש-ברוך-הוא
 לישראל ביום הכיפורים ואמר לו
 סלחתי כדברך ולכך הוקבע אותו יום
 למחילה ולכפרה לדורות, מקשים
 העולם היכן מצינו שאמר לו הקדוש-
 ברוך-הוא למשה סלחתי כדברך
 במעשה העגל, אלא כאן במרגלים.
 ויש לומר דהאי קרא אדלעיל קאי,
 והכי קאמר, כאשר נשאת לעם הזה
 ממצרים ועד הנה אז אמרת סלחתי
 כדברך, וכן סלח נא לעמך. ועוד יש

ואלו מורדין היו שנאמר (פסוק ט) אף
 בה' אל תמרדו: תורה יח
 (יח) ונקה לא ינקה. שאינו מבצר
 הפושעים מן העולם. והוא כמו
 ויסרתיה למשפט ונקה לא אנקך (ירמיה
 ל יא):
 פקד עון אבות על בנים. וזו היא
 מדת רחמים שאינו נפרע עד דור
 רביעי. ובפרשת כ"ח שא שבא למנות
 כל המדות פתיב (שמות לד ז) על בני
 בנים, אבל לא חשש להאריך כל כך.
 וגם מכאן אתה למד דנקה לא ינקה
 מדת רחמים, מדחשיב ליה

~ נקודות משיחות קודש ~

פְּעָמִים" (כמו "עֲשֶׂרֶת מוֹנִים", וְאָפוּ עֶשֶׂר נְשִׁים", ועוד). וכדי לשלל פרוש זה, מעתיק תבת "זה", המורה על דיוק.

שָׁנִים בָּיָם, וּשְׁנַיִם בְּמֶן, וּשְׁנַיִם בְּשָׁלִי, וְכו' (רש"י יד, כב) יש לשאל, מדוע מעתיק בדבור-המתחיל גם תבת "זה". גיש לומר, דהנה הרשפ"ם מפרש "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הרבה

(לקוטי שיחות, כרך כג, עמ' 105)

כג אם יחזוין ית ארעא די קימית לאַבְתְּהוֹן וְכַל דְּאַרְגִּיזוּ קְדָמִי לֹא יַחְזִנָּה:

(כג) אִם-יִרְאוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל-מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ:

כש"א אִם-יִרְאוּ • לֹא יִרְאוּ • לֹא יִרְאוּהָ • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

כד ועבדי כלב חלף דהוה רוח אוֹחְרֵי עִמָּה וְאַשְׁלַם בְּתַר דַּחְלָתֵי וְאַעְלִנָּה לְאַרְעָא דִּי עַל לְמֶן וּבְנוּהֵי תִּרְכַּנְהָ:

(כד) וְעַבְדֵי כָּלֵב עָקַב הֵיְתָה רוּחַ אַחֲרַת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי וַהֲבִיאתוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשָׁנָה:

עם-פי". וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי • וַיִּמְלֵא אֶת לְבוֹ אַחֲרֵי, וְזֶה מִקְרָא קְצָר. אֲשֶׁר-בָּא שָׁמָּה • חֲבֵרוֹן תִּנְתֵּן לוֹ. יוֹרְשָׁנָה • כְּתַרְגוּמוֹ: "תִּרְכַּנְהָ", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעַם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאִין לְתַרְגְּמוֹ "יִרְתִּינָה", אֲלֵא בְּמִקּוּם יִירְשָׁנָה.

כש"א רוּחַ אַחֲרַת • (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בְּפָה וְאַחַת בְּלֵב. לְמַרְגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמְכֶם בְּעֶצְהָ", וְכָלֵב הָיָה לוֹמַר הָאֲמַת, וְעַל-יְדֵי-כֵן הָיָה בּוֹ כַח לְהַשְׁתִּיקֶם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וַיִּהְיֶה כָּלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שִׂיאֵמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר בְּסִפּוֹר הַיּוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וְאַשְׁבֹּ אוֹתוֹ דְּכָר כְּאֲשֶׁר עִם-לְכָבִי" וְלֹא "כְּאֲשֶׁר

כה וַעֲמַלְקָאָה וּבְנֵינֵאָהָ תַבֵּי בְּמִישְׁרָא מִחַר אַתְּפָנוּ וְטוּלוּ לְכוּן לְמַדְבְּרָא אֲרַח יִמְא דְסוּף:

(כה) וְהַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעֵנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מְחֹר פְּנּוֹ וּסְעוּ לְכֶם הַמְדַבֵּר דֶּרֶךְ יַם-סוּף: פ

כש"א וְהַעֲמַלְקִי וְגו' • אִם תִּלְכוּ שֶׁם יִהְיֶה אֶתְכֶם, מֵאַחַר שְׂאִינֵי עִמְכֶם. מְחֹר פְּנּוֹ • לְאַחֲרֵיכֶם וּסְעוּ לְכֶם וְגו'.

~ יום רביעי כ' סיון ~

כו וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אֶהְרֹן לְמִימַר:

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
זאת שיפנו דרך המדבר ולא ילחמו כי לא יצליחו, ואף-על-פי שהם רשעים, כי אינני שמח במפלתן. ולפי הפשט ודאי בעמק הם יושבים, אלא כיון ששמעו ישראל (כה) וְהַעֲמַלְקִי. יש מקשים, וכי בעמק היו יושבים, וְהָרִי כְּתִיב בְּסִמּוּךְ (פסוק מה) וַיַּרְדּ הַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעֵנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר. אֲלֵא כִּף אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עֲצָה עֲמוּקָה הִיא

כז עד אימתי לַכְנֻשָׁתָא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אַנּוּן
מִתְרַעְמִין עֲלֵי יְתִתְרַעַמְתָּ בְּגֵי יִשְׂרָאֵל דִּי
אַנּוּן מִתְרַעְמִין עֲלֵי שְׂמִיעַ קְדָמִי :

(כז) עֲדִמְתִּי לְעֵדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים
עָלַי אֶת־תִּלְנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים
עָלַי שְׁמַעְתִּי:

את ישראל עלי. את־תִּלְנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה
מְלִינִים. הַמְרַגְלִים מְלִינִים אוֹתָם "עָלַי, שְׁמַעְתִּי".

כט"ו ◀ לְעֵדָה הָרַעָה וְגו' • אלו המרגלים. (מגילה כ"ג ב)
מפאן ל"עדה" שהיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים •

כח אמר להון קים אנא אמר יי אם לא קמא
די מללתון קדמי בן אעבד לכון :

(כח) אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנֵי כֵן אַעֲשֶׂה לָכֶם:

כט"ו ◀ חִי־אֲנִי • לשון שבועה. אִם־לֹא וְגו' • כְּכִיכּוֹל אֵינִי חִי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שְׁבַקְשִׁתֶּם
מִמֶּנִּי: "או במדבר הזה לו־מִתְנֹו".

כט במדברא הדין יפלון פגריכון וכל
מנגיכוון לכל חשבונכון מבר עשרין שנין
ולעלא די אתרעמתון עלי :

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְלוּ פְגַרְיֹכֶם וְכָל־פְּקֻדְיֹכֶם לְכָל־
מִסְפָּרְכֶם מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר הִלַּנְתֶּם
עָלַי:

זמותו, ואלו הן "מבן עשרים שנה וגו'", להוציא
שבטו של לוי, שאין פקודיהם מבן עשרים.

כט"ו ◀ וְכָל־פְּקֻדְיֹכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם • (כ"ב קכ"א ב) כל
הנמנה לכל מספר שאתם נמנין בו, כגון לצאת ולבא
לצבא ולתת שקלים, כל המנויים לכל אותן מספרות

לאם אתון תעלון לארעא די קימית
במימרי לאשראה יתכון בה אלהן פלב בר
יפנה ויהושע בר נון :

(ל) אִם־אַתֶּם תִּבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יְדֵי
לְשַׁבֵּן אַתְּכֶם בַּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נוּן:

לא וטפלוכון די אמרתון לבזא יהי ואעל
יתהון וידעון ית ארעא די קצתון בה :

(לא) וְטַפְלְכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹז יִהְיֶה וְהִבִּיאתִי אֹתָם
וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּם בַּהּ:

לב ופגריכון די לכון יפלון במדברא הדין :

(לב) וּפְגַרְיֹכֶם אַתֶּם יִפְלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

כט"ו ◀ וּפְגַרְיֹכֶם אַתֶּם • כְּתַרְגוּמוֹ ("די לכון") לְפִי שְׁדָבַר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לְאָרֶץ, וּבְקֶשׁ לֹמַר: "וְאַתֶּם
תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לְשׁוֹן זֶה כָּאֵן לֹמַר "אַתֶּם".

לג ובגיכוון יהון מאחרין במדברא ארבעין
שנין ויקבלון ית חוביכוון עד דיסופון
פגריכוון במדברא :

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ
אֶת־זְנוּתֵיכֶם עֲדֵתָם פְּגַרְיֹכֶם בַּמִּדְבָּר:

לד: "וביום פקדי" - במרגלים, "ופקדתי עליהם
חטאתם". ואף כאן נאמר "תשאו את־זְנוּתֵיכֶם" ולא
עונכם - שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֲגָל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחֹשֶׁב
לָהֶם בְּמִנְיֵן חַיִּיהֶם מִקְצַת שָׁנָה כְּכֹלָה, וְכִשְׁנֹכְסוּ לְשַׁנַּת
שָׁשִׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. וְנִשְׂאוּ אֶת־
זְנוּתֵיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "ויקבלון ית חוביכוון".

כט"ו ◀ אַרְבָּעִים שָׁנָה • לא מת אחד מהם פחות מבן
ששים, לְכַף נְגוּר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִיו אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי
עֶשְׂרִים מְגִיעִים לְכָלֵל שָׁשִׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הִיְתָה
בְּכָלֵל, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁקֻדָּה לְשִׁלוּחַ הַמְרַגְלִים, לְפִי
שְׂמִשְׁעֻשׂוּ אֶת הַעֲגָל עַל־תָּה גִזְרָה זֹו בְּמַחֲשָׁבָה, אֲלֹא
שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֵהוּ שְׂנְאָמַר (שמות)

לד במגן יומא די אללתון ית ארעא
ארבעין יומין יומא לשתא יומא לשתא
תקבלון ית חוביכון ארבעין שנין ותדעון
ית דאתרעמתון עלי:

(ד) במספר הימים אשר-תרתם את-הארץ
ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את
עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את-תנואתי:

כ"ט ◀ את-תנואתי • שהניאותם את לבבכם מאחרי. 'תנואה' – לשון הסרה, כמו (במדבר ה): "כי-הניא אביה אתה."

לה אנא יי גזרית במימרי אם לא דא אעבד
לקל כנשתא בישתא דא דאדמנון עלי
כמדברא דיין יסופון וממן ימותון:

(ה) אני יהוה דברתי אמלא זאת אעשה לכל-
העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה
יתמו ושם ימתו:

לו וגבראי די שלח משה לאלא ית ארעא
ותבו וארעימו עלוהי ית כל כנשתא
לאפקא שום ביש על ארעא:

(ו) והאנשים אשר-שלח לתור את-הארץ
וישבו וילינו עליו את-כל-העדה להוציא דבה
על-הארץ:

השירים ו: "דוכב שפתי ישנים", וישנה לטובה וישנה
לרעה, לכך נאמר כאן: מוציאי דבת הארץ רעה,
שיש דבה שהיא טובה. דבה • פרליר"ש בלע"ז.

כ"ט ◀ וישבו וילינו עליו • וכששבו מתור הארץ,
הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת דבה, אותם
אנשים – "וימתו". כל הוצאת דבה, לשון חנוף
דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו, כמו (שיר

~ נקודות משיחות קודש ~

עונש המרגלים, למרות כפרת כל העם

הסיר משה רבינו עליו-השלוש בתחנונו את גזרת ה'
הברך מעל בני ישראל, ופעל שלא ימות העם תוך,
כי-אם במשך ארבעים שנה, ואם-כן מדוע לא הועילו
תחנונו לְהסיר הגזרה גם מעל המרגלים עצמם?
ולכך, קדם שיספר הכתוב (בסוף לו) אשר "וימתו
האנשים מוצאי דבת הארץ", שנה וכתב את תלונת
המרגלים, לומר שחומר במרגלים עצמם שנתפגנו להלק
על משה עצמו, כמדק בלשון הכתוב "וילינו עליו",
ולכך לא הועילה להם תפלתו של משה, ד"אין קטגור
נעשה סגור".

והאנשים אשר-שלח משה לתור את-הארץ וישבו וילינו
עליו את-כל-העדה להוציא דבה על-הארץ:
וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה (יד, לו.
ובפרש"י)
כבר קדם לכן (יג, כו ואילך) הובא באריכות ספור המרגלים
וטענותיהם וכו', ואם-כן המשמעות הפשוטה, לכאורה,
היא ששבו וטענו על משה שנית. אף רש"י כתב דאין
הפשט כך, אלא הפונה בזה היא לתלונה הראשונה
"כששבו מתור הארץ" (ויעו' במפרשי רש"י ההקרה לפרוש
זה). ולפי-זה צריך ביאור, למאי כפל הכתוב את תלונת
המרגלים שנית?
ויש לומר, ששבה בא הכתוב לישב שאלה. דהנה, כבר

(ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לו ומיתו גבראי דאפיקו שום ביש על
ארעא כמותנא קדם יי:

(ז) וימתו האנשים מוצאי דבת-הארץ רעה במגפה
לפני יהוה:

טבורם, לכך נאמר "במגפה" ולא "במגפה". וזהו
"לפני ה'", באותה הראויה להם על-פי מדותיו של
הקדוש-ברוך-הוא שהוא מודד מדה כנגד מדה.

כ"ט ◀ במגפה לפני ה' • באותה מיתה ההגונה להם,
מדה כנגד מדה: הם חטאו בלשון ונשתרבו לשונם
עד טבורם, ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוף

(ב) **דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל-אֶרֶץ מְוֹשְׁבֵיהֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם:**
כִּי תִבְאוּ • בְּשׂוֹר לָהֶם שִׁיפְנוּ לְאֶרֶץ.

ב מלל עם בני ישראל ומימר להון ארי תעלון לארע מושתבתיכון די אנא זהב לכון:

~ נקודות משיחות קודש ~

המרגלים). דוזה שהיו ישראל במדבר ארבעים שנה במעמד ומצב הנעלה הנ"ל, הרי זה גופא הוא הנכה אל הנניסה לארץ והעבודה עם העולם, ודוקא על-ידי הקדמת העבודה ד"בכל מאדך", "עושין רצונו של מקום" שבמדבר, על-ידי-זה וכולה להיות אחר-כך העבודה עם העולם כשפאו לארץ בשלימות.

סמיכות פרשת הנסכים לפרשת המרגלים, כי התיקון על מעשה המרגלים הוא היפך מה שעשו, ולהפנס לארץ דוקא, "כי תבואו אל הארץ", ושם גופא לעסוק בעבודת הנסכים שענינם המשכה למטה ובירור התחתון. ועוד יש לומר, שהקשר דפרשת הנסכים לפרשת המרגלים אינו רק משום שהנניסה לארץ והעבודה הנסכים היא תיקון על חטא המרגלים, אלא יתירה מזו, שזהו המשך למה שהיו ישראל במדבר (כרצון

(מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, ש"פ שלח, מבה"ח תמוז התשמ"ז)

(א) **וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹזֶבֶחַ לְפִלֵא-נֶדֶר אוֹ בְנִדְוָה אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחַח לַיהוָה מִן-הַבָּקָר אוֹ מִן-הַצֹּאן:**

ג ומעבדון קרבנא קדם וי עלתא או נכסת קודשיא לאפרשא נדרא או בנדבתא או במועדיכון למעבד לאתקבלא ברעוא קדם וי מן תורי או מן ענא:

וועשיתם אשה ליהוה עלה אוזבח לפלא-נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניחח ליהוה מן-הבקר או מן-הצאן:

בנדבה • או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם, שחיבתי אתכם לעשות במועד.

כשי"ו ועשיתם אשה • אין זה צווי, אלא: כשתבואו שם ותעלה על לבבכם לעשות אשה לה'. ריח ניחח • שיהיה נחת רוח לפני. לפלא-נדר או

(ד) **וְהַקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחַח סֶלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בְּרֵבִיעֵית הַהֵיזֶן שָׁמוֹן:**

ד ויקרב המקרב קרבנה קדם וי מנחתא סלתא עשרונוא דפילא ברבעות הינא משחא:

והקריב המקריב קרבנו ליהוה מנחה סלת עשרון בלול ברבעית ההיזן שמון:

כשי"ו והקריב המקריב • תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה. המנחה כליל והשמן נכלל בתוכה והיין לספלים, כמו ששינינו במסכת ספח (סוכה מח).

(ה) **וַיֵּיזֶן לְנֶסֶךְ רֵבִיעֵית הַהֵיזֶן תַּעֲשֶׂה עַל-הָעֹלָה אוֹ לֹזֶבֶחַ לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד:**

ה והמרא לנסכא ברבעות הינא תעבד על עלתא או לנסכת קודשיא לאמרא חד:

והיין לנסך רביעית ההיזן תעשה על-העלה או לזבח לכבש האחד:

כשי"ו לכבש האחד • על כל האמור למעלה הוא מוסב: על המנחה ועל השמן ועל היין.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 טו (ב) כי תבאו אל ארץ מושבתיכם. למה נסמכה פרשה זו לפרשת מרגלים, לפי כששמעו ישראל גזירתו של הקדוש-ברוך-הוא, אמרו: או לנו, לעולם לא נפנס לארץ, כי לסוף ארבעים שנה נמי אם אנו חוטאים וגזור גזירה אחרת, ואם כן אין לדבר סוף, אמר להם הקדוש-ברוך-הוא: בודאי לאחר ארבעים שנה תבואו אל הארץ: תורה ג

(ז) או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרנים בלילה
בשמן שלשית ההין:
ו או לדקרא תעבד מנחתא סלתא תרין
עשרונין דפילא במשח תלתות הינא:

כ"י • או לאיל • ואם איל הוא. (מנחת צא) ורבותינו דרשו: "או" לרבות את הפלגס לנסכי איל (חולין כט).

(ח) ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריחניח ליהוה:
י וחמרא לנסכא תלתות הינא תקרב
לאתקבלא ברעוא קדם יי:

~ יום חמישי כ"א סיון ~

(ט) וכי תעשה בן־בקר עליה או־זבח לפלא־גדר
או־שלמים ליהוה:
ח וארי תעבד פר תורי עלתא או נכסת
קודשא לפרשא נדרא או נכסת קודשא
קדם יי:

(י) ותקריב על־בן־הבקר מנחה סלת שלשה
עשרנים בלול בשמן חצי ההין:
ט ויקרב על פר תורי מנחתא סלתא תלתא
עשרונין דפילא במשח פלגות הינא:

(יא) ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריחניח
ליהוה:
י וחמרא תקרב לנסכא פלגות הינא קרבן
דמתקבל ברעוא קדם יי:

כ"י • אשה ריח • אינו מוסב אלא על המנחה והשמן, אבל היין אינו אשה, שאינו נתן על האש.

(יב) כבה יעשה לשור האחד או לאיל האחד
או־לשה בכבשים או בעזים:
יא קדין יתעבד לתורא חד או לדקרא חד או
לאמר באמריא או בעזיא:

כ"י • או לשה וגו' • בין שהוא בכבשים, בין שהוא בעזים. כבש ושה קרוים בתוך שנתם. איל • בן
שלשה־עשר חדש ויום אחד.

(יג) כמספר אשר תעשו כבה תעשו לאחד
כמספרם:
יב כמנזן די תעבדון קדין תעבדון לחד
כמננהון:

כ"י • כמספר אשר תעשו • כמספר הבהמות אשר
תקריבו לקרבן, כבה תעשו נסכים לכל אחד מהם.
כמספרם • כמספרם של בהמות – מספרם של
נסכים.

(יד) בלהאזרח יעשה־כבה את־אלה להקריב אשה
ריחניח ליהוה:
יג כל יציבא יעבד קדין ית אלין לקרבא
קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי:

(טו) וכי יגור אתכם גר או אשר־בתוכם לדתיתכם
ועשה אשה ריחניח ליהוה כאשר תעשו בן
יעשה:
יד וארי יתגיר עמכון גיורא או די ביניכון
לדריכון ויעבד קרבן דמתקבל ברעוא קדם
יי קמא די תעבדון בן יעבד:

~ נקודות משיחות קודש ~

לה' הארץ ומלוואה

לְהִבִּיאַ לּוֹ פְּרִנְסָתוֹ, כִּי־אִם שְׁמֵאֲמִין בְּחַי הַעוֹלָמִים, שְׂיִבִיאַ לּוֹ אֶת פְּרִנְסָתוֹ עַל־יְדֵי הַזְרִיעָה. וְזֶהוּ תִכְן מִצְוֹת חֻלָּה, שֶׁהָאָדָם מִבִּין וּמִפִּיר שְׁלֹא מִגִּיעָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ עֲשֶׂה אֶת הַחִיל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקֶּבֶ"ה לְבַדּוֹ הִבִּיאַ לּוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְאִם־כֵּן הָרִי אֵין הַתְּבוּאָה וְהַעֲסָה שְׂיִכִּים לּוֹ, אֲלֵא לְהַקְבִּ"ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת "בְּרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בְּאֲמַת שְׂיִכַת הַעֲסָה לְהַקְבִּ"ה. וְזֶהוּ "כָּל הַמִּקְטָנִים מִצְוֹת חֻלָּה כְּאֵלוֹ בִּטּוֹל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוֹת חֻלָּה מִרְאָה הָאָדָם שְׂאִין כַּח וְשִׁלְטָה לְשׁוּם דְּבָר מִבְּלַעֲדֵי ה', וְאִפִּילוֹ פְּרִנְסָתוֹ אֵינָה מְגִיעָה מִעֲצָמָה ע"פ דְּרָכֵי הַטֵּבַע כִּי־אִם מִהַקְבִּ"ה לְבַדּוֹ.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 183 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מִרְאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא) לְמָה נִסְמְכָה פְּרִשַׁת חֻלָּה לְפִרְשַׁת ע"ז, לֹמַר לך, שְׂכַל הַמִּקְטָנִים מִצְוֹת חֻלָּה כְּאֵלוֹ בִּטּוֹל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו) אָמְרוּ חַז"ל (שבת לא, א) "אָמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפְרִשַׁת בְּתוּס' (ד"ה אמונת) "שְׂמֵאֲמִין בְּחַי הַעוֹלָמִים וְזוֹרַע". וְהַחֲדוּשׁ בְּזֶה הוּא, דְּהָרִי הַמְשַׁקִּיעַ בְּעִבּוּדַת הַשְּׂדֵה, עֲלוּל לְחֶשֶׁב, שְׂגִדוּל הַתְּבוּאָה וְרוֹחֵיו שְׂמַקְבֵּל מִעִבּוּדָה זו, הֵם תּוֹצְאָה מִגְדֵּל גִּיעָתוֹ וְהַשְׂקָעוֹ בְּשְׂדֵהוּ, וְ"כַחֵי וְעֲצֵם דְּרִי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחִיל הַזֶּה" ח"ו. אֲף יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרַע אֶת שְׂדֵהוּ יוֹדַע, שְׂגִדוּל הַתְּבוּאָה וְאִיכּוּתָהּ אֵינֶם בְּאִים מ"כחו" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כִּי־אִם הַקֶּבֶ"ה הוּא הַ"נוֹתֵן לך כַּח לַעֲשׂוֹת חִיל", וְ"בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר". וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָה מִפְּנֵי שְׂכַחַת הַשְּׂדֵה

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

כב וְאִרִי תִשְׁתְּלוּן וְלֹא תַעֲבֹדוּן יֵת כָּל פְּקוּדֵי־הָאֵלִין דִּי מַלְיַל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כָּכֵל הַמִּצְוֹת: מַה הַעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ז) פּוֹרֵק עַל וּמִפְּר בְּרִית וּמַגְלָה פְּנִים, אֲף מִצְוָה זו פּוֹרֵק בָּהּ עַל וּמִפְּר בְּרִית וּמַגְלָה פְּנִים, וְאִיזוּ? זו עִבּוּדַת כּוֹכְבִים. אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה • (הוריות ח) "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לך" – מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׂמַעֲנוּם (תהלים סב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׂתִים־זו שְׂמַעֲתִי".

כ"ג • וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ספרי) עִבּוּדַת כּוֹכְבִים הִיְתָה בְּכָלֵל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצְּבוּר מִבִּיאִין עֲלֵיהֶם פֶּר, וְהָרִי הַכְּתוּב מוֹצִיאָה כָּאֵן מִכָּלֵל, לְדוֹן בְּפֶר לַעוֹלָה וְשַׁעִיר לְחַטָּאת. וְכִי תִשְׁגּוּ וְגו' • (שם) בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים - הַכְּתוּב מְדַבֵּר; או אֵינּוּ אֲלֵא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה –

~ נקודות משיחות קודש ~

מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שְׂכָלִיּוֹת, הִינֵנו הַנְּהַגוֹת יִשְׂרָאֵל. הָאָדָם מִמְצִיא אוֹפְנִים וְטַעֲמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל־יָדָם הוּא 'מַעֲקָם' וּמַעֲוֹת אֶת שְׂכָל הַתּוֹרָה.

(לקוטי שיחות, כרך לח, עמ' 57)

פּוֹרֵק עַל, וּמִפְּר בְּרִית, וּמַגְלָה פְּנִים (רש"י טו, כב) פּוֹרֵק עַל – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמִּלְךְ, וּמִטְרַתֶּם קִבְּלַת עַל. מִפְּר בְּרִית – כְּנֶגֶד עֲדוּת, שֶׁהֵם עֲדוּת וְזָכוֹן לְחִסְדֵי הַמֶּלֶךְ וְכְדוּמָה, וְהֵם בְּגֵדֶר שְׂמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזָכוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). מַגְלָה פְּנִים – כְּנֶגֶד

(כג) אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּא לְדַרְתֵיכֶם:

כג יֵת כָּל דִּי פְּקִיד יְיָ יִתְכוּן בִּידָא דְּמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פְּקִיד יְיָ וְהִלָּא לְדַרְתֵיכוֹן:

וּכְכֵל מַה שְׂנַתְּנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שְׂנַאֲמַר: ל' מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה".

כ"ד • אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגו' • (ספרי) מַגִּיד, שְׂכַל הַמּוֹדָה בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה

כד ויהי אם מעיני כנשתא אתעבדת לשלו
ויעבדון כל כנשתא תור בר תורי חד
לעלתא לאתקבלא כרענא קדם יי ומנחתה
ונספה כדחזי וצפיר בר עזי חד לחטאתא:

(כד) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו
כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח
ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר־עזים אחד
לחטת:

חסר א', שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה
הבאות עם עולה, החטאת קודמת לעולה, שנאמר
(ויקרא ה'): "ואת השני יעשה עולה", וזו עולה קודמת
לחטאת.

כ"י • אם מעיני העדה נעשתה לשגגה • (הוריות ה' ב)
אם מעיני העדה נעשתה עברה זו על־ידי שוגג, כגון
ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מתרת
לעבד עבודת־כוכבים בכך. לחטת • (הוריות יג, זבחים צ')

כה ויכפר כהנא על כל כנשתא דכני ישראל
וישתבק להון ארי שלומא היא ואנון
איתיאו ית קרבהון קרבנא קדם יי
ויחבתהון קדם יי על שלותהון:

(כה) וכפר הכהן על־כ־עדת בני ישראל ונסלח
להם כ־שגגה הוא והם הביאו את־קרבתם אשה
ליהוה וחטאתם לפני יהוה על־שגגתם:

כ"י • הביאו את־קרבתם אשה לה' • (ספרי, יבמות ט) זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שנאמר: "אשה לה".
וחטאתם • זה השעיר.

כו וישתבק לכל כנשתא דכני ישראל
ולגירא דיתגיר ביניהון ארי לכל עמא
בשלומא:

(כו) ונסלח לכל־עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם
כי לכל־העם בשגגה: ם

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

כז ואם אנש חד יחוב בשלו ויקרב עזא פת
שתה לחטאתא:

(כז) ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז
בת־שנתה לחטאת:

כ"י • תחטא בשגגה • בעבודת כוכבים. עז בת־שנתה • שאר עברות - חיד מביא כשפה או שעירה,
וכזו קבע לה שעירה.

כח ויכפר כהנא על אנש דאשתלי במחבה
בשלו קדם יי לכפרא עלוהי וישתבק לה:

(כח) וכפר הכהן על־הנפש השגגת בחטאה בשגגה
לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו:

כט וצייבא בכני ישראל ולגירא דיתגיר
ביניהון אורייתא חדא יהי לכון לדיעבד
בשלו:

(כט) האזרח בכני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה
אחת יהיה לכם לעשה בשגגה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כז) ואם נפש אחת. לעיל פירשתי בפרשת ויקרא (ר ט), שתולה החטא בנשמה יותר מהגוף; תורה כח

(ל) וְהִנֵּפֶשׂ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיַד רָמָה מִן־הָאֲזָרָח |
וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִקְרָב עִמָּה:

כ"י - בְּיַד רָמָה • בְּמִזֵּיד • מְגַדֵּף • מְחַרֵּף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) "וְהִי־תָהּ חֲרָפָה וְגָדוּפָה", (ישעיה לו): "אֲשֶׁר גָּדְפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אֲשׁוּר". ועוד דרשו רבותינו: מִכָּאן לְמִכְרָף אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכַרְתָּ (סנהדרין צ. כריתות ד) •

(לא) כִּי דַבְרֵי־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוֹתוֹ הִפְרָה | תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנָה בָּה: פ

כ"י - דַבְרֵי־ה' • (סנהדרין טז) אֲזָהֲרַת עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהִשְׁאָר - מִפִּי מִשָּׁה. עֹנָה בָּה • בְּזִמְנֵי שְׂעוֹנָה בָּה, שְׁלֵא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(לב) וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

כ"י - וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספרי) בְּגִנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבְרַת הַכְּתוּב, שְׁלֵא שָׁמְרוּ אֶלֶּא שַׁבַּת רַאשׁוֹנָה, וּבִשְׁנֵינָה כָּא זֶה וְחִלְלָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

המעשה הוא העקר

<p>בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עָקַר הַעֲבוּדָה הִיא בַּמַּעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂוֹת, "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְךָ" וְגו'.</p> <p>וְעַל־פִּי־זֶה חִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דַּמְכִּינֵן שֶׁ"נִגְזַר עֲלֵיהֶן שְׁלֵא לִכְנֹס לְאֶרֶץ", הֵרִי זֶה סִימָן שֶׁ"אִין מַחֲזִיבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כְּנ"ל.</p> <p>וְעַל זֶה כָּא סִפּוּר הַמִּקְוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דַּאֲף שֶׁ"לֶשֶׁם שְׁמִים נִחְפְּזִין, וּמַחֲשִׁבְתוֹ וְשִׁכְלוֹ הִיוּ שְׁלָמִים עִם הַקִּבְ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכְּל־מְקוֹם מַכִּינֵן שֶׁלְפַעַל חִלַּל אֶת הַשַּׁבָּת בַּמַּעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדְּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלוֹ שֶׁנִּשְׁאָרוּ בִּ"מִדְבָּר", דַּאֲף שָׁרֵב עֶסוֹקִם הָיָה בַּתוֹרָה וּבַהֲבַנְתָּ הַשִּׁכְלָה, מִכְּל־מְקוֹם הָרִי הֵם "מַחֲזִיבִים בְּמִצְוֹת", וְעָקַר עֲנִינֵי הַמִּצְוָה - צוֹתָא וְחִבּוּר עִם הַקִּבְ"ה הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה.</p>	<p>וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב)</p> <p>מַעֲשֶׂה הַמִּקְוֹשֵׁשׁ הָיָה כּוֹי מִיַּד אַחַר מַעֲשֶׂה מְרָגְלִים, דַּאֲמַר בַּמִּדְבָּר שֶׁלֶשׁ שְׁמִים נִחְפְּזִין, שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כִּינֵן שְׁנִיגְזַר עֲלֵיהֶן שְׁלֵא לִכְנֹס לְאֶרֶץ מַמְעֲשֶׂה מְרָגְלִים, שׁוֹב אִין מַחֲזִיבִין בְּמִצְוֹת. עַמַּד וְחִלַּל שַׁבַּת, כְּדִי שִׁיְהַרְג וַיִּרְאוּ אַחֲרֵיהֶם (תוֹרָה אִפִּילוּ, כְּבֵא בְּתוֹרָה קִיט, ב)</p> <p>יֵשׁ עֲלֵיהֶן, מַהוּ הַטַּעַם לָזֶה שֶׁחִשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּמְשׁוּם שְׁנִיגְזַר עֲלֵיהֶם שְׁלֵא לִכְנֹס לְאֶרֶץ, אִינִים מַחֲזִיבִים בְּמִצְוֹת, דַּמְדוּעַ יִפְטְרוּ מַחֲזִיבֵי הַמִּצְוֹת בְּשִׁבְלֵי זֶה?</p> <p>וַיּוֹכֵן זֶה עַל־פִּי הַמִּבְאָר בְּסֵה"ק (רֵאָה לְקו"ת רִישׁ פֶּרֶשְׁתָּנוּ, וְעוֹד) שֶׁהַטַּעַם לָזֶה שֶׁרְצוּ הַמְרָגְלִים לְשָׂאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עָקַר עֶסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְכַמְחִיז"ל (מִכִּלְתָּא בְּשַׁלַּח טו, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֶלֶּא לְאוֹכְלֵי הַמֶּן, דַּעֲקַר לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּהֲבַנְתָּ וְהַשְׁגָּה, מַה־שְּׂאִינֵן</p>
--	--

מתוך 'לקראת שבת'

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לב) וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל (שבת קיח), אֶלְמֵלֵא שְׁמָרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת שְׁנֵינָה לֹא שְׁלִטָה בְּהֵן כָּל אוֹמְרָה וְלִשׁוֹן. וּמִנָּה לְהוֹ שִׁנָּה

הָיָה בְּשַׁבַּת שְׁנֵינָה, מִדְּכַתִּיב וַיְהִי, וַיִּמְצְאוּ, דִּתִּיכָף לְהוֹיָה שְׁנַצְטוּוּ בְּמִצְוֹת שַׁבַּת מִצְאוּ מְקוֹשֵׁשׁ. וּמִנָּה לָן דַּמְקוֹשֵׁשׁ זֶה צִלְפַּחֲדָי, מִדְּכַתִּיב מְקוֹשֵׁשׁ

עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, עֲצִים עִם בִּי"ת דְּבִיּוֹם עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא 'צִלְפַּחֲדָי': וְלָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרֶשֶׁת צִיצִית, לְפִי שֶׁבְּשַׁעָה שִׁחִילָל

(לג) וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצְאִים אֹתוֹ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים אֶל־מִשֶּׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֵל כָּל־הָעֵדָה:

כ"ג • המצאים אתו מקשש • (ספרי. סנהדרין מ"א) שהתרו בו ולא הניח מלקושש, אף שמצאוהו והתרו בו.

(לד) וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֵר כִּי לֹא פָרַשׁ מִהַיַּעֲשֶׂה לָּו: ם

כ"ג • כי לא פרש מהיעשה לו • (ספרי. סנהדרין עח) לא היו יודעים באיזו מיתה ימות, אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה.

(לה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוֹמַת הָאִישׁ רְגוֹם אֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

לה ואמר יי למשה אתקטלא יתקטל גברא מרגם יתה באבניא כל כנשתא מפרא למשריתא:

כ"ג • רגום • עשה פשנ"ט בלע"ז, וכן: "הלוף" אלנ"ט, וכן: "זכור" ו"שמור".

(לו) וַיֵּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

לו ואפיקו יתה כל כנשתא למפרא למשריתא וירגמו יתה באבניא ומית כמא די פקיד יי ית משה:

כ"ג • ויצאו אתו • מפאן, שבית הסקילה חוץ ורחוק מבית־דין (סנהדרין מב).

(לז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

לז ואמר יי למשה למימר:

(לח) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנוּ עַל־צִיצֵת הַכַּנֵּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת:

לח מלל עם בני ישראל ותימר להון ובעבדון להון כרוספדין על כנפי כסותהון לדריהון ונתנו על כרוספדא דכנפא חוטא דתכלתא:

כ"ג • ועשו להם ציצת • על שם הפתילים התלויים בה, כמו (יחזקאל ח): "ויקחני בציצת ראשי". דבר אחר: "מן־החרפים". תכלת • (מנחות מד) צבע ירק של חלזון.

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְעִשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם:

לט ויהון לכון לכרוספדין ותחזון יתה ותדכרון ית כל פקודיא די ועבדון יתהון ולא תשעון בתר הרהור לכון ובתר חיזו עיניכון די אתון טעון בתריהון:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דשמונה חוטין של ציצית כנגד שמונה דברים שבלב. אי נמי שמונה שמות יש ללב. והלב הוא תלוי בשליש גופו של אדם, ולכך הוי חוטין מתחילין משליש ראשון ונמשכין עד שני שלישים, כמו שיש מן הלב עד סוף גופו של אדם שני שלישים. מהר"ם: תורה לט

שעל ידה יהיו נזכרין מן המצוות כמו במצות תפילין, ותהיה נזכרת בשבת, וזו היא מצות ציצית (תנא דבי אליהו רבה פכ"ז): תורה לג (לח) על ציצת הכנף פתיל. שצריך לפתלו. ואמרו רבותינו ז"ל (מנחות לט). נמי, ציצית שליש גדיל ושני שלישי ענף. והטעם כדאמרין במדרש

המקושש את השבת אמר משה לפני הקדוש־ברוך־הוא, רבון העולמים כתוב בתפילין (שמות יג ט) למען תהיה תורת ה' בפידו, וצויתם שלא לנשאם בשבת (מנחות לו), ואילו היה זה נושאן היה נזכר ולא חילל את השבת. אמר הקדוש־ברוך־הוא הריני קובע ומצוה להם מצוה אחת

כמו "מתור הארץ". הלב והעינים הם מרגלים לגוף, ומסרסרים לו את העברות: העין רואה והלב חומד, והגוף עושה את העברות.

וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מַצּוֹת ה' • שְׁמַנֵּן גִּימְטְרִיאָ שֶׁל "צִיצִית" – שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְשִׁמּוֹנָה חוּטִים וְחִמְשָׁה קָשָׁרִים הָרִי תִרִי"ג. וְלֹא־תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַכְּכֶם •

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁבִשְׁבִילָה נִבְרָאוּ הָעֵינַיִם – הָרִי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שְׁעָה, וְעוֹד גְּרוּעַ מִכָּף. וְהָרִי אָמְרוּ רַ"ל: "סוּמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שְׁמַסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בְּאִפְּן הָאָסוּר, הַפֶּךָ הַתַּכְלִית

(אגרות קודש, כרך יט, עמ' שדמ)

מִבְּדִיל דִּתְדַכְרִינוּ וְתַעֲבִדוּן יֵת כָּל פְּקוּדֵי וְתַהוֹן קְדִישֵׁן קָדָם אֱלֹהֵכוֹן:

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מַצּוֹתַי וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

מֵא אָנָּא יי אֱלֹהֵכוֹן דִּי אִפְקִית יִתְכוּן מֵאָרְעָא דְמַצְרַיִם לְמַתְּוֵי לְכוּן לֵאלֹהֵי אָנָּא יי אֱלֹהֵכוֹן: פ פ פ

(מא) אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהֵיוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

קָלָא אֵילָן בְּבַגְדוֹ, וְאוֹמֵר תְּכַלֵּת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִקְסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעֱתִיקָתִי: לְמָה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת מְקוֹשֶׁשׁ לְפָרֶשֶׁת עֲבוּדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמֵר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשִּׁבְתָּ בְּאֵילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, שְׂאָף הִיא שְׁקוּלָה כְּכֹל הַמַּצּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעִזָּא: (נחמיה ט): "וְעַל הִר־סִינַי יִרְדֶּה [וַתַּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמַצּוֹת]. וְאֵת שִׁבְתָּ קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאִף פְּרִשְׁת צִיצִית, לְכָף נִסְמְכָה לְאֵלוֹ, לְפִי שְׂאָף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּצּוֹת, שְׁנֵאָמַר: "וְעִשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מַצּוֹתַי":

וְעֵינֵי אָנִי ה' • (ספרי) נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שְׂכָר. אֱלֹהֵיכֶם • נֶאֱמַן לְהַפְרַע. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם • (ספרי) עַל־מַנְת־פֶּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ עָלֵיכֶם גְּזוּרֹתַי. אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • (ספרי) עוֹד לְמָה נֶאֱמַר? כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמְּקוֹם? לֹא שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנִטַּל שְׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שְׂכָר! – (שבת פ"ח) עַל פְּרָחְכֶם אָנִי מִלְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (חזקאל ס): "אִם־לֹא בִיד חֲזָקָה וְגו' אֶמְלֹךְ עָלֵיכֶם". דְּבַר אַחֵר: לְמָה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אָנִי הוּא שֶׁהַבְּחִנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טֶפֶח שֶׁל בְּכוֹר לְשִׁאֵינָה שֶׁל בְּכוֹר, אָנִי הוּא עֲתִיד לְהַבְחִין וּלְהַפְרַע מִן הַתּוֹלָה

וְעֵינֵי אָנִי ה' • (לח) עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם • כְּנֶגֶד (שמות יט) "וְאֵשָׁא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כָּל הַחֻלְיוֹת וְהַקְרִיכוֹת וְהַחֻטִּין וְהַקָּשָׁרִים מִן כָּל אַרְבַּע צִיצִיּוֹת תִּרִי"ג. וְשִׁיעוֹר הַחֻלְיָא בְּפֶרֶק הַתְּכַלֵּת (מנחות ט). כִּדִּי שֶׁיִּכְרֹף וְיִשְׁנֶה וְיִשְׁלַשׁ, וְתֵנָּא הַפּוֹחֹת לֹא יִפְחוֹת מִשְׁבַּע, כְּנֶגֶד שְׁבַע רְקִיעִים, וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, כְּנֶגֶד שְׁבַע רְקִיעִים וְשִׁשָּׁה אוֹרִים שְׁבִינִיָּהֶם: וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַכְּכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם. כְּדָא מַר (ירושלמי ברכות פ"א ה"ח) לֵיבָא וְעֵינָא תְּרִי סְרוּרִי דְחֻטָּאָה: תורה מ

קְרִישְׁטָא"ל בְּלַע"ז דּוֹמָה לְרַקִּיעַ. וְכַתִּיב וְרֵאִיתֶם וְהִדַּר וְזָכַרְתֶּם וְהִדַּר וְעִשִׂיתֶם, מְלַמֵּד שֶׁהָרֵאִיָּה מְבִיאָה לִידֵי זְכִירָה וְהַיִּכָּרָה מְבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיָּה (במדבר יז ה): וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מַצּוֹת ה'. פִּירֵשׁ רַש"י, שְׁמַנֵּן גִּימְטְרִיאָ שֶׁל צִיצִית שֵׁשׁ מֵאוֹת וְכו'. וְאִף־עַל־פִּי שֶׁצִּיצַת כְּתִיב חֶסֶר יו"ד שְׁנֵיָּה, (ו) לֹא לֹמַר דְּשִׁלַּש צִיצַת כְּתִיב, וְחַד מִיִּנְיָהּ כְּתִיב לְצִיצַת, וְהֵלְמַ"ד מְשַׁלְּמַת הַשִּׁלַּש יוֹדִי"ן הַחֲסוּרוֹת. וְעוֹד שְׁמַעְתִּי, שִׁישׁ שְׁעוֹשִׂין חֻלְיוֹת וְקְרִיכוֹת עַד שְׁעוֹלִין

(לט) וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ. פֶּרֶט לְכִסּוֹת לִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא פֶּרֶט לְכִסּוֹת סוּמָא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְזָכַרְתֶּם נְתַן רֵאִיָּה וְזִכְרִיָּה, רֵאִיָּה לְמִי שְׂרוּאָה וְזִכְרִיָּה לְמִי שְׂאֵינוֹ רוּאָה. דְּבַר אַחֵר, וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, שְׂאֵם עֲשִׂיתָ כֵּן נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׂאֵתָה רוּאָה פֶּסֶא הַכְּבוֹד שְׂדוּמָה לְתַכְלֵת, כְּדָא מַר רַבִּי מֵאִיר מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכַלֵּת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנֵין. לְפִי שֶׁהַתְּכַלֵּת דּוֹמָה לְרַקִּיעַ וְרַקִּיעַ דּוֹמָה לְכִסָּא הַכְּבוֹד, שְׁנֵאָמַר (שמות כד ט) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֶׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר, וְסַפִּיר

שיעור יומי לשבת קודש כ"ג סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת שלח
 נט
 אֶתְכֶם עַל-כַּנְפֵי נְשָׂרִים". עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת, וְלֹא בַעֲלַת
 שָׁלֶשׁ, וְלֹא בַעֲלַת חֲמִשׁ (ובחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית
 לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור אור"ח סי' י') כַּנְגֵד אַרְבַּע
 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו):
 "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגִאֲלַתִּי", "וְלִקַּחְתִּי".
 פְּתִיל תְּכֵלֶת • (ספרי) עַל שֵׁם שְׁפוֹל בְּכוֹרוֹת. תְּרַגּוּם שֶׁל
 שְׁכוֹל: "תְּכֵלֶת", וּמִכַּתֵּם הֵיְתָה בְּלִילָה, וְכֵן צָבַע
 הַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לְרִקִּיעַ הַמְּשֻׁחָר לְעֵת עָרֵב. וְשִׁמּוֹנָה
 חוֹטִיִּים שָׁבָה - כַּנְגֵד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׂהוּ יִשְׂרָאֵל,
 מְשִׁיָּצָאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאֲמָרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמח - רנ

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אייר, תשי"ז
 ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ ענף עץ אבות בעל מדות כו'
 מו"ה חיים שמעון זאב שי'

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו נעם לי לקבל מכתבו מחמישי באייר ות"ח על הבשו"ט מבריאותו, ובטח
 מקיים ציווי תוה"ק המודיעה שהיא הנותנת רשות לרופא לרפאות, שבזה רשות פירושו ג"כ כח
 ואין הרופא אלא צנור על ידו מקבלים כח ותוספת כח להיות הגוף בריא ושלם שמדרכי השם הוא
 וכמבואר ברמב"ם הלכות דיעות ריש פרק ד' ובכ"מ וגם בתורת החסידות בכמה מאמרים.

ובמ"ש במאמר הזהר מאן פני האדון ה' דא רשב"י, ידוע שישנם כמה מהעולמות שיע
 שעמדו על זה, וכבר מכבר מלתי אמורה שנמצא הדבר גם בנגלה דתורה, ע"ד מרז"ל כל מה שיש
 ביבשה יש בים, והוא בירושלמי בכורים ג' ג', ומבואר הענין גם בדא"ח.

וכיון שנמצאים אנו בימים שבין פסח זמן חירותנו ולחג השבועות זמן מתן תורתנו חרות
 על הלוחות א"ת חרות אלא חירות, הנה יהי רצון שתתוסף בכ"א בתכ"י חירות מכל ענינים
 המבלבלים לעבודת השם שבזה גם עניני בריאות הגוף וכמבואר גם בדרז"ל, שכל ישראל היו
 בריאים ושלמים לקבלת התורה גם בגופם ובגשמיות, ומובן עוד יותר ע"פ המבואר בתניא פרק
 מ"ט ובנו בחרת מכל עם ולשון, שהבחירה בגלוי הוא הגוף החומרי כו' עיי"ש.

בברכה לבשו"ט מותוך בריאות הנכונה.

לוח תהלים

יום ראשון, י"ז סיון < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום שני, י"ח סיון < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שלישי, י"ט סיון < מפרק צ עד סוף פרק צו

יום רביעי, כ' סיון < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום חמישי, כ"א סיון < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום שישי, כ"ב סיון < מפרק קו עד סוף פרק קז

שבת קודש, כ"ג סיון < פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון י"ז סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פ, פרק ו והנה... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

הכות והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. לפי שמסתיר – שם אלקים את האור שלמעלה מהווה תמידי ומחיה העולם, – על-ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים־סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, ונראה כאלו העולם עומד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, ומתנהג בדרך הטבע. – גם

אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל²: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. וישם "אלהים" זה, – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, הוא מגן ונרתק לישם הוי"ה, – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, לתעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומתנה מאין ליש, – שענינו של "הוי" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי שלא יתגלה לנבראים ויבטלו פמציאותם. – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על-ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – והרי פתינת גבורה זו

פרק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". כרם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות

בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם.

ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כך? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. והנה, ישם "אלהים" הוא שם מדת הגבורה והצמצום, – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א־ל הוא מדת החסד, ככתוב¹: "חסד א־ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאר אין־סוף ברוך־הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. ולכן הוא – שם אלקים, גם כן בגימטריא "הטבע", – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות

1. תהלים נב, ג. 2. גיטין מ, ב.

וְצִמְצוּם הַזֶּה – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, הוא – לא רק צמצום והעלם, אלא **גַּם-כֵּן בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בוֹ**, – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על-ידי בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום

מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של עולם, וזו **הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה תְּפִלָּה בַּחֶסֶד**. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד⁶.

שער היחוד והאמונה

הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

~ יום שני י"ח סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 160, והנה מהתכללות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

וְהִנֵּה, מֵהַתְּפִלָּוֹת הַמְדוּת זו כְּזוֹ – מן העובדה שלמרות שהן מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן הן כלולות אחת מהשניה, **נִרְאָה לְעֵינַי** – רואים במוחש, **דְּאִיהוּ וְגִרְמוּהֵי חֵד**, – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, **שֶׁהֵן** – גרמוהי, כלומר כליו, **מְדוּתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן** – מדותיו, **בְּיָחוּד גְּמוּר עֲמוֹ, לְכֹן הֵן מִתְיַחֲדוֹת זו כְּזוֹ** וכלולות זו מזו, **כְּמֵאִמַר אֱלֹהֵינוּ** – ב"פתיח אליהו" שבהקדמת 'תיקוני זוהר':

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינד לית יחודא בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא

– שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהו' הוא

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא-אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל! (!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שהעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים (1) דגבו' זו היא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א תהי' מציאות]. (2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טיפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכויכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות". 7. ואתחנן ד, לט.

לא, בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן טַפֵּל, – "עוֹד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָהּ: "יְהוּדָה וְעוֹד לְקָרָא", – בתמיחה. בשעה שישנה ראייה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא

ראיה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראייה באופן טפל – הרי ש"עוֹד" הוא מלשון טפל, וְכַגוּף שֶׁהוּא טַפֵּל לְנִשְׁמָה וְחַיּוֹת שֶׁכְּתוּבוֹ – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו, טפל לנשמה שבו. [וזהו שְׁכָתוּבוֹ: "אֵהְלֵלָה ה' בְּחַיִּי, אֲזַמְרָה לְאֱלֹהֵי בְּעוֹדֵי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוֹד", וכיחס לגוף נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – שְׁהַחַיִּים – הנשמה, נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הַיְיָ, וְהַ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטַּפֵּל – מִשֵּׁם "אֱלֹהִים", – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי" – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם

אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוֹד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לְפִי – מפני, שְׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה מְהוּה – את הגוף מֵאִין לֵישׁ, – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על-כל-פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. אַבְל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמְהוּה אֶת הַכֹּל מֵאִין לֵישׁ – הַכֹּל בְּטַל בְּמִצְיָאוֹת אֲצִלוֹ, – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בכחינת "טפל", כְּמוֹ אֹדֵר הַשְּׁמֵשׁ בְּשִׁמְשׁ. – כך כל נבוא בטל במציאות אליו יתברך.

הא"ל האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א"ל אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי" הוא האלקים, פְּרוּשׁ:

שְׁשֵׁנִי שְׁמוֹת אֱלוֹ – הוי' ואלקים, הם אֶחָד מִמֶּשׁ, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שְׁנֵים שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְצַמֵּצִים וּמְעַלִּים הָאוֹר, – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוּא בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם הַיְיָ, מִשֵּׁם שְׁמֵדוּתֵינוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְתִיחֵדוֹת עִמּוֹ בְּיַחּוּד גְּמוּר, וְהוּא וְשֵׁמוֹ אֶחָד, שְׁמֵדוּתֵינוּ הֵן שְׁמוֹתֵינוּ. – ועל כך אומרים "הוא ושמך אחד", וְאֵם בֵּן – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', מְמִילָא תִדַּע שֶׁ"בְּשֵׁמִים מְמַעַל וְעַל הָאָרֶץ מְתַחַת – אֵין עוֹד", –

מבלעדו יתברך. פְּרוּשׁ – של "אין עוד": שְׁנֵים הָאָרֶץ הַחֲמִרִית שֶׁנִּקְרָאת יֵשׁ גְּמוּר לְעֵין כֹּל, הִיא אֵין וְאֶפְסֵי מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מְעַלִּים וּמְצַמֵּצִים אֵלָא לְתַחְתּוּנִים, – שהעובדה שבגלל העלם של שם אלקים נראים הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, וְלֹא לְגַבֵּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מֵאַחַר שֶׁהוּא וְשֵׁמוֹ "אֱלֹהִים" – אֶחָד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש-ברוך-הוא. וְלִכֵּן גַּם הָאָרֶץ וּמְתַחַת לָאָרֶץ, הֵן אֵין וְאֶפְסֵי מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֵינֶן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כֹּלֵל, אֶפְלוֹ –

שַׁעַר הַיַּחּוּד וְהַאֲמוּנָה

האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החומרית שגראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

~ יום שלישי י"ט סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

וְעֲצֻמוֹתוֹ מִנְשָׁמְתוֹ¹⁰, אֵלָּא מִטְּפוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ, – מִכֵּן נִוצַר הַגּוֹף; וְגַם אַחֲרֵי כֵן – אַחֲרֵי הַתְּהוּוֹת הַגּוֹף, אֵינְן גִּדּוּלוֹ – שֶׁל הַגּוֹף, מִנְשָׁמְתוֹ לְבַדָּה, אֵלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וְשִׁתִּית אִמּוֹ כֹּל תְּשֻׁעָה חֲדָשִׁים, – חֲדָשִׁי הַעִיבוֹר, וְאַחֲרֵי־כֵן –

אַחֲרֵי הַלִּידָה, תְּלוּי גִידוּל הַגּוֹף עַל־יְדֵי אֲכִילַתוֹ וְשִׁתִּיתוֹ בְּעֲצָמוֹ, – הֵרִי שֶׁהַגּוֹף הוּא בִּאֲמַת דְּבַר נִפְרַד מֵהִנְשָׁמָה, וְהִנְשָׁמָה רַק מַחִיָּה אֶת הַגּוֹף. מֵה שְׁאִין־בֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עֲצָמוֹתָם וְמַהוּתָם נִתְּהוּה מֵאִין וְאָפֶס הַמְּוַחֲלָט – מִבַּחֲנִית הַ"אִין" הָאֱלֹקִי אֵינְן בְּעֵצָם שׁוֹם מִקּוֹם ל"ש" וְלִנְבְּרָאִים, רַק בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פְּיוֹ וְתַפְרָדָה, – הֵם נִבְרָאוּ מ"אִין" ל"ש"; וְגַם עֲדִין – אַחֲרֵי הַתְּהוּוֹתָם נִצָּב – בְּהֵם, דְּבָר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ פָּהֶם תְּמִיד כָּל רֵנֵעַ, וְמִתְּהוּה אֹתָם תְּמִיד – מִחֲדָשׁ, מֵאִין לְשׁ, בְּהַתְּהוּוֹת הָאוֹר מִתְּשַׁמֵּשׁ בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשָּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ דְּרָד־מִשְׁלַל, – כְּמוֹסֵבֵר

לְעֵיל, שְׁאוֹר הַשָּׁמֶשׁ כְּפִי שֶׁהוּא בְּשִׁמֵשׁ עֲצָמָה, אֵינּוּ מִצִּיאוֹת כֻּלָּל. רַק כְּשֶׁהָאוֹר מִתְּפַשֵּׁט בַּחֲלָל הָעוֹלָם, שֵׁם הוּא "מִצִּיאוֹת". וְאֵילּוּ בְּשִׁמֵשׁ עֲצָמָה הוּא בְּטַל לְגַמְרֵי לְשִׁמֵשׁ, לְמִקּוֹרוֹ – כֵּךְ גַּם לְגַבֵי הַנְּבְרָאִים, שֶׁלֹּאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר הֵם נִמְצָאִים תְּמִיד בְּמִקּוֹרָם, בְּכוּחַ הָאֱלֹקִי, הַמְּהוּוֶה אֹתָם. וְאִם כֵּן, הֵם – הַנְּבְרָאִים, בְּטָלִים בְּאֲמַת בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי לְגַבֵי דְבַר ה' וְרוּחַ פְּיוֹ וְתַפְרָדָה, הַמִּיְחָדִים בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ וְתַפְרָדָה כְּמוֹ

וְלִכֵּן הִצְרַךְ הַכְּתוּב לְתוֹהִיר "וְיִדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְכַבֵּד וְגו'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דְּבַר זֶה מִן הַהִכְרַח שֶׁהַתּוֹרָה תְּצוּוֶה עַל כֵּךְ, שֶׁכֵּן אִפְשָׁר לְטַעוֹת בְּכֵךְ וְלַחֲשׁוֹב אַחֲרַת, שְׁלֹא תַעֲלֶה עַל הַדְּעָתָךְ

שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֵאָהּ הֵם דְּבַר נִפְרַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, – נִפְרַד מֵהַקְּב"ה שֶׁבְּרָא אוֹתָם וּמַחִיָּה אוֹתָם, וְתַפְרָד־שִׁבְרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת הַנְּשָׁמָה בְּגוֹף, – לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוֹף – כֵּךְ מִמְּלֵא הַקְּב"ה אֶת הָעוֹלָם כְּדִי לְהַחֲיוֹתוֹ, וּמִשְׁפִּיעַ – הַקְּב"ה, בְּחַ הַצְּמוּחַ בְּאָרֶץ, – זֶה הַחַיּוֹת שֶׁבְּגִלוּי בְּאָרֶץ, וְכֵן הַתְּנוּעָה בְּגִלְגָּלִים, וּמְנַהִיגֵם בְּרִצּוֹנָם, כְּמוֹ שֶׁהִנְשָׁמָה מְנַיֶּעָ אֶת הַגּוֹף וּמְנַהִיגָתוֹ בְּרִצּוֹנָה. – לְמִרּוֹת שֶׁהַגּוֹף הוּא דְּבַר נִפְרַד מֵהִנְשָׁמָה, אֵךְ כִּיּוּן שֶׁהִנְשָׁמָה מַחִיָּה אֶת הַגּוֹף, לִכֵּן הִיא מְנַהִיגָה אֶת הַגּוֹף בְּהַתְּאָם לְרִצּוֹנָה; וְכֵן עֲלוּלִים, אִיפּוֹא, לְטַעוֹת

וְלַחֲשׁוֹב, שְׁגַם הַקְּב"ה רַק מַחִיָּה וּמְנַהִיג אֶת הָעוֹלָם, וְאֵילּוּ הָעוֹלָם כְּשֶׁלְּעֲצָמוֹ הוּא דְּבַר נִפְרַד, כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹף הוּא דְּבַר נִפְרַד מֵהִנְשָׁמָה. לִכֵּן בִּא הַפְּסוּק וּמִזְהִיר שֶׁלֹּא יִטְעוּ טַעוֹת זֹו, שֶׁכֵּן אֵינְן זֶה דוֹמֵה כֻּלָּל לְנִשְׁמָה וְגוֹף. אֵךְ בְּאֲמַת אֵינְן הַמִּשְׁלַל – מִנְשָׁמָה וְגוֹף, דְּוִמָּה לְנִשְׁמָה – שֶׁל אֱלֻקוֹת וְעוֹלָם, כָּלֵל, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוֹף הֵם בְּאֲמַת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשִׁרְשָׁם, – לְנִשְׁמָה וְלַגּוֹף שְׂרִישִׁים נִפְרָדִים, כִּי אֵינְן הַתְּהוּוֹת שְׂרִישׁ הַגּוֹף

שַׁעַר הַיַּחְוֹד וְהָאִמּוּנָה

וְלִכֵּן הוּצַרְךְ הַכְּתוּב לְהוֹהִיר וְיִדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל עַל דְּעַתְךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֵאָהּ הֵם דְּבַר נִפְרַד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהַתְּלַבְּשׁוֹת הַנְּשָׁמָה בְּגוֹף וּמְנַיֶּעֵם וּמְנַהִיגֵם כְּרִצּוֹנָם כְּמוֹ שֶׁהִנְשָׁמָה מְנַיֶּעָ אֶת הַגּוֹף וּמְנַהִיגָתוֹ כְּרִצּוֹנָה. אֵךְ בִּאֲמַת אֵינְן הַמִּשְׁלַל דוֹמֵה לְנִשְׁמָה כֻּלָּל כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוֹף הֵם בִּאֲמַת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשִׁרְשָׁם כִּי אֵינְן הַתְּהוּוֹת שְׂרִישׁ הַגּוֹף וְעֲצָמוֹתוֹ מִנְשָׁמְתוֹ אֵלָּא מִטְּפוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ וְגַם אַחֲרֵי כֵן אֵינְן גִּדּוּלוֹ מִנְשָׁמְתוֹ לְבַדָּה אֵלָּא עַל יְדֵי אֲכִילַת וְשִׁתִּית אִמּוֹ כֹּל תְּשֻׁעָה חֲדָשִׁים וְאַחֲרֵי כֵן עַל יְדֵי אֲכִילַתוֹ וְשִׁתִּיתוֹ בְּעֲצָמוֹ מֵה שְׁאִין־בֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁכָּל עֲצָמוֹתָם וְמַהוּתָם נִתְּהוּה מֵאִין וְאָפֶס הַמְּוַחֲלָט רַק בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פְּיוֹ ית' וְגַם עֲדִין נִצָּב דְּבַר ה' לְעוֹלָם וְשׁוֹפֵעַ בְּהֵם תְּמִיד בְּכָל רֵנֵעַ וּמַהוּוֶה אוֹתָם תְּמִיד מֵאִין לְשׁ לִישׁ כְּהַתְּהוּוֹת הָאוֹר מִתְּשַׁמֵּשׁ בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשָּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ דְּרָד־מִשְׁלַל וְאִם כֵּן הֵם בְּטָלִים בִּאֲמַת בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי לְגַבֵי דְבַר ה' וְרוּחַ פְּיוֹ ית' הַמְּוַחֲלָטִים בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ ית' כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבַאֵר

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שבנברא, כי רוח כו' – מהו, והסתור הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף ממש הוי' והגוף ממש אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פרטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונתרק – דכל חלק שבנתרק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש את עצמו ל"יש" ו"מציאות", כאילו הוא דבר לעצמו. אך אין הצמצום וההסתרה אלא לתחתונים, אבל – ואילו, לגבי הקדוש ברוך הוא בלא קמיה בלא ממש חשיבי, –

הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, באור השמש בשמש, ואין מדת הגבורה מסתרת חסדו שלום לפניו והתורה, כי איננה דבר בפני עצמו אלא "ה" הוא האלהים: – ההסתרה שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר

אחד עם שם הוי', מדת החסד וההתגלות, וממילא אין בכך משום הסתרה לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

שיתבאר לקמן, – איך "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, כבמחול אור השמש בשמש. – אך,

למה אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים את עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – רק שהן הן גבורותיו, מדת הגבורה והצמצום, להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם, שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו. – דבר הבא

שער היחוד והאמונה

לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתרה אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; וכיוון

~ יום רביעי כ' סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 162, פרק ז. ובו... עד עמ' פב, עליו כלל.

הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב, המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"כ – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות שלמעלה הן "אין-סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדריגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדריגה זו של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי שהנבראים תופסים מקום במדריגה זו. במדריגה זו, למרות שגם שם נמשך "אין-סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדריגת הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדריגה זו, הוא רק "יחודא תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם מציאות זו בטלה אלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תבטל לגמרי.

פ'ק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א"ל נוסף, אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומאוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתרה מסתירים על החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה ולא תהיה גלויה בנברא – ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות"; ברם, ההסתרה הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין בהסתרה משום הסתרה, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתרה שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א"ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים בטלים ומאוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא

וְזָרִים וְרַחוּקִים מִמַּעֲלַת הַמְּלָךְ, - ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד התבטלותם אל המלך. כִּי אֵלֹהֵי אֶפְלֹהֵי הָיוּ לֹא - למלך, בְּנִים רַבִּים מֵאֵד - לֹא שִׁיךְ שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם, - שכן, בנים הם חלק מהמלך עצמו - "ברא כרעא דאבוה" - ולכן לא שייך עליהם ענין המלוכה, אלא דוקא על רחוקים וזרים; וְכֵן - לא שייך ענין המלוכה, אֶפְלֹהֵי עַל שְׂרִים לְבָדָם, - למרות שאין השרים חלק מהמלך עצמו, הם זרים, אך כיוון שיש להם יחס, כשרים, למעלתו של המלך, גם עליהם לא שייך ענין המלוכה. רַק "בְּרַב עֵם" - דְּוֹקָא - "הִדְרַת מְלָךְ". - שכן,

על "רוב עם" דוקא שייך ענין המלוכה; בדוגמה זו הדבר למעלה, שתכלית התגלות המלוכה שלמעלה היא על הנבראים התחתונים דוקא, אלה הנראים כדבר נפרד בפני עצמו מאלקות, ולא נראה איך הם בטלים לאלקות - עליהם בא ענין המלוכה,

שהם יהיו נכנעים ובטלים להקב"ה. וְשֵׁם הַמְּוֹרָה עַל מֵדַת מְלוּכָתוֹ וְתַבְרָךְ, הוּא שֵׁם אֲדִנּוּת, כִּי - ענין המלוכה הוא מה שהוא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְנִמְצָא, כִּי מֵדָה זו - מדת המלוכה, וְשֵׁם זֶה - השם של אדנות המורה על מלוכה, הֵן הַמְּהוּיָן וְהַמְּקִימִין - את הַעוֹלָם, לְהִיּוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עֹבְשׁוֹ, יֵשׁ גְּמוּר וְדָבָר נִפְרָד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ וְאֵינּוּ כְּמֹל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, כִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת מֵדָה זו וְשֵׁם זֶה חֶסֶד וְשִׁלּוּם - מהעולם, הֵיךְ הַעוֹלָם חוֹזֵר לְמִקְוֵוֹ בְּדַבְרֵי ה' וְרוּחַ פִּיּוֹ יִתְבַּרְךָ, וְכִמְלַל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, וְלֹא הֵיךְ שֵׁם - ההגדרה של "עוֹלָם" - חל, עָלָיו כָּלֵל. - שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם, במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

וְכֵן - כמה שדובר לעיל, יוֹכֵן מֵה שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה, דְּפִסּוּק "שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל" - עד "ה' אחד", הוּא "יְחֻדָּא עֲלֵיָהּ", - האופן הנעלה יותר באחדות ה', ו"בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלוּכָתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" - הוּא "יְחֻדָּא תַתְּאָה", -

האופן הנמוך יותר באחדות ה'. איזו שייכות יש ל"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? - כִּי "וְעֵד" הוּא "אֶחָד" בְּחִלּוּפֵי אֲתָנוּן. - כִּי המלה "ועד" היא "אחד" בחילופי אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ו" של "ועד" - בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהו" (אותיות המשך - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א) בנייהן; והאות "ה" מ"אחד" מוחלפת באות "ע" של "ועד" - שכן שתיהן הן מהאותיות "אהח"ע", שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד" מ"ועד". כִּי הַנְּהָ, סִבַּת וְשֵׁם הַצְּמִצּוּם וְהַהֲסָתֵר הַזֶּה,

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובוה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה

וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עבשויו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' וכמל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל

וְהַסְתֵּיר הַזֶּה, שֶׁהַסְתֵּיר וְהַעֲלִים הַקְדוּשׁוֹ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הַחַיּוֹת שֶׁל הַעוֹלָם כִּי שִׁיחָה הַעוֹלָם נִרְאָה דָבָר נִפְרָד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ - כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת, שהוא בטל במציאות למקורו? - הסיבה לכך וטעמו של דבר הוא, הֵנָּה הוּא יְדוּעַ לְכָל, כִּי תְּכַלִּית בְּרִיאַת הַעוֹלָם הוּא בְּשִׁבְלֵי הַתְּגַלּוֹת מְלוּכָתוֹ וְתַבְרָךְ, - שיהיה גלוי שהקב"ה הוא המלך, דְּ"אֵין מְלָךְ" - לא שייך ענין המלוכה, בְּלֹא עֵם, - שעליהם ימלוך המלך, בְּרוּשׁ "עֵם" מְלִשׁוֹן "עוֹמְמוֹת", - כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש; כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה בהם הקשר עם המלך, שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בְּקוֹבֵץ לְיוֹבֵאוּיִטֵשׁ נִדְפַס מִכְתָּבֵי עִיד חִילוּף זֶה" - ב"קוֹבֵץ לְיוֹבֵאוּיִטֵשׁ" (תשובות וביאורים" (ברוקלין, תשל"ד) ס"ד (ע' 62)) נִדְפַס מִכְתָּב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בזה"ב קלה, א".

~ יום חמישי כ"א סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

מהותו ועצמותו יתפרד, כביטול אור השמש בשמש. מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על-ידי צמצומים, להתלבש בעולמות

להתלבש
שלמטה
להחיותם; שכן, למרות שגם כמו שמלכות היא במדרגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי הקב"ה. זהו ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי שהנבראים מאוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות ממש, שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" שלהם. וזהו שלוב שם אדנות בשם הו"ה, –

בשמות ישנו ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם אחר – והשם שהוא שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות (כלומר, השם השני משולב בו), שההתגלות היא כמו מצד שם זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדרגה של מלכות ושם אדני, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדני "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. פי שם תו"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן, שהוא תיה הנה ויהיה – ביחד, פרנע אחד – שלש בחינות אלו, עבר, הווה ועתיד ביחד "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. כמו שפתיב [ברעיא מהימנא פרשת פינחס], וכן – כך גם, למעלה מבחינת

והנה, גדר ובחינת שם "עולם" נופל על – דבר שהוא בחינת מקום ובחינת זמן דוקא. בחינת מקום – הוא: מורה ומערב, צפון, דרום, מעלה ומטה. – אלה הם שש הקצוות המגדירות את ענין המקום, בחינת זמן – עבר, הווה ועתיד. – ודוקא על הנבראים המוגבלים ומחולקים בהגדרות של מקום וזמן, נופל השם "עולם". והנה, כל בחינות אלו – של מקום וזמן, אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות, – בעולם ה"אצילות". כי המדות הן "אין-סוף", כמוזכר לעיל, שמדת החסד היא חסד בבחינה של "אין-סוף", וכך שאר המדות – הרי שלא שייך בהן כלל ההגבלות של מקום או זמן, כיוון שהן "אין-סוף" ולמעלה מכל הגבלה, פר אמר במדת מלכותו יתברך לבדה שיה' לומר שהוא יתברך מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, – שהקב"ה הוא מלך על הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי שנאמר וד' רוחות, וכן – שייך לומר שהוא מלך לד' סטרין, – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וכן – שייך ענין המלכות שלמעלה, בבחינת זמן – "ה' מלך, – בהווה, ה' מלך, – בעבר, ה' מלך". – בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. ונמצא, שחיות המקום וכן חיות הזמן, והתהוותם מאין ליש, וקיומם כל זמן קיומם, הוא ממדת מלכותו יתברך ושם אדנות פרוץ הוא. – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. ולפי שמדת מלכותו יתברך מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד כמו שיתבאר, להלן, הלכך – לכן, גם בחינת המקום והזמן – המתהווים ממדת המלכות, בטלים במציאות ממש לגבי

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם

נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מורה ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הווה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן בטלים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הווה ויהיה ברנע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום

על הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי שנאמר וד' רוחות, וכן – שייך לומר שהוא מלך לד' סטרין, – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וכן – שייך ענין המלכות שלמעלה, בבחינת זמן – "ה' מלך, – בהווה, ה' מלך, – בעבר, ה' מלך". – בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. ונמצא, שחיות המקום וכן חיות הזמן, והתהוותם מאין ליש, וקיומם כל זמן קיומם, הוא ממדת מלכותו יתברך ושם אדנות פרוץ הוא. – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. ולפי שמדת מלכותו יתברך מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד כמו שיתבאר, להלן, הלכך – לכן, גם בחינת המקום והזמן – המתהווים ממדת המלכות, בטלים במציאות ממש לגבי

מְקוֹם, כִּי הוּא מְהוּה
תְּמִיד אֵת כָּל בְּחִינַת
הַמְּקוֹם בְּלוּ מְלַמְעֵלָה
עַד לְמַטָּה וְלֹד' סְטָרִין.
– ולא רבע ורחות. הרי
ששם הוי' הוא למעלה
מזמן ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור,

שער היחוד והאמונה

כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו
מלמעלה עד למטה ולד' סטריין.

לענין הזמן והמקום. אך,
מצד זה ששם אדנ"י
משולב בשם הוי', בטלה
בחינת הזמן והמקום
במציאות ממש. – זהו
כאמור ענין "יחודא
עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

~ יום שישי כ"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה אעפ"י... עד עמ' 164, אפילו לתחתונים.

וְהִנֵּה, אֶהְ-עַלְפִּי – למרות, שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ לְמַעְלָה
מִהַמְּקוֹם וְהוֹמֵן – אֶהְ-עַלְפִּי כִּן הוּא נִמְצָא גַם לְמַטָּה
בְּמְקוֹם וְזִמָּן, – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של
מציאות יש – גם שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן

ומקום, דְּהִינּוּ שְׁמַתִּיחַד
בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ שְׁמַמְנָה
נִמְשָׁךְ וְנִתְהוּה הַמְּקוֹם
וְהוֹמֵן, – מדת המלכות
כפי שהיא באה למטה,
אחרי צמצומים, להיות
ה"חיות" של זמן ומקום
למטה; אך גם דרגה זו
של מלכות, מאוחדת עם
הקב"ה. כך גם בבחינת
מקום וזמן, נמצא הקב"ה
שלמעלה ממקום וזמן,
אלא כאן מכסה על כך
מדת המלכות, באופן
שהנבראים יורגשו וייראו
כ"מציאות" עם הגבלות
והתחלקות של זמן
ומקום. וְזֵהוּ יְחוּדָא
תְּתָאָה – האופן התחתון
יותר של יחוד.
שהנבראים אינם בטלים
במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום
להיראותם כ"מציאות", וזהו [שְׁלֹב – שם הו"ה ב' – שם
אֲדִנּוּת בְּרוּךְ-הוּא], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות,
כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות
ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דְּהִינּוּ – כלומר,
שְׁמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, תִּנְקֵרָא בְּשֵׁם "אִינְסוּף"

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי
שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן
הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו
שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה
המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה
באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך
הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ
ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד'
סטריין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי
כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש
כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור
אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת
מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא
מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה
שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא
יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו
לתחתונים.

וְהַהִסְתֵּר, לְהַסְתִּיר אֹר אִינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא, –
שהנבראים לא ירגישו בו, וזאת כדי שְׁלֹא יִבְטְלוּ הוֹמֵן
וְהַמְּקוֹם מִמְּצִיאוֹתָם לְגַמְרִי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוֹם בְּחִינַת זְמָן
וּמְקוֹם בְּמִצִּיאוֹת אֶפְלוּ לְתַחְתּוֹנִים. – רק כיוון שבחינת
מלכות מסתירה על האור אין-סוף ברוך-הוא, יכול להיות
ענין הזמן והמקום לנבראים.

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל:

הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, כְּלִי שוֹם שְׁנוֹי בְּעֲצֻמוֹתוֹ, – וגם וְלֹא בְּדַעְתּוֹ, – שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו,

בכשבנו שבמה שהתוסף עולם התוסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס־ושלום, כִּי בִּידְעַת עֲצָמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וְכִמְלֵל בְּמִצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, – וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התוסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת

עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. וְכִמְלֵל שֶׁכִּתְבֵּי הַרְמְבִּי"ם ז"ל, ש"הוא היודע, והוא הירוע, והוא הדעה עצמה – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"יודע" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"ירוע" – הדבר שיודעים אותו, וישנה ה"דעה" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה – ממשך הרמב"ם, אֵין בְּהַ בְּשָׂה – האדם, לְאִמְרוֹ, וְלֹא פִּאֲזֵן לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם – ובהבנתו, לְהַכִּירוֹ עַל בּוֹרְאוֹ. – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו שמי שיודע, ומה שהוא יודע, ובמה שהוא יודע – הכל דבר אחד, כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ – הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ מִכָּל צֶדֶד וּפְנֵה, בְּכָל דָּרֶךְ – של, יְחוּד, וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נֹסֵף עַל מְהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ, כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּנַפְשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתּוֹ דָּבָר נֹסֵף עַל מְהוֹתוֹ וּמְרַכֵּב בָּהּ, – אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, שֶׁהָרִי בְּשִׁהָרִי בְּשִׁהָרִי

וְהֵנָּה, בְּמַה שֶׁנִּתְבָּאָר יוֹכֵן מֵה שֶׁכְּתוּב: "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי", פְּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שנית" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה

וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס־ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס־ושלום בו יתברך! הדבר היחיד שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא

יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התוסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהווה הדבר שינוי חס־ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שנית", שְׁאֵין שוֹם שְׁנוֹי בְּלֵל, כִּמּוֹ שֶׁהָיָה לְבָדוֹ קִדְּם בְּרִיאַת הָעוֹלָם – כִּךְ הוּא לְבָדוֹ אַחֵר שֶׁנִּבְרָא. – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התיבות הבריאה – הרי התוסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומאוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגבי יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. וְזֶהוּ שֶׁאֲמַרְמִים: "אתה – ריבונו של עולם, הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא כו", – משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "אתה הוא משנברא" – אלא, נאמר עוד

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמו תלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו – ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח.

ועצמותו ודעתו - הכל דבר אחד ממש, בלי שום הרפכה. ולפיכך, בשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הנברא ועצמותו - כך אי אפשר להשיג מהות דעתו, - שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך,

לומד ויודע איזה דבר - כבר היתה בו נפשו המשכלת במרם שלמד וידע, ואחר שלמד וידע נתוספה ידיעה זו בנפשו, - הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש - נוסף בה הענין שנלמד. וכן מדי יום ביום "מים ודברו, ורב שנים ידעו חכמה", -

שער היחוד והאמונה

כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת במרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך בשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הנברא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזו קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

ה"מים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת, - כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מאוחדת עם הנפש - הרי אנו אומרים שהנפש יודעת - אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. אבל תקדוש-ברוך-הוא הוא אחדות פשוט בלי שום הרפכה וצד ריבוי בלל. - שנאמר שקודם

רק להאמין באמונה, שהיא למעלה מהשכל ומחשגה, - ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, שתקדוש-ברוך-הוא יחיד ומיוחד - הוא ודעתו הכל אחד ממש, ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים, ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, עד שלשול קטן שבים, ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ. - אין דבר נעלם ממנו, ואין ידיעה זו - שהוא יודע את כל הנבראים,

לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס-ושלום בו יתברך. ואם כן, - כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס-ושלום, אלא: על-כרחי מהותו

מוסיפה בו ריבוי והרפכה בלל, - של דבר נוסף, מאחר שאינה רק ידיעת עצמו, - ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומיוחדים בו, ועצמותו ודעתו הכל אחד. ולפי שזו קשה מאד לצייר בשכלנו, - ידיעה כזו, על כן - אמר

9. איוב לב, ז. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקטן שבכל הבריות - רש"י חולין (מ, א) שבים [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]."
11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הפחות בצורה - חשיבות - שבכל הברואים - ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט - וראה ב"ר רפ"ח."
12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כאן נסתים כל הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור בענין: ודבר זה כו', ורק מסתייע מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת כל הכתוב לעיל. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' שכתב הרמב"ם - כ"ז הוא יחוד, עבודת כאו"א [ולא יחוד - ע] דשייך לאנשי מעלה וכו'].
לכאורה סיוס הענין ברמב"ם על אתר: ודבר זה אין בלב האדם (איזה שיהי) להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא שהנביא אמר כי לא מח' כו" - וע"כ מבאר דע"כ אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) ודייק בלשונו "לצייר" שאינו רגיל כלל. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - מוכח דסו"ס אפשרי לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממש"ך - החקר גו' העיני גו' - משמע דא"א. וכן לעיל: ודבר זה אין כח כו' להכירו כו'. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתו ללא ספק (שהרי רואה הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין כלל איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתו אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - בשעת מעשה רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) להבין בשכל שאין מקום להקשות בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) א"א להבין בשכל (בידיעת החיוב) איך זה המציאות דאח"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט בפ"ע. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (בידיעת החיוב) וכנ"ל בעניני הציור. ובה מתורצת ג"כ הסתירה: דחקר אלקה וכן להכירו בלב - א"א (היינו בידיעת החיוב) [אבל אפשר

אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חס-ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אין-סוף. ברם, על

פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין-סוף ברוך-הוא מצמצם עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אין-סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'¹⁷.

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתוב החקר אלוה תמצא וגו' וכתוב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

הנביא¹⁴: "כי גבהו שמים מארץ – כן גבהו דרכי – ואמר הקב"ה, מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם", וכתוב¹⁵: "החקר אלוה תמצא וגו'", וכתוב¹⁶: "העיני בשר לך, אם כראות אנוש תראה", שהאדם רואה ויודע כל הדברים –

שהוא יודע, בידיעה שחוץ ממנו, – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתוסף בו דבר זה, והקדושי-ברוך-הוא – יודע הכל, בידיעת עצמו, עד כאן לשונו – של הרמב"ם. [ע"ז שם בהלכות יסודי התורה. והסכימו עמו חכמי הקבלה, כמבואר בפרדס מהרמ"ק זכרוננו לברכה]: – שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי

בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא תמצא, על בוריו, וכן בפ"ב להבינו על בוריו - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושיית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - ועפ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה שאפשר - וה"ז הסברה וידיעה בשכל ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' בכלל - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי וי, ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "לצייר בשכל". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י ריבוי בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "לציור" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדני"ע". 14. ישע"י נה, ט. 15. איוב יא, ז. 16. שם, י, ד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת" כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות".

המשך ביאור למס' ובא מצינא ליום ראשון עמ' 1

גמרא

18 אחרת, ומדוע חייב לקבלו בביתו. מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לֹא
19 צְרִיכָא, מדובר דָּאֵמַר לִיה המשכיר 'עֲלִיָּהּ זוּ שְׂאֵנִי מְשַׁבֵּיר לָךְ, כִּי
20 סְלִקָא – כשהיא קיימת על הבית סְלִיק בְּהֵרָה – עלה וגור בה. וְכִי
21 נְחִית – כשהיא נופלת ומתקלקלת חוֹת בְּהֵרָה – רד וגור תחתיה,
22 בבית'.
23 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מֵאִי לְמִימְרָא – מהו החידוש, ודאי שידור
24 בבית כאשר התנו. מתרצת הגמרא: אֵלֵא אָמַר רַב אַשִּׁי, מדובר
25 דָּאֵמַר לִיה המשכיר 'עֲלִיָּהּ זוּ שְׂעַל גַּבִּי בֵּית זֶה אֲנִי מְשַׁבֵּיר לָךְ,
26 שמשמע, דְּהָא שְׂעַבֵּד – ששעבד המשכיר את הבית 'עֲלִיָּהּ, ולכן
27 דר השוכר בבית. וְכִי הָא – דִּין זֶה דוּמָה לְדִין דָּאֵמַר רַבִּין בַּר רַב
28 אָדָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּאֶדְם אֶחָד שְׂאֵמַר לְחַבְרֹו, 'דְּלִית – גפן
29 זוּ שְׂמוּדִלִית עַל גַּבִּי פְרִסְק וְעַץ פְּרִסְקוֹן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְנִעְקַר
30 הַפְּרִסְק, ותבע הלוקח שיטע שם המוכר פרסק אחר, שהרי מכר לו
31 גפן המודלית על פרסק, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי רַבִּי חִיָּא, וְאָמַר רַבִּי חִיָּא
32 למוכר, 'חֵיב אָתָּה לְהַעֲמִיד לוֹ פְרִסְק, כִּל זֶמַן שְׂהַדְלִית קַיִמָא
33 וְקַיִמָתוּ. ואם כן, לשון זוּ משמע שהאפרסק משועבד לדלית, וכן
34 הלשון 'עֲלִיה שַׁעַל גַּבִּי בֵּית זֶה' משמע שהבית משועבד לעליה.
35 הגמרא מבררת כיצד דר השוכר בבית: בְּעֵי רַבִּי אָבָא בַר מִטְּלִ,

1 מבררת הגמרא: מה ששינו שכשנפתחה הרצפה, יורד השוכר
2 ודר בבית, כְּכִמָּה נפחתה. מבארת הגמרא: רַב אָמַר, כשנפחתה
3 בְּרוּבָה. וְשְׂמוּאֵל אָמַר, אפילו נפחתה בְּאֶרְבָּעָה טפחים, רשאי
4 השוכר לרדת. מבארת הגמרא: רַב אָמַר דוּוּקָא בְּרוּבָה, אֲכַל
5 בְּאֶרְבָּעָה טפחים לֹא, שכן אם לא נפחתה ברובה, הרי חסר
6 לשוכר רק מקום הנחת כלי, ויתן לו בעל הבית מקום למטה
7 להניח כלי זה, ואין לשוכר טענה, שכן אָדָם דָּר גַּם כְּשֶׁחֲצִי
8 לְמִטָּה וְחֲצִי לְמַעְלָה – שמקצת כליו למטה וקצתם למעלה.
9 וְשְׂמוּאֵל אָמַר, אף אם נפחתה בְּאֶרְבָּעָה טפחים, יכול השוכר
10 לירד, שכן אִין אָדָם דָּר חֲצִי לְמִטָּה וְחֲצִי לְמַעְלָה, וחייב
11 המשכיר להעמיד לו דירה ראויה.
12 מבררת הגמרא: חֵיבֵי דְמֵי – באיזו לשון השכיר את העליה. אִי
13 מדובר דָּאֵמַר המשכיר 'עֲלִיָּהּ זוּ אֲנִי מְשַׁבֵּיר לָךְ, ולא התחייב על
14 עליה אחרת, אם כן מזלו של השוכר גַּרְם שְׂאֵוָא וְהִלְכָהוּ
15 ונתקלקלה עליה זו, ואין המשכיר חייב לתקנה. וְאֵלֵא אם מדובר
16 דָּאֵמַר לִיה המשכיר 'מְשַׁבֵּיר אֲנִי לָךְ 'עֲלִיָּה' סָתָם, ולא הזכיר 'זו',
17 קשה, שהרי יכול המשכיר לִזְנֵר לִיה אַחֲרֵיתֵי – להשכיר לו עליה

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יז סיון	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פג-פז. תניא: פרק ו. והנה . . . 160 בחסד.</p>			
<p>ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.</p>			
<p>תרגום</p>			
<p>שלא להנות מעולם הזה במלא המובן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.</p>			

ה'תש"ג	יח סיון	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: והנה מהתכללות . . . "פא" בשמש.</p>			
<p>בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו, בין זמן בין צער, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חסוֹשֶׁלֹם מפלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאלה שלמה.</p>			

ה'תש"ג	יט סיון	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: צ-צו. תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.</p>			
<p>בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה - בחרף מתחיל משעה העשירית לילה, ובקיץ משעה הרביעית לפנות בקר. - שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה - עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מתקור: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, כוונתי ועוד, על פי תורת החסידות.</p>			

יום רביעי

יום רביעי

כ סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צו"קג.
תניא: פרק ז. ובוה . . . פב- עליו כלל.

מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

תרגום

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מבנה השכל והמדות של חסיד הוא לפי ערך ה'יחידות' הראשונה שלו אצל הרבי שלו. היחידות הראשונה היא לפי ערך מהות עצמו של החסיד. לפי אופן מהות עצמו - כזה סדר עבודה נותן לו הרבי.

יום חמישי

יום חמישי

כא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: והנה גדר . . . פב- סטרין

רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

תרגום

רבנו בספר של בינונים פרק ג' אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, שיהידי אינו רוצה ואינו יכול להפרד חסדו שלום מאלקות, זהו מעצמות אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מענין הספירות, דראשיתם היא ספירת החכמה.

יום שישי

יום שישי

כב סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.
תניא: והנה אעפ"י . . . 164- לתחתונים.

לאמירת "והביאנו לשלום כו" מכתבים תחלה ב' הציציות דלפניו, אחר-כך מצדדים ציצית כנף השמאלי דלאחוריו, אחרי זה ציצית דכנף הימין ואחזים אותם בין קמיצה לגרת דיד שמאל.
נושקים הציציות שש פעמים, הינו באמירת תבות: ציצית, ציצית, לציצית, אמת, קימת, לעד.

שבת
קודש

שבת

כג סיון

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁבָּמָה. יוֹם הַתְּנוּעוֹת.
שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: שְׁלַח, שְׁבִיעֵי עִם פִּירֵשׁ.
תְּהִלִּים: קַח־קִיב.
תְּנִיא: וְהֵנָּה כַּמֶּשׁ . . . פֶּגֶם מֵהֶרְמֵק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאך א חסידישער נה"ב.

תרגום

מַעֲנֵה אֲדָנַי אָבִי זְקַנֵי מוֹרֵי וְרַבֵי [מֵהַר"ש] לְאֲדָנַי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵי [הַרְש"ב] בְּיַחֲדוֹת חֹרֶף תַּרְל"ה: הַיֵּצֵר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דְּדוֹקָא, כִּי לְפַעְמִים הוּא שׁוֹעַל פִּקְחַ שְׁבַחֲיוֹת, וְצָרִיכִים לְחֻכְמָה מְרַבָּה לְהַבִּין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלְפַעְמִים הוּא מֵתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשׁ צְדִיק תָּמִים עָנוּ וּבְעַל מְדוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁלוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר מֵתְעוֹרֵר חֶשֶׁק גָּדוֹל לְלַמֵּד חֲסִידוֹת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאִיזֵה הַשְּׁפָלָה, וּבְאִמַּת הַנְּהָה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֵר וּמִתְחַבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְמַנּוּעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדוּמָה.

וּנְקוּט הָאִי כִלְלָא [וְאֶחָזוּ כִלְלָא זֶה] בְּיַדְךָ וְזָכַר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָל דְּבַר הַמוֹעִיל אוֹ מְבִיא לְעִבּוּדָה בְּפִעֲלָה, הֵנָּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתְּהִיָּה לְדַבָּר זֶה – אִפְּלוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדְּבַר הַיֵּתֵר נְעֻלָּה – הוּא רַק מִתְחַבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית.

וּסִיִּם אֲדָנַי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵי [הַרְש"ב] נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן: עַד אֲזַי לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתְּכֵן נֶפֶשׁ בְּהֵמִית [בְּלְבוּשׁ] יֵרָא שְׁמִים, שְׁלֹא לְדַבָּר עַל נֶפֶשׁ בְּהֵמִית [בְּלְבוּשׁ] "חֲסִידִי".

המשך ביאור למס' ובא מציעא ליום שני עמ' 1

בנפילתם, שְׁמִיר הַבְּעֵלִים מִלְּשָׁלֵם, שֶׁכֵּן הוּא אֲנוֹס, שֶׁלֹּא הִיָּה יוֹדֵעַ
שִׁיפְלוּ. אֲךָ אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁהוּא עוֹמֵד לִיפּוֹל, וְנִתְּנוּ לוֹ זְמַן,
שֶׁבִּתּוֹךְ זְמַן זֶה הוּא חַיִּיב לְקַיֵּץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכּוֹתֵל, וְנִפְּלוּ
בְּתוֹךְ הַזְּמַן – לִפְנֵי שֶׁעֲבַר זְמַן זֶה, שְׁמִיר הַבְּעֵלִים שֶׁכֵּן הִיָּה אֲנוֹס. אֲךָ
אִם לֹא קִצַּץ אֶת הָאֵילָן וְסִתַּר אֶת הַכּוֹתֵל בּוֹמֵן שְׁנֵתָנוּ לוֹ, וְהֵם נִפְּלוּ
לְאַחַר הַזְּמַן, חַיִּיב, שֶׁכֵּן פִּשְׁעוּ.
מִי שֶׁהָיָה כּוֹתֵלֵוּ סְמוּךְ לְגִינַת הַבֵּירוֹ, וְנִפְּלָה לְשֵׁם הַכּוֹתֵל, וְאָמַר לוֹ
חֲבִירוֹ לְבַעַל הַכּוֹתֵל, פָּנָה אֲבָנֶיךָ מִגִּינָתִי, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַכּוֹתֵל,

האם יכול אדם לפרוע לשכירו באופן שונה ממה שהתנו.
1 וכן בית הבר, שבו עושים שמן מזיתים, שהוא גבוי בפלע – שאינו
2 בנין על הקרקע, אלא אדם חפר בצלע ההר ועשה שם בית הבר,
3 וגינה אחת על גבוי – על גבי הסלע שהוא גגו של בית הבר, והגינה
4 שייכת לאדם אחר, ונפחת גג זה, הרי פעל הגינה יורד וזורע למטה
5 בקרקע בית הבר, עד שיעשה בעל בית הבר לבית ברו כישין – גג
6 עגול כמין קשת, ויתן עליו בעל הגינה עפר, ויזרע שם.
7 הכותל והאילן שנפלו מרשות הבעלים לרשות הרבים, והזיקו
8

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ז סיון ~

בין דם לדם

בכלל גזירת הכתוב המטהרת דם קושי שהיא רק בדם הנובע ממצב המוגדר בהלכה כלידה.

ואילו ה'חתם סופר' (נדה לו, ב) ביאר באופן אחר: אמנם מבחינת קושי הלידה אין חילוק בין לידה רגילה להפלה, אולם הקובע לענייננו הוא האם הדם נגרם 'מחמת וולד', ובכך יש הבדל במציאות בין הפלה ללידה רגילה. בעוד שבלידה הוולד גורם לדם לצאת כאשר הוא 'מושך' את הדם עמו ביציאתו, הרי בנפל שעדיין לא הגיע זמנו לצאת אלא שמחמת חולי הגוף הוא דוחה את הוולד לצאת קודם זמנו, הרי החולי הוא הגורם ליציאת הדם, ולכן אין זה בכלל דם הבא מחמת וולד אלא דם הבא מחמת עצמה. ומדבריו נראה שדין 'אין קושי לנפלים' נאמר רק כאשר ההפלה היא מחמת חולי, מאחר והדם בא כתוצאה מהחולי ולא מיציאת הוולד, אך בהפלה יזומה שידוע שאיננה מחמת חולי, הרי הדם הוא בכלל 'דם הקושי' שאינו מטמא (מנחה טהורה, נדה ע"ב 506).

הלכות איסורי ביאה פרק ז, הלכה א: מְעַבְרַת שֶׁהִתְחִילָה לְהַצְטַעַר, וְאֶחְזוּתָהּ חֲבֵלִי לְדָה, וְהִתְחִיל הָדָם לְצֵאת קָדָם שֶׁתֵּלֵד – אוֹתוֹ הָדָם, הוּא הַנִּקְרָא 'דָם הַקָּשִׁי'... וְאִם בָּא בִימֵי וַיִּבְתָּה – הָרִי זֶה מֵהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנֻכָה: "דָם יִהְיֶה זִבְחָה בְּבִשְׂרָה" – מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוֹ, זִבְחָה מִחֲמַת עֲצָמָה, וְלֹא מִחֲמַת וָלֶד; וּבִלְבָד שֶׁתֵּלֵד וָלֶד חַי; אֲבָל אִם הִפִּילָה – אִין קָשִׁי לְנִפְלִיִם. מְבוּרָא כַּאֲן כִּי דָם הַיּוֹצֵא קוֹדֵם לִידָה רְגִילָה אֵינְנו מְטַמָּא, אֲךָ דָם הַיּוֹצֵא בְּמַהֲלַךְ הַפִּלָה אֵינּוּ בְּכֻלָּל זֶה וְהוּא מְטַמָּא כְּשֶׁאֵר דְּמִים ("אין קושי לנפלים").

וכתבו הפוסקים (ראה כרתי ופליתי סי' קצד ס"א), כי אין לפרש שבלידת נפל אין קושי כמו בלידה רגילה, שהרי המציאות מוכיחה כי הקושי בלידת נפל גדול יותר מאשר בלידת ולד חי, אלא שאף שבפועל יש קושי, אין 'דין קושי' בנפלים, היינו שקושי זה אינו נכלל בדין הנלמד מהפסוק שדם הלידה טהור. ובטעם הדבר ביאר הכריתית ופליתי (שם) ש"אין זה קרוי לידה". כלומר, אף שדם זה בוודאי בא 'מחמת ולד', אין הוא

~ יום שני י"ח סיון ~

מדוע כתמים מטמאים?

המקור וטמא. והט"ז (יור"ד סי' קק סק"ב) ביאר: כיון שרוב דמים שיוצאים מאשה שאין לה מכה הם מהמקור אין זה נחשב כלל לספק, ויש רק ספק אחד, שמא הדם לא בא מגופה.

וב'תורת השלמים' (יור"ד שם) העיר על זה: הרי כנגד 'רוב דמים מן המקור' יש 'רוב נשים מרגישות כשרואות דם', ואם-כך אף אם הדם הוא מגופה, עדיין יש להסתפק שמא לא בא מן המקור, כיון שלא הרגישה.

וה'תפארת ישראל' (לבעל ה'כרתי ופליתי', יור"ד שם) ביאר: יש כאן רק ספק אחד, האם הדם בא מן המקור ומטמא או שמא בא ממקום טהור, כי מה לי אם הדם מעליה או מפצע בגוף – הספק אחד הוא, האם הוא דם נדה או דם טהור.

הלכות איסורי ביאה פרק ט, הלכה ב: הַרְוָאָה בְּתָם דָּם עַל בִּשְׂרָה או עַל בְּגָדֶיהָ – אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְגִישָׁה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּדָקָה עֲצָמָה וְלֹא מִצָּאָה דָּם – הָרִי זֶה מִמָּאָה, וּבְאֵלוֹ מִצָּאָה דָּם לְפָנִים בְּבִשְׂרָה; וְטַמָּאָה זֶה בְּסַפֵּק, שֶׁמָּא בְּתָם זֶה מִדָּם הַחֲדָר בָּא.

הקשה ה'כסף משנה': מדוע כתמים מטמאים אף שלא הרגישה ואף בדקה עצמה ולא מצאה, ואמנם טמאה זו היא בספק מן התורה (וספיקא דאורייתא לחומרא), אבל כאן הרי זה 'ספק ספיקא': ספק שמא לא בא הדם מגופה, ואף אם בא מגופה ספק שמא בא מן העליה ולא מן המקור?

ותירץ: איסור נדה הוא איסור חמור, ולכן החמירו בו חכמים. ועוד יש לומר: כיון שאין לאשה במה לתלות מאין בא הכתם, אין כאן ספק והרי זה נחשב שבא מגופה ויש כאן רק ספק אחד – שמא בא מן העליה וטהור או שבא מן

~ יום שלישי י"ט סיון ~

גירות בזמן הבית ובזמן הזה

לברית, אלא חיוב בפני עצמו שאי־קיומו מעכב את שלימות הגירות (דוגמא לדבר: מי שאינו נימול בעצמו או לא מל את בנו, אסור באכילת קרבן פסח).

ומאחר ובזמן הזה אין אפשרות להקריב קרבנות וממילא אין חיוב, אין כאן דבר המעכב את הגירות. ובכך שונה הבאת הקרבן ממילה וטבילה, כי בעוד שמי שאינו יכול לטבול או למול לא יוכל להתגייר, הרי חיוב הקרבן אינו מהדברים המכניסים לברית, ואם אין חיוב ממילא אין מניעה.

ולפי־זה יש לחדש, כי הגרים שהתגיירו בימינו יוכלו לאכול קדשים כשיבנה בית המקדש, עוד קודם שיביאו את קרבנם. ואע"פ שבזמן הבית אסור לגר לאכול בקדשים לפני הבאת הקרבן, כי כאשר הגירות היא בזמן שיש חיוב קרבן הרי אי קיום החיוב מעכב את שלימות הגירות ואסור באכילת קדשים, אך כשהגירות נעשתה בזמן זה ולא חל חיוב להביא קרבן, אי־הבאתו אינה מעכבת את הגירות, ומאחר וכבר חלה הגירות הרי הוא כשאר ישראל, וגם כשיתחייב בקרבן כשיבנה המקדש, אין קיום החיוב מעכב את הגירות מאחר שכבר הושלמה.

(לקוטי שיחות כו, ענף 160)

הלכות איסורי ביאה פרק יג, הלכה ה: ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה; ובשיבנה בית המקדש, יביא קרבנו.

לכאורה, הגירות בזמן הזה לוקה בחסר, שהרי נעדר ממנה אחד משלושת המרכיבים הפועלים את הגירות, ואע"פ שאין זה מעכב (ולכן אפשר להתגייר בימינו) אך מכל־מקום אין הגירות מושלמת.

מלשון הרמב"ם "ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה" משמע שתהליך הגירות בזמן הזה שונה במהותו מזמן הבית, ונעשה על ידי מילה וטבילה בלבד. ומה שהוסיף "וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן" אין זה כהשלמת תהליך הגירות אלא כחיוב בפני עצמו.

ביאור הדברים:

עצם הכניסה לברית, גם בזמן הבית, נעשית על ידי מילה וטבילה, אלא שבנוסף לכך חל חיוב על הגר להביא קרבן, ואי־קיום החיוב מעכב את שלימות הגירות, כדברי הרמב"ם (הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב) שגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבן אינו אוכל בקדשים משום ש"קרבנו עכבו להיות גר גמור", אך אין זה משום שהקרבן הוא אחד הדברים המכניסים

~ יום רביעי כ' סיון ~

מה נחשב 'חילול' מכהונה?

שאינו בו קדושת כהונה כלל והרי הוא נחשב כזר גמור, ואם אכל תרומה צריך לשלם חומש. ומבואר מכך שהאשה שנבעלה ביאת איסור אינה מתחללת לגמרי לעניין אכילת תרומה, ולכן הבוזעל אינו עובר על איסור 'לא יחלל' (אור שמח).

ויש המבארים באופן אחר:

אף שעל ידי ביאת האיסור, הגרושה נפסלת מאכילת תרומה, אין זה נחשב כחילול קדושת כהונה, כי היתר אכילת התרומה אינו שייך לעצם דין הכהונה אלא הוא דין צדדי הנובע ממנה, שהרי אפילו בהמה של כהן או עבדו הכנעני אוכלים בתרומה כמו שנאמר (ויקרא כב, יא) "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו", הגם שבוודאי לעבד או לבהמה אין קדושת כהונה.

ולכן, אע"פ שבביאת הגרושה לכהונה הרי היא נפסלת מאכילת תרומה, אין זה נחשב 'חילול' מקדושת כהונה, שכן היתר אכילת התרומה מלכתחילה אינו חלק מעצם דין הכהונה אלא הוא דין נפרד (שמחת התג, ז).

הלכות איסורי ביאה פרק יז, הלכה ג: אָבֵל בְּהֵן גְדוּל שְׂבָעֵל אֶלְמִנָּה - לֹזְקָה אֶחָת... שְׁנֵאמַר: "לֹא יִחַלֵּל" - בֵּינָן שְׂבָעֵלָה, חֲלָלָה וּפְסָלָה לְבָהֳנָה; אָבֵל זֹנֶה וְחֲלָלָה וְגֵרוּשָׁה - הֲרֵי הֵן מְחַלְלוֹת וְעוֹמְדוֹת קִדְּם בְּעֵלְתָּו.

לכאורה יש להבין: אמנם זונה או חללה היתה מחוללת מלכתחילה מקדושת הכהונה ולכן הכהן שבא עליה אינו עובר על 'לא יחלל', אולם אשה שהתגרשה אינה מחוללת מכהונה אלא רק לענין איסור להינשא לכהן, אבל אינה נפסלת בכך מאכילת תרומה אם היא זכאית לכך (נגון אם היא בת כהן או שיש לה בן כהן), וכאשר היא נבעלת לכהן הרי היא נפסלת מאכילת תרומה, ומדוע אין בכך איסור 'לא יחלל'?

והביאור:

הפסול של האשה לאכילת תרומה כאשר נבעלה לכהן אינו נחשב 'חילול' גמור, שכן נפסק להלכה שאף אם עברה ואכלה אינה חייבת לשלם חומש כזר שאכל תרומה, בשונה מכהן שנולד מלכתחילה כ'חלל' (כגון שנולד מביאת איסור לכהונה)

~ יום חמישי כ"א סיון ~

כהני חזקה' מה דינכם?

ו'כהני חזקה' יכולים לעלות לדוכן ולשאת כפיהם (אף שזר אסור בה מן התורה) ולפדות בן בכור.

אך ה'שבות יעקב' (ח"א סי' צג) סובר ש'כהני חזקה' אינם אוכלים תרומה של תורה מעיקר הדין, כי כיון שאין להם כתב יוחסין, הורעה חזקתם ואינם אלא ספק כהנים ורק תרומה דרבנן יכולים לאכול. אמנם לענין נשיאת כפים גם ספק כהן נושא כפיו, ואף שזר הנושא כפיו עובר באיסור 'עשה' (כתובות כה, ב) – הרי לאידך גיסא אם הוא כהן ולא ישא כפיו יכול הוא לעבור על שלוש מצוות-עשה, ולכן תיקנו חכמים שישא כפיו.

וה'צמח צדק' (שו"ת אהע"ז סי' י"א ס"ק ד"ח) הסתמך על שיטת הרמב"ם ש'כהני חזקה' אינם כהנים גמורים – ובדיון בענין בת כהן, שההלכה היא שנישאת למי שאינו כהן רק אם הוא תלמיד חכם (אהע"ז סי' ב ס"ח), כתב שיש להקל ולהתיר לה להינשא למי שלמד רק מסכת אחת ואין לחשוש שמא אינו תלמיד חכם כראוי, כיון שכהנים בזמן הזה הורעה חזקתם.

הלכות איסורי ביאה פרק כ, הלכה א: **כָּל הַכֹּהֲנִים שְׂבוּמֵן הָיָה – בַּחֲזֻקָה הֵם כֹּהֲנִים, וְאִינָן אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקִרְיָתוֹ הַגְּבוּל (תרומה) וְהוּא שְׂתֵּהִיָּה תְרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם (תרומה בזמן הזה), אֲבָל תְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה (תרומה בזמן הבית) ... אִין אוֹכְלֵי אוֹתָהּ אֶלָּא פְּהֵן מִיָּהִס.**

לדעת הרמב"ם 'כהני חזקה' שאין עדות גמורה על יחוסם אוכלים בתרומה מדרבנן, אבל לא בתרומה של תורה.

וכתבו אחרונים (שו"ת מהרי"ט ח"א סי' פה, חתם סופר כתובות כה, ב):

מדין תורה 'כהני חזקה' מוחזקים אף לתרומה של תורה, אלא שמדרבנן החמירו, כי אם יאכלו תרומה של תורה יבואו להעלותם ליוחסין. כלומר, אם יראו אותו אוכל תרומה בחזקת שהוא כהן, יחזיקוהו ככהן מיוחס ויעבור בעבודת המזבח (המותר רק לכהן מיוחס ולא לכהן חזקה), אבל באכילת תרומה מדרבנן (שאין בה עון מיתה כבתרומה של תורה) לא חששו שיעלו ליוחסין. וכן לא החמירו לענין דיני תורה אחרים,

~ יום שישי כ"ב סיון ~

מי צריכה כסוי ראש?

ללכת בשער גלוי, מדובר בתנאי שהשערות קלועות ואינן פתוחות לגמרי (או"ח שם).

ותמה על כך ה'מחצית השקל': איך יתכן לומר שבתולה אסורה ללכת בשער פתוח, והרי הנוהג הנ"ל – שבתולה יוצאת וראשה פרוע – מסבירו רש"י: "שערה על כתפה", דהיינו שער לא קלוע?

יש, אמנם, כאלה הנוהגים כדברי ה'מגן אברהם' "שאמהות היו מקלעין קליעת השער לבנותיהן שלא תלכנה סתורות ראש" (שבט הלוי ה, רטו).

אך אדמו"ר הזקן (שו"ע אהע"ז סי' עה, ד) פסק ש'בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות כנגדן' – ולא חילק בין שער פתוח לקלוע.

הלכות איסורי ביאה פרק כא, הלכה יז: **לא יתְלַבו בְּגוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי רֹאשׁ בְּשׂוּק, אַחַת פְּנוּיָה וְאַחַת אִשֶּׁת אִישׁ.** האם נערה צריכה ללכת בכסוי ראש לפני הנישואין?

ה'בית שמואל' (אה"ע סי' כא, ב) ופוסקים נוספים סוברים שבתולות מותרות ללכת גלויות ראש, וזה דרכן. מה שהרמב"ם מזכיר 'פנויה', כוונתו לאלמנה וגרושה בלבד.

דבריהם נסמכים על משנה מפורשת (כתובות טו א), שיציאת אשה מביתה כאשר שער גלוי מהווה סימן להיותה בתולה. גם ב'שלחן ערוך' נפסק שמותר לקרוא קריאת שמע כנגד שער הבתולות, כי "דרכן לילך פרועות הראש" (או"ח סי' עה, ט"ו).

אך ה'מגן אברהם' מצדד לומר, כי זה שדרך הבתולות

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

גבינות הגויים

תְּאֵנִים, וְהָרִי הֵן נִפְרִין פְּנִינָה – חֲרוּז מִקְצַת גְּאוּנִים שֶׁהֵיא אֲסוּרָה; שֶׁכֶּבֶד נִזְרוּ עַל כָּל גְּבִינַת הַגּוֹיִים, בֵּין שֶׁהַעֲמִידוֹת בְּדָבָר

הלכות מאכלות אסורות פרק ג, הלכה יד: **גְּבִינָה שֶׁמֻעָמִידִין אוֹתָהּ הַגּוֹיִים בְּעֶשְׂבִים, אוּ בְּמֵי פְרוֹת כְּגוֹן שֶׁרָף**

ובזמנינו אין חשש לנחשים, סיבת האיסור בטלה לגמרי ולכן הותר (פרישה שם סי' קטו סק"ח, ועיין ב"ח שם).
 ויש סוברים, שאפילו אם היהודי נמצא בייצור הגבינה על ידי הגוי ורואה שנעשתה בכשרות אין זה מועיל, בשונה מאיסור חלב עכו"ם שהותר כאשר היהודי רואה את החליבה, מאחר וכאמור חכמים אסרו את גבינת הגויים אף כאשר אין חשש עירוב כלל (ש"ך שם סק"ט), אולם לדעת הרמ"א (שם) כאשר ישראל נוכח בשעת הייצור, אין זה בכלל הגזירה והפוסקים הסתפקו בדין גבינות רכות, שבתהליך ייצורן אין שימוש כלל בחומרים חיצוניים: יש שכתבו שהגזירה חלה רק על גבינות שעשייתן הוא על ידי עירוב דבר אחר, ואלו נאסרו גם כאשר ידוע בוודאי שהשתמשו בדבר כשר, אך גבינות המיוצרות ללא תערובת של גורם חיצוני אינן בכלל הגזירה (ראה אגרות משה יו"ד ב, סי' מח), אולם יש סוברים כי גם גבינות אלו הן בכלל הגזירה ואסורות (ערוך השולחן יו"ד סי' קטו סקט"ז).

אָסוּר בִּין שְׁהַעֲמִידוֹהָ בְּדָבָר מְתָר - גְּזֵרָה, מִשּׁוּם שְׁהַעֲמִידוֹהָ בְּדָבָר אָסוּר.
 כדברי הרמב"ם נפסק ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קטו ס"ב) שאמנם איסור גבינת הגויים הוא מחשש שנוצרה באמצעות עור של נבלה (ראה לעיל ה"א), אך למעשה גזרו עליה איסור גמור, וגבינה של גויים אסורה גם כאשר ברור שלא השתמשו בייצורה בדבר אסור.
 מאידך, לגבי איסור שתיית מים מגולים מחשש ששתה מהם נחש, נפסק (ש"ע שם סי' קטו ס"א) ש"עכשיו שאין נחשים מצויים בינינו - מותר", ואין אומרים שהגזירה קיימת גם כאשר אין הטעם קיים.
 וביאור החילוק:
 בנוגע לגבינת גויים, גם אם לגבי גבינה מסוימת אין חשש שנעשתה מאיסור, עדיין החשש קיים לגבי גבינות אחרות, ומאחר וסיבת האיסור בכללותה קיימת, האיסור עומד בתוקפו לגבי כל הגבינות, אך לגבי מים מגולים, מאחר

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שני עמ' א

10 עַד שִׁתֵּן לוֹ בַעַל הַבַּיִת אֶת יִצְיָאוֹתָיו - אֵת הַהוֹצָאוֹת שֶׁהוֹצִיא
 11 בַּבְּנֵיית הַבַּיִת, וְאֵיזוּ יֵצֵא מִהַבַּיִת וַיִּבְנֶה אֶת הָעֵלְיָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,
 12 אִף זֶה דֶּרֶךְ בְּתוּךְ שָׁל חֲבִירוֹ - הֲרִי דַר בַּעַל הָעֵלְיָה בְּבֵית חֲבִירוֹ
 13 וְשָׁהִי קִיבֵל כָּל הַהוֹצָאוֹת, וְאִף שֶׁלֹּא נִפְסַד בֹּזֵה חֲבִירוֹ, הוּא צָרִיךְ
 14 לְהַעֲלוֹת לוֹ שֶׁכֶר - לְשֵׁלֶם שְׂכִירוֹת, שֶׁכֵּן הַחֹזֵר הַהוֹצָאוֹת נִרְאֶה
 15 כְּפָרְעוֹן הַלּוֹאֵה, וְאִם יִקְבַּל עוֹד אֶת הַמְּגוּרִים בַּחֲנֹם, זֶה נִרְאֶה
 16 כְּרִבִּית. אֲלֵא כִּיבֵד יַעֲשֶׂה, בְּעַל הָעֵלְיָה בּוֹנֵה אֶת הַבַּיִת וְאֵת הָעֵלְיָה,
 17 וּמְקַרְהָ אֶת הָעֵלְיָה - בּוֹנֵה אֶת תְּקֵרַת הָעֵלְיָה, וְכֵל מֵה שֶׁנֶּצֶרַךְ
 18 שְׁתָּהָ רְאוּהָ לְמַגּוּרִים, וְיִוָּשֵׁב [דַּר] בְּבַיִת עַד שִׁתֵּן לוֹ בַּעַל הַבַּיִת
 19 אֶת יִצְיָאוֹתָיו, וְבוֹה לֹא נִהְנֶה כָּלל בְּמֵה שֶׁדַּר בְּבַיִת, שֶׁכֵּן הִיָּה לוֹ
 20 מְקוֹם אַחֵר לְדוֹר, וְלִכֵּן אֵינּוּ צָרִיךְ לְשֵׁלֶם שְׂכִירוֹת:

1 ואחר כך נופלים, שהוא שופך שלא במקום החור שבמעזיבה,
 2 והמים נמשכים מעצמם לחור ונשפכים למטה. ואם כן, אין העליון
 3 מויק במישרין וגירי דליהו, אלא המים מעצמם מוזיקים, ולכן
 4 לדעת רבי יוסי על הניזק והתחתון להרחיק עצמו ולתקן:

משנה

5 המשנה ממשיכה להשמיע דיני בית ועלייה שנפלו: הַבַּיִת וְהָעֵלְיָה
 6 שָׁל שְׁנַיִם - בֵּית הַשִּׁייר לְאָדָם, וְהָעֵלְיָה שְׁעֵלֵי שְׂיִכַת לְאָחֵר,
 7 שְׁנַפְלוּ, וְאָמַר בְּעַל הָעֵלְיָה לְבַעַל הַבַּיִת לְבָנוֹת אֶת הַבַּיִת, כִּדִּי שְׂיִוְכַל
 8 בַּעַל הָעֵלְיָה לְבָנוֹת עֲלָיו אֶת הָעֵלְיָה, וְהוּא - בַּעַל הַבַּיִת אֵינּוּ רוֹצֵה
 9 לְבָנוֹת, הַדִּין הוּא, שֶׁחֲרִי בְּעַל הָעֵלְיָה בּוֹנֵה אֶת הַבַּיִת, וְדַר בְּתוֹכָהּ,

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום שישי עמ' ב

12 עֲלִיָּה לְאַחֵר מִיתְתָּהּ, וְאֵיכָא דְאָמְרִי שֶׁלֹּא פָּא עֲלִיָּה. דְאָמְרִי לָהּ פָּא
 13 עֲלִיָּה, הָא דְמְמַנָּה בְּדַבְּשָׁה הִיָּה לְתִּבְנִיָּה לְיִצְרָה - לְיִישֵׁב אֶת יִצְרוֹ.
 14 וְדְאָמְרִי לָהּ לֹא פָּא עֲלִיָּה, הָא דְמְמַנָּה, כִּי הִכִּי דְנִאֲמָרוּ הָאנְשִׁים
 15 שְׂאִינִם יוֹדְעִים שְׁמֵתָהּ, שְׁבַת מְלֶךְ נֶסֶב [נִשְׂאָה].
 16 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמֵרָא לְסַפֵּר אֶת מַעֲשֵׂי הוֹרְדוֹס: לְאַחֵר שְׁמֶלֶךְ הוֹרְדוֹס,
 17 יַדַּע שְׁעַבַד פְּסוּל לְמַלְכוּת, וְאָמַר בַּלְבוּ, מֵאַן דְרִישׁ מִהַפְּסוּק (דְּרַיִם
 18 יז טו) מְקַרְבֵּי אֲחִיד תְּשִׁים עֲלֶיךָ מְלֶךְ שִׁיְהִיָּה הַמֶּלֶךְ מִהַמּוּבָחַר
 19 שְׁבִאחִיר, וְלֹא עַבַד, רַבְּנֵן הֵם, קָם וּמְמַלִּינְהוּ לְבִילְהוּ רַבְּנֵן, וְשִׁבְקִיָּה
 20 ו-הַשְּׂאִיר בַּחֲיִים לְכָבֵד בְּן בּוֹטָא, לְמַשְׁקַל עֲצָה מְנִיָּה - כִּדִּי לִיטוּל
 21 מִמְּנֵו עֲצוֹת.

1 שאמרה, כל עבד שימרוד עכשיו, יצליח. קם, וקמליננהו לכוּלְהוּ
 2 מְרִוּתִיָּה - הֵרַג אֶת כָּל אֲדוּנָיו בֵּית חֲשִׁמוֹנָא, וְשִׁיְרָה לְתַהִיָּא
 3 יְנוּקָתָא - וְשִׁיר אֶת אוֹתָהּ נַעֲרָה. כִּי תוֹת תַּהִיָּא יְנוּקָתָא דְקָא פְּעִי
 4 לְמִינְסָבָה - כִּשְׂרָתָהּ הַנַּעֲרָה שֶׁרְצוֹנוּ לִישְׂאָנָה, סְלִיקָא לְאַיְרָא -
 5 עֲלָתָהּ לִגְג, וְרַמָּא קָלָא - וְהִרְמִיָּה קוֹלָהּ וְאָמְרָה, כָּל מֵאן דְאֵתִי
 6 וְאָמַר מִבַּיִת חֲשִׁמוֹנָא קְאָתִינָא, עֲבָדָא הוּא - כָּל מִי שִׂיאֲמַר מִבַּיִת
 7 חֲשִׁמוֹנָא אֵנִי בָא, הֲרִי הוּא מְזַרְעֵ הוֹרְדוֹס שְׁקֵרָא עֲצֻמוֹ עַל שְׁמֵם,
 8 שְׁהוּא עַבַד, דְּלֹא אִישְׁתִּירָא מִיְנִיהוּ אֱלָא תַּהִיָּא יְנוּקָתָא - שְׁהֲרִי
 9 לֹא נִשְׂאָרָה מֵהֵם אֲלֵא נַעֲרָה זֹה, וְתַהִיָּא יְנוּקָתָא נְפִלָּה מֵאַיְרָא
 10 לְאַרְעָא - מִהַגָּא לְאַרְץ, וּמֵתָהּ. לְאַחֵר שְׁמֵתָהּ, מְמַנָּה הוֹרְדוֹס שְׁבַע
 11 שְׁנַיִן בְּדוּבְשָׁא - בְּדַבְּשָׁה, כִּדִּי שִׁתְּקִים גּוֹפָה. אֵיכָא דְאָמְרִי שְׁפָא

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

האחרון מונה שבעה ואחד עשר יום - זה אחרי זה - אפילו לא ראתה בהם דם. וכל דם שהיא רואה בשבעת הימים הוא דם נדה, ודם שהיא רואה בתקופות אחד עשר הימים שלאחריהם, דם זיבה הוא.

ה. וְכַל אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם שֶׁאִתּוֹ הַשְּׂבָעָה - הֵן הַנְּקֵרָאִין יְמֵי זִיבְתָהּ, בֵּין רֵאֲתָהּ בְּהֵן דָּם בֵּין לֹא רֵאֲתָהּ. וְלָמָּה נְקֵרָאִין יְמֵי זִיבָה? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְזִיבָה, וְכַל דָּם שֶׁתֵּרָאָה בְּהֵן - דָּם זִיבָה יִחָשֵׁב. וְהַזְהָר בְּשֵׁנֵי שְׁמוֹת אֵלוֹ, שֶׁהֵן: יְמֵי נְדָתָהּ וְיְמֵי זִיבְתָהּ.

ו. כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה, מִיוֹם שֶׁיִּקְבַּע לָהּ וָסֵת עַד שֶׁתָּמוּת אוֹ עַד שֶׁיַּעֲקֹר הַוָּסֵת לְיוֹם אַחֵר, תִּסְפָּר לְעוֹלָם שְׂבָעָה מִתְחַלֵּת לְיוֹם הַוָּסֵת, וְאַחֲרֵיהֶן אֶחָד עֶשְׂרֵי, [וְאַחֲרֵיהֶן] שְׂבָעָה, וְאַחֲרֵיהֶן אֶחָד עֶשְׂרֵי. וְהַזְהָר בְּמִנְיָן, כְּדִי שֶׁתֵּדַע בְּעֵת שֶׁתֵּרָאָה דָּם אִם בְּיָמֵי נְדָה רֵאֲתָה אוֹ בְּיָמֵי זִיבָה. שֶׁכָּל יְמֵיהָ שֶׁל אִשָּׁה כֹּף הֵן: שְׂבָעָה יְמֵי נְדָה וְאַחֲדָה עֶשְׂרֵי יְמֵי זִיבָה, אֲלֵא אִם כֵּן הַפְּסִיקָה הַלְּדָה, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. אִשָּׁה שֶׁרֵאֲתָה דָּם בְּיָמֵי זִיבְתָהּ יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד אוֹ שְׁנַיִם יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - נִקְרָאת זִבָּה קְטָנָה, וְנִקְרָאת שׁוֹמֵרֶת יוֹם כְּנֻגַד יוֹם. וְאִם רֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - הֵרִי זוֹ זִבָּה גְּמוּרָה, וְהִיא הַנְּקֵרָאת זִבָּה גְּדוּלָּה, וְנִקְרָאת זִבָּה סֹתָם. שְׁנֵאָמַר: וְאִשָּׁה פִי זִוּב זֹב דְּמָה יְמֵים רַבִּים. מֵעוֹט 'יָמִים' - שְׁנַיִם, 'רַבִּים' - שְׁלֹשָׁה.

ח. אִין בֵּין זִבָּה גְּדוּלָּה לְזִבָּה קְטָנָה אֲלֵא סְפִירַת שְׂבָעָה וְהַבָּאֵת קְרִבָּן: שְׂזָבָה גְּדוּלָּה צְרִיכָה לְסַפֵּר שְׂבָעָה יָמִים נְקִיִּים, וְזָבָה קְטָנָה אֵינָה סוֹפְרַת אֲלֵא יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד; וְזָבָה גְּדוּלָּה מְבִיאָה קְרִבָּן כְּשֶׁתִּטְהַר, [וְזָבָה קְטָנָה אֵינָה מְבִיאָה קְרִבָּן כְּשֶׁתִּטְהַר]. אַבָּל לְעֵינֵי טְמֵאָה וְאֶסְפֹּר בִּיאָה - שְׁתִּיחֶן שׁוֹוֹת.

ט. בִּיצֵד? רֵאֲתָה דָּם בְּיָמֵי זִיבְתָהּ, בֵּין שֶׁרֵאֲתָה בְּתַחֲלֵת הַלַּיְלָה בֵּין שֶׁרֵאֲתָה בְּסוֹף הַיּוֹם - הֵרִי אוֹתוֹ הַיּוֹם כִּלּוֹ טְמֵא, וְכֵאלּוֹ לֹא פִסַּק הַדָּם מֵעֵת שֶׁרֵאֲתָה עַד שֶׁשָּׁקַעַת הַחֲמָה, וּמְשַׁמְרֶת כָּל הַלַּיְלָה. וְאִם לֹא רֵאֲתָה כְּלוּם בַּלַּיְלָה - מְשַׁמְרֶת לְמַחֵר וְטוֹבֵלֶת אַחֵר שֶׁתִּגָּץ הַחֲמָה, וּמְשַׁמְרֶת כָּל הַיּוֹם. אִם לֹא רֵאֲתָה כְּלוּם - הֵרִי זֶה יוֹם אֶחָד טְהוֹר כְּנֻגַד הַיּוֹם הַטְּמֵא⁸, וְהֵרִי הִיא מְתַרֵת לְבַעֲלָהּ לְעֵרֵב.

~ יום ראשון י"ז סיון ~

הַלְבוֹת אֶסְוִרֵי בִיאָה

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבאר שדם הנדה והזבה והיולדת ודם טוהר הכל אחד; ימים הנקראים ימי נדתה וימי זיבה; למה נקראו ככה זבה גדולה וזבה קטנה; הכא על זבה גדולה ביום שביעי של ספירה אחר הטבילה; זבה וספירה שבעה נקיים ובשביעי ראתה סמוך לשקיעת החמה; נדה שבדקה עצמה בשני לנדתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה עד ימים רבים ומצאה טמאה; האשה שהיא ספק נדה וספק זבה; וימי לידה אם עולין לשבעה נקיים.

א. דָּם הַנְּדָה וְדָם הַזִּבָּה וְדָם הַקִּשְׁי וְדָם יוֹלְדֵת וְדָם טוֹהַר שֶׁל יוֹלְדֵת - כֻּלּוֹ דָּם אֶחָד הוּא, וּמִן הַמְּקוֹר הוּא פֶּא, וּמֵעֵינֵן אֶחָד הוּא³, וּבְזִמְנִים בְּלִבָּד הוּא שֶׁיִּשְׁתַּנֵּה דִּינוֹ, וְתִהְיֶה רוֹאָה דָּם - זוֹ טְהוֹרָה, זוֹ נְדָה, זוֹ זִבָּה.

(2) "מעוברת שהתחילה להצטער ואחזרה חבלי לידה והתחיל הדם לצאת קודם שתלד, אותו הדם הוא הנקרא דם הקושי". (3) "מעיין אחד הוא, התורה טמאתו והתורה טהרתו".

ב. בִּיצֵד? כְּשֶׁתֵּרָאָה הָאִשָּׁה דָּם תַּחֲלָה⁴, או כְּשֶׁתֵּרָאָה בְּשִׁעַת וָסֵתָהּ, וְהוּא הַעֵת שֶׁקְבָעָה לְנְדָתָה - הֵרִי זוֹ נְדָה כָּל שְׂבָעַת הַיָּמִים, בֵּין רֵאֲתָה כָּל שְׂבָעָה בֵּין שְׁלֹא רֵאֲתָה אֲלֵא טְפַה רֵאֲשׁוּנָה בְּלִבָּד. רֵאֲתָה דָּם בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי - הֵרִי זֶה דָּם זִיבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּלֵא עֵת נְדָתָה⁵.

(4) בפעם הראשונה בחייה. (5) הנאמר בעניין זבה.

ג. וְכֵן כָּל דָּם שֶׁתֵּרָאָה בְּתוֹךְ הַיָּמִים⁶ שְׂבִין וָסֵת נְדָה לְוָסֵת נְדָה - הֵרִי הוּא דָּם זִיבָה. וְהַלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, שְׂאִין בֵּין זְמַן נְדָה לְזְמַן נְדָה אֲלֵא אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם בְּלִבָּד.

(6) ואפילו ביום האחד עשר שבין נדה לנדה. וראה לקמן בהלכה י"א ההבדל שבין יום זה לעשרת הימים שלפניו.

ד. כָּל שְׂבָעַת הַיָּמִים שְׂנֻקְבָעָה לָהּ וָסֵת בְּתַחֲלֵתָן - הֵן הַנְּקֵרָאִין יְמֵי נְדָתָהּ, בֵּין רֵאֲתָה בְּהֵן דָּם בֵּין לֹא רֵאֲתָה בְּהֵן דָּם⁷. וּמִפְּנֵי מָה נְקֵרָאִין יְמֵי נְדָה? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנְדָה, וְכַל דָּם שֶׁתֵּרָאָה בְּהֵם - דָּם נְדָה יִחָשֵׁב.

(7) שיטת רבינו, שכל ימי האשה מהתחלת הווסת עד יומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחַד¹⁷. רָאֲתָה דָם בְּעֵשִׂירֵי מִימֵי זִבְתָּהּ וּבְאֶחָד עֶשֶׂר וּבְשָׁנִים עֶשֶׂר, אָף עַל פִּי שְׂרָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - אֵינָה זְבָה גְדוֹלָה, אֲלֵא לְצֹאת מְזִיבוֹת קִטְנָה לְנֶדֶה; שְׁיוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר מִתְחַלֵּת נִדְתָּה, וְהִרְוָאָה בְּיָמֵי נִדְתָּה - אֵינָה זְבָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁸.

(16) והרי היא כאיש שיוצאת ממנו שכבת זרע. (17) ומה שנאמר בהלכה הקודמת שצריכה להתחיל ולספור שבעה ימים נקיים, כשהפסיקה יום טמא אפילו ביום השביעי, היינו אם הפסיקה טומאת זיבה. אבל טומאה אחרת, כגון קרי בזב או פולטת שכבת זרע בזבה אינה סותרת את הימים הנקיים שעברו ויכולה להמשיך את ספירתה החל מיום המחרת אחרי טבילתה לפליטת שכבת הזרע. (18) למעלה הלכה ד: "וכל דם שתראה בהם, דם נדה ייחשב".

יז. ומה הוא זה שכתוב בתורה: או כי תזוב על נדתה? שאם ראתה שלשה ימים סמוך לנדתה - הרי זו זבה. כגון שראתה בשמיני לנדתה ובתשיעי ובעשירי, שהן ראשון ושני ושלישי מהאחד עשר יום שהן ימי זיבתה. ראתה דם באחד עשר מימי זיבתה וטבלה לערב, שהוא ליל שנים עשר, ושמשנה מטתה, אף על פי שהיא טמאה ובוועלה טמא ועושיין משכב ומושב - אינם חייבים פרת¹⁹; מפני שאין יום שנים עשר מצטרף ליום אחד עשר לעשותה זבה, הוועילה לה טבילת ליל זה להצילה מן הקרבן.

(19) ואם היה שוגג פטור מן הקרבן כבית הלל, אבל אסורה לשמש מדרבנן.

יח. טבלה ביום שנים עשר אחר שתגין החמה - הרי זו אסורה לבעלה עד לערב, כדין כל זבה קטנה²⁰; ואם עבר ובעלה - שניהן פטורין מכלום. ואפילו ראתה דם אחר שפא עליה ביום שנים עשר - אין בקף פלום²¹; שזה דם נדה הוא, ואינו מצטרף ליום שלפניו.

(20) אף על פי שיום אחד עשר לא צריך שימור מן התורה, אך מדרבנן צריך שימור ודינה כשומרת יום כנגד יום מדרבנן. (21) כלומר אינה זבה קטנה, אלא פסקה טומאת זיבה וטמאה כנדה.

יט. ראתה דם בסוף שביעי לנדתה בין השמשות²², וראתה בתשיעי ובעשירי - הרי זו ספק זבה²³; שמא ראייה ראשונה בליל שמיני היתה, ונמצאת שראתה שלשה ימים זה אחר זה מתחלת ימי זיבתה. וכן אם ראתה דם בתשיעי ובעשירי מימי זיבתה, וראתה בסוף יום אחד עשר בין השמשות - הרי זו ספק זבה; שמא ראייה אחרונה ביום אחד עשר היתה, והרי ראתה שלשה ימים זה אחר זה בימי זיבתה.

(8) ולפיכך נקראת שומרת יום כנגד יום.

י. ראתה דם גם ביום השני, בין בלילו בין ביומו אחר שטבלה - הרי היום השני טמא, ומשמרת כל ליל שלישי. אם לא ראתה - משממת למחר וטובלת אחר שתגין החמה, ומשמרת כל היום. אם לא ראתה פלום - הרי זה יום אחד טהור כנגד שני ימים הטמאים, ומתרת לבעלה לערב.

(9) שאם תראה דם תהא זבה למפרע.

יא. ראתה דם גם בשלישי, בין ביומו בין בלילו - הרי זו זבה גדולה, וצריכה לספור שבעה ימים טהורים¹⁰ בלא דם; שגאמר: וספרה לה שבעת ימים וגומר. וטובלת ביום השביעי אחר הגין החמה, והרי היא מתרת לבעלה לערב. וביום השמיני מביאה קרבנה, שתי תורים או שני בני יונה.

(10) בלשון התלמוד: שבעה נקיים.

יב. זבה קטנה שטבלה בלילה של יום השמור, או זבה גדולה שטבלה בליל שביעי - כאילו לא טבלה, והרי היא כנדה שטבלה בתוך שבעה.

יג. הבא על זבה גדולה ביום שביעי של ספירה אחר שטבלה, או על זבה קטנה ביום השמור אחר שטבלה - פטור מן הפרת; כיון שטבלה בזמן הראוי לטבילתה - טהורה. ולאשה זו יהיה לה תרבות רעה¹¹, שהרי בעילתה ומגעיה תלוין¹².

(11) כלומר, לימוד וחינוך רע. (12) תלוי ועומד עד שיבורר.

יד. כיצד הן תלוין? אם נשלם היום אחר הטבילה ולא ראתה דם - הרי כל שנגעה בו אחר טבילתה טהור, ובעילתה אחר הטבילה - אין חייבין עליה פלום¹³; ואם ראתה דם ביום זה אחר שטבלה - נמצאת זבה למפרע, וכל שנגעה בו למפרע - טמא, והיא ובוועלה חייבין בקרבן¹⁴. ולפיכך היא אסורה לבעלה עד לערב, שלא תביא עצמה לידי ספק¹⁵.

(13) לא כרת במזיד ולא קרבן בשוגג. (14) כבא על הזבח. (15) "אחר תטהר, אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידי ספק".

טו. זבה שספרה ששת ימים נקיים, ובשביעי ראתה דם, אפילו סמוך לשקיעת החמה - סותרת הכל, וחוזרת למנות מאחר היום הטמא שבעה ימים נקיים.

טז. פלטה שכבת זרע בתוך ימי הספירה¹⁶ - סותרת יום אחד; מפני שהוא פזב שראה קרי, שפותר יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזוב; ויולדת בזוב שלא פסק דמה; היולדת נקבה ואחר ארבעה עשר שלא נתעברה והתחיל דם הקושי בתוך שמונים; אם אפשר שתראה מאה וארבעה עשר יום דם מן המקור יום אחר יום ולא תהיה זבה.

א. מעברת שהתחילה להצטרף ואחזקה חבלי לדה², והתחיל הדם לצאת קדם שתלד - אותו הדם הוא הנקרא דם הקשי. והיאף דינו? אם בא בימי נדתה - הרי הוא דם נדה, והרי זו טמאה נדה; ואם בא בימי זיבתה - הרי זו טהורה. שגאמר בזבה: דם יהיה זוכה בכשרה. מפי השמועה למדוי: זוכה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד. ובלבד שתלד ולד חי; אבל אם הפילה - אין קשי לנפלים⁴. אפלו היה הדם שותת ויורד עם החבלים והצער ארבעה עשר יום קדם שתלד - הרי זה דם קשי וטהור; אבל אם התחיל הדם קדם הלדה בחמשה עשר יום או יתר - הרי זה דם זיבה, והרי היא יולדת בזוב⁶.

(2) מכאובי אשה העומדת לילד נקראים חבלי לידה, "חבלי יולדה יבאו לו" (הושע יג, ג). (3) נדה לו, ב. (4) שם לח, ב. (5) שם "וטמאה שבועיים כנדתה (ויקרא יב, ה), כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהורה, וכמה? שבועיים". ואף-על-פי שתקופת זיבה היא אחד-עשר יום בלבד (למעלה פ"ו ה"ג). ביולדת גילתה התורה שהולד מטהר ארבעה-עשר יום. (6) כלומר, יש לה דין זבה. ואם ראתה שלשה ימים לפני ארבעה-עשר יום קודם הלידה, הרי היא זבה גדולה, ואם יום אחד או שנים - היא זבה קטנה (מגיד-משנה). וראה לקמן בהלכות ה"ז שאר דיני יולדת בזוב.

ב. במה דברים אמורים? בשלא פסקו הציורים והחבלים והצער, אלא מתקשה והולכת עד שילדה; אבל אם ראתה דם שלשה ימים או יתר בימי זיבתה בצער וחבלים, ופסק לה הצער ורוח לה מן החבלים אחר השלשה ימים, ועמדה בנחת עשרים וארבע שעות או יתר, אף על פי שלא פסק הדם ואף על פי שתזר הצער והחבלים אחר עשרים וארבע שעות - הרי זו זבה; שאלו היה הדם מחמת הולד - לא פסק הצער ולא החבלים. ואם ילדה אחרי כן - הרי זו יולדת בזוב.

(7) שם לו, ב. (8) שם.

ג. ראתה יום אחד בלא צער ושנים בקשי וילדה, או שנים בלא צער ויום אחד בקשי וילדה, או יום בקשי ויום בלא צער ויום בקשי וילדה - אינה יולדת בזוב. אבל אם ראתה יום אחד בקשי ושנים בלא צער וילדה, או שנים בקשי ואחד בלא צער וילדה, או יום בלא צער ויום בקשי ויום בלא צער וילדה - הרי זו יולדת בזוב. זה הפלל: קשי סמוך

(22) "משתקע החמה עד שיראו שלושה כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל מקום, והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנים בו להחמיר בכל מקום". (23) גדולה, וסופרת שבעה נקיים ומביאה קרבן ואינו נאכל, ככל קרבן הבא על הספק.

כ. נדה שבדקה עצמה בתוך ימי נדתה ומצאה שפסק הדם, ואפלו פסק בשני לנדתה²⁴, ושגגה או הזיזה ולא בדקה עד לאחר נדתה²⁵ ימים רבים, וכשבדקה מצאה טמאה - אין אומרים: שגאם כל אותן הימים היתה טמאה ותהיה זבה, אלא כל אותן הימים שלא בדקה בחזקת טהרה²⁶. בדקה עצמה ומצאה טמאה, אפלו בדקה בשביעי לנדתה, ויבין השמשות לא בדקה עצמה כדי לפרש מטמאת נדה, אלא המתינה ימים ואחר כך בדקה ומצאה טהורה - הרי זו ספק זבה. ואם מצאה טמאה - הרי זו זבה ודאית; שפינן שבתחלה מצאה טמאה ולבסוף טמאה - הרי זו בחזקת שלא פסק. ויום ראשון של נדה, אף על פי שמצאה בו טהורה - הרי זו כמי שמצאה טמאה; שיום ראשון פלו החזק המעין פתיח.

(24) אבל לא בראשון, שיום ראשון כולו החזק המעין פתוח כמו שמסיים בסוף ההלכה. (25) לאחר שבעת ימי נדתה. (26) כלומר, בחזקת שלא ראתה דם ולפיכך אינה זבה, וטובלת לנדתה ותיטהר.

כא. זכה שבדקה עצמה בראשון מימי הספירה ומצאה טהור, ולא בדקה עד יום שביעי ומצאה טהור - הרי זו בחזקת טהרה, וכאלו בדקה כל שבעה ומצאה טהור.

כב. וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום השמיני²⁷ ומצאה טהור - הרי זו בחזקת טהרה. בדקה ביום שלישי לזיבתה ומצאה שפסק הדם, ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה²⁸ ומצאה טהור - הרי זו בחזקת טהרה. והוא הדין לזב בכל אלו הבדיקות, שהיא טהור ועלו לו ימי ספירה.

(27) אף על פי שלא בדקה בשביעי בסוף ימי הספירה ורק בתחילתם. (28) שהבדיקה הייתה בסוף ימי הספירה ולא בתחילתם.

כג. כל אשה שהיא ספק נדה ספק זבה - צריכה לישב שבעת ימים נקיים מספק, וטובלת בליל שמיני²⁹, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה. ומביאה קרבן זבה ואינו נאכל, כמו שיתבאר במקומו.

(29) כנדה שאינה טובלת ביום.

פרק שביעי

(1) יבאר דם קשוי של לידה והיאך דינו; ואי זו היא יולדת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְלֶדָה - אֵין זֹו יוֹלְדֶת בְּזוֹב; שְׁפִי סְמוּךְ לְלֶדָה - הָרִי זֹו יוֹלְדֶת בְּזוֹב.

(9) נחה מן הצער.

ד. חל שלישי לראיתה להיות ביום הלידה, אפלו פל היום פלו בשפי - אין זו יולדת בזוב; שהרי יום הלידה סמוך לקשי¹⁰. ראתה שני ימים ובשלישי הפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת וספק זכה¹¹.

(10) מפני שאנו צריכין שהיום השלישי - יום המביא לירי זיבה - יהא בשופי, ומכיון שילדה באותו יום - אין לך קושי גדול מזה, ולכן אין זו יולדת בזוב ('קרית ספר'). (11) שם כא, ב. כלומר, ספק יולדת שמא הפילה ולד, וספק זבה, שמא ראתה דם בפתיחת הרחם בלא לידה ונעשית זבה גדולה, ואולי לא ראתה דם, ונשארו רק שני ימים הראשונים.

ה. פיצד דין יולדת בזוב? צריכה לישב שבועה ימים נקיים וטובלת לערב, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה, ואחר כך יהיה לה דם טהר¹², ומביאה קרבן זכה וקרבת יולדת. לפיכך, אם ילדה זכר, אפלו פסק הדם ביום הלידה, סופרת שבועת ימים נקיים וטובלת¹³; ואם ילדה נקבה, וספרה שבועה נקיים ושלמו עם ארבעה עשר של לדה או לאחריהן - הרי זו טובלת ומתרת לבעלה; ואם שלמו ימי הספירה בתוך ארבעה עשר - הרי זו אסורה לבעלה עד ליל חמשה עשר.

(12) עד ארבעים יום לזכר, ושמונים לנקבה. (13) שם לו, א. וימי לידתה עולין לה מן המנין, כמו שמבואר לקמן בה"ו.

ו. פיצד? הרי שראתה דם שלשה, וספרה שבועת ימים נקיים - הרי עשרה; ועדין היא אסורה לבעלה עד ליל חמשה עשר, שכל ארבעה עשר¹⁴ היא כנדה¹⁵. ולמה אין מצריכין את היולדת בזוב לספירת שבועה אחר שבועה של זכר ואחר ארבעה עשר של נקבה? מפני שימי לדתה וימי נדתה שאינה רואה בהן עולין לה¹⁶ לספירת שבועה, כמו שיתבאר.

(14) ללידת נקיבה. (15) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (16) שם, כרבא.

ז. יולדת בזוב שלא פסק דמה - אין לה דם טהר¹⁷, אלא פל דם שתראה - פדם זיבה הוא. אכל אם ספרה שבועת ימים נקיים, ושלמו ארבעה עשר של נקבה וטבלה, ואחר כך ראתה דם בתוך ארבעים של זכר ושמונים של נקבה - הרי זה דם טהר.

ח. ספרה שבועה ימים נקיים ולא טבלה, ואחר כך ראתה דם - הרי זו טובלת ומתרת לבעלה מיד; שכל ימי טהר אינן ראיות לא לנדה ולא לזיבה¹⁸. אכל עצמו של דם - טמא ומטמא¹⁹, כדין דם הנדה, עד שתטבל.

(18) אע"פ שהדם בא מהמעין שממנו דמי נדה וזבה - אינו סותר בימי הטוהר. (19) כבית הלל שם. שילדת בזוב - בימים וטבילה תלויה טהרתה, וכל זמן שלא טבלה היא טמאה, וממילא הדם היוצא ממנה טמא.

ט. היולדת נקבה, ואחר ארבעה עשר שלשה נתעברה, והתחיל דם הקשי לבוא לה בתוך שמונים - הרי הוא דם טהר, אף על פי שאין קשי לנפלים²⁰; שכל דמים שתראה בתוך ימי טהר - טהור הוא, עד שתפיל הולד²¹. וכשתפיל - תהיה טמאה לדה: אם הפילה זכר - טמאת זכר, ואם הפילה נקבה - טמאת נקבה. ומונה ימי טמאה וימי מלאת מולד שני. אפלו היו תאומים²², והפילה היום אחד והפילה האחר אפלו אחר כמה ימים - מונה לשני ימי טמאה וימי מלאת.

(20) שם, שמתרים אותה לא משום דם קושי אלא מפני שזה דם טוהר. (21) שם לח, ב. (22) שם כה, ב.

י. זכה שפסק זוכה, והתחילה למנות שבועת ימים נקיים, ובא לה דם קשי בתוך ימים נקיים - אינו סותר²³, וימי הקשי עולים למנין שבועה²⁴. וכן אם ילדה בשבועה ימים נקיים - אין הלידה סותרת²⁵, וימי הלידה עולין לה למנין שבועה²⁶, אף על פי שהיא טמאה בהן²⁷. שגאמר: ואם טהרה מזוכה. פיון שטהרה מזוכה, אף על פי שהיא טמאה טמאה אחרת, כגון טמאת לדה או טמאת נדה או טמאת צרעת - הרי זו סופרת בהן, ואין טמאות אלו וכיזא בהן סותרין הספירה.

(23) שם לו, א. (24) מפני שדם זה טהור גמור הוא, שזבה טמאה רק אם היא רואה מחמת עצמה, לא מחמת ולד, ולכן עולים ימי הקושי למנין השבעה, מה שאין כן דם שראתה בתוך ימי טהרה בעודה סופרת, סותר מניינה, מפני שילדת בזוב אין לה דם טוהר, וממילא הדם הוא טמא, ראה השגת הראב"ד. (25) שם לו, א. אפילו שראתה דם בימי לידתה, כמבואר להלן בה"א. (26) כשלא ראתה דם. (27) שם לו, א. כרבא.

יא. ימי לדתה וימי נדתה, אם לא ראתה בהן דם - הרי אלו עולין לה לספירת שבועת ימים נקיים; ואם ראתה בהן דם - אין עולין לה ימי הראיה ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לערב ולא תראה עד תשיעי, לפיכך משמשת בלילה וביום השמיני, והיום התשיעי לראייתה הראשונה הוא כבר בחשבון של אחד-עשר ימי הזיבה, ויום העשירי הוא יום השימור של יום התשיעי ואסורה לשמש עד הלילה. (44) מלבד ליל השמיני ויום השמיני שאמרנו, והיינו: אור ל-יא, יג, טו ו-יז. (45) ראה למעלה פ"ו ה"י. (46) ששאר הימים הטהורים הם שומרים ליום הטמא, ובערב הרי היא רגילה לראות מתחילת הלילה, ואסור לשמש פן תראה דם. טו. היתה רואה שני ימים טמאין ושני ימים טהורים - משמשת בשמיני ובשנים עשר⁴⁷ ובששה עשר ובעשירים.

(47) שימי ט"י - הימים שהיא רואה, הם מאחד-עשר ימי הזיבה, והיום האחד-עשר הוא יום שימור, ולכן מותרת ביום השנים-עשר וגם בלילה שלפניו, והימים יג-יד שהיא רואה בהם, הם ימי זיבה, ויום חמשה-עשר הוא יום שימור, ומותרת ביום טז, וימי יז-יח הם ימי זיבה, ויום תשעה-עשר הוא יום השימור, ומותרת ביום העשירי ובלילה שלפניו כאמור למעלה.

טז. היתה רואה שלשה ימים טמאין⁴⁸ ושלושה טהורין - משמשת שני ימים מהשלשה הטהורין שאחר ימי נדתה; שהאחד מהן שמור לשנים הטמאין הסמוכין לנדתה. ושוב אינה משמשת לעולם; שהרי החזקה זכה גדולה, ואין לה שבועת ימים נקיים.

(48) שראתה דם בימים א, ב, ג בתחילת נדתה, ואחר כן שלשה ימים טהורים, וביום השביעי התחילו שלשה ימים הטמאים ז, ח, ט ושני הימים האחרונים הם מימי זיבה, ויום העשירי הוא יום שימור, ומותרת ביום יא ויב.

יז. היתה רואה ארבעה ימים טמאים⁴⁹ וארבעה ימים טהורין⁵⁰ - משמשת יום אחד⁵¹ שאחר נדתה, ושוב אינה משמשת לעולם⁵².

(49) בימים א, ב, ג, ד לתחילת נדתה. (50) ה, ו, ז, ח. (51) יום שמיני. (52) שאין לה שבועה נקיים.

יח. היתה רואה חמשה ימים טמאים⁵³ וחמשה ימים טהורים⁵⁴ - משמשת השלשה הסמוכים לנדתה⁵⁵, ושוב אינה משמשת לעולם⁵⁶.

(53) בימים א, ב, ג, ד, ה, לתחילת נדתה. (54) ו, ז, ח, ט, י. (55) שמיני. תשיעי ועשירי, הימים הטהורים. (56) שהיא כבר זכה גדולה שרואה חמשה ימים רצופים בתוך אחד-עשר ימי זיבה.

יט. היתה רואה ששה ימים טמאין⁵⁷ וששה ימים טהורין - משמשת בחמשה⁵⁸ ימים הסמוכים לנדתה תחלה, ושוב אינה משמשת לעולם.

(57) ונשאר השביעי טהור. (58) הטהורים מחוץ ליום השביעי שהיתה בנדתה.

סותרין כל הימים, אלא משלמת על הימים שספרה כשיפסק הדם. שאין סותר הכל אלא ראייה של זוב, אבל אלו סותרין יומן בלבד.

יב. מאחר שתבין כל העקרים שבארנו, יתבאר לך מה שאמרו חכמים²⁸, שאפשר שתראה האשה דם מן המקור יום אחר יום מאה וארבעה עשר יום ולא תהיה זבה²⁹. כיצד? שנים לפני נדתה³⁰, ושבעה ימי נדתה, ושנים לאחר ימי נדתה³¹, וארבעה עשר קשי³², ושמונים של נקה, ושבעה ימי נדה, ושנים אחר ימי נדה³³. הא למדת, שכל דם שתראה האשה אחר יום מלאת - הוא תחלת נדתה³⁴, ואין משגיחין על וסתות שמקדם³⁵. לפיכך, הרואה דם בסוף יום מלאת³⁶ בין השמשות³⁷ - הרי זו ספק נדה; שמא בלילה ראתה הדם, שהוא תחלת ימי נדתה.

(28) שם לח, א. (29) גדולה. (30) שני ימים האחרונים של ימי זיבה. (31) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (32) כמבואר למעלה (ה"א). (33) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (34) שהלידה מפסקת המנין, שבלא לידה, דעת רבינו שהיא מונה לפי הסדר: שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה כל ימי חייה, כמבואר למעלה פ"ו ה"ו, אבל הלידה מפסקת. (35) ואם ראתה אחרי ימי הטוהר שלא בשעת וסתה (הקודם) - היא נדה. (36) שם נג, ב. (37) ראה למעלה פ"ו, הערה לח.

יג. כבר בארנו³⁸, שהנדה שראתה דם כל שבועה - מתרת לשמש בליל שמיני אחר שתטבל. וזכה קטנה - משמרת יום אחד טהור וטובלת, ומתרת לשמש לערב. וזכה גדולה - סופרת שבועת ימים נקיים וטובלת, ומתרת לשמש בליל שמיני. ואין בין זמן נדה לנדה אלא אחד עשר יום בלבד, ובאותן האחד עשר תהיה זכה קטנה או גדולה.

(38) למעלה פ"ד ה"ו, פ"ו הלכות ט"א.

יד. ומאחר שתהיה זוכר כל אלו העקרים, יתבאר לך זה שאמרו חכמים³⁹: האשה שהחזקה כל ימיה יום תראה⁴⁰ דם ויום לא תראה - בתחלה⁴¹ משמשת בלילה⁴² שמיני וביום שמיני⁴³, שהוא יום אחד אחר ימי נדתה. ומשמשת בכל שמונה עשר יום ארבעה לילות בלבד⁴⁴. ואינה יכולה לשמש בימים הטהורים, שהיום הטהור הוא שומר ליום הטמא⁴⁵. לפיכך, אם היתה רואה הדם בכל יום טמא מתחלת הלילה - אינה משמשת אלא בשמיני בלבד⁴⁶, שהוא יום אחד אחר ימי נדתה.

(39) שם נד, א. (40) כלומר, רק ביום. (41) בראיה ראשונה, שאז מתחילה לספור שבעה ימי נדה. (42) בכת"י תימן: בלילה וביום שמיני. (43) שהרי בשביעי טבלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

70) המתחיל ביום נ. (71) המתחיל ביום נו וגומר ב-סג, וימי הנדה גומרים ביום סא. (72) יום סב ו-סג. (73) לשני הימים של זיבה, כדין שומרת יום כנגד יום. (74) המתחיל ביום סד. (75) אחרי טבילתה לערב כדין זבה קטנה. (76) המתחיל ביום עא, וביום עג מתחיל ימי נדה. (77) יום עא ו-עב. (78) ששני ימים הראשונים של השבוע, משלימים לשבעת ימי נדתה ואסורה לבעלה. (79) המתחיל ביום פה וגומר ביום צא. וימי הזיבה נגמרים ביום צ. (80) המתחיל ביום צב, וגומר ביום צח. (81) המתחיל ביום צט וגומר ביום קה, שהם ימי זיבה. (82) המתחיל ביום קו וגומר ביום קיב. (83) המתחיל ביום קיג, וגומר ב-קיט. וימי הזיבה מתחילים מיום קטז, וראתה ארבעה ימים בימי הזיבה, ונעשית זבה גדולה. (84) בארבעה שבועות הראשונים משמשת שבוע אחד, בשבוע העשירי - ששה ימים. ובשבוע השנים עשר, חמשה ימים. נמצא בסך-הכל שמונה-עשר יום. (85) שבהן היא טהורה אם לא ראתה דם בימי הזיבה.

כא. ובזמן שהיא רואה שבוע טמא ושבוע טהור - משמשת שמונה עשר יום, שהם כמו רביע הימים.⁸⁶ וזו היא שאמרו חכמים⁸⁷: משמשת רביע ימיה⁸⁸. (86) כלומר, בערך, שהרי חסר יום אחד ורביע, שרביע משבעים ושבעה הוא יט ימים ורבע יום. (87) נדה נד, א. (88) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם. ראה 'מגיד משנה'.

כב. היתה רואה שמונה ימים טמא ושמונה ימים טהור - הרי זו משמשת חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה ימים. פיצד? שמונה טמא שבתחלה - שבועה מהן ימי נדתה, ויום אחד זיבות סמוך לנדתה; משמרת לו יום אחד מן השמונה הטהורין, ומשמשת שבועה. ואחר כך יבואו לה שמונה טמאין⁸⁹ - מהן שנים תשלום ימי זיבתה⁹⁰, וששה מימי נדתה. ויבואו שמונה טהורין⁹¹ - יום אחד מהן תשלום ימי נדתה⁹², ומשמשת שבועה שניות. ואחר כך יבואו לה שמונה טמאים⁹³ - מהן ארבעה תשלום ימי זיבתה⁹⁴, וארבעה מימי נדתה. נמצאת זכה גדולה, וצריכה ספירת שבועה. יבואו לה שמונה טהורים - סופרת מהן שבועה, ומשמשת יום אחד. נמצאת משמשת חמשה עשר יום בכל ארבעים ושמונה.

(89) מיום השבעה עשר. (90) שהמחזור נשלם ביום השמונה-עשר. (91) מיום עשרים וחמש. (92) יום שביעי למחזור שהתחיל ביום התשעה עשר. (93) אחרי שלושים ושנים ימים. (94) הנגמרים ביום שלושים ושש.

כג. היתה רואה תשעה ימים טמאים ותשעה ימים טהורין - משמשת שמונה ימים בכל שמונה עשר יום לעולם. פיצד? תשעה הטמאים - שבועה מהן נדתה, ושנים זיבות סמוך לנדתה; משמרת להן יום

כ. היתה רואה⁵⁹ שבועה⁶⁰ טמאין ושבעה⁶¹ טהורין - משמשת השבוע הראשון⁶² הטהור הסמוך לנדתה, ויבוא אחריו שבוע טמא⁶³ - תקבע בו זכה, והשבוע הטהור שיבוא אחריו⁶⁴ - לספירה, ואסורה לשמש בו. נמצאת שלא שמשה מטתה פארבעה שבועות אלא שבוע אחד⁶⁵. וכל ימיה⁶⁶ משמשת שמונה עשר יום בכל שמונה עשר שבועות. פיצד? שבוע חמישי⁶⁷ - הרי היא זכה. שבוע ששי⁶⁸, שהיא בו טהורה - לספירה. שבוע שביעי⁶⁹ - זכה. שבוע שמיני⁷⁰ - לספירה. שבוע תשיעי⁷¹, שהיא רואה בו חמשה ימים ממנו מימי נדה, ושנים מתחלת ימי זיבה⁷²; משמרת יום אחד⁷³ מן השבוע העשירי הטהור⁷⁴, ומשמשת⁷⁵ ששה. שבוע אחד עשר⁷⁶, שהיא רואה בו - שנים מסוף ימי זיבה⁷⁷, וחמשה מתחלת ימי נדה; ומשמשת חמשה ימים⁷⁸ משבוע שנים עשר הטהור. שבוע שלשה עשר⁷⁹ - זכה, ושבעה ארבעה עשר⁸⁰ - לספירה. וכן שבוע חמשה עשר⁸¹ - זכה, ושבעה ששה עשר⁸² - לספירה, ושבעה שבעה עשר⁸³ - זכה, ושבעה שמונה עשר - לספירה. וסופרת על דרך זו לעולם. נמצאת אומר: שכל שמונה עשר שבועות משמשת שמונה עשר יום. ואלו לא ארבע לה הלי זה, והיתה שבוע נדה ואחד עשר יום טהורה - היתה משמשת בכל השמונה עשר שבועות אחד עשר שבועות⁸⁵, שהן שבועה ושבעים יום.

(59) כל הלכה זו, על פי הסדר הקבוע המבואר למעלה פ"ו ה"ה, שכל ימיה של אשה כך: שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. ואחר כל אחד-עשר יום, מתחיל מחדש מחזור ימי נדה, שראיתה בימים אלה אינה עושה אותה לזבה. וחשובן השבועות כאן מתאים למספר שמונה-עשר בכל מחזור, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. שמונה-עשרה שבועות הם מאה ועשרים וששה יום, מהם: ארבעים ותשעה ימי נדה, ושבעים ושבעה ימי זיבה. ימי הנדה: מיום 1, 7, 19, 25, 37, 43, 55, 61, 73, 79, 91, 97, 109, 115. ימי זיבה: 8, 18, 26, 36, 44, 54, 62, 72, 80, 90, 98, 108, 116, 126. (60) בכתב-יד תימן: שבעה ימים. (61) שם: ושבעה ימים. (62) המתחיל מיום ח [שהרי נדה, אפילו רואה כל שבעה - טובלת לערב ומותרת] וגומר ב"ד שבהם לא ראתה דם. (63) המתחיל ביום טו וגומר ב-כא, ועד יום יט הם ימי זיבה. וכשראתה בימים ט"יח נקבעה לזיבה. (64) המתחיל ביום כב, וגומר ביום כח, שבהם לא ראתה דם, הם ימי ספירה. (65) השבוע השני, מ"ח השבועות והוא הראשון לטהרה. (66) של אשה שדרכה לראות בדרך זו: שבעה ימים טמאים ושבעה טהורים. (67) המתחיל ביום כט, וכל ימי השבוע הם ימי זיבה. (68) המתחיל ביום לו. (69) המתחיל ביום מג, וביום ה-מד מתחילים ימי הזיבה. וכשראתה בהם דם היא זבה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחַד מִן הַתְּשֻׁעָה הַטְּהוּרִין, וּמִשְׁמֶשֶׁת שְׁמוֹנָה. וְכֵן לְעוֹלָם.

5) למעלה פ"ד הט"ז. 6) שם, הלכות יב"ג. 7) בדפוס רומי: וכשמתחיל. 8) שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה, וכן חוזר לעולם. כמבואר למעלה פ"ז.

ד. לְפִיכֶן צְרִיכוֹת הַנְּשִׂים לְהִזָּהַר בְּסִתּוֹת, עַד שֶׁתֵּדַע הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שֶׁנִּקְבְּעָה בָּהּ וְסִתָּה. הִיָּה דְרָכָה לְרֵאוֹת בְּיוֹם עֲשָׂרִים, וְכֵן יוֹם עֲשָׂרִים וְלֹא רֵאֲתָה, וְכֵן יוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂרִים וְרֵאֲתָה - הַרִי יוֹם עֲשָׂרִים וְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂרִים שְׁנֵיִּהֵן אֲסוּרִין. וְכֵן אִם רֵאֲתָה פַּעַם שְׁנֵיִּהֵן בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂרִים, וְלֹא רֵאֲתָה בְּיוֹם עֲשָׂרִים - עֲדִין שְׁנֵיִּהֵן אֲסוּרִין. רֵאֲתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂרִים, וְלֹא רֵאֲתָה בְּיוֹם עֲשָׂרִים - טָהַר יוֹם עֲשָׂרִים, וְנִעְקַר הַנְּסִת לְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂרִים. שְׂאִין הָאִשָּׁה קוֹבְעַת וְסִת עַד שֶׁתִּקְבְּעוּ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים, וְאִינָה מְטַהֶרֶת מִן הַנְּסִת עַד שֶׁתִּעְקַר מִמֶּנָּה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים.

9) שם סג, ב. יום העשרים אסור שלא נעקר הווסת שלש פעמים, ויום השלושה-ועשרים - מכיון שלא ראתה ביום העשרים, חוששים שמא התחיל הווסת לעבור ליום השלושה ועשרים, וכן בפעם השנייה.

ה. כָּל וְסִת¹⁰ שֶׁנִּקְבַּע מִחֲמַת אֲנָס, אֶפְלוּ רֵאֲתָה בּוֹ פְּמָה פַּעַמִּים - אִינּוּ וְסִת; שֶׁמִּפְנֵי הָאֲנָס רֵאֲתָה. קִפְצָה וְרֵאֲתָה, קִפְצָה וְרֵאֲתָה¹¹ - קִבְּעָה לָּהּ וְסִת לְיָמִים בְּלֹא קִפְצוֹת. פִּיֶּצֵד? קִפְצָה בְּאֶחָד בְּשִׁבְתַּת וְרֵאֲתָה דָם, וְלֵאחֶר עֲשָׂרִים יוֹם קִפְצָה בְּאֶחָד בְּשִׁבְתַּת וְרֵאֲתָה דָם, וְלֵאחֶר תְּשַׁעַה עֶשְׂרִים קִפְצָה בְּיוֹם הַשִּׁבְתַּת וְלֹא רֵאֲתָה דָם, וְלֵאחֶר שִׁבְתַּת רֵאֲתָה בְּלֹא קִפְצָה - הַרִי נִקְבַּע אֶחָד בְּשִׁבְתַּת אַחֵר עֲשָׂרִים; שֶׁהִרִי נוֹדַע שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָּהּ לְרֵאוֹת וְלֹא הִקְפִּיצָה¹², וְכִכֵּר נִקְבַּע יוֹם זֶה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

10) שם יא, א. 11) בכלל הספרים, הגירסא שתי פעמים "קפצה וראתה", ואף-על-פי-כן נראה שבטעות הושטו המלים "קפצה ולא ראתה", או יותר נכון "קפצה וראתה" בשלישית. כלומר, לא ראתה בו ביום אלא למחרתו. ראה 'מגיד משנה' שגם הוא גורס רק פעמיים]. 12) שם. שביום האחד בשבת האחרון, ראתה בלא קפיצה, וביום השבת שלפני-זו קפצה ולא ראתה, הוכח שהווסת נקבע לא מחמת אונס, ורק היום גרם לה לראות.

ו. רֵאֲתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שִׁבְעָה עֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שְׁמוֹנָה עֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו¹³ - הַרִי קִבְּעָה לָּהּ וְסִת לְדִלּוּג¹⁴. בְּאֵ הַדֵּשׁ רִבִּיעִי וְרֵאֲתָה בְּיוֹם שִׁבְעָה עֲשָׂרִים¹⁵ - עֲדִין לֹא נִקְבַּע לָּהּ וְסִת¹⁶, וְכָל יוֹם שֶׁרֵאֲתָה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ לְהִבְאִ¹⁷. פִּינּוֹן שְׁנֵיִּיעַ אוֹתוֹ

כד. הִיָּתָה רוּאָה עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא וְעֲשָׂרָה טָהוֹר, וְיִמְעֲשָׂרָה וְלִמְעַלָּה אֶפְלוּ אֶלֶף יוֹם טָמֵא וְאֶלֶף יוֹם טָהוֹר - יְהִיָּה יָמִי שְׁמוֹשָׁה¹⁵ כְּמִנְיָן זִיבְתָה¹⁶. פִּיֶּצֵד? עֲשָׂרָה הַטְּמֵאִים - מָהֵם שִׁבְעָה נְדָה וְשִׁלְשָׁה זִיבָה; עֲשָׂרָה הַטְּהוּרִים - סוּפְרַת מִהֵן שִׁבְעָה, וּמִשְׁמֶשֶׁת שְׁלֹשָׁה; נִמְצְאוּ יָמִי הַשְּׁמוּשׁ שְׁלֹשָׁה, וְיָמִי הַזִּיבוֹת שְׁלֹשָׁה. וְכֵן מָאָה יוֹם טָמֵאִין וּמָאָה טְהוּרִין: וּמָאָה הַטְּמֵאִין - שִׁבְעָה מִהֵן לְנְדָה, וְתִשְׁעִים וְשִׁלְשָׁה זִיבוֹת; מָאָה הַטְּהוּרִין - שִׁבְעָה מִהֵן לְסִפְרִיהָ, וְתִשְׁעִים וְשִׁלְשָׁה לְשְׁמוּשׁ. וְכֵן אֶלֶף. וְכֵן כָּל מִנְיָן וּמִנְיָן עַל דְּרָךְ זו.

95) בימים הטהורים. 96) כלומר, כמנין ימי טומאת זיבתה, ששבעת הימים הראשונים מימי טהרה הם ימי הספירה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) יבאר שיש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה; וסת שנקבע מחמת אונס אם הוא וסת; אם האשה קובעת וסת בתוך ימי נדתה או בימי זיבתה; קפצה; וסתות לדילוגין; ודין אשה שלא בדקה עצמה משעת וסתה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה; ודין אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה וכיצד היא עושה לתקן וסתה.

א. יֵשׁ אִשָּׁה שְׁיֵשׁ לָּהּ וְסִת, וְיֵשׁ אִשָּׁה שְׂאִין לָּהּ וְסִת, אֲלֵא לֹא תְרַגֵּישׁ בְּעֶצְמָהּ עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם, וְאִין לָּהּ יוֹם קְבוּעַ לְרֵאֲתָה. וְזוֹ שְׁיֵשׁ לָּהּ וְסִת, הִיא שְׁיֵשׁ לָּהּ יוֹם קְבוּעַ, אוּ מְעֲשָׂרִים יוֹם לְעֲשָׂרִים יוֹם, אוּ מְאֻרְבְּעָה וְעֲשָׂרִים יוֹם לְאַרְבְּעָה וְעֲשָׂרִים יוֹם, אוּ פְחוֹת אוּ יוֹתֵר.

2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: וזו.

ב. וְקִדְּם שְׁיִבּוֹא הַדָּם תְּרַגֵּישׁ בְּעֶצְמָהּ: מִפְּהֶקֶת³ וּמִתְעַשֶּׁשֶׁת וְחוֹשֶׁשֶׁת פִּי פְרֹסָה וְשְׂפוּלֵי מַעֲיָה, וְיִסְתַּמֵּר שְׁעַרַת בְּשָׂרָה אוּ יַחַם בְּשָׂרָה, וְכִיּוּצָא בְּמֵאֲרֵעוֹת אֱלוֹ⁴. וְיִבּוֹאוּ לָּהּ וְסִתוֹת אֱלוֹ אוּ אֶחָד מִהֵן בְּשַׁעַה הַקְּבוּעָה לָּהּ מִיּוֹם וְסִתָּה.

3) נדה סג, א. 4) ראשה כבד עליה ורותת, שם. "כמו שנמצא מהן מי שימצא היפוך האצטומכא לבד, ואחרת כאב הראש, ואחרת התנודדות והיפוך נפש, ואחרת דפוקת הלב" (פירוש המשניות לרבינו שם).

ג. כְּכָר בְּאַרְנֵי⁵, שְׁכָל אִשָּׁה שְׂאִין לָּהּ וְסִת - אֲסוּרָה לְשִׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֵּק עֲצָמָהּ תַּחֲלָה; וְשִׁישׁ לָּהּ וְסִת⁶ - אֲסוּרָה לְשִׁמֵּשׁ בְּכָל עוֹנַת הַנְּסִת: אִם וְסִתָּה בְּיוֹם - אֲסוּרָה לְשִׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִם וְסִתָּה בְּלִילָה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלש פעמים. (30) ולפיכך אין האשה קובעת וסתה בימי זיבתה, כמבואר למעלה.

י. פיצד חוששת³¹ לזקת? אם ראתה דם בוסת ז³² אפילו יום אחד - תשב לנדתה מספק³³, ואסורה לשמש באותו היום³⁴, ואפילו לא ראתה בשאר ימי הוסתות. ואם ראתה שלשה ימים³⁵ - הרי זו זכה.

(31) הנזכר בהלכה הקודמת. (32) אחרי שראתה שלש פעמים בימי זיבתה. (33) אף-על-פי שבימי זיבה אינו נקבע הוסת, מכל-מקום חוששת לוסתה. כלומר, אנו נותנין עליה שתי החומרות, חומר נדה, שהיא טמאה שבעה אפילו בראיה אחת, וחומר זיבה שצריכה שבעה נקיים אם ראתה שלשה ימים. (34) אפילו לא ראתה, כדין עונה סמוך לוסתה. (35) אנו נותנים לה חומר זבה, מאחר שלפי הוסת הראשון עומדת היא בימי זיבה, והיא זבה.

יא. כל אשה שמרבה לבדק עצמה תמיד - הרי זו משבחת³⁶, ואף על פי שיש לה וסת קבועה; שאפשר שיבוא דם בלא שעת הוסת. וכל אחד עשור יום של ימי זיבתה - הרי היא בהן בחזקת טהרה³⁷, ואינה צריכה בדיקה³⁸; אבל אחר ימי זיבתה³⁹ - צריכה לבדק.

(36) שם יג, א. (37) שחזקת דמים מסולקים, כמבואר למעלה ה"ט. (38) שם לט, א. (39) ששוב מתחילים ימי נדה.

יב. שכתה⁴⁰ ולא בדקה, בין באגס בין בפרצון - הרי זו בחזקת טהרה⁴¹, עד שתבדק ותמצא טמאה.

(40) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ישבה, וכן הגירסא במשנה. (41) שם.

יג. האשה שלא בדקה עצמה בשעת וסתה, ולאחר ימים בדקה ומצאה טמא, אף על פי שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה, כמו שיתבאר⁴² בענין טמאה וטהרה - הרי זו אינה מטמאה את בועלה למפרע⁴³. ואינה מונה אלא משעה שראתה דם⁴⁴. ואם מצאה עצמה טהרה - הרי זו בחזקת טהרה⁴⁵.

(42) פ"ג מהל' משכב ומושב ה"ה. (43) שם ו, א. כלומר, שיטמא שבעה כנדה, שהבועל את הנדה טמא שבעה - כאן הקילו, מפני שווסתות דרבנן. (44) שם. (45) שם טז, א.

יד. וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור, אף על פי שראתה בשעת וסתה - היא טהורה⁴⁶, והדם טהור⁴⁷. שהוסתות מדבריהם⁴⁸, כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב⁴⁹.

(46) דתלינן במכה. (47) שאינו דם נדה ואינו מטמא. (48) כלומר, מה שהיא צריכה בדיקה מפני שהחזקה לראות ביום וסתה, מדרבנן הוא, אבל מן התורה אין חוששים

היום ולא תראה - טהר אותו היום מן הוסת; שאין צריך עקירת שלש פעמים אלא יום שנקבע שלש פעמים.

(13) שם סד, א. (14) כלומר, שיש לחשוש ליום תשעה-עשר מן החודש הבא. (15) אותו היום שראתה בו בפעם השלישית. (16) כי לדילוג אין עוד שילוש, וגם יום יז ראתה רק שתי פעמים. (17) ליום השבעה-עשר אולי תראה בו פעם שלישית ויקבע הוסת, אבל ימי שתי הראיות הראשונות נעקרו על-ידי האחרונות.

ז. היה דרכה להיות רואה יום חמשה עשר, ושנתה לששה עשר - שניהם אסורין¹⁸. שנתה לשבעה עשר - הותר ששה עשר¹⁹ ונאסר שבעה עשר, וחמשה עשר פאסורו עומד²⁰. שנתה לשמונה עשר²¹ - נאסר שמונה עשר²², והתרו כלם.

(18) כמו למעלה ה"ד, ובהערה ח. (19) שהרי ראתה רק פעם אחת, ואין צריך עקירת שלש פעמים אלא יום שנקבע שלש פעמים, כמבואר בהלכה הקודמת. (20) מפני שהיה קבוע, ולא נעקר רק שתי פעמים. (21) הרי קבעה לה וסת לדילוג, ונעקר הוסת מיום טו. (22) אף-על-פי שקבעה לה וסת לדילוג, ובחודש הבא תהיה אסורה ביום יט, אסורה היא גם ביום יח שמה תחזור לראות בו, עד שיעקר פעם אחת (כסף-משנה).

ח. היה דרכה לראות יום עשרים, ושנתה ליום שנים ועשרים - שניהם אסורין. הגיע יום עשרים ולא ראתה, שנים ועשרים וראתה - עדין שניהם אסורין. הגיע יום עשרים וראתה - טהר יום שנים ועשרים; שהרי חזרה לוסתה הקבוע²³, ונעקר שנים ועשרים מפני שלא נקבע שלש פעמים.

(23) כל זמן שלא נעקר שלש פעמים.

ט. אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה²⁴ שראתה בהן; פיון שראתה יום אחד - אינה קובעת לה וסת בכל השבועה. וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה²⁵, שהן אחד עשר²⁶ יום. אבל קובעת היא וסת בימי נדתה שאינה רואה בהן²⁷. ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה - הרי זו חוששת לוסתה²⁸. וכל וסת שקבעה בימי זיבתה²⁹, אם נעקרה אפילו פעם אחת - נעקרה, ואינה צריכה להעקר שלש פעמים, שהחזקת דמים מסלקין הן³⁰ בימים אלו.

(24) שם לט, ב. (25) שם. (26) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: האחד עשר. (27) כגון שראתה בראש חודש ניסן, ובראש חודש אייר, ובעשרים וחמשה באייר, ובסוף חודש סיון קבעה לה וסת בראש-חודש, מכיוון ששתי הראיות הראשונות היו בימי נדותה שלא ראתה בהם. ואף-על-פי שראיה שלישית היתה בימי נדה שהתחילו בעשרים וחמשה באייר. (28) כמבואר בהלכה הסמוכה. (29) אפילו קבעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוסת, ולפיכך אם לא בדקה - טהורה. וכן כשיש לה מכה, תולים בה ואינה טמאה. (49) פ"ג ה"ט.
טו. הסומא - בודקת עצמה ומראה לחברתה⁵⁰. אבל החרש⁵¹ והשוטה - צריכות פקחות לבדק אותן⁵² ולקבל להן וסתות, ואחר כך יהיו מתרות לבעליהן.

(50) נדה יג, ב. (51) שאינה מדברת ואינה שומעת, שדינה כשוטה. (52) שם.

טז. כל אשה שטענה ולא ידעה עת וסתה, וראתה דם - חוששת לזיבות⁵³. לפיכך, אם ראתה יום אחד או שנים - יושבת תשולם שבועה, שמא דם זה בימי נדתה היא; ואם ראתה שלשה ימים - סופרת שבועת ימים נקיים, שמא בימי זיבתה היא עומדת.

(53) מספק וגם לנדות.

זז. וכיצד היא עושה לתקן וסתה⁵⁴, ולידע אם היא זבה ונדאית⁵⁵ או ספק זבה⁵⁶, ולידע ימי זיבתה⁵⁷? הפל לפי ימים שתראה בהן. כיצד? ראתה יום אחד⁵⁸ או שנים - משלמת עליהן השבועה⁵⁹, ותתחיל למנות⁶⁰ האחד עשר יום מאחר השבועה.

(54) שממנו יתחיל המחזור של שמונה-עשר יום, שבעה ימי נדה ואחר-עשר ימי זיבה. (55) מבואר לקמן ה"כ. (56) יבואר בהלכה הסמוכה. (57) להבא. (58) גמרא ערכין ח, א. (59) שמא דם זה בימי נדתה היא, כמבואר למעלה ה"ז. (60) באשה טועה שלא תשאר מקולקלת למניינה, דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה, וקובעת בהתחלת הוסת השני (מגיד-משנה). ומאז מתחיל המנין החדש.

ח. ראתה שלשה ימים - הרי זו ספק זבה; שמא יום אחד מהן קדם נדתה, ושנים בתחלת הנדה. וכן אם ראתה ארבעה - שמא שנים קדם הנדה, ושנים מתחלת הנדה. ויושבת חמשה תשולם ימי נדה⁶¹, ואחד עשר ימי זיבה⁶² אחר החמשה.

(61) מספק שמא באו ימי נדתה אחרי ראייה אחת או שתיים והיא נדה, לכן משלימה חמשה ימים לנדתה. (62) ורווח הזמן משפסק הדם עד ימי הנדה - טז יום.

~ יום שני י"ח סיון ~

פרק תשיעי

א. אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם ויצא בכשרה², כמו שבארנו³. ותהיה טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד. ואם לא הרגיש, ובדקה ומצאה הדם לפניו בפרוזדור - הרי זה בחזקת שפא בהרגשה, כמו שבארנו⁴.

(63) שכבר השלימה שבעה לנדתה מתוך התשעה.

ב. ואפילו לא יצא לחוץ. (3) למעלה פרק ה הלכה ב "שאם נעקר מן הרחם ולא שתת הואיל ויצא מבין השיניים הרי זו טמאה". (4) למעלה שם הלכה ה "ודם הנמצא בפרוזדור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן המקור". והרי זה בחזקת שפא בהרגשה מן החדר.

ט. וכן אם ראתה תשעה ימים - הרי זו ספק זבה; שמא שנים קדם ימי נדה, ושבועה של נדה. ומתחלת למנות אחד עשר יום מאחר התשעה שפסק הדם⁶³. וכן אם ראתה אחד עשר יום - הרי זו ספק זבה; שמא שנים קדם הנדה, ושבועה של נדה, ושנים של אחר הנדה. ונשאר לה מימי זיבתה תשעה.

כ. ראתה שנים עשר יום - הרי זו זבה ונדאית. שאפילו היו מהן שנים לפני הנדה ושבועה של נדה

מדהורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) והוא שלושה ווסתות. שעונה בינונית - הווסת הרגיל באשה - שלושים יום בין ראייה לראייה.

ו. מה בין פתם הנמצא על בשרה לכתם הנמצא על בגדה? שהפתם הנמצא על בשרה - אין לו שיעור¹³, והנמצא על הבגד - אינו מטמא עד שיהיה פגרים הקילקי¹⁴, שהוא¹⁵ מרבע שיש בו פדי תשע עדשות, שלש על שלש. היה פחות משעור זה - טהור. נמצא טפין טפין - אין מצטרפות¹⁶; היה ארך¹⁷ - הרי זה מצטרף.

13) "הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור". וסובר רבינו שבבגדים, כשהכתם הוא פחות מכגריס, הוא ספק, אם זה דם מאכולת (כנה) ולכן ספיקו טהור, אבל בבשרה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת, אפילו בפחות מהשיעור של כגריס הוא טמא. 14) "והוא חצי פול ואמרו שזה הפול מהמקום הנקרא קילקי". ודעת רבינו שכגריס האמור בטומאת כתם גם כן פירושו גריס הקילקי. 15) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע. וזה שכתב רבינו: ארוך מצטרף. 16) בכתם שנמצא על בגדיה, שכתם הנמצא על בשרה אין צריך שיעור. 17) כרצועה, אבל שיעורו בין הכל - כגריס הקילקי.

ז. פתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טמאה - טהור, ואינה חוששת לו. פיצד? ישבה על פלי אבנים, פלי אדמה וכלי גללים, או על עור הדג, או על פלי חרש מגבו¹⁸, או על בגד שאין בו שלש אצבעות על שלש¹⁹ אצבעות, ונמצא עליהן דם - טהורה. אפילו בדיקה הקרקע וישבה עליה, ונמצא פתם על הקרקע פשעמדה - הרי זו טהורה. שכל שאינו מקבל טמאה - לא גזרו על פתם שימצא בו. ולא במקבל טמאה²⁰, אלא אם כן היה לזן; אכל פלי צבעונין - אין חוששין לכתם הנמצא בהן. לפיכך תקנו חכמים, שתלפש האשה בגדי צבעונין, פדי להצילה מדין הפתמים.

18) שאין כלי חרס מטמא מגבו. 19) שאינו ראוי לשום איש אפילו לעני ואינו מקבל טמאה. 20) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טמאה.

ח. לא בכל מקום שנמצא הדם על בשרה תטמא משום פתם, עד שימצא פנגד בית התרפה²¹. פיצד? נמצא על עקבה - טמאה, שמא נגע בבית תרפה בעת שישבתה. וכן אם נמצא על שוקה או על פרסותיה מפפנים, והם המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמד ותדבק רגל לרגל ושוק לשוק - הרי זו טמאה. נמצא על ראש גודל רגלה - טמאה, שמא נטף מן החדר על רגלה בעת שהלכה. וכן כל

ב. ומדברי סופרים: שכל הרואה פתם דם על בשרה או על בגדיה, אף על פי שלא הרגישה, אף על פי שבדיקה עצמה ולא מצאה דם - הרי זו טמאה, וכאלו מצאה דם לפנים בבשרה. וטמאה זו בספק, שמא פתם זה מדם החדר בא.

ג. וכן מדברי סופרים: שכל הרואה דם בלא עת וסתה, וכל הרואה פתם - טמאה למפרע עד עשרים וארבע שעות. ואם בדיקה בתוך זמן זה ומצאה טהור - טמאה למפרע עד זמן בדיקה⁵. ואף על פי שהיא טמאה למפרע מדבריהם - אינה מטמאה את בועלה למפרע, כמו שבארנו. ואינה מונה לנדתה או לכתמה אלא מעת שתראה הדם או שמצאה הפתם. וכל הרואה פתם - הרי זו מקלקלת (למנינה). שמא מן החדר בא ונתקלקלה וסתה⁶.

5) "מעט לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעט על יד מעט לעת". פקידה משמעותה בדיקה. לפיכך טמאה למפרע רק עד זמן בדיקה, כשבדיקה תוך מעט לעת. 6) שאינה יודעת יום ראייתה ואינה יודעת אם היא בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה והרי היא טועה.

ד. הרואה דם בשעת וסתה - אינה מטמאה למפרע, אלא בשעתה בלבד⁷. וכן מעברת ומניקה, בתולה וזקנה - דין שעתן⁸, ואינן מטמאות למפרע. אילו היא מעברת? משיפר עברה, והוא שלשה חדשים. מניקה - כל ארבעה ועשרים חדש⁹. אפלו מת בנה או גמלתו או נתנתו למניקה¹⁰.

7) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשר שאין לה וסת, שחזקה אורח [דם הנדות] בזמנו בא, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. 8) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ורייה שעתה. 9) "אבל אחר עשרים וארבעה חודש אף על פי שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים". 10) "שאינן הטעם תלוי בניקת הוולד אלא מתוך צער לידה אבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חודש, הילכך לא שנא מת לא שנא חי".

ה. בתולה¹¹ - כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שראתה מחמת נשואין או מחמת לדה. זקנה - כל שעברו עליה תשעים יום¹² סמוך לזקנתה. ואי זו היא זקנה? כל שקוראין לה זקנה ואינה מקפדת. מעברת ומניקה וזקנה - כתמן פראיתן, ואינו מטמא למפרע. בתולה שלא ראתה דם מימיה ועדין היא קטנה - פתמה טהור, עד שתראה דם שלש וסתות.

11) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה, בראיית דם היא עדיין בתולה אף על פי שנבעלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. מִצָּאָה פֶּתֶם אֶחָד שְׂאִין בוּ פְּדֵי שְׁלֹשָׁה פְּתָמִים³⁶:
 אם בְּדָקָה עֲצָמָה כִּלְכִל³⁷ בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן
 וּמִצָּאָה טְהוֹר, וְלֹא בְּדָקָה חֲלוּקָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 מִצָּאָה זֶה הַפֶּתֶם שְׂאִינוּ כְּשֹׁלֶשֶׁה פְּתָמִים - אֵינָה
 חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת; וְאִם לֹא בְּדָקָה עֲצָמָה כִּלְכִל
 הַשְּׂמֻשׁוֹת, הוּאִיל וְלֹא בְּדָקָה חֲלוּקָה וְשָׂהָה עָלֶיהָ
 שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּיָמֵי זִבְתָּהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת, וְאֵף עַל
 פִּי שְׂאִין הַפֶּתֶם פְּדֵי שְׁלֹשָׁה פְּתָמִים.

(36) כשלושה גריסי קילקי. (37) כלומר, שכל הזמן של בין השמשות לא סילקה ידה מהבדיקה.

יד. מִצָּאָה פֶּתֶם עַל חֲלוּקָה הַיּוֹם, וְרָאִתָּה דָם אַחַר
 כֶּף שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה; או שְׂרָאִתָּה שְׁנֵי יָמִים,
 וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאִתָּה פֶּתֶם - הָרִי זוּ סִפֵּק זָבָה.

טו. הַרְוָאָה פֶּתֶם וְאַחַר כֶּף רָאִתָּה דָם - תּוֹלָה פְּתָמָה
 בְּרָאִתָּה כֹּל מַעַת לְעַת³⁸, בֵּין שְׂבָדָקָה עֲצָמָה פַּעַת
 שְׂמִצָּאָה הַפֶּתֶם וּמִצָּאָה טְהוֹר בֵּין שְׁלֹא בְּדָקָה. אֲבָל
 הַרְוָאָה פֶּתֶם אַחַר פֶּתֶם בְּתוֹךְ עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע שָׁעוֹת
 - אֵינָה תּוֹלָה פֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֲלֹא אִם כֵּן בְּדָקָה
 בְּיָנִיחָם; שְׂאֵם הַפְּסִיקָה טְהוֹרָה בֵּין הַפְּתָמִים - אֵין
 מִצָּטְרָפִין לְמַגְנֵן זִיבוֹת.

(38) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא מהדם ואינה טמאה למפרע.

טז. פִּיצֵד? רָאִתָּה פֶּתֶם עָרֵב שֶׁבַת בְּשַׁעַת רֵאשׁוֹנָה
 מִן הַיּוֹם, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא בְּדָקָה עֲצָמָה וְלֹא יָדְעָה
 אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאִתָּה דָם אַחַר כֶּף עַד
 שְׁעָה רֵאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשְּׁבֵת - אֵינָה מוֹנֶה לְפֶתֶם, אֲלֹא
 תּוֹלָה הַפֶּתֶם בְּרָאִיָּה. וְאִם רָאִתָּה בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת וּבְשַׁנֵּי
 בְּשַׁבַּת - תִּהְיֶה זָבָה. רָאִתָּה דָם בַּיּוֹם שֶׁבַת בְּשַׁעַת
 שְׁנִיָּה - הָרִי זוּ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים: עָרֵב שֶׁבַת שְׂמִצָּאָה
 בּוֹ הַפֶּתֶם, וּבְשַׁבַּת שְׂרָאִתָּה הַדָּם; שְׁהָרִי אֵין שְׁנִיָּה
 בְּתוֹךְ מַעַת לְעַת. וְאִם רָאִתָּה הַדָּם בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת -
 חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

יז. לֹא רָאִתָּה דָם בְּשַׁבַּת, אֲבָל רָאִתָּה פֶּתֶם אַחַר
 בְּשַׁעַת רֵאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשְּׁבֵת: אִם בְּדָקָה עֲצָמָה בְּעָרֵב
 שֶׁבַת וּמִצָּאָה טְהוֹר - אֵינָה מוֹנֶה אֲלֹא לְכֶתֶם אֶחָד,
 שֶׁהוּא בַּיּוֹם הַשְּׁבֵת, הוּאִיל וּשְׁנִיָּהם בְּתוֹךְ מַעַת לְעַת;
 וְאִם לֹא בְּדָקָה, וְלֹא יָדְעָה אִם הַפְּסִיקָה טְהוֹרָה בְּיָנִיחָן
 אִם לֹא הַפְּסִיקָה - הָרִי זוּ מוֹנֶה לְעָרֵב שֶׁבַת, וְאִם
 רָאִתָּה בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

יח. רָאִתָּה הַפֶּתֶם הַשְּׁנֵי בְּשַׁעַת שְׁנִיָּה מִיּוֹם שֶׁבַת, בֵּין
 בְּדָקָה בֵּין לֹא בְּדָקָה - הָרִי זוּ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים,
 שְׁהָרִי אֵין שְׁנִיָּהם בְּתוֹךְ מַעַת לְעַת, וְאִם רָאִתָּה בְּאֶחָד

מִקּוֹם שְׂאִפְשָׁר שִׁינְתּוּ עָלָיו דָם נִדְתָּה כְּשֶׁתְּהַלֵּךְ,
 וְנִמְצָא שָׁם דָם - טְמֵאָה. וְכֵן אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
 יָדֶיךָ, אִפְלוּ עַל קְשָׁרֵי²² אֲצִבְעוֹת יָדֶיךָ - טְמֵאָה;
 שֶׁהַיָּדִים עֲסֻקְנִיּוֹת הֵן²³. אֲבָל אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
 שׁוֹקֵה וְעַל פְּרִסוֹתֶיהָ מִבְּחוּץ אוּ מִן הַצְּדָדִין²⁴, וְאֵין
 צָרִיךְ לִזְמַר אִם נִמְצָא מִן הַיָּרְכָבִים וּלְמַעַלָּה - הָרִי זוּ
 טְהוֹרָה²⁵; שְׂאִין זֶה אֲלֹא דָם שְׁנִיָּה עָלֶיהָ מִמִּקּוֹם
 אַחֵר.

(21) בית הערוה. (22) גב היד. (23) ונגעו שלא בכוונה בבית התורפה. (24) "מה שיטה אל הפנים או מה שיטה אל השדרה". (25) שאין דם זה בא מגופה.

ט. הַפֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָה שֶׁהוּא אֶרֶךְ פְּרָצוּעָה אוּ
 עָגֹל, אוּ שֶׁהָיוּ טַפִּין טַפִּין, אוּ שֶׁהָיָה אֶרֶךְ הַפֶּתֶם עַל
 רַחֵב יָרְכָה, אוּ שֶׁהָיָה נֶרְאָה כְּאִלוּ הוּא מִמַּטָּה
 לְמַעַלָּה²⁶, הוּאִיל וְהוּא כְּנֻגַד בֵּית תְּרֻפָּה - הָרִי זוּ
 טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִים: אִלוּ נָטַף מִן הַגּוֹף - לֹא הָיָה
 כְּזֶה. שְׁפַל דָם הַנִּמְצָא בְּמִקּוֹמוֹת אֵלוּ - מִחֲמִירִין בּוֹ
 אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סִפֵּק²⁷.

(26) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה אף על פי כן החמירו חכמים. (27) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא".

י. הַפֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הַחֲלוּקִי שְׁלָה: מִחֲגוּרָה וּלְמַטָּה
 - טְמֵאָה, מִחֲגוּרָה וּלְמַעַלָּה - טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית
 יָד שְׁלָה: אִם מְגִיעָה²⁸ כְּנֻגַד בֵּית תְּרֻפָּה - טְמֵאָה²⁹,
 וְאִם לֹאוּ - טְהוֹרָה.

(28) אפילו אם אינו מגיע אלא בזמן שהיא שוחה. (29) שאנו חוששין שמה שחתה ונגעה בבית התורפה.

יא. הִיָּתָה פּוֹשְׁטוֹת וּמְתַפְסָה בּוֹ בְּלִילָה³⁰ - כֹּל מִקּוֹם
 שְׂמִימָצָא בּוֹ דָם טְמֵאָה. וְכֵן הָאֲזוֹר שְׁלָה - כֹּל מִקּוֹם
 שְׂמִימָצָא בּוֹ הַדָּם טְמֵאָה³¹.

(30) ואפילו לא כסתה בו אלא ראשה. (31) מפני שעשוי להסתובב אילך ואילך ואולי נתהפך ונגע שם.

יב. הִיָּתָה לוֹבֶשֶׁת חֲלוּקִי אֶחָד, וְשָׂהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה
 יָמִים אוּ יָתֵר בְּלֹא עֵת נִדְתָּה³², וּבְדָקָה וּמִצָּאָה עָלָיו
 שְׁלֹשָׁה פְּתָמִים, אוּ פֶתֶם אֶחָד גְּדוֹל שִׁישׁ בּוֹ שְׁעוֹר
 שְׁלֹשָׁה פְּתָמִים³³ - הָרִי זוּ סִפֵּק זָבָה; שְׂמֵא פֶתֶם נָטַף
 מִמּוֹנֶה בְּכָל יוֹם. וְכֵן אִם לְבָשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּגָדִים
 בְּדוּקִים³⁴, וְשָׂהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּיָמֵי זִבְתָּהּ,
 וּמִצָּאָה פֶּתֶם בְּכָל אֶחָד מֵהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁזֶה כְּנֻגַד
 זֶה³⁵ - הָרִי זוּ סִפֵּק זָבָה.

(32) בימי זיבתה. (33) כלומר, כשלושה גריסי קילקי. (34) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. (35) ואפשר לומר שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כד. וכן תולה בבנה ובבעלה. אם היו עסוקין בדם, או שהיו ידיהן מלכלכות, או שהיתה בהן מכה - תולה בהן ואומרת: הן נגעו בה והיא לא נדעה, ודם זה מתמתן הוא.

כה. אין מחזיקין דם ממקום למקום לתלות בו. כיצד? היתה לה מכה בכתפה, ונמצא פתם על שוקה - אין אומרים: שמא פידיה נגעו במכה ונגעו במקום זה. וכן כל פיוצא בזה - אין תולין בו, בין בגופה בין בחלוקה.

כו. שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד, ואין בו אלא כסלע דם, ונמצא על כל אחת משתייהן פתם כסלע - שתייהן טמאות⁴⁶. נתעסקה⁴⁷ בדם שאי אפשר שיהיה ממנו פתם אלא כגריס, ונמצא עליה פתם כשני גריסין - הרי זו תולה כגריס בדם שנתעסקה בו, וכגריס במאכלת⁴⁸. נמצא הפתם יתר משני גריסין - טמאה⁴⁹.

46 שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק כסלע ועל שתייהן נמצא כשני סלעים, ולתלות באחת מהן בדם ציפור, מה ראית לתלות בו? תלה בשנייה. 47 אשה אחת. 48 שבכגריס אנו תולים במאכלת. 49 שאין במה לתלות.

כז. נתעסקה באדם - אין תולה בו שחר. נתעסקה בעוף שיש בו מיני דם הרבה, ונמצא עליה מראה אחד מהן - תולה בו. היתה לובשת שלשה חלוקות⁵⁰: אם יכולה לתלות - תולה אף בפתחתן, ואם אינה יכולה לתלות⁵¹ - אינה תולה אף בעליון. כיצד? עברה בשוק של טבחים, אף על פי שנמצא הפתם על הפתחתן לבדו - תולה בדם הטבחים; לא עברה בשוק הטבחים וכיוצא בו, אף על פי שנמצא הפתם בעליון לבדו - הרי זו טמאה. ספק עברה⁵² ספק לא עברה, ספק נתעסקה ספק לא נתעסקה - אינה תולה.

50 זה על גבי זה. 51 שהדם בא ממקום אחר. 52 שספק אם יש לתלות או לא.

כח. עיר שיש בה חזירים⁵³, או שהם באין לה תמיד - אין חוששין⁵⁴ לכתמיה הנמצאין בחלוקה.

53 חזירים אוכלים שקצים ומתוים דם. 54 כי אומרים שזה בא מהחזירים.

כט. האשה שהשאילה חלוקה לנדה, בין עובדת פוכבים ומזלות בין ישראלית, וחזרה ולבשה אותו קדם בדיקה⁵⁵, ומצאה עליו פתם - הרי זו תולה בנדה שלבשה אותו. השאילה אותו לזבה קטנה

בשבת אחר מעת לעת - חוששת לזיבות. ראתה בשעה ראשונה מיום אחד בשבת פתם שלישי: אם הפסיקה טהרה ביניהן - אין מצטרפין, ואינה חוששת לזיבות; ואם לא בדקה - חוששת לזיבות.

יט. כל פתם שאמרנו שהיא טמאה בגללו, אם יש לה דבר לתלות בו ולומר: שמא פתם זה מדבר פלוני הוא - אם נמצא על הבגד - הרי זו טהרה; שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל. ואם נמצא על בשרה - ספקו טמא³⁹, ואינה תולה בו. ואם היה לה לתלות בבשרה⁴⁰ יתר מחלוקה - אף על בשרה תולה, וספקו טהור.

39 "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא; על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור". 40 כגון שהייתה בה מכה.

כ. כיצד? שחטה בהמה או חיה או עוף, או שנתעסקה בכתמים, או שישבה בצד העוסקין בהן, או שעברה בשוק של טבחים, ונמצא דם על חלוקה - טהרה, ותולה בדברים אלו שמהן בא הפתם.

כא. נמצא הפתם על בשרה בלבד, אם הפתם מחגור ולמטה⁴¹ - טמאה. ואם נתהפכה וקפצה⁴² - אפלו מחגור ולמעלה טמאה. שאילו היה דם זה מן השחיטה או מן השוק - היה לה שיימצא גם על בגדיה; והואיל ונמצא על בשרה ולא בבגדה - טמאה.

41 שהוא כנגד בית התורפה. 42 "כגון דאזדקרא", זקפה עצמה לאחוריה".

כב. היתה בה מכה, אף על פי שחיתה, אם יכולה להתגלע ולהוציא דם, ונמצא דם על בשרה - תולה במכה⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

43 ודווקא שיש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על מקום הכתם.

כג. נמצא הפתם על בגדיה ובשרה כאחד - תולה בכל שיש לה לתלות⁴⁴. ותולה במאכלת⁴⁵, שמא בעת שישבה נהרגה מאכלת, ודם זה דם מאכלת הוא. ועד כמה? עד פגריס. אבל אם מצאה הפתם יתר מפגריס - אינה תולה במאכלת. ואפלו היתה מאכלת רצוצה בפתם, הואיל והוא יתר מפגריס - אינה תולה במאכלת.

44 כמו שהיה נמצא על הבגד לבד, דווקא אם נמצא על בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד, אבל כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש לתלות. 45 ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והחיצוניה⁶⁶ טהורה. תחת החיצוניה - היא ושבצדה טמאות, והפנימית טהורה. ואם לא עלו דרך מרגלות המטה, שהרי אין להם סדר, ונמצא דם תחת אחת מהן - פלן טמאות.

(65) שאצל הקיר. (66) לצד החדר.

לה. במה דברים אמורים? שבדקו פלן ומצאו טהור, ולא תוכל אחת מהן לתלות בתורתה, כמו שבארנו; אבל אם בדקה אחת ומצאה עצמה טהורה, ותברתה לא בדקה - תולה הטהורה בזו שלא בדקה, והרי זו שלא בדקה טמאה.

לו. כל כותם שנמצא על הבגד שאין לו במה יתלה - אינו מטמא עד שיודע שהוא דם. ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע אדם - מעבירין עליו שבועה סמנין אלו על הסדר: אם עבר או פה עינו - הרי זה כותם דם וטמאה; ואם עמד כמות שהוא - הרי זה צבע וטהורה⁶⁷.

(67) גם לבעלה.

לז. ואלו הן השבועה סמנים על סדרן: רק תפל, ולעיסת גריסין של פול, ומי רגלים שהחמיצו, וברית, ונתר, וקימוניא, ואשגל. וצריך לכספס⁶⁸ שלש פעמים על כל סם וסם, ומוליך ומביא בכל כספוס. העבירין שלא על הסדר, או שהעבירין פאחד - לא עשה כלום. הקדים האחרונים לראשונים - אלו שהעביר באחרונה, שהן הראשונים, עלו לו, וחזר ומעביר אחריהם אחרונים שהקדים, עד שיעברו השבועה על הסדר.

(68) לשפשף שלוש פעמים "בין שתי ידיו כדרך כיבוס בגדים שכוכל צידו עם צידו ומשפשף ומוליך ומביא".

לח. אי זהו רק תפל? שלא טעם כלום מתחלת הלילה, והיה ישן מחצי הלילה האחרון, למחר קדם שיאכל נקרא רק תפל. והוא שלא יצא רב דבורו עד שלש שעות ביום. ואם השכים ושנה פרקו קדם שלש שעות - אין זה רק תפל, שהדבור מבטל הזק הרק ומחזירו פמים. ואי זו היא לעיסת גריסין? הוא שילעס הגריסין עד שיתערב עם הפול רק הרבה מפיו. ואי זהו מי רגלים שהחמיצו? אחר שלשה ימים או יתר.

לט. כל אשה שהיא טמאה משום כותם, אם מצאה הכותם בימי נדתה - הרי זו ספק נדה, ויושבת עליו שבועה ימים, וטובלת בליל שמיני, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה. ואם מצאה אותו בימי זיבתה - הרי זו ספק זבה גדולה או קטנה, כמו שנתבאר בפרק

ביום הטמא שלה⁶⁶, או ליושבת על דם טהר, או לבתולה שדמיה טהורין⁶⁷ - הרי זו תולה בה. אבל אם השאילה אותו לזבה קטנה ביום השמור⁶⁸, או לזבה גדולה בשבועה ימים נקיים, וחזרה ולבשה אותו קדם בדיקה, ונמצא עליו כותם - שתייהן מקלקלות⁶⁹: השואלת והמשאלת אותה, שמא מזו שמא מזו. השאילה אותו ליושבת על הכותם - אינה תולה בה; שאין תולין כותם בכותם.

(55) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה אותו, אבל בזמן השאלה היה בחזקת בדיק. (56) ביום ראיתה. (57) דם בתולים. (58) בשני לראיתה. (59) כלומר, שאינה תולה בשואלת לבד.

ל. בדקה חלוקה ובדקה עצמה ומצאה טהור, והשאילה החלוק לתברתה ולבשתו, ונמצא עליו כותם פשהחזירתו לה - השואלת טמאה; ואינה תולה בבעלת החלוק, שהרי בדקה אותו קדם שמשאילהו לה.

לא. ארפה שלבשה חלוקה של קצרה ונמצא בו כותם: אם מגיע פנגד בית התרפה⁶⁰ - טמאה⁶¹, ואם לאו - טהורה⁶²; שכותם זה של קצרה הוא.

(60) של ארוכה. (61) כלומר, שתייהן טמאות, שמא מזו ושמא מזו. (62) הארוכה.

לב. שלש נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו ואחר כך נמצא עליו כותם, וכן אם ישנות במטה אחת כאחת⁶³ ונמצא דם תחת אחת מהן - פלן טמאות. ואם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה - הרי השתים טהורות⁶⁴.

(63) צפופות ודבוקות יחד. בגמרא: "משולבות". (64) ואף בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות טהורות.

לג. בדקו פלן ומצאו עצמן טהורות - תולה מי שאינה ראויה לראות דם במי שהיא ראויה, ותהיה שאינה ראויה טהורה, והראויה טמאה. ביצד? היתה אחת מעברת ואחת אינה מעברת - המעברת טהורה, ושאונה מעברת טמאה. מניקה ושאונה מניקה - המניקה טהורה. זקנה ושאונה זקנה - הזקנה טהורה. בתולה ושאונה בתולה - הבתולה טהורה. היו פלן מעברות, פלן זקנות, פלן מניקות, פלן בתולות - הרי פלן טמאות.

לד. שלש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו פלן, ונמצא דם תחת האמצעית - שלשתן טמאות. תחת הפנימית⁶⁵ - היא ושבצדה טמאות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִקְרָבוֹת זֹו לְזֹו, פִּיּו פְּתוּחַ פְּחוּט הַשְּׁעָרָה, וְחֲתוּפֵי יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵינָן לוֹ. נִתְבַּאֲרָה צִוְּתוֹ יֵתֵר מִזֶּה, וְעֵדִין אֵינּוּ נִכְרַ בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה - אֵינן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמִים¹⁶ אֲלָא בְּשִׁמּוֹן, שֶׁהַשִּׁמּוֹן מִצְחָצְחוֹ. וּמֵבִיא קִיסָם שֶׁרָאִישׁוֹ חֲלָק וּמְנַעֲנַע בְּאוֹתוֹ מְקוֹם¹⁷ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, אִם מִסְכָּסֶד¹⁸ - בְּיָדוֹעַ שֶׁהוּא זָכָר. וְאִם רָאָה אוֹתוֹ מְקוֹם כְּשֶׁעוֹרָה סְדוּקָה - הָרִי זֹו נִקְבָּה, וְאֵינָה צְרִיכָה בְּדִיקָה. וְכָל אֵלּוֹ הֶרְקִימוֹת שֶׁל נְפָלִים - אֵינן נוֹהֲנִין לָהֶן יָמֵי טָהָר עַד שֶׁיִּשְׁעִירוּ¹⁹ הַהוֹלֵד.

(13) שם כה, א. (14) שם. "וגויתו כעדשה", ודעת רבינו שגויתו, פירושו: גופו. וראה שם ברש"י וב'תוספות יום טוב' (נגעים פ"ו מ"ז). (15) שם. כלומר, "עיני זכוב" (רש"י). "ויש מפרשים, כשתי טיפין שמשליך הזכוב" (ר' אברהם בן הגר"א, תוספתא נדה פ"ד, ה"ד). (16) שם. "שהמים עזים וטורדין אותו". כלומר, הם ממחים את השפיר. (17) של אברי המין. (18) "שיש דבר המעכב, והיינו גיד" (רש"י). (19) שם: "עד שיהא לו שערות בראשו" (רש"י).

ד. הפילה חתיכה לבנה²⁰, אם נקרעה ונמצא בה עצם - הרי זו טמאה לדה. הפילה שפיר מלא מים²¹, מלא דם, מלא גנונים²², מלא בשר, הואיל ואינו מרקם - אינה חוששת לולד.

(20) שם כא, ב. (21) שם כד, ב. (22) "מין התולעת כאילו הוא בשר חתוך, בתבנית התולעת" (פירוש המשנה לרבינו שם).

ה. יוצא דפן²³ - אין אמו טמאה לדה, ואין לה ימי טמאה וימי טהרה; שנאמר: אשה פי תזריע וילדה זכר - עד שתלד ממקום שמוזרעת. המקשה וילדה ולד דרף הדפן - הרי דם הקשי הבא דרף הרחם²⁴ זיבות²⁵ או נדה²⁶. ודם היוצא דרף הדפן - טמא²⁷. ואם לא יצא דם דרף הרחם - הרי האשה טהורה, אף על פי שהדם שיוצא מדפנה טמא²⁸; שאין האשה טמאה עד שיוצא מדנה דרף ערותה²⁹.

(23) שם מ, א: "והוא שישוסע חלצי האשה אם תקשה עליה הלידה ויצא העובר משם" (פירוש המשנה שם). (24) שם מא, א. (25) שם: "הרי זו יולדת בזוב". כלומר, זבה היא וטמאה, כי מה שטיהרה התורה דם הקושי מטומאת זיבה - אינו אלא בלידה, אבל דרך דופן לא נקראת לידה (רש"י שם). (26) אם בימי נדה. (27) שהדם גופו טמא, ואם אחד נגע בו נטמא טומאת ערב. (28) שם: "שמקור מקומו טמא". ואף-על-פי שראיית דם דרך דופן אינה מטמאה את האשה בטומאת נדה, אכל הדם עצמו מטמא במגע, מפני שזה נגע במקור, ומקור מקומו טמא (רש"י שם). (29) שם. "שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה (ויקרא כ, יח) מלמד שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה".

זה, ויושבת יום אחד, אם היתה קטנה, או שבעת ימים נקיים, אם היתה גדולה מספק. והכל מדברי סופרים, כמו שבארנו. לפיכך, הבא עליה בידון - מפין אותה מפת מרדות⁶⁹, ופטורין מקרבן⁷⁰.

(69) שעבר על דברי סופרים. (70) אם בא עליה בשוגג.

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר שאין צורה לולד פחות מארבעים יום ואם הפילה ביום ארבעים; המפלת צורת אדם דקה ביותר ואינה ניכרת; ודין יוצא דופן או נחתך הולד במעיה אם טמאה לידה; ודין המפלת כמין בהמה חיה ועוף ופניו כצורת אדם; ודין המפלת דמות נחש או בעין אחת וירד אחת; ודין הפילה זכר וסנדל עמו; או הפילה שלייה ואח"כ ולד של קיימא; ודין הפילה ואינה יודעת מה; ודין כל מקום שאמרו תשב לזכר ולנקה - כיצד.

א. כל יולדת - טמאה כנדה, ואף על פי שלא ראתה דם². ואחד היולדת חי או מת³ או אפלו נפל⁵. אם זכר - יושבת לזכר, ואם נקבה יושבת לנקבה. והוא שנתגמר צורתו. ואין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום, אחד הזכר ואחד הנקבה⁶.

2) דאפשר לפתחת הרחם בלא דם (נדה כא.). (3) 'ספרא' תזריע, פרשה י "זכר, לרבות את המת". (4) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ואפילו. (5) 'ספרא' שם: "וילדה. . . כל שתלד". ואין זה דומה למפלת חתיכה אדומה שאין עמה דם, שפסק רבינו למעלה פ"ה ה"ג שהיא טהורה, כי שם מדובר בחתיכה שאין לה צורת ולד. (6) נדה ל, א.

ב. והמפלת בתוך ארבעים יום - אינה טמאה לדה. אפלו ביום ארבעים. הפילה ביום ארבעים ואחד מאחר התשמיש⁸ - הרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולנדה¹⁰. היתה צורת האדם דקה ביותר ואינה נפרת פעליל¹¹ - הרי זו תשב לזכר ולנקבה. וזהו הנקרא שפיר מרקם¹².

(7) שם. (8) הראשון אחרי טבילתה. (9) אולי נתעברה מהבעילה הראשונה שלאחר טבילתה, ובארבעים יום כבר נגמרה צורת הולד, ויולדת היא וטמאה. (10) שם. כלומר, נותנין עליה חומר של יולדת נקה שהיא טמאה שבועיים, וחומר של יולדת זכר. שאם ראתה בימים 44 עד 47 הרי דם זה ספק דם נידות, ספק זיבות. וכן אם ראתה בימים 62-65, אבל אם ראתה בימים 40-43 טמאה כנדה אפילו בלי חומרת זכר, כי אלה הם ימי נדה. וגם חומר של נדה, שאם ראתה תוך ארבעים היא טמאה כנדה, ואין לה ימי טוהר כיוולדת. ראה להלן הכ"א. (11) "נגלה ומפורסם" (פירוש המשנה לרבינו, ראש השנה פ"א). כלומר, לא ניכר אם זה זכר או נקבה. (12) נדה כד, ב.

ג. אי זה הוא שפיר מרקם? תחלת בריתו של אדם - גופו¹⁴ פעדשה, שתי עיניו פשתי טפי זכוב¹⁵ מרחקות זו מזו, שני חטמיו פשתי טפי זכוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגלגל עין של נחש דומה לשל אדם יותר מעיניהם של בהמה חיה ועוף, חשוב ולד. מה-שאינ-כן שאר בהמה חיה ועוף שאין בהם שום אבר הדומה לשל אדם, אינו ולד עד שתהא כל הצורה כפני אדם, כמבואר למעלה בהלכה ח-ט (כסף-משנה). ראה 'השגת הראב"ד' וב'מגיד משנה'. (41 שם. 42) שם כג, ב. (43) בכתי" תימן: שהרי. (44) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: אמו. (45) "ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע שילד אדם כל מה שזכרתי, אבל זה אפשר, וכבר העידו יותר מזה. וכתבו הפילוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלה, הענינים הטבעיים, כולם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה" (פירוש המשנה, נדה פ"ג).

יא. נברא וְשֵׁט שָׁלוֹ אֶטוּם⁴⁶, או שְׁהִיָּה חֶסֶר מִטְּבוּרוֹ⁴⁷ וְלִמְטָה⁴⁸ וְהָרִי הוּא אֶטוּם, או שְׁהִיָּה גִלְגָּלָתוֹ אֶטוּמָה⁴⁹, או שְׁהִיָּה פָּנָיו טוּחוֹת⁵⁰ וְאִין פְּהִין הָרַב פָּנִים, או שְׁיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי גִבִּין וְשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת⁵¹, או שְׁהִיָּה פְּרִיַת רֵאשׁ שְׁאִינוֹ חֲתוּף⁵², או יָד שְׁאִינוֹ חֲתוּף⁵³ - פֶּל גַּפֵּל מְאֹלוֹ אִינוֹ וְלָד, וְאִין אָמוֹ טְמֵאָה לָדָה. אָבֵל אִם הִפְלִיָּה יָד חֲתוּכָה וְרָגֵל חֲתוּכָה⁵⁴ - הָרִי חֲזָקָתָהּ מוֹלָד שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרַב אִיבְרִיּוֹ⁵⁵.

(46) שם, כלומר, סתום. (47) שרר, השקוע בעור הבטן ככפתור. (48) שם כד, א. אבל אם חפר מלמטה מטבורו, כגון נקביו או כל הארכובה, הרי זה נקרא ולד וטמאה לידה. [דעת רבינו, שיוולדת טריפה אמו טמאה לידה, אף-על-פי שטריפה אינה חיה, רק במקרה שהוולד אינו ראוי לקבל חיות כלל אינה טמאה, לכן פסק כאן שאפילו חסר למעלה מן הארכובה שהוא טריפה, אמו טמאה, ומטהר רק כשחסר מטבורו. אולם בסוגיה שם משמע שלא כדבריו]. ראה 'כסף משנה'. (49) שם. כלומר, שלמוח אין קשר עם חוט השדרה. ראה שם ברש"י. (50) שם. "שאינ צורה ניכרת בהן לגמרי" (רש"י). (51) שם. (52) שם כד, ב: "שאינו ניכר החיתוך כתיקונו" ('זר זבה', פירוש לתוספתא נדה פ"ד ה"ו). כלומר, צורת פנים יש בו, רק החיתוך שבאברי הראש אינו ניכר כתיקונו, וכשאינ לו צורת הפנים, מבואר למעלה (הלכה ח) שאמו אינה טמאה לידה. (53) תוספתא נדה פ"ד ה"ז: "יד אטומה . . . אינו ולד", שאנו אומרים מגוף אטום באה היד. (54) נדה יח, א: "מחוחת כצורתה בחיתוך אצבעות" (רש"י שם). (55) כלומר, "שיצאו כבר רוב אברים עם היד הזאת שמשלמת לרוב (הנחשבת ללידה גמורה), ומתוך שהיא חתוכה, אין חוששין לגוף אטום" ('חכמת בצלאל' - פתחי נדה לרבי בצלאל רנשבורג, נדה כח.). רבינו מפרש מה שאמרו שם: המפלת יד חתוכה, אמו טמאה לידה, הכוונה שיצאו לפני-כן חלקי גוף אחרים, וביחד עם יד זו יהיה רוב אברים. ראה 'מגיד משנה'.

יב. פְּעָמִים יִקְפָּה מִשְׁאָר הַדְּמִים שְׁנוּצָר מֵהֶם הָאָדָם חֲתִיכָה פָּמוֹ לְשׁוֹן הַשּׁוֹר⁵⁶, וְתִהְיֶה פְּרוּכָה עַל מִקְצַת הַוּלָד. וְהִיא הַנְּקָרָאֵת סַנְדָּל. וְלַעוֹלָם לֹא יַעֲשֶׂה סַנְדָּל זֶה אֶלָּא עִם וְלָד⁵⁷. אָבֵל חֲתִיכָה שְׁנוּצָרָה לְבָדָה בְּלֹא וְלָד - אִינָה נְקָרָאֵת סַנְדָּל. וְרַב הַעֲבָרִים לֹא יִהְיֶה

ו. נְחֻתָף הַוּלָד בְּמַעֲיָהּ וַיֵּצֵא אָבֵר אָבֵר, פִּין שְׁיֵצֵא עַל סֵדֵר הָאִיבְרִים, כְּגוֹן שְׁיֵצֵאֵה הַרְגֵּל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, פִּין שְׁיֵצֵא שְׁלֵא עַל הַסֶּדֶר³⁰ - אִינָה טְמֵאָה לָדָה עַד שְׁיֵצֵא רַבּוֹ. וְאִם יֵצֵא רֵאשׁוֹ פְּלִיָּו³¹ כְּאֶחָד - הָרִי זֶה פְּרַבּוֹ. וְאִם לֹא נְחֻתָף וַיֵּצֵא כְּדָרְכּוֹ - מִשְׁתַּצֵּא רַב³² פְּדַחְתוֹ³³ הָרִי זֶה כְּלִיד, אָף עַל פִּי שְׁנְחֻתָף אַחַר קָף.

(30) שם כח, א. (31) שם כט, א. ודעת רבינו, שאם הוולד יצא מחותך, לא אמרינן: רוב הראש ככולו, וצריכין כל הראש (מגיד-משנה). (32) שם כח, א. "יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו, משיצא פדחתו". ורבינו מפרש: ש"רוב" השנוי במשנה, מכוון גם על פדחתו, כלומר רוב פדחתו (כסף-משנה). (33) מצחו (פירוש המשנה, שם).

ז. הוֹצִיא הַעֶבֶר אֶת יָדוֹ וְהִחֲזִירָהּ - אָמוֹ טְמֵאָה לָדָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³⁴. וְאִין לָהּ יָמֵי טַהַר עַד שְׁיֵצֵא הַוּלָד פְּלוֹ אוֹ רַבּוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרֵנוּ³⁵.

(34) שם. ומדין התורה, אינה חשובה לידה אלא עד שיצא רוב הולד. (35) בהלכה הקודמת.

ח. הַמְּפֹלֵת כְּמִין בְּהֵמָה חֵיהָ אוֹ עוֹף: אִם הָיָו פָּנָיו כְּפָנֵי אָדָם³⁶ - הָרִי זֶה וְלָד. אִם זָכָר - תִּשָּׁב לְזָכָר; וְאִם נִקְבָּה תִּשָּׁב לְנִקְבָּה; וְאִם אִינוֹ נָפֵר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה - תִּשָּׁב לְזָכָר וְלְנִקְבָּה. אָף עַל פִּי שְׁשִׁאָר הַגּוּף דּוּמָה לְבְּהֵמָה אוֹ לְחֵיהָ אוֹ לְעוֹף. וְאִם אִין פָּנָיו כְּצוּרַת פָּנֵי הָאָדָם, אָף עַל פִּי שְׁשִׁאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שָׁלֵם³⁷, וַיִּדְיוֹ וַיִּרְגְּלוֹ וַיְדִי וַיִּרְגְּלוֹ³⁸ אָדָם, וְהָרִי הוּא זָכָר אוֹ נִקְבָּה - אִינוֹ וְלָד, וְאִין אָמוֹ טְמֵאָה לָדָה.

(36) שם כא, א. (37) שם כג, ב. (38) בכתי" תימן: ידי אדם ורגליו.

ט. אִי זֶה הִיא צוּרַת פָּנֵי הָאָדָם? שְׁיִהְיֶה הַמַּצַּח וְהַגְּבִינִין וְהַעֵינִים וְהַלְּסָתוֹת וְגִבּוֹת הַזְּקָן כְּצוּרַת הָאָדָם³⁹; אָבֵל הִפָּה וְהָאֲזִינִים וְהָאָף, אָף עַל פִּי שְׁהֵן כְּשֵׁל בְּהֵמָה וְחֵיהָ - הָרִי זֶה וְלָד.

(39) שם. אבל אם דבר אחד מהם הוא כצורת בהמה, אינה טמאה לידה, וכן אם אחד מחלקי הפנים הזוגיים שנמנו הוא בצורת בהמה.

י. הַמְּפֹלֵת דְמוּת נְחֹשׁ - אָמוֹ טְמֵאָה לָדָה, מִפְּנֵי שְׁגִלְגָּל עֵינָיו עַגֵּל כְּשֵׁל אָדָם⁴⁰. הַמְּפֹלֵת דְמוּת אָדָם שְׁיֵשׁ לוֹ כְּנַפִּים שֶׁל בְּשָׂר⁴¹ - אָמוֹ טְמֵאָה לָדָה. נִבְרָא בְּעֵינֵי אַחַת וַיִּרְךָ אַחַת⁴²; אִם הָיָו מִן הַצֶּדֶד⁴³ - הָרִי הוּא פְּחִצֵי אָדָם, וְאָמוֹ⁴⁴ טְמֵאָה לָדָה⁴⁵; וְאִם הָיָו בְּאֶמְצַע - אָמוֹ טְהוּרָה, שְׁהָרִי זֶה פְּרִיָּה אַחֲרָת.

(40) שם כד, ב. דעת רבינו, שהמפלת דמות נחש, מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשון⁷², ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שני, להחמיר⁷³.

(69 שם. 70 בדפוס רומי, ובכתי" תימן: ראשון. 71 בבא-קמא יא, א. מפני שאין מקצת שליח בלא ודל, ושוא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת, וחוששין להחמיר לטמא טהרות שנגעה ביום ראשון. 72 בדפוס רומי, ובכתי" תימן: ראשון. 73 אבל לא להקל, ונותנים לה רק ל"ט ימי טוהר.

טז. הפילה דמות בהמה חיה ועוף, ושליח קשורה בו - אין חוששין לולד⁷⁴. ואם אינה קשורה בו - מטילין⁷⁵ עליה חמר שתי⁷⁶ ולדות. שאני אומר: שמא נמוח שפיר מרקם שהיה בשליח זה, ושמו נמוחה השליח של שפיר זה שהוא דמות בהמה וחייה.

(74 נדה כו, ב. 75 שם כו, ב. ודף כז, א: "מטיל עליהן חומר שני ולדות". ורבינו גורס "שתי ולדות" (כן הוא ברוב הספרים, וראה בהערה הסמוכה) וכן היא גירסת רש"י (חולין עז:). והכוונה: שתי לידות. כלומר, לידה האחת של דמות בהמה חיה ועוף, שאינו ודל כמבואר למעלה (הלכה ח). ואין לה דין יולדת ואין לה ימי טוהר, ואנו חוששין גם ללידה שניה, שבתוך השליח היה ודל ואולי נקבה, לכן מטילין עליה חומר שתי הלידות, חומר של לידת נקבה וטמאה ארבעה-עשר יום, וחומר של לידת דמות בהמה שאין לה ימי טוהר כלל. ראה רש"י חולין עז, ב. 76 בדפוס רומי, ובכתי" תימן: שני.

יז. כל אלו שחוששין לשליח - אין נותנין להן ימי טהרה⁷⁷. וכל מי שהפילה דבר שאינו ודל, או שפיר בתוף ארבעים יום שעדין לא נגמרה צורתו: אם יצא עמו דם - הרי זו נדה או זבה, ואם יצא יבש בלא דם⁷⁸ - הרי זו טהורה⁷⁹.

(77 שספק הוא, שמא לא ילדה ואין לה דין יולדת. 78 שאפשר לפתחת הרהם בלי דם, כמבואר למעלה (ה"א). 79 מכיוון שאין זו לידה אינה טמאה.

יח. מי שילדה זכר ונקבה תאומים - תשב לנקבה⁸⁰ ילדה טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה⁸¹ ילדה תאומים, אחד זכר והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה. האחת נקבה והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לנקבה בלבד⁸². שהטמטום והאנדרוגינוס ספק הן, שמא זכר הן שמא נקבה.

(80 ואין נותנים לה חומרת זכר כמו בה"ב. 81 שם כח, א. כמבואר בסוף ההלכה "שהטמטום והאנדרוגינוס ספק הם, שמא זכר הם, שמא נקבה". 82 שם. שאפילו אם הטמטום או האנדרוגינוס הוא זכר, הרי ילדה זכר ונקבה תאומים, ותשב לנקבה בלבד, כמבואר בתחילת ההלכה.

עמהם סנדל. ופעמים יפה המעברת דבר על בטנה, ויפסד העבר ויעשה כסנדל זה. ופעמים ישאר בו הבר פנים, ופעמים יבש הולד וישתנה, ויקפאו עליו הדמים, עד שלא ישאר בו הבר פנים. לפיכך, המפלת זכר וסנדל עמו, אף על פי שאין הבר פנים לסנדל - הרי זו תשב לזכר ולנקבה, שמא סנדל זה נקבה היה⁵⁸. וחמרא החמירו בו לטמאה בו משום ולד אף על פי שאין בו צורת פנים⁵⁹, הואיל והיא טמאה לדה מפני הולד שעמו.

(56 שם כה, ב. 57 שם. 58 שם. 59 שם.)

יג. החותלת⁶⁰ העבה, שהיא כמו חמת⁶¹, שבתוכה נוצר הולד, והיא מקפת אותו ואת הסנדל, אם היה עמו סנדל, וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא - היא הנקראת שליח. ותחלת בריתה דומה לחוט של ערב⁶², ותחלה פחוצצרת, ועבה כקרקובין⁶³ התרנגולים. ואין שליח פחותה מטפח.

(60 העוטפת וכורכת את העובר, לשון המקרא (איוב לח, ט) וערפל חתלתו. 61 נאד של מים. 62 שם כ, א. פירושו: דקה כחוט הרוחב של אריג. 63 "שהדקין יוצאין ממנה". גמרא שם.)

יד. המפלת שליח - תשב לזכר ולנקבה⁶⁴. לא שהשליח ודל, אלא שאין שליח בלא ודל⁶⁵. הפילה גבל ואחר כך הפילה שליח - חוששין לשליח והרי הוא כולד אחר. ואין אומרים: זו שלית הגבל; שאין תולין את השליח אלא כולד של קמא⁶⁶. לפיכך, אם ילדה ודל של קמא והפילה שליח, אפלו אחר שלשה ועשרים יום⁶⁷ - תולין אותו⁶⁸ כולד, ואין חוששין לולד אחר; שהולד קרע השליח ויצא.

(64 שם כד, ב. 65 שם כו, א. 66 שם, ב. 67 שם כז, א: "מעשה ותלו את השליח כולה עד עשרים ושלושה ימים". וכוונת רבינו, עשרים ושלושה חוץ מיום יציאת השליח, שיצאה אחר עשרים ושלושה ימים ללידת הולד (ב"ח סי' קצד). ראה 'כסף משנה' ובי"ת יוסף' סי' קצד. 'ובספר' תפארת למשה' כתב בשם מהרש"ק, דהאי אחר שכתב הרמב"ם צריך לקראו אחר, בצירה תחת האלף ופתח תחת החית, ורצה לומר, שנתעכבה השליח אחר הולד עשרים ושלושה יום, ומעתה יש לומר שאלה העשרים ושלושה ימים, עם יום יציאת השליח הם" ('סדרי טהרה' סי' קצד ס"ק טו). 68 בכתי" תימן: אותה.

טו. הפילה שליח תחלה ואחר כך ילדה ודל של קמא - חוששין לשליח שהיא ודל אחר, ואין תולין אותה כולד הבא אחריה⁶⁹; שאין דרכה של שליח לצאת לפני הולד. יצאת מקצת השליח ביום הראשון⁷⁰ ומקצתה בשני - מוניין⁷¹ לה מיום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. פל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקבה ולגדה - כיצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - פיולדת נקבה⁹⁷. ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים⁹⁸ - הרי זו ספק נדה⁹⁹. וכן אם ראתה ביום ארבעה ושבעים וביום אחד ושמונים - הרי זו ספק נדה¹⁰⁰. וכן אם ראתה ביום אחד וארבעים, אף על פי שראתה ביום ארבעה ושלושים - הרי זו ספק נדה¹⁰¹, ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים - פיולדת זכר. ואין נותנין לה ימי טהר כלל - כנדה¹⁰², והרי היא כמי שלא ילדה. וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום: אם בא בימי נדתה¹⁰³ - הרי זו ספק נדה מאחר השבעה¹⁰⁴ מיום שהפילה, ואם בא בימי זיבתה¹⁰⁵ - הרי זו ספק זבה; שפל ימי מלאת אין בהן וסת. וכן אם ראתה ביום אחד ושמונים - עדין היא מקלקלת, ותהיה ספק נדה, כמו שבארנו¹⁰⁶, אף על פי שלא ראתה אלא יום אחד. וכשיקבע לה הוסת¹⁰⁷ אחר השמונים - יסור קלקלה, ותחזור להיות נדה ודאית¹⁰⁸ או זבה ודאית¹⁰⁹. וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים ותהיה¹¹⁰ נדה ודאית¹¹¹, אם הפילה בתוך ימי נדתה, כמו שבארנו¹¹².

(97) שמא הפילה נקבה. (98) [כאן יש להוסיף את המלה "בלבד", שנעקרה בטעות ממקומה ונשתרבה להלכה כ (ראה הערה *). ולמה "ספק" ולא ודאי נדה? מפני שאפשר שלא ילדה כלל, ודם נדות ראתה לפני פ"א. ויוצא לפי חשבון המחזור שיום פ"א נופל בתקופת הזיבה (ארבע פעמים יח הם שבעים ושנים ימים, ולאחריהם שבעה ימי נדה הרי שבעים ותשעה, ואחריהם מתחילה תקופת הזיבה) והיא טמאה רק יום אחד ככל זבה קטנה]. (99) כלומר, ספק נדה ספק זבה קטנה, שהרי אם אין לה דין יולדת כלל, אלא נדה היתה, נמצא שהיא עומדת בימי זיבה לפי חשבון המחזור. (100) כלומר, אין אנו אומרים ביום ע"ד התחילו ימי נידות, ונשלמו ביום פ'. ואם כן ביום פ"א מתחילים ימי זיבה, ודינה כשומרת יום כנגד יום. (101) שמא ילדה זכר, וביום השלושים וארבעה היתה בתוך מלאת, ויום הארבעים ואחד תחילת נדתה. ואין אנו אומרים שהיא שומרת יום כנגד יום אחרי שהיתה טמאה כספק נדה שבעת ימים. (102) שמא לא ילדה כלל. (103) לפי חשבון המחזור של שמונה-עשר יום. (104) שבתוך השבעה היא טמאה ודאי, או כיולדת או כנדה. (105) לפי חשבון המחזור. (106) למעלה הלכה כט, שמא אין כאן לידה כלל אלא נידות. ואם כן יום פ"א הוא בימי זיבה, והרי היא שומרת יום כנגד יום וטמאה רק יום אחד. (107) שלש פעמים. (108) אם תראה בתוך שבעה ימים אחרי הוסת. (109) כשתראה אחרי שבעה ימי הנדה, עד שמונה-עשר. (110) בכת"י תימן: תהיה. (111) היא טמאה ודאית, או משום יולדת או משום נדה. (112) למעלה הלכה כ.

ט. האשה שהחזקה מעפרת וילדה, ואין ידוע מה ילדה, כגון שעברה בנהר⁸³ והפילה שם, או שהפילה לבור, או שהפילה וגררתו חיה - הרי זו בחזקת שהפילה ולדה⁸⁴, ותשב לזכר ולנקבה. אבל אם לא החזקה מעפרת, והפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת⁸⁵, ותשב לזכר ולנקבה ולגדה⁸⁶.

(83) בכת"י תימן: בנהר. (84) שם כט, א. מפני שרוב נשים המפילות, ולדות שלמים הן מפילות. (85) כי שמא רוח הפילה או דמות בהמה חיה ועוף, והמדובר ביצא ממנה דם. (86) שם, כמבואר להלן הכ"א.

כ. פל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקבה - כיצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - פיולדת נקבה. שבעה הראשונים ודאי⁸⁷, והשבעה האחרונים⁸⁸ ספק⁸⁹. ואין נותנין לה ימי טהר אלא עד ארבעים יום - פיולדת זכר⁹⁰. ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים - אינו דם טהר, אלא ספק דם נדה⁹¹ או ספק דם זיבות⁹², אם בא בימי הזיבה⁹³, כמו שבארנו⁹⁴. וכן אם ראתה דם יום אחד ושמונים בלבד⁹⁵ - הרי זו ספק נדה, ותשב שבעת ימי הנדה; שפלא נקבה ילדה, שאין לה וסת נדות עד אחר מלאת, כמו שבארנו⁹⁶.

(87) טמאה, שהרי גם יולדת זכר טמאה שבעת ימים. (88) בכת"י תימן: השניים. (89) שמא ילדה נקבה. (90) מפני הספק, שמא ילדה זכר. (91) וספק דם טהר, שמא ילדה נקבה. (92) ואם ראתה שלש פעמים, הרי היא ספק זבה גדולה, ודינה נתבאר למעלה פ"ו הכ"ג. (93) כגון שראתה אחר הארבעים יום, ולאחר שבעת ימי הנדה חזרה וראתה, הרי זה ספק דם זיבה, ספק דם טהר, אבל ספק נדות אין כאן, שהרי אם ילדה זכר היא עומדת כבר בתקופת הזיבה]. (94) למעלה שם ה"ה. לפי חשבון המחזור של שמונה-עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. (95) [כך היא הגירסה בכל הדפוסים, ובכתה"י שהגיעו לידינו. אבל אין שום אפשרות לקיים גירסה זו, שהרי גם אם ילדה זכר, היא ודאי נדה בראיה ראשונה שאחר הלידה, לדעת רבינו למעלה בפ"ו ה"ו ופ"ז הי"ב, ולמה כתב כאן "ספק נדה" . . . שמא נקבה ילדה? ונראה שטעות-סופר לפנינו, ויש למחוק כאן את התיבה "בלבד", ולהעבירה להלכה כא (ראה הערה צב*).] ודין זה הוא המשך הדין שלמעלה במקרה שראתה פעם אחת אחר מ' יום, ושוב ראתה ביום פ"א. ומשמיענו רבינו שאע"פ שראתה כבר פעם אחת, ולפי חשבון המחזור חל יום פ"א בימי זיבה, הרי זו ספק נדה, כמנומק בסוף ההלכה "שמא נקבה ילדה", כי אם זכר ילדה - אינה נדה אלא שומרת יום כנגד יום]. (96) למעלה פ"ז שם. שהלידה מפסקת המנין, ואחר מלאת היא תחילת נדתה, ושמא נקבה ילדה, ולכן היא נדה מספק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(15) למעלה פ"ד ה"ד. (16) בדפוס רומי, ובכתיב תימן: שתולד. וגירסה זו היא הנכונה. (17) אחרי שבעת ימי נדה, אחד עשר ימי זיבה, כמבורק למעלה פרק ו הלכה ו.

ג. ובימי¹⁸ חֲכָמֵי הַגְּמָרָא¹⁹ נִסְתַּפַּק הַדְּבָר הַרְבֵּה בְּרֵאֵית²⁰ הַדְּמִים וְנִתְקַלְקְלוּ הַנִּסְתוֹת²¹, לְפִי שְׁלֵא הִיָּה כַּח בְּכָל הַנְּשִׂים לְמִנּוֹת יְמֵי נְדָה וְיְמֵי זִיבָה. לְפִיכֵךְ הַחֲמִירוּ חֲכָמֵים²² בְּדָבָר זֶה, וְגִזְרוּ: שֶׁיְהִי כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה כִּימֵי זִיבָתָהּ, וְיִהְיֶה כָּל דָּם שֶׁתֵּרָאָה סֶפֶק דָּם זִיבוֹת.

(18) נדה כ: (19) בדפוס רומי ובכתיב תימן: התלמוד. (20) במראות הדמים. (21) הרי"ף (שבועות, פ"ב, הלכות נדה) "וכיון דאימעוט (נתמעוט) רבנן דהוה (שהיו) בקיאי . . . ולא הוו יכילי (ולא היו יכולים) לאפרושי (להבריל) בין דם טמא לדם טהור . . . וחזו נמי (וראו גם) דלא ידעי נשי (שהנשים אינן יודעות) תיקון וסתות (חשבון הוסתות) . . . חשו רבנן למילתא (חששו רבנן לדבר) ואצריכו למיתב (והצריכו לישב) שבעה נקיים על כל דם". (22) נדה סו, א.

ד. ועוד הִחְמִירוּ²³ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עֲצֻמָּן חֲמָרָא יִתְרָה עַל זֶה, וְנִהְגוּ כָּלָם בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ יִשְׂרָאֵל: שֶׁכָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׂרוּאָה דָּם, אֶפְלוּ לֹא רָאֵתָה אֵלָא טִפְּהָ בְּחֻרְדָּל בְּלִבָּד וּפְסַק הַדָּם - סוּפְרַת לָהּ שֶׁבַעַה יְמִים נְקִיִּים. וְאֶפְלוּ רָאֵתָה בְּעַת נְדָתָהּ, בֵּין שְׂרָאֵתָה יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ הַשְּׁבַעַה פְּלֶן אוֹ יִתֵּר - מְשִׁיפְסַק הַדָּם סוּפְרַת שְׁבַעַת יְמִים נְקִיִּים פְּזֻבָּה גְדוּלָּה²⁴. וְטוֹבְלַת פְּלִיל²⁵ שְׁמִינִי, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא סֶפֶק זִבָּה²⁶, אוֹ פִּיּוֹם שְׁמִינִי, אִם הִיָּה שֶׁם דִּחַק, כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ²⁷, וְאַחַר כֵּן תִּהְיֶה מִתְּרַת לְבַעְלָהּ.

(23) שם. "ומפני מה החמירו בנות ישראל כך, ולא הספיק להן בתקנתן של חכמים, כדי שיהיו בכל זמן מונות מנין אחד, ולא תשתנה מנהגן בין ראייה אחת לשלשה ימים, הרי שראתה שלשה (ימים) ונעשית זבה, התחילה וספרה עד ששה נקיים, וראתה בשביעי טיפה כחרדל, ודאי צריכה לישב עליהן (שוב) שבעה נקיים, שהרי סתרה כל המנין. ויש שאינן בקיאות בין תחילת ראייה לסתירת הספירה ויבוא הדבר לכלל טעות" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (24) שמן התורה היא צריכה לספור שבעה נקיים. (25) שם סז, ב. (26) וזבה הרי יכולה לטבול גם ביום השביעי, כמבואר למעלה פ"ו ה"א, אלא שחכמים אסרו לטבול ביום השביעי "שמא תשמש בו ביום, ותראה מיד לאחר תשיש, ונמצאת סותרת כל מה שלפניה, וטבילתה פסולה" (רש"י שם). (27) למעלה פ"ד ה"ח.

ה. וכן כָּל הַיּוֹלְדֵת בְּזִמְנָה הַזֶּה - הִרִי הִיא פְּיוֹלְדֵת בְּזוֹבָב²⁸, וְצָרִיכָה שְׁבַעַת יְמִים נְקִיִּים, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ²⁹. וּמִנְהַג פְּשוּט³⁰ בְּשׁוּעָר³¹ וּבְאֶרֶץ הַצִּבְיִים³² וּבְסַפְרָד וּבְמַעֲרָב³³: שֶׁאִם רָאֵתָה דָּם בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֵאת³⁴, אֶף

(1) יבאר הכרת הדמים על יד בית דין הגדול; שגזרו שכל דם שתראה האשה תהיה ספק זבה; ודין מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן; ודין דם שראתה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה; ודין דם בתולים ודם חימוד; ואם היה בה מכה היה דם שותת ממנה; ודין מי שלא ראתה דם אלא יום אחד אם (צריך) [צריכה] שבעה נקיים מלבד הראשון(נים); אם האשה עולה מטומאתה עד שתטבול; המלאכות שהנדה עושה לבעלה.

א. כָּל שְׂאֲמָרְנוּ² בְּנְדָה וְזִיבָה וְיוֹלְדֵת - הוּא דִּין תוֹרָה³. וּכְמִשְׁפָּטִים אֵלּוּ הָיוּ עוֹשִׂין פְּשָׁהּיוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל מְצוּיִין, וְהָיוּ שָׁם⁴ חֲכָמִים גְּדוֹלִים שְׁמִפְרִים הַדְּמִים, וְאִם נוֹלַד לָהֶם⁵ סֶפֶק בְּרֵאִיוֹת⁶ אוֹ בִּימֵי נְדָה וְזִיבָה⁷ - יַעֲלוּ⁸ לְבֵית דִּין וְיִשְׁאָלוּ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָה תוֹרָה עֲלֵיהֶן¹⁰, שְׂנֵאָמַר: כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דְבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין - בֵּין דָּם נְדָה לְדָם זִיבָה. וּבְאִוָּתָן הַיְמִים¹¹ הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נִזְהָרוֹת מִדְּבָר זֶה¹², וּמְשִׁמְרוֹת וְסוֹתוּתֵיהֶן¹³, וְסוּפְרוֹת תְּמִיד יְמֵי הַנְּדָה וְיְמֵי הַזִּיבָה¹⁴.

(2) בפרקים הקודמים. (3) כלומר, דין התורה המקורי, קודם שהחמירו החכמים, כמבואר להלן (הלכות ג'ו). (4) "כשירצו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא דבר אחד, יאמרו שיש שם . . . רומזים במלה שם אל המציאות, ואין זה נמצא בלשון עברי . . . נמשך (רבינו) אחר דברי החכמים בלשון הערבי" (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו ל'מורה נבוכים'). וראה פ"א מהל' יסודי התורה ה"א, וב'כסף משנה' שם. (5) לחכמים. (6) במראות הדמים. (7) כלומר, בדיני נדה וזבה. (8) החכמים מעלים את הספק לבית-דין הגדול. (9) סנהדרין פו, א. (10) כלומר, שהתורה הסתמכה ונשענה על הוראותיהן, שכל ההוראות היוצאות מבית-דין הגדול נחשבות לגופי תורה. "בית-דין הגדול שבירושלים הם עיקרי תורה שבעל-פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך, זו מצות-עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו, חייב לסמוך מעשה הדת עליהם ולישען עליהם" (פ"א מהל' ממרים ה"א). (11) כשביית-דין הגדול היה קיים. (12) מדם נדה ודם זיבה. (13) כלומר, בדייקנות ובקביעות. (14) כל מחזור של שמונה-עשר יום.

ב. וְטוֹרָה גְּדוֹל יֵשׁ בְּמִנְיָן הַיְמִים, וּפְעָמִים רַבּוֹת יָבוֹאוּ לִירֵדֵי סֶפֶק. שְׂאֲפִלוּ רָאֵתָה הַבַּת דָּם בְּיוֹם הַלְּדָה - מְאוֹתוֹ הַיּוֹם מִתְחִילִין לְמִנּוֹת לָהּ יְמֵי נְדָה וְיְמֵי זִיבָה, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ¹⁵. וּלְפִיכֵךְ לֹא תִטְמָא הַבַּת בְּזִיבָה אֵלָא בַּת עֶשְׂרֵה יְמִים. שֶׁאִם רָאֵתָה בְּיוֹם שְׁנוֹלְדָה¹⁶ - הִרִי זֶה נְדָה שְׁבַעַת יְמִים; וּשְׁלֹשֶׁת יְמִים סְמוּךְ לְנְדָתָהּ - הִרִי עֶשְׂרֵה יְמִים. הִנֵּה לְמִדָּת, שְׁמִתְחַלֵּת רָאִיָּה מִתְחַלֵּת לְמִנּוֹת יְמֵי נְדָה וְיְמֵי זִיבָה כָּל יְמֵיהָ¹⁷, וְאֶפְלוּ רָאֵתָה וְהִיא קִטְנָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גְדוּלָה בֵּין שְׁהִיְתָה קְטַנָּה⁴⁷ - צְרִיכָה לִישֵׁב שְׂבָעָה נְקִיִּים מֵאַחַר שְׂרָצְתָהּ, וְאַחַר כֵּן תִּטְבַּל וְתִבְעַל.

(44) עוד יותר החמירו. (45) נדה סו, א. (46) אחר טבילה, כמבואר בסוף ההלכה. (47) שם.

י. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ חִמְרָא יִתְרָה שְׁנֵהֲגוּ בָּהּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִימֵי חֲכָמֵי הַגְּמְרָא⁴⁸, וְאִין לְסוּר מִמֶּנָּה לְעוֹלָם. לְפִיכֵן⁴⁹, כִּלְכֵּל⁵⁰ אִשָּׁה שְׂרָצְתָה פְּשַׁתְּבֻעִיהָ לְהַנְשֵׂא - לֹא תִנְשֵׂא עַד שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבַּל. וְאִם נִשְׂאת לְתַלְמִיד חֲכָם - מִתְרַת לְהַנְשֵׂא⁵¹ מִיָּד, וְתִסְפֹּר⁵² מֵאַחַר שֶׁנִּשְׂאתוּ וְתִטְבַּל; שֶׁתַּלְמִיד חֲכָם יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֶסְוֵרָה, וְנִזְהָר מִזֶּה, וְלֹא יִקְרַב⁵³ לָהּ⁵⁴ עַד שֶׁתִּטְבַּל.

(48) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: תלמוד. (49) כלומר, מפני שחומרא זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל. (50) מאיזו ארץ שהיא. (51) יבמות לו, ב. (52) שבעה נקיים. (53) כוונת רבינו, שיוזהר אפילו מלהתייחד עמה (כסף-משנה). ראה השגת הראב"ד. (54) אליה.

יא. דִּין הַפְּתָמִים בְּזִמְן הַזֶּה - כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁵, וְאִין בְּדַבְרֵי חֲדוּשׁ⁵⁶ וְלֹא מְנַהֵג. אֲלֵא כֹּל כְּתָם שְׂאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הֵרִי הִיא טְהוֹרָה; וְכֹל כְּתָם שְׂאֲמַרְנוּ טְמָאָה: (אם⁵⁷ אִין בְּכַתָּם שְׁעוֹר כְּדִי לְחוּשׁ לְזִיבוֹת) - סוֹפְרַת שְׂבָעַת יָמִים⁵⁸ מִיּוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכְּתָם⁵⁹; וְאִם הִיא שְׁעוֹר הַכְּתָם כְּדִי לְחוּשׁ לְזִיבוֹת⁶⁰ - סוֹפְרַת שְׂבָעַת יָמִים⁶¹ מֵאַחֲרָי⁶² יוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכְּתָם. שְׂאִין הַרְוָא דָּם כְּרוּאָה כְּתָם⁶³.

(55) למעלה פ"ט. (56) כלומר, לא נתחדשה כל חומרא על הכתמים, לא מתקנת חכמי התלמוד ולא מגזירת הגאונים, וגם לא על-ידי 'קבלה' שבנות ישראל קיבלו עליהן (כמבואר למעלה הלכה ג-ה). (57) המוקף בסוגריים, לא נמצא בדפוס רומי ובכתי" תימן. (58) ורק ששה מהם צריכים להיות נקיים. (59) נדה סו, א: "ראתה יום אחד, תשב ששה והוא", ודעת רבינו, שבמציאת כתם נשאת תקנה זו, ואינה צריכה הפסק טהרה, ויום מציאת הכתם נחשב בכלל השבעה ימים. ראה השגת הראב"ד. (60) כשיעור שלשה כתמים, והוא כגודל שלשה גריסין, ולבשה הבגד שלשה ימים, כמבואר למעלה פ"ט הי"ב. (61) נקיים כדין זבה. (62) ממחרת היום. (63) שברואה דם אפילו טיפה כחרדל, קיבלו עליהן בנות ישראל לשבת שבעה נקיים, אבל הרואה כתם אינה צריכה רק ששה נקיים, כתקנת רבי, שאינה צריכה הפסק טהרה, שעל הכתמים לא היתה הקבלה.

יב. וְכֵן כֹּל מַה שְׂאֲמַרְנוּ בְּיִלְדוּת שְׂאֲמוּ טְהוֹרָה - הֵרִי הִיא טְהוֹרָה בְּזִמְן הַזֶּה⁶⁴. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׂרָצְתָה לְכֵן אוֹ דָם יִקַּח⁶⁵ אוֹ שֶׁהִשְׁלִיכָה חֲתִיכָה אֲדָמָה⁶⁶ שְׂאִין עִמָּה דָם⁶⁷ - הֵרִי הִיא טְהוֹרָה אִף בְּזִמְן הַזֶּה; שֶׁלֹּא הִחְמִירוּ אֲלֵא כְּרוּאָה דָּם טְמָא, וְאִין זֶה דָּם טְמָא⁶⁸.

עַל פִּי שְׂרָצְתָה אַחַר שֶׁסְּפָרָה שְׂבָעַת יָמִים נְקִיִּים וְטְבַלָּה - הֵרִי זֹו סוֹפְרַת שְׂבָעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסַק הַדָּם. וְאִין נוֹתְנִין לָהּ יָמֵי טְהָרָה כְּלָל; אֲלֵא כֹּל דָּם שֶׁתִּרְאָה הָאִשָּׁה, בֵּין דָּם קָשִׁי בֵּין דָּם טְהָר - הַפֵּל טְמָא, וְסוֹפְרַת שְׂבָעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסַק הַדָּם.

(28) שאנו חוששין שמא ראתה טיפת דם בפתיחת הרחם ונעשית זבה, לפי החומרא שקיבלו עליהן, והלידה אחר-כך היא יולדת בזוב (ראה רש"י נדה לח. דיבור-המתחיל קמ"ל דאפשר). (29) למעלה פ"ז ה"ה. (30) כלומר, שנתפשוט. (31) בכל. (32) ארץ ישראל. (33) מרוקו וכל צפון אפריקה. (34) הארבעים יום לזכר והשמונים לנקבה - נקראים ימי מלאת, לשון המקרא "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב, ו).

ו. וְדִין זֶה³⁵ בִּימֵי הַגְּאוּנִים נִתְחַדֵּשׁ, וְהֵם גְּזוּרֵי³⁶ שְׂלֵא יִהְיֶה שָׁם דָּם טְהָרָה כְּלָל. שְׂזָה שֶׁהִחְמִירוּ עַל עֲצֻמָּן בִּימֵי חֲכָמֵי הַגְּמְרָא³⁷ - אִינוּ אֲלֵא כְּרוּאָה דָּם שֶׁהִיא טְמָא, שִׁיּוֹשְׁבַת עָלָיו שְׂבָעָה נְקִיִּים; אֲבָל דָּם שֶׁתִּרְאָה בִּימֵי טְהָר אַחַר סְפִירָה וְטְבִילָה - אִין לְחוּשׁ לוֹ, שְׂאִין יָמֵי טְהָר רְאוּיִין לֹא לְנִדָּה וְלֹא לְזִיבָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³⁸.

(35) כלומר, הדין שאפילו בתוך ימי מלאת היא טמאה וצריכה שבעה נקיים. (36) בכתי" תימן: שגורו. (37) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: תלמוד. (38) למעלה פ"ז ה"ז.

ז. וְשִׁמְעֵנוּ, שֶׁבְּצָרְפַת בּוֹעֲלִים עַל דָּם טְהָר כְּדִין הַגְּמְרָא³⁹ עַד הַיּוֹם⁴⁰, אַחַר סְפִירָה וְטְבִילָה מְטַמְּאָת יוֹלְדַת כְּזוֹב. וְדָבָר זֶה תְּלוּי בְּמִנְהֵג.

(39) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: התלמוד. (40) שלא קבלו עליהם חומרת הגאונים.

ח. וְכֵן⁴¹ דִּין דָּם בְּתוּלִים בְּזִמְן הַזֶּה: שֶׁאֲפִלוּ הִיְתָה קְטַנָּה שְׂלֵא הִגִּיעַ זְמַנָּה לְרֵאוּת⁴² וְלֹא רָאָתָה דָּם מִיָּמֶיהָ - בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה וּפּוֹרֵשׁ. וְכֹל זִמְן שֶׁתִּרְאָה הַדָּם מִחֲמַת הַמִּכָּה⁴³ - הֵרִי הִיא טְמָאָה. וְאַחַר שֶׁיִּפְסַק הַדָּם - סוֹפְרַת שְׂבָעַת יָמִים נְקִיִּים.

(41) נאסר בימי הגאונים. ראה 'כסף משנה' (למעלה פ"ה הי"ח). (42) שמדינה דגמרא - אפילו אם ראתה כבר בבית אביה - מותרת לבעלה עד שתחיה המכה (למעלה פ"ה הי"ח), והגאונים החמירו לפרוש אחר הבעילה. ובהגיע זמנה לראות - וראתה בבית אביה - היא טמאה מדינה דגמרא, ואם עדיין לא ראתה, מותרת היא לבעלה עד ארבעה ימים אפילו הדם שותת (שם, הי"ט). (43) של השרת הבתולים.

ט. יִתְרָה⁴⁴ עַל זֶה: כֹּל בַּת שֶׁתִּבְעֻעֵהָ לְהַנְשֵׂא וְרָצְתָה - שׁוֹהָה⁴⁵ שְׂבָעַת יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר שְׂרָצְתָהּ, וְאַחַר כֵּן תִּהְיֶה מִתְרַת לְהַבְעֵל⁴⁶; שְׂמָא מִחְמוּדָה לְאִישׁ רָאָתָה דָּם טְהָר אַחַת וְלֹא הִרְגִישָׁה בָּהּ. בֵּין שֶׁהִיְתָה הָאִשָּׁה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) בגוייה, אבל כהן הבא על זונה ישראלית דרך זנות אינו לוקה משום זונה אלא עד שיקח (פירוש, שיקדש) ויבעול. אמנם הוא לוקה משום לא תהיה קדשה דלא גרע מישראל.

ד. כַּל הַבּוֹעֵל פּוֹתִית, בֵּין דֶּרֶךְ חַתָּנוּת בֵּין דֶּרֶךְ זְנוּת, אִם בְּעֵלָה בְּפִרְסָא¹³, וְהוּא שֵׁיבְעֵל לְעֵינֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל או יִתֵּר, אִם פָּגְעוּ בּוֹ קְנָאִין וְהִרְגוּהוּ - הָרִי אֵלּוּ מְשַׁבְּחִין וְזִרְיָזִין. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁחָה מְסִינֵי הוּא. רְאִיָּה לְדָבָר זֶה: מַעֲשֵׂה פִינְחָס בְּזִמְרֵי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְהוּא שֵׁיבְעֵל לְעֵינֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל או יִתֵּר."

ולכאורה קשה א: המילים "או יתר" מיותרות. ב: המשך ההלכה "ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי", הרי גדרה של הלכה למשה מסיני הוא שאין לה רמז בכתוב, והלא כאן נכתב הדבר בפרשה שלמה. ג: לשם מה צריך הלכה למשה מסיני, והלא מעשה פנחס הוא מעשה רב.

והביאור בזה: ההלכה למשה מסיני היא על הבעול בפני עשרה מישראל, ועל זה אין מעשה רב, כי בפנחס היו יותר מעשרה, ולכן כתב "עשרה או יתר" כי על עשרה צריך הל"מ, ועל יתר מעשרה יש מעשה רב. ועוד, שמה שמזכיר "ראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי" הוא גם ביאור להלכה שאח"כ "ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כבזמרי".

לקוטי שיחות, חלק י"ג עמוד 245

מתוך רמב"ם "פרס המלך"

13) "אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם וכולהו ישראל".
 ה. ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה, בזמרי; שנאמר: ואת האשה אל קבתה. אכל אם פירש¹⁴ - אין הורגין אותו¹⁵; ואם הרגו - נהרג עליה¹⁶. ואם בא הקנאי לטל רשות מבית דין להרגו - אין מורין לו¹⁷, ואף על פי שהוא בשעת מעשה. ולא עוד, אלא אם בא הקנאי להרג את הבעול, ונשמש¹⁸ הבעול והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו - אין הבעול נהרג עליה¹⁹. והבא על בת גר תושב²⁰ - אין הקנאין פוגעים בו; אכל מפין אותו מפת מרדות²¹.

14) מן האשה. 15) "שלא נאמרה הלכה זו אלא בשעת מעשה". 16) אם התרו בו, כרוצח. 17) "שלא ניתנה רשות אלא למקנא מעצמו, דעושה מעשה על-ידי עצמו, אבל על-ידי שליח לא, והאי כי אתי (וזה שבא) ומימלך (ושואל), אי אמרינן ליה (אם נאמר לו) זיל קטול (לך והרוג) הוה להו שלוחן" (נמצא שהוא שליח שלהם). 18) אף על פי שלא פירש. 19) "נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו". דפינחס רודף הווה, שהרי אין מצוה להרגו [=לזמרי]

אֲמוֹת פְּאָסוֹר זֶה⁶. וְכֵן מְפָרֵשׁ עַל יְדֵי עֲזָרָא⁷: וְאֲשֶׁר לֹא נָתַן בְּנִתָּנוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֵת בְּנִתֵיהֶם לֹא נָקַח לְבָנֵינוּ.

2) בפרקים הקודמים מדובר באיסורי ביאה בגברים ונשים מישראל ופרק זה עוסק באומות האחרות. 3) כן הוא מדרכי הלשון, כשיש חלק יוצא מן הכלל, מכונה הכלל - ואף אם הוא החלק היותר גדול - בשם "שאר", "בשאר מדינות המלך מה עשו"; "איני כשאר כל אדם איסטניס אני". נדעת רבינו שאיסור חיתון נוהג בכל האומות ולפני גיור. ורבים חלקו עליו וסוברים, שרק שבע האומות שישבו בארץ בזמן כיבושה על ידי יהושע נאסרו בחיתון כשנתגיירו, אבל לפני גיור לא שייך כלל חיתון, כי אין קידושין תופסים בהם. ומתוך כך יוצא, שבשאר אומות לא שייך איסור חיתון כלל, כי אחרי שנתגיירו הם כישראל לכל דבר. 4) אם התרו בהם. 5) רבינו מפרש פסוק זה בגיותן ולא בגירותן ובדרך אישות, ולכן מביא רבינו גם את סוף הפסוק: "בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תקח לבנך". שזה כביאור ל"לא תתחתן בהם". 6) עבודה זרה לו: "כי יסיר לרבות כל המסירין". 7) למרות שהפסוק הוא בספר נחמיה כתב רבינו "עזרא", כי ספר עזרא כולל גם את ספר נחמיה, ובהלכות ספר תורה פרק ד' הלכה ט"ו לא הזכיר רבינו כלל את ספר נחמיה בין 24 ספרי התנ"ך. וכן אמרו: "ונחמיה מאי טעמא לא איקרי ספרא על שמיה", אין אנו יודעים מתי ועל ידי מי נתחלק ספר עזרא לשניים.

ב. וְלֹא אָסְרָה תוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ חַתָּנוּת; אֲכָל הַבָּא עַל הַפּוֹתִית דֶּרֶךְ זְנוּת - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֵּת מַרְדּוֹת⁸ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. גִּזְרָה שְׁמָא יָבֵא לְהַתְחַתֵּן. וְאִם יִחְדָּה לוֹ בְּזוּת⁹ - חֵיב עֲלֵיָּה מִשּׁוּם נִדְּהָ¹⁰, וּמִשּׁוּם שְׁפָחָה, וּמִשּׁוּם פּוֹתִית, וּמִשּׁוּם זוּנָה¹¹. וְאִם לֹא יִחְדָּה לוֹ, אֶלָּא נִקְרָאת מְקַרְה - אֵינּוּ חֵיב אֶלָּא מִשּׁוּם פּוֹתִית. וְכֵן חֵיבֵין אֵלּוּ מְדַבְּרֵיהֶן.

8) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים". ולא קבעו חכמים מספר המכות ונמסר לבית דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. 9) "בית-דין של חשמונאים גזרו: ישראל הבא על גוייה חייב משום נשג"ז" (נדה, שפחה, גוייה, זונה). ומסקנת הגמרא שם - לפי גירסת רבינו - "התם דמייחד לה". כלומר, שהגזירה של החשמונאים הייתה רק אם זה באופן קבוע. 10) "וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה, אתי (יבוא) למבעל נמי (גם) נדה ישראלית, ואתי למנסב (לקחת) שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לגוייה ועבר על לא תתחתן". 11) אם הוא ישראל, אבל כהן לוקה מן התורה.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁהָיָה הַבּוֹעֵל יִשְׂרָאֵל; אֲכָל פֶּהֶן הַבָּא עַל הַפּוֹתִית - לּוֹקֵה מִן הַתּוֹרָה מִשּׁוּם זוּנָה. וְאֶחָד זוּנָה פּוֹתִית וְאֶחָד זוּנָה יִשְׂרָאֵלִית. וּבְכַעֲלָהָ¹² בְּלִבָּד לּוֹקֵה, שְׁהָרִי אֵינָה בַּת קְדוּשִׁין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) דבשוגג אין תקלה. "והשוכב עם הבהמה בשגגה... אין הבהמה נסקלת". (30) והוא - הבעול - נהרג על ידי קנאים שפוגעין בו, בשעת מעשה. או שעונשו כרת.

יא. העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות, וקבלו עליהם מצות שהעבדים חייבים בהם³¹ - יצאו מפלל העובדי פוככים ומזלות, ולכלל ישראל לא באו. לפיכך השפחה³² אסורה³³ לבן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חברו³⁴. והבא על השפחה - מפני אותו מפת מרדות מדברי סופרים. שהרי מפרש בתורה שהאדון נותן שפחה פנענית לעבדו העברי והיא מתרת לו³⁵, שונאמר: אם אדניו יתן לו אשה.

31) היינו המצוות שהאשה חייבת. (32) כנענית. (33) מדרבנן. (34) "לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין". (35) שאם הייתה אסורה לעבד עברי מן התורה, אין נותן לו האדון שפחה כנענית לאשה.

יב. ולא גזרו חכמים בדבר זה³⁶. ולא חיבה תורה מלקות בשפחה, אלא אם פן היתה נהרפת לאיש³⁷, כמו שבארנו.

36) בעבד עברי. (37) חצייה שפחה וחצייה בת חורין המקודשת לעבד עברי.

יג. אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות מן התורה, שגם זה גורם לבן לסור מאחרי יי. שהבן מן השפחה הוא עבד ואינו מישראל, ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיותם עבדים. הרי אנקלוס³⁸ המתרגם פלל בעילת עבד ושפחה בכלל לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה.

38) אמנם רבינו אינו מסכים לדעתו של אונקלוס - שהלא "לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה" כולל בעילת עבד ושפחה - ולדעתו, זו רק גזירת חכמים, אולם רבינו מסתמך על אונקלוס - בזה - שמבאר המלים: "קדש" ו"קדשה" עבד ושפחה, כהוכחה שישראל המוליד עבד או שפחה "גורם לזרע הקודש להתחלל".

יד. הבא על שפחה ואפלו בפרהסיא ובשעת עברה - אין הקנאין פוגעין בו³⁹. וכך אם לקח שפחה דרך חתנות - אינו לוקה מן התורה. שמעת שטבלה וקבלה מצות יצתה מפלל העובדי פוככים ומזלות.

39) שלא נאמרה ההלכה אלא בבעל ארמית (גוייה) וזו יצאה מכלל הגויים.

טו. נתערב ולד ישראלית בולד שפחה - הרי שגניהן ספק, וכל אחד מהן ספק עבד; וכופין⁴⁰ בעל השפחה ומשחרר את שגניהם. ואם היתה הבן שהוא בן האדון⁴¹ של עבד - פשיגדלו⁴² ישחררו זה את זה, ויהיו מתרין לבא בקהל.

40) מפני ביטול מצות פריה ורביה, שאינם יכולים לישא לא

אלא רשות בעלמא הוא, שהרי אין מורין לו [=לפינחס], וכשם שניתן רשות לפינחס להרוג לזמרי, כך ניתנה רשות לזמרי להציל את עצמו בנפשו של פינחס". (20) "איהו גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות של בני נח ולא מל ולא טבל... ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בנינו בארץ ישראל". ובת גר תושב, פירוש, שהיא בעצמה קיבלה לא לעבוד עבודה זרה. (21) שכל הבא ביאה אסורה בית דין מכין אותו מכת מרדות.

ו. לא פגעו בו קנאים²², ולא הלקהו בית דין²³ - הרי ענשו מפרש בדברי קבלה²⁴ שהוא בקרת. שונאמר: פי חלל יהודה קדש יי אשר אהב ובעל בת אל נגר, זכרת יי לאיש אשר יעשנה ער ועונה. אם ישראל הוא - לא יהיה לו ער²⁵ בחכמים ולא עונה פתלמידים; ואם פהן הוא - לא יהיה לו מגיש מנחה ליי עבאות. הנה למדת, שהבועל פותית - כאלו נתחתן לעבודת פוככים ומזלות; שונאמר: ובעל בת אל נגר. ונקרא מחלל קדש ה'.

22) בשעת מעשה. (23) מכת מרדות. אבל אם הלקהו נפטר מעונש אחר. (24) בספרי נביאים הנקראים דברי קבלה. (25) "חריף להבין ולהורות בין החכמים".

ז. עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך; אלא יש בו הפסד²⁶ שאין בכל העריות כמותו. שהבן מן העררה - בנו הוא לכל דבר, ובכלל ישראל נחשב, אף על פי שהוא ממזר; והבן מן הפותית - אינו בנו, שונאמר: פי יסיר את בנה מאחרי - מסיר אותו מלהיות אחרי יי.

26) לעם ישראל כולו.

ח. ודבר זה גורם להדבק בעובדי פוככים ומזלות, שהבדילנו הקדוש ברופן הוא מהם, ולשוב מאחרי יי ולמעל בו.

ט. עובד פוככים ומזלות הבא על בת ישראל: אם אשת איש היא - נהרג עליה; ואם פנויה היא - אינו נהרג.

י. אכל ישראל הבא על הפותית, בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד²⁷ בין גדולה, בין פנויה בין אשת איש, ואפלו היה קטן פן תשע שנים ויום אחד²⁸, בין שפחה על הפותית בודון²⁹ - הרי זו נהרגת³⁰, מפני שבא לישראל תקלה על ידיה, כבהמה. ודבר זה מפרש בתורה, שונאמר: הן הנה היו לבני ישראל בדבר פלעם, וכל אשה ידעת איש למשכב זכר הנהגו.

27) שהיא ראוייה לביאה. (28) שביאתו ביאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במצרי ראשון שנשא שנייה, ומפרש מה שאמרו שם "הכתוב תלאן בלידה" הכוונה: אי אפשר לידה בלא אב ואם, וכל שאינו שלישי לשניהם אסור לבוא בקהל.

כא. גר עמוני שָׁנְשָׂא מִצְרִית - הוֹלֵד עִמּוֹנִי⁵². גֵּר מִצְרִי שָׁנְשָׂא עִמּוֹנִית - הוֹלֵד מִצְרִי⁵³. זֶה הַכֶּלֶל: בְּאִמּוֹת - הַלֵּךְ אַחֵר הַזָּכָר⁵⁴; נִתְגַּיְרוּ - הַלֵּךְ אַחֵר הַפְּחוֹת.

(52) ואם הוולד הוא זכר, איסורו - לבוא בקהל - איסור עולם, אבל אם נקבה היא, דינה כמצרית ואסורה עד דור שלישי, שלעולם הולכים להחמיר. (53) ואסור עד דור שלישי, כיוון שהזכר הוא הפגום. (54) אם גוי עמוני בא על גוייה מאומה אחרת והוליד בן, דינו כעמוני וכשיתגייר אסור לבוא בקהל, גוי מאומה אחרת שבא על גוייה עמונית והוליד בן, אינו עמוני, וכשיתגייר מותר לבוא בקהל.

כב. מִי שֶׁנִּתְגַּיַר מִשְׁבַּעַה עִמּוּמִין - אֵינָן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לְבוֹא בְּקַהֲלָה. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁלֹּא נִתְגַּיְרוּ מִהֵן אֶלָּא הַגְּבֻעוֹנִים, וְהַיּוֹשֵׁעַ גֵּזֵר עֲלֵיהֶם שֶׁיְהִיוּ אֲסוּרִים לְבֹא בְּקַהֲלָה, אַחַד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת. וְלֹא אֶסֶר אוֹתָם אֶלָּא בְּזִמְנֵי שֵׁשׁ מִקְדָּשׁ; שְׁנֵאמַר: וְחֻטְבֵי עֲצִים וְשֹׂאבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהֵי - תִּלְהֵן הַרְחַקְתֶּם בְּמִקְדָּשׁ.

כג. והם הנקראים נתינים, לפי שנתנם לעבודת המקדש. בא דוד וגזר עליהם שלא יפנסו בקהל לעולם, ואפלו בזמן שאין מקדש. וכן מפרש בעזרא: וימן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים. הא למדת, שלא תלה אותם במקדש.

כד. ולמה גזר עליהם הוא ובית דינו? לפי שראו עזיות ואכזריות שהיתה בהם בעת שבקשו שבועת בגי שאול בחירי ה' לתלותם, והרגום ולא רחמו עליהם⁵⁵.

(55) "והני (ואלו) גבעונים כיוון דלא מרחמי אינן ראיין לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד".

כה. כשעלה סנחריב מלך אשור, בלבב כל האמות וערבם זה בזה, והגלה אותם ממקומם. ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה - אנשים אחרים הם⁵⁶, וכן האדומים שבשדה אדום. והואיל ונתערבו ארבע אמות האסורים בכל אמות העולם שהן מתרים - התר הכל; שכל הפורש מהן להתגייר - חזקתו שפרש מן הרב. לפיכך, כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום, בין אדומי בין מצרי, בין עמוני בין מואבי, בין פושי בין שאר האמות, אחד הזכרים ואחד הנקבות - מתרין לבא בקהל מיד.

(56) "אמר לו ר' עקיבא בנימין טעית, הלכה, משעלה סנחריב

שפחה ולא בת חורין, כמו בחצי עבד וחצי בן חורין. (41) כלומר, שבעל השפחה מת והניח בן, ונתערב עם בן השפחה, ונמצא שאחד משני הוולדות הוא האדון של השני. (42) אבל בהיותם קטנים אינם יכולים לשחרר, שקטן אינו יכול לשחרר.

טז. הִיוּ הַתַּעֲרוּבוֹת בְּנוֹת - הָרִי שְׂתִיָּהּן סִפְקַ שְׁפָחוֹת⁴³, וְהָבָא עַל כָּל אַחַת מֵהֵן - הוֹלֵד סִפְקַ עֶבֶד. וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ וְלֹד עוֹבְדַת כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת בּוֹלֵד יִשְׂרָאֵלִית⁴⁴ - מִטְּבִילִים אֶת שְׂגִיָּהּן⁴⁵ לְשֵׁם גְּרוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֵן סִפְקַ גֵּיּוֹרֶת⁴⁶.

(43) ואין כופין את האדון שישחרר את שתייה, שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ודינן כדין חצייה שפחה וחצייה בת חורין שאין כופין את האדון לשחררה. (44) והן בנות. (45) שני הוולדות. (46) ואסורה לכהן.

יז. כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים כְּלָם כְּשִׂיתְגִּירוּ וַיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, וְהָעֹבְדִים כְּשִׂיתְחַרְרוּ⁴⁷ - הָרִי הֵן כִּיִּשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר; שְׁנֵאמַר: הַקְּהֵל חֻקָּה אַחַת יְהִיָּה לָכֶם. וּמִתְרִין לְהַפְּנֵס בְּקַהֲלָה יְיָ מִיָּד. וְהוּא⁴⁸ שִׂישָׂא הֵגֵר אוֹ הַמִּשְׁחַרְרֵי בַת יִשְׂרָאֵל, וַיִּשָּׂא הַיִּשְׂרָאֵלִי גֵיּוֹרֶת וּמִשְׁחַרְרֶת. הוֹיֵן מֵאַרְבַּעַה עִמּוּמִין בְּלִבָּד, וְהֵם: עִמּוּן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וְאַדָּם; שֶׁהָאִמּוֹת הָאֵלוֹ, כְּשִׂיתְגִּיר אֶחָד מֵהֵן - הָרִי הוּא כִּיִּשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אֶלָּא⁴⁹ לְעִנְיַן בִּיאָה בְּקַהֲלָה.

(47) עבד לא צריך לקבל המצוות כשישתחרר, "שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות". (48) היינו. (49) חוץ.

יח. וכיצד דינן? עמון ומואב - אסורין אסור עולם. זכרים ולא נקבות. שְׁנֵאמַר: לא יבא עמוני ומואבי בקהל יי וגומר. הלכה למשה מסיני, שהעמוני הזכר והמואבי הזכר⁵⁰ הוא שאסור לעולם לשא בת ישראל, אפלו בן בנו, עד סוף העולם; אבל עמונית ומואבית מתרת מיד כשאר האמות.

(50) "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית".

יט. מצרי ואדומי, אחד זכרים ואחד נקבות: דור ראשון ודור שני - אסורין לבא בישראל, ודור שלישי - מתר; שְׁנֵאמַר: בנים אשר יולדו להם וגומר.

כ. מצרית מעברת שנתגיירה - בנה שני. מצרי שני שָׁנְשָׂא מִצְרִית רִאשׁוֹנָה, או מִצְרִי רִאשׁוֹן שָׁנְשָׂא מִצְרִית שְׁנִיָּה - הוֹלֵד שְׁנִי. שְׁנֵאמַר: בנים אשר יולדו להם - הַכְּתוּב תִּלְאָן בְּלִדָּהּ⁵¹.

(51) כרב דימי בשם ר' יוחנן שם. ואף על פי שהוא אמר רק במצרי שני שנשא מצרית ראשונה, סובר רבינו, שהוא הדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּקֶם פְּגָר. מָה אַתֶּם - בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהִרְצַאת קֶרְבֶּן, אֶף הִגַּר לְדוֹרוֹת - בְּמִילָה¹⁵ וּטְבִילָה וְהִרְצַאת קֶרְבֶּן.

(11) כמבואר להלן הי"ד. (12) כריתות ט, א. (13) יבמות מו, ב. (14) בכת"י תימן: צריכה. (15) מילה קודמת לטבילה.

ה. ומהו קֶרְבֶּן הִגָּר? עולת פְּהֵמָה¹⁶, או שְׁתֵּי תוֹרִים או שְׁנֵי בָּנֵי יוֹנָה¹⁷, ושְׁנֵיהֶם עוֹלָה¹⁸. וּבְזֶמֶן הַזֶּה שְׂאִין שָׁם קֶרְבֶּן - צָרִיף מִלָּה וּטְבִילָה, וּכְשִׁיבָנָה¹⁹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יָבִיֵא קֶרְבֶּן²⁰.

(16) כריתות ח, ב. (17) שם. (18) שם. (19) שם ט, א. (20) בכת"י תימן: קרבנו.

ו. גַּר שְׂמַל וְלֹא טָבַל או טָבַל וְלֹא מָל - אֵינּוּ גַר, עַד שְׂיָמּוּל וּיְטַבֵּל²¹. וְצָרִיף לְטָבַל בְּפָנָי שְׁלֹשָׁה²². והואיל וְהַדָּבָר צָרִיף בֵּית דִּין²³ - אֵין מְטַבֵּלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וְלֹא בְיוֹם טוֹב²⁴ וְלֹא בְלַיְלָה²⁵. וְאִם הִטְבִּילוּהוּ²⁶ - הֲרִי זֶה גַר²⁷.

(21) יבמות מו, א. (22) שם מו, ב: "גר צריך שלשה, משפט כתיב ביה" (משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו, טז) ואין משפט פחות משלשה (רש"י). (23) והרי זה דין. (24) שם. ש"אין דנין בשבת" (פ"ג מהל' שבת הי"ד) "כל שאסור בשבת . . . אסור ביום-טוב" (פ"א מהל' יום-טוב הי"ז). ראה ט"ז (י"ד סי' רסח, אות יא). (25) "שאיין מתחילין את הדינין בלילה" (פ"ג מהל' סנהדרין ה"ג). (26) בלילה. (27) "דטבילה בדיעבד כגמר דין דמי, כיון שכבר קיבל (המצוות) ומל" (רשב"א מס' יבמות). "ובדיני ממונות אם התחילו ביום, מותר לגמור הדין בלילה" (הל' סנהדרין ה"ד).

ז. גַּר קָטָן - מְטַבֵּלִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שְׁזָכוֹת הֵיא לֹא²⁸. מְעַבְרַת שְׁנַתְגִּירָה וּטְבִילָה - אֵין בְּנָה צָרִיף טְבִילָה²⁹. טָבַל³⁰ בֵּינו לְבֵין עֲצָמוֹ וְנִתְגִּיר³¹ בֵּינו לְבֵין עֲצָמוֹ, וְאֶפְלוּ בְּפָנָי שְׁנַיִם³² - אֵינּוּ גַר. בָּא וְאָמַר: נִתְגִּירְתִּי בְּבֵית דִּינִי שֶׁל פְּלוֹנִי וְהִטְבִּילוּנִי - אֵינּוּ נֶאֱמָר לְבֵא בְּקֹהֶל עַד שְׁבִיֵא עֲדִים³³.

(28) כתובות יא, א. וזכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו. (29) יבמות עח, א. שטבילת האם עולה לו. (30) שם מז, א. (31) כלומר, שני הדברים - גם הטבילה וגם הגירות, היינו קבלת עול מצוות - היו בינו לבין עצמו, "דכיון שהיו הטבילה וקבלת המצוות בינו לבין עצמו או בפני שנים - לא הוי גר . . . דאם לא היה רק אחד מהן בלא בית-דין מהני (מועיל) בדיעבד; דטבילה (בפני שלשה) לחוד - מהני, כמבואר להלן (ה"ז), דטבילה הוי ממילא קבלת המצוות, כיון שטבל לשם גירות. וכן אם נתגייר בפני בית-דין, דהיינו קבלת המצוות, מהני גם כן בדיעבד, אף אם לא היתה הטבילה בבית-דין" (חמדת שלמה, י"ד סי' כט). (32) ש"שנים שדנו, אין דיניהם דין" (פ"ב מהל' סנהדרין ה"י). (33) שם. הואיל והוחזק לגוי, כמבואר להלן (ה"ט).

ובלבד את כל האומות, לא עמונים ולא מואבין במקומן ולא מצרי ואדומי במקומן".

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שהגר צריך מילה וטבילה והוצאת דמים; גר קטן על דעת מי מטבילין אותו; ומעוברת שנתגיירה וטבילה; ודין מי שבא ואמר נתגיירתי בבית דין פלוני; אם מלין ומטבילין העבדים הנלקחים מן הגויים; ואם צריך שיטבול העבד בבית דין; וכשישתחרר אם צריך טבילה; וששלמה המלך ושמשון גיירו הנשים שנשאו.

א. בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים² נִכְנסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית³: בְּמִילָה וּטְבִילָה וְקֶרְבֶּן.

(2) כריתות ט, א. (3) "בברית המקום וליבדל משאר אומות" (תוספות' שם).

ב. מִילָה⁴ הֵיְתָה בְּמִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר: וְכָל עַרְל לֹא יֹאכַל בּוֹ⁵. מָל אוֹתָם מִשָּׁה⁶ רַבְּנוּ. שְׁפֹלֶם בְּטָלוּ בְרִית מִלָּה בְּמִצְרַיִם, חוּץ מִשְׁבֹּט לֵוִי⁸. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וּבְרִיתָךְ יִנְצְרוּ.

(4) רבינו מבאר, שכל השלושה דברים סידרו בני ישראל לפני מתן-תורה. כלומר, לפני שנכנסו לברית. (5) ואיך אכלו במצרים את הפסח? ומוכה, שעוד בהיותם במצרים נימולו. (6) כלומר, על-ידי משה רבינו ובפקודתו. (7) שמות רבה' פרשה יט, ה: "לא ביקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם ביטלו את המילה במצרים חוץ משבטו של לוי, שנאמר (דברים לג, ט) 'וללוי אמר תומיך ואוריך', למה? 'כי שמו אמרתך ובריתך ינצורו' - במצרים. והיה הקדוש-ברוך-הוא מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקב"ה? קרא למשה ואמר לו: לך ומהול אותם." (8) ובני שבט לוי היו המוהלים, שאין לומר שמשה רבינו לבדו מל אותם, כי איך אפשר שמוהל יחידי ימול כמלין איש בזמן קצר, וכל ישראל שביטלו את המילה - פסולים היו לימול, "שמומר לערות, דינו כגוי" (י"ד סי' רסד, ס"א, ברמ"א).

ג. וּטְבִילָה הֵיְתָה בְּמִדְבַּר קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר: וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׂמַלְתְּם⁹. וְקֶרְבֶּן, שְׁנֶאֱמַר: וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת. עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁰ הִקְרִיבוּם.

(9) יבמות מו, ב: "ומה במקום שאין טעון (שאינו צריך) כיבוס ("בעל קרי . . . דכתיב רוחץ במים, ולא כתב כיבוס בגדיו" (רש"י) טעון טבילה, מקום שטעון כיבוס (בקיבול תורה, דכתיב וכבסו שמלותם. רש"י), אינו דין שטעון טבילה. (10) שלוחי כל ישראל.

ד. וְכֵן לְדוֹרוֹת, בְּשִׁרְצָה הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְהַכְנִס לְבְרִית וְלְהַסְתּוֹפֵף תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה וַיִּקְבַּל עָלָיו עַל תּוֹרָה¹¹ - צָרִיף¹² מִילָה וּטְבִילָה וְהִרְצַאת קֶרְבֶּן. וְאִם נִקְבָּה¹³ הֵיא¹⁴ - טְבִילָה וְקֶרְבֶּן. שְׁנֶאֱמַר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיד, ובחוצה לארץ אין מקבלין אותו אלא-אם-כן עדין עמו" (מסכת גרים, פ"ד). (42) שיד ישראל תקיפה, ש"אסור לנו להניח גוי עובד עבודה-זרה בינינו" (פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). דכל שבא סתם הוא בחזקת ישראל ('מרכבת המשנה'). (43) וכן דעת בעל 'הלכות גדולות' ('מגדל עזר'). (44) בדפוס רומי: מעלה עשו ביוחסין. (45) שמן הדין גם בחוצה לארץ נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

יא. כַּשֶׁם⁴⁶ שְׁמָלִין וּמְטַבְּלִין אֶת הַגֵּרִים, כִּף מְלִין וּמְטַבְּלִין אֶת הַעֲבָדִים הַנִּלְקָחִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְשֵׁם עֲבֹדוֹת. הַלּוֹקֵחַ⁴⁷ עֶבֶד מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, וְקָדָם⁴⁸ הָעֶבֶד וְטָבַל לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - קָנָה עֲצֻמוֹ⁴⁹; וְהוּא⁵⁰ שְׂאִמַּר בְּעַת טְבִילָה: הֲרִינִי טוֹבֵל בְּפָנֶיכֶם לְשֵׁם גְּרוֹת. וְאִם טָבַל בְּפָנֶי רַבּוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְפָרְשֵׁי⁵¹, אֶלָּא פִּיּוֹן שְׁטָבַל וְשִׁתְּחַרְרֵי. לְפִיכֶף צָרִיף רַבּוֹ לְתַקְפוֹ⁵² בְּמֵים עַד שִׁיעֲלָה וְהוּא תַחַת שְׁעֵבּוּדוֹ, וּמוֹדִיעוֹ בְּפָנֶי הַדִּינָן שֶׁלְשֵׁם עֲבֹדוֹת מְטַבְּלוֹ. וְאִין הָעֶבֶד טוֹבֵל אֶלָּא בְּפָנֶי שְׁלֵשָׁה וּבֵיּוֹם, כִּגְר; שְׁמַקְצָת גְּרוֹת הוּא⁵³.

(46) יבמות מח, א. (47) הקונה. (48) כלומר, לפני שהטבילו הכהן לשם עבדות. (49) שם מה, ב. שהמוכר עצמו אין לו קנין בגופו של גוי אחר, ואין בכוחו להקנות לישראל הקונה יותר ממה שיש לו, היינו השעבוד לעבודה, ומכיון שהעבד הקדים עצמו וטבל לשם בן חורין, הוציא עצמו משעבודו של הישראל שקנאו. (50) שם מו, א. (51) שם. כיון דרבו עומד אצלו, ומיהר לטבול לפני שרבו יטבלנו, הוי כאילו פירש שהוא טובל לשם גירות. (52) שם. "לתת עליו עול מלאכה במים, כדי שתהא נראית כטבילת עבדות" (רש"י שם). (53) שהעבד חייב במצוות כאשה.

יב. כִּשְׂשִׁתְּחַרְרֵי הָעֶבֶד - צָרִיף טְבִילָה אַחֲרָת⁵⁴ בְּפָנֶי שְׁלֵשָׁה בְּיּוֹם, שְׁבָה⁵⁵ תִּגְמַר גְּרוֹתוֹ וְיִהְיֶה פִּישְׂרָאֵל. וְאִין צָרִיף לְקַבֵּל עָלָיו מְצוֹת וְלִהְיִיעוֹ עֶקְרֵי הַדָּת, שְׁכָפֵר הוֹדִיעוֹהוּ כִּשְׁטָבַל לְשֵׁם עֲבֹדוֹת.

(54) מדרבנן (מגיד-משנה). (55) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שבה, כלומר בטבילה.

יג. וּבְמַקְוֵה הַפֶּשֶׁר לְטְבִילַת נְדָה - שָׁם⁵⁶ מְטַבְּלִין אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים וְאֶת הַמְּשַׁחֲרָרִים. וְכָל דְּכָר שְׁחוֹצֵץ בְּנְדָה - חוֹצֵץ⁵⁷ בְּגֵרִים וּבְעֲבָדִים וּבְמְשַׁחֲרָרִים.

(56) שם מז, ב. (57) שם.

יד. אֵל יַעֲלָה עַל דַּעְתְּךָ, שְׂשִׁמְשׁוֹן הַמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁלֵמָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָא⁵⁸ יְדִיד וְיִי⁵⁹ נְשָׂאוֹ נְשִׁים נְכָרִיּוֹת בְּגִיּוֹתָן. אֶלָּא סוּד⁶⁰ הַדְּכָר כִּף הוּא: שְׁהַמְצוֹה הַנְּכֻוֹנָה, כִּשְׁבָא הַגֵּר אוֹ הַגֵּיּוֹרֵת לְהַתְגַּיֵר - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׂמָא בְּגַלְל מְמוֹן שְׂיַטֵּל אוֹ

ח. הִיָּה נְשׂוּי לְיִשְׂרָאֵלִית אוֹ לְגִיּוֹרֵת וְיֵשׁ לוֹ פָּנִים, וְאָמַר: נִתְגַּיְרְתִּי בִּינִי לְבֵין עַצְמִי - נֶאֱמַן לְפָסַל אֶת עַצְמוֹ³⁴, וְאֵינוֹ נֶאֱמַן לְפָסַל אֶת הַפָּנִים³⁵. וְחוֹזֵר וְטוֹבֵל בְּבֵית דִּין³⁶.

(34) שם מז, א. ואסור לו לדור עם האשה הישראלית, שבהודאתו אסרה על עצמו. (35) מכיון שהחזיקו כשרים. (36) שם. מכיון שלפי דבריו לא היו הגירות והטבילה בפני שלשה, וכמבואר בהלכה הקודמת. אבל הטפת דם בריית אינו צריך, שמילה אינה צריכה שלשה. ראה בב"ח י"ד סי' רסה.

ט. גִּיּוֹרֵת שְׂרַאֲיוֹנָה נוֹהֶגֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תְּמִיד, כְּגוֹן שְׁטָבַל לְנִדְתָהּ³⁷ וְתַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִעֲסָתָה וְכִיּוֹצֵא בָּזָה; וְכֵן גַּר שְׁנוֹהֵג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁטוֹבֵל לְקָרְיוֹ וְעוֹשֶׂה פֶל הַמְצוֹת - הָרִי אֵלּוֹ בְּחֻזְקַת גְּרִי צָדֵק, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם עֲדִים שְׁמַעֲדִין לְפָנֶי מִי שֶׁנִּתְגַּיְרָו. וְאֵף עַל פִּי בֶן, אִם בָּאוּ לְהַתְעַרֵב בְּיִשְׂרָאֵל - אִין מְשִׂאִין אוֹתָם עַד שִׁפְיָאוֹ עֲדִים אוֹ עַד שִׁטְבָּלוֹ לְפָנֶינוּ; הוּאֵיל וְהַחֲזִקוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת.

(37) שם מה, ב: "מי לא טבלה לנידותה", "מי לא טבל לקריו". רבינו פירט שני דברים: טבילה לנדותה ותרומת חלה מעיסתה, כי יתר המצוות שהיא מקיימת אינן מוכיחות שהיא ישראלית, שאולי היא שומרת אותן כגויה וכאינה מצווה ועושה. אבל בטבילת נדותה, שאם היא נשאת בגיותה, הלא הטבילה אינה מועילה כלום בגויים, כי מן התורה "הגויים אין מטמאין לא בזיבה ולא בנידות ולא בלידות" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י) "ואין חייבים עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת" (למעלה פ"ד ה"ד), ומרבנן הן טמאות אפילו אם לא ראו "וחכמים גזרו על כל הגוים הזכרים והנקבות שיהיו כובים תמיד, בין ראו בין לא ראו" (שם), והטבילה לגוים אינה כלום; וכשהיא הזירה בטבילה, הרי זו הוכחה שנתגיירה, ואותו הדבר בהפרשת תרומת חלה מעיסתה, שעיסת גוי פטורה מחלה "גוי שהפריש חלה . . . אינה חלה" (פ"ו מהל' ביכורים ה"י). והוא-הדין בגר, "שכבת זרעו של גוי טהורה" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י). וטבילתו הוכחה גמורה שנתגייר (לפי 'חמדת שלמה' י"ד סי' כט).

י. אֶבֶל מִי שְׂפָא וְאָמַר³⁸ שְׁהִיָּה עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְנִתְגַּיְרֵי בְּבֵית דִּין - נֶאֱמַן; שְׁהִפָּה שְׂאִסְרוֹ³⁹ הוּא הִפָּה וְשִׁתְּרִי⁴⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴¹ וּבְאֹתוֹן הַיָּמִים⁴², שְׁחֻזְקַת הַכֹּל שֵׁם בְּחֻזְקַת יִשְׂרָאֵל⁴³; אֶבֶל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - צָרִיף לְהִבִּיא רְאָיָה וְאַחַר כִּף יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית. וְאֵנִי אוֹמַר: שְׂוּוּ⁴⁴ מַעֲלָה בְּיוֹחֲסִין⁴⁵.

(38) כלומר, שמעולם לא היה מוחזק כגוי. (39) שאמר: גוי הייתי. (40) שאמר: נתגיירתי. (41) "חביבה ארץ ישראל שמכשרת גרים, האומר בארץ ישראל גר אני - מקבלין אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמָל וְטָבַל - יֵצֵא מִקְּבֵל הַעֹבְדֵי פֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, וְחוֹשְׁשֵׁי⁷⁴ לֹא עַד שֶׁיִּתְבָּאֵר צְדָקוֹתוֹ. וְאֶפְלוּ חֲזָר וְעָבַד פֹּכְכִים וּמְזֻלוֹת - הָרִי הוּא פִּיִּשְׂרָאֵל מוֹמְרָ⁷⁵, שֶׁקְדוּשָׁיו קְדוּשֵׁי⁷⁶ וּמְצוּהָ לְהַחְזִיר אֲבֹדָתוֹ⁷⁷. מֵאַחַר שֶׁטָבַל - נִעְשָׂה פִּיִּשְׂרָאֵל. וְלִפְיָקָה קִימוֹ שֶׁמְשׁוֹן וְשִׁלְמָה נְשׂוּתֵיהֶן⁷⁸, וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּגְלָה סוּדָן⁷⁹.

(74) לא דוחים אותו ולא מקרבים אותו עד שתראה אחריתו, כמבואר בהט"ז. (75) [זה נמשך למה שכתב למעלה "הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגויים" (כסף-משנה). אמנם מלשונו של המגיד משנה⁸⁰ משמע שהמדובר בחזרו לסורו ועבד עבודה-זרה, אבל עלינו לדחוק וליישב דבריו, שהתכוון לחזור לסורו, אבל לא עבד עבודה-זרה, כי אם עבד - הרי לא עדיף מגוי שגם הוא עובד מחמת רגילותו. ואפשר גם ליישב דברי המגיד משנה⁸¹ באופן אחר, ואין כאן המקום להאריך]. (76) יבמות מז, ב. (77) עבודה זרה כו, ב. (78) מפני שמן הדין הן ישראליות גמורות. (79) יתכן שצריך להכתב "סורן", וכן בדפוס אמשטרדם. כלומר, אף-על-פי שחזרו לסורן (מנהגן הרע) ועבדו עבודה-זרה, נחשבות הן כישראליות.

יח. ומפני זה אמרו חכמים: קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת⁸⁰. שרפן חזרין בשביל דברי⁸¹, ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרש מהם אחר שנתגירו. צא ולמד מה ארע במדבר במעשה העגל ובקברות התאנה, וכן רב הנסיונות⁸² האספסוף⁸³ היו בהן תחלה.

(80) יבמות מז, ב. (81) איזה מקרה שהוא. (82) ככתוב: ונסו אותי זה עשר פעמים (במדבר יד, כב). (83) ערב רב.

פָּרָק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר כיצד מקבלין גרי הצדק; ואי זה הוא גר תושב ואם מקבלין אותו [בזמן הזה]; עבד שנלקח מן הגויים אומרים לו מה ראית שבאתה; גר שנתגייר קטן שנולד דמי; וכיצד דין הגרים בעריות ובשניות.

א. כיצד מקבלין גרי הצדק? כשנבוא אחד² להתגיר מן העובדי פוככים ומזלות, ויבדקו³ אחריו ולא ימצאו עלה - אומרים לו⁴: מה ראית שפאת להתגיר? אי אתה יודע שיששראל בזמן הזה דוויים ודחופים ומסחפין⁵ ומטרפין ויסורין פאין עליהן? אם אמר: אני יודע ואיני פדאי⁶ - מקבלין אותו מיד.

(2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: "אחד" ליתא. (3) כמבואר למעלה פי"ג הי"ד. (4) יבמות מז, א. (5) "שפלים וכפויין" (רש"י). (6) "ואיני ראוי להשתתף בצרתם, ומי יתן ואזכה לכך" (רש"י).

ב. ומודיעין אותו עקרי הדת, שהוא יהוד השם ואסור עבודת פוככים ומזלות, ומאריכין⁷ בדבר

בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להפנס לדת. ואם איש הוא - בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית; ואם אשה היא - בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבוהרי ישראל⁶¹. אם לא נמצא להם עלה⁶² - מודיעין אותו⁶³ כבוד על התורה וטרח שיש בעשייתה על עמי הארצות, פדי שפרשו. אם קבלו ולא פשו, וראו אותן שחזרו מאהבה - מקבלים אותן⁶⁴; שנאמר: ותרא פי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

(58) בדפוס רומי, קושטא, שונצין ווינצ'א, ובכת"י תימן: חסרה המלה "שנקרא". (59) בדפוסים אחרים, הגירסא: ידידי ה', כלומר, שניהם משוון ושלמה. בדפוס רומי ובכת"י תימן הגירסה: ידידיה, "ויקרא את שמו ידידיה" (שמואל-ב יב, כה). (60) ענין הדבר, השווה פי"א מהל' קידוש החודש ה"ד, "סוד העיבור". (61) יבמות כד, ב. (62) שום סיבה במה לתלות רצון הגירות. (63) שם מז, א. (64) שם.

טו. לפיכך לא קבלו⁶⁵ בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה. בימי דוד - שמא מן הפחד חזרו; ובימי שלמה - שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו. שכל החזרו מן עבודת פוככים ומזלות בשביל דבר מהבלי העולם - אינו מגרי הצדק⁶⁶. ואף על פי כן היו גרים הרבה⁶⁷ מתגירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות⁶⁸. והיו בית דין הגדול חוששין להם, לא דוחין אותן אחר שטבלו מפל מקום⁶⁹, ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.

(65) שם כד, ב. (66) אלא גרים גרורים. ראה שם בתוספות: דיבור-המתחיל בימי דוד. (67) שם עט, א. (68) שלא ידעו ההלכה, שאין מקבלים גרים בימים אלו. (69) בכל אופן, והרי הם גרים.

טז. ולפי שגיר שלמה נשים ונשאן, וכן משוון גיר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי בית דין⁷⁰ גירום - חשבון הפתוב⁷¹ כאלו הן עובדות פוככים ומזלות ובאסורין עומדין. ועוד, שהוכיח סופן על תחלתן⁷², שהן עובדות פוככים ומזלות שלהן, וכונו להן במות. והעלה עליו הפתוב כאלו הוא⁷³ בנאן, שנאמר: אז יבנה שלמה בקמה.

(70) שביט-דין הגדול חוששין להם, כמבואר בהלכה הקודמת. (71) שופטים יד, ג; מלכים-א, יא, ד. (72) נראה אחריתן. (73) שבת נו, ב.

יז. גר שלא בדקו אחריו, או שלא הודיעוהו המצות וענשן, ומל וטבל בפני שלשה הדיוטות - הרי זה גר. אפלו נודע שבשביל דבר הוא מתגיר, הואיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הממון כל כך . . . דנהרג על פחות משה פרוטה . . . שמה יחזור בו מלהתגיייר" (רש"י שם). (12) הזכרת עונשין (סמ"ג). (13) שם. "דאף באותן מקצת עונשין, אין להודיעו כל דקדוקי העונשין" (ב"ח ל'טור' י"ד סי' רסח). (14) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "רכים".

ג. וכשם שמודיעין אותו ענשין של מצות, כך מודיעין אותו¹⁵ שכן של מצות. ומודיעין אותו שבעשית מצות אלו יזכה לחיי העולם הבא, ושאינן שום¹⁶ צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודעין¹⁷.

(15) שם. (16) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "שם", כלומר במציאות. ראה ביאורנו למעלה (פרק יא, אות ג). (17) "וכל העושה כל הכתוב בה (בתורה) ויודעו דעה גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא" (פ"ט מהל' תשובה ה"א).

ד. ואומרים לו: הוי¹⁸ יודע, שהעולם הבא אינו צפון¹⁹ אלא לצדיקים, והם ישראל. וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה - טובה היא צפונה להם, שאינן יכולין לקבל רב טובה בעולם הזה²⁰ פאמות, שמה ירום להם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, כענין שנאמר: וישמן ישרון ויבטט.

(18) שם. (19) גנוז, שמור, כלומר מקומם בעולם הבא מובטח, כמו שמבאר, שהצער שיש לישראל בעולם הזה, הוא בכדי שרוב הטובה לא יסיר לבם מה' ותורתו, ויפסידו שכרם בעולם הבא. אכן זה רק לישראל, אבל הגויים, אף-על-פי ש"חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא" (פ"ג מהל' תשובה ה"ה) - חלקם אינו שמור וגנוז, ההשגחה העליונה אינה שומרת עליהם שלא יבעטו ושלא יפסידו שכר עולם הבא. ראה בהגהות רבי צבי חיות, שם. (20) שם.

ה. ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהן רב פרענות²¹, כדי שלא יאבדו; אלא פל העובדי פוככים ומזלות פלין, והן עומדין²². ומאריכין בדבר הזה, כדי לחפכן. אם חזר בו ולא רצה לקבל - הולך לדרפוי²³; ואם קבל - אין משהין אותו, אלא מלין אותו מיד²⁴. ואם היה מזהול - מטיפין ממנו דם ברית²⁵. ומשהים אותו עד שיתרפא רפואה שלמה²⁶, ואחר כך מטבילין אותו.

(21) שם. (22) 'תחומא' פרשת נצבים: "אבל ישראל נופלין ועומדין". (23) מסכת גרים פ"א, ב. (24) יבמות מז, ב: "שהויי מצוה לא משהינן" (אין מעכבים עשיית מצוה). (25) שבת קלה, א. ראה 'כסף משנה' פ"א מהל' מילה ה"ו. (26) יבמות, שם: "נתרפא מטבילין אותו". שהמים "מכבידין את חולי המכה" (רש"י).

ו. ושלשה²⁷ עומדין על גביו ומודיעין אותו מקצת

הזה. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ואין מאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו עון לקט⁸ שכחה⁹ ופאה¹⁰ ומעשר שני¹¹. ומודיעין אותו ענשין של מצות. פי' צד? אומרים לו: הוי יודע, שעד שלא פאת לדת זו, אם אכלת חלב - אי אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אי אתה ענוש סקילה; ועכשיו אחר שתתגיר, אם אכלת חלב - אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אתה ענוש סקילה. ואין מרבין עליו¹², ואין מדקדיקין¹³ עליו, שמה יגרם לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה. שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורבים¹⁴. וכן הוא אומר: במחלי אדם אמשכם, ואחר כך בעבותות אהבה.

(7) להסביר לו בהרחבה, כדי שידע להכיר את ה' ותשתרש בו אמונת הייחוד. (8) "כשקוצר ומאלם לא ילקט השבלים הנושרות בשעת הקציר אלא יניחם לעניים, שנאמר (ויקרא כג, כב) ולקט קצירך לא תלקט . . . לעני ולגר תעזוב אותם" (פ"א מהל' מתנות עניים ה"ד). (9) "המעמר ושכח אלומה אחת בשדה, הרי זה לא יקחנה, שנאמר (דברים כד, ט) ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו" (שם ה"ה). (10) "הקוצר את שדהו, לא יקצור את כל השדה כולה אלא יניח מעט קמה לעניים בסוף השדה, שנאמר (ויקרא כג, כב) לא תכלה פאת שדך בקוצרך" (שם ה"א). רבינו סידר "לקט שכחה ופאה", וכן הוא בגמרא (שם). סדר זה נמצא שני במשנה (פאה פ"ד, מ"ו) "מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". "נקטינהו (אחוז וסדרם) בסדר שרגיל להיות, שכן בתחילת הקצירה, אפשר ושכח להיות נושר, אבל שכחת עומר או קמה אינו רגיל שישכח בתחילת הקצירה, והדר (ואחר-כך) תנא (למד) פאה, שמקומה בסוף השדה" (תוספות יום-טוב, שם). (11) כנראה, טעות-סופר כאן, ויש להגיה מעשר "עני". וכן הגירסא בגמרא (שם) ובכתי' תימן. "בשלישית ובשישית מן השבוע (בשנה השלישית והשישית מן השמיטה) אחר שמפרישים מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ד). רבינו פירט רק מתנות עניים אלו (וכן בגמרא), ולא חשב תרומות ומעשר ראשון גם לא מצות צדקה, מפני שמתנות אלו שונות מתרומות ומעשר ראשון וצדקה. מתנות כהונה ולויה הם של בעלים ליתנן לכל כהן שירצו, שנאמר (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו" (פ"ב מהל' תרומות ה"ו), וכן בצדקה, "עני שהוא קרובו קודם לכל אדם" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ג). לא כן במתנות עניים: "כל מתנת עניים אלו (לקט שכחה ופאה) אין בהן טובת הנייה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים" (שם פ"א ה"ח); "ומעשר עני המתחלק בגורן, אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלין על כרחו" (שם פ"ו ה"ט). לכן מודיעים - לגוי הבא להתגיייר - רק מתנות עניים אלו, שנפקעה זכות הבעלים מהן לגמרי, אולי ידיעה זו תשפיע עליו להתחרט מרצון גירות: "הואיל והן מקפדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מח, א. 38) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: "אותו". 39) יש להגיה "עמו", וכן בגמרא ובכת"י תימן, ובהל' עבדים (פ"ח הי"ב). 40) שם, ב. 41) שם. 42) אם מקבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לקיימו (מגיד-משנה). 43) כמבואר בהלכה הקודמת.

י. העובדי פוכבים ומזלות⁴⁴ אין אסורים עליהם משום ערוה אלא אמו⁴⁵, ואשת אביו, ואחותו מאמו, ואשת איש, וזכר, ובהמה, כמו שיתבאר בהלכות מלכים ומלחמותיהן⁴⁶; אכל שאר עריות - מתרין להן.

44) להבין דברי רבינו בהלכות י"טו, ניתן הקדמה קצרה. העריות האסורות לישראל נחלקות לארבע דרגות: א) שאינן מצד קורבה כלל, והן ארבע: (1) אשת איש. (2) נדה. (3) זכור. (4) בהמה. כל אלו אסורות גם לגויים, חוץ מנדה. ב) קרובות מצד עצמו, והן שבע: (1) בתו. (2) בת בתו. (3) בת בנו. (4) אמו. (5) אחותו. (6) אחות אביו. (7) אחות אמו. והן מותרות לגויים חוץ מאמו ואחותו מאמו. ג) קרובות מצד אשתו, ושבע הן: (1) בתה. (2) בת בתה. (3) בת בנה. (4) אמה. (5) אם אמה. (6) אם אביה. (7) אחותה. וכולן מותרות לבני נח. ד) נשי קרובים, והן ארבע: (1) אשת אביו. (2) אשת אחי אביו. (3) אשת בנו. (4) אשת אחיו. וכולן מותרות לגויים חוץ מאשת אביו. העריות האסורות לישראל, מדין התורה הן עשרים ושתים. ורק שש מהן אסורות לגויים: שלש מדרגה א, שתיים מדרגה ב, ואחת מדרגה ג. ובגרים: כל הארבע מדרגה א, אסורות לגר מן התורה ואף נדה. יתר העריות מ־שלש הדרגות, אלו שיש בהן צד אב מותרות לגרים אפילו מדרבנן. אפילו הערוה שהיתה אסורה עליו בהיותו בגיותו, כגון אשת אביו, ובוזה הוא קל מגוי, והעריות שיש בהן רק צד אם: אלו שהיו אסורין עליו גם בגיותו, כמו אמו ואחותו מאמו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ואפילו אם נשא אותן באיסור בגיותו, כשמתגייר מפרישין אותם. והעריות שהיו מותרות לו בגיותו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יבואו לטעות ולומר, שגם ישראל מותר באלו העריות, ועל הקרובות שמצד האב, לא גזרו רבנן, כי לא יאמרו כבר שבאו מקדושה חמורה לקדושה קלה, מאחר שקרובות מצד האם כן אסורות, וגם לא יבואו להתיר בישראל, כי ידוע הכלל, שהתורה אפקריה לזרע של הגויים. העריות האסורות לגר מדרבנן, הן תשע: שתיים מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, אמו ואחותו מאמו. ושבע מהטעם שלא יטעו ויחשבו שגם לישראל מותרות, והן: (1) בת אשתו הגויה. (2) בת בתה. (3) אמה. (4) אם אמה. (5) אחותה מן האם. (6) אחות אמו מן האם. (7) אשת אחי מאמו. 45) סנהדרין נח, ב. 46) פ"ט ה"ה.

יא. עובד פוכבים ומזלות שנתגייר⁴⁷ ועבד שגשתחרר⁴⁸ - הרי הוא כקטן שנוגד, וכל שאר בשר שהיו לו פשהוא עובד פוכבים ומזלות או

מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שניה²⁸, והוא עומד במים. ואם היתה אשה²⁹ - נשים מושבות אותה במים³⁰ עד צוארה, והדינין מבחורין, ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות, והיא יושבת³¹ במים. ואחר כך טובלת בפניהם. והן מחזירין פניהן ויוצאין, כדי שלא יראו אותה כשפתעלה מן המים.

27) שם. 28) שם. "עלידי טבילה הוא נכנס לכלל גירות, הילכך בשעת טבילת מצוה - צריך לקבל עליו עול מצוות" (רש"י שם). 29) שם. 30) שגופה לא יראה. 31) כלומר, היא נשארת יושבת במים עד צוארה.

ז. אי זה הוא גר תושב? זה עובד פוכבים ומזלות שקבל³² עליו שלא יעבד פוכבים ומזלות עם שאר המצות שנצטוו בני נח, ולא מל ולא טבל - הרי זה מקבלין אותו, והוא מחסידי אמות העולם. ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמתר לנו להושיבו בנינו בארץ ישראל, כמו שבארנו בהלכות עבודת פוכבים ומזלות³³.

32) עבודה זרה סד, ב. 33) פ"ו ה"ו.

ח. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיוכל נוהג³⁴; אכל בזמן הזה, אפלו קבל עליו כל התורה פלה חוץ מדקדוק אחד - אין מקבלין אותו³⁵.

34) ערכין כט, א. ראה השגת הראב"ד. "ולדעת רבינו נראה לומר . . . שאם מעצמו קיבל עליו שבע מצוות שאינן מונעין אותו משיבת הארץ, ולא בא לומר אלא שאין בית-דין מקבלין אותו" (כסף-משנה, פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). 35) בכורות ל, ב: "נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד . . . אין מקבלין אותו . . . ואפילו דקדוק אחד". ודעת רבינו, שהגמרא מדברת בנכרי הרוצה להשאר בגיותו ולהיות גר תושב, ובזמן שאין היובל נוהג, לכן אין מקבלין אותו.

ט. העבד הנלקח מן העובד פוכבים ומזלות³⁶ - אין אומרין לו: מה ראית שבאת? אלא אומרים לו: רצונך שתפנס לכלל עבדי ישראל ותהיה מן הקשרים או לא? אם רצה³⁷ - מודיעין לו³⁸ עקרי הדת, ומקצת מצות קלות וחמורות, וענשן ושכרן, כמו שמודיעין את הגר. ומטבילין אותו כגר, ומודיעין אותו פשהוא במים. ואם לא רצה לקבל - מגלגלין עליו³⁹ כל שנים עשר חדש⁴⁰ ומוכרו לעובד פוכבים ומזלות, ואסור לקיימו יותר על פני⁴¹. ואם התנה עליו מתחלה שלא ימול ולא יטבל אלא יהיה גר תושב⁴² - מתר לקיימו בעבודתו פשהוא גר תושב. ואין מקיימין עבד פזה אלא בזמן היובל⁴³.

36) שהרי לא בא מאליו מהתעוררות עצמית. 37) יבמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. שְׁנֵי אָחִים תְּאֻמִּים שֶׁהִיְתָה הוֹרְתָן שְׁלֹא בְקִדְשָׁה⁶⁴ וְלִדְתָן בְּקִדְשָׁה⁶⁵ - תִּיבִין מִשׁוּם אֲשֶׁת אָח⁶⁶.

64 לפני הגירות. 65 לאחר שנתגיירו ההורים. 66 שם צז, א. כאשר אח מן האם "שהרי היא כישראלית שילדה בנים" (רש"י שם).

טו. הַנּוּשָׂא⁶⁷ גֵּיזֵרֵת וּבִתָּהּ הַגֵּיזֵרֵת⁶⁸, או שְׁתֵּי אַחִיּוֹת מִן הָאֵם - יוֹשֵׁב עִם אַחַת מֵהֶן, וּמִגֵּרֵשׁ הַשְּׁנִיָּה⁶⁹. נִשָּׂא גֵּיזֵרֵת וְנִמְתָּה - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשֵׂא אִמָּה או בִּתָּה; שְׁלֹא גִזְרוּ אֶלָּא בְּחִיָּהֶן⁷⁰. וּמִתֵּר לְאָדָם לְשֵׂא שְׁתֵּי אַחִיּוֹת גֵּיזֵרֵת מִן הָאֵב; שְׁלֹא גִזְרוּ בְּשָׂר הָאֵב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷¹.

67 ואפילו זה שנשאן הוא ישראל. 68 לאחר שנתגיירו. 69 שם צח, ב. שהקידושין תופסים בשתייהן, שגר שנתגייר כקטן שנולד, אבל מדרבנן אסור לו לקיים שתיהן, שלא יבואו להחליף ולהתיר גם בישראל. 70 שם: "כולי האי לא גזרו" (עד כדי כך לא גזרו). 71 בה"ג.

טז. הַשְּׁנִיּוֹת⁷² כֶּלֶן - לֹא גִזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּגָרִים⁷³. לְפִיכָּךְ מִתֵּר הַגֵּר לְשֵׂא אִם אִמּוֹ. וְנוּשָׂא אָדָם גֵּיזֵרֵת וְאִם אִמָּה או בַּת בַּת בִּתָּה. וְכֵן בְּשָׂר הַשְּׁנִיּוֹת.

72 "האסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות שניות מפני שהן שניות לעריות" (פ"א מהל' אישות ה"ו). 73 שם כב, א. 74 יש להגיה "ואם אם אמה", שהיא שניה (פ"א מהל' אישות ה"ו), שאלו "אם אמה" היא ערוה מן התורה (למעלה פ"ב ה"ז - ש"ך י"ד סי' רסט ס"ק יב). וכן הגירסא בכת"י תימן.

יז. הָעֶבֶד מִתֵּר לְשֵׂא אִמּוֹ כִּשְׁהוּא עֶבֶד, וְאִין צְרִיף לומר בְּתוֹ וְאַחֲוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. שֶׁכָּבֵר יֵצֵא מִכָּל עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁷⁵, וְאִין הָעֵרִיּוֹת⁷⁶ הָאֲסוּרוֹת עַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֲסוּרוֹת עָלָיו; וְלֹא כֹּא לְכָלל יִשְׂרָאֵל⁷⁷, כִּדִּי שֶׁיֵּאָסְרוּ עָלָיו עֵרִיּוֹת⁷⁸ הָאֲסוּרוֹת⁷⁹ עַל הַגֵּרִים.

75 סנהדרין נח, ב. 76 כל העריות האסורות משום קורבה. 77 כשמל וטבל לשם עבדות. 78 האסורות משום קורבה, המפורטות למעלה (ה"י). 79 מדרבנן, כגר שגזרו עליו. או משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה (אמו ואחותו מאמו), או שלא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל (בת אשתו, בת בתה, אמה, אם אמה, אחותה מן האם, אחות אמו מן האם, אשת אחיו מאמו), בעבד לא גזרו.

יח. וְיִרְאֶה לִי, שְׂאֵם כֹּא הָעֶבֶד עַל הַזְּכוּר וּבִהְמָה - יִהְיֶה⁸⁰; שֶׁאֲסוּר שְׁתֵּי עֵרִיּוֹת אֶלּוֹ שְׁוֵה כָּלל הָאָדָם⁸¹.

80 שניהם, כלומר גם העבד - הרובע, וגם הבהמה הנרבעת. לא כגוי הבא על הבהמה שהוא לבדו נהרג ואין

כִּשְׁהוּא עֶבֶד - אִינֵן שָׂר פֶּשֶׁר, וְאִם נִתְגַּיֵר הוּא וְהֵם - אִינּוֹ תִּיבִין⁴⁹ עַל אַחַת מֵהֶם מִשׁוּם עֵרְוָה כָּלל.

47 יבמות כב, א. 48 שם צז, ב. 49 מן התורה.

יב. דִּין תּוֹרָה⁵⁰, שֶׁמִּתֵּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁵¹ שֶׁיֵּשָׂא אִמּוֹ או אַחֲוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵר; אֲבָל תְּכַמִּים אֲסוּרוֹ⁵² דָּבָר זֶה, כִּדִּי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: כִּי אִנּוּ מִקְדְּשָׁה חֲמוּרָה לְקִדְשָׁה קְלָה; שֶׁאֲמַשֵּׁ⁵³ הִיְתָה לוֹ זוֹ אֲסוּרָה⁵⁴, וְהִיּוֹם⁵⁵ מִתְּרָת. וְכֵן גַּר שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ או אַחֲוֹתוֹ וְהִיא בְּגֵיזֵרֵתָהּ - הָרִי זֶה כְּכֹּא עַל הַנְּכָרִית⁵⁶.

50 שם כב, א. 51 בכת"י תימן: "לגר", וכן הוא לשון ה'שולחן ערוך' י"ד סי' רסט ס"א. 52 שם. 53 כלומר, לפני שנתגיירו. 54 כמבואר למעלה ה"י. 55 משנתגיירו. 56 שאסורה לישראל מדרבנן.

יג. כִּי צִד דִּין הַגֵּרִים בְּעֵרִיּוֹת שֶׁל שָׂר בֶּשֶׁר? אִם הָיָה נִשְׁוִי כִּשְׁהוּא עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְאִמּוֹ או לְאַחֲוֹתוֹ⁵⁷ וְנִתְגַּיֵרוּ - מִפְּרִישֵׁין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁸; וְאִם הָיָה נִשְׁוִי לְשָׂר עֵרִיּוֹת⁵⁹ וְנִתְגַּיֵר הוּא וְאֲשֶׁתוֹ - אִין מִפְּרִישֵׁין אוֹתָן⁶⁰. גַּר אֲסוּר בְּשָׂר הָאֵם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וּמִתֵּר בְּשָׂר הָאֵב⁶¹. אִף עַל פִּי שִׁיזְדַּע בְּרִדְאֵי שְׁוֵה שָׂרוֹ מְאֻבִּי, כְּגוֹן תְּאֻמִּים⁶², שֶׁדָּבָר בְּרוּר שֶׁאֲבִיו שֶׁל זֶה הוּא אֲבִיו שֶׁל זֶה, אִף עַל פִּי כֵן לֹא גִזְרוּ עַל שָׂר אֲבִיו. לְפִיכָּךְ נוּשָׂא הַגֵּר אֲשֶׁת אַחִיו מְאֻבִּי, וְאֲשֶׁת אַחִי אֲבִיו, וְאֲשֶׁת אֲבִיו, וְאֲשֶׁת בְּנוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁנִּשְׂאָת לְאַחִיו או לְאֲבִיו או לְאַחִי אֲבִיו או לְבִנּוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵרוּ. וְכֵן אַחֲוֹת אִמּוֹ מְאֻבִּיָּהּ, וְאַחֲוֹת מְאֻבִּי, וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְגַּיֵרָה - מִתְּרָת לוֹ. אֲבָל אִינּוֹ נוּשָׂא לֹא אַחֲוֹתוֹ מְאֻמוֹ, וְלֹא אַחֲוֹת אִמּוֹ מְאֻמָּה, וְלֹא אֲשֶׁת אַחִיו מְאֻמוֹ שֶׁנִּשְׂאָה אַחִיו מְאֻמוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵר; אֲבָל אִם נִשְׂאָה אַחִיו כִּשְׁהוּא עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁶³ - הָרִי זֶה מִתְּרָת לוֹ.

57 מאמו שהיתה ערוה עליו עוד בגיותו (כמבואר בה"י). 58 בהלכה הקודמת, שאסורות לגר, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. 59 אלו שפירטנו למעלה (באות מג). 60 ואינן דומין לאמו ואחותו מאמו, ששם הטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, לכן מפרישים אותם, אבל בשאר עריות אין לחוש לזה, שהרי רואים שלא קלה הקדושה, שאמו ואחותו מאמו כן אסורות, אלא יאמרו שאחרי שקיבלו התורה נתחדשה אצלם ההלכה (כסף-משנה). 61 אפילו באשת אביו שהיתה אסורה עליו בגיותו. שרק בעריות שאין בו צד אב, אנו חוששין שיבואו לטעות ולהתיר בישראל, אבל בקורבת האב לא יבואו לטעות, שכולם יודעים שבגוים אין יחס לזרע האב ('תוספות' יבמות כב.). 62 שם צח, א. שחכמים לא אסרו אלא מן האם לבד, אבל לא מן האב ומן האם, מפני שהן נקראות על שם האב, ולא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל. 63 שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערווה, כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן". (4) כלומר, אינו מיוחס. (5) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלוייה גם בתפיסת קידושין. (6) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג אינו אלא לגבי עונשין.

ב. אחד ממזר שגשא ישראלית או ישראלית שגשא ממזרת, בין שבעלו אחר הקדושין - לוקין. קדש ולא בעל - אינו לוקה. בעל ולא קדש - אינו לוקין. משום ממזרות¹⁰; שאין לה בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קדושין אלא פהן גדול באלמנה, כמו שיתבאר. המחזיר גרושתו משגשאת - הולד פשר¹¹, שהרי אינה ערוה.

(7) כי בקידושין לבד אין לאו. (8) שהלאו הוא: "לא יבוא בקהל ה'" "וביאה בקהל לא הוא אלא בקידושין". (9) רבינו דקדק בלשונו, בקידש ולא בעל כתב: "אינו לוקה" לשון יחיד, ובבעל ולא קידש כתב: "אינם לוקין" לשון רבים, מפני שבקידושין אף אם היה לאו על הקידושין לבד, גם כן אין היא לוקה, משום שיכולה לקבל קידושה בלי מעשה מצידה, על ידי שיזרוק הקידושין לחצרה או לתוך חיקה ברצונה, ואם כן הרי זה אצלה לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו. לכן גבי קידש כתב "אינו לוקה" שהחידוש הוא עליו, על המקדש, כי היא פטורה ממלקות, אפילו אם היה לאו על הקידושין, אבל בבעל ולא קידש, כתב "אינם לוקין" כלומר, שניהן, הוא והיא פטורין, שהרי בבעילה נחשבת גם היא כעושה מעשה, מפני הנאתה. (10) אבל לוקה הוא משום לא תהיה קדשה. (11) "היא תועבה ואין בניה תועבין". ואף על פי שכבר כתב בהלכה א' שאין ממזר אלא מעריות, מפני שכתוב בה "תועבה", ולפיכך מצא לנכון להדגיש, שדינו כדין שאר חייבי לאוין.

ג. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפא על פת ישראל - הולד פשר; בין פנויה בין באשת איש, בין באנס בין ברצון. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפאים על הממזרת - הולד ממזר¹²; וממזר הפא על העובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. נתגיר - הרי הוא פשר, פשאר גרים. ואם פא על השפחה - הולד עבד. שחררו - הולד פשר, פשאר עבדים משחררין, ומתגר בבת ישראל.

(12) מפני שהולד כמוה.

ד. זה הפלל: בן הפא מן העבד או מן העובד פוכבים ומזלות או מן השפחה או מן פת עובדת פוכבים ומזלות - הרי הוא פאמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התיירו¹³ לממזר לשא שפחה, פדי לטהר את פניו; שהרי הוא משחרר אותם

הורגים את הבהמה (פ"ט מהל' מלכים ה"ו). ראה 'אור שמח'; חידושים ומקורות מבעל המנחת חינוך'. (81) וכן הם אסורים באשת איש של ישראל ובנדה אפילו שפחה שאיסורן אינו משום קורבה (ה'חינוך' ומגיד-משנה).

ט. עבדים שגשגתחררו - הרי הן פגרים. פל שגשגור לגרים - אסור להן, וכל המתגר לגרים - מתגר להן. נותן⁸² אדם שפחתו לעבדו או לעבד חברו, ומוסר שפחה אחת לשני עבדים לכתחלה⁸³, ואינו צריכין שום דבר, אלא הרי הן פכהמות. וישפחה שהיא מיחדת לעבד או שאינה מיחדת - אחת היא; לפי שאין אישות⁸⁴ אלא לישראל⁸⁵ או לעובדי פוכבים ומזלות⁸⁶ על העובדי פוכבים ומזלות⁸⁷, אבכל לא לעבדים⁸⁸ על העבדים⁸⁹ ולא לעבדים⁹⁰ על ישראל⁹¹.

(82) נדה מז, א. (83) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ד) "יכול לא יתן לעבדיו הכנענים שפחה אחת לשנים? תלמוד-לומר (בעבד עברי) אדוניו יתן לו אשה, לו אינו נותן שפחה אחת לשנים, נותן הוא לעבדיו הכנעניים שפחה אחת לשנים". ראה פ"ג מהל' עבדים ה"ה. (84) שתקרא אשת איש לחייב מי שבא עליה. (85) אשת איש של ישראל, וכל מי שבא עליה, בין ישראל, בין גוי ובין עבד - חייב. (86) אשת איש של גוי. (87) שגוי הבא עליה חייב. אבל ישראל הבא על אשת גוי, פטור משום אשת איש "אשת רעהו, פרט לאשת אחרים" (סנהדרין נב:). ועבד הבא על אשת גוי - גם כן פטור, שיצא מכלל גוי כמבואר למעלה (ה"יז). (88) אשת עבד. (89) לחייב את העבד הבא עליה. (90) אשת עבד. (91) שישראל הבא על אשת עבד - פטור. אבל גוי הבא על אשת עבד - חייב. ראה 'מנחת חינוך' מצוה לה, ד"ה ועכו"ם.

~ יום רביעי כ' סיון ~

פרק חמשה עשר

(1) יבאר אי זה הוא ממזר האמור בתורה; המחזיר גרושתו; וגוי ועבד שבא על ישראלית; ממזר שנשא שפחה; ומי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש; וגוי הבא על השפחה; ממזר אם מותר לישא גיורת או איפכא; שלושה מיני ממזרים הם; ומי הוא שתוקי ואסופי; פנויה שנתעברה אם נאמין [לה] על בנה [של] מי הוא; האב אם נאמן על בנו שהוא ממזר; ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה; אשה שיצאה עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה אם חוששין לבניה.

א. אי זהו ממזר האמור בתורה²? זה הפא מערוה³ מן העריות. חוץ מן הנדה, שהבן ממנה פגום⁴ ואינו ממזר⁵. אבכל הפא על שאר העריות, בין באנס⁶ בין ברצון, בין פדון בין בשגגה - הולד ממזר. ואחד זכרים ואחד נקבות אסורין לעולם; שגאמר: גם דור עשירי. פלומר, לעולם.

(2) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". (3) "כל שאסר ביאתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וממזר מדברי סופרים. אי זהו ממזר ודאי? זה שפא מן הערה הודאית, כמו שבארנו. וממזר ספק - זה שפא מספק ערה, כגון הפא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתקדשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. מדברי סופרים - כגון האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת, והרי בעלה קיים³⁰, וכא בעלה הראשון עליה והיא פחת השני - הרי הן ממזר מדברי סופרים.

(30) כלומר, שלא גרשה, שמדברנן היא צריכה גט מהשני, והיא אשת איש מדברי סופרים. והבן שנולד הוא ממזר מדברי סופרים, אבל אם גרשה השני, אף על פי שהיא אסורה לחזור לראשון, אין הוולד ממזר, שלא גרע ממחזיר גרושתו שאין הוולד ממזר.

יא. פנויה שנתעברה מזנות, אמרו לה: מהו העבר הזה או הילוד הזה? אם אמרה: בן פשר הוא, ולישראל נבעלתי - הרי זו נאמנת, והבן פשר. ואף על פי שרב העיר שזנתה בה פסולים³¹.

(31) ממזרים או נתינים.

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה, או שאמרה: לפלוני הממזר נבעלתי³², או לפלוני הנתין, אפלו אותו פלוני מודה שהוא ממנו - הרי זה הילוד ספק ממזר. פשם שזנתה עם זה שהודה לה, כך זנתה עם אחר³³. וזה הוא הנקרא שתוקי, שפכיר את אמו ואינו מפיר את אביו ודאי.

(32) האשה נאמנת רק להכשיר את הוולד אבל לא לפוסלו, שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול את בנו, אבל לא לאם, ממה שאמרה תורה "יכיר" יכירנו לאחרים, לכן הוא ספק ממזר. (33) שמא אביו כשר ובנו אסור בממזרות, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר ודאי אלא כספק ממזר.

יג. וכן הן הנמצא בשוק, והוא הנקרא אסופי - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעים מה הוא.

יד. פנויה שזנתה, ואמרה: בן זה בן פלוני הוא, אם אותו פלוני פשר - הרי הן פשר³⁴, ואינה נאמנת³⁵ להיות זה בנו של פלוני. ויראה לי, שחוששין לדבריה³⁶, ויהיה הן אסור בקרובות אותו פלוני מספק. ואם אותו פלוני ממזר - אינה נאמנת להיות הן ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

(34) שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. (35) לפטור את אשתו מן הייבום או ליורשו. (36) אף על פי שאינה נאמנת להחזיקו בבנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערווה.

טו. אבל האב שהחזק שזה בנו, ואמר: בני זה ממזר הוא - נאמן. ואם יש לבן בנים - אינו נאמן.

ונמצאו בני חורין. ולא גזרו על השפחה¹⁴ לממזר, מפני תקנת הבנים.

(13) ואפילו לכתחילה. (14) שהרי "השפחה אסורה לבן חורין". וזה מדברי סופרים. אולם בממזר לא גזרו.

ה. מי שחציו עבד¹⁵ וחציו בן חורין הפא על אשת איש - אותו הבן¹⁶ אין לו תקנה¹⁷, מפני שצד ממזרות¹⁸ וצד פשרות¹⁹ מערבין בו, לפיכך אסור בשפחה²⁰, ונמצאו בניו²¹ כמותו לעולם²².

(15) עבד של שני שותפים ושחרר אחד מהם את חלקו. (16) שנולד מביאה זו. (17) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. (18) משום צד חירות שהוא כישראל הבא על אשת איש שהוולד ממזר. (19) משום צד עבד, ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר גם באשת איש. (20) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. (21) שנולדו באיסור. (22) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. עובד כוכבים ומזלות הפא על השפחה שטבלה²³ - הרי זה עבד; ועבד שטבל שפא על עובדת כוכבים ומזלות - הולד עובד כוכבים ומזלות. הלך אחר האם. אבל עובד כוכבים ומזלות הפא על שפחה עובדת כוכבים ומזלות²⁴, או עבד עובד כוכבים ומזלות²⁵ שפא על עובדת כוכבים ומזלות בת חורין - הלך אחר הזכר²⁶.

(23) לשם עבדות. (24) כלומר, שלא טבלה. (25) שלא טבל. (26) "זה הכלל, באומות הלך אחר הזכר". ומכיוון שלא טבלו, עדיין הם בגיותן, שאין להם דין עבדות ושפחות.

ז. ממזר מתר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר. והבנים משניהם ממזרים, שהולד הולך אחר הפגום. שנאמר: בקהל יי, וקהל גרים אינו קרוי קהל²⁷.

ח. גיורת שנשאת לגר והולידו בן, אף על פי שהורתו ולדתו בקדשה - הרי זה מתר בממזרות. וכן בן בנו, עד שישתקע שם גרותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואחר כך יאסר בממזרות. ואחד הגרים ואחד העבדים משחררין דין אחד לכל²⁷.

(27) "עבדים שנשחררו הרי הן כגרים, כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן".

ט. גר שנשא בת ישראל²⁸ או ישראל שנשא גיורת²⁹ - הולד ישראל לכל דבר, ואסור בממזרות.

(28) לא גרע מגוי הבא על בת ישראל שהוולד כשר ואסור בממזרות. (29) לפי הכלל: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר", והרי אביו ישראל.

י. שלשה ממזרים הם: ממזר ודאי, וממזר ספק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

48) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר. 49) שהיא נאמנת להכשיר וולדה אפילו ברוב פסולין. 50) ואין להכשיר הוולד אלא כשנולד בתוך שנים עשר חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אשת איש שניצא עליה קול שהיתה זונה פתח בעלה, והפל מרנגיין אחריה - אין חוששין לבניה שמא ממזרים הם, שרב בעילות אצל הבעל, ומתיר לשא בתה לכתחלה. אבל היא עצמה - חוששין לה משום זונה⁵¹. ואם היתה פרוצה יותר מדי - אף לבניה חוששין⁵².

51) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור. 52) בעייה שלא נפשטה, ומספק מחמירים.

כא. דין תורה, שספק ממזר מתיר לבוא בקהל; שניאמר: לא יבא ממזר בקהל יי - ממזר ודאי אסור לבוא בקהל, ולא ספק. אבל חכמים עשו מעלה ביוחסין, ואסרו גם הספקות לבוא בקהל. לפיכך, ממזר ודאי - מתיר לשא ממזרת ודאית, אבל ממזר ספק או שתוקי או אסופי - אסור לשא בת ישראל.

כב. ואסור⁵³ לשא ממזרת. ואפלו ממזרת מספק אסורה לו, שמא אחד מהן אינו ממזר והשני ממזר ודאי. וממזר של דבריהם - מתיר לשא ממזרת של דבריהם. וכן שאר הספקות - אסורין לשא זה מזה.

53) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. פיצד? שתוקים ואסופים וספק ממזרים - אסורים לבוא זה עם זה. ואם נשאו - לא יקמו, אלא יוציאו בגט⁵⁴. והולד ספק פאבותיו. ואין לספקות אלו תקנה⁵⁵, אלא שישאו מן הגרים. והולד הולך אחר הפגום.

54) ואף על פי שנשא באסור צריכה גט, שקידושין תופסים בחיבי לאוין. 55) לשאת אשה.

כד. פיצד? שתוקי או אסופי שנישא גיורת או משתרת, או גר ומשחרר שנישא שתוקית או אסופית - הולד שתוקי או אסופי.

כה. האסופי שנמצא בעיר שיש בה עובדי פוכבים ומזלות, בין שהיה רב עובדי פוכבים ומזלות או רוב ישראל - הרי זה ספק עובד פוכבים ומזלות לענין יוחסין. קדש אשה - צריכה גט מספק⁵⁶. מי שהרגו - אינו נהרג עליו⁵⁷.

56) והטעם, מפני שכלל בידינו "כל קבוע כמחצה על מחצה". אב-דוגמא ל"קבוע" בכמה מקומות: "תשע חנויות

שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שניאמר: פי את הבכר בן השנואה יכיר - יכירנו לאחרים.

טז. וכשם שניאמן לומר: בני זה בכור, כך נאמן לומר: בני זה ממזר או בן גרושה או בן חלוצה. וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: עבר זה אינו בני וממזר הוא, ויהיה ממזר ודאי. והאומר על עצמו שהוא ממזר - נאמן³⁷ לאסור עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרת³⁸ עד שיודע ודאי שהוא ממזר. וכן פמזה³⁹. ואם יש לו בני בנים - אינו נאמן לפסל בני בניו⁴⁰, ולא יפסל אלא עצמו.

37) שהוא עצמו אסר עליו בת ישראל. ובלשון התלמוד: "שווייה אנפשיה חתיכא דאיסורא". 38) כי להתיר לו ממזרת אינו נאמן. 39) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו לפוסלו. 40) וגם על בנו אינו נאמן כשיש לו בני בנים.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד בחזקת ממזר⁴¹, ואסור בבת ישראל ואסור בממזרת. ואם נבדקה אמו ואמרה: מארוסי נתעברתי - נאמנת, והולד פשר. ואם הכחישה הארוס ואמר: מעולם לא באתי עליה - הרי הולד ממזר; שאפלו היה בחזקת בנו, ואמר: בני זה ממזר - נאמן. והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת⁴² לומר: לא ארוס נבעלתי, ואינה זונה. ואם נשאת לכהן - לא תצא⁴³, וולדה ממנו - פשר⁴⁴.

41) שהוא ספק ממזר ולא ממזר ודאי. 42) שאינו נאמן לפסול את האשה. 43) אבל לכתחילה אסורה להינשא לכהן מאחר שהארוס מכחישה. 44) לכהונה, שאינו חלל.

יח. היו העם מרנגיין אחריה, והיא ארוסה⁴⁵, עם ארוסה ועם אנשים אחרים⁴⁶, אף על פי שבא עליה ארוסה בבית חמיו - הרי זה ספק ממזר; פשם שהפקירה עצמה לארוסה, הפקירה לאחרים⁴⁷. ואם נבדקה ואמרה: עבר זה מארוסי - הרי זה פשר, פמו שפארנו.

45) בזמן שהייתה ארוסה. 46) חושדים אותה ומלעזים שבה עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. 47) אבל כשהיא אינה חשודה זנתה עם אחרים, וידוע שארוסה בא עליה, הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אשת איש שהיתה מעברת, ואמרה: עבר זה אינו מבעלי - אינה נאמנת לפסלו, והרי הן בחזקת פשרות; שלא האמינה תורה אלא האב. אמר האב: אינו בני, או שהיה בעלה במדינת הים - הרי זה בחזקת ממזר⁴⁸. ואם אמרה: מעובד פוכבים ומזלות ועבד נתעברתי - הרי הולד פשר⁴⁹; שאין הבעל יכול להכחישה בדבריה. ואין העבר משתתה במעי אמו יתר על שנים עשר חדש⁵⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלְיוּ? כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה אִבְיָהּ אוֹ אִחֵיהָ קָיָם
כְּשֶׁנִּתְעַבְרָה בּוֹ אָמוֹ.⁶⁵ וְכָל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה אוֹ
נִתְאַלְמְנָה,⁶⁶ שָׁמָּה אִשְׁתּוֹ אָבְיוֹ הִיא אוֹ אִשְׁתּוֹ אִחֵי
אָבְיוֹ.

(65) ושמה אחותו או אחות אביה היא. (66) ובעלה הקודם
היה קיים כשנתעברה בו אמו.

כט. וּמִנֵּינִי אֲנִי אוֹמֵר, שְׂאִין הַשְּׂתוּקִי וְהָאֶסּוּפִי אֶסּוּר
בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּהָ עָלָיו? שֶׁהָיָה
הַפֶּשֶׁר שֶׁנִּבְדְּקָה אָמוֹ - אֵינוֹ אֶסּוּר בְּכָל אִשָּׁה
שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּהָ עָלָיו; וְהָיָה נֹאמֵר בַּתּוֹרָה: אֵל
תַּחֲלִיל אֶת בְּתוּךָ לְהַזְנוֹתָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: שְׂאִם
יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אֵב נוֹשֵׂא בְּתוֹ וְאָח נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ;
וְאֵלּוּ הָיָה הַדִּין, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבְיוֹ בְּיָדָי -
אֶסּוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּהָ עָלָיו, לֹא
הֵינּוּ בָּאִים לְמַדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֹא תְהִיָּה הָאֶרֶץ
מְלֵאָה זָמָה. הֵא לְמַדָּתָ, שְׂאִין אוֹסְרִין עֲרִיּוֹת
וּמְחַזְקִין אוֹתָן בְּשָׂר בְּשֶׁר בְּסֶפֶק, עַד שֶׁיּוֹדֵעַ בְּיָדָי
שֶׁזֶה עֲרוּהָ עָלָיו. שְׂאִם אֶתָּה אוֹמֵר כֵּן, כָּל הַיְתוּמִים
שֶׁבְּעוֹלָם שֶׁלֹּא הִפִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם הֵיוּ אֶסּוּרִין לְהִנָּשֵׂא
בְּכָל מְקוֹם, שְׂמָה יִפְגְּעוּ בְּעֲרוּהָ.

ל. הַיֵּלֶד שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּךְ בְּדֶרֶךְ, וְכֹא אֶחָד וְאָמַר: בְּנִי
הוּא וְאֲנִי הַשְּׁלֻכְתִּי - נֹאמֵן. וְכֵן אָמוֹ נֹאמְנָת. נֹאסֵף
מִן הַשּׁוֹק, וְכֹא אָבְיוֹ וְאָמוֹ אֶחָד כֵּן וְאָמְרוּ: בְּנִינוּ
הוּא - אֵין נֹאמְנִין, הוֹאִיל וְיֵצֵא עָלָיו שֵׁם אֶסּוּפִי.
וּבְשָׁנֵי רַעְבוֹן - נֹאמְנִין; שֶׁמִּפְנֵי רַעֲב הַשְּׁלִיכוֹהוּ, וְהֵן
רוֹצִין שֶׁיִּזְוֹנוּ אוֹתוֹ אַחֲרֵיהֶם, וְלִפְיֶכָּה שֶׁתִּקּוּ עַד
שֶׁנִּצְאָסֶף.

לא. נִמְצָא הַיֵּלֶד מְהוּל, אוֹ שֶׁחֲתַל⁶⁷ אוֹ שֶׁחֲמַל⁶⁸,
אוֹ שֶׁהָיָה הַפְּחֵל⁶⁹ בְּעֵינָיו אוֹ הַקְּמִיעִין בְּצוּאָרוֹ, אוֹ
שֶׁנִּמְצָא תַּחַת אֵילָן מְסֻבָּף שְׂאִין חִיָּה נִכְנָסֶת לוֹ וְהָיָה
סְמוּךְ לְעִיר, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַסְּמוּךְ לְרֵשׁוֹת
הַרְבִּים אוֹ בְּצַדֵּי רֵשׁוֹת הַרְבִּים - אֵין כָּאֵן מְשׁוּם
אֶסּוּפִי; מֵאֲחֵר שֶׁהֵן מְשֻׁמְרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת,
בְּחֻזְקַת פֶּשֶׁר הוּא⁷⁰. אָבֵל אִם נִמְצָא מְשֻׁלָּךְ בְּאֶמְצַע
הַדֶּרֶךְ, אוֹ רְחוֹק מִן הָעִיר אֶפְלוֹ תַּחַת אֵילָן⁷¹, אוֹ
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תְּלוּי בְּאֵילָן מְקוֹם שֶׁחִיָּה
מִגַּעַת לוֹ - הָרִי זֶה אֶסּוּפִי.

(67) מעוטף ומכורך בבגדים. (68) שמולחין את הילד כדי
שיתקשו איבריו. (69) משחת עיניים שצבעה כחול.
(70) ואף על פי כן אם בת היא, אסורה לכהן, שמעלה עשו
ביוחסין. (71) נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן ולוי
וממזר.

לב. נֹאמְנָת חִיָּה⁷² לֹאמֵר: זֶה הֵבֵן כֵּהֵן הוּא אוֹ לֹוֹי

מוכרות בשר שחוטא ואחת בשר נבילה ולקח מאחת
מחנויות אלו ואינו יודע מאיזו [=חנות] מהן לקח, ספיקו
אסור. מפני שהספק נולד במקום שגם המיעוט נמצא בו
באופן קבוע. אמנם הברייתא מתיימרת: "ובנמצא הלך אחר
הרוב" מפני שפירש ממקומו הקבוע ואף על פי שהבשר
הוא מאותן החנויות עצמן, והרי כאן הילד נמצא ופירש
ממקומו הקבוע ולמה אין הולכין אחר הרוב? הטעם הוא,
שבייחוסין החמירו, "מעלה עשו בייחוסין" שמה יתירו גם
בקבוע ממש. וכן החמירו גם באיסור אשת איש ולא הלכו
אחרי רוב גויים, ובספק נפשות הקילו ולא הלכו בו אחרי
רוב ישראל. (57) אפילו בעיר שרובה ישראל.

כו. הַטְּבִילָהּוּ בֵּית דִּין⁵⁸ לְשֵׁם גְּרוּת, אוֹ שֶׁטְּבַל
מִשֶׁהַגְּדִיל - הָרִי הוּא⁵⁹ פְּשָׂר אֶסּוּפִים הַנִּמְצָאִים
בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל. הָיָה רַב הָעִיר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלּוֹת⁶⁰
- מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ נְבִלוֹת⁶¹. הָיָה רַבֵּן יִשְׂרָאֵל -
מְחַזְרִין לוֹ אֲבֹדָתוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל. מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה -
מְצוּה לְהַחֲיוֹתוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל, וּמְפַקְחִין עָלָיו אֶת הַגַּל
בְּשֶׁבֶת⁶². וְהָרִי הוּא לְעֵגוּן נִקְוִין כְּכָל סֶפֶק מְמוּן:
הַמוֹצֵיא מִתְּחִבּוֹ עָלָיו הָרָאִי⁶³.

(58) "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין". (59) שדינו
כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציאו מכלל גוי אבל
לא מספק ממזר. ואף על פי שיש כאן שני ספקות, שמה
הוא גוי והרי נתגייר, ואפילו אם הוא ישראל שמה אינו
ממזר, בייחוסין החמירו אפילו בשני ספקות ואפילו בדין
שלפנינו, שהספק שמה הוא ממזר אינו אוסרו מן התורה
כשאר ספיקות שספיקן אסור. ויש להוסיף עוד נימוק
לאיסור מפני שהוא קבוע. (60) ולא התגייר. (61) כרב
פפא, שברוב גויים הולכים אחרי הרוב לעניין אכילת
איסורים, ואין לדון בזה דין קבוע, כי הילד פירש ממקומו
הקבוע, ורק בייחוסין ובאשת איש החמירו כלמעלה בהלכה
כ"ה. (62) שהרי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת.
(63) אם שור של ישראל נגח שורו, ישראל בעל השור פטור,
שיכול לומר לו, הבא ראייה שישאל אתה ואשלם לך, ואם
שורו נגח לשור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל
אלא חצי נזק, אף על פי ששור תם של גוי חייב נזק שלם,
שיכול לומר לניזק: הבא ראייה שגוי אני ואשלם לך את כל
הנזק.

כז. יִרְאָה לִי, שֶׁכָּל מְדִינָה שִׁישׁ⁶⁴ בָּהּ שֶׁפָּחָה אוֹ
עוֹבְדָת פוֹכְבִּים וּמְזֻלּוֹת הָרָאוּיָה לְיֵלֶד, הוֹאִיל
וְהָאֶסּוּפִי הַנִּמְצָא שֵׁם סֶפֶק עוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלּוֹת אוֹ
סֶפֶק עֶבֶד, כִּי־שִׁישָׁא הַגִּיּוֹרֶת כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ - הָרִי זֶה
סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְהִבָּא עָלֶיהָ - פְּטוּר; שְׂאִין הוֹרְגִין
עַל סֶפֶק. וְכֵן יִרְאָה לִי, שֶׁהַשְּׂתוּקִי שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה
שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהִיא עֲרוּהָ עָלָיו - וְהָרִי הִיא סֶפֶק אִשְׁתּוֹ
אִישׁ; שְׂאִין קְדוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת.

(64) ואפילו בעיר שרובה ישראל.

כח. וְאִי זֶה הִיא הָאִשָּׁה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) "כל חולי שיתחדש בכלי הזרע, ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזרע בהן, הרי הוא פסול".

ד. כיצד? נפצע הגיד או נדף, או שנכרת העטרה או¹¹ למעלה מעטרה¹² - פסול. ואם נכרת מראש העטרה ונשתתיר ממנה אפילו פחוט השערה מקף לכל הגיד¹³ - פשר. נכרת הגיד למעלה מעטרה פקלמוס¹⁴ או פמרזב¹⁵ - פשר.

11) שנכרת הגיד. 12) לצד הגוף "שאינ גיד אלא מעטרה ואילך" (רש"י). 13) אבל אם רק לרובו של הגיד, פסול. 14) "כחיתוך קולמוס שמחתכין את חודו באלכסון" (רש"י). 15) שנחקק כסילון ויש לו דפנות משני צדדים, והחקק באמצע כמין צינור" (רש"י).

ה. נקב למטה מעטרה - פשר. נקבה העטרה עצמה, אם פשיראה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב - פסול. נסתם הנקב - חזר להכשרו. נקב למטה מעטרה שפנגד¹⁶ למעלה בתוך העטרה - פסול; שהעטרה פלה מעצבת.

16) שהנקב הולך באלכסון, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה מתוך העטרה.

ו. נסתם שביל שכבת זרע, וחזר לראות שכבת זרע משביל שמשתיין בו - הרי זה פסול¹⁷.

17) "במקומה מבשלת, שלא במקומה אינה מבשלת".

ז. נכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן, או שנדוכה אחת מהן, או שחסרה¹⁸ או שנקבה - הרי זה פסול. נכרתו חוטי ביצים או אחת, או שנדף או נפצע - הרי זה פסול.

18) אפילו אחת מהן.

ח. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות: משביל המים ומשביל שכבת זרע - הרי זה פשר.

ט. כל פסול שאמרנו בענין זה - פשלא היו בידי שמים, כגון שכרתו אדם או פלב או הפהו קוץ וכיוצא בדברים אלו; אבל אם נולד פרות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותן או פרתן - הרי זה פשר לבוא בקהל; שפל אלו בידי שמים.

י. אסור להפסיד איברי זרע, בין באדם בין בבהמה תיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ. אף על פי שגאמר: ובארצכם לא תעשו - מפי השמועה למדו, שדבר זה נוהג בכל מקום. וענין הפתוב: לא יעשה זאת

או נתין או ממזר; מפני שלא החזק, ואין אנו יודעין יחוסן. במה דברים אמורים? בשחזקה בנאמנות ולא ערער עליה⁷³ אדם; אבל אם ערער עליה אפלו אחד ואמר: בשרק מעידה - אינה נאמנת, והרי הפן בחזקת פשר⁷⁴ ואין לו יחוס⁷⁵.

72) מיילדת. 73) כלומר, על החיה המעידה. 74) זה שהחיה העידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחר. 75) זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דבר פרוור⁷⁶, שהשתוקי אסור לשא שתוקית, ואסופי אסור באסופית, מפני שהן ספקות. אבל ממזרים ודאים ונתינים - מתרים לבוא זה בזה, והולד ממזר. ושתוקי ואסופי - מתרין בנתינים ובשאר הגרים, והולד ספק.

76) בהלכה זו מסכם רבינו דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

פרק ששה עשר

1) יבאר פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישראל; אם אסור לסרס כל בעלי חיים; ואם יאמר לגוי לסרס; ומסרס אחר מסרס.

א. פצוע דכא וכרות שפכה ששאו⁷⁷ בת ישראל ובעלו⁷⁸ - לוקין; שגאמר: לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי. ומתריין⁷⁹ לשא גיורת ומשחררת. ואפלו פהן⁸⁰ שהוא פצוע דכא מתר לשא גיורת ומשחררת, לפי שאינו בקדשתו⁸¹. ואפלו נתינה⁸² או אחר מן הספקות⁸³ מתרת לו.

2) כלומר שקידשו. 3) "שאינ לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין". 4) שקהל גרים אינו קרוי קהל. 5) שכהן אסור לישא גיורת ומשחררת. 6) בקדושת כהונתו. 7) שאיסורן מדרבנן, "בא דוד וגורו עליהם שלא יכנסו בקהל". ובפצוע דכא, לא גזרו. 8) של ממזרים שמתרים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הואיל ופצוע דכא אסור לבוא בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספקות. אבל פצוע דכא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה⁸⁴.

9) ואף-על-פי שגירות לכהן גם כן אסורה מן התורה, ובכל זאת מותרת היא לפצוע דכא כהן, סובר רבינו, שפצוע דכא פוגם רק בקדושת כהונה אבל לא בקדושת ישראל, ולכן אסור הוא בממזרות.

ג. ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד שלו. ובשלא איברין אפשר שיפסל הזכר: בגיד, ובביצים, ובשבילין שבהן תתבשל שכבת זרע, והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלשה איברין אלו או נדף - הרי זה פסול¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) שם, יד. 7) "מרוכה בגדים הוא כהן בבית שני שלא היה להם שמן המשחה, אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה" (פיה"מ לרבינו, מגילה פ"א). 8) "וכהן שעבר הוא כשאירע (שקרה) פסול בכהן גדול ביום הכיפורים, ומינו אחר תחתיו... שאחר יום הכיפורים ישוב הראשון לגדולתו, ויעבור השני שנתמנה ונשתוו שניהן" (על שניהם חלים דיני כהן גדול. שם). 9) "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה" (פ"ז מהל' מלכים ה"א). 10) מגילה יב, ב. 11) כמבואר להלן הי"ג.

ב. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁאַא¹² אַחַת מֵהַשְּׁלֹשׁ נְשִׁים אֱלוֹ, בֵּין גְּדוֹל בֵּין הַדְּיוּט, וּבְעַל - לֹקְהָ¹³. וְאִם בָּא עֲלֶיהָ דָּרָךְ זָנוּת - אֵינֶנּוּ לֹקְהָ מִשּׁוּם זִזְנוּתָהּ¹⁴ או גְּרוּשָׁה או חֲלָלָה; שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא יִקְחוּ - עַד שִׁיִּקַּח וַיְבַעַל¹⁵.

12) שקידש. 13) קידושין עח, א. "בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב ולא יקח ולא יחלל, מה טעם לא יקח, משום לא יחלל", כלומר: בכהן גדול כתיב (ויקרא כא, יד): "אלמנה, גרושה וחללה זונה, את אלה לא יקח... ולא יחלל זרעו", "לא יקח קידושין משמע, שהן הקונין אותה" (רש"י). ולא יחלל, משמעו ביאה, שעל-ידי הביאה היא מחוללת. והקייחה, כלומר הקידושין, אינה אסורה אלא משום הביאה, וכהן הדיוט אנו לומדים מכהן גדול בגזירה שוה' (שם), שאינו לוקה אלא אם קידש ובעל (מגיד-משנה). 14) אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה", "כל הבעול אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה, לפי שבעל קדשה" (פ"א מהל' אישות ה"ד). 15) שם.

ג. אֲבָל כֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֶלְמָנָה - לֹקְהָ אַחַת, אִף עַל פִּי שְׂאֵין קִדְשׁ; שֶׁנֶּאֱמָר¹⁶: לֹא יִחַלֵּל - פִּינֵן שֶׁבְעֵלָה חֲלָלָה וּפְסָלָה לְפָנֶיהָ. אֲבָל זִזְנוּתָהּ וְחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה - הֵרִי הֵן מְחַלְלוֹת וְעוֹמְדוֹת קִדְשׁ בְּעֵילָתוֹ. וְלִפְיֵקֶף לֹקְהָ כֹּהֵן גְּדוֹל לְבָדוֹ עַל בְּעֵילַת אֶלְמָנָה לְבָדָה, אִף עַל פִּי שְׂאֵין שֵׁם קְדוּשָׁיו; שֶׁהֵרִי חֲלָלָה, וְהוּא מְזַהֵר שְׂאֵין יִחַלֵּל כְּשָׂרִים, לֹא אִשָּׁה וְלֹא זָרְעוֹ. 16) בדפוס רומי, ובכתיב תימן: משום.

ד. קִדְשׁ כֹּהֵן גְּדוֹל אֶלְמָנָה וּבְעֵלָה - לֹקְהָ שְׁתֵּים¹⁷: אַחַת מִשּׁוּם אֶלְמָנָה לֹא יִקְחוּ, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וּבֵין כֹּהֵן גְּדוֹל וּבֵין כֹּהֵן הַדְּיוּט שֶׁנִּשְׁאַא אִשָּׁה מִן הָאֶרְבַּע וְלֹא בְּעַל - אֵינֶנּוּ לֹקְהָ.

17) שם.

ה. וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא לֹקְהָ - הִיא לֹקְהָ¹⁸; וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא אֵינֶנּוּ לֹקְהָ - הִיא אֵינָה לֹקְהָ. שְׂאֵין הַפָּרֶשׁ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה לְעֵנְשָׁיו, זוּלָתִי בְּשִׁפְחוֹת חַרוּפָה בְּלֶבֶד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו¹⁹.

18) כריתות י, ב. 19) למעלה פ"ג הי"ד.

בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּין בְּגוּפָן בֵּין בְּגוּף אַחֲרִים. וְכָל הַמְסָרִס - לֹקְהָ מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מְקוֹם. וְאֶפְלוּ מְסָרִס אַחַר מְסָרִס - לֹקְהָ.

יא. בְּיַעַד? הֵרִי שֶׁבָּא אַחַד וְכָרַת אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחַר וְכָרַת אֶת הַבְּיָצִים או נִתְקַן, וּבָא אַחַר וְכָרַת חוּטֵי בְּיָצִים; או שֶׁבָּא אַחַד וּמָעַף אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחַר וְנִתְקַן, וּבָא אַחַר וְכָרְתוּ - כָּלֵן לֹקְיִן, וְאִף עַל פִּי שְׂאֵין סָרִס הָאֲחֵרוֹן אֱלֹא מְסָרִס. בֵּין בְּאֶדָם בֵּין בְּבִהְמָה חַיָּה וְעוֹף. וְהַמְסָרִס אֶת הַנְּקִבָה, בֵּין בְּאֶדָם בֵּין בְּשָׂר מִיָּנִים - פְּטוּר¹⁹.

19) ודעת רבינו שחיוב מלקות אין, אבל איסור יש, לכן כתב: פטור.

יב. הַמְשַׁקָּה עֶקְרִינֵי²⁰ לְאָדָם או לְשָׂר מִיָּנִים כְּדִי לְסָרְסוֹ - הֵרִי זֶה אִסוּר, וְאֵין לֹקְיִן עֲלָיו²¹. וְאִשָּׁה - מִתְרַת לְשִׁתוֹת עֶקְרִינֵי כְּדִי לְסָרְסָה עַד שְׂאֵין תֵּלֵד. הֵרִי שֶׁכָּפַף אֶת הָאָדָם וְשָׁפָה בּוֹ כָּלֵב או שְׂאֵין חַיּוֹת עַד שֶׁעֲשָׂאוּהוּ כְּרוֹת שִׁפְכָה, או שֶׁהוֹשִׁיבוּ בְּמִים או בְּשִׁלְג עַד שֶׁבִטַּל מִמֶּנּוּ אֵיבָרֵי תְּשֻׁמִישׁ - אֵינֶנּוּ לֹקְהָ, עַד שִׁיִּסְרִס בְּיָדוֹ. וְרֹאיוֹ לְהַכּוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת.

20) סמים שגורמים לעקרות. 21) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

יג. אִסוּר לֹמַר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְסָרְס בְּהֵמָה שְׂלָנוּ. וְאִם לְקַחָה הוּא מַעְצָמוֹ וְסָרְסָה - מִתֵּר. וְאִם הַעֲרִים יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר זֶה - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמִזְכְּרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחַר. וְאֶפְלוּ לְבָנוּ הַגְּדוֹל מִתֵּר לְמַכְרָה. אֲבָל לְבָנוּ הַקָּטָן - אֵינֶנּוּ מִזְכְּרָה לוֹ וְלֹא נֹתְנָה לוֹ.

פָּרֶק שֶׁבְּעֵה עֲשָׂרִי

1) יבאר שלוש נשים שאסורות לכהנים וארבע לכהן גדול; איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף; כהן גדול אם ישא בוגרת או מוכת עץ; ואם אירס בעולה ונתמנה כהן גדול; יצא עליו קול שגירש את אשתו, והרי היא תחתיו; יצא לה שם מזנה בעיר.

א. שְׁלֹשׁ נְשִׁים נְאֻסוּ² עַל כָּל הַכֹּהֲנִים: גְּרוּשָׁה³, זִזְנוּתָהּ⁴ וְחֲלָלָה⁵. וְעַל כֹּהֵן גְּדוֹל - אֶרְבַּע: אֱלוֹ הַשְּׁלֹשׁ וְהָאֶלְמָנָה⁶. אַחַד כֹּהֵן גְּדוֹל מְשׁוּחַ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה או הַמְרַבָּה בְּגָדִים⁷, וְאַחַד כֹּהֵן הַעוֹבֵד וְאַחַד כֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁמְנַוְהוּ וְעֵבֶר⁸, וְכֵן כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה⁹ - כָּלֵן¹⁰ מְצִוִּין עַל הַבְּתוּלָה¹¹, וְאִסוּרִין בְּאֶלְמָנָה.

2) מן התורה. 3) אשת איש שנתגרשה בגט. 4) "כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השהו לכל, או שנבעלה לחלל" (להלן פ"ח ה"א). 5) "זו שנולדה מאיסור כהונה" (להלן פ"ט ה"א). כל אלו מפורשות בתורה (ויקרא כא, ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַאֲלֻמְנָה. וְעֵדִין הַיָּא מִתְּרַת לְאֶכְל בְּתְרוּמָה. נַעֲשֶׂת חֲלָלָה - נוֹסֵף בָּהּ אִסוּר, שֶׁהָרִי נֶאֱסַרְת בְּתְרוּמָה. וְעֵדִין הַיָּא מִתְּרַת לְיִשְׂרָאֵל. נַעֲשֶׂת זֹנָה, הוֹאִיל וְיִשׁ שָׁם זְנוּת שְׂאוּסָרָה עַל יִשְׂרָאֵל, אִם זְנוּתָה אִשְׁתּוֹ בְּרִצּוֹן - נוֹסֵף בָּהּ אִסוּר אַחֵר. וְהוּא הַדִּין³⁷ לְכַהֵן הַדִּיּוֹט שֶׁבָּא עַל הַגְּרוּשָׁה שֶׁנַּעֲשִׂית חֲלָלָה וְאַחֵר כֶּף זֹנָה, שֶׁהוּא לֹקְהָ שְׁלֹשׁ עַל בִּיאָה אַחַת. אֲבָל אִם נִשְׁתַּנָּה סֵדֵר זֶה - אִינוּ לֹקְהָ אֶלָּא אַחַת³⁹.

37) גם על הכהן הגדול, מתוך שחל על כהן הדיוט. 38) ואף-על-פי שזונה זו היא מאיסור ולא נאסרה לישראל, אבל ישנה זונה שאסורה לישראל, ולכן איסור זונה הוא איסור מוסיף. 39) שהאיסורים האחרים שבאו אחרי איסור זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר הכלל: אין איסור חל על איסור. וזה שכתב רבינו, שאינו לוקה אלא אחת, מדובר שזנתה תחילה, שאיסור זונה היה הראשון, לכן לא חל איסור גרושה וחללה, ובכהן גדול איסור האלמנה, אבל אם זנתה באמצע, בין איסור לאיסור, כגון גרושה ונעשית זונה ונעשית חללה, לוקה שתים, משום גרושה וזונה, שזונה הוא איסור מוסיף, ופטור על חללה, שאיסור חללה לא חל (מגיד-משנה).

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת⁴⁰ על כל ביאה. אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין - אסורה⁴¹.

40) קידושין עז, א. 41) יבמות נט, א.

יב. כהן גדול שמת אחיו, אף על פי שהוא מן הארוסין⁴² - הרי זה לא ייבם⁴³, אלא חולין⁴⁴. נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר⁴⁵ כשהוא כהן הדיוט - הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה⁴⁶. אבן אבן ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי זה יבם אחר שנתמנה⁴⁷. היתה מקדשת ספק קדושין, ומת ארוסה - הרי זו ספק אלמנה⁴⁸.

42) והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של 'כי אם בתולה מעמיו יקח'. 43) שם כ, א. 44) 'ומפני מה צריכה חליצה, מפני שיש בה ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהן הרי הן זקוקות ליבם, ומן הדין היה שיתייבמו שהיבום מצות-עשה, וכל מקום שאתה מוצא 'עשה' ו'לא תעשה' יבוא 'עשה' וידחה את 'לא תעשה', אבל חכמים גזרו שלא יתייבמו חייבי לאוין. . . גזירה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה שאין מצות-עשה אלא ביאה ראשונה בלבד" (פ"ו מהל' יבום וחליצה, ה"י). 45) קידושי כסף או שטר ביבמה: 'ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה' ('תוספות יום-טוב', יבמות פ"ב, מ"א). וקידושין אלה קונים רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה אינה נקנית אלא בבאה.

ו. כל כהן הפך על הפותית, בין גדול בין הדיוט - לוקה משום זונה²⁰; שהרי אינה פת קדושין²¹, והוא אסור בבטילת זונה בין ישראלית בין פותית.

20) תמורה כט, ב. 21) לכן לוקה בבטילה לבר.

ז. החלוצה - אסורה לכהן מדברי סופרים²², מפני שהיא פגרושה, ומפני אותו מפת מרדות מדבריהם²³. כהן שנשא ספק חלוצה - אין מוציאין אותה²⁴ מתחתיו, והיא כשרה²⁵ וולדה כשר²⁶; מפני שלא²⁷ גזרו על ספק חלוצה, אלא על חלוצה ודאית. וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה²⁸ - מפני אותו מפת מרדות, ומוציא בגט²⁹.

22) קידושין עח, א. 23) "מפני שעובר על לא-תעשה של דבריהם, כדבר שיש לו עיקר מן התורה" (מגיד-משנה, פ"א מהל' שבת ה"ב). ראה ביאורנו למעלה פ"א ה"ח. 24) יבמות כד, א. אבל לכתחילה אסורה, מפני שדומה לגרושה. 25) כלומר, ואינה ספק חללה. 26) ש"הולד כדעבר דמי" (ביאור הגר"א אה"ע ז"ז, ס"ק טו). ומכיון שאם כנס אותה אין מוציאין אותה מתחתיו, לכן גם הולד כשר. 27) אבל חלוצה ודאית היא פסולה כחללה, וולדה פסול (מדרבנן, מגיד-משנה). 28) שכל אלו ספיקא דאורייתא, ויש להחמיר בהן, שספיקא דאורייתא לחומרא. 29) שם.

ח. כלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין אסור חל על אסור³⁰, אלא אם כן היו שני אסורין³¹ באין פאתת³², או שהיה האסור האחד מוסיף דברים אחרים על אותו האסור³³, או אם היה כולל³⁴ דברים אחרים עם אסור זה.

30) כריתות יד, ב. 31) בכת"י תימן: האיסורין. 32) וזה נקרא איסור בת אחת (יבמות לג.). 33) כלומר, שנוספו עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל האיסור הקודם, חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י האיסור הקודם. 34) כלומר, שניתוספו עוד דברים שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך שהאיסור החדש חל על אותם החברים שמקודם היו מותרים, חל גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט. לפיכך³⁵, אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה, ונעשת חללה, ונעשת זונה, וכא עליה כהן גדול אחר כף - לוקה ארבע מלקיות³⁶ על ביאה אחת. לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתרת להדיוט.

35) מפני שבאיסור מוסיף, איסור חל על איסור. 36) בהלכה הבאה, מבאר רבינו למה ארבע מלקיות.

י. חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרת לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר³⁷ על אסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגם בזוהר כאן הכוונה למדת חסידות, ועיין גם מגן אברהם לאור"ח סק"ה סק"ד.
ומה שנענשו נדב ואביהוא במיתה, י"ל דימי המילואים שאני. ועיין שם המשל בוח"ג ה, ב. וגם הקב"ה מדרק עם הצדיקים כו'.

לקוטי שיחות, חלק ז עמוד 319
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

יד. כהן גדול לא ישא מפת עין⁵⁴, אף על פי שלא נבעלה⁵⁵. [נבעלה שלא כדרכה - הרי זו נבעלה כדרכה⁵⁶. נבעלה לכהמה - הרי זו מתרת]⁵⁷.

54 שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה. (55 שם. 56 שם. 57 שם, ב.)

טו. כהן גדול ששוא בעולה - אינו לוקה⁵⁸, אבל מוציא בגט⁵⁹. נשא בוגרת או מפת עין - הרי זה יקנס⁶⁰. ארס בעולה ונתמנה כהן גדול - הרי זה יכנס אחר שנתמנה⁶¹.

58 מפני שאינו עובר אלא ב'עשה' "כי אם בתולה", בתולה ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה, עשה (כתובות ל.).
59 שאסור לקיימה כדין כל חייבי 'עשה'. (60 יבמות ס, א. 61 כאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול, המבואר למעלה הי"ב.)

טז. אנס נערה בתולה או פתה אותה, אפלו אנסה או פתה אותה פשהוא כהן הדייט ונתמנה כהן גדול קדם שיקנס - הרי זה לא יכנס⁶²; ואם פנס - מוציא⁶³.

62 שם. (63 שם נט, א.)

יז. ארס את הקטנה ובגרה תחתיו קדם נשואין - הרי זה לא יכנס, מפני שנתמנה גופה⁶⁴; ואם פנס - לא יוציא⁶⁵.

64 ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול לכונסה אחר שנתמנה, מפני שנשתנה גופה מקטנה לבוגרת.
65 שהרי בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה, כמבואר למעלה הט"ו.

יח. אחת גרושה מן הארוסין או מן הנשואין. אבל המקאנת⁶⁶, אפלו גרשה בגט והחזירה ומאנה בו - הרי זו מתרת לכהן, כמו שבארנו בהלכות גרושין⁶⁷. וכל מי שאינה ראויה⁶⁸ לחליצה, אם נחליצה - לא נפסלה לחנה⁶⁹.

66 הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאוה אחיה ואמה ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו הקטנה (ראה פי"א מהל' גירושין, ה"א). (67 פי"א, הט"ז:

46) שם סא, א. "ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו הביאה" (פ"ב מהל' יבום וחליצה ה"א). (47 שם. מפני שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. (48 ואסורה לכהן גדול לכונסה, ואם כנסה מוציא בגט, כמבואר למעלה ה"ז.)

יג. מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה⁴⁹, ומשתבגר⁵⁰ - תאסר עליו. שפאמר: והוא אשה בבתוליה יקח. אשה - לא קטנה⁵¹, בבתוליה - ולא בוגרת. הא פיצד? יצאת מפלל קטנות, ולכלל בגרות לא באה. זו נערה. ואינו נושא שתי נשים לעולם⁵² באחת; שפאמר: אשה - אחת ולא שתיים⁵³.

49 שם נט, א. (50 שם. שבוגרת נתמעטו קצת בתוליה, והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים. (51 הבת שגילה למטה מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה, מגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף במקומות ידועים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת בוגרת. (52 כלומר, לא רק ביום הכיפורים, שלמדו חכמים (יומא יג.) מהכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, יז), בית אחד ולא שני בתים, אלא לעולם, אפילו בכל ימות השנה, שנאמר: "והוא אשה בבתוליה יקח", אחת ולא שתיים. (53 ה'מגיד משנה' מבאר שרבינו למד דין זה מסוגיא במס' יבמות נט, א. ונדחק לפרש את דברי הגמרא שלא כפירוש רש"י, עיי"ש. וראה בהשגת הראב"ד, שהקשה מהכתוב (דברי הימים ב', כד, ג) "וישא לו יהודיע נשים שתיים", והוא היה כהן גדול. אולם רבים תמחו על הראב"ד, שהרי הפירוש שם, שיהודיע השיא ליואש שתי נשים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה".

יש שהעירו על מה שכתב הזוהר (ח"ג קמ"ה, ב.) שכל כהן שאין לו בת-זוג אסור בעבודה, והרי רק בכה"ג ביוה"כ הדין כן. ואולי גם בזוהר הכוונה כך אף שאין הלשון ("כל כהן") משמע כן, וכמו שמביא רביה מקרא דכה"ג.

ואף אם בזוהר הנ"ל אפשר היה לדחוק שמדבר בכה"ג כיון שמשתייע בקרא דכה"ג, אי אפשר לומר כן בזח"ג ה, ב שם מדבר אודות נדב ואביהוא, וגם לא ביוה"כ (ועיי"כ זח"א רלט, א.).

ונלפענ"ד לתרץ על פי מה שמצינו בכמה מקומות הלשון אסור, שאינו אלא מדת חסידות. וראה שדה חמד כללי הפוסקים שהביא דוגמאות מפירוש תוס' תענית יא, א. ד"ה אסור (לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז דסנהדרין (לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה, הלכות שכנים פ"ב הט"ז (לעמוד בשדה רעהו) סמ"ג עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל לבהמתו) ועוד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא פל שאינה פת ישראל³; או פת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו⁴ אסור השנה לכל; או שנבעלה לחלל⁵, אף על פי שהיא מתרת להנשא לו⁶. לפיכך, הנרבעת לכהנה, אף על פי שהיא בסקילה - לא נעשת זונה⁷ ולא נפסלה לכהנה, שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הנדה, אף על פי שהיא בכרת - לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהנה, שהרי אינה אסורה להנשא לו.

(2) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה". (3) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים השטופים בזימה. (4) "אין זונה אלא גיורת ומשוחרת ושנבעלה בעילת זנות". (5) הנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן. (6) ואפילו בת כהן מותרת להנשא לחלל. (7) ומותרת אפילו לכהן גדול אם נבעלה שלא כדרכה, שאם נבעלה כדרכה הרי היא כמוכת עץ.

ב. וכן הבא על הפנויה, אפלו היתה קדשה שהפקירה עצמה לכל, אף על פי שהיא במלקות⁸ - לא נעשת זונה ולא נפסלה מן הכהנה, שהרי אינה אסורה להנשא לו. אכל הנבעלת לאחד מאסורי לאוין השוין בכל ואין מיחדין בכהנים, או מאסורי עשה⁹, ואין צריף לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, או לעובד פוכבים ומזלות ועבד - הואיל והיא אסורה לו להנשא, הרי זו זונה.

(8) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל". (9) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

ג. וכן הגיורת והמשחררת, אפלו נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים, הואיל ואינה פת ישראל - הרי זו זונה, ואסורה לכהן. מפאן אפרו: עובד פוכבים ומזלות או נתין או מקזר או גר עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני או פצוע דבא וכרות שפכה או חלל שבאו על היהודית - עשו אותה זונה, ונפסלה לכהנה. ואם היתה כהנת - פסולה מן התרומה¹⁰. וכן יבמה¹¹ שבא עליה זר - עשאה זונה. והאילונית¹² - מתרת לכהן, ואינה זונה.

(10) "אמר קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל כיוון שנבעלה לפסול לה (לאדם שהוא זר לה) פסלה". (11) אשה הזקוקה לייבום ולחליצה ונבעלה לאחר לפני הייבום והחליצה, שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". לאו זה חמור משאר איסורי לאווין כמבואר בפרק ד' מהלכות אישות הלכה י"ד: "נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה לשוק (לחוק) כשאר חייבי לאווין או אין קידושין תופסין בה כערוה", ולפיכך ברור שפסלה מן הכהונה כשאר חייבי לאווין.

"שכל היוצאת במיאון, אף-על-פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם" (יבמות קח.). (68) כגון החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. (69) שם לה, ב.

יט. יצא עליה קול: איש פלוני פהן פתב⁷⁰ גט לאשתו או נתן גט לאשתו, והרי היא יושבת תחתיו ומשמשתו - אין מוציאין אותה מתחת בעלה⁷¹. ואם נשאת לכהן אחר⁷² - תצא מן השני⁷³.

(70) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. (71) גיטין פא, א. (72) אחר שמת בעלה הראשון. (73) שם. מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול לנישואין.

כ. יצא שמה⁷⁴ בעיר שנתקדשה ונתגרשה מן הקדושין - הוששין⁷⁵ לה⁷⁶, כמו שבארנו בהלכות גרושין⁷⁷. אבל אם יצא עליה קול⁷⁸ שהיא חלוצה - אין הוששין לה⁷⁹.

(74) והקול הוחזק בבית-דין, כמבואר בפ"ט מהל' אישות הכ"ב. (75) ואסורה לכהן כמגורשת. (76) גמרא שם פט, א. (77) פ"י, ה"כ. (78) אף-על-פי שהוחזק הקול בבית-דין. (79) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו, כמבואר למעלה ה"ז (מגיד-משנה).

כא. יצא קול⁸⁰ על הבתולה שהיא בעולה - אין הוששין לה⁸¹, ותנשא לכהן גדול. יצא עליה קול שהיא שפחה - אין הוששין לה⁸², ותנשא אפלו לכהן. יצא לה שם מזנה בעיר - אין הוששין לה⁸³. ואפלו הוציאה בעלה משום שעברה על דת היהודית⁸⁴ או בעדי דבר מכוער⁸⁵, ומת קדם שיתן לה גט - הרי זו מתרת לכהן. שאין אוסרין אשה מאלו אלא בעדות ברורה⁸⁶ או בהודאת פיה⁸⁷.

(80) אפילו שהוחזק הקול בבית-דין. (81) שם. (82) שם, לפי שזה פסול משפחה, ואין פוסלין בפסולי משפחה אלא בראיה ברורה (מגיד-משנה). (83) ומותרת לכהן. (84) כמבואר בפכ"ד מהל' אישות ה"ב. (85) כמבואר שם הט"ו. (86) שזנתה. (87) כמבואר להלן פי"ח ה"ט.

~ יום חמישי כ"א סיון ~

פרק שמונה עשר

(1) יבאר אי זו היא זונה האמורה בתורה; אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או [שנמצאת] דרוסת איש (נמצאתי); אשה שקינא לה בעלה ונסתרה; פנויה שאמרה לכשר נבעלתי, אם נאמנת; שבויה אם אסורה לכהן ואם יש לה עד שלא נתייחד עמה; וקטן אם נאמן לעדות (זה) [זו]; האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני, אם נאמנת; האב שאמר קידשתי בתי וגירשתי או נשבית ופדיתי אם נאמן; עיר שבאה במצור ונכבשה, אם הנשים פסולות לכהונה; אשה שנחפשה ביד גויים על ידי ממון או נפשות.

א. מפי השמועה² למדנו, שהזונה האמורה בתורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) אם מת בעלה. (21) מוסב על היא שאמרה נאנסתי. ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם, שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה, אלא אם קינא לה ואמר לה אל תיטרי עם איש פלוני, ונסתרה עם האיש שקינא לו. (22) כלומר לצאת ידי שמים.

ט. אשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי, אף על פי שהיא מתרת לבעלה כמו שבארנו²³ - הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה²⁴; שהרי הודת שהיא זונה, ואסרה עצמה, ונעשת פתטיכה האסורה.

23) בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמא עיניה נתנה באחר. (24) בכתובות ט"ז. אמרו בפירוש, שאם אמרה שנאנסה אחרי שנתארסה, פסלה עצמה מכהונה.

י. כהן שקדש גדולה או קטנה, ואחר זמן²⁵ בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש²⁶ - נאסרה עליו מספק, שמא קדם קדושין נבעלה²⁷ או אחר קדושין²⁸. אבל ישראל שטען טענה זו - לא נאסרה עליו. שיש כאן שני ספקות: שמא קדם קדושין ושמא אחר קדושין; ואפילו נאמר לאחר קדושין, שמא באנס שמא ברצון. שהאנוסה מתרת לישראל, כמו שבארנו.

25) כלומר, שיש לומר שזנתה אחרי הקידושין. (26) שלא מצאה בתולה. (27) ומותרת לו. (28) ואסורה לו אפילו אם נאנסה.

יא. לפיכך, אם קדשה אביה לישראל והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, וטען שמצאה דרוסת איש - נאסרה עליו מספק²⁹; שאין כאן אלא ספק אחד: שמא באנס שמא ברצון³⁰, וספק אסור של תורה - לחמרא.

29) ואפילו אם היא קטנה, שדעת רבינו שאפילו קטנה כשזינתה ברצון נאסרה על בעלה ישראל. (30) והספק שאולי נבעלה לפני הקידושין אין כאן, שהרי אז הייתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חוזרים, ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כל אשה שקנא³¹ לה בעלה ונסתרה³², ולא שנת מי סוטה³³ - אסורה לכהן³⁴, מפני שהיא ספק זונה³⁵. בין שלא רצת היא לשתות, בין שלא רצה להשקותה, בין שהיתה שם עדות³⁶ שמונעה מלשתות, בין שקנאו לה בית דין³⁷, בין שהיתה מן הנשים שאין ראיות לשתות - הואיל ולא שנת מפל מקום, הרי זו אסורה לכהן מספק.

31) קינוי האמור בתורה וקינא את אשתו הוא, שיאמר לה בפני עדים אל תיטרי עם איש פלוני. (32) "הסתירה האמורה בתורה ונסתרה, היא שתיסתר עם אותו האיש

(12) אשה שאינה ראוייה מטבעה ללדת, כאיל זכר: דוכריתא דלא ילדה.

ד. הבא על אחת מהשניות¹³ וכיוצא בהן, כגון הבא על קרובת חלוצתו¹⁴ או על חלוצתו¹⁵ - לא עשה אותה זונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו מן התורה, כמו שבארנו בהלכות יבום.

13) "שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות". (14) "החולץ ליבמתו ... קרובותיה אסורות עליו ... הרי היא כאשתו שגרשה". (15) "החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה ... על החולץ".

ה. הא למדת, שאין היתה זונה תולה בבעלה של אסור. שהרי הבא על הנדה ועל הקדשה והנרבעת לבהמה - נבעלה בעילה של אסור ולא נעשת זונה; ומי שנשא לתל - נבעלה בעילה של התר, כמו שיתבאר, ונעשת זונה. ואין הדבר תלוי אלא בפגימה, ומפי השמועה למדו שאינה פגומה אלא מאדם האסור לה או מחלל, כמו שבארנו.

ו. כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, [בין בדרבה בין שלא בדרבה] - משהערה בה נפסלה משום זונה. ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד¹⁶, ויהיה הבעל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה¹⁷. לפיכך, אשת איש שנבעלה לאחר, בין באנס בין ברצון - נפסלה לכהן.

16) שפחות מזה אין ביאתה ביאה. (17) ובפחות אין ביאתו ביאה.

ז. אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום טמאה. שנאמר: לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה. הכל בפלל, שאם נבעלו - אסורין על בעליהן¹⁸. פרט לה הפתוב באשת ישראל שנאנסה שהיא מתרת לבעלה, שנאמר: והיא לא נתפשה; אבל אשת כהן - באסורה עומדת, שהרי היא זונה¹⁹.

18) כלומר בין תחתיו בין אחר שנתגרשה, ובין באונס בין ברצון. (19) כלומר ולוקה אף משום זונה.

ח. אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שהיא מתרת לבעלה - אסורה לכהן²⁰. אשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי או שגגתי ובא עלי אחד, או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזנתה, בין באנס בין ברצון - הרי זו אינה אסורה עליו; שמא עיניה נתנה באחר²¹. ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריהם - הרי זה יוציא, כדי לצאת ידי²² ספק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחרי הרוב, מכיוון שהמיעוט נמצא במקומו ולא נפרש, והרי הוא קבוע, וכמחצה על מחצה הוא. ודעת רבינו שאפילו כשהבועל הלך אצלה, שמצד הדין יש לנו לומר, מכיוון "דפריש מרובא פריש", ורוב בני העיר הרי כשרים הם, אף על פי כן לא תינשא לכתחילה לכהן, גזרה משום מקרים, שהיא - הנבעלת תלך אל הבועל, כלומר, שאז הבועל הוא קבוע, ובמקרה זה הרי אין אנו הולכים אחרי הרוב, ורק כאשר יש שני רובים אנו מכשירין לכתחילה.

טז. היתה אלת או תרשת, או שאמרה: איני יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מפרת בין פשר לפסול - הרי זו ספק זונה⁴⁴. ואם נשאת לכהן - תצא. אלא אם כן היו שני הרבין המצויין אצלה פשרים⁴⁵.

44) והוולד הוא ספק ממזר. 45) כגון שנבעלה בפרשת דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו ממנה כשרים.

יז. השבויה⁴⁶ שנפדית והיא בת שלש שנים ויום אחד⁴⁷ או יתר - אסורה לכהן; מפני שהיא ספק זונה, שקמא נבעלה לעובד פוכבים ומזלות. ואם יש לה עד שלא נתיחד העובד פוכבים ומזלות עמה - הרי זו פשרה לכהן. ואפילו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו. ושתי שבויות שהעידה כל אחת מהן לחברתה - הרי אלו נאמנות. הואיל ואסור כל הספקות פלן מדברי סופרים⁴⁸, לפיכך הקלו בשבויה.

46) בת ישראל שנשבת בין הגויים. 47) שהיא כבר ראוייה לביאה. 48) שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמונו⁴⁹ - נאמן. מעשה⁵⁰ באחד שנשפה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תמונו ואמר: נשפינו לבין העובדי פוכבים ומזלות אני ואמי, יצאתי לשאב מים ודעתי על אמי, ללקט עצים ודעתי על אמי; והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו.

49) מספר דבר שלא בכוונה לעדות. 50) דוגמא למסיח לפי תומו.

יט. אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה - מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תמה - נאמנת.

כ. פהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה - הרי זה לא ישאנה, שקמא עיניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה

שאמר לה אל תיסתרי עימו, בפני שני עדים. 33) שאילו שתתה מי סוטה ולא מתה מותרת היא סוטה ששתתה מי המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפילו היה כהן. 34) כשמת בעלה. 35) ובהלכות סוטה מבואר שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן בין ישראל בין כהן. 36) שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה שקינא לה בעלה [במקרה זה היא אסורה על בעלה, וודאי לא מספק, ומכל שכן לכהונה. ומה שסיים כאן רבינו "מספק" נמשך לשאר המקרים]. 37) "ואלו שבית דין מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין".

יג. פנויה שראויה שנבעלה לאחד והלך לו, ואמרו לה: מי הוא זה שבא עליך? ואמרה: אדם פשר - הרי זו נאמנת. ולא עוד, אלא אפלו ראויה מעברת, ואמרו לה: ממי נתעברת? ואמרה: מאדם פשר - הרי זו נאמנת, ותיקה³⁸ מתרת לכהן.

38) אם העובר נקבה, ואף על פי שאין לה חזקת כשרות כמו לאמה.

יד. במה דברים אמורים? בשהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוברין שם, והיו רב העוברים שם פשרים, ורב העיר שפרשו אלו העוברין ממנה פשרים. שהחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שגי רבות³⁹. אבל אם היו רב העוברים פוסלים אותה, כגון עובדי פוכבים ומזלות או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב המקום שבאו ממנה פשרים, או שהיו רב אנשי המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם פשרים - חוששין לה שקמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן⁴⁰; ואם נשאת - תצא⁴¹.

39) רוב תושבי העיר ורוב העוברים שם. 40) אבל הכשיר את הבת היא נאמנת אפילו לכתחילה להינשא לכהן, שהוולד הוא כדעבר. 41) הגירסה הנכונה: "לא תצא", וכן בכתב יד תימן.

טו. ראויה שנבעלה בעיר⁴² או נתעברה בעיר, אפלו לא היה שוכן שם אלא עובד פוכבים ומזלות אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן - הרי זו לא תנשא לכתחילה לכהן; שפל הקבוע - כמחצה על מחצה הוא⁴³. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת: לכשר נבעלתי.

42) שאין לתלות בעוברים ושבים. 43) כל הדין שאנו הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנין על דבר או אדם שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין אחר הרוב, "וכל דפריש מרובא פריש", כלומר מאחר שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פוכבים ומזלות מקיפין את העיר מפל רוחותיה, כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה פשבויות, שמא נבעלו לעובדי פוכבים ומזלות. אלא מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

כז. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שתהיה בעיר מחבואה אחת, אפלו אינה מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הכל.

כח. כיצד מצלת? שכל אשה שאמרה: טהורה אני - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד. מתוך שיכולה לומר: נמלטתי פשנכבשה העיר או פמחבואה הייתי ונצלת, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי.

כט. במה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות, שהם מתישבין בעיר ואין יראין, לפיכך חוששין להם שמא בעלו; אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט וטף ועבר - לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעל, שהן עוסקים בשלל ובזרזין להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף על פי שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותן מידם - הרי הן אסורות.

ל. האשה שנחבשה ביד עובדי פוכבים ומזלות, על ידי ממון - מתרת⁵⁵, על ידי נפשות - אסורה לכהנה. ולפיכך, אם היה בעלה כהן - נאסרה עליו⁵⁶. במה דברים אמורים? בזמן שיד ישראל תקיפה על העובדי פוכבים ומזלות והם יראין מהם; אבל בזמן שיד העובדי פוכבים ומזלות תקיפה - אפלו על ידי ממון, פיון שנעשית ברשות עובדי פוכבים ומזלות נאסרה. אלא אם כן העיד לה אחד, פשבויה, כמו שבארנו.

55) שמפחדים שיפסידו ממנום אם יבעלו אותה. (56) אבל אשת ישראל מותרת לבעלה שאין חוששים שמה נרצתה היא, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

פֶּרֶק הַשְּׁעָה עֲשָׂרִי

1) יבאר אי זו חללה האמורה בתורה וחלל מדבריהם, ומה בין זה לזה; ספק חלל וגרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו; כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות; כל הפוסל את אחרים שחוששין לו; משפחה שקרא עליה ערער; ומי שקורין לו ממזר או נתין או חלל - ושותק; ודין משפחה שנתערב בה ספק חלל.

א. אי זו היא חללה? זו שנולדה מאסור כהנה. וכן אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן -

- הרי זה ישאנה; שאלו לא ידע שהיא טהורה - לא נתן בה מעותיו.

כא. האשה שאמרה: נשפיתי וטהורה אני - נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפלו היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבויה⁵¹. אבל אם יש שם שני עדים שנשפית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה. היו שם שני עדים שנשפית, ועד אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתיחד עמה עובד פוכבים ומזלות עד שנפדית, אפלו זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה - הרי זו מתרת⁵².

51) שהיא יכולה להכחישו, שאין פוסלין אותה רק בשני עדים שנשפית. (52) ואפילו אם עד המעיד שנטמאה, בא תחילה, גם כן מותרת, שבשבויה הקילו להאמין עד אחד להכשירה אפילו בהכחשה.

כב. מי שאמרה: נשפיתי וטהורה אני, והתירוה בית דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנשפית - הרי זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה. ומשמרין אותה מצתה עד שתפדה.

כג. באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת, אפלו נשאת ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא. ואם בא עד אחד - אינו פלוס. אמרה: נשפיתי וטהורה אני, ויש לי עדים שאני טהורה - אין אומרין: נמתין עד שיקבאו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד, אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה - מתירין אותה עד שיקבאו. שבשבויה הקילו.

כד. האב שאמר: קדשתי את בתי וגרשתי, והרי היא קטנה - נאמן⁵³. קדשתי וגרשתי פשהיתה קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה גרושה⁵⁴. נשפית ופדיתה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, אבל לא לפסלה משום זנות.

53) להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. (54) שיש נאמנות לאב רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

כה. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה, הואיל והדבר ספק - הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת; ובלבד שיהיו עמו בניו ובני ביתו תמיד לשמרן.

כו. עיר שבאה במצור ונכבשה: אם היו העובדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) והיא אסורה להנשא לו. (15) ולא חללה, "כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה (עושה אותה), חללה לא משוי לה", מפני שאין זה מאיסורי כהונה. (16) והיא אסורה לו מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה. (17) שביאה שניה עושה אותה חללה, וזרעו חללים. (18) רבינו לא מצא דוגמא אחרת שהבן יהא כשר אלא בבא על זקוקה ליבם, שהרי בחייבי כריתות הבן ממזר, וכן בבא על הממזרת הבן ממזר. (19) "יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה".

ו. וכן פהן הפא על הגיורת והמשחררת - חללה²⁰, וזרעו ממנה חללים. פהן הפא על הנדה - הולד פשר ואינו חלל, שאין אסור הנדה מיחד בפנהנים, אלא שנה בכל.

20) שאסורה לו משום זונה.

ז. פהן שפשא גרושה מעברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה פשהיא חללה - הולד פשר, שהרי לא פא מטפת עברה²¹.

21) "חלל יצירתו בעבירה".

ח. פבר פארנו שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהם. לפיכך, פהן שפא על החלוצה - הרי זו חללה וזרעה מכהן חללים, והכל מדבריהן. אבל פהן שפא על אחת מהשניות - היא פשרה וזרעו ממנה פשרים; שאסור השניות - אסור השנה בכל הוא, ואינו מיחד בפנהנים.

ט. פהן שפא על ספק זונה, פגון ספק גיורת או משחררת, או שפא על ספק גרושה, וכן פהן גדול שפא על ספק אלמנה - הרי זו ספק חללה, וילדה ספק חלל.

י. נמצאו החללים שלשה: חלל מן התורה, וחלל מדבריהם²², וספק חלל. וכל ספק חלל נותנין עליו חמרי פהנים וחמרי ישראל: אינו אוכל בתרומה²³, ולא מטמא למתים²⁴, ונושא אשה הראויה לכהן²⁵, ואם אכל²⁶ או נטמא או נשא גרושה - מפין אותו²⁷ מפת מרדות²⁸. והוא הדין בחלל של דבריהם²⁹. אבל חלל של תורה הנדאי - הרי הוא פזר, ונושא גרושה ומטמא למתים; שנאמר: אמור אל הפהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו פכהונם³⁰.

22) כהן שבא על החלוצה. (23) שמא הוא חלל ודאי שאסור לאכול תרומה "שהחלל כזר לכל דבר". (24) אולי הוא כהן כשר, שאסור ליטמא. (25) שמא אינו חלל. (26) תרומה. (27) אבל לא מלקות של תורה, שאין מלקין מן התורה על הספק. (28) שעל ספק של תורה מכין אותו מכת מרדות שלא גרע מאיסור של דבריהם. (29) שנותנים

נתחללה. אבל פהן עצמו שעבר העברה - לא נתחלל².

2) "הוא עצמו... שעבר עבירה ואין מתחלל".

ב. ובין שנבעלה פאנס או בפגנה, [בין פדרפה בין שלא פדרפה] - משעהרה פה נתחללה. והוא³ שיהיה פהן פן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁴, ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה⁵.

3) וזה נאמר. (4) שראוי לביאה. (5) הראויה לביאה.

ג. פיצד? פהן פן תשע שנים ויום אחד שפא על הגרושה או על הזונה, וכהן גדול שפא עליהן, או על האלמנה, או שפשא⁶ בעולה ובא עליה - הרי אלו נתחללו לעולם⁷. ואם הוליד ממנה פן, בין זה שחללה בין פהן אחר - הולד חלל⁸. אבל פהן שקדש אשה מאסורי פנה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין - לא נתחללה⁹. ואם נשאת, אף על פי שלא נבעלה - נתחללה¹⁰; שפול נשואה בחזקת בעולה היא¹¹, אף על פי שנמצאת בתולה.

6) שקידש, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה. (7) כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו. (8) ככתוב: "ולא יחלל זרעו". (9) "נתארמלו או נתגרשו... מן האיסורין כשרות", פירוש: אם נתארמלו כשרות לכהונה, ואם היא בת כהן מותרת בתרומה, ואם נתגרשו לא שייך לומר מותרות לכהונה, שהרי גרושה אסורה לכהן, אלא כשרות לאכול בתרומה אם היא בת כהן, אבל אם היא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה. (10) "מן הנישואין פסולות", משמע אפילו לא נבעלו. (11) "בתולה אלמנה... כתובתן מנה" "דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה".

ד. פהן גדול שפשא בוגרת או מפת עץ - לא חללה¹². וכן אם בעל בעולה פלא נשואין - לא חללה¹³.

12) שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לקיימה. (13) שרק בנישואין הוא עובר על עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר עליה, אמנם כן הוא עובר על לאו "לא תהיה קדשה", אולם לאו זה אינו מאיסורי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה. ה. פהן הפא על ערוה מן העריות חוץ מגדה, או על אחת מחייבי לאוין השוין בכלל¹⁴ - עשה אותה זונה¹⁵, פמו שפארנו. חזר ובא עליה ביאה שניה¹⁶, בין הוא בין פהן אחר - נעשית חללה, וזרעו ממנה חללים. לפיכך¹⁷, פהן שפא¹⁸ על זקוקה לזבם ונתעברה מביאה ראשונה - הולד פשר, לפי שאינו מאסורי פנה, ונעשית זונה¹⁹. חזר ובא עליה ביאה שניה, נתעברה וילדה - היא חללה וילדה חלל, לפי שהיא מאסורי פנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. לויים וישראלים וחקלים, גרים ועבדים משחררים - מתרים לבוא זה בזה. והגר והמשחרר שנשא ליה או ישראלית או חללה - הרי הפן ישראלי³⁷. וישראל או לוי או חלל שנשא גיורת או משחררת - הנולד הולך אחר הזכר.

37) ואסור במזורת, ואף-על-פי שאמרו: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, כלומר אחר האב, והאב הרי הוא גר, וגר מותר במזורת - כלל זה נאמר רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא מזורת, שהיא מותרת לו - הולד ממזר כאמו.

יז. כל המשפחות בחזקת פשרות³⁸, ומתן לשא מהן לכתחלה. ואף על פי כן, אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו³⁹ תמיד, או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה⁴⁰ תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועו פנים ביותר⁴¹ - חוששין להן. וראוי להתרחק מהן; שאלו סימני פסולות הם. וכן הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמין במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים - חוששין לו שמא ממזר הוא; ואם אמר להן שהם עבדים - חוששין לו שמא עבד הוא. שכל הפוסל - במומו פוסל. וכן כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד - חוששין לו ביותר שמא גבועני⁴² הוא. שסימני ישראל האמה הקדושה: בישנין, רחמנים וגומלי חסדים; ובגבוענים הוא אומר: והגבוענים לא מבני ישראל המה, לפי שהעזו פניהם ולא נתפסו ולא רחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחל לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיים בתחלה.

38) "אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות". (39) "אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן. (40) "אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן". (41) "ארבע מאות עבדיו היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה. וכל כהן שיש בו עזות פנים, אינו אלא מהם". (42) "ולמה גזר עליהם (על הגבוענים) הוא (דוד) ובית-דינו, לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם".

יח. משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים⁴³ שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן⁴⁴ עבדות⁴⁵ - הרי זה ספק. ואם משפחת פהנים היא - לא ישא⁴⁶ ממנה אשה עד שיבדק עליה ארבע אמהות שהן שמנה⁴⁷: אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה, ואם אם אבי אמה; וכן הוא בודק על אם אביה, ואם אם אביה, ואם אבי אביה, ואם אבי אביה.

43) "אין ערעור פחות משנים". מכיון שלפי ההלכה

עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אבל לענין מלקות, אם נטמא למתים או אם בא על נשים הפסולות לכהן מלקין אותו מן התורה, מכיון שמן התורה הוא כהן כשר. (30) "בני אהרן יכול (להתפרש) חללים, תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים".

יא. פהן זכר שהוא אסור לשא זונה וחקלה - אסור בגיורת ומשחררת, שהיא בזונה, כמו שבארנו. אבל הכהנת מתרת להנשא לחלל ולגר ולמשחרר. שלא הזהירו פשרות להנשא לפסולין; שנאמר: בני אהרן - ולא בנות אהרן. נמצא הגר מתר לשא ממזרת ולשא כהנת³¹.

31) "והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר במזורת".

יב. גרים ומשחררים שנשא אלו מאלו והולידו בת, אפלו לאחר כמה דורות, הואיל ולא נתערב בהן זרע ישראל - הרי אותה הבת אסורה לכהן³². ואם נשאת - לא תצא³³, הואיל והורתה ולדתה בקדשה. אבל גר או משחרר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת או משחררת - בתו כשרה לכהנה לכתחלה³⁴.

32) "ומיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים ססול (מעלה) בעצמן כרבי אליעזר בן יעקב" הסובר גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה. (33) "נשא אין מוציאין אותה ממנו" כרבי יוסי האומר "אף גר שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה". (34) מפני שנתערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

יג. גר עמוני שנשא בת ישראל, וכן מצרי שני שנשא בת ישראל, אף על פי שביאתם בעברה והרי נשתיהן זונות, כמו שבארנו - בנותיהם פשרות לכהנה לכתחלה.

יד. חלל שנשא פשרה - זרעו ממנה חללים. וכן פן בן בנו, ואפלו אחר אלף דור. שפן החלל הזכר הוא חלל לעולם. ואם היתה בת - אסורה היא לכהנה, שהרי היא חללה. אבל ישראל שנשא חללה - הנולד פשר. לפיכך, אם היתה בת - הרי זו תנשא לכהנה לכתחלה.

טו. פהנים ולויים וישראלים - מתרין לבוא זה בזה, והנולד הולך אחר הזכר³⁵. (לויים וישראלים וחקלים - מתרים לבוא זה בזה, והנולד הולך אחר הזכר³⁶). שנאמר: ויתלדו על משפחתם לבית אבתם - בית אבי הוא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו.

35) ואם האב כהן, הולד הוא כהן. ואם האב לוי, הוא לוי. 36) ואם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב הוא כשר, גם הולד כשר, אף-על-פי שהאם היא חללה. "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) והבדיקה מכשרתו, שלא יהא זה השותק גרוע ממשפחה שהעידו עליה עדים שנתערב בה פסול.

כג. מִשְׁפַּחָה שְׁנַתְעַרְב בִּיה סִפְקָהּ חָלָל - כָּל אֱלֻמְנָה⁵² מֵאוֹתָהּ מִשְׁפַּחָה אֲסוּרָה⁵³ לְכַהֵן לְכַתְחִילָהּ. וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, מִפְּנֵי שֶׁחֵן שְׁתֵּי סְפָקוֹת: שְׁמָא זֶה אֱלֻמְנָת אוֹתוֹ חָלָל⁵⁴ שְׁמָא אֵינָה אֱלֻמְנָתוֹ; וְאִם נֹאמַר שֶׁהִיא אֱלֻמְנָתוֹ, שְׁמָא חָלָל הוּא שְׁמָא אֵינֹו חָלָל. אֲבָל אִם נִתְעַרְב בִּיה חָלָל וְדָאֵי - כָּל אִשָּׁה מִהֵן אֲסוּרָה לְכַהֵן עַד שִׁיבְדֵק; וְאִם נִשְׂאָת - תִּצָּא. וְהוּא הַדִּין⁵⁵ אִם נִתְעַרְב בִּיה סִפְקָהּ מִמְזַר אוֹ מִמְזַר וְדָאֵי; שְׂאִשְׁתּוֹ מִמְזַר וְאִשְׁתּוֹ חָלָל לְפָנֶיהָ אֲסוּרָה אֶחָד הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁶.

52) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתלאמנה. 53) ואף-על-פי שיש כאן שני ספקות, כאמור למטה, אסורה לכתחילה מפני ש"מעלה עשו ביוחסין". 54) ואם היא אלמנתו, נאסרה בביתו. 55) זה מוסב על כל ההלכה. כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא. 56) למעלה פרק יח הלכה א.

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

1) יבאר שכל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם; חלה ותרומה בזמן הזה הם מן התורה; אם מעלין משמרות לכהונה; ושנים שבאו, זה אומר אני וחברי כהן וכן האחר; ודין מי שבא ואמר כהן אני אם הוא נאמן; מי שהחזיק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה; אם נתערב ולד כהן עם ולד ישראל.

א. כָּל כְּהֻנִּים בְּזִמְנֵי הַזֶּה² - בְּחֻזְקָה³ הֵם כְּהֻנִּים, וְאֵין אוֹכְלִין⁴ אֶלָּא בְּקִדְשֵׁי הַגְּבוּל⁵. וְהוּא שְׁתַּחֲוִיָּה תְרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁶; אֲבָל תְרוּמָה⁷ שֶׁל תּוֹרָה וְחֻלָּה⁸ שֶׁל תּוֹרָה - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָהּ⁹ אֶלָּא כְּהֵן מִיַּחַס.

2) שאין מזבח ואין סנהדרין. 3) כלומר, שהם מוחזקים לכהנים. 4) כתובות כד, ב. 5) תרומה שהיא נהגת בגבולין (בגבולי הארץ) חוץ למקדש ולירושלים (רש"י). 6) שחיובה אינה אלא מדרבנן. 7) "כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ, חייב בתרומה - ומצות-עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר (דברים יח, ד) ראשית דגןך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו" (פ"ב מהל' תרומות ה"א). 8) מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה מהל' ביכורים ה"א). 9) כתובות, שם.

ב. אֵי זֶהוּ כְּהֵן מִיַּחַס? כָּל שֶׁהֶעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהוּא כְּהֵן בְּן פְּלוֹנֵי הַכְּהֵן, וּפְלוֹנֵי בְּן פְּלוֹנֵי הַכְּהֵן, עַד אִישׁ שְׂאִינוּ צָרִיף בְּדִיקָה, וְהוּא הַכְּהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ¹⁰; שְׂאֵלוֹ לֹא בְּדִקּוֹ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אֶתְרִי - לֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לְעַבְדוֹ¹¹. לְפִיכָּה, אֵין בּוֹדְקִין מִהַמְזַבְּחַם וּמְעַלָּה, וְלֹא מִן הַסְּנֵהֲדָרִין וּמְעַלָּה;

הקודמת: "כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות" ורוצים להוציא אותה מחזקתה, לכן צריכים שנים שיעידו. 44) רבינו לא כתב בפסול עבדות "שנתערב" כמו במזמר ובחלל, מפני שאם נתערב במשפחה עבדות, עדיין אי-אפשר לפסול את המשפחה שאולי שחרר את כל בני התערבות, שהרי אם "נתערב ולד ישראלי בולד שפחה... וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם". לכן דדק רבינו בלשונו, וכתב "שיש בהן עבדות" כלומר, שברגע זה יש במשפחה עבדות. 45) רבינו לא כתב "או עבד", מפני שעבד אם נתערב בישראל, כלומר בא על בת ישראל, הולד הרי כשר, כמבואר למעלה פרק טו הלכה ג. ואפילו לכהונה הוא כשר לדעת רבינו, לכן כתב רבינו "עבדות". כלומר, דהערעור הוא שיש במשפחה עבדים ושפחות, שולד הנוול משפחה הוא עבד, וכל המשפחה היא ספק עבד, דשמה נולד מן השפחה. 46) כהן. שיעקר הבדיקה משום פסול חללות ומשום חללות, הצריכו לבדוק גם פסול ממזרות. 47) כלומר הן ואמותיהן. "שמפני בדיקת הארבע, צריך לבדוק האחרות, שאין הארבע נבדקות יפה אלא-אם-כן הוא בודק שלמעלה מהן".

יט. וְאִם הִיתָה מִשְׁפַּחָה זֹו שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עֲרֵעַר לְוִיִּם אוֹ יִשְׂרָאֵלִים⁴⁸ - מוֹסִיף לְבִדֵּק לָהֶם זֹוּג אֶחָד⁴⁹, וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֲשָׂרָה אִמָּהוֹת. שֶׁהָעֲרוּב בְּלוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים יֵתֵר מִן הַכְּהֻנִּים.

48) וכהן רוצה לישא אשה ממשפחה זו. ואף-על-פי שבלויים וישראלים אין חשש פסול חללות "ישראל שנשא חללה, הולד כשר... אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהונה לכתחילה" (למעלה הלכה יד), אולם מפני שהצריכו לכהן לבדוק במשפחת כהנים משום פסול חללות, הצריכו לבדוק גם משום פסול ממזרות, וזה שייך אפילו במשפחות לויים וישראלים. 49) אם אם אמה ואם אם אביה. והטעם: קנס, כדי שידבק האדם בשכניו.

כ. וְלָמָּה בּוֹדֵק בְּנֵשִׁים בְּלִבָּד? מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים, כָּל עֵת שֶׁיָּרִיבוּ זֶה עִם זֶה, יִחַרְף אֶת חֲבֵרוֹ בְּפִסּוּל שֵׁשׁ בְּיַחוּסוֹ; וְאֵלוֹ הָיָה שֵׁם פִּסּוּל - הָיָה נִשְׁמָע. אֲבָל הַנְּשִׁים אֵין מְחַרְפוֹת בְּיוֹחַסִּין.

כא. וְלָמָּה יְבִדֵּק הָאִישׁ כְּשִׁירְצָה לְשֵׂא מִמִּשְׁפַּחָה זֹו שֶׁהוֹרְצָה חֻזְקָתָה, וְלֹא תְבַדֵּק אִשָּׁה שֶׁתִּנְשָׂא לָהֵן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִזְהִירוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלֵיהֶן⁵⁰.

50) והואיל ולא הקפידה התורה עליהן ביוחסי כהונה, לא עשו החכמים בהן מעלה שתצרכנה לבדוק, ואפילו משום פסול ממזרות.

כב. כָּל שֶׁקוֹרִין לוֹ מִמְזַר וְשׂוֹתָק, אוֹ נִתִּין וְשׂוֹתָק, אוֹ חָלָל וְשׂוֹתָק, אוֹ עֶבֶד וְשׂוֹתָק - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וְלִמִּשְׁפַּחָתוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין מִהֵן אֶלָּא אִם בְּן בּוֹדְקֵין⁵¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א סיון - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(10) קידושין עו, א. (11) שם, ב. (12) שם.

שָׁאִין מִמֵּנִין בְּסִנְהֶדְרֵין אֵלָא פְּהִינֵין לְוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים מִיְחִסֵּין¹².

ג. חֲלָה בְּזִמְן הַזֶּה, וְאִפְלוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָה שֶׁל תּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: בְּכֹאכֶם אֶל הָאָרֶץ - בֵּיאת פְּלֶכֶם וְלֹא בֵּיאת מְקַצְחֶכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בְיָמֵי עֲזָרָא - לֹא עָלוּ פְּלֶם¹³. וְכֵן תְּרוּמָה בְּזִמְן הַזֶּה¹⁴ - שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרֵים¹⁵. וּלְפִיכָף¹⁶ אוֹכְלִים אוֹתָהּ הַפְּהִנִים שֶׁבְּזִמְנָהּ שֶׁהֵן בְּחֻזָּה.

(13) כתובות כה, א. (14) "התרומה בזמן הזה וכו' ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה וכו' שנאמר 'כי תבואו אל הארץ' וגו' בביאת כולכם, כשהיו בירושה ראשונה וכו'" (פ"א מהל' תרומות הכ"ו). (15) יבמות פב, ב. (16) כלומר, מפני שזה רק מדרבנן, אבל תרומה דאורייתא מותרת רק לכהן מיוחס. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' תרומות פ"ו ה"ב. ולמה אין סומכים על החזקה, כמו בכל איסורי דאורייתא ובית-דין סוקלין ושורפים על סמך חזקה? גזירה היא שגזרו נחמיה, ככתוב בספר עזרא ב, סג. וראה מס' כתובות, שם.

ד. מִי שֶׁהֶעִידוּ עָלָיו [שְׁנִין] עֲדִים שֶׁרְאוּהוּ שֶׁהִיא אוֹכֵל בְּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מִיְחָס. וְאִין מְעַלִּין לְיוֹחֶסֶין לֹא מְנַשֵּׂאת¹⁷ בְּפִים¹⁸, וְלֹא מְקַרְיָא¹⁹ בְּתוֹרָה רֵאשׁוֹן²⁰, וְלֹא מְחֻלֵּק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, וְלֹא עַל פִּי עַד אַחַד.

(17) הכהנים עולים לדוכן כשמגיע שליח-ציבור לברכת "רצה" בשמונה-עשרה, ומברכים את הציבור אחרי שגומר שליח-הציבור את ברכת ההודאה (היינו: ולך נאה להודות). אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיוחס. (18) כתובות כד, ב. בעיא שלא נפשטה, ולכן אין מעלין. (19) שם כה, ב. (20) "בכל קריאה וקריאה (קריאת התורה) . . . כהן קורא ראשון, ואחריו לוי ואחריו ישראל" (פי"ב מהל' תפילה ה"ח).

ה. פֶּהֵן מִיְחָס שְׁאֵמַר: בְּנִי זֶה פֶּהֵן הוּא - אִין מְעַלִּין²¹ אוֹתוֹ לְיוֹחֶסֶין עַל פִּיו, עַד שֶׁיִּבְיֵא עֲדִים שֶׁהוּא בְּנִי.

(21) שם.

ו. פֶּהֵן מִיְחָס שֶׁיִּצָּא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיִּדְעוּנָה²² שֶׁהִיא פְּשָׁרָה לְמִדְיָנָה אַחֲרָת, וְכֹא הוּא וְהִיא וּבָנִים פְּרוּכִין אַחֲרֵיהֶן²³, וְאָמַר: אִשָּׁה שֶׁיִּצָּאת עִמִּי הִיא זו וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - אֵינֶנּוּ²⁴ צָרִיף לְהִבְיֵא עֲדִים לֹא עַל הָאִשָּׁה וְלֹא עַל הַבָּנִים. מִתָּה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - צָרִיף לְהִבְיֵא עֲדִים שֶׁאֵלוּ בְּנֵיוֹ²⁵, וְאֵינֶנּוּ צָרִיף לְהִבְיֵא עֲדִים עַל אִמָּן שֶׁהִיא²⁶ פְּשָׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הַחֻזֵּק שֶׁיִּצָּאָה מֵעַמָּנוּ כְּאִשָּׁה פְּשָׁרָה.

(22) שבדקה כשנשאת (רש"י). (23) בכת"י תימן: אחריה. (24) קידושין עט, ב. (25) שם. (26) בכת"י תימן: שהיתה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְפִיכָף, אִין בּוֹדְקִין מִהִפּוּחַ וְיַעֲלָה".

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים, נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות-עשה מהתורה ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הבדל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובעניננו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדרגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה-זרה בתוקף גדול, לאחר הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה-זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלימות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלקות בהבנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול, וכידוע ביאור רבותינו נשיאינו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

(יין מלכות, ספר קדושה, סימן ד'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוי, בזה שהוא היה הראשון - עוד אין הוכחה שהוא כהן, שאולי קראו אותו ראשון בחזקת שהוא גדול. (40 שם. 41) ליתן לו מעשה ראשון.

יב. העיד⁴² שראה זה שחלק עם אחיו בבית דין תרומה שהניח להן אביהן הפהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שמא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרה⁴³.

(42 עד אחד (מגיד-משנה). (43 לכהן (שם כו.).

יג. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו⁴⁴, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את פפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול⁴⁵, עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה⁴⁶, ואינו מטמא למתים. ואם נשא או נטמא - לוקה⁴⁷, והנבעלת⁴⁸ (לו) ספק חללה⁴⁹.

(44 שם כג, ב. 45 מפני שמקריאה בתורה ראשון ומנשיאות כפים ומאכילת וחלוקת תרומה בבית הגורן, מחזיקין אותו לכהן, כמבואר למעלה ה"ט, ומכיון שאין מי שיעיד עליו שהוא כהן, רק הוא בעצמו, ואין הוא נאמן על עצמו (מגיד-משנה). 46 שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כחתיכה דאיסורא, כמבואר למעלה פ"ח ה"ט. 47 מכיון שלא הוחזק מתחילה לישראל או לכהן, ועד אחד נאמן לומר עליו שהוא כהן, נאמן על עצמו בנוגע אליו (מחנה אפרים). 48 מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה. 49 ואם כהן אחר בא עליה, אינו לוקה. וכן זרעה מכהן, הם ספק חללים (חלקת מחוקק).

יד. ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן⁵⁰. פיצד? מעשה⁵¹ באחד שהיה מסיח לפי תמו ואמר: זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מרכב על כתפו של אבי, הוציאוני מבית הספר⁵² והפשיטוני פתנתי והטבילוני⁵³ לאכל תרומה לערב, וחברי בודלין ממני⁵⁴ והיו קוראין אותי יוחנן אוכל חלות. והעלהו רבנו הקדוש לכהנה על פי עצמו.

(50 להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד המבואר למעלה ה"ט. 51 כתובות כו, א. 52 הוכחה שאינו עבד (שעבד כהן מותר בתרומה) "שאסור לאדם שילמד את עברו תורה" (פ"ח מהל' עבדים הי"ח). 53 "מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצין מצוין שם" (ר"י). 54 כדי שלא יטמא את התרומה.

טו. נאמן גדול לומר⁵⁵: זכור אני כשהייתי תינוק⁵⁶ וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב, ומחזיקין אותו בכהנה בעדותו⁵⁷. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני, ועד אחד מעיד לו: שאני יודע שאביו של זה פהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זה, שמא חלל הוא⁵⁸, עד שיעיד שזה פהן⁵⁹ הוא. אבל אם

ז. יצא פהן מיחס למדינה אחרת, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: אשה זו נשאתי ואלו בניה - צריך²⁷ להביא ראיה שאשה זו פשרה, ואינו מביא עדים שאלו בניה. והוא שיהיו פרוכין אחריה. ואם בא בשתי נשים, והביא ראיה על האחת, אף על פי שהבנים קטנים ופרוכין אחריה - צריך²⁸ להביא ראיה עליהם; שמא פניו מן האחרת הם ונכרכו אחר זו המיחסת.

(27 שם. 28 שם.

ח. בא הוא ובניו, ואמר: אשה נשאתי ומתה ואלו בניה - מביא עדים²⁹ שאותה האשה כשרה היתה ואלו בניה. וכדין הזה דנין³⁰ בישאל מיחס ובלוי מיחס. ואחר כך נעיד על בנו זה שהוא מיחס, פדי שיהיה ראוי לסנהדרין³¹.

(29 שם. 30 שם, שהמשנה אומרת "מי שיצא הוא ואשתו" וכו', כלומר, בין כהן בין ישראל (מגיד-משנה). 31 כמבואר למעלה ה"ב.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה³². פיצד? הרי שהיה פתוב בשטר: פלוני פהן לזה מפלוני והלוהו פך וכהן, והעדים מלמטה - אין מחזיקין בהם פהן זה שהוא מיחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענן יחוס: אבל לחזקה שיהיה פהן ככהני זמן זה, ויאכל תרומה וחלה של דברי סופרים³³ ובשאר קדשי הגבול³⁴ - מעלין מן השטרות³⁵, ועל פי עד אחד, ומנשיאות פפים, ומקריאה בתורה ראשון.

(32 כתובות פד, ב. 33 כמבואר למעלה ה"א. 34 לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז. 35 שם.

י. וכן פל פהן שאמר: בני זה פהן - נאמן להאכילו בתרומה³⁶ ולהיותו בחזקת פהן, ואינו צריך להביא ראיה לא על הבנים ולא על האשה.

(36 שם כה, ב.

יא. שנים שבאו למדינה, זה אומר: אני וחברי פהן, וזה אומר: אני וחברי פהן, אף על פי שגראין בגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנין³⁷, ושניהם בחזקת³⁸ פהנים. וכן עד שאמר: ראיתי זה שגשא בפיו, או שאכל בתרומה, או שחלק על הגרן, או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי³⁹ - מחזיקין אותו בכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר פהן⁴⁰ - מחזיקין אותו בלוי⁴¹.

(37 שם כד, א. 38 כמבואר למעלה ה"ט, שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד. 39 שם: שאם לא קראו אחריו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליטמא למתים, ובמשנה שם אמרו: "הוא אינו מטמא להם", כגון שנשאת לראשון ונתעברה ממנו ואחר-כך נתברר שקידושי הראשון היו קידושי טעות, ונשאה לשני בתוך שלשה חדשים, בלא גט, שהרי היא אינה צריכה גט, מכיון שנתברר שקידושי טעות היו (גמרא שם). (66) לכל אחד מהם, שמא לאו אביו הוא. (67) כל אחד מהם אינו מטמא לו, שמא אינו בנו. (68) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. ואפילו אם שני הכהנים הללו משתייכים לשני משמרות, אין חברי המשמרות יכולים לעכב עליו מלעבוד בבית המקדש בשבוע שלהם. (69) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראייה שאתה ממשמר שלנו - ותחק.

יט. במה דברים אמורים? בזמן שהן באין מפנה נשואין; אבל בזנות - גזרו חכמים⁷⁰ שמשתיקין אותו מדין כהנה כלל, הואיל ואינו יודע אביו הנדאי. שנאמר: והיתה לו ויזרעו אחריו - עד שיהיה זרעו מיחס אחריו.

(70) שם ק, ב. והסמיכו גזירתם על הכתוב.

כ. ביצד? עשרה כהנים שפרש אחד מהם ובעל, שהרי הולד כהן ודאי, ואף על פי כן, הואיל ואינו יודע אביו שיתניח לו - משתיקין אותו מדין כהנה, ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק. ואם נטמא למתים או נשא גרושה - לוקה, שאין כאן ספק התר.

~ יום שישי כ"ב סיון ~

פרק אחד ועשרים

1) יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; שישיא בניו סמוך לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו; לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

א. כל הפא על ערוה? מן העריות דרף איברים, או שחבק ונשק דרף תאוה ונהנה בקרוב בשר - הרי זה לוקה מן התורה. שנאמר: לבלתי עשות מקלות התועבת וגומר. ונאמר: לא תקרבו לגלות

החזק אביו כהן, או שפאו שנים והעידו שאביו של זה כהן - הרי הוא בחזקת אביו.

(55) כתובות כח, א. (56) בכתי" תימן: קטן. (57) שדינו כעד אחד. (58) מכיון שלא הוחזק אביו לכהן ויש רק עד אחד, חוששין לבנו אפילו כשלא יצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חללה (מגיד-משנה). (59) כשר, לא חלל.

טז. מי שהחזק אביו כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה - חוששין לו ומורדין אותו. בא עד אחד אחר כך והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה על פיו. באו שנים עדים אחר כך והעידו שהוא חלל - מורדין אותו מן הכהנה. בא עד אחד והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה. שהן האחרון מצטרף לעד ראשון⁶¹, והרי שנים מעידין שהוא בשר ושנים מעידין שהוא פסול; ידחו אלו ואלו, וידחה הקול, שהשנים פמאה, וישאר כהן בחזקת אביו⁶².

(60) שם כו, א. (61) שם. (62) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים - אנו מעמידין את האדם על חזקתו (יבמות לא). ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אשה שלא שהתה שלשה חדשים אחר בעלה וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, והיה אחד מהן כהן והשני ישראל - הרי זה ספק כהן⁶³. וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל והגדילו התערובות - כל אחד מהן ספק כהן. ונותנין עליהן חמרי ישראל וחמרי כהנים: נושאין נשים הראויות לכהנה, ואין משמאים למתים, ולא אוכלין בתרומה; ואם נשאו גרושה - מוציאין ואינן לוקין.

(63) שם ק, ב.

יח. שני כהנים שנתערבו וילדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - נותנין לו על הולד חמרי שניהם: הוא אוגן עליהם⁶⁴, והן אוגנין עליו⁶⁵; הוא אין מטמא להם⁶⁶. והם אינן מטמאין לו⁶⁷; ועולה במשמרו של זה ושל זה⁶⁸, ואין חולק⁶⁹. ואם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד - נוטל חלק אחד.

(64) ביום המיתה של קרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. (65) "וביום מותו (של הולד) אסורים שניהם בקדשים" (רש"י). ויצוייר הדבר ששניהם מתו אחרי לידתו, והאשה לא נתגרשה מן הראשון (אם נתגרשה ונשאה השני, הרי הבן חלל ומותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָרְוָה - פְּלוֹמֵר: לֹא תִקְרְבוּ לְדַבְרֵים הַמְבִיאִין לְיָדֵי גְלוֹי עָרְוָה.⁶

וְדָבָר אֲסוּר הוּא, וּמַעֲשֵׂה טַפְשִׁים הוּא. שְׂאִין קֶרְבִּין לְעָרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, חוּץ מִהָאֵם לְבִנָּה וְהָאָב לְבִתּוֹ.

(11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

ז. פִּיצֵד? מִתֵּר הָאָב לְחֶבֶק בְּתוֹ וּלְנִשְׁקָה, וְתִישֵׁן עִמּוֹ בְּקִרְוֵי בֶשֶׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ, כָּל זְמַן שֶׁהֵם קִטְנִים. הַגְּדִילוּ וְנַעֲשֵׂה הֵבֵן גְּדוּל וְהִבַּת גְּדוּלָה עַד שֶׁיְהִיוּ שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָה צִמְחָה - זֶה יֵשֵׁן בְּכִסּוּתוֹ, וְהִיא יִשְׁנֶה בְּכִסּוּתָהּ. וְאִם הִיָּתָה הִבַּת בּוֹשָׁה לְעֵמֶד לְפָנֵי אֲבִיהָ עֲרָמָה, אוֹ שְׂנֵאֲתָה¹², וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לְעֵמֶד בְּפָנֵי בְנָהּ עֲרָמָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵן קִטְנִים - מִשְׁהִיָּעוּ לְהַפְלִים מִהֵן אֵין יִשְׁנִים עִמָּהֶם אֲלָא בְּכִסּוּתָן.

(12) ואפילו נתקדשה.

ח. נָשִׁים הַמְסוּלָלוֹת¹³ זֹו בְּזוֹ - אֲסוּר, וּמַמַּעֲשֵׂה מִצְרִים הוּא שֶׁהִזְהִרְנוּ עֲלֵיו, שְׂנֵאֲמַר: כִּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: מָה הָיוּ עוֹשִׂים? אִישׁ נוֹשֵׂא אִשׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשְׂאָת לְשֵׁנֵי אַנְשִׁים. אָף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂה זֶה אֲסוּר - אֵין מְלַקֵּין עֲלֵיו, שְׂאִין לוֹ לֹא מִיַּחַד, וְהָרִי אֵין שֵׁם בִּיאָה כְּלָל. לְפִיכָךְ אֵין נִאֲסָרוֹת לְפָנֶיהָ מִשׁוּם זְנוּת, וְלֹא תִאָּסַר אִשָּׁה עַל בַּעֲלָהּ בְּזָה, שְׂאִין כָּאֵן זְנוּת¹⁴. וְרֵאיוּ לְהַכּוֹתָן מִכַּת מִרְדּוֹת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אֲסוּר¹⁵. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ מְדַבֵּר זֶה, וּמוֹנֵעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכֹף מְלַחֲפָנִס לָהּ וּמְלַצָּת הִיא אֲלֵיהֶן.

(13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים המסוללות זו בזו". (14) "פריצותא בעלמא" ומשום פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. (15) ככל העובר על איסור מדבריהם.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם - מִתְרַת הִיא לוֹ. לְפִיכָךְ כָּל מָה שְׂאָדָם רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ - עוֹשֵׂה: בּוֹעַל כְּכֹל עַת שִׁירְצָה, וּמִנְשֵׁק כְּכֹל אֶבֶר וְאֶבֶר שִׁירְצָה, [וְכֹא עֲלִיָּה כְּדָרְכָה וְשִׁלָּא כְּדָרְכָה]; וּבִלְבָד שְׁלָא יוֹצֵא שְׂכַבַת זָרַע לְבִטְלָה. וְאָף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חִסְדוֹת שְׁלָא יִקַּל אָדָם אֶת רֵאשׁוֹ לְכָף, וְשִׁקְדֵשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת, וְלֹא יִסוּר מִדְּרָף הַעוֹלָם וּמִנְהַגוֹ, שְׂאִין דְּבַר זֶה אֲלָא כְּדִי לְפָרוֹת וְלְרִבּוּת.

י. אֲסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ לְאוֹר הַנֵּר. הָרִי שֶׁהִיָּתָה שְׂבַת וְלֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר וְהָיָה הַנֵּר דְּלוּק - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁמֵשׂ כְּלָל. וְכֵן אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵלִי לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ בַּיּוֹם, שְׁעִזוֹת פָּנִים הִיא לוֹ. וְאִם הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם, שְׂאִינוֹ כָּאֵ לְהַמְשִׁךְ כְּכָף - הָרִי זֶה מֵאֲפִיל

2) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערווה. (3) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא בבִּיאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחייבי לאוויין, אבל אינו לוקה אלא בחייבי כריתות בלבד. (4) מנהגים המביאים לתועבות הזימה. (5) מדרבנן.

ב. הַעוֹשֶׂה דְּבָר מַחֲקוֹת אֵלוֹ - הָרִי הוּא חֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיוֹת. וְאֲסוּר לְאָדָם לְקַרְץ וּבְרִגְלָיו אוֹ לְרַמּוֹ בְּעֵינָיו לְאַחַת מִן הָעֲרִיוֹת, אוֹ לְשַׁחַק עִמָּה⁶ אוֹ לְהַקֵּל רֵאשׁוֹ. וְאִפְלוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שְׁעֲלִיָּה אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפִיָּה - אֲסוּר. וּמִפְּיָךְ? לְמַתְּבוֹן לְדָבָר זֶה מִכַּת מִרְדּוֹת. וְהַמְסַתְּפֵל אֲפִלוּ בְּאַצְבַּע קִטְנָה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְּבוֹן לְהִנּוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּל בְּמִקּוּם הַתְּרָף⁸. וְאִפְלוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל הָעֲרִוָה אוֹ לְרֵאוֹת שְׁעָרָה - אֲסוּר.

6) "שחוק וקלות ראש מרגילין לערווה". (7) ככל העובר על דברי חכמים. (8) ערווה.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֵלוֹ אֲסוּרִין בְּחֵיבֵי לְאוּוִין. וּמִתֵּר לְהַסְתַּפֵּל בְּפָנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבַדְקָהּ, בֵּין בְּתוֹלָה בֵּין בְּעוֹלָה, כְּדִי שִׁירְאָה אִם הִיא נֹאָה בְּעֵינָיו יִשְׂאָנָה, וְאֵין בְּזָה עַד אֲסוּר. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׂרָאוֹי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּפֵּל דְּרָף זְנוּת. הָרִי הוּא אוֹמֵר: בְּרִית בְּרַתִּי לְעֵינָי, וְמָה אֶתְבוֹנֵן עַל בְּתוֹלָה.

(9) כלומר, גם בחייבי לאוויין. וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאוויין איסורן מדרבנן.

ד. וּמִתֵּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נֹדֶה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עָרְוָה. וְאָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַנָּאֵת לִב מִמְּנָה בְּרֵאָיָה, הוֹאִיל וְהִיא מִתְרַת לוֹ לְאַחַר זְמַן - אֵינוֹ כָּאֵ בְּזָה לְדָבָר מְשׁוּל. אֲבָל לֹא יִשְׁחַק וְלֹא יִקַּל רֵאשׁוֹ עִמָּה, שְׂמָא יִרְגִּיל לְעַבְרָה.

ה. אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׂ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, בֵּין שְׂפָחָה בֵּין מְשַׁחֲרֶרֶת, שְׂמָא יְבוֹא לְיָדֵי הָרַהוּר. כָּאִי זֶה שְׁמוּשׁ אֲמָרוֹ¹⁰? רְחִיצַת פָּנָיו יְדָיו וְרִגְלָיו, וְהַצָּעַת מִטָּה לְפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס, שְׂאִין עוֹשֵׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלוֹ אֲלָא אִשְׁתּוֹ בְּלִבָּד. וְאֵין שׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וְאִפְלוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ.

(10) שאסור.

ו. הַמְּחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרִיוֹת שְׂאִין לְבוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ¹¹ עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁנִשֵּׁק לְאַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן אַחֲזוֹתוֹ הַגְּדוּלָה וְאַחֲזוֹת אִמּוֹ וְכִיוּצָא בְּהֵן, אָף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם תְּאוּרָה וְלֹא הַנָּאָה כְּלָל - הָרִי זֶה מִגְּנָה בְּיוֹתֵר,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ב סיון - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת פנויה²⁰ ואחת אשת איש. ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה. גזרה שמא יתפשו בנה, ותלך אחריו להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק.

(19) מגולות שער. (20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד. אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע - לא די להם שאסור גדול הוא, אלא שהעושה זה - בנדוי הוא יושב²¹, ועליהם נאמר: ידיכם דמים מלאו, וכאלו הרג הנפש.

(21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור. אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע לבו מדברי הבאי (והשחתה) לדברי תורה²², שהיא אילת אהבים ונעלת חן. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קשוי.

(22) "משכהו לבית המדרש".

כ. ולא יסתפל בבהמה ובחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומתיר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהן צסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור.

כא. וכן אסור לאדם להסתפל בפגשים בשעה שהן עומדות על הכביסה. אפלו להסתפל בבגדי צמר של אשה שהוא מפירה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.

כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. וכל המהלך בשוק אחרי אשה - הרי זה מקלי עמי הארץ. ואסור לעבר על פתח אשה זונה עד שירחיק ארבע אמות, שגאמר: ואל תקרב אל פתח ביתה.

כג. ואסור לאדם שאינו נשוי לשלח ידו במבושיו, שלא יבוא לידי הרהור. ואפלו מתחת טבורו לא יכניס²³ ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתיין מים - לא יאחו באמה וישתיין. ואם היה נשוי - מתיר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא יושט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו.

(23) "לא כתב (רבינו) אסור (כמו בתחילת ההלכה) ... דבזה

בטליתו ומשמש. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צרך גדול¹⁶. ודרך קדשה לשמש באמצע הלילה.

(16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרפה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו בתרנגול, ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים הוא. אלא כל הממעט בתשמיש - הרי זה משבח; והוא שלא יבטל עונה [אלא] מדעת אשתו. ולא תקנו בראשונה¹⁷ לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבולו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

(17) אחר כך בטלה.

יב. וכן אסרו חכמים, שלא ישמש אדם מטו וילבו מחשב באשה אחרת, ולא יבעל מתוך שכרות, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה על פרקה והיא יראת ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה. ואם עשה כן - הבנים אינן הגונים, אלא מהן עזי פנים ומהן מורדים ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפיה, או המפתה אשה לשם נשואין, או המתפונן לבוא על רחל אשתו וכא על לאה אשתו, ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק - כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שישורי הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשוקים וברחובות או פגנות ובפרדסין, אלא בבית דינה; שלא יראה פגנות, וירגילו עצמם לידי זנות. והבועל את אשתו במקומות אלו - מפין אותו מפת מרדות. וכן המקדש בביאה, והמקדש בשוק¹⁸, והמקדש בלא שדוף - מפין אותו מפת מרדות.

(18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזר לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו, שזו עזיזת פנים היא. ולא יגנס עמו למרחץ.

טז. ולא יגנס אדם עם אביו למרחץ, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו - מתיר. ויש מקומות שנהגו שלא יגנסו שני אחים באחד למרחץ.

יז. לא יהלכו בנות ישראל פרועיות¹⁹ ראש בשוק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת; שמא יאריכו הימים, ונמצא אה נושא אחותו ואחות אמו ואחות אביו וכיוצא בהן, ואינו ידוע. ואם היה אדם גדול ששמו ידוע, והרי זרעו מפרסמין וידועין - הרי זה מתר.

ל. לא ישא אדם אשה ממשפחת מצרעים ולא ממשפחת נכפין³². והוא שהחזקו שלשה פעמים³³ שיבואו בניהם כן.

32) מחלת הנפילה, "ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו בשעה שהוא כורע". (33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש פעמים.

לא. אשה שנשאת לשני אנשים ומתו - לשלישי³⁴ לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו נתקדשה - יכנס. ולא ישא ישראל עם הארץ כהנת, שזה כמו חלול לזרעו של אהרן. ואם נשא - אמרו חכמים: אין זיווג עולה יפה, אלא מת בלא בנים, או מת הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהם³⁵. אבל תלמיד חכם שנשא כהנת - הרי זה נאה ומשבח, הרי תורה וכהנה פאחד.

34) שהחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי הנושא אותה. (35) "או מביאתו לידי עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

לב. לא ישא אדם בת עמי הארץ; שאם מת או גולה - בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת פתח התורה. ולא ישא בתו לעם הארץ. שכל הנותן בתו לעם הארץ - פמי שפפתה ונתנה לפני הארי; מפה ובועל, ואין לו בשת פנים. ולעולם ימכר אדם פל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם; שאם מת או גולה - בניו תלמידי חכמים. וכן ישא בתו לתלמיד חכם; שאין דבר מגנה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם בת עמי הארץ... שאין אמן יודעת פתח התורה".

המושג "כתר תורה" מופיע ביד החזקה בעוד שני מקומות, ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

אין איסור רק מצד תוספת קדושה (שלכן קראו לרבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש "שלא הכניס ידו תחת אבנטו").

כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר אחד מהם שמעולם לא נסתפל במילה שלו, ומהן מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו²⁴. מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת, שהן אוהות לכב הקדושים.

24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה (במומה) עד יום מותה... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".

כה. מצות חכמים, שישא אדם בניו ובנותיו סמוך לפירקן; שאם נתיחן - יבואו לידי זנות או לידי הרהור. ועל זה נאמר: ופקדת נוף ולא תחטא. ואסור להשיא אשה לקטן²⁵, שזה כמו זנות היא.

25) לפני שנת השלוש עשרה.

כו. ואין האיש רשאי לישב בלא אשה. ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה לילד²⁶. ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס. ולא ישא פחור זקנה²⁷, ולא ישא זקן ילדה; שדבר זה גורם לזנות.

26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורבייה. (27) אפילו הראויה לילד.

כז. וכן מי שגרש את אשתו מן הנשואין - לא תדור עמו פהצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה פהז²⁸ - לא תדור עמו במבוי²⁹. וכפר קטן גדון פמבוי. היה לה מלכה אצלו - עושה שליח לתבעו. וגרושה שפאה עם המגרש לדין - מנדין אותן או מפיין אותן מפת מרדות³⁰. ואם נתגרשה מן הארוסין - מתרת לתבעו בדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס³¹ בה - אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא נדחית מפניו. ואם היתה הפצר שלה - הוא ידחה מפניה.

28) שיש עליו גם איסור גרושה. (29) בתים שלהם היו בנויים על פי תכנית שכזו: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת וחצרות אחדות פתוחות למבוי. (30) "ואי אתי לקמן לדינא (ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתנין להו (מנדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה רב יהושע אמר נגודי מנגדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. (31) "לבו קרוב לה"

כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לגרשה; שנאמר: אל תחרש על רעהו רעהו והוא יושב לבטח אתך. ואם הודיעה פתחלה שהוא נושא אותה לימים - מתר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פּוֹתִיתַי. וְנִמְצָא, כָּל הַמִּתְיַחַד עִם אִשָּׁה שְׁאִסּוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין פּוֹתִיתַי - מִכֵּין אֶת שְׂנֵיָהֶן מִבֵּית מִרְדּוֹת, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמְכַרְזִינָן עֲלֵיהֶן.⁹ חוּץ מֵאִשֶּׁת אִישׁ, שְׂאָף עַל פִּי שְׁאִסּוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם נִתְיַחַד - אֵין לוֹקֵין; שְׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עֲלֶיהָ שְׂזֻנְתָּהּ, וְנִמְצָאוּ מוֹצִיאִין לְעוֹ עַל הַבָּנִים שֶׁהֵן מִמְזָרִים.

4) אלא לאו, כמבואר בפרק א מהלכות אישות הלכה ד: "הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה."¹⁰ כלומר, בית-שמאי ובית-הלל, ובגמרא עבודה-זרה לו: "ואתו (ובאו) תלמידי בית-שמאי ובית-הלל גזור אפילו איחוד דבת גוים". ומפני "שהיו שמאי והלל עצמן ביום שגזרו שמונה-עשר דבר", הזכיר רבינו את שמאי והלל כגזורי הגזירה. (6) "מר זוטרא מלקי ומכריז".

ד. כָּל אִשָּׁה שְׁאִסּוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - הָרִי זֶה מִתְרַתֵּי לְהִתְיַחַד, מִפְּנֵי שְׂאִשְׁתּוֹ מְשֻׁמְרָתוֹ. אָבָל לֹא תִתְיַחַד יִשְׂרָאֵלִית עִם הַפּוֹתִיתַי וְאִף עַל פִּי שְׂאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, שְׂאִין אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹתִיתַי מְשֻׁמְרָתוֹ. וְאֵין לָהֶן בּוֹשָׁה.

7) בכת"י תימן: הרי זה מותר.

ה. וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוּק יִשְׂרָאֵל לְכוֹתֵי לְלַמְדוֹ סֵפֶר וְלְלַמְדוֹ אֲמֻנָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֶן חֲשׂוּדִין עַל מִשְׁכַּב זְכוּר. וְאֵין מְעַמִּידִין בְּהִמָּה בְּפִנְדָּקִיּוֹת⁸ שֶׁל פּוֹתִים, וְאֶפְלוּ זְכָרִים אֶצְל וְנִקְבוֹת אֶצְל נִקְבוֹת.

8) "שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים" (רש"י).

ו. וְאֵין מוֹסְרִין בְּהִמָּה חֲזֵה וְעוֹף⁹ לְרֹעֵה פּוֹתֵי, אֶפְלוּ זְכָרִים לְכוֹתִים וְנִקְבוֹת לְכוֹתִיתַי. מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֶן חֲשׂוּדִין עַל הַרְפָּעַת בְּהִמָּה, וְכִבְר בְּאַרְנָנֵי¹⁰ שֶׁהֵן אִסּוּרִין בְּזְכוּר וּבִבְהִמָּה, וְנִאָּמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְּשָׁל.

9) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר למעלה פרק א הלכה טז. 10) למעלה פרק יד הלכה י.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹסְרִין בְּהִמָּה נִקְבָּה לְכוֹתִיתַי? מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֶן בְּחֻזְקַת נְאֻפִים, וּכְשִׁיבֹא הַנְּאֻף לְשִׁכַּב עִם הַפּוֹתִיתַי זֶה, אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהִמָּה. אוֹ אֶפְלוּ יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהִמָּה.

ח. לֹא תִתְיַחַד אִשָּׁה אַחַת אֶפְלוּ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, עַד שֶׁתְּהִיָּה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם¹¹. וְכֵן לֹא יִתְיַחַד אִישׁ אֶחָד אֶפְלוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה. נָשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְיַחְדוּד¹². הֵיוּ הָאֲנָשִׁים מִבְּחוּץ וְהַנָּשִׁים מִבְּפְנֵים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבְּפְנֵים וְהַנָּשִׁים מִבְּחוּץ, וּפְרָשָׁה¹³ אִשָּׁה אַחַת לְבֵין הָאֲנָשִׁים אוֹ אִישׁ לְבֵין הַנָּשִׁים - אִסּוּרִין מִשּׁוּם

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לכו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים כו" והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיח דעתו לדברים אחרים, תעשה התורה 'כתרו' היינו חלק ממנו, ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא - מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו" וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל-ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'נותן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת כתר התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

(לקר"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

פְּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

1) יבאר איסור ייחוד עם ערוה מן העריות ועם בהמה או זכר; איסור ייחוד ישראלית עם הגויים וכן תינוק ותינוקת ובהמה; מי שאין לו אשה אם ילמד תינוקות; ואשה אם תלמד קטנים; אין דורשין בסתרי עריות בשלשה; ושירגיל עצמו בקדושה.

א. אִסּוּר לְהִתְיַחַד עִם עֲרוּהָ מִן הָעֲרִיּוֹת², בֵּין זָקֵנָה בֵּין יְלָדָה; שְׂדָבָר זֶה גוֹרֵם לְגִלּוֹת עֲרוּהָ. חוּץ מֵהָאֵם עִם בָּנָה, וְהָאָב עִם בִּתּוֹ, וְהַבְּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נְדָה. וְחֻזְקוֹ שֶׁפָּרְסָה אִשְׁתּוֹ נְדָה קִדְּם שִׁיבְעַל - אִסּוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אֲלֵא הִיא יִשְׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים וְהוּא יִשֵּׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים. וְאִם בָּא עֲלֶיהָ בִּיאָה רֵאשׁוּנָה וְאַחַר כֵּן נִטְמָאת - מִתֵּר לְהִתְיַחַד עִמָּה.

2) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה א. אבל יחוד עם חיבי לאוין אינו אסור מן התורה.

ב. לֹא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זְכוּר וְעַל הַבְּהִמָּה. לְפִיכָף אֵין אִסּוּר לְהִתְיַחַד עִמָּהֶן. וְאִם נִתְרַחַק אֶפְלוּ מִיַּחְד זְכוּר וּבְהִמָּה - תֵּרִי זֶה מִשְׁכַּב. וּגְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְרַחֲקִין הַבְּהִמָּה כְּדֵי שְׁלֹא יִתְיַחְדוּ עִמָּה. וְאִסּוּר יַחְדוּ הָעֲרִיּוֹת מִפִּי הַקְּבָלָה³.

3) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו. ושם "רמז ליחוד מן התורה".

ג. כְּשִׂאָרַע מַעֲשֵׂה אֲמָנוֹן וְתִמְרָ גִזְרֵי דוֹד וּבֵית דִּינוֹ עַל יַחְדוּ פְּנִיָּה. וְאִף עַל פִּי שְׂאִינָה עֲרוּהָ⁴ - כְּכִלְל יַחְדוּ עֲרִיּוֹת הִיא. וְשִׁמְאֵי וְהִלְלֵ⁵ גָּזְרוּ עַל יַחְדוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו וגורס: אנדרוגינוס אינו מתייחד עם האנשים ולא עם הנשים... אבל האיש ואשה מתייחד עם הטומטום.

יב. אשת איש שהיה בעלה בעיר - אינה חוששת ליחוד, מפני שאימת בעלה עליה. ואם היה זה גס²⁰ פה, פגון שגדלה עמו או שהיתה קרובתו - לא תתייחד עמה ואף על פי שבעלה בעיר. וכן כל המתיחד עם אשה, והיה הפתח פתוח לרשות הרבים - אין חוששין משום יחוד.

(20) לבו קרוב לה, ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה כז. יג. מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם, ונמצא מתגרה²¹ בנשים. וכן אשה לא תלמד קטנים, מפני אבותיהן שהן באין בגלל בניהם, ונמצאו מתנחדים²² עמה. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו.

(21) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי בנשים. (22) כאן כותב רבינו מתייחדים עמה, מפני שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

יד. תקנו חכמים, שתהיינה הנשים מספרות זו עם זו בבית הפסא, כדי שלא יכנס שם איש, משום יחוד.

טו. אין ממנין אפלו אדם נאמן וכשר להיות שומר חצר שיש שם נשים, אף על פי שהוא עומד בחוץ; שאין אפוטרופוס לעריות. ואסור לאדם למנות אפוטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לדבר עברה.

טז. אסור לתלמיד חכם לשפך בחצר שיש פה אלמנה, אף על פי שאינו מתייחד עמה, מפני החשד; אלא אם פן היתה אשתו עמו. וכן אלמנה אסורה לגדל פלכב²³, מפני החשד. ולא תקנה אשה עבדים²⁴ זכרים, אפלו קטנים²⁵, מפני החשד.

(23) משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה. (24) "ומבואר בש"ס שכל-שכן דעבד עברי אסור לה לקנות, משום דצנוע בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר". (25) "ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה" (קשה להבין דין זה, הלא העבדים יגדלו? ראה 'טור' יורה-דעה סימן רסז וב'כסף משנה' הלכות עבדים שם).

יז. אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב, והשנים נושאים

יחוד¹⁴. אפלו¹⁵ איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים - אסור לו להתייחד עם הנשים. כיצד יעשה? יתעסק עמהן ואשתו עמו, או יפנה למלאכה אחרת.

(11) מפני שאשתו משמרתו, כמבואר למעלה הלכה ד. ואין לחוש שמא האשה תזנה עם האחרים, שאין נשותיהן שם, מכיון שהיא לא תזנה מפני בעלה, גם חברתה לא תזנה, מפני שהיא מפחדת שמא היא ובעלה יגלו סודה. (12) אנשים מבחוץ (בבית החיצון) ונשים מבפנים, אין חוששים משום יחוד (שהחיצונים אין להם דרך לפנים, ואם יכנס אחד מהם לפנים - ירגישו בזה חבריו), אנשים מבפנים ונשים מבחוץ, חוששין משום יחוד (שמא יצא אחד מהם וייתיחד עם הנשים). "במתניתא תנא איפכא" (אנשים בחוץ ונשים בפנים חוששין שמא יכנס האחד לפנים... אנשים בפנים ונשים בחוץ אין חוששין... ואם אחד מהם יוצא לבין הנשים אין זה יחוד, דמיסתפי (מפחד) שמא יצא אחד מהם אחריו שהרי דרך הפנימיים על החיצוניים. רש"י) והרי בנשים הרבה עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד. (13) נראה שרבינו מפרש דברי הגמרא, שהמדובר אם פירשה אשה לבין האנשים או איש לבין הנשים, אבל מותר שיתאספו אנשים הרבה בחדר אחד ונשים בחדר הסמוך לו, אולם בסוכה נא: משמע קצת שלא כדעת רבינו. (14) "אמר אביי, השתא דאמר רב כהנא הכי, ותנא מתניתא איפכא - אנן נעביד לחומרא". (15) כלומר, "אף-על-פי שהיה ראוי להתיר לו יותר, משום דבעבדיתיה (בעבודתו) טריד, או משום שאינו יכול ליוזר, אפילו הכי אסור" (הרא"ש). ואף-על-פי שמתור הרביעי בהמה (למעלה פרק כא הלכה כ), מפני שעסוק במלאכתו, באשה חוששים יותר.

ט. מתר להתייחד עם שתי יבמות, או עם שתי צרות, או עם אשה ויחמותה, או עם אשה ובת בעלה, או עם אשה ובת חמותה; מפני ששונאות זו את זו, ואין מחפזות זו על זו. וכן מתר להתייחד עם אשה ויש עמה תינקה קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה; שאינה מוזהר בפניה, שהרי זו מגלה את סודה.

י. תינקה מבת שלש ולמטה ותינוק בן¹⁶ תשע ולמטה - מתר להתייחד עמהן; שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה, ואיש הראוי לביאה.

(16) בכת"י תימן: מבן.

יא. אנדרוגינוס¹⁷ אינו מתייחד עם הנשים¹⁸, ואם נתחיד - אין מפין אותו, מפני שהוא ספק. אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס¹⁹ ועם הטומטום.

(17) שיש בו זכרות ונקבות. ראה ביאורנו למעלה פרק א הלכה טו. (18) "דהוא מתאוה לאשה גמורה, לכן אסור להתייחד עם נשים". (19) "ואיש אינו מתאוה לספק אשה, לכן מותר להתייחד עם אנדרוגינוס". והגר"א מגיה דברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשֶׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֶן: (א) לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי בְּהֵמָה וְחִיָּה לְהַבְדִּיל בֵּין טִמְאָה לְטָהוֹרָה.¹ (ב) לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי הָעוֹף לְהַבְדִּיל בֵּין הַטִּמְאָה לְטָהוֹר.² (ג) לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי חֲגָבִים לְהַבְדִּיל בֵּין טִמְאָה לְטָהוֹר.³ (ד) לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי דְגָיִם לְהַבְדִּיל בֵּין טִמְאָה לְטָהוֹר.⁴ (ה) שְׁלֹא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחִיָּה טִמְאָה.⁵ (ו) שְׁלֹא לֶאֱכֹל עוֹף טִמְאָה.⁶ (ז) שְׁלֹא לֶאֱכֹל דְּגָיִם טִמְאִים.⁷ (ח) שְׁלֹא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף.⁸ (ט) שְׁלֹא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ.⁹ (י) שְׁלֹא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ.¹⁰ (יא) שְׁלֹא לֶאֱכֹל תוֹלַעַת הַפְּרוֹת כְּשֶׁתִּצָּא לְאוֹר.¹¹ (יב) שְׁלֹא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם.¹² (יג) שְׁלֹא לֶאֱכֹל נְבִלָה.¹³ (יד) שְׁלֹא לְהַנּוֹת בְּשׂוֹר הַנֶּסֶק.¹⁴ (טו) שְׁלֹא לֶאֱכֹל טְרֵפָה.¹⁵ (טז) שְׁלֹא לֶאֱכֹל אֶבֶר מִן הַחַי.¹⁶ (יז) שְׁלֹא לֶאֱכֹל דָּם.¹⁷ (יח) שְׁלֹא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טָהוֹרָה.¹⁸ (יט) שְׁלֹא לֶאֱכֹל גֵּיד הַנֶּשֶׂה.¹⁹ (כ) שְׁלֹא לֶאֱכֹל בֶּשָׂר בְּחֵלֶב.²⁰ (כא) שְׁלֹא לְבַשְׁלוֹ.²¹ (כב) שְׁלֹא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חֲדָשָׁה.²² (כג) שְׁלֹא לֶאֱכֹל קְלִי מִן הַחֲדָשׁ.²³ (כד) שְׁלֹא לֶאֱכֹל פְּרִמָּל מִן הַחֲדָשׁ.²⁴ (כה) שְׁלֹא לֶאֱכֹל עֲרֵלָה.²⁵ (כו) שְׁלֹא לֶאֱכֹל כְּלָאֵי הַפֶּרֶם.²⁶ (כז) שְׁלֹא לֶאֱכֹל טָבֵל.²⁷ (כח) שְׁלֹא לְשַׁתּוֹת יַיִן גֶּסֶךְ.²⁸

1) שנאמר (ויקרא יא, ב): זאת החיה אשר תאכלו, ודרשו בתורת כהנים פ' שמיני פרק ג ס' א-ב: "אותה באכילה, ואין בהמה טמאה באכילה. ולא הבא מכלל עשה - הריהו עשה". ולכן מצוה לבדוק ('ספר המצוות', עשה קמט. אולם לקמן בפ"א ה"א מוסר רבינו 'עשה' אחרת, היינו מה שנאמר (שם כ, כה) והבדלתם וגו', ראה שם הערה א. 2) שנאמר (דברים יד, א): כל צפור טהורה תאכלו, ומכאן שציפור טמאה אסורה באכילה, ולא הבא מכלל עשה - עשה (מגיד-משנה לקמן פ"ב ה"ד בשם 'ספרי', אולם ב'ספרי' שלפנינו, לא מצאנו זאת). 3) שנאמר (ויקרא יא, כא): את זה תאכלו מכל שרץ העוף, ומשמע אחרים לא תאכלו. 4) שנאמר (שם ט): את זה תאכלו מכל אשר במים. 5) שנאמר (שם ד): אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה. פסוק זה מדבר בבהמה וחיה בעלי סימן טהרה אחד, היינו: גמל, שפן, ארנבת, חזיר, ולמדנו בקל-וחומר את אלה שאין בהם סימן טהרה כלל (ראה לקמן פ"ב ה"א). 6) שנאמר, ואת אלה תשקצו מן העוף (ויקרא יא, ג). 7) שנאמר (שם יא): ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו. 8) שנאמר (דברים יד, יט): וכל שרץ העוף, טמא הוא לכם. 9) שנאמר (ויקרא יא, מא): וכל השרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא. 10) שנאמר (שם, מד): ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש. 11) שנאמר (שם, מב): לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. [במנין המצוות שבפתיחה ל'יד החזקה' הגירסא: כשיצא לארץ, וכן בכת"י תימן. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' יש ללמוד, שלהלכה אין הבדל בין שתי הגירסאות, ואם יצאו על הפרי (היינו לאויר) נקרא "יצאו לארץ"]. 12) שנאמר (שם, מג): אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ (לקמן פ"ב

וְנוֹתְנֵן זֶה עִם זֶה וְאִין דַּעְתָּם פְּנוּיָה לְשִׁמְעָה. שְׁדַעְתוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה אֶצֶל עֲרִיּוֹת, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ דָּבָר שֶׁשִּׁמְעָה - מוֹרָה לְהִקָּל. לְפִיכֵף אִין דוֹרְשִׁין אֶלָּא לְשִׁנָּיִם, כְּדֵי שִׁיחִיָּה הָאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּנְהָ דַעְתּוֹ וְיִודַע מַה שִּׁישְׁמַע מִן הַרֵב.

יח. אין לה דבר בכל התורה בלשון קשה לרב העם לפרש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו, וקבלו מצוה זו בתרעמת ובכיה; שְׁנָאֵמַר: בְּכַה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ - עַל עֶסְקֵי מַשְׁפַּחְתּוֹ.²⁶

(26) "שנאסר להם קרובות" (רש"י).

יט. ואמרו חכמים: גזל ועריות - נפשו של אדם מתאנה להן ומתמתנת. ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות. [ועוד] אמרו חכמים: רב - בגזל, מעוט - בעריות, והכל - באבק²⁷ לשון הרע.²⁸

27) כלומר, מעין לשון הרע כאבק שאינו עפר ממש. 28) "אבק לשון הרע כיצד? מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה, או שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה יהיה".

כ. לפיכך ראוי לו לאדם לכף יצרו בדבר זה, וליהרגיל עצמו בקדושה ובהתעוררות טהורה ובדעה נכונה, כדי להנצל מהן. ויזהר מן היחוד, שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם: הזהרו בי מפני בתי, הזהרו בי מפני בלתי. כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתפישו מדבר זה, ויתרחקו מן היחוד.

כא. וכן ינהג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים,²⁹ שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות. ולא ישב בלא אשה, שמנהג זה גורם לטהרה יתרה. גדולה מכל זאת אמרו³⁰: יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה; שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה. ובחכמה הוא אומר: אילת אהבים ויעלת חן, ידיה ירוף ככל עת, באהבתה תשגה תמיד.

29) דברי תאוה. 30) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה יט.

סלקו להו הלכות אסורי ביאה בסיעתא דשמיא

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצוות. ארבע מצוות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כסדר שנכתבו בתורה במקומם. ובמצוות "והבדלתם" לא נזכרו דגים וחגבים בפירושו. וראה לקמן הכ"ד.

ב. סימני בהמה וחייה ⁵ נַפְרָשׁוּ ⁶ בַּתּוֹרָה, ⁷ וְהֵם שְׁנֵי סִמְנֵינָי: מַפְרֶסֶת פְּרָסָה וּמַעֲלַת גְּרָה. עַד שְׂיִהְיוּ שְׁנֵיהֶם. וְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה ⁸ שֶׁהִיא מַעֲלַת גְּרָה - אֵין לָהּ שְׁנַיִם בְּלַחֵי הָעֲלִיּוֹן ⁹. וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַעֲלַת גְּרָה ¹⁰ - הָרִי הִיא מַפְרֶסֶת פְּרָסָה ¹¹, חוּץ מִן הַגְּמָל ¹². וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַפְרֶסֶת פְּרָסָה - הִיא ¹³ מַעֲלַת גְּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר ¹⁴.

(5) כלומר, סימני ההבדל בין בהמה וחייה טהורה לטהמה, אבל סימני ההבדל שבין בהמה לחיה, מבואר להלן (ה"י) "מפי השמועה הן". (6) לשון המשנה חולין נט, א. (7) ויקרא יא, ג. (8) הטהורים. (9) חולין, שם. (10) ואין לה שיניים בלחי העליון (מגיד-משנה). (11) ואין צריך לבדוק (מגיד-משנה). (12) ויקרא יא, ד. ואין לתמוה למה לא הזכיר רבינו השפן והארנבת, שגם הם מעלי גרה ואינם מפרסי פרסה (שם, ה"ו), כהשגת הראב"ד: כי רבינו מדבר במינים הטהורים, ועליהם אמר שאין להם שיניים למעלה, והשפן והארנבת שהם טמאים, אם כי מעלי גרה הם יש להם שיניים בלחי העליון, אבל הגמל הרך דומה לבהמות הטהורות שאין לו שיניים למעלה (מגיד-משנה). (13) בכת"י תימן: הרי היא. (14) שם, ז, א.

ג. לפיכך ¹⁵, הַמוֹצֵא בְּהֵמָה בְּמִדְבָּר וְאֵינוֹ מִפִּיָּהּ, וּמִצֵּאָהּ חֲתוּכָת הַפְּרִסוֹת ¹⁶ - בּוֹדֵק בְּפִיָּהּ ¹⁷: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעְלָה ¹⁸ - בְּיָדוֹעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה ¹⁹. וְהוּא שׁוֹפֵר גְּמָל ²⁰. מִצֵּא בְּהֵמָה שֶׁפִּיָּהּ חֲתוּךָ ²¹ - בּוֹדֵק ²² בְּפִרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה - טְהוֹרָה ²³. וְהוּא שׁוֹפֵר חֲזִיר ²⁴. מִצֵּא פִיָּהּ חֲתוּךָ וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת ²⁵ - בּוֹדֵק בָּהּ ²⁶ אַחַר שֶׁשְׁחַטָּה בְּכַנְפֵי הָעֵקֶץ ²⁷: אִם מִצֵּא בְּשָׂרָה שֶׁם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וְעָרְבָה ²⁸ - טְהוֹרָה. וְהוּא שׁוֹפֵר עֲרוּד ²⁹, שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ ³⁰ שְׁתֵּי וְעָרְבָה ³¹.

(15) מאחר שאנו יודעים שלשה הסימנים האלו: מעלה גרה, מפרסי פרסה ואין להם שיניים בלחי העליון. (16) ואין האפשרות לבדוק אם היא מפרסת פרסה. (17) חולין, שם. (18) בלחי העליון. (19) שהרי אם אין לה שיניים למעלה, כבר ברור שהיא מעלה גרה, כמבואר למעלה (ה"ב), ומאחר שהיא מעלה גרה, ידוע לנו גם שהיא מפרסת פרסה. (20) כמבואר למעלה (שם). (21) חולין, שם. לגמל רך אין שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה הערה ט. (22) ואין אפשר להכיר אם אין לה שיניים למעלה. (22) חולין, שם. (23) שהרי אם היא מפרסת פרסה, היא גם מעלה גרה, כמבואר בהלכה הקודמת. (24) חולין, שם. שהרי חזיר הוא מפרסי פרסה. (25) ואין לבדוקה לא כפה ולא ברגלים. (26) שם. (27) בקצות הזנב. (28) לאורך ולרוחב, "יש בשר שכשקורעין אותו נקרע שתי (לאורך), ויש שנקרע ערב (לרוחב)" רש"י. כלומר, שהבשר שבקצות הזנב, אם תקרעהו שתי - נקרע, ואם תקרעהו ערב - גם כן נקרע

(ה"ב). (13) שנאמר (דברים יד, כא): לא תאכלו כל נבלה. (14) שנאמר (שמות כא, כח): ולא יאכל את בשרו. (15) שנאמר (שם כב, ל): ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. (16) שנאמר (דברים יב, כג): ולא תאכל הנפש עם הבשר. (17) שנאמר (ויקרא ז, כו): וכל דם לא תאכלו. (18) שנאמר (שם, כג): כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. (19) שנאמר (בראשית לב, לג): לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. (20) שנאמר (שמות לד, כו): לא תבשל גדי בחלב אמו. (21) [אותו הלא-תעשה, ראה לקמן פ"ט ה"ב. כאן הקדים רבינו איסור אכילה לאיסור בישול, אולם ב'ספר המצוות', לא-תעשה קפ"קפז, הפך הסדר. והטעם, מפני שלקמן (שם) למד רבינו שני האיסורים מפסוק אחד. וב'ספר המצוות', שלומד איסור אכילה מ"לא תבשל" השני, מקדים איסור בישול, הנלמד מ"לא תבשל" הראשון]. (22) שנאמר (ויקרא כג, יד): ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. (23-24) מאותו הפסוק שבהערה הקודמת. (25) שנאמר (שם יט, כג): ערלים לא יאכלו. (26) שנאמר (דברים כב, ט): פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. ו"פן" משמעותה 'לא תעשה'. (27) שנאמר (ויקרא כב, טו): ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'. (28) שנאמר (דברים לב, לח): אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכם.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר סימני בהמה חיה ועוף [דג] וחגב; דג טהור שנמצא במעי דג טמא או איפכא; היוצא מן הטמא - טמא.

א. מצות עשה לידע ² הַסִּמְנֵינָי שֶׁמִּבְדִּילִין בֵּין בְּיַן בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָגִים וְחַגְבִּים שֶׁמִּתֵּר לְאָכְלָן ³ וּבֵין שְׂאִין מִתֵּר לְאָכְלָן. שְׁנֵאמַר: וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטִמְאַהּ וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לְטָהוֹר ⁴. וְנֵאמַר: לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנְּאֻכָּלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל.

(2) גירסת ה'מגיד משנה' "לבדוק" שהרי המצוה אינה ידיעת הסימנים ולימודם, אלא הבדיקה של בעל-החי, כדי להבדיל בין הטמא ובין הטהור. רבינו בפתחתו להלכות אלו, מנה בדיקת כל מין מצוה בפני עצמה, ויצאו לו ארבע מצוות: בהמה וחייה, עוף, דגים, חגבים. וכן מנא ב'ספר המצוות' עשין קמט-קנב, במצוות-עשה של "והבדלתם וכו'". ובמצוה קמט הוא מבאר כוונת מצוות אלו: "שאנו נצטינו לדרוש סימנים אלה בכל בהמה וחייה, ואז מותר יהיה לאכלה, ודין זה הוא המצוה". (3) המצוה מוטלת על האדם כשהוא רוצה לאכול את בעל-החי, כמו 'עשה' של שחיטה שהאדם חייב בה רק אם הוא רוצה לאכול בשר. (4) רבינו סידר את מיני בעלי-החיים לא כפי שהם סדורים בתורה (ויקרא יא). סדר הכתוב הוא: בהמה וחייה, דגים, עוף, חגבים. והטעם, מפני שהסתמך כאן על הפסוק והבדלתם וכו' שבו נסמך עוף לבהמה, מנה עוף סמוך לבהמה, ולאחר מכן סידר דגים תחילה ואחר-כך חגבים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממין השור⁴⁷. וְכָל הַעֲשָׂרָה מִיָּנִין וּמִיָּנִיהֶם - מַעֲלָה גְרָה וּמִפְּרִיס פְּרֹסָה. לְפִיכָף, מִי שֶׁהוּא מִפְּיָן - אֵינוֹ צָרִיף לְבָדֵק לֹא בַּפֶּה⁴⁸ וְלֹא בְּרַגְלָיִם⁴⁹.

44 שם פ, א. 45 דברים יד, ד-ה. 46 מין מיוחד בבקר המצטיין בגדלו ובשמנו. [אין אנו בקיאים בשמות הבהמות והחיות, ואין לסמוך על תוצאות החקירות המדעיות, כי מושגות הן על יסודות רעועים והשערות, ויש לסמוך על המסורת שבידינו מה מותר ומה אסור, כמו בעופות]. 47 ראה 'מגיד משנה', 'כסף משנה' ו'לחם משנה'. 48 אם יש לה שנייים בלחי העליון, כמבואר למעלה ה"ג. 49 אם היא מפריסה פרסה, כמבואר למעלה שם.

ט. אף על פי שפָּלֵן מִתְּרִין בַּאֲכִילָה, צָרִיכִין אֲנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחֵיה טְהוֹרָה. שֶׁחֵיה - חֲלֵבָה מִתְּרִין⁵⁰, וְדָמָה טְעוֹן פְּסוּי⁵¹; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה⁵² - חֲלֵבָה בְּכֵרֶת⁵³, וְאֵין דָּמָה טְעוֹן פְּסוּי⁵⁴.

50 חולין נט, ב. 51 "מצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה" ("פ"ד מהל' שחיטה ה"א). 52 אבל על חלב של בהמה טמאה אינו חייב כרת, כמבואר להלן פ"ז ה"א. 53 ויקרא ז, כה. 54 שכיסוי הדם אינו אלא בחיה ועוף ולא בבהמה.

י. וְסִימְנֵי חֵיה - מִפֵּי הַשְּׂמוּעָה⁵⁵ הֵן: כָּל מִין שֶׁהוּא מִפְּרִיס פְּרֹסָה וּמַעֲלָה גְרָה וְיֵשׁ לוֹ קַרְנִים⁵⁶ מִפְּצֻלוֹת⁵⁷, כְּגוֹן הָאֵיל - הֲרִי זֶה חֵיה טְהוֹרָה בּוֹדָאִי; וְכָל שְׂאֵין קַרְנָיו מִפְּצֻלוֹת, אִם הֵיוּ קַרְנָיו כְּרוֹכוֹת⁵⁸ כְּקַרְנֵי הַשּׁוֹר, וְחֲרוֹקוֹת⁵⁹ כְּקַרְנֵי הַעֲזִי, וְיֵהִיה הַחֵרֶק מִבְּלַע בֶּהֱן, וְהַדּוּרוֹת⁶⁰ כְּקַרְנֵי הַצֶּבִי - הֲרִי זֶה חֵיה טְהוֹרָה. וּבְלֶבֶד שִׁיחֵיה בְּקַרְנִים שְׁלֹשָׁה⁶¹ סִימְנֵין אֵלוֹ: כְּרוֹכוֹת, חֲרוֹקוֹת וְהַדּוּרוֹת.

55 "דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה" ("פ"א מהל' ממרים ה"ב). 56 חולין נט, א. 57 שהרבה פיצולין יוצאין מהן (רמ"א י"ד, ס" פ). 58 עקומות ומעוותות (פירוש המשנה לרבינו). 59 "מעוותים ומפותלים כמו נפתל, דבר עגול שאין לו שפה חדה" (פירוש המשנה לרבינו). 60 עגולות, לשון המקרא "והדורים אישר" (ישעיה מה, ב). 61 כלומר, ואם חסר סימן אחד - אין זו ודאי חיה.

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִין שְׂאֵינוֹ מִפִּירוֹ; אֲבָל שְׂבָעָה מִיָּנִי חֵיה הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, אִם הֵיה מִפִּיר אוֹתָן, אֲפֹלוֹ לֹא מִצָּא לוֹ קַרְנִים - הֲרִי זֶה אוֹכֵל חֲלֵבוֹ, וְחֵיב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.

יב. שוֹר הֶבֶר - מִין בְּהֵמָה הוּא⁶². וְהַקָּרֶשׁ⁶³, אֵף עַל פֵּי⁶⁴ שְׂאֵין לוֹ אֵלָא קַרְן אַחַת - הֲרִי הוּא חֵיה. וְכָל שִׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ אִם הוּא מִין חֵיה אוֹ מִין בְּהֵמָה - חֲלֵבוֹ אֲסוּר⁶⁵, וְאֵין לוֹקִיץ⁶⁶ עָלָיו, וּמִכְסִין אֵת דָּמוֹ⁶⁷.

(מ'עדני יום טוב' להרא"ש, שם). ורבינו גרשום מפרש: דמצד אחד הבשר נקרע בשתי, ומצד אחר נקרע בערב. (29 חמור הבר. 30) בכת"י תימן: מהלך שתי וערב. (31 חולין שם.

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂוִלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵף עַל פֵּי שְׂאֵינוֹ מִפְּרִיס פְּרֹסָה וְלֹא מַעֲלָה גְרָה, אֵלָא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דְּבָר - הֲרִי זֶה מִתְּרִין בַּאֲכִילָה³². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁוְלְדָה לְפָנָיו; אֲבָל אִם הֵנִיחַ פְּרָה מַעֲבֵרֶת בְּעֵדְרוֹ, וְכֹא וּמִצָּא כְּמִין חֲזִיר כְּרוּף אַחֲרֶיהָ, אֵף עַל פֵּי שֶׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה - הֲרִי זֶה סָפֵק, וְאֲסוּר בַּאֲכִילָה³³; שְׂמָא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלַד, וְנִכְרַף אַחַר הַטְּהוֹרָה.

(32 בכורות ה, ב. 33 שם כד, א.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שְׂוִלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֵף עַל פֵּי שֶׁהוּא מִפְּרִיס פְּרֹסָה וּמַעֲלָה גְרָה, וְהֲרִי הוּא כְּמִין שוֹר לְכָל דְּבָר אוֹ כְּמִין שֶׁה - הֲרִי זֶה אֲסוּר בַּאֲכִילָה³⁴. שֶׁהַגְּדֹל³⁵ מִן הַטְּמֵאָה - טְמֵא, וּמִן הַטְּהוֹרָה - טְהוֹר. (לְפִיכָף)³⁶ דָּג טְמֵא שְׂנַמְצָא³⁷ בְּמַעֲי דָּג טְהוֹר - אֲסוּר³⁸, וְדָג טְהוֹר הַנְּמַצָּא בְּמַעֲי דָּג טְמֵא - מִתְּרִין³⁹; לְפִי שְׂאֵין גְּדוּלָיו, אֵלָא בְּלַעוֹ.

34 שם ה, ב. 35 במשנה שם כתוב: "שהיוצא", ורבינו שינה הלשון וכתב "שהגדול", להשמיענו שהגידול בלבד קובע ולא הגוף שבו נמצא או שממנו יצא. 36 כלומר, מכיון שתלוי בגידול ולא בגוף שבו נמצא. 37 ואפילו כשלא ראינו שבלעו (ביאורי הגר"א י"ד, ס" פג, סקל"א). 38 שם ז, ב. 39 שם.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂוִלְדָה אוֹ שְׂנַמְצָא בַּה בְּרִיה שִׁישׁ לָהּ שְׂתִי⁴⁰ גִּבִּין וּשְׂתִי שְׂדָרוֹת - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה⁴¹. וְזוֹ הִיא הַשְּׂסוּעָה שְׂנַאֲסָרָה בַּתּוֹרָה, שְׂנַאֲמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגְּרָה וּמִמִּפְּרִיסֵי הַפְּרֹסָה הַשְּׂסוּעָה. פְּלוֹמַר: בְּרִיה שְׂוִלְדָה שְׂסוּעָה לְשִׁתִּי בְּהֵמוֹת.

40 בכת"י תימן, ובדפוס רומי: שני. ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א. 41 נדה כד, א.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שְׂנַמְצָא בַּה דְּמוֹת עוֹף, אֵף עַל פֵּי שֶׁהוּא עוֹף טְהוֹר - הֲרִי זֶה אֲסוּר בַּאֲכִילָה⁴². לֹא הִתַּר מִן⁴³ הַנְּמַצָּא בְּבֵהמָה אֵלָא מִה שִׁישׁ לוֹ פְּרֹסָה.

42 חולין סט, א. 43 בכת"י תימן: "מין", וכן גורס ה'מגיד משנה'.

ח. אֵין לָךְ כָּל כָּל בְּהֵמָה וְחֵיה שְׂבָעוּלָם שְׂמִתָּר בַּאֲכִילָה חוּץ מַעֲשֵׂרֶת הַמֵּינִין⁴⁴ הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה⁴⁵. שְׂלֹשָׁה מִיָּנִי בְּהֵמָה, וְהֵם: שוֹר, שֶׁה, וְעֲזִי; וְשְׂבָעָה מִיָּנִי חֵיה: אֵיל, וְצִבִי, וְיַחֲמוֹר, וְאָקוּ, וְדִישָׁן, וְתֵאוּ, וְזִמְר. הֵם וּמִיָּנִיהֶן. כְּגוֹן שוֹר הֶבֶר וְהַמְּרִיא⁴⁶, שֶׁהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. מי שְׁאִינוּ מִפִּירְךָ⁹⁷ וְאִינוּ יוֹדְעֵי שְׁמוֹתֵיהֶן - בּוֹדֵק בְּסִימָנֵי אֱלֹהֵי שְׁתַּנְּנוּ חֻכְמֵיהֶם⁹⁸: כָּל עוֹף שֶׁהוּא דוֹרֵס⁹⁹ וְאוֹכֵל - בְּיָדוֹעַ¹⁰⁰ שֶׁהוּא מְאֹלֵה הַמִּינִין¹⁰¹, וְטָמֵא¹⁰²; וְשֶׁאִינוּ דוֹרֵס וְאוֹכֵל, אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד¹⁰³ מִשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי אֱלֹהֵי - הָרִי זֶה עוֹף טְהוֹר. וְאֵלֹהֵי הַן: אֲצַבֵּעַ יְתֵרָה¹⁰⁴, אוֹ זָפֵק¹⁰⁵, וְהִיא הַמְרָאָה¹⁰⁶, אוֹ שְׁהִיָּה קֶרְקֶבֶן¹⁰⁷ נִקְלָף¹⁰⁸ בְּיָד¹⁰⁹.

97) ששני הדברים צריכין: לידע את שמותיהן וגם להכירן (שם בגמרא). 98) שם נט, א. ודף סא, א. 99) "שיתן ידו על הדבר שהוא אוכל ואחר-כך אוכל ממנו, וכן עושים כל בעלי-חיים שהם טורפים" (פירוש המשנה לרבינו). ראה 'מגיד משנה'. 100) שם נט, א. "כל עוף הדורס - טמא". 101) הנזכרים למעלה הי"ד. 102) ואפילו אם יש לו סימני טהרה. 103) שם סב, א. 104) "אצבע הגבוה שאחורי האצבעות" (רש"י, שם). "ואף-על-פי שברוב העופות היא, קרי לה יתירה לפי שאינה בסדר אצבעות חברותיה. ואחרים פירשו: שהאצבע שלפניו גדולה ויתרה מחברותיה, קרויה אצבע יתרה" (הר"ן). 105) "כיס שהאוכל נקבץ שם" (לפני שהוא מגיע לקורקבן, רש"י). "והוא לעוף במקום האסטומכא לאדם" (פירוש המשנה לרבינו). 106) הכתובה בתורה (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו". 107) קיבת העופות. "ויש בתוכו כיס מקיף על המאכל שבא אליו" (פירוש המשנה לרבינו). 108) כלומר, הכיס שבתוך הקורקבן נקלף. 109) שם סב, ב.

יז. לְפִי שְׁאִין בְּכָל אֱלֹהֵי הַמִּינֵי הָאֲסוּרִין מִן שְׁאִינוּ דוֹרֵס וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי אֱלֹהֵי חוּץ מִפִּירְס וְעִזְנִיָּה, וּפִירְס וְעִזְנִיָּה אֵינָן מְצוּיִין בִּישׁוּב¹¹⁰, אֲלֵא בְּמִדְבָּרוֹת אֵיזִי הַיָּם הַרְחֹקוֹת עַד מְאֹד, שֶׁהֵן סוּף הַיָּשׁוּב.

(110) שם.

יח. הִיָּה הַקֶּרְקֶבֶן נִקְלָף בְּסִפְכֵי וְאִינוּ נִקְלָף בְּיָד, וְאִין בּוֹ סִימָן אֶחָד¹¹¹, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ דוֹרֵס¹¹² - הָרִי זֶה סִפְכֵי¹¹³. הִיָּה חֹזֵק וְדָבֵק, וְהִנְיָחוּ בְּשִׁמְשׁ וְנִתְרַפָּה וְנִקְלָף בְּיָד - הָרִי זֶה מִתְרַפָּה¹¹⁴.

111) שאם היה בו סימן אחר, הרי הוא עוף טהור, כמבואר למעלה הט"ז. 112) שאם הוא דורס, הרי זה עוף טמא ודאי, כמבואר למעלה (שם). 113) שם סב, ב. 114) שם.

יט. אָמְרוּ הַגְּאוֹנִים: שְׁמִסְרַת הִיא בִּידֵיהֶם, שְׁאִין מוֹרִין לְהַתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֲלֵא אִם הִיָּה אוֹתוֹ סִימָן שְׁיִקְלָף קֶרְקֶבֶן בְּיָד; אֲבָל אִם אִינוּ נִקְלָף בְּיָד, אִף עַל פִּי שְׁאִישׁ לוֹ זָפֵק אוֹ אֲצַבֵּעַ יְתֵרָה - מְעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

כ. כָּל עוֹף שְׁחוּלָק אֶת רִגְלָיו¹¹⁵ כְּשִׁמוֹתֵיהֶן לוֹ חוּט שְׁתִּים לְכָאן וּשְׁתִּים לְכָאן, אוֹ שְׁקוֹלֵט מִן הָאֵוִיר

62) כלאים פ"ה, מ"ו. ואף שהוא גדל במדבר וטבעו כחיה, נחשב הוא למין בהמה, מפני שהוא בא מישוב וברח למדבר ('ירושלמי' שם, ה"ד). 63) חולין נט, ב. 64) וכל החיות הטהורות יש להן שתי קרנים. 65) שמא מין בהמה הוא. 66) שאולי מין חיה הוא, ואין לוקין על הספק. 67) מספק, כחיה.

יג. כְּלָאִים הַבָּא מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חֵיה טְהוֹרָה - הוּא הַנְּקִרָא כּוּיָה⁶⁸. חֵלְבוֹ אֲסוּר⁶⁹, וְאִין לּוֹקִין עֲלֵיו⁷⁰, וּמְכַסִּין אֶת דְּמוּ⁷¹. וְאִין מִין טָמֵא מִתְעַבֵּר⁷² מִמִּין טְהוֹר כְּלָל⁷³.

68) שם פ, א. 69) כבהמה (הל' ביכורים פ"ב, ה"י). 70) שם. 71) חולין פג, ב. 72) בכורות ז, א. 73) וגם מין טהור אינו מתעבר ממיין הטמא, כמבואר שם בגמרא.

יד. סִימָנֵי עוֹף טְהוֹר לֹא נִתְפָּרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה⁷⁴, אֲלֵא מְנַה⁷⁵ מְנִין טָמֵאִים בְּלִבָּד, וּשְׁאָר מִינֵי הָעוֹף - מִתְרַיִן⁷⁶. וְהַמִּינֵי הָאֲסוּרִין אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים הֵן⁷⁷, וְאֵלֹהֵי הַן: (א) נֶשֶׁר. (ב) פִּרְס. (ג) עִזְנִיָּה. (ד) דְּאָה. וְהִיא⁷⁸ הָרָאָה הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה⁷⁹. (ה) אֵיָה. וְהִיא⁸⁰ הַדִּיָּה הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה⁸¹. (ו) מִין הָאֵיָה. שְׁפָן כְּתוּב בָּהּ⁸²: לְמִינָהּ, מִכָּל שֶׁהוּא⁸³ שְׁנֵי מִינֵי. (ז) עוֹרֵב. (ח) זְרִיר. שְׁפָן נֶאֱמַר בְּעוֹרֵב⁸⁴: לְמִינוֹ - לְהִבִּיא אֶת הַזְּרִיר⁸⁵. (ט) יַעֲנָה. (י) תַּחְמָס. (יא) שַׁחַף. (יב) גִּין. (יג) וְשִׁרְנָקָא, וְהוּא מִין הַגִּין⁸⁶. שְׁפָן כְּתוּב בּוֹ: לְמִינָהּ⁸⁷. (יד) פּוֹס. (טו) שֶׁלֶף. (טז) יַנְשׁוּף. (יז) תַּנְשַׁמָּת. (יח) קָאֵת. (יט) רַחְמָה. (כ) חִסְדָּה. (כא) הָאֲנָפָה. (כב) מִין הָאֲנָפָה⁸⁸. שְׁפָן נֶאֱמַר בָּהּ: לְמִינָהּ⁸⁹. (כג) הַדּוּכִיפַת. (כד) הָעֵטְלָף.

74) חולין נט, א. 75) ויקרא יא, יג-יט; דברים יד, יב-יח. 76) חולין סג, ב. 77) שם. 78) שם. 79) דברים יד, יג. 80) חולין, שם. 81) דברים, שם. 82) ויקרא יא, יג. 83) בכת"י תימן: "שהן", וכן בסמ"ג. 84) שם, טו. 85) חולין סב, א. 86) שם סג, א. 87) ויקרא, שם, טז. 88) חולין, שם. 89) ויקרא, שם, יט.

טו. כָּל מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינֵי אֱלֹהֵי וּבְשִׁמוֹתֵיהֶן - הָרִי זֶה אוֹכֵל עוֹף שְׁאִינוּ מֵהֶם, וְאִינוּ צָרִיךְ בְּדִיקָה⁹⁰. וְעוֹף טְהוֹר⁹¹ נֶאֱכָל בְּמִסְרַת⁹². וְהוּא⁹³ שְׁיִהִיָּה דָבָר פָּשוּט בְּאוֹתוֹ מְקוּם שְׁזָה עוֹף טְהוֹר. וְנֶאֱמָן צִיד לְיוֹמָר: עוֹף זֶה הַתִּיר לִי רַבִּי הַצִּיד. וְהוּא שְׁיִחַזֵּק⁹⁴ אוֹתוֹ צִיד⁹⁵ שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינֵי אֱלֹהֵי וּבְשִׁמוֹתֵיהֶן⁹⁶.

90) בסימנים המפורשים להלן (בהלכה הסמוכה). 91) חולין, שם, ב. 92) ואינו צריך בדיקה. 93) "כלומר, שאם קיבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור שאין לפקפק עליו כלל ואין צריך לבדוק" (ה'חינוך' מצוה קנז). 94) בכת"י תימן: שהחזק. 95) כלומר, הרב שהתיר לו (ש"ך, י"ד, סי' פב). 96) חולין, שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש כ"ג סיון - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כג. מי שאין לו עכשיו כנפים או פְרָעִים, או שאין לו כנפים החופין¹³³ את רבו, ועתיד לגדל אותן אחר זמן פשיגדיל - הרי זה מתר¹³⁴ מצתה¹³⁵.

133) בכת"י תימן: החופות. 134) שם סה, א. 135) כלומר, ואפילו שעכשיו אין לו הסימנין.

כד. ובדגים¹³⁶ שני סימנין: סנפיר וקשקשת¹³⁷. וסנפיר הוא שפורה בו¹³⁸, וקשקשת היא הדבוקה¹³⁹ בכל גופו. וכל שיש לו קשקשת - יש לו סנפיר¹⁴⁰. אין לו עכשיו וכשיגדיל יהיה לו, או שיש לו קשקשת כשהוא בים וכשיעלה ישיר קשקשיו - הרי זה מתר¹⁴¹. ומי שאין לו קשקשים החופין את כלו - מתר. אפלו אין בו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת¹⁴² - הרי זה מתר¹⁴³.

136) רבינו שינה כאן את הסדר, והקדים חגבים לדגים כפי שהם סדורים במשנה חולין נט, ששם מקור הדינים שבהלכה זו. 137) ויקרא יא, ט. 138) חולין, שם. 139) במשנה: "קשקשין הקבועים בו". ורבינו כתב: "הדבוקה" במקום "הקבועה", ללמדנו שהקשקשת אינה קבועה בגוף, שהרי היא נקלפת ביד או בכלי, אבל אם היא קבועה שאינה נקלפת מעור הדג, אינה קשקשת (מגיד-משנה). 140) נדה נא, ב. 141) עבודה זרה לט, א. 142) בכת"י תימן: אחד. 143) 'ספרא' שמיני, פרשה ג.

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

פָּרָק שְׁנַיִ

1) יבאר האוכל מבהמה חיה ועוף הטמאים או מבשר אדם; ודין שמונה שרצים האמורים בתורה; ותולעים הנמצאים בפירות או במים; ודין רסק נמלות והביא אחת שלימה וצירפה לאלו.

א. מִפְּלֵל שְׁנֵאמַר²: וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פִרְסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פִרְסוֹת מֵעֶלְת גְּרָה, שׁוֹמְעֵי אָנִי שְׂפָל שְׂאִינָה מֵעֶלְת גְּרָה וּמִפְּרִסְתָּ פִרְסָה - אֲסוּרָה. וְלֹא הֵבֵא מִפְּלֵל עֲשָׂה⁴ - עֲשָׂה הוּא⁵. וּבִגְמָל וּבַחֲזִיר וּבְאַרְנַבְתָּ וּבְשִׁפְזָן נֵאמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֲלֵי הַגְּרָה וּמִמִּפְרִיֵי הַפִּרְסָה וּגְוָמָר. הֲרִי לְמַדְתָּ שֶׁהֵן פְּלֵא תַעֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בֵּהֵן סִימָן אֶחָד. וְכָל שִׁפְזָן שְׂאָר בְּהֵמָה טִמְאָה וְחִיָּה טִמְאָה, שְׂאִין בָּהּ סִימָן פְּלֵל⁶, שְׂאִסוּר אֲכִילָתָם פְּלֵא תַעֲשֶׂה, יִתַּר עַל עֲשֵׂה הֵבֵא מִפְּלֵל אֶתְּהָ תֹאכְלוּ.

2) ביטוי שגור במשנה ובברייתא. כלומר, זה שאומר הכתוב. 3) מבין אני, כלומר, מכאן אני לומד. 4) מאחר שכתוב: "לעשות כך" אנו מבינים שרצון התורה הוא שלא לעשות אחרת, אף שלא נכתב במפורש לא לעשות, וזהו "לאו הבא מכלל עשה", כלומר, שהלאו נלמד מסגנון הפסוק הנכתב בלשון עשה. 5) ואם עשה לא כציווי התורה הוא עובר על עשה. 6) שאינן מפורשות בתורה.

וְאוֹכֵל פְּאֹוֹר - הֲרִי זֶה דוֹרֵס, וְטִמְאָה¹¹⁶. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמָאִים וְנִדְמָה לָהֶם - הֲרִי זֶה טִמְאָה¹¹⁷.

115) "וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק, ונותן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהן" (פירוש המשנה לרבינו). 116) שם סה, א. 117) שם.

כא. וּמִינֵי חֲגָבִים שֶׁהַתִּירָה תוֹרָה¹¹⁸ - שְׁמוֹנָה, וְאֵלוּ הֵן: (א) חֲגָב¹¹⁹. (ב) מִין חֲגָב, וְהוּא הַרְזִינִית¹²⁰. (ג) חֲרָגָל. (ד) וּמִין חֲרָגָל, וְהוּא עֲרֻצוּבִיא¹²¹. (ה) אֲרָבָה. (ו) וּמִין אֲרָבָה, וְהִיא צִפְרֶת¹²² פְּרָמִים¹²³. (ז) סִלְעָם. (ח) וּמִין סִלְעָם, וְהִיא יוֹחֲנָא יְרוּשְׁלָמִית¹²⁴.

118) ויקרא יא, כב. 119) רבינו שינה מסדר המקרא, שהוא: ארבה, סלעם, חרגול, חגב. מפני ש"חגב" הוא שם הכולל לכל החגבים הטהורים, ומסימני טהרה: ששמו יהא חגב, כמבואר להלן בסוף הכ"ב, לכן הזכיר רבינו את ה"חגב" בראשונה. ומכיון שבתורה כתוב חרגול על-יד חגב, סמכו רבינו למין החגב, ואחרי מין החרגול חזר רבינו לסדר המקרא: ארבה וסלעם. 120) שם. 121) שם. 122) שם. 123) המצויה אצל דקלים צעירים (שבת צ:). 124) חולין, שם.

כב. מִי שֶׁהוּא בָּקִי בִּהְיוֹן וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן - אוֹכֵל. וְהַצִּיד נֵאמָן עֲלֵיהֶן, פְּעוּף¹²⁵. וּמִי שְׂאִינוּ בָּקִי בִּהְיוֹן - בּוֹדֵק בְּסִימָנָיו. וְשִׁלְשָׁה¹²⁶ סִימָנָיו יֵשׁ בֵּהֶן: פֶּל שֵׁשׁ לֹא¹²⁷ אֲרָבֵעַ רְגָלִים, וְאֲרָבֵעַ כְּנָפַיִם שְׁחוּפוֹת¹²⁸ רַב אֲרָף גּוּפוֹ וְרַב הֶקֶף גּוּפוֹ¹²⁹, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי פְרָעִים¹³⁰ לְנִתְרָ בָּהֶם - הֲרִי זֶה מִין טְהוֹר. וְאֵף עַל פִּי¹³¹ שְׂרָאשׁוּ אֲרָף וְיֵשׁ לוֹ זָנָב, אִם הָיָה שְׁמוֹ חֲגָב¹³² - טְהוֹר.

125) כמבואר למעלה הט"ו. 126) רבינו מנה את שניהם: ארבע כנפים וחופות רוב אורך גופו - לסימן אחד, וממילא הם שלשה סימנים. אולם, הגמרא (שם טו.) מונה לשני סימנים והרי הם ארבעה (לחס-משנה). ונימוקו של רבינו הוא: שהמשנה הפסיקה בין הארבע כנפים לכנפיו חופין את רובו, בסימן של קסוליים (הכרעים). וממילא הם מחולקים לשנים, אולם רבינו חשיב ה"כרעים" בסוף - וטעמו לזה יבואר להלן (אות קכב) - לכן כללם לסימן אחד. 127) בכת"י תימן: לו, וכן במשנה. 128) ואף-על-פי שבמשנה כתוב הסימן של הכרעים לפני הסימן של החופות את רוב אורך גופו, שינה רבינו את הסדר, שלא נבוא לטעות ולומר שגם הכרעים צריכות להיות חופות רוב אורך הגוף, לכן כתב: "שחופות", אצל הכנפים, ללמדנו שרק הכנפים צריכות להיות חופות, אבל לא הכרעים ('בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' פה). 129) שם סה, א. 130) לשון המקרא (ויקרא יא, כא). 131) שכל שמונת המינים אין ראשם ארוך ואין להם זנב, וזה אפילו אם ראשו ארוך ויש לו זנב, הרי הוא מין טהור, כיון שיש לו כל שלושת הסימנים ושמו חגב. 132) שם סה, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חגבים לא נקראו בשם בשר. (18) בספר ויקרא לא נזכר לאו על שרץ העוף, אלא בספר דברים בלבד.

ו. האוכל פזית משרץ הארץ - לוקה, שנאמר: וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל. ואי זהו שרץ הארץ? כגון נחשים ועקרבים וחפושית ונדל¹⁹ וכיוצא בהן.

(19) בלשון הפסוק: מרבה רגלים.

ז. ושמנה שרצים האמורים בתורה, שהן: החלד והעכבר והצב והאנקה והפח והלטאה והחמט והתנשמת, האוכל מבשרם²⁰ פעדשה - לוקה. שיעור אכילתו פשיעור טמאתו. וכלם מצטרפין זה עם זה בכעדשה²¹.

(20) לאחר מיתתו. (21) שאם יש בין כולם ביחד כעדשה - האוכל מהם לוקה.

ח. במה דברים אמורים? בשאכל מהן אחר מיתתן²²; אבל החותף אבר מן החי מן אחד מהן ואכלו - אינו לוקה עליו עד שיהיה בו פזית בשר²³. וכלן מצטרפין לכזית. אבל אבר שלם מן השרץ אחר שמת - אינו לוקה עד שיהיה בו פעדשה.

(22) והטעם, שבמיתתן הם מטמאים לכן שיעור אכילתו כעדשה, משום שהוקשה לטומאה, אבל בחייהן אינם מטמאים ולפיכך שיעור אכילתם בכזית בכל איסורי אכילות שבתורה. (23) ואף על פי שאברים מטמאים בכל שהוא: "האברים אין להן שיעור אבר מן השרץ כברייתו", אין לוקין על אכילתו בכל שהוא, שלא אמרו "שיעור אכילתו כשיעור טומאתו" אלא בכעדשה, וזהו חידוש בשרץ, אבל טומאת האברים בכל שהוא, אינה נבדלת בשרצים משאר הטומאות, שכל הטומאות אבריהן מטמאין בכל שהן, אין אנו אומרים באברים שיעור אכילתו כשיעור טומאתו, והשיעור בכעדשה, גם באברים שלמים בעינו עומד. ולמה בכעדשה ולא בכזית? מפני שאין מתקבל על הדעת, שאבר שלם שיעורו גדול יותר מחתיכת אבר.

ט. דם שמנה שרצים ובשרן - מצטרף לכעדשה. והוא שיהיה הדם מחבר לבשר. וכן דם הנחש²⁴ מצטרף לבשרו לכזית ולוקה עליו. לפי שאין בשרו חלוק מדמו. ואף על פי שאינו מטמא. וכן כל כיוצא בו משאר שרצים שאינן מטמאין²⁵.

(24) שהוא מן השרצים ששיעורם בכזית. (25) "ואין לך בכל השרצים מה שמטמא במותו חוץ משמנת המינין המפורשין בתורה". אבל אסורים באכילה ושיעורם בכזית, ואין דמן חלוק מבשרן ולפיכך מצטרפין.

י. דם שרצים שפרש, וכנסו ואכלו - לוקה עליו בכזית²⁶. והוא שיתרו בו משום אוכל שרץ; אבל אם התרו בו משום אוכל דם - פטור²⁷, שאין תיבין אלא על דם בהמה חיה ועוף.

ב. לפיכך, כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה פזית - לוקה⁷ מן התורה. בין שאכל מן הבשר בין שאכל מן החלב⁸. לא חלק הכתוב בטמאים בין בשרם לחלבם.

(7) "כל השיעורין כולן בכזית". (8) כלומר, רק משום לאו של בשר בהמה טמאה, אבל לא משום אכילת חלב.

ג. האדם, אף על פי שנאמר בו: ויהי האדם לנפש חיה⁹ - אינו מפלל מיני חיה בעלת פרסה¹⁰, לפיכך¹¹ אינו¹² בלא תעשה. האוכל מבשר האדם או מחלבו, בין מן החי בין מן המת - אינו לוקה¹³, אבל אסור הוא פעשה; שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן: זאת החיה אשר תאכלו¹⁴, היא כל שהיא חוץ מהן¹⁵ - לא תאכלו, ולא תאכלו הפלל עשה - עשה.

(9) ואין בו סימני טהרה, אף על פי כן אין בשרו בלא תעשה של "את זה לא תאכלו". (10) והתורה כתבה: אך את זה לא תאכלו וג' ומפריסי הפרסה. (11) כלומר, מפני שהמין שאינו בעל פרסה אינו בכלל פרסה זו. (12) האדם. (13) וגם משום בשר מן החי אינו חייב, שזה אינו אלא בבהמה, חיה ועוף טהורים. וגם איסור נבלה אינו אלא במינים טהורים. (14) ה"לאו הבא מכלל עשה" שיש בבשר אדם, אינו אותו שלמד ממנו למינים טמאים בראש הלכה א', כי מקרא זה מדבר בבעלי פרסה ואדם אינו מבעלי פרסה, כמו שכתב רבינו בראש הלכה זו, אלא העשה "זאת החיה אשר תאכלו" ואדם נקרא חיה כאמור למעלה. (15) אפילו לא מבעלי פרסה.

ד. האוכל פזית מבשר עוף טמא - לוקה מן התורה, שנאמר: ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו. והרי עבר על עשה, שנאמר: כל צפור טהרה תאכלו, היא טמאה - לא תאכלו. וכן האוכל פזית מדג¹⁶ טמא - לוקה, שנאמר: ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו. ועבר על עשה, שנאמר: כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו, מפלל שממי שאין לו סנפיר וקשקשת - לא יאכל. היא למדת, שכל האוכל דג טמא או בהמה וחיה טמאה או עוף טמא - בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה.

(16) רבינו לא הזכיר כאן "מבשר הדג", כמו בבהמה ובעוף, מפני שלא בכל מקום נקרא בשר הדג בשם בשר, בלשון בני אדם.

ה. חגב טמא - הרי הוא בכלל שרץ העוף, והאוכל פזית¹⁷ משרץ העוף - לוקה, שנאמר: כל¹⁸ שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו. ואי זהו שרץ העוף? כגון זבוב או יתוש וצרעה ודבורה וכיוצא בהן.

(17) גם כאן בחגב לא הזכיר רבינו מבשר שרץ העוף, כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש כ"ג סיון - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) הני תמרי דכדא (שהתליעו) לבתר תריסר ירחי שתא שריין (אחרי שעברו עליהן י"ב חודש - מותרין).

טז. פִּרְשׁוּ לְאֹוִיר וְלֹא נִגְעוּ לְאֶרֶץ³⁵, או שִׁפְרְשׁוּ מִקְצָתָן לְאֶרֶץ, או שִׁפְרְשׁוּ אַחַר שְׁמֵתוֹ, או שְׁנִמְצָאת תּוֹלַעַת עַל הַגְּרַעֲינָה מִכַּפְּנִים, או שִׁיִּצְאוּ מִתּוֹף הָאֶכָל לְתוֹף אֶכָל אַחַר - כָּל אֵלוֹ אֲסוּרִין מִסַּפֵּק, וְאִין לֹאִין עֲלֵיהֶן³⁶.

35) כלומר, שלפני שהגיעו לארץ קלטה בפיו לבולעה. 36) שאין מלקות בספק. וכל הדינים בהלכה זו נאמרו בהתליעו בתלוש, אבל אם התליעו במחובר פסק רבינו שאפילו לא פירשה התולעת - אסורה.

יז. תּוֹלַעַת³⁷ הַנִּמְצָאת בְּמַעֵי הַדָּגִים וּבְמַחַ שִׁפְרָאשׁ הַבְּהֵמָה³⁸ וְהַנִּמְצָאת בְּבִשְׂרָה³⁹ - אֲסוּרָה. אֶכָל דָּג מְלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ - הֲרִי תּוֹלַעַת שֶׁבּוּ מִתְּרֵת⁴⁰; שֶׁהֵן כְּפֻרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנִּעְקְרוּ מִן הָאֶרֶץ, שִׁמְתָר לְאֶכָלָן כִּלְוֹן כְּאֶחָת בְּתוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבְּפִלִים שֶׁהִשְׂרִיעוּ - הֲרִי אוֹתָן שִׁרְצִים מִתָּר לְשִׁתּוֹתָן עִם הַמַּיִם. שְׁנֵאֲמַר: וְכָל אֲשֶׁר לוֹ סִנְפִיר וְנִשְׁקָשֵׁת בְּמַיִם וּבְמַיִם וּבְנִחְלָיִם אִתָּם תֹּאכְלוּ. כְּלוֹמַר: בְּמַיִם וּבְמַיִם וּבְנִחְלָיִם הוּא שְׁאֵתָה אוֹכֵל אֶת שֵׁשׁ לוֹ וְאִין אֵתָה אוֹכֵל אֶת שְׁאִין לוֹ; אֶכָל בְּכָלִים, בֵּין שֵׁשׁ לוֹ בֵּין שְׁאִין לוֹ - מִתָּר.

37) "קוקיאני אסיר", כלומר תולעים. ואסורים מפני שאינם מתהווים ממנו אלא נכנסו לו דרך נחיריו מן החוץ. 38) שבוודאי דרך הנחיריים נכנסה. 39) מפני שנתהוו בבשר אחר מיתה, ואסורות מפני שבהמה ניתרת באכילה בשחיטה וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור כיוון שאי אפשר לו בשחיטה. 40) אם התולעת עודנה מחוברת בהם, אבל אם פירשה מהחתיכה - אסורה.

יח. שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בְּבוֹרוֹת וּבְשִׂיחִין וּבְמַעְרוֹת, הוֹאִיל וְאִינָן מַיִם נוֹבְעִין וְהֲרִי הֵן עֲצוּרִים⁴¹ - הֲרִי הֵן כְּמַיִם שֶׁבְּפִלִים וּמִתָּר. וְשׁוֹחֵה וְשׁוֹתָה וְאִינוּ נִמְנָע, וְאִף עַל פִּי שְׁבוּלַע בְּשַׁעַת שְׁתִּיהָ מְאֹוֹתָן הַשְּׂרָצִים הַדְּקִים.

41) מכונסים. אבל אם אינם עצורים, כגון חרצים ונעיצין של מים הנמשכים, דינם כימים, אף על פי שאינם נובעין.

יט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא פִּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיתָן; אֶכָל אִם פִּרְשׁוּ הַשְּׂרֶץ, אִף עַל פִּי שֶׁחֲזַרו לְתוֹף הַכְּלִי או לְתוֹף הַבוֹר - אֲסוּר. פִּרְשׁ לְדַפְנֵי הַחֶבְתִּית וְחֲזַר וְנִפְל לְתוֹף הַמַּיִם או לְתוֹף הַשֶּׁכֶר - מִתְּרֵת⁴². וְכֵן אִם פִּרְשׁ לְדַפְנֵי הַבוֹר או הַמַּעְרָה וְחֲזַר לְמַיִם - מִתְּרֵת.

42) "היינו רביתי", כלומר כך הוא גדל, זה מקום גידולן, ודרכו לפרוש לדפני הכלי או הבור ולחזור למים ולפיכך אף על פי שפירש לדופן אין בכך כלום. ואם פירש לאחורי הכלי או על שפת הבור בחוץ, אסור שאינו מקום גידולו.

26) אפילו בשמונה שרצים ששעורן בכעדרה. 27) לא כרת ולא מלקות.

יא. כָּל הַשְּׂעוּרִין וּמִחֻלְקוֹתָם²⁸ - הִלְכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי.

28) כלומר, החילוקים שיש בשיעורים, כגון אלה שנאמרו למעלה: זה בכזית וזה בכעדרה.

יב. הָאוֹכֵל כְּזִית מִשְּׂרֶץ הַמַּיִם - לֹאִין מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאֲמַר: אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּכָל הַשְּׂרֶץ הַשְּׂרֶץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם; הֲרִי כָּלֵל בְּלֹא זֶה שְׂרֶץ הָאֶרֶץ וְשְׂרֶץ הָעוֹף וְשְׂרֶץ הַמַּיִם. אִי זֶהוּ שְׂרֶץ הַמַּיִם? אֵלוֹ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטָנוֹת, כְּמוֹ הַתּוֹלְעִים וְהַעֲלוּקָה שְׂבִמִּים, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת כִּיתָר, שֶׁהֵן חַיִּים הַיִּם. כָּלֵלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שְׂאִינוּ בְּעוֹרֵת הַדָּגִים, לֹא דָג טָמֵא וְלֹא דָג טָהוֹר, כְּגוֹן כָּלֵב הַמַּיִם וְהַדְּלֻפּוֹן²⁹ וְהַצְּפֹרֶדֶע וּבִיּוֹצָא בְהֵן.

29) "דגים יש ביים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג".

יג. אֵלוֹ הַמַּיִנִין שֶׁנִּבְרָאִין בְּאֲשְׁפוֹת וּבְגוּפֵי הַנְּבִלוֹת, כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלַעָה וּבִיּוֹצָא בְהֵן, שְׂאִינָן נִבְרָאִין מְזָכָר וּנְקֵבָה אֲלֵא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ וּבִיּוֹצָא בְהֵן - הֵן הַנִּבְרָאִין רוֹמֵשׁ עַל הָאֶרֶץ. וְהָאוֹכֵל מִהֵן כְּזִית - לֹאִין, שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּכָל הַשְּׂרֶץ הַרֹמֵשׁ עַל הָאֶרֶץ, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין פְּרִין וְרִבִּין. אֶכָל הַשְּׂרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאֶרֶץ הוּא שִׁפְרָה וְרִבָּה מְזָכָר וּנְקֵבָה.

יד. אֵלוֹ הַמַּיִנִין הַנִּבְרָאִין בְּפֻרוֹת וּבְמִאֲכָלוֹת: אִם פִּרְשׁוּ וְיִצְאוּ לְאֶרֶץ³⁰, אִף עַל פִּי שֶׁחֲזַרו לְתוֹף הָאֶכָל, מִי שְׂאֵכֵל מִהֵן כְּזִית - לֹאִין; שְׁנֵאֲמַר: לְכָל הַשְּׂרֶץ הַשְּׂרֶץ עַל הָאֶרֶץ - לְאֲסוּר אֵלוֹ שִׁפְרְשׁוּ לְאֶרֶץ. אֶכָל אִם לֹא פִּרְשׁוּ - מִתָּר לְאֶכָל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.

30) לא דווקא "לארץ", הוא הדין אם עלתה וריחשה על הפרי.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִתְלִיעַ הָאֶכָל אַחַר שֶׁנִּעְקַר מִן הָאֶרֶץ; אֶכָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא מִחֻבֵּר - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאֵלוֹ פִּרְשָׁה לְאֶרֶץ, שֶׁעַל הָאֶרֶץ נִבְרָאת, וְלוֹקִין עֲלֵיהֶן³¹. וְאִם סַפֵּק - אֲסוּרָה³². לְפִיכָּה, כָּל מִינֵי פְרוֹת שֶׁדָּרְכָן לְהִתְלִיעַ בְּשִׂיהֵן מִחֻבְרִין - לֹא יֵאָכֵל עַד שֶׁיִּבְדַּק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שְׂמֵא יֵשׁ בוֹ תּוֹלַעַת³³. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שֶׁנִּעְקַר שְׁגִים עֶשֶׂר חֳדָשׁ - אוֹכֵל בְּלֹא בְדִיקָה; שְׂאִין תּוֹלַעַת שֶׁבּוּ מִתְּקִימָתָה³⁴ שְׁגִים עֶשֶׂר חֳדָשׁ.

31) משום הלאו של השרץ השורץ על הארץ. 32) ככל ספק של איסורי תורה. 33) ואם יש בו אסור מספק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) ופורחת ויש בה לאו שרץ העוף. (54) ההולכים על הארץ, ולכן היא נכללת בלאו "בכל השרץ השורץ על הארץ". (55) שנוסף בה לאו של שרץ המים. (56) מלקות לכל לאו ולא. (57) "אכל פטייתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש". דעת רבינו שאם יש בדבר אחד כמה לאווין אינו לוקה אלא אחת ולכן הוא מבאר כאן טעם ריבוי המלקיות מפני שבריות אלו יש בהן תכונות שונות ועל ידן הן נכללות בכל אלה המינים והאוכלן לוקה על כל הלאווין ואין זה דומה כלל למקרה של לאווין הרבה על איסור אחד ולפיכך הדגיש כאן את התכונות השונות.

כד. רסק⁵⁸ נמלים והביא אחת שלמה וצרפה לאלו שנתרסקו ונעשה הכל פזית ואכלו - לוקה שש מלקיות: חמש - משום הנמלה האחת, ואחת - משום פזית מנבלת הטמאים⁵⁹.

(58) דכיוון שריסקם ביטלם מתורת ברייה ואין לה דין של אוכל נמלה שלימה. (59) ולא משום לאו "לא תאכלו כל נבלה", כי לאו זה מדבר במיני טהורים. וכאן לוקה משום נבלת הטמאים, כלומר שרצים, משום אל תשקצו את נפשותיכם.

פרק שלישי

1) יבאר מאכל היוצא מן האסור אם הוא אסור; ומה טעם לדבש דבורים וצרעים שהוא מותר; חלב האדם אם מותר לאכול או לינק אותו מהשדיים; חלב וביצים הבאים מהטמאה; וביצת עוף טהור שנמצא עליו קורט דם; ודין אפרוח שנולד מביצת טריפה; גבינה וחמאה של גויים וסימני ביצים; וציר דגים טמאים; גוי שהביא חביות פתוחות של ציר ודג טהור באחת מהם.

א. כל מאכל היוצא ממין מן המינין האסורין שלוקין² על אכילתן - הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה. כגון חלב בהמה וחייה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים. שנאמר: ואת בת העונה - זו ביצתה. והוא הדין לכל האסור³ מעונה⁴, ולכל הדברים הדומין לביצה.

2) כלומר, איסורי לאו ולא איסורי עשה. (3) כוונת רבינו היא שהדין "שכל היוצא מן הטמא טמא" אנו למדים מפסוק זה. (4) שמתמצאים מתוך הגוף.

ב. חלב האדם מתר באכילה, אף על פי שבושר האדם אסור באכילה, וכבר בארנו⁵ שהוא בעשה⁶.

5) למעלה פרק ב הלכה ג. (6) ובאיסור עשה אין הכלל: "שכל היוצא מן הטמא טמא" כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. דבש דבורים ודבש צרעים - מתר, מפני שאינו מתמצית גופו, אלא פונסין אותו מן העשבים בתוף פיהו ומקיאין אותו בפורת, כדי שיעצאו אותו לאכל ממנו בימות הגשמים.

7) כסתם משנה, מכשירין פרק ו, ולא כר' יעקב בבכורות ז.

כ. המסגן את היין או את החמץ או את השכר, ואכל את היבחושים או את היתושים והתולעות שסגן - לוקה משום שרץ המים⁴³ או משום שרץ העוף ושרץ המים⁴⁴. אפלו חזרו לפני אחר שסגנו, שהרי פשוטו מקומם ברייתו⁴⁵. אכל אם לא סגנו - שותה ואינו נמנע, כמו שפרשנו.

43) ביבחושים. (44) ביתושים, שהוא גם שרץ העוף. ומכיוון שהתהווה במים לוקה גם משום שרץ המים. (45) כלומר, אין לחשוש שאולי פירשו.

כא. זה שאמרנו בפרק זה האוכל פזית - פשאכל פזית מבריה גדולה, או שצרף מעט מבריה זו ומעט מבריה זו שבמינה⁴⁶ עד שיאכל פזית; אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה פלה - הרי זה לוקה מן התורה, ואפלו היתה פחותה מן התרדל⁴⁷. בין שאכלה מתה⁴⁸ בין שאכלה חייה. ואפלו סרחה הבריה⁴⁹ ונשתנית צורתה⁵⁰, הואיל ואכלה פלה - לוקה.

46) כלומר משם אחד, שאסורים בלאו אחד "כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין" אבל שני מינים אינם מצטרפים לכזית. (47) כלומר, בכמות קטנה ביותר, כל שהוא. (48) "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא". (49) אולם היא עוד ראוייה לאכילת אדם, אבל אם סרחה עד כדי כך שאינה ראוייה כבר לאכילת אדם, פטור כמבואר להלן פרק י"ד הלכה י"א "שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". (50) נשתנית, אבל לא נתרסקה.

כב. נמלה שתסרה אפלו אחת מרגליה - אינו לוקה עליה⁵¹ אלא פזית. לפיכך⁵², האוכל זבוב שלם או יתוש שלם, בין חי ובין מת - לוקה משום שרץ העוף.

51) בעיני בגמרא: אם חשובה ברייה או לא, ולא נפשטה, ועל ספק אין לוקים. (52) מכיוון שלוקים על אכילת ברייה שלימה כל שהיא.

כג. הרי שהיתה הבריה משרץ העוף ומשרץ המים ומשרץ הארץ, כגון שהיו לה פנפים⁵³, והיא מהלקת על הארץ כשאר שרצים⁵⁴, והיתה רבה במים⁵⁵, ואכלה - לוקה שלש מלקיות⁵⁶. ואם היתה יתר על זה מן המינין שנבראו בפרות - לוקה עליה ארבע מלקיות⁵⁷. ואם היתה מן המינין שפרין ורבין - לוקה חמש. ואם היתה מפלל עוף טמא יתר על היותה משרץ העוף - לוקה עליה שש מלקיות: משום עוף טמא, ומשום שרץ העוף, ומשום שרץ הארץ, ומשום שרץ המים, ומשום רומש על הארץ, ומשום תולעת הפרות. בין שאכלה פלה בין שאכל ממנה פזית. לפיכך, האוכל נמלה הפורחת הגדלה במים - לוקה חמש מלקיות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכיון שהוא ממין העוף, ואף-על-פי-כן אינו לוקה משום עוף טמא, מפני שטרם הגיע לכלל עוף, ועדיין הוא שרץ, ולכן דינו כזבובים ויתושים, וכמבואר למעלה פ"ק ב הלכה ה. (17) בגמרא שם מבואר שריקמה אסורה מדרבנן כל זמן שהאפרוח לא יצא לאויר העולם. ולכן חייב מכת מרדות.

ט. נמצא עליה קרט דם¹⁸: אם על החלבון - זרק את הדם¹⁹ ואוכל את השאר, ואם על החלמון - אסורה פלטה²⁰. ביצה המוזרת²¹ - הנפש היפה²² תאכלנה.

(18) טיפת דם. (19) מפני שרק במקום הדם יש קשר הולד, ולא נתפשט בשאר החלקים. (20) שכבר פשט לקולו בכל הביצה. (21) שאינה של זכר אלא התרנגולת "מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים". (22) "שאינן דעתו קצה בה מחמת מיאוס".

י. אפרוח שנולד, אף על פי שלא נתפתחו עיניו - מתר לאכלו²³. בהמה טהורה שנטרפה - חלבה אסור פחלב בהמה טמאה. וכן ביצת עוף טהור שנטרף - כביצת עוף טמא²⁴, ואסור.

(23) ודוקא כשיצא לאויר העולם, וכל עוד שלא יצא לאויר העולם - אסור מדברי סופרים משום שרץ, כמבואר למעלה הלכה ח. (24) כמבואר למעלה הלכה א.

יא. אפרוח שנולד מביצת טרפה - מתר, שאין מינו טמא²⁵. הנה העוף ספק טרפה, כל הביצים שתלד בערמה ראשונה²⁶ - משהיין אותן²⁷: אם טענה ערמה שנייה²⁸ והתחילה לילד - התרו הראשונות, שאם היתה טרפה - לא היתה יולדת עוד²⁹; ואם לא ילדה - הרי הן אסורות.

(25) רבינו לא התכוון כאן לנמק למה האפרוח מותר, אף-על-פי שבה מביצת טריפה, כי לזה ניתן נימוק אחר בגמרא שם, אלא כוונתו לומר מה בין אפרוח מביצת טריפה לאפרוח מביצת טמאה. (26) בטעינה ראשונה, כלומר אותן הביצים שהיו במעיה בשעה שנולד בה ספק טריפות. (27) אחרי שגמרה להטיל כל הביצים של הטעינה הראשונה. (28) וזמן שהיה עשרים ו אחד יום, שזה זמן עיבורה של התרנגולת. (29) "טריפה אינה יולדת" כלומר, אינה מתעברת ויולדת, אבל יולדת היא מה שעיברה לפני שנטרפה.

יב. חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד פחלב הטהורה. ואם נתערב חלב טמאה פחלב בהמה טהורה, כשתעמיד אותו - יעמד חלב הטהורה, ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה.

יג. ומפני זה יתן הדין: שכל חלב הנמצא ביד עובד פוככים ומזלות³⁰ - אסור, שמא ערב בו חלב בהמה טמאה; ויגבינת העובד פוככים ומזלות - מתרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן. אבל בימי חכמי

ד. אף על פי שחלב אדם מתר, אסרו חכמים לגדול לינק אותו מן השדים, אלא חולבת אשה לתוף הפלי ושותה. וגדול שניק מן השד - פיונק שרץ⁸, ומפין אותו מפת מרדות.

(8) לפיכך מכין אותו מכת מרדות.

ה. יונק תינוק והולך אפלו ארבע או חמש שנים. ואם גמלוהו ופרש שלשה ימים או יתר, מחמת בריו⁹ לא מחמת חליו - אינו חוזר ויונק. והוא שגמלוהו אחר עשרים וארבעה חדש; אבל בתוף זמן זה, אפלו גמלוהו חדש או שנים - מתר לחזור ולינק עד סוף עשרים וארבעה חדש¹⁰.

(9) כשהוא בריא. (10) כלומר, שאם לא פירש כלל, יונק והולך עד ארבע שנים. אבל אם פירש תוך ארבעה ועשרים חודש, אף-על-פי שמתר לחזור ולינק, יונק והולך רק עד סוף כ"ד חודש ולא יותר.

ו. אף על פי שחלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא אסורין מן התורה - אין לוקין עליהם¹¹; שנאמר: מבשרם לא תאכלו - על הבשר הוא לוקה, ואינו לוקה על הביצה ועל החלב. והרי האוכל אותן - פאוכל חצי שעור¹², שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מרדות¹³.

(11) אם ריקמה ואכלה, לוקה עליה משום השרץ השורץ על הארץ, משמע, אבל אם לא ריקמה אף-על-פי שהיא אסורה כביצת טמא - אין לוקין עליה. והוא-הדין כל היוצא מן הטמא שאסור מן התורה, אין שם מלקות. (12) שבא מדרשת כל חלב לא תאכלו, ויש רק איסור מן התורה ואינו לוקה, כן ביצת עוף טמא וחלב בהמה טמאה שבא מדרשת בת היענה אין בהם מלקות אף-על-פי שאיסורם מן התורה. (13) "והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות".

ז. יראה לי, שהאוכל ביצי דגים טמאים הנמצאים במעיהם - פאוכל קרבי דגים טמאים¹⁴, ולוקה מן התורה. וכן ביצי העוף הטמא התלויות באשכול, שעדיין לא פרושו ונגמרו¹⁵, האוכל אותן - לוקה, פאוכל בני מעים שלהן.

(14) כיון שהם בגוף הדגים ואין בהם קליפה, הרי הם בשר גמור. (15) כלומר, שעדיין לא פרושו, וגם לא נגמרו. והמלה "לא", מוסכת על שניהם, שאם נגמרו, אינם כבני מעיים ואינו לוקה.

ח. ביצת עוף טמא שהתחיל האפרוח להתרקם בה ואכלה - לוקה משום אוכל שרץ העוף¹⁶. אבל ביצת העוף טהור שהתחיל האפרוח להתרקם בה ואכלה - מפין אותו מפת מרדות¹⁷.

(16) "ריקמה לוקה משום שרץ הארץ". ודעת רבינו שהוא-הדין כביצת עוף טמא, שאם ריקמה לוקה משום שרץ העוף,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האוסרין חמאה של גוי, מותר אפילו לכתחילה, שהרי יש כאן הרבה ספיקות. שמא לא היה חלב טמא כלל. ואם תמצא לומר שנתערב, שמא לא נשאר כלום. ואם תמצא לומר נשאר, שמא בתחלת הבישול ניתך על-ידי אש, ולפיכך אין לאסור משום מבטל איסור. ובכלל אין לאסור משום מבטל מלכתחילה, שהרי כוונתו בבישולה שיוכתו הצחצוחים ולא ישארו בה כלל. (41) פליטת איסור מהכלי של הגוי. (42) להלן פרק יז הלכה ב. שסתם כלי גוי הם בני יומן, והבלועה שבהם אינה פוגמת את התבשיל.

יז. וְשָׂאֵל שְׂיֵשֵׁב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל נְכָרִי, וְכֹא הַנְּכָרִי וְהַבֵּיא לוֹ חֶלֶב מִן הָעֵדֶר⁴³, אִף עַל פִּי שֵׂישׁ בְּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְאִף עַל פִּי שְׂאֵל רֵאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב. וְהוּא שְׂיִכּוֹל לְרֵאוֹתוֹ כִּשְׂהוּא חוֹלֵב כִּשְׂיַעֲמֵד; שֶׁהַנְּכָרִי מִתְּנֵאֵר לְחֶלֶב מִן הַטְּמֵאָה, שְׂמֵא יַעֲמֵד וְיֵרָאֵה אוֹתוֹ.

(43) שחלבו לצרכו של ישראל, ומתיירא לערב בו חלב טמא, פן יעמוד ויראה אותו.

יח. בִּיצָה שְׂשֻׁנִי רֵאשִׁיָּה פְדִין אוֹ שְׂשֻׁנִי רֵאשִׁיָּה חֲדָיִן, אוֹ שְׂהִיָּה חֲלָמוֹן מִבְּחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבְּפָנִים - בִּידוּעַ שֶׁהוּא בִּיצַת עוֹף טְמֵא. רֵאשִׁיָּה אֶחָד פֶּד וְרֵאשִׁיָּה אֶחָד חֵד, וְחֶלְבּוֹן מִבְּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבְּפָנִים - אֶפְשֵׁר שֶׁהִיא בִּיצַת עוֹף טְמֵא⁴⁴ וְאֶפְשֵׁר שֶׁהִיא בִּיצַת עוֹף טָהוֹר. לְפִיכֵף שׂוֹאֵל לְצִיד יִשְׂרָאֵל⁴⁵ שְׂמוֹכְרָה: אִם אָמַר לוֹ: שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא וְעוֹף טָהוֹר הוּא - סוֹמְךָ עָלָיו; וְאִם אָמַר: שֶׁל עוֹף טָהוֹר, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׂמוֹ - אֵינּוּ סוֹמְךָ עָלָיו⁴⁶.

(44) שאין סומכין על סימני טהרה אלו, מפני שסימני ביצים אינם מן התורה, והדבר ספק. (45) אבל גוי אינו נאמן, כמבואר בהלכה הסמוכה. (46) כלשון הגמרא: "של עוף פלוני, וטהור הוא". וכן בעוף טהור, אנו מאמינים רק לצייד שבקי בהם ובשמותיהם, כמבואר למעלה פרק א הלכה טו. וכתב הראב"ד, שאם הוא מוחזק בנאמנות לוקחים ממנו אפילו בסתם. ונראה שגם דעת רבינו כך, כפי שכתב בפירוש גבי ביצי דגים בהלכה כ.

יט. לְפִיכֵף אֵין לִוְקָחִים בִּיצִים מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, אֲלֵא אִם הִיָּה מִפִּיר אוֹתָן⁴⁷ וְיֵשׁ לוֹ בִּהֵן טְבִיעוֹת עֵין שֶׁהֵן בִּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטְּהוֹר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֵן שְׂמֵא הֵן בִּיצֵי טְרֵפָה אוֹ בִּיצֵי נִבְלָה. וְאֵין לִוְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בִּיצָה טְרוּפָה⁴⁸ כָּלֵל.

(47) וכמבואר בהלכה הקודמת, שרק ישראל שאינו מוחזק בכשרות נאמן, אם אומר של עוף פלוני וטהור הוא, אבל לא גוי. ועכשיו לוקחים ביצים מן הגויים אף-על-פי שאינו אומר של עוף פלוני הוא, שסומכים אנו על רוב ביצים המצויים בינינו שהן של עופות טהורים (הגהות מיימוני). (48) ואפילו אם הוא מכיר שהן ממיין עוף טהור, מפני שאנו

מְשַׁנֵּה גְזָרוֹ עַל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאֶסְרוֹם, מִפְּנֵי שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר קֶבֶה שֶׁל שְׂחִיטָתָן שֶׁהִיא נִבְלָה. וְאִם תֹּאמַר: וְהֵלֵא עוֹר הַקֶּבֶה דְּבָר קָטָן הוּא עַד מְאֹד בְּחֶלֶב שְׂעֵמֵד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִכְטַל בְּמַעוֹטוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד הַגְּבִינָה, וְהוֹאֵל וְדָבָר הָאֶסוּר הוּא שְׂהַעֲמִיד - הָרִי הַכֵּל אֶסוּר, כְּמוֹ שִׂיתְבְּאָרִי³¹.

(30) ואין ישראל רואה אם חלבו מבהמה טהורה. (31) להלן פרק ט הלכה טז.

יד. גְּבִינָה שְׂמַעְמִידִין אוֹתָהּ הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּעֹשֵׁבִים אוֹ בְּמֵי פְרוֹת, כְּגוֹן שֶׁרָף הַתְּאֵנִים, וְהָרִי הֵן נְכָרִין בְּגְבִינָה - הוֹרֵוּ מִקְצַת הַגְּאוּנִים שֶׁהִיא אֶסוּרָה. שְׂפָבֵר גְּזָרוֹ³² עַל כָּל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין שְׂהַעֲמִידוֹהָ בְּדָבָר אֶסוּר בֵּין שְׂהַעֲמִידוֹהָ בְּדָבָר הַמִּתֵּר, גְּזָרָה מְשׁוּם שְׂמַעְמִידִין³³ אוֹתָהּ בְּדָבָר הָאֶסוּר.

(32) שהגזירה היתה סתם. (33) בכת"י תימן: "משום שהעמידוה בדבר האסור", וכן הגירסה בהגהות מיימוניות. פירוש הדברים: מפני שנוהגים להעמיד בדבר האסור, גזרו על סתם גבינות גויים, ולא חילקו בין העמידו בדבר אסור או בדבר מותר, ולכן אסורה אפילו במקומות שרובם או כולם מעמידים בהיתר.

טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, אוֹ חֶלֶב שֶׁחֶלְבוֹ עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ³⁴ - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת³⁵. הַחֲמֵאָה שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - מִקְצַת הַגְּאוּנִים הַתִּירוּהָ; שֶׁהָרִי לֹא גְזָרוֹ עַל הַחֲמֵאָה, וְחֶלֶב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵד³⁶. וּמִקְצַת הַגְּאוּנִים אֶסְרוּהָ, מִפְּנֵי צְחֻצּוּחֵי חֶלֶב שִׂישֵׁאָר בָּהּ. שֶׁהָרִי הַקּוֹם שֶׁבְּחֲמֵאָה אֵינוֹ מַעֲרִב³⁷ עִם הַחֲמֵאָה כְּדִי שְׂיִכְטַל בְּמַעוֹטוֹ, וְכֵן חֶלֶב שֶׁלָּהֵן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שְׂמֵא יַעֲרֹבוּ בּוֹ חֶלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה³⁸.

(34) שחלבו מבהמה טהורה. (35) ככל העובר על איסורי חכמים. (36) וצחצוחי (טיפות זעירות) חלב טמא שנשארו בה, אינם אוסרים. שהמה בטלים במיעוטם כשאר איסורים שבטלים בששים, שהרי חלב זה אינו מעמיד. (37) כלומר שהאיסור, היינו הקום, ניכר - אלא שאי-אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה, לפיכך אינו בטל. (38) כמבואר למעלה הלכה יג.

טז. יֵרָאֵה לִי, שְׂאֵם לִקַּח חֲמֵאָה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וּבִשְׂלָה עַד שֶׁחֶלְבוֹ לָהֵן צְחֻצּוּחֵי חֶלֶב³⁹ - הָרִי זֶה מִתְּרָת⁴⁰. שְׂאֵם תֹּאמַר: נִתְעַרְבוּ עִמָּה וְנִתְבַּשְׁלוּ כָּלֵן - בְּטָלוּ בְּמַעוֹטָם. אֲבָל הַחֲמֵאָה שֶׁבִשְׂלוּ אוֹתָהּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֶסוּרָה מְשׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁴¹, כְּמוֹ שִׂיתְבְּאָרִי⁴².

(39) שניתכו על-ידי האש. (40) כלומר, אפילו לשיטת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חביבות פתוחות של ציר, ודג אחד טהור באחת מהן - פלן מתרות⁵⁹. היו סתומות, פתח אחת ונמצא בה דג טהור, שניה ונמצא בה טהור⁶⁰ - פלן מתרות. והוא שיהיה ראשו של דג ושרדו⁶¹ קנים, כדי שיהא נפרד⁶² שהוא דג טהור. לפיכך אין לוקחין דגים מרצצין מלוחין מן העובד פוכבים ומזלות. והם הנקראים טרית טרופה. ואם היה ראש הדג ושרדו נפרד, אף על פי שהוא מרצץ - מתר לקח אותו מן העובד פוכבים ומזלות.

(59) שכל חביות פתוחות כחבית אחת הן, מפני שאדם עשוי ליטול מזו וליתן בזו. ולפיכך כמעורבות הן ומותרות. (60) שנמצא דג טהור בשתים, מוכח הדבר שבכולן ציר של דגים טהורים ומותרות. (61) שניהם יחד, כדמוכח שם בגמרא. (62) כלומר, שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושרדה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור (רש"י מפרש, שדגים טמאים אין להם שדרה, ותבנית ראשם משונה מזו של טהורים), ואפילו אם אין קשקשת וסנפיר נמצא בו, שאנו תולים שהשיר אותן בים.

כד. עובד פוכבים ומזלות שהביא גרב של חתיכות דג שחתוכן שוה⁶³, והן נפרין שפלן מדג אחד, ומצא בחתיכה אחת מהן קשקשין - הרי פלן מתרות.

(63) אבל אם אין חיתוכן שוה עם אותן שיש בהן קשקשת - אסורות.

פרק רביעי

(1) יבאר האוכל מבשר נבלת בהמה חיה ועוף; הא כל עוף טהור חי ואין בו כזית; האוכל כזית נפל מבהמה טהורה וכן כמה הוא נפל; האוכל כזית טרפה; ושנכנסין הטרפיות בכלל בשר בשדה טרפה; בהמה חולה שתשש כוחה למות או שחט מסוכנת ולא פירכסה; האיסורין אם מצטרפין וכן הנבלות ונבלה עם טרפה; הדברים שעוותיהם כבשרם; ודין שור הנסקל.

א. האוכל פזית מבשר בהמה שמתה או חיה שמתה או עוף שמת - לוקה, שנאמר: לא תאכלו פל נבלה. וכל שלא נשחטה פראוי - הרי זו מתה². ובהלכות השחיטה³ יתבאר השחיטה שהיא פראוי⁴ ושאינה פראוי.

(2) חולין לב, א. (3) פרקים ב.ג. (4) כלומר, איזוהי שחיטה שהיא כראוי.

ב. אין אסור משום נבלה אלא מינים טהורים בלבד, מפני שהן ראויין לשחיטה⁶, ואם נשחטו שחיטה כשרה יהיו מתרין באכילה; אבל מינין טמאין, שאין שחיטה מועלת בהן, בין שנשחטה פראוי בין שמתה פדרפה בין שחתף בשר מן החי

חוששין שמא היא ביצת טריפה, וישראל מכרה לו, כמבואר שם בגמרא.

כ. ביצי דגים - סימניהם פסימני ביצי העוף. אם היה שני ראשיה פדין או חדין - טמאה. אחד פד ואחד חד - שואל לישראל המוכר⁴⁹: אם אמר לו: אני מלחתי⁵⁰ והוצאתים מדג טהור - אוכל על פיו⁵¹; ואם אמר לו: טהורין הם - אינו נאמן⁵², אלא אם פן היה אדם שהחזק בכשרות.

(49) שגוי אינו נאמן בעדותו. (50) ובעוף, די אם הוא אומר של עוף פלוני. והטעם, שהדגים המלוחים באים ממרחק, ואולי נשמטו הביצים האלו מדג טמא, לפיכך צריך לומר אני מלחתי. (51) אם הוא אינו חשוד ואינו מוחזק בכשרות, אבל אם הוא חשוד למכור טמא בטהור - אינו נאמן, מכיון שהוא נוגע בדבר. (52) מפני שעל סימנים לבד אין סומכים, שסימני ביצי דגים "לאו דאורייתא" הם, כסימני ביצי עוף.

כא. וכן אין לוקחין גבינה וחיבת דג שאין בה סימן⁵³ אלא מישראל שהחזק בכשרות. אבל בארץ ישראל⁵⁴, כשהיתה רבה ישראל⁵⁵ - לוקחין מפל ישראל שבה⁵⁶. והחלב - לוקחין אותו מפל ישראל מפל מקום.

(53) תוספתא עבודה-זרה פרק ה. ובבביתא שם לט: מונה חלב במקום חתיכת דג. אולם במימרא של רב שם בדין שני חותמות, מוחק רב כהנא "חלב" ומכניס במקומו חתיכת דג. ומסתבר, שגם בבביתא הנזכרת הוא גורס חתיכת דג במקום "חלב". (54) והגירסא שם "אין לוקחין בסוריא". ודעת רבינו, שסוריא לאו דוקא אלא הכוונה לכל חוץ לארץ, ומוכח מכאן שבארץ ישראל מותר. ובזמן הזה (של רבינו), דינה של ארץ ישראל לענין זה כחוצה לארץ, ראה לקמן פי"א הלכה כה. (55) אבל אם אין רובה ישראל, חוששים שמא קנה מן הגוי, כיון שאינו מוחזק בכשרות. (56) כגירסת התוספתא, ראה למעלה. וכנראה כגירסת רבינו בגמרא שלנו כגירסת התוספתא, וכן גורס שם רבינו חננאל.

כב. הפובש דגים טמאים - צירן אסור. אבל ציר חגבים טמאים - מתר⁵⁷, מפני שאין בהם לחלוחית. לפיכך אין לוקחין ציר מן העובד פוכבים ומזלות, אלא אם פן היה בו דג טהור⁵⁸ משוטט בו, אפלו דג אחד.

(57) "העיד ר' צדוק על ציר של דגים טמאים, שהוא טהור", ופירש רבינו בעדויות פ"ז, משנה ב, שהוא מותר. (58) "ואלו דברים של גוים אסורין... וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו". ורבינו מפרש כלבית דג טהור הוא, וכן פירש רבינו חננאל. והוא הדין לכל דג טהור אם משוטט בו, הציר מותר אלא שנה כלבית לרבותא, אף-על-פי שקטן ביותר.

כג. עובד פוכבים ומזלות שהביא ערבה מלאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִמֶּנָּה וְאָכְלוּ - אֵינּוּ לֹקְהָ מִשּׁוּם נִבְלָה וּטְרֵפָה,⁷ אֲלֵא מִשּׁוּם אוֹכֵל בֶּשֶׂר טְמֵאָה.

טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, לְפָלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ. טְרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - זֶה שֶׁטְרֵפָה אוֹתָהּ²³ חַיֵּת הַיַּעַר, כְּגוֹן אֲרִי וְנֹמֵר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן²⁴. וְכֵן עוֹף שֶׁטְרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדְּוִרִים, כְּגוֹן גִּץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. וְאֵין אִתָּהּ יָכוֹל לֹמַר שֶׁטְרֵפָה אוֹתָהּ וְהַמִּיתָהּ אוֹתָהּ; שְׂאֵם מֵתָה - הַרִי הִיא נִבְלָה, וְיָמָה לִי מֵתָה מִחֲמַת עֲצָמָה אוֹ הַפָּה בְּסִיף וְהַמִּיתָהּ אוֹ שֶׁבֶרָה אֲרִי וְהַמִּיתָהּ? הֵאָּיִנוּ מְדַבְּרִים אֲלֵא בְּשִׁנְטְרֵפָה וְלֹא מֵתָה.

(22) אבל לא טמאים, שאיסור טריפה אינו אלא במינים טהורים בלבד כמו איסור נבילה, כמבואר למעלה ה"ב. (23) כגון שדרסה עליה בידה או גרמה לה בכל אופן שהוא, אחד מסוגי הטרפיות המבוארים בפ"ה מהל' שחיטה ה"ה. (24) שלא דוקא ארי, אלא כל חיה יער גדולה, שדרסה בהמה גסה וכל-שכן בהמה דקה, נטרפה. (25) הרי.

ז. וְאֵם הַטְּרֵפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אִסוּרָה, יָכוֹל אֵם בָּא זָבָב וְגַרְר הַגְּדִי בְּרֵגְלוֹ²⁶ אוֹ בְּזַנְכוֹ אוֹ בְּאֲזָנוֹ, וְרִדְף אֲדָם וְהִצִּילוֹ מִפִּיּוֹ, יִהְיֶה אִסוּר, שֶׁהֲרִי נִטְרַף? תִּלְמִיד לֹמַר: וְכִשֶּׁר בִּשְׂדֵה טְרֵפָה וְגוֹמֵר לְפָלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ בֶּשֶׂר הָרְאוּיָה²⁷ לְפָלֵב. הֵאָּ לְמַדָּת, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא שֶׁטְרֵפָה אוֹתָהּ חַיֵּת הַיַּעַר וְשֶׁבֶרָה אוֹתָהּ וְנִטְתָּ לְמוֹת וְעֵדִין לֹא מֵתָה. אֵף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וְשֶׁחֲטָה קָדָם שֶׁתָּמוּת - הַרִי זֶה אִסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּחַיֶּה מִמֶּנָּה זֶה הַבָּאָה עֲלֶיהָ.

(26) כלומר, שלא דרסה בידו, שאם דרסה, הרי היא דרוסת זאב בדקה, שהיא טריפה. (27) בדפוס רומי ר"מ: הראוי.

ח. נִמְצְאָתָ לְמַד: שֶׁהַתּוֹרָה אִסְרָה הַמֵּתָה, וְהִיא הַנִּבְלָה, וְאִסְרָה הַנוֹטָה לְמוֹת מִחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֵדִין לֹא מֵתָה, וְהִיא הַטְּרֵפָה. וְכִשֶּׁם שֶׁלֹּא תִחַלַּק בְּמִיתָהּ בֵּין מֵתָה מִחֲמַת עֲצָמָה, בֵּין שֶׁנִּפְלָה וְמֵתָה, בֵּין שֶׁתִּנְקָה עַד שֶׁמֵּתָה, בֵּין שֶׁדְּרַסְתָּהּ חַיָּה וְהִרְגִּתָּהּ; כִּף לֹא תִחַלַּק בְּנוֹטָה לְמוֹת בֵּין שֶׁטְרֵפָתָהּ חַיָּה וְשֶׁבֶרָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רַב צִלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנִּפְלָה וְנִתְרַסְקוּ אֵיבְרֵיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנִקַּב לָבָה אוֹ רֵאֶתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חַלִּי מִחֲמַת עֲצָמָה וְנִקַּב לָבָה אוֹ רֵאֶתָהּ אוֹ שֶׁבַר רַב צִלְעוֹתֶיהָ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לְמוֹת מִכָּל מְקוֹם - הַרִי זֶה טְרֵפָה, בֵּין שֶׁהִיָּה הַגּוֹרֵם בְּיַד בֶּשֶׂר וְדָם בֵּין שֶׁהִיָּה בְּיַד שְׂמַיִם. אֵם כֵּן, לָמָּה נֹאמַר בַּתּוֹרָה טְרֵפָה²⁸ דָּבָר הַקְּתוּב בַּהֲנִיָּה²⁹. שְׂאֵם לֹא תֹאמַר כֵּן³⁰, לֹא תֹאסֵר אֲלֵא אוֹתָהּ שִׁנְטְרֵפָה בִּשְׂדֵה, אֲבָל אֵם נִטְרַף בְּחֵצֵר - לֹא תֹאסֵר. הֵאָּ לְמַדָּת, שְׂאֵין הַקְּתוּב מְדַבְּרֵי אֲלֵא בַּהֲנִיָּה³¹.

(28) שמשמעה שנטרפה בידי חיה. (29) דבר המצוי ורגיל.

(5) חולין ק, א. ומעילה טז, א. כרב. (6) בחולין שם נאמר הטעם, מפני שאין איסור נבילה חל על איסור טמא, אבל מסגנונו של רבינו כאן משמע נימוק אחר. היינו, שאיסור נבילה תלוי בהכשר שחיטה, ולפיכך אין איסור נבילה במינים טמאים, שאין להם הכשר שחיטה, כלומר, שאינם ניתרים בשחיטה. (7) גם בבהמה טהורה אינו חייב על בשר מן החי משום נבילה רק משום טריפה, כמבואר להלן הלכה י. והחידוש בטמאה הוא, שאף משום טריפה אינו לוקה.

ג. הַאוֹכֵל עוֹף טְהוֹר חַי כָּל שְׁהוּא - לֹקְהָ מִשּׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה⁸, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין בּוֹ כְּזֵית, הוֹאִיל וְאֲכָלוּ כְּלוֹ. וְאֵם אֲכָלוּ אַחַר שֶׁמֵּתָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזֵית⁹. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין כְּלוֹ בֶּשֶׂר כְּזֵית, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָלוֹ כְּזֵית¹⁰ - חֵיב עֲלָיו מִשּׁוּם נִבְלָה.

(8) חולין קב, ב: "אכל צפור טהורה בחייה, בכל שהוא." ורבינו מפרש שהוא חייב משום נבילה ולא משום אבר מן החי (מגיד-משנה). [אבל בגמרא שם נראה ללא כל ספק, שלוקה משום אבר מן החי. ונלאו כל המפרשים למצוא ישוב מלא לדברי רבינו, ובהגהות ה'חזון איש' שנספחו לרמב"ן הוצאת "אל המקורות", כתב שטעות-סופר היא, וצריך לומר: משום אבר מן החי]. וראה שם ברש"י. (9) שם: "במיתתה בכזית". (10) שם: "במשהו בשר גידין ועצמות", כלומר, שגידים ועצמות משלימין לכזית.

ד. הַאוֹכֵל כְּזֵית מִבֶּשֶׂר נִפְלָה¹¹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה - לֹקְהָ מִשּׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה¹². וְאִסוּר לְאֲכָל¹³ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה עַד לֵיל שְׂמִינִי¹⁴; שֶׁכָּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׂמוֹנָה יָמִים בְּבִהְמָה - הַרִי זֶה כְּנִפְלָה¹⁵. וְאֵין לֹקֵין עֲלֵיהֶן¹⁶. וְאֵם נוֹדַע לוֹ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁי¹⁷ בְּכֵטֶן וְאַחַר כֵּן נוֹלַד, שֶׁחֵן תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים לְבִהְמָה גִּסָּה וְחִמְשָׁה לְזֵיקָה¹⁸ - הַרִי זֶה מִתֵּר בְּיוֹם שְׁנוּלַד.

(11) ואפילו אם הוא חי. (12) שנפל חשוב כמת (שבת קלו.). (13) חולין קלח, ב. (14) שם קלו, א. ומשנכנס ליל שמיני מותר לאוכלה, ואין צריך לחכות שמונה ימים שלמים (מגיד-משנה). (15) כלומר, ספק נפל (שם קלה, א). (16) שאין לוקים על הספק. (17) שם קלו, א. (18) בכורות ה, א.

ה. הַשְּׂלִיא שֶׁיִּצְאָתָ עִם הַזֶּלַד - אִסוּרָה בְּאֲכִילָה¹⁹. וְהוֹאֵכְלָה - פְּטוּר²⁰, שְׂאִינָה בֶּשֶׂר²¹.

(19) חולין עז, א. (20) משום נבילה. (21) שם: "חישב עליה מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבילות", והיינו מפני שאינה בשר, אבל נחשבה לאוכל, כדמוכח שם.

ו. הַאוֹכֵל כְּזֵית מִבֶּשֶׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִים²² שִׁנְטְרָפוּ - לֹקְהָ, שְׂנֹאמַר: וְכִשֶּׁר בִּשְׂדֵה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָבֵל הַמִּסְפָּנָה, וְהִיא: כָּל שֶׁמְעִמִּידִין אוֹתָהּ וְאִינָהּ עוֹמְדָת, אֵף עַל פִּי⁵⁰ שֶׁהִיא אוֹכֵלֶת מֵאֵכֶל בְּרִיאוֹת, אִם שֶׁחָטָה וְלֹא פָּרְכְסָה⁵¹ כָּלֵל - הָרִי זֶה נִבְלָה⁵², וְלֹאִין עָלֶיהָ. וְאִם פָּרְכְסָה - הָרִי זֶה מִתְרַת. וְצָרִיד שֶׁהִיָּה הַפְּרָכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה⁵³, אָבֵל בַּתְּחִלָּתָהּ - אִינוֹ מוֹעִיל.

(48 שם לז, א. 49 שם לז, א. 50 שם, ב. 51 שם. 52) שכל שלא פירכסה, אין שחיטתה כלום ורק גמר מיתתה (מגיד-משנה). 53 שם לח, א: "כל שאינה עושה כן בסוף שחיטה, בידוע שנשמתה נטולה הימנה קודם לכן".

יֵד. כִּיצַד הוּא הַפְּרָכּוּס? בְּבִהְמָה דִקְהָה⁵⁴ וּבְחִיָּה גִסְהָה⁵⁵ וְדִקְהָה: בֵּין שֶׁפִּשְׁטָהּ⁵⁶ יָדָה וְהַחֲזִירָה, אוֹ שֶׁפִּשְׁטָהּ רִגְלָהּ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַחֲזִירָה⁵⁷, אוֹ שֶׁפִּכְפְּפָה רִגְלָהּ בְּלֶבֶד - הָרִי זֶה פְּרָכּוּס וּמְתָר; אָבֵל אִם פִּשְׁטָהּ יָדָה וְלֹא הַחֲזִירָתָה - הָרִי זֶה אֲסוּרָה, שְׂאִין זֶה אֱלֹא הוֹצֵאת נֶפֶשׁ בְּלֶבֶד⁵⁸. וּבְבִהְמָה גִסְהָה⁵⁹: אֶחָד הֵיךְ וְאֶחָד הָרֵגֵל, בֵּין שֶׁפִּשְׁטָהּ וְלֹא כִפְפָה בֵּין כִּפְפָה וְלֹא פִשְׁטָהּ - הָרִי זֶה פְּרָכּוּס וּמְתָר; וְאִם לֹא פִשְׁטָהּ לֹא יָד וְלֹא רֵגֶל וְלֹא כִפְפָה כָּלֵל - הָרִי זֶה נִבְלָה. וּבְעוֹף: אֶפְלוֹ לֹא רִפְרָף אֱלֹא בְּעִינוֹ⁶⁰ וְלֹא כִשְׁפָשׁ אֱלֹא בְּזַנְבוֹ - הָרִי זֶה פְּרָכּוּס.

(54 שם לז, א. 55) עבודה זרה טז, ב: "חיה גסה, הרי היא כבהמה דקה לפירכוס". 56) אבל אם היתה ידה פשוטה מקודם וכפפתה - אינו פרכוס. 57) שם לה, ב: "אבל ברגל, בין פשטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשטה - כשרה". 58) שם לז, א. 59) שם לח, ב. 60) שם, וכן גירסת הר"ף והערוך. אולם הגירסא שלנו בגמרא: "בגפון".

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמִּסְפָּנָה בְּלִילָהּ, וְלֹא יָדַע אִם פְּרָכְסָה אוֹ לֹא פְּרָכְסָה - הָרִי זֶה סֶפֶק נִבְלָה וְאֲסוּרָה⁶¹.

(61 שם לז, א.

טז. כָּל אֲסוּרִין שֶׁבַתּוֹרָה אֵין מְצַטְרִפִין⁶² זֶה עִם זֶה, חוּץ מֵאֲסוּרֵי נִזְיֹר⁶³, כְּמוֹ שֶׁיִתְבָּאֵר שָׁמָּה⁶⁴. לְפִיכָף, הַלּוֹקֵחַ מְעֻט⁶⁵ חֵלֶב וּמְעֻט דָּם וּמְעֻט בֶּשֶׂר בְּהִמָּה טְמֵאָה וּמְעֻט בֶּשֶׂר נִבְלָה וּמְעֻט בֶּשֶׂר דֵּג טְמֵא וּמְעֻט בֶּשֶׂר עוֹף טְמֵא וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ מִשְׁאֵר הָאֲסוּרִין וְצָרִף מִן הַכֹּל כְּזֵית וְאֶכְלוֹ - אִינוֹ לֹקֵחַ, וְדִינוֹ כְּדִין אוֹכֵל חֲצִי שְׁעוֹר⁶⁶.

(62) ערלה פ"ב, מ"א. 63) נזיר לז, ב: "מכל אשר יעשה מגפן היין, לימד על איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה". 64) פ"ה מהל' נזירות ה"ג. 65) פחות מכזית. 66) "שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות" (למעלה פ"ג ה"ו).

יז. כָּל הַנִּבְלֹת⁶⁷ מְצַטְרְפוֹת⁶⁸ זֶה עִם זֶה. וּנְבִלָה

(30) אלא שהכל דוקא לפי מה שנכתב. 31) מכילתא משפטים פרשה ב.

ט. וְעִנְיָן הַפְּתוּב³²: שֶׁהַנוֹטָה לְמוֹת מִחֲמַת מִפּוֹתֶיהָ³³ וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְחִיוֹת³⁴ מִחֲמַת מִכָּה זֶה - אֲסוּרָה. מִכָּאֵן אָמְרוּ חֲכָמִים³⁵: זֶה הַכָּלֵל: כָּל שְׂאִין כְּמוֹהָ חִיָּה³⁶ - טְרֵפָה. וּבְהִלְכוֹת שֶׁחִיטָה³⁷ יִתְבָּאֵר אִי זֶה חֲלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה וְאִי זֶה חֲלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.

(32) "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו". 33) או מחמת חולי, כמבואר בהלכה הקודמת. 34) שנים עשר חודש, כמבואר בפ"א מהל' שחיטה ה"א. 35) חולין מב, א. 36) "שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה ראויה לחיות" (רש"י). 37) פ"ו ה"ט.

י. וְכֵן הַחֲתוּף בֶּשֶׂר מִן הַחִי מִן הַטְּהוֹרִים³⁸ - הָרִי אוֹתוֹ הַבֶּשֶׂר טְרֵפָה³⁹, וְהַאֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזֵית - לֹקֵחַ מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה. שֶׁהָרִי בֶּשֶׂר זֶה מִבְּהִמָּה שֶׁלֹּא נִשְׁחָטָה וְלֹא מִתְהַ40, מָה לִי טְרֵפָה אוֹתָהּ חִיָּה מָה לִי חֲתִכָּה בְּסִפִּין? מָה לִי כְּכִלָּה מָה לִי בְּמִקְצָתָהּ? הָרִי הוּא אוֹמֵר: וּבֶשֶׂר בֶּשֶׂר טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ - כִּיּוֹן שֶׁנֶּעֱשִׂית הַבְּהִמָּה בֶּשֶׂר בְּשִׂדְהָ⁴¹ הָרִי הִיא טְרֵפָה.

(38) אבל בטמאים, כשם שאיסור טריפה אינו נוהג בהם, כמבואר למעלה ה"ב, כך אינו נוהג בהם איסור בשר מן החי. 39) חולין קב, ב. 40) שרק מתה אסורה משום נבילה, כמבואר למעלה ה"א. 41) שפירש ממקומו (רש"י שם).

יא. בְּהִמָּה שֶׁהִיא חוֹלָה מִחֲמַת שֶׁפִּשְׁשׁ כְּחָה וְנִטְתָּה לְמוֹת⁴², הוֹאִיל וְלֹא אֲרַעָה⁴³ מִכָּה בְּאֵבֶר מְאִיבְרִיָּהּ הַמְּמִיתִים אוֹתָהּ⁴⁴ - הָרִי זֶה מִתְרַת; שֶׁלֹּא אֲסָרָה תּוֹרָה אֱלֹא כְּעֵין טְרֵפַת חִיָּה הַיָּעֵר, שֶׁהָרִי עֲשָׂת⁴⁵ בְּהַ מִכָּה הַמְּמִיתָה אוֹתָהּ.

(42) שם לז, א. בלשון המשנה: "מסוכנת". 43) לא קרה. 44) כוונת רבינו לבאר את ההבדל המהותי בין טריפה למסוכנת, ואומר - שבטריפה נעשית בה מכה, ובמסוכנת לא אירעה מכה. 45) בכת"ר תימן: נעשית.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מִתְרַת, גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים⁴⁶ לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהִמָּה שֶׁמְמַהְרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדִי שֶׁלֹּא תָמוּת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁפְּרָכְסָה בְּסוֹף שֶׁחִיטָה⁴⁷. וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אֲסוּר, אֱלֹא כָּל הַרוֹצֵה לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ בְּדָבָר זֶה - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.

(46) שם לז, ב. 47) שאם לא פירכסה בסוף שחיטה - אסורה באכילה, כמבואר להלן בהלכה הסמוכה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֵן דָּם - הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִינ⁴⁸, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מֵתִים הָיוּ. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה וְלֹא פְּרָכְסָה - הָרִי זֶה מִתְרַת⁴⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיא כְּשֶׁאֵר טְנַפְתָּ שְׂפָגוֹף⁷⁸. וּלְפִיכָּה מִתְּרִי⁷⁹ לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּקִבְתָּ שְׁחִיטַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלֹת, וּבְקִבְתָּ בְּהֵמָה וְחֵיהָ טְמֵאָה. אָבֵל עוֹר הַקֶּבֶה - הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר הַמַּעֲשִׂים⁸⁰, וְאָסוּר.

77) חלב הכנוס בתוך הקיבה, ולא חילק רבינו בין קרוש לניגר, וכן דעת הר"ף. וראה 'כסף משנה' ורדב"ז לקמן פ"ט הט"ו. (78) שם קטז, ב: "פירשה בעלמא הוא". (79) שם. (80) שם.

כ. עוֹר הַבָּא פְּגָד פְּנֵיו שֶׁל חֲמוֹר⁸¹ - מִתְּרִי בְּאֶכְלָה⁸², מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ הַפֶּרֶשׁ וּמִי רְגָלִים שֶׁהֵן מִתְּרִי⁸³. יֵשׁ עוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּשֶׁאֵר⁸⁴, וְהַאֲכִיל מֵהֵן כְּזֵית - כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר. וְהוּא כְּשֶׁאֲכַל אוֹתָן כְּשֶׁהֵן רְכִים⁸⁵.

81) "כעין שליא שהחמור נולד בו" (רש"י). (82) בכורות ז, ב. (83) ראה השגת הראב"ד וב'מגיד משנה'. (84) חולין קכב, א. (85) שם. שאם עבדן או שהילך בהן כדי עבודה שהם מתקשים, אינם אוכל ואינם כבשר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... כמו הפרש ומי רגלים שהן מתרין...".

בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) פסק שמי רגלים של בהמה אינם כמים ואין מכשירין, ומקורו מתוספתא סוף מכשירין. אבל בכורות ז, א. וברמב"ם כאן פסק שמותרים, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה אלא "מיא עול מיא נפוק".

וקשה, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה, מדוע "אין מכשירין". ועל כרחך צריך לומר שעל ידי כניסת המים בגוף הבהמה, ניטלה מהן התכונה המחלקת בין מים שמכשירין ומי פירות שאין מכשירין, ואעפ"כ אין נעשים עדיין כגוף הבהמה כמו חלבה ומשום כך מותרים.

דוגמא לדבר: סברתם של אנשי אלכסנדריא ששאלו את ריב"ח "אשתו של לוט מהו תטמא" כי אף שהשתנתה צורתה לנציב מלח, לא נעשית כחומר המלח, ועדיין נשאר וקיים החומר הראשון של בשר גוף אדם, ולכן הסברא שטמאתא.

ואולי אפשר לומר שדוגמא זו היא גם לאידך גיסא – שגם אם נאמר שלא נשתנה עצם מציאות גופה, עדיין יש מקום לומר שע"י שנעשית נציב מלח (בחיצוניות), ניטל ממנה גדר גוף אדם, ולכן אינה מטמאת – בדוגמת מי רגלי בהמה שאף שלא נעשו כגוף הבהמה, מכל-מקום ניטלה תכונת המים מהם ולכן אינם מכשירין.

(רשימות, חוברת קכ"ט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

מִצְטַרְפֵת עִם טְרֵפָה⁶⁹. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחֵיהָ הַטְּמֵאִים - מִצְטַרְפִין זֶה עִם זֶה. אָבֵל בָּשָׂר נִבְלָה עִם בָּשָׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה - אֵין מִצְטַרְפִין. בְּצִד? הַלּוֹקֵחַ מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַצִּבִי וְנִבְלַת הַתְּרַנְגוּל, וְקִבֵץ מִן הַפֶּל פְּזֵית בָּשָׂר וְאָכְלוּ - לּוֹקֵה. וְכֵן אִם קִבֵץ חֲצִי זֵית מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחֲצִי זֵית מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זֵית מִבָּשָׂר נִבְלָה וְחֲצִי זֵית מִבָּשָׂר מִן הַחֲזִיר מִן הַטְּהוֹרָה⁷¹, וְאָכְלוּ - לּוֹקֵה. וְכֵן בָּשָׂר הַגָּמֵל וְהַחֲזִיר וְהָרְנֵבֶת⁷², שֶׁקִּבֵץ מִכֻּל מִן הַטְּרֵפָה - לּוֹקֵה. אָבֵל אִם צָרַף חֲצִי זֵית מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וְחֲצִי זֵית מִבָּשָׂר הַגָּמֵל - אֵינָן מִצְטַרְפִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. וְכֵן בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טְמֵא אוֹ דָג טְמֵא - אֵין בָּשָׂר שְׁנִינָהּ מִצְטַרְפָּה, לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי שְׁמוֹת; שֶׁהִרִי כָּל אֶחָד מֵהֵן בְּלֹא בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵינוּ⁷³. אָבֵל כָּל הַעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין - מִצְטַרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטַרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחֵיהָ הַטְּמֵאִין. זֶה הַכֹּלֵל: כָּל שֶׁאֲסוּרֵן בְּלֹא אֶחָד - מִצְטַרְפִין, בְּשְׁנֵי לְאוּיֵן - אֵין מִצְטַרְפִין; חוּץ מִנִּבְלָה וְטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תַּחֲלַת נִבְלָה הִיא⁷⁴.

67) כלומר, נבילת בהמה ונבילת חיה ועוף הטהורים. 68) מעילה טז, ב. 69) שטריפה תחילת נבילה, כמו שמסיים בסוף ההלכה. 70) שבשר מן החי אסור משום טריפה, כמבואר למעלה ה"י, ונבילה מצטרפת עם טריפה. 71) אבל בטמאה אין איסור בשר מן החי, כמבואר למעלה שם. 72) אף-על-פי שכל אחד מוזהר לבדו, אמנם הואיל וכולם נכללו בפסוק "את זה לא תאכלו", כמבואר למעלה פ"ב ה"א, הרי איסורם בלאו אחד ולפיכך מצטרפים. 73) למעלה פ"ב. 74) שטריפה אסורה משום שאי-אפשר לה לחיות, כמבואר למעלה ה"ז. [ולא תבאר למה הוצרך רבינו לטעם זה. הלא נבילה וטריפה נאמרו בלאו אחד: "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח), וכל שבלאו אחד מצטרפים? ואולי מפני שחייב המלקות אינו מלאו זה, אלא מלאוים מחולקים].

יח. הַאֲוֵל מִנִּבְלָה וְטְרֵפָה אוֹ מִבְּהֵמָה וְחֵיהָ הַטְּמֵאִים מִן הָעוֹר⁷⁵ וּמִן הַעֲצָמוֹת וּמִן הַגִּידִים, וּמִן הַקְּרוֹנִים וּמִן הַטְּלָפִים, וּמִן הַצְּפָרְנִים שֶׁל עוֹף מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמִּבְּצֵיץ מִשֵּׁם הַדָּם כְּשִׁיחַתְכוּ, וּמִן הַשְּׁלִיָּא שֶׁלֶהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוֹ אֵינָן רְאוּיֵין לְאֶכְלָה⁷⁶. וְאֵין מִצְטַרְפִין עִם הַבָּשָׂר לְכְּזֵית.

75) חולין קיז, ב: "העור... והעצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות". והטעם: מפני שאין בהן לאו של נבלה (מגיד-משנה). 76) אין כוונת רבינו לומר, שאינם ראויין להחשב כאוכל, שהרי הם מטמאים טומאת אוכלין, אלא שאינם נקראים בשר שיחול עליהם איסור בשר נבילה.

יט. קִבְתָּ⁷⁷ הַנִּבְלָה וְקִבְתָּ הַטְּמֵאָה - מִתְּרִי, מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נבלה? אלא לא פא הכתוב אלא להודיעך⁹²: שפיון שנגמר דינו לסקילה נאסר⁹³, ונעשה פבהמה טמאה, ואם קדם ושחטו שחיטה פשרה - הרי זה אסור בהנחה, ואם אכל מפשרו פזית - לוקה⁹⁴. וכן פשיסקל לא ימכר ולא יתנונו לכלבים ולא לעובדי כוכבים ומזלות. לכך נאמר⁹⁵: לא יאכל את פשרו. ופרש של שור הנסקל מתר⁹⁶ בהנחה. נודע שהוא פטור מסקילה⁹⁷ אחר שנגמר דינו, כגון שהוזמו העדים - יצא וירעה בעדר⁹⁸. ואם נודע אחר שנסקל - הרי זה מתר בהנחה⁹⁹.

כא. ואלו שעורותיהן פכשרן⁸⁶: עור האדם; ועור החזיר של ישוב⁸⁷; ועור חטורת⁸⁸ של גמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע⁸⁹ למשא, שעדין היא רפה; ועור בית הבשת⁹⁰; ועור שפתת האליה⁹¹; ועור השליל; ועור האנקה והפח והלטאה והחמט. כל אלו העורות, פשהן רפות - הרי הן פכשר לכל דבר, בין לאסור אכילה בין לטמאה.

(86) ביאור להלכה הקודמת. (87) מפני שהוא רך ואוכלים אותו (רש"י). אבל חזיר הבר קשה ואינו כבשר. (88) דבשת הגמל. "ועל דבשת גמלים" (ישעיה ל, ו) תרגום: על חטרייא גמליא (ערוך). (89) זמנו. (90) בית הרחם (רש"י שם). (91) עור הזנב מתחת מקום שאין שיער מפני שהוא רך (רש"י שם).

כב. נאמר פשור הנסקל: ולא יאכל את פשרו. והיאך היה אפשר לאכלו אחר שנסקל והרי הוא

(92) בבא-קמא מא, א. (93) כלומר, אפילו שלא סקלו אלא שחטו. (94) משום הלאו: "ולא יאכל את בשרו". (95) פסחים כב, ב. (96) עבודה זרה לד, ב: שנאמר: "לא יאכל את בשרו", בשרו אסור ופירשו מותר. (97) כריתות כג, ב. (98) עם שאר צאנו, כחולין גמורים (רש"י שם). (99) שם.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

ערים לשבת ומגרשיהן. (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם, בין לפני היוכל בין לאחר היוכל.

~ יום ראשון י"ז סיון ~

הלכות שמיטה ויובל

יש בכללן שטים ועשרים מצות: תשע מצות עשה, ושש עשרה מצות לא תעשה, וזהו פרטין: א) שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה. ב) שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו. ג) שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו. ד) שלא יקצר הספיח פדרף הקוצרים. ה) שלא יקצר הנזירים פדרף הבוצרים. ו) שישמט מה שתוציא הארץ. ז) שישמט כל הלואות. ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה. ט) שלא ימנע מלהלוות קדם שמטה פדי שלא יאבד ממונו. י) לספור השנים שבע שבע. יא) לקדש שנת החמשים. יב) לתקע בשופר בעשרה בתשרי פדי לצאת עבדים חפשי. יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו. יד) שלא יקצר ספיחיה פנגד הקוצרים. טו) שלא יקצר נזיריה פנגד הבוצרים. טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, וזהו דין שדה אחזה ושדה מקנה. יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות. יח) דין פתי ערי חומה. יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם. כ) שלא יקח שבט לוי בפנה. כא) לתן ללוים

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה".

במצוה זו ידועה החקירה האם הציווי הוא על הארץ שתשבות או שהוא חיוב גברא על האדם לשבות בשמיטה, שהרי לא הוברר הדבר בפסוקי התורה:

בפסוק "ושבתה הארץ שבת לה" . . שבת שבתון יהיה לארץ . . שנת שבתון יהיה לארץ, משמע שהחיוב הוא על הארץ שתשבות, אבל מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" משמע שהוא חובת גברא, ונפק"מ לעבודת הקרקע על ידי גוי.

גם בלשונות הרמב"ם לא הוברר הדבר, שהרי כתב כאן: "שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית" שמשמעו חובת הקרקע, ובהלכה א' כתב "מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ", שמשמעו חובת גברא.

ויש להביא ראייה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת - סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה ז. (7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאספת הפירות בלבד - אין בו משום "תשבות". (8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות-עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו "סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים". וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת-חינוך שם. (9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירושו המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. (10) זו עבודת הארץ.

(11) זו עבודת אילנות. וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיה קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו".

ב. אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה, ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד הפירוש ואחד שאר האילנות.¹²

(12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירושו המשנה לשביעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון-איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה'משנה ראשונה' (שם משנה ה) והאור-שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא-כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמ"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וזמירה¹³ בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה. ולמה פירשן הפתוח? לומר לך: על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב¹⁴, ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ¹⁵ עם שאר האבות שלא נתפשו בענין זה - אינו לוקה עליהן. אבל מפיין אותו מפת מרדות¹⁶.

(13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. (14) מלקות, משום

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט שמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא שמיטת כספית היא חובת גברא, וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות, חלק י"ז 287)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ובאור מצות אלו בפירוש אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר שמצוות-עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המתורים בשביעית. משרבו האנשים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְשִׁבְתָּ מְעַבְדַת הָאָרֶץ וְעַבְדַת הָאֵילָן⁴ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֵׁנְאָמַר: וְשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שְׁבַת לַיְי; וְנִאָמַר⁵: בְּחָרִישׁ⁶ וּבְקִצִיר⁷ תִּשְׁבַּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה⁸ מְעַבְדַת הָאָרֶץ⁹ או הָאֵילָנוֹת בְּשָׁנָה זו - בְּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֵׁנְאָמַר: שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע¹⁰ וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמַר¹¹.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. (3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שבת בהמתו בשבת (מנחת-חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שבתתה אינו אלא על-ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להרא"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. (4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". (5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף-על-פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אחרים, והלכה כרבים (כסף-משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. (25) שאינו עושה פירות. (26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה - אסור. (27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. (28) ענפים. (29) שם "ואין מאבקיין". (30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקיין" לירות השרשים המגולים באבק. (31) שם. (32) הדביקה באילן ואוכלת פרי (פירוש המשנה שם). (33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן - אסור. (34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי וזהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל-ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת-השולחן שם אות יא, בשבת-הארץ שם עמוד קז ובחזון-איש. (35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים - עד ראש השנה". (36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).

(37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). (38) משנה שם "וכורכין אותן (= את הנטיעות) - עד ראש השנה". (39) "הוא שיקבץ הענפים והפירות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). (40) משנה שם. והיינו לירות קצתם כשנצרך לזה (שם). (41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

ו. אין מציתין⁴² את האור באישת הקנים⁴³, מפני שהיא עבודת קרקע⁴⁴. ואין מלמדין⁴⁵ את הפרה לחרש אלא בחול⁴⁶. ואין בודקין⁴⁷ את הזרעים בעציץ מלא עפר⁴⁸, אכל בודקין אותן בעציץ מלא גללים⁴⁹. ושוזרין⁵⁰ את הזרעים בשביעית, פדי לזרען במוצאי שביעית⁵¹. ומקמיין האלו⁵² בראש הגג, אכל אין משקין אותו⁵³.

(42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. (43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחו בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. (44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). (45) ירושלמי ותוספתא שם. (46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף-על-פי שאינו חורש ממש. (47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הדביקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). (48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזרע

הלאו הנ"ל. (15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. (16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

ד. פיצד? החופר¹⁷ או החורש¹⁸ לצרף הקרקע¹⁹ או המסקל²⁰ או המזבל²¹ וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המקריף או המרקיב או הנוטע²² וכיוצא בהן מעבודת האילנות - מפין אותו מפת מרדות מדבריהן²³.

(17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותו לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה בשבת הארץ שם עמוד קב. (18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. (19) היא מלאכה שבשדה ושכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. (20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. (21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. (22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיתין נג: "ותניא, הנוטע בשבת, וכו', במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנת שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות ובאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. (23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טיב שדהו (=חרש אותה - פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

ה. אין נוטעין בשביעית אפלו אילן סרק²⁵. ולא יתתף²⁶ היבלת מן האילנות. ולא יפרק²⁷ העלין והפדים²⁸ היבשים. ולא יאבק²⁹ את צמרתו³⁰ באבק. ולא יעשן³¹ תחתיו פדי שמימות התולעת³². ולא יסוף³³ את הנטיעות בדבר שיש לו זהמא, פדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך³⁴. ולא יסוף³⁵ את הפגין³⁶, ולא ינקב אותן³⁷. ולא יכרף³⁸ את הנטיעות³⁹, ולא יקטם⁴⁰ אותם. ולא יפסג⁴¹ את האילנות. וכן שאר פל עבודת האילן. ואם עשה אחת מאלו בשביעית - מפין אותו מפת מרדות.

(24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשביעית. (49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף-על-פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) - בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. (50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. (51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). (52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלו"י הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר-השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף-משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י"א, שגג אינו בכלל שדך]. (53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

ז. סוקרין⁵⁴ את האילין⁵⁵ בסקרא⁵⁶, וטוענין אותו באבנים⁵⁷. ועודרין⁵⁸ תחת הגפנים⁵⁹. והמקשקש בנותים⁶⁰: אם להברות⁶¹ את האילן - אסור, ואם לשתם את הפצימים⁶² - מותר⁶³.

(64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". (65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. (66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולא. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום-טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). (67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אומר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אסור. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמוותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). (68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. (69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. (70) שלא יפסדו, כדלהלן. (71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנתועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבעה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ג ובהערות שם.

ט. ועושין⁷² עוגיות⁷³ לגפנים⁷⁴. ועושין⁷⁵ את אמת המים בתחלה⁷⁶. וממלאין⁷⁷ את הנקעים⁷⁸ מים.

(72) ברייתא במועד קטן ג. (73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות הפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). (74) כדי להשקותם. ובחול-המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום-טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. (75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אליעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה

(54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. (55) המשיר פירותיו קודם זמנו. (56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא - כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. (57) שם: "כי היכי דניכחשו חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). (58) מועד קטן ג. (59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. (60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף-משנה בשם רש"י). (61) כלומר, להועיל ולהשביח. (62) הסדקים. (63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה'.

ח. משקין⁶⁴ בית השלחין בשביעית⁶⁵, והיא שדה היריעה שצמחה ביות⁶⁶. וכן שדה האילנות⁶⁷, אם היו מרחקין זה מזה יותר מעשר לבית סאה⁶⁸ - מושכין את המים מאילן לאילן, אבל לא ישקין את פל השדה; ואם היו מקרבין זה לזה עשר לבית סאה - משקין פל השדה בשבילן⁷⁰. וכן עפר הלבן⁷¹ - מרביצין אותו במים בשביעית, בשביל האילנות שלא יפסדו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

91) תרומות פ"ב משנה ג. (92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. (93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת-השולחן שם אות לג.

יג. החורש⁹⁴ אַתְּ שְׂדֵהוּ או נְרֵה⁹⁵ או זְפֹלָה⁹⁶ בְּשִׁבְעֵית פְּדֵי שְׁתֵּיהֶּ יִפֶּה לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעֵית - קוֹנְסִין אוֹתוֹ⁹⁷ וְלֹא יִזְרְעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעֵית. וְאֵין חוֹכְרִין⁹⁸ אוֹתָהּ מִמָּנֹה פְּדֵי לְזִרְעָה⁹⁹, אֲלֵא תֵהִי בּוֹרָה לְפָנָיו. וְאִם מִתְּ¹⁰⁰ - יִזְרְעֶנָּה בְּנוּ.

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', ששטייב (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב - פירוש המשנה) וכו' לא תזרע במוצאי שביעית". (95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון-איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. (96) נלמד מדין "נידיירה" שם. (97) כיון שהכינה לזריעה (פאת-השולחן שם אות לד), וראה להלן. (98) שם, משנה ג. (99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). (100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יד. המעביר¹⁰¹ קוֹצִים¹⁰² מֵאֲרָצוֹ בְּשִׁבְעֵית פְּדֵי לְתַקְנָה לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעֵית, או שֶׁסָּקַל מִמֶּנָּה אֲבָנִים¹⁰³, אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רְשָׁאִי¹⁰⁴ - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ¹⁰⁵, וּמִתָּר לוֹ לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעֵית.

101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". (102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקוצה. (103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. (104) כדלהלן בהלכה טז (פאת-השולחן שם). (105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

טו. הטומן¹⁰⁶ לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת וְכִיּוֹצָא בְּהֵן בְּשִׁבְעֵית: אִם הָיוּ מְקַצֵּת הָעֵלִין מְגַלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹⁰⁷, וְאִם לֹא - אֶסוּר¹⁰⁸. הַטּוֹמָן¹⁰⁹ אֶת הַלּוֹף¹¹⁰ וְכִיּוֹצָא בּוֹ¹¹¹ - לֹא יִפְהַת מֵאֲרָבֵעָה קָבִים¹¹² עַל גְּבֵה טֶפַח, וְטֶפַח עֶפְרָ עַל גְּבִיּוֹ¹¹³. וְטוֹמְנוֹ בְּמִקּוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, פְּדֵי שְׁלֹא יִצְמַח¹¹⁴. וּמִתָּר¹¹⁵ לְמִרְסֵי¹¹⁶ בְּאֲרָז בְּשִׁבְעֵית¹¹⁷, אֲבָל לֹא יִכְסֵם¹¹⁸.

106) כלאים פ"א משנה ט. (107) משום "שדך לא תזרע", מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). (108) משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. (109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. (110) "ממיני הבצלים"

לזריעה. (76) שם. ובחול-המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום-טוב שם). (77) ברייתא שם ג. (78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

י. ומפני מה התירו כָּל אֵלֶּה? ⁷⁹ שְׂאֵם לֹא יִשְׁקָה - תַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ מְלַחָה⁸⁰ וְיָמוֹת כָּל עֵץ שִׁבְעָה⁸¹; וְהוֹאִיל וְאֶסוּר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ וְכִיּוֹצָא בָהֶם מִדְּבָרֵיהֶם, לֹא גָזְרוּ עַל אֵלֶּוּ. שְׂאֵין אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא אוֹתָן שְׁנֵי אֲבוֹת וְשְׁתֵּי תוֹלְדוֹת שְׁלֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁸².

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. (80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. (81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון-איש). (82) בהלכות ב-ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת-השולחן וחזון-איש.

יא. מִשְׁרְבוּ הָאֲנָסִין וְהַטִּילּוֹ⁸³ מְלָכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל יִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת מִחְנוֹת⁸⁴ לְחִילוּתֵיהֶן, הַתִּירוּ⁸⁵ לְזִרְעָה⁸⁶ בְּשִׁבְעֵית הַדְּבָרִים שֶׁצָּרִיכִין לָהֶם עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ בְּלִבְד⁸⁷. וְכֵן מִי שֶׁכָּפְאוּ אֲנָסִים⁸⁸ לְעֲשׂוֹת בְּשִׁבְעֵית בְּחִנָּם⁸⁹, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצָא בְּהֵן - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה⁹⁰.

83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי ניהו ארונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות - רש"י). (84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. (85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארונא. (86) אף-על-פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. (87) וטעמו של דבר, שאף-על-פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף-משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט - התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. (88) אף-על-פי שאינו מלך (כסף-משנה ורדב"ז), וראה בחזון-איש. (89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאינן אנסים כופים (כסף-משנה). (90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) לההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא רבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת-השולחן סימן כ אות לב.

יב. הַנּוֹטְעֵי⁹¹ בְּשִׁבְעֵית, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי⁹² שִׁישְׂרָאֵל חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבִיעֵית⁹³, אִם תֹּאמַר בְּשׁוּגַג יִקָּיִם - יֹאמַר הַמִּזִּיד שׁוּגַג הִיְתִי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כנ"ל. (132) כנ"ל. וראה בפאת-השולחן סימן כ אות מה, וברב"ז.

יח. הקוצץ¹³³ אילן או שנים לעצים - הרי זה מתר לשרשן¹³⁴. קצץ שלשה או יותר זה בצד זה - לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ¹³⁵; אלא קוצץ מעל הארץ, ומניח שרשיו בארץ. במה דברים אמורים? מתוך שלו; אבל משדה חבירו - מתר לשרש¹³⁶.

(133) שם, משנה ד, כבית-הלל. (134) לעקרן עם השרשים. ואף-על-פי שעל-ידי-זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה - במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. (135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. (136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רב"ז).

יט. המבקע בזית¹³⁷ לטל עצים - לא יחפה מקום הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה¹³⁸. אבל מכסה באבנים או בקש¹³⁹.

(137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. (138) כלומר, עבודת האילן, שעל-ידי-זה משביח האילן. (139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רב"ז.

כ. המזנב¹⁴⁰ בגפנים והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ פדרפו¹⁴¹ בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

(140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. (141) "שאיך צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמה יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טו.

כא. אין קוצצין¹⁴² בתולת¹⁴³ שקמה¹⁴⁴ בשביעית פדרף שקוצצין בשאר השנים, מפני שקציצתה עבודת אילן, שבקציצה זו תגדל ותוסיף¹⁴⁵. ואם צריך לעציה - קוצץ אותה שלא פדרף עבודתה¹⁴⁶.

(142) שם, משנה ה. (143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). (145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר

(פירוש המשנה). (111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. (112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). (113) שנראה כטומן ולא כזורע. ונכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף-על-פי-כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). (114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. (115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף-משנה). (116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג בפירוש המשנה שם. (117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן כשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ת. (118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאור-שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בראשונה¹¹⁹ היו אומרים: מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו¹²⁰, והוא שיתל הגס הגס¹²¹, פדי שלא יתפון לנקות הארץ¹²²; אבל משדה חבירו - נוטל בין דק בין גס¹²³. משרבו עוברי עברה, שמתפנין לנקות ואומרים: הגס הגס אנו נוטלין - אסרו לטל אדם משדהו¹²⁴, אלא מתוך שדה חבירו¹²⁵. והוא שלא ילקט בטובה; שלא יאמר לו: ראה כמה טוב עשיתי לך, שהרי נקיתי שדהו¹²⁶.

(119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. (120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. (121) ולא הדקים, הקטנים. (122) ונמצא מסקל את שדהו ואסרו, כמפורש למעלה הלכה ד. (123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. (124) אפילו הגס הגס. (125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרב"ז, לא התירו אלא בגס. (126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

יז. היתה¹²⁷ בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט¹²⁸ ומביא לפניו¹²⁹; שבבהמתו מוכחת עליו¹³⁰. וכן אם היתה שם פירתו - מלקט הכל¹³¹ ומדליק; שפירתו מוכחת עליו¹³².

(127) ירושלמי שם. (128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. (129) לאכילה. (130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף-על-פי שהוא "פסיק רישיה" - כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת-הדשן (הובאו דבריהם במגן-אברהם סימן שיד, ס"ק ה). (131) בין הדק ובין הגס,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. (13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי – נימוקו עמו" (רדב"ז). (14) ב"ירושלמי" שם : המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף-על-פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגינהור – פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. (15) שם, מ"ב. (16) שם : "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל – פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש-עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). (17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. (18) שם. (19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. (20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. (21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. (22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). (23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט – אסור. (24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. (25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל על שביעית, אף-על-פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות – מותר. וראה ב"משנה ראשונה", ובתוספתא שם פ"ב, וב'תוספתא כפשוטה' עמוד 508.

ב. וְהִרְצָה²⁶ לְעִשׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲשְׁפֹתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה - עוֹשֶׂה²⁷. וְהִרְצָה²⁸ לְעִשׂוֹת זָבָל אוֹצָר²⁹ - עוֹשֶׂה³⁰.

(26) שם, מ"ג. (27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב"ירושלמי" שם. (28) שם. (29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"ב סאה כל אחת (רע"ב). (30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף-על-פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

ג. הִיָּה³¹ מַעֲמִיד הַזָּבֵל עַל הַסְּלַע³², או שְׁהַעֲמִיק בְּאַרְץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְהַעֲרִים³³ הַזָּבֵל, או שְׁבִנָּה עַל הָאָרֶץ גְּבֵה³⁴ שְׁלֹשָׁה וְהַעֲמִיד עָלָיו הַזָּבֵל - אִינוּ צָרִיף שְׁעוֹר. אֶפְלוּ עֲשֶׂה כֵּן כְּמֵה אֲשְׁפֹתוֹת³⁵ לְתוֹךְ בֵּית סָאָה, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת³⁶ - מִתֵּר. שְׁהָרִי הַדָּבָר נִכְרַ שְׂאִינָן לְעִבּוֹדַת הָאָרֶץ, אֲלֵא לְכַנְיַסַּת הַזָּבָל³⁷.

(31) במשנה שם : "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם : "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה

לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. (146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף-משנה).

כב. פִּיעֵד¹⁴⁷ קוֹצְצָה¹⁴⁸ מְעַם הָאָרֶץ¹⁴⁹ או לְמַעְלָה מְעֻשָׂרָה טַפְחִים¹⁵⁰. אֵילָן¹⁵¹ שְׁנַפְשָׁח¹⁵² - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְעֵית; לֹא שְׁנַעְלָה¹⁵³, אֲלֵא שְׁלֹא יוֹסִיף¹⁵⁴.

(147) משנה שם. (148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. (149) סמוך לקרקע. (150) בכבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולא עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו – תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים). ולא התיירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף-על-פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. (151) שם, משנה ו. (152) "נבקע. תרגום וישסף (שמואל-א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). (153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". (154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

~ יום שני י"ח סיון ~

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

א. לֹא יוֹצִיא² אָדָם זָבָלִים מִחֲצֵירוֹ³ וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁴ בְּשִׁבְעֵית, מִפְּנֵי שְׁנִנְיָהּ כְּמִזְבֵּל שְׂדֵהוּ⁵ שְׁתֵּהִיָּה יָפָה לְזִרְיָה⁶. וְאִם הוֹצִיא⁷ וְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ אֲשְׁפָה⁸ - מִתֵּר⁹. וְלֹא יַעֲשֶׂה¹⁰ אֲשְׁפָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ עַד שְׁיַעֲבֹר זְמַן שְׁמִזְבֵּלִין בִּי¹¹ לְעִבּוֹדַת הָאָרֶץ¹², וְהוּא מְשִׁיקֶשֶׁר¹³ הַמֶּתוּק¹⁴. וְלֹא יַעֲשֶׂה¹⁵ אֲשְׁפָה פְּחוּתָה מִמֵּאָה וְחֲמִשִּׁים סָאָה¹⁶ שֶׁל זָבָל, כְּדִי שְׁתֵּהִיָּה נִפְתָּר שְׁהִיא אֲשְׁפָה¹⁷. וְאִם יִרְצָה¹⁸ לְהוֹסִיף¹⁹ - מוֹסִיף²⁰. הִיָּה לוֹ²¹ דָּבָר מוֹעֵט²² - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ²³. וְלֹא יַעֲשֶׂה²⁴ בְּכָל בֵּית סָאָה יָתֵר מִשְׁלֹשׁ אֲשְׁפֹתוֹת²⁵.

(2) שביעית פ"ג מ"א. (3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. (4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. (5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. (6) במוצאי שביעית. (7) את הזבל. (8) שייחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. (9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). (10) משנה, שם. (11) בשאר שנים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46 משנה, שם. 47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירושו המשנה. (48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיייה (=שנודבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מובל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א ה"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כזכור בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב ה"טו, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

ו. לא יפתח⁴⁹ אדם מחצב⁵⁰ בתחלה⁵¹ לתוף שדהו⁵² בשביעית, שמא יאמר: לתקן שדהו נתפנן, שייסיר ממנה הסלע⁵³. ואם התחיל⁵⁴ מקדם שביעית, ופצל ממנה⁵⁵ שבע ועשרים אבנים ברבוע שלש⁵⁶ על שלש על רום שלש, כל אבן מהן אמה על אמה ברום אמה או גדולות מזו - הרי זה מתר לנקר ממנו⁵⁷ בשביעית כל מה שירצה⁵⁸.

(49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. (50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירושו המשנה). (51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. (52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" (משנה ראשונה). וראה למעלה בפ"א ה"ט"ז, ולהלן סוף ה"ח. (53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירושו המשנה). (54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. (55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. (56) אמות. (57) לחצב מן הסלע. (58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף-על-פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירושו המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

ז. גדר⁵⁹ של אבנים שיש בגבהו עשרה טפחים או יתר, ורצה לטל כל אבניו⁶⁰: אם היו בו עשר אבנים או יתר, כל אחת מהן משוי שנים⁶¹ או גדולות מזו

אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כספ-משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צורות או אבנים גפסוס - מותר ('פאת השולחן'). (32) אף-על-פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום טוב'. (33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). (34) טפחים. (35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. (36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפחות מן האשפלות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא אם-כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). (37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירושו המשנה.

ד. מתר³⁸ לאדם להוציא זבל מן הסהר³⁹ של צאן ונותן לתוף שדהו, פדרף כל מכניסי זבל⁴⁰. והעושה⁴¹ דיר⁴² בתוף שדהו בשביעית - לא יעשהו יתר על בית סאתים⁴³, ויכניס הצאן לתוכו, וכשיזבל את כל הדיר - מניח דפן אחד מדפני הדיר, ועושה דיר אחר צדו⁴⁴. נמצא מזבל בתוף שדהו בית ארבעת סאים⁴⁵.

(38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פיסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושלאחריה. והקדים רבינו פיסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. (39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירושו המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). (40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירושו המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). (41) שם. (42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו'דיר', כשעדיין אינם בתוכו. (43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. (44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירושו המשנה. (45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

ה. היתה⁴⁶ כל שדהו בית ארבעת סאים - משיר ממנה מקצת⁴⁷, מפני מראית העין; פדי שידעו הפל שהצאן הטילו בה ונדירה, ולא יאמרו: זבל זה כל שדהו בשביעית⁴⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משווי שנים שנים⁸³ - הרי זה מתר לטל אותן⁸⁴; הרי קטנות מזה - לא ינטלו⁸⁵.

79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה, וכו'. ובירושלמי: לא סוף דבר בשזעזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. (80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסלקן, כבהלכה הסמוכה. (81) שלא ידע שהן קיימות. (82) ואף-על-פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. (83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. (84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). (85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטול אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

י. המסקל⁸⁶ שדהו⁸⁷ בשביעית מפני שהוא צריך לאבנים⁸⁸ - נוטל את העליונות⁸⁹ ומניח את הנוגעות בארץ⁹⁰. וכן אם היה לו בשדהו גרגר⁹¹ של צרורות או גל של אבנים - נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ⁹². ואם יש תחתיהן⁹³ סלע או קש - יטל את פלין⁹⁴.

86) משנה, שם. (87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף ה"ח. (88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). (89) כלומר, את האבנים התלושות. (90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. (91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). (92) אף כאן במחברות, כמבואר למעלה. (93) תחת האבנים או הצרורות. (94) שהדבר ניכר שלצורך האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

יא. לא ימלא⁹⁵ אדם גי'א עפר⁹⁶ או יתקננו בעפר, מפני שמתקן את הארץ⁹⁷. אבל עושה הוא חייב⁹⁸ על פני הגי'א⁹⁹, וכל אבן שישכול לפשט את ידו ולטלה והוא עומד על שפת הגי'א¹⁰⁰ - הרי זו תנטל¹⁰¹.

95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא

- הרי זה נוטל; שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל⁶². הנה⁶³ פחות מעשרה⁶⁴, או שהיו פחות מעשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים - נוטל עד שייניח טפח סמוך לארץ⁶⁵.

59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. (60) היינו גם הקטנות, ולהלן ה"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום-טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ותוספתא כפשוטה'). (61) כלומר, משוי שני בני אדם. (62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. (63) גובה הגדר. (64) טפחים. (65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

ח. במה דברים אמורים⁶⁶? בשנתפון⁶⁷ לתקן שדהו⁶⁸, (או) שהתחיל⁶⁹ לטל בשביעית; אבל אם לא נתפון לתקן שדהו⁷⁰, או שהתחיל מקדם שביעית⁷¹ - נוטל בשביעית כל מה שירצה⁷² מפל מקום⁷³ וגומם⁷⁴ עד לארץ⁷⁵. וכן⁷⁶ אם היה נוטל משדה חבירו, אף על פי שהוא קבלן⁷⁷ - גומם עד לארץ⁷⁸.

66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. (67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם) ולא כרשב"ג. (68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. (69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. (70) אף-על-פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (71) אף-על-פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י. (72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. (73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. (74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" ('מעשה רוקח'). (75) בלי להשאיר טפח. (76) משנה, שם. (77) ראה להלן סוף ה"ב (רדב"ז). (78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

ט. אבנים⁷⁹ שראויות שתזעזע אותן המחרישה⁸⁰, או שהיו מקסות⁸¹ ונתגלו⁸²: אם יש בהן שתים של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

יד. אָסוּר לִבְנוֹת גֶּדֶר בְּשָׁבִיעִית בֵּין שְׂדֵהוּ לְשְׂדֵה חֲבֵרוֹ¹¹⁵; אָבֵל בּוֹנֵה¹¹⁶ גֶּדֶר בֵּינוֹ¹¹⁷ וּבֵין רִשּׁוֹת הָרְבִים¹¹⁸, וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע¹¹⁹. וּמוֹצִיא אֶת הָעֶפֶר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²⁰, פְּדָרְךָ כָּל מַעֲמִידֵין זָבֵל¹²¹. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמַעֲרָה בְּשָׁבִיעִית¹²² - צוֹבֵר הָעֶפֶר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²³, פְּדָרְךָ כָּל הַחוֹפְרִים¹²⁴.

(114) "ירושלמי" שם. (115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו ("ר"ש ורדב"ז"). (116) שם, מ"י. (117) בין שדהו. (118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). (119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. (120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. (121) כלומר, שלש אשפותות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פתוחה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה במשנה ראשונה. (122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. (123) כרבי עקיבא. (124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

~ יום שלישי י"ט סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות.

א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ? בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלִשִׁים יוֹם סָמוּךְ לְשָׁבִיעִית - אָסוּרָה הַלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְנָה לְשָׁבִיעִית². וְדָבָר זֶה בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמְקַדָּשׁ קָיָם הוּא שְׁנָאֵסֵר מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. וּגְזָרוּ חֲכָמִים, שְׁלֵא יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שְׂדֵה הָאֵילָן עֲרָב שְׁבִיעִית בְּזִמְנֵי הַמְקַדָּשׁ אֲלֵא עַד הַעֲצָרָתוֹ, וְשְׂדֵה הַלֶּבֶן - עַד הַפְּסָח. וּבְזִמְנֵי שְׁאֵין מְקַדָּשׁ - מִתְרִין³ בְּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה, פְּדִין תּוֹרָה.

(2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על

מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו נטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. (96) כדי להשוות את הגומות. (97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. (98) מחיצה. (99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). (100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. (101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד ביגא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

יב. אֲבִנֵי פְתָח¹⁰², וְהֵם¹⁰³ הַנְּטָלוֹת שְׁתִּים שְׁלֵשׁ עַל הַפְּתָח - מִתֵּר לְהַבִּיאֵן מִכָּל מְקוֹם¹⁰⁴, בֵּין מְשֻׁדָּה חֲבֵרוֹ¹⁰⁵ בֵּין מְשֻׁדָּה¹⁰⁶. וְכֵן הַקְּבָלָן¹⁰⁷ מְבִיא מִכָּל מְקוֹם וְאֶפְלוֹ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת [קְטָנוֹת]¹⁰⁸, בֵּין מְשֻׁדָּה שְׁקִבְלָה¹⁰⁹ בֵּין מְשֻׁדָּה שְׁלֵא קִבְלָה.

(102) שם, מ"ט. (103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. (104) משנה, שם. (105) "ירושלמי", שם. (106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. (107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). (108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע (מעשה רוקח), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. (109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

יג. פְּרִצָה¹¹⁰ שֶׁהִיא סוּגָה¹¹¹ בְּעֶפֶר: אִם אֵינָה מְכַשְׁלֶת אֶת הָרְבִים - אָסוּר לְבְנוֹתָהּ¹¹²; וְאִם הִיְתָה מְכַשְׁלֶת אֶת הָרְבִים, אוּ שְׁלֵא הִיְתָה סוּגָה בְּעֶפֶר אֲלֵא פְתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרְבִים - מִתֵּר לְבְנוֹתָהּ¹¹³.

(110) "ירושלמי" שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. (111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדרה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. (112) שהרואה אומר: כדי לזרועה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסוייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. (113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות.

ה. הָיוּ עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת לְתוֹךְ בַּיִת סָאָה אוּ יִתְרִי²¹, בֵּין עוֹשִׁין²² בֵּין אֵינָם עוֹשִׁין - חוֹרְשִׁין כָּל בַּיִת סָאָה בְּשָׂבִילָן²³. עֲשָׂר נְטִיעוֹת מִפְּזָרוֹת לְתוֹךְ בַּיִת סָאָה²⁴ - חוֹרְשִׁין²⁵ כָּל בַּיִת סָאָה בְּשָׂבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְדָבָר זֶה הֵלְכָה לְמִשְׁה מַסִּינִי²⁶.

21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. 22) שישים מנה. 23) עד עצרת. 24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין ניקתן גדולה הזקיקו שתהיינה מפוזרות, כדי שלא ימצא חורש שלא לצורכן, אבל אילנות זקנים שיניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. 25) אפילו בזמן הבית. 26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה – דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת.

ו. הָיוּ עֲשׂוּיֹת²⁷ שוֹרֶה אַחַת²⁸ (אוּ) מְקַפּוֹת עֲטָרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֲלָא צָרְפָן²⁹ לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהִדְלוּעִין³⁰ עִם הַנְּטִיעוֹת מְצַטְרְפוֹת לְעֲשָׂרָה.

27) הנטיעות. 28) "על קו (אחת) [אחד]". 29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. 30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדילועים מצטרפין" – בכדי לרמוז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדילועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב.

ז. אֵי זו הִיא נְטִיעָה³¹? זֶה הָאֵילָן הַקָּטָן, כָּל זָמָן שֶׁקָּרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה.

ח. אֵילָן שֶׁנִּקְצָץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצָץ מִטֶּפֶח וּלְמַעְלָה - הָרִי הוּא כְּאֵילָן³²; מִטֶּפֶח וּלְמַטָּה - הָרִי הוּא כְּנְטִיעָה³³.

32) כיוון שקוראים לו אילן. 33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לענין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה.

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ - בְּזָמַן הַמְקַדָּשׁ, כְּמוֹ שְׁאָמְרֵנוּ; אֲבָל בְּזָמַן הַזֶּה - מִתְרִין בְּעִבּוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִף בְּזָמַן הַמְקַדָּשׁ מִתְרִין לְסַלְלוֹ³⁴ וּלְזַבֵּל הַשָּׂדוֹת וּלְעַדְרָם³⁵ הַמְקַשָּׁאוֹת³⁶ וְהַמְדַלְעוֹת³⁷

פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. 3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. 4) חג השבועות. 5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבת המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבת המקדש קיים.

ב. אֵי זו הִיא שְׂדֵה הָאֵילָן⁶? כָּל שְׂלִשָּׁה אֵילָנוֹת⁷ לְבַיִת סָאָה⁸, אֶחָד אֵילָן סָרְקָן⁹ וְאֶחָד אֵילָן מְאָכָל, וְאֶפְלוֹ הֵן שְׁלֹשָׁה אָנְשִׁים¹⁰ - רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם תְּאֲנִים¹¹; אִם רְאוּיִין¹² לְעֲשׂוֹת כְּפַר דְּבִלָה¹³ שְׁלֹשִׁים מְנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בַּיִת סָאָה בְּשָׂבִילָם¹⁴. וְהוּא שְׂיֵהִיָּה רְחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי שְׂיֵהִיָּה הַבְּקָר יָכוֹל לְעַבֵּר בְּכִלְיוֹ¹⁵.

6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. 7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה – חורשים עבורם. 8) והיא חמישים על חמישים אמה. 9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארו ותרוזה ודומיהן". 10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". 11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? – על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". 12) כל ג' האילנות כאחד. 13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". 14) עד עצרת. 15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר.

ג. הָיוּ פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה לְבַיִת סָאָה; אוּ שְׂהִי שְׂלִשָּׁה, וְאֶחָד רְאוּי לְעֲשׂוֹת שְׂשִׁים מְנָה אוּ יִתְרִי, וְהַשְּׂנִים אֵינָן רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת; אוּ שְׂנִים רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת אֶפְלוֹ מְנָה¹⁶, וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֲלָא לְצָרְפָם, וְהוּא מְלֵא הָאוֹרָה וְסָלוֹ חוֹצָה לָו¹⁷.

16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. 17) כלומר, הלאה מן העץ.

ד. הָיוּ מְשֻׁלְשָׁה וְעַד תְּשַׁעָה¹⁸ וְרְאוּיִין לְעֲשׂוֹת שְׂשִׁים מְנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בַּיִת סָאָה בְּשָׂבִילָן¹⁹ וְאִף עַל פִּי שִׁישׁ בָּהֶם מִי שְׁאֵינוֹ רְאוּי לְעֲשׂוֹת²⁰.

18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. 19) עד עצרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדם ראש השנה של שביעית. וסתם קליטה - שתי שבתות⁵¹. ודבר זה אסור לעולם, מפני מראית העין; שפא לאמר הוֹאָה: בשביעית נטעו. נמצאת אומר, שהנטע או המבריק או המרפב ערב שביעית קדם ראש השנה בארבעה וארבעים יום - ימים; פחות מכן - יעקר. ואם לא עקר - הפרות מתרין. ואם מת קדם שיעקר - מתיבין את הירש לעקר⁵².

(48) בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריק וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרושה, מהפסח ומהעצרת. (49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. (50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. (51) שני שבועות. (52) והטעם: מפני שיחדשו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרעה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו.

~ יום רביעי כ' סיון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שנפלה² בה מקדם³ שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם וחזרו ועשו, ושניהם נקראו ספיח, בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן⁴ ואין להן זרע - הכל מתר לאכלו מן התורה⁵; שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה⁶. ואפלו שדה שנטתה⁷ בשביעית וצמחה - פרותיה מתרין באכילה⁸. וזה שנאמר: את ספיח קצירך לא תקצר⁹ - שלא יקצרו¹⁰ פדריך שקוצר בכל שנה. ואם קצר פדריך הקוצרין - לוקה¹¹. כגון שקצר כל השדה והעמיד פרי ודש בפקר, או שקצר לעבודת הארץ¹², כמו שבארנו¹³. אלא קוצר מעט מעט¹⁴ וחובט ואוכל¹⁵.

ובית השלחין עד ראש השנה. ומזבלין ומפרקין³⁸, ומאבקין ומעשנין, ומקרסמין³⁹ ומזרדין⁴⁰ ומפסלין⁴¹, ומזהמין את הנטיעות וכורכין וקוטמין אותן, ועושין להם פתים⁴² ומשקין⁴³ אותם, וסכין את הפגין ומנקבין אותן. כל עבודות אלו מתרות בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית ואפלו בזמן המקדש.

(34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. (35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמתרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. (36) מקום זריעת הקישואים. (37) מקום זריעת הדלועין. ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. (38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. (39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מקרסמין. (40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". (41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". (42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". (43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה.

י. פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית⁴⁴, ושל שביעית שיעצאו למוצאי שביעית⁴⁵ - לא סכין ולא מנקבין⁴⁶. ובזמן המקדש אין בונין מדרגות על פני הגאות ערב שביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן⁴⁷ לשביעית.

(44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. (45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. (46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוגי סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כו' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. (47) את הגיאות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית.

יא. אף בזמן הזה אין נוטעין⁴⁸ אילנות ואין מרפיבין⁴⁹ ואין מבריכין⁵⁰ ערב שביעית אלא פדי שתקלט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה שלשים יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כך יז עמוד קעג (בהערות). (11) כדין כל עובר על לא-תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. (12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר כדרך הקוצרים או לא. (13) (ראה למעלה פ"א הלכות א-ב). (14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כב-כג) לענין בצירה. (15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבת אחת - אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג.

ב. ומדברי סופרים¹⁶, שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עברה¹⁷. שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו¹⁸ פסטר, וכשיצמח - יאכל מהם, ויאמר: ספיחים הן. לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

(16) שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. (17) במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף-על-פי שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחין אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחין (כסף-משנה). (18) בשביעית.

ג. היא למדת¹⁹, שאין אוכלין מפרות שביעית²⁰ אלא פרות האילנות²¹ והעשבים שאין זרעין אותם²² רב האדם, כגון הפיגם²³ והירבוזין השוטים²⁴ וכל פיריץ פה²⁵. אכל הירקות שדרך רב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן אסור מדבריהם²⁶, והמלקטן²⁷ - מפין אותו מפת מרדות.

(19) מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחין. (20) כלומר, ספיחין. (21) בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתריעין (= תוקעים בשופר ומתפללים על הגשמים) על הספיחין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. (22) שביעית שם. (23) הוא מין בשמים ונקרא "רודא". במשנה שם. (24) הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). (25) שבכל אלה אין חשש שיזרעם בני אדם בסתר. (26) כבהלכה הקודמת. (27) כן הוא בירושלמי שם: "ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי, כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א] אמר ליה ולית אסור? ולא ספיחין אינון?" - הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון שספיחין אינם עולים בצפיפות - דרכם להתלבש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה.

(2) מאליו. (3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה - אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. (4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתוב (ו)את ספיח קצירך לא תקצור. הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן היא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. (5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. (6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביעית) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירוש המיוחס לר"ש משנ"ץ), אינו אלא לדעת בית-שמאי, שכן אמרו שם בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטיבה, בית-שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית-הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. (7) שנחרשה. (8) כבית-הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחין, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר וזרע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד): "כל שתיעבתי לך הרי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק יג.] (9) אין הכוונה שאסורים באכילה. (10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כב-כג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת-כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר). לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא שהסיפא מבארת דברי הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוצרים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוצרים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזוהי הרישא, והסיפא באה להתיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוצרים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירוש ר"י בן מלכי-צדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת-כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוצרים". וכן הוא בכפתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה איסור ספיחין, ומחנכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין ראב"ד וכסף-משנה. (45) שמחנכה ואילך, היתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. (46) תרומות פ"ט משנה ד. (47) שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע הספיחין של איסור והקרקע של היתר גורמים לגידולי שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף-על-פי שבגידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כא) - בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח).

ז. בצ"לם⁴⁸ שייצאו משביעית למוצאי שביעית⁴⁹: אם עשו⁵⁰ פיוצא בהן⁵¹ - מתירין⁵², ואם לאו - אסורין⁵³. וכן שאר הפרות⁵⁴ - אין לוקחים אותם⁵⁵ במוצאי שביעית אלא משיעשו פיוצא בהן מפרות מוצאי שביעית⁵⁶. עשה⁵⁷ הפפיר⁵⁸ - היתר האפיל⁵⁹. ומתיר⁶⁰ לקח ירק במוצאי שביעית מיד.

(48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. (49) ונלקטו במוצאי שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים אחר הלגיטה (להלן הלכות יג-טו). (50) כלומר, גדלו במוצאי שביעית. (51) כלומר, באותו הגודל. (52) שאין כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. (53) שיאמרו: בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדין ספיחי שביעית, ולפיכך אסורם חכמים משום מראית העין, ראה בפאת השולחן. (54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן הלכה יג), וראה להלן. (55) שאינו נאמן על השביעית. (56) כלומר, אף-על-פי שאם באו לעונת המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים - חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת השביעית ואסורם, אבל אם כיוצא בהם מפירות שבאו לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו במדה זו של אלה - מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו מדין ירק לרעת חכמים, ראה להלן (כסף-משנה). (57) שביעית פ"ו משנה ד. (58) "הוא הממהר לצאת בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). (59) "הוא המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם). (60) שם, כרבי ולא כתנא-קמא. ובירושלמי שם משמע שהלכה כמותו. וטעם היתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק מחוצה לארץ (רדב"ז).

ח. מאימתי⁶¹ מתיר אדם לקח לוף⁶² במוצאי שביעית⁶³? משיריבה⁶⁴ החדש⁶⁵.

(61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. (62) ממי

ד. ספיחים²⁸ העולים בשדה בור²⁹ ובשדה ניר³⁰ ובשדה פרום ובשדה זרע - מתירין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהם? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו³¹: שדה בור - אין אדם נפנה לשם³²; ושדה ניר - רוצה הוא בתקונה³³; ושדה פרום³⁴ - אינו אוסר פרמו³⁵; ושדה זרע - הספיחין מפסידין אותה. וכן התבאר³⁶ של שביעית - מתיר בכל מקום, ולא גזרו עליו³⁷.

(28) ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף-משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. (29) שאין זורעים בה כלום. (30) העומדת להרישה. (31) ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. (32) כלומר, אינו מתעניין בה. (33) כלומר, בחרישה, ואינו עומד לזרעה עתה. (34) כנראה שהמדובר בשדה שהכין לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. (35) לכשיטענו ייאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. (36) בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". (37) כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף-משנה).

ה. ספיחין³⁸ של שביעית שייצאו³⁹ למוצאי שביעית - אסורין באכילה⁴⁰, ואין תולשין אותן ביד⁴¹, אלא חורש פדרפה⁴², ובהמה רוצה פדרפה⁴³.

(38) תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. (39) רבינו פירש כן על-פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא ייתכן בשביעית (כסף-משנה ורדב"ז). (40) שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. (41) כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. (42) ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכן אינו חושש לזיבול שדהו ע"י הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. (43) שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רוצה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה.

ו. ועד מתי אסורין⁴⁴ ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה. ומחנכה ואילך - הן מתירין⁴⁵. והזרע⁴⁶ ספיחי שביעית אחר שביעית - הגדולין מתירין⁴⁷.

(44) בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד, ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח. 77) ונקרא "לוביא". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. 78) צ"ל "שזרען". וראה להלן ה"ג. 79) כיון שאינם נקלטים כאחת, וכזרען לירק - הלכו אחר לקיטה כירק (להלן ה"ד) והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף-על-פי ששמואל אמר כן לענין מעשרות, והא-הדין לענין שביעית, שהרי הטעם שוה, שכיון שנגמר הפרי הרי הוא פרי של שנה הקודמת (כסף-משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם. 80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר השרשה.

יב. הַיִּרְקָה⁸¹ - בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ. וְהָאֶתְרוֹג, אֶפְלוּ הִיָּה כְּפֹל⁸² קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִעְשָׂה כְּכַפֵּר⁸³ בְּשִׁבְעֵינִי - חֵיב בְּמַעֲשָׂוֹת פְּפוֹת שְׁשִׁית⁸⁴; וְאֶפְלוּ הִיָּה כְּכַפֵּר⁸⁵ בְּשִׁשִּׁית, הוֹאִיל וְנִלְקַט בְּשִׁבְעֵינִי - הִרִי הוּא פְּפוֹת שְׁבִיעִית⁸⁶, וּמִתְעַשֵּׂר בְּפוֹת שְׁשִׁית לְהַחְמִיר⁸⁷.

81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא-הדין לענין שביעית, כנ"ל. 82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. 83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי איסור אכילת ספיחין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. 84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרבינן אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. 85) שנגמר הפרי. 86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף-משנה. 87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

יג. וְכֵן⁸⁸ פְּפוֹת שְׁבִיעִית⁸⁹ שְׁיִצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: בְּתוֹבָאָה וְקִטְנִיּוֹת וְאֵילָנוֹת - הוֹלְכִין אַחַר עוֹנֵת הַמַּעֲשָׂוֹת; וְהַפְּרָגִין וְהַשְּׂמִינִין וְהָאֵרֶז וְהַדַּחֵן וְפוֹל הַמַּצְרֵי שְׁזָרְעוּ⁹⁰ לְזֵרַע - אַחַר גְּמַר הַפְּרִי⁹¹; וְהַיִּרְקָה - אַחַר לְקִיטָתוֹ⁹².

88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף-משנה). 89) בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (זוהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". 90) צ"ל: שזרען. וראה למעלה ה"א. 91) כנ"ל בה"א. 92) כבהלכה הקודמת. ולא

שאינו נאמן על השביעית. 63) דרכם היה לעקרו אחר הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט בשביעית. 64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו אליהו מלונדריש - 'תוספות יום-טוב' בשמו). ולפי"ז אין צורך שיהיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת. 65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז.

ט. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי⁶⁶ - רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשִׁמְטֵינִי וְלִיּוֹבְלוֹת. פְּפוֹת שְׁשִׁית⁶⁷ שְׁנִכְנְסוּ לְשִׁבְעֵינִי: אִם הִיוּ תְּבוֹאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פְּפוֹת הָאֵילָן⁶⁸, וְהִגִּיעוּ לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂוֹת⁶⁹ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁰ - הִרִי אֵלוּ מִתְרִין. וְאִף עַל פִּי שְׂאוֹסֶף אוֹתָם בְּשִׁבְעֵינִי - הִרִי הֵן כְּפוֹת שְׁשִׁית לְכָל דְּבָר⁷¹. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂוֹת אֲלֹא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הִרִי הֵן כְּפוֹת שְׁבִיעִית:

66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד. 67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית. ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה שליש (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה, כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית, תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן שם. 68) ראש השנה יג: 69) ראה בפ"ב מהלכות מעשר, מהלכה ה ואילך. 70) בהגהה שעל הגליון בדפוסים חדשים כתוב בשם הש"ה, שבפירות האילן הכוונה לטו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו): והערוך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד בתשרי, ראה בפאת-השולחן וברדב"ז. ועיין בהלכות מעשר שני שם. 71) שמתרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין, וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן.

י. הַתְּבוֹאָה⁷² וְהַקִּטְנִיּוֹת - אֶסְוִרִין בְּאֶכִּילָה מְשׁוּם סְפִיחִים⁷³, וּפְפוֹת הָאֵילָן⁷⁴ - אוֹכְלִין אוֹתָן בְּקִדְשֵׁי שְׁבִיעִית⁷⁵.

72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית", שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. 73) מפני גזירת עוברי עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. 74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל בהלכה ג. 75) וראה להלן בפרקים ה-ו, מהי קדושת שביעית.

יא. הָאֵרֶז⁷⁶ וְהַדַּחֵן וְהַפְּרָגִים וְהַשְּׂמִינִין וְפוֹל הַמַּצְרֵי⁷⁷ שְׁזָרְעוּ⁷⁸ לְזֵרַע - הוֹלְכִין בֵּהֶן אַחַר גְּמַר פְּרִי⁷⁹: אִם נִגְמַר פְּרִים קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הִרִי אֵלוּ מִתְרִין בְּשִׁבְעֵינִי כְּפוֹת שְׁשִׁית; וְאִם נִגְמְרוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִף עַל פִּי שְׂהַשְּׂרִישׁוּ⁸⁰ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הִרִי אֵלוּ אֶסְוִרִים מְשׁוּם סְפִיחִים.

76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁנִים, אִם בָּאוּ לְעֹנֹת הַמַּעֲשָׂוֹת¹⁰⁹ קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁל שְׁמִינִית - הָרִי הֵן נֶאֱכָלוֹת בַּשָּׁנָה שְׁנִיָּה מִן הַשְּׁבוּעִי¹¹⁰ בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית¹¹¹.

(108) שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על-פי עבודה זרה יד.). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. (109) שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. (110) כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. (111) כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר ביטולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה).

יֵז. הַבְּצָלִים¹¹² הַסְּרִיסִים¹¹³ וּפּוֹל הַמְּצָרִי¹¹⁴ שְׁמַנְע מֵהֶם מִים שְׁלֹשִׁים יוֹם קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשָׁל פֶּעַל שְׁמַנְע מֵהֶם שְׁלֹשׁ עֹנוֹת¹¹⁵ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי אֵלוּ מִפְּרוֹת שְׁשִׁית¹¹⁶; פְּחוֹת מִכֵּן - הָרִי הֵם כְּסָפִיחֵי שְׁבִיעִית.

(112) שם פ"ב משנה ט. (113) "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). (114) בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד - "משנה ראשונה"). (115) שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. (116) שאף-על-פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פרי, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה - כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל).

יח. הַדְּלוּעִינִי¹¹⁷ שְׁקִימָן לְזֵרַע¹¹⁸: אִם הִקְשׁוּ¹¹⁹ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מִלְּאֶכָל אֲדָם - מִתֵּר לְקִימָן בַּשְּׁבִיעִית¹²⁰, שֶׁהֵן מִפְּרוֹת שְׁשִׁית; וְאִם לְאוֹ¹²¹ - אֲסוּרִין¹²² כְּסָפִיחֵי שְׁבִיעִית¹²³. וְכֵן הִירְקוֹת¹²⁴ פְּלֶן שֶׁהִקְשׁוּ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתֵּר לְקִימָן בַּשְּׁבִיעִית¹²⁵; וְאִם הָיוּ רְפִים - אֲסוּר לְקִימָן מִשּׁוֹם סְפִיחִים¹²⁶. אֵינִין¹²⁷ מְחִיבִין אוֹתוֹ לְשָׂרֵשׁ¹²⁸ אֶת הַלוּף¹²⁹, אֲלָא מְנִיחוּ בְּאֶרֶץ פְּמוֹת שְׁהוּא; אִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁰. וְאֵינִין¹³¹ מְחִיבִין אוֹתוֹ לְשָׂרֵשׁ אֶת הַקְּנֵדֵס¹³², אֲלָא גּוֹזֵז בְּעֵלְיִן¹³³; וְאִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁴.

(117) שם משנה י. (118) כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לידי קושי, אבל הוא-הדין אם זרעו לירק, והוקשו (משנה ראשונה). (119) יבשו (פירוש המשנה).

הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר.

יד. פול¹³⁵ המְצָרִי שְׁזָרְעוּ לְזֵרַע בַּשְּׁשִׁית וְנִגְמַר פְּרִי¹³⁴ קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁל שְׁבִיעִית - בֵּין יָרֵק שָׁלוּ בֵּין זֵרַע שָׁלוּ מִתֵּר בַּשְּׁבִיעִית¹³⁵. וְאִם זָרַע לְיָרֵק¹³⁶ וְנִכְנְסָה עֲלֵיו¹³⁷ שְׁבִיעִית - בֵּין יָרֵקוּ בֵּין זָרְעוּ אֲסוּר כְּסָפִיחֵי שְׁבִיעִית¹³⁸. וְכֵן אִם זָרְעוּ לְזֵרַע וְלִיָּרֵק - אֲסוּר¹³⁹.

(93) ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. (94) ראה למעלה בהלכה יא. (95) כיון שהולכין אחר גמר פרי. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. (96) ונגמר פרי בששית, כנ"ל. (97) כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטה. (98) כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. (99) בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייה אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן-דאמר מותר, דבר תורה. מאן-דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייה, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הרואה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור-שמח.

טו. עֵבֶר¹⁰⁰ וְזָרְעוּ¹⁰¹ בַּשְּׁבִיעִית¹⁰² וְיָצָא לְשְׁמִינִית: אִם זָרְעוּ לְזֵרַע¹⁰³ - בֵּין זָרְעוּ בֵּין יָרֵקוּ אֲסוּר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כְּשֶׁאֵר הַסְּפִיחִים¹⁰⁴; וְאִם זָרְעוּ לְיָרֵק, הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁמִינִית - בֵּין יָרֵקוּ בֵּין זָרְעוּ מִתֵּר¹⁰⁵; זָרְעוּ לְזֵרַע וְלִיָּרֵק - זָרְעוּ אֲסוּר מִשּׁוֹם סְפִיחִים¹⁰⁶, וְיָרֵקוּ מִתֵּר¹⁰⁷.

(100) ירושלמי שם. (101) את הפול המצרי. (102) ונגמר פרי בשביעית, כנ"ל. (103) שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא). (104) ראה להלן. (105) ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש זרע בשביעית, אינו אסור מן התורה אלא מטעם גזירת ספיחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספיחין, הרי הם מותרים. ומה שאמר "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות - אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שליש בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף-על-פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר - פירותיו מותרים, ועיין כסף-משנה. (106) שהרי הולכים בו אחר חנטה. (107) שאף-על-פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) - אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י.

טז. בְּנוֹת שוֹחַ¹⁰⁸, הוֹאִיל וְהֵן נִגְמְרוֹת לְאַחַר שְׁלֹשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

140) שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטונינוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. ודרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. 141) "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). 142) בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מותרין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת השולחן.

כא. בְּצֵלִים¹⁴³ שְׁעָקְרוּ בְּשִׁבְעֵית וְנָטְעוּ בְּשִׁמְיַת וְרָבוּ גִדְוָלָיו עַל עֵקְרוֹ - הָעֵלּוּ גִדְוָלָיו אֶת עֵקְרוֹ וְהִתְרַ הַפֵּל; הוֹאִיל וּשְׁבִיעֵית אֶסְוֶרָה עַל יְדֵי קֶרְקַע¹⁴⁴, כִּפֶּה נְטִילַתָּה¹⁴⁵ עַל יְדֵי קֶרְקַע¹⁴⁶.

143) שם נז: "ישמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכנו את הבצלים, ולכן נתבטלו בגידולים, אבל בלא-הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתני (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאינם מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרווייהון אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עלי, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במדוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגי (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בכסף-משנה ורדב"ז. 144) שנאמר: ושבתה הארץ. 145) בנדרים שם: "בטילתה", ושמא יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. 146) מה-שאי-כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתערובת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם.

כב. הַפְּרוֹת שִׁיּוּצִיא הָאֵילָן בְּשִׁבְעֵית¹⁴⁷ - לֹא יֵאָסְפִם כְּדָרְךָ שְׂאוֹסֶף כָּכֵל שְׁנָה¹⁴⁸; שְׁנָאֵמֶר: וְאֵת עֲנָבֵי זִיזְרָךְ לֹא תִבְצֹר¹⁴⁹. וְאֵם כְּצֹר לְעִבְדַּת הָאֵילָן אוֹ שְׁבִצֹר כְּדָרְךָ הַבוֹצְרִים - לוֹקְהָ¹⁵⁰.

147) בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. 148) אלא בשינוי. 149) שאין הכוונה שלא יבצרו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם

120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזריעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). 121) כלומר, שלא הוקשו. 122) באכילה. 123) שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזריעה", ראה למעלה. 124) תוספתא שם פ"ב הלכה יא. 125) ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, זהו כשלא הוקשה קודם שביעית. 126) [כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספיחי שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"ז פירש הכסף-משנה: אסור לקיימן משום ספיחי שביעית, כלומר, אף-על-פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחים - אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שנוזעו בשביעית. והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לשרש את הלוף" מוכיחה כפירושו. 127) תוספתא שם. 128) לעקור. 129) לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). 130) כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ח, ובתוספתא כפשוטה. 131) תוספתא שם הלכה יב. 132) הוא מין ממיני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום-טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). 133) שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף-על-פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). 134) כנ"ל.

ט. לוֹף¹³⁵ שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעֵית¹³⁶ וְכֵן בְּצֵלִים שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעֵית הַקִּיצוֹנִים¹³⁷ וּפּוּאָה¹³⁸ שְׁנִגְמְרוּ לְפָנֵי שְׁבִיעֵית - מִתֵּר לְעֵקְרוֹ בְּשִׁבְעֵית כְּקֶרְדָּמוֹת שֶׁל מִתְּקַת, וְאֵין פְּזָה מְשׁוּם עִבְדַּת הָאֶרֶץ¹³⁹.

135) שביעית פ"ה משנה ד, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. 136) "זה הדרב, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). 137) "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). 138) הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התירו בית-שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי, ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי-אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בכיזול, ומודים בה בית-שמאי. 139) כיון שמוכח שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה).

כ. הַבְּצֵלִים¹⁴⁰ שֶׁיִּדְרוּ עֲלֵיהֶם גִּשְׁמִים בְּשִׁבְעֵית וְצִמְחוּ: פֶּל זְמַן שֶׁהָעֵלִין שֶׁלֹּהֶן יִרְקִין - הֲרֵי אֵלוּ מִתְּרִין¹⁴¹; וְאֵם הַשְּׁחִירוּ - הֲרֵי הֵן כְּנִטְוֵעִין בְּאֶרֶץ, וְאוֹתָן הָעֵלִין אֶסְוֶרִין מְשׁוּם סְפִיחִין. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף - הַבְּצֵלִים עֲצִמָן בְּהִתְרֵן עוֹמְדִין¹⁴².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר, היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבודדים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בד קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבודדים, הנהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבד, ובוה מבוארים דברי רבינו על נכון. וראה ברי" קורקוס, בכסף-משנה, בפאת-השולחן ובחזון-איש).

כד. מְצוֹת עֲשֵׂה¹⁶⁵ לְהַשְׁמִיט¹⁶⁶ כָּל מַה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשְׁבִּיעִית תִּשְׁמָטָהּ וְנִטְשָׁתָהּ. וְכָל הַנוֹעֵל כְּרָמוֹ אוֹ סִגְיָהּ שֶׁדָּהוּ בְּשָׁבִיעִית - בְּטַל מְצוֹת עֲשֵׂה. וְכֵן אִם אָסַף¹⁶⁸ כָּל פְּרוֹתָיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֲלֵא יִפְקִיר הַכֹּל וְיָד הַכֹּל שְׁוִיץ¹⁶⁹ בְּכָל מְקוֹם¹⁷⁰, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ. וְיֵשׁ לוֹ לְהִבְיֵא¹⁷¹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מֵעֵט, פְּדֵרְךָ שְׁמֵבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר - חֲמֵשׁ פְּדֵי שְׁמֹן, חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה פְּדֵי יַיִן¹⁷². וְאִם הִבְיֵא יְתָר מִזֶּה - מִתָּר¹⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְצוֹת עֲשֵׂה לְהַשְׁמִיט כָּל מַה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר . . . גו."

כשם שישנה חקירה בענין מצות השמיטה האם היא חובת הקרקע או חובת הגברא (ונפק"מ לעבודה על ידי גוי), כך ישנה חקירה בענין מצות שמיטת פירות - "והשביעית תשמטנה ונטשתה" האם היא חובת גברא על בעה"ב להפקיר פירות שביעית כדמשמע מלשון הרמב"ם ביד החזקה - "להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית", ובסהמ"צ - "שצונו להפקיר כל מה שתצמח", או שהיא "אפקעתא דמלכא" היינו שהתורה הפקירה שדהו של אדם בשמיטה ואין בעה"ב עושה כלום בזה. ונפק"מ, אם במפורש לא הפקיר שדהו (גודר שדהו ונועל כרמו), שאם היא "אפקעתא דמלכא" יכול כל אדם ליטול הפירות, אבל אם היא חובת גברא עובר על איסור גזל אף שהבעלים ביטל מ"ע.

וי"ל נפק"מ נוספת בזה לענין מעשר, שכיון ששביעית פטורה ממעשרות מצד שהפירות הפקר, הרי שאם ההפקר הוא חובה על האדם שמחוייב להפקיר שדהו בשמיטה, הנה זה שלא הפקיר שדהו (גודר שדהו כו') חייב במעשרות, אבל אם הוא "אפקעתא דמלכא" מובן שזה שלא הפקיר שדהו בשמיטה אינו כלום ויש לשדהו ממילא דין הפקר ופטור ממעשרות.

אלא, שבענין זה אפשר לומר, שגם אם בפירוש לא הפקיר פירות שביעית פטור ממעשרות כיון שזה שהפירות פטורות ממעשר מצד הפקר, אינו משום שהם הפקר בפועל אלא שיש חיוב להפקירם. ולדוגמא: כשם שבשש השנים הראשונות אין לומר שאם לא נתן מעשר שני בשנה ראשונה יתן מעשר עני, שהרי על תבואה של

לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו כדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכהדיעה השניה בתורת-כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. 150) ראה למעלה שם.

כג. וְכִיצַד עוֹשֶׂה¹⁵¹ תְּאֲנִים¹⁵² שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין קוֹצִיץ¹⁵³ אוֹתָן בְּמִקְצָה¹⁵⁴, אֲבָל מִיבֶשֶׁן בְּחֶרְבָה¹⁵⁵. וְלֹא יִדְרֵף עֲנָבִים בְּגַת¹⁵⁶, אֲבָל דוֹרֵף הוּא בְּעֶרְבָה¹⁵⁷. וְלֹא יַעֲשֶׂה¹⁵⁸ זֵיתִים בְּבֵית הַבַּד¹⁵⁹, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא¹⁶⁰ וּמְכַנֵּס לְתוֹךְ בַּד קָטָן בְּיוֹתֵר¹⁶¹, וְטוֹחֵן בְּבֵית הַבַּד¹⁶² וּבִקְטָב¹⁶³ וּמְכַנֵּס לְבַד קָטָנָה¹⁶⁴. וְכֵן בְּשֵׁאֵר הַדְּבָרִים, כָּל שֶׁיִּכּוֹל לְשַׁנּוֹת - מְשַׁה.

(151) כלומר, כיצד משנה מדרך הבודדים. (152) שביעית פ"ח משנה ו. (153) שוטחים לייבש. (154) שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). (155) כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). (156) כדרכו. (157) כלי שלשין בו העיסה (שם). (158) (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). (159) יקב שדורכים בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בבד ובקוטב" (קוטב הוא בד קטן - כסף-משנה). [ולדעת ה"חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בבד ובקוטבי, ורבותינו התירו לעשות בקוטבי", אין הכוונה לדברי תנא-קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן]. (160) במכתשת, בבית הבד או בקוטב, ראה למעלה. (161) היא "הבודידה" (כסף-משנה) וכדעת תנא-קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בד קטן, וגדול מן הבודידה - אסור, כנ"ל). (162) כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבד", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. (163) תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף-משנה, וראה בפאת-השולחן. [ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבד", ושם מקומה]. (164) [הוא הקוטב (כסף-משנה). וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבד) כר' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטבי, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנים לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבד להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסים שוב לבית הבד להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בבד וגם בקוטב, אבל התפוקה השנייה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבד ולא בקוטב. ולפיכך "כותש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף-משנה ובפאת-השולחן.

כז. כַּלְבֵּד¹⁷⁶ שֶׁהֲחִזִּיקוּ בוֹ עוֹלֵי בְּבַל עַד כְּזִיב¹⁷⁷ - אָסוּר בַּעֲבוּרָהּ, וְכָל הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בוֹ אָסוּרִין בְּאֶכִּילָהּ. וְכֹל שֶׁלֹּא הֲחִזִּיקוּ בוֹ אֶלָּא עוֹלֵי מְצָרִים בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא מְפֹזֵב וְעַד הַנְּהָר¹⁷⁸ וְעַד אֲמֵנָה¹⁷⁹, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲבוּרָהּ¹⁸⁰ בְּשָׂבִיעֵית - הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בוֹ מִתְרִים בְּאֶכִּילָהּ¹⁸¹. וּמִהַנְּהָר וּמֵאֲמֵנָה וְהֶלְאָה - מִתֵּר בַּעֲבוּרָהּ¹⁸² בְּשָׂבִיעֵית.

(176) שביעית פ"ו משנה א. (177) וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחוץ למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ת, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג). (178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). (179) והוא אמנום (שם). (180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. (181) כן מפרש רבינו מה ששנינו שם: "נאכל אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיון שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיחין. (182) אפילו מדרבנן.

כז. סוּרְיָא¹⁸³, אִף עַל פִּי שְׂאִין שְׂבִיעֵית נוֹהֶגֶת בְּהַ מִן הַתּוֹרָה¹⁸⁴, גְּזָרוּ עֲלֶיהָ שֶׁתְּהִיָּה אָסוּרָה בַּעֲבוּרָהּ¹⁸⁵ בְּשָׂבִיעֵית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדִבְרֵי¹⁸⁶ שֶׁלֹּא יִנְיחוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִלְכּוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אָבָל עֲמוֹן וּמוֹאָב וּמְצָרִים וְשָׁעָר, אִף עַל פִּי שֶׁהֵם תְּיֻבּוֹת בְּמַעֲשֵׂוֹת מְדַבְּרֵיהֶם¹⁸⁷ - אֵין שְׂבִיעֵית נוֹהֶגֶת בְּהֵן¹⁸⁸.

(183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. (184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל - שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. (185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). (186) ירושלמי שם. (187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. (188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושבין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמא ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוץ לארץ, אף-על-פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוץ לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמא ישתקעו שם.

כח. עֶבֶר הַיַּרְדֵּן¹⁸⁹ - שְׂבִיעֵית נוֹהֶגֶת בְּהַ מִדְּבָרֵיהֶם¹⁹⁰. וּסְפִיחֵי סוּרְיָא וְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן - מִתְרִין בְּאֶכִּילָהּ; לֹא יִהְיוּ אֲרֻצוֹת אֵלוֹ תְּמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲחִזִּיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מְצָרִים¹⁹¹.

(189) היא ארץ סיחון ועוג. (190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. (191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיחין מותרים, למעלה בהלכה כו.

כט. עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁקָּנָה קִרְקָע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁹²

שנה זו אין כל חיוב למעשר עני, כך גם בנוגע לפירות שביעית מרגע שהתורה חייבה להפקירם נפקע מהם ממילא חיוב מעשרות.

ויש להביא ראייה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא ששמיטת כספית היא חובת גברא, וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות, חלק י"ז 287 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(165) ראה בספר המצוות, עשה קלד. (166) להפקיר. (167) גדר, מלשון סיג. וראה למעלה פ"ב הערה קט. (168) במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמטנה, מגיד שהוא פורץ פרצות (בגדר של שדהו)". אלא שבסוף סיימו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו - זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (רדב"ן). וכמו כן, לאסוף - אסור. (169) בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א, ושביעית שם הלכה ו). (170) בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). (171) שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. (172) שיערו חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. (173) משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו - מותר (משנה ראשונה).

כה. אֵין שְׂבִיעֵית נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלֶבֶד¹⁷⁴; שְׁנֵאמַר: פִּי תְּבֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגוֹמַר. וְנוֹהֶגֶת בֵּין בְּפִי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בְּפִי הַבַּיִת¹⁷⁵.

(174) מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). (175) כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"י הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף-על-פי-כן כתב (שם הלכה כו)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. וְלֹא יִשְׁנֶה פְּרוֹת מִבְּרִיתוֹ, כְּדָרְךָ שְׂאִינוּ מִשְׁנֶה בְּתַרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰. דְּבַר¹¹ שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹכֵל חֵי - לֹא יֹאכְלֵנוּ מִבֶּשֶׁל, וְדָבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְהֶאֱכֹל מִבֶּשֶׁל - אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חֵי. לְפִיכֶךָ¹² אֵין שׁוֹלְקִין¹³ אֶכְלֵי בְּהֵמָה. וְאֵינוּ מְטַפְּלִים¹⁴ לְאֹכֵל תְּבַשִּׁיל שְׁנַפְסָד וְהַפַּת שְׁעַפְשָׁה, כְּדָרְךָ שְׂאִינוּ אוֹכֵל בְּתַרוּמָה וּמַעֲשֵׂר¹⁵.

10) כנ"ל בהל' תרומות ובהל' מעשר שני, שם. 11) ב'ירושלמי' שם ה"ב: "שביקש לוכל תרדין חייין או לכוס חייטין חיות (ודברים אלו הם דבר שדרכו להאכל מבושל), אין שומעין לו". ומה שכתב: "דבר שדרכו לאכול חיי, לא יאכלנו מבושל", נלמד ממה שאין שולקין מאכל בהמה דלהלן. 12) כלומר, לפי שאין משנים פירות שביעית מברייתם, כנ"ל. 13) 'ירושלמי' שם ה"א. וראה להלן בסוף ה"א. 14) 'ירושלמי' שם ה"ב. 15) בהל' מעשר שני, הביאו רבינו (פ"ג ה"א), אבל בתרומה אף-על-פי שכן הוא בתוספתא תרומות (פ"ט ה"י), אין זה בדברי רבינו בהל' תרומות.

ד. וְאֵין מִבְּשֻׁלִין¹⁶ יִרְקָה שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, שְׂלֹא יִבְיָאֵנוּ לְיַדֵי פְּסוּל¹⁷. וְאֵם בְּשֻׁל¹⁸ מְעֵט וְאֶכְלוּ מִיָּד - מִתָּר, שְׁהָרֵי לֹא הִנִּיחֶן כְּדֵי לְבֹא לְיַדֵי פְּסוּל.

16) שם מ"ז, כתנא-קמא (הוא רבי מאיר, כמו שנראה בזבחים ז:), ולא כרבי שמעון. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שביעית שם) פסקו כרבי שמעון - סמך רבינו על דעת הבבלי בעירובין מו, ב - שלא הכריעו בפלוגתת רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי (כספ-משנה), והרי כאן במשנתנו לא נזכר רבי מאיר, והרי זה כסתם משנה, ועי' רידב"ז שם. 17) כלומר, אם יטמא התבשיל ויצטרך לשרוף התרומה (כדין תרומה טמאה) יצטרך לשרוף גם את השמן, ונמצא גורם הפסד לפירות שביעית (פירוש המשנה). וכן נראה מדברי רבינו כאן, שהביא הלכה זו בהל' שמיטה, ובפרק זה הדין באכילת פירות שביעית, הרי שהחשש הוא שמא יפסיד פירות שביעית, אבל הר"ש מפרש, שהתרומה תבוא לידי פסול אחר זמן הביעור, וכן נראה בזבחים עו, א. וראה בקובץ "אמנה" מעמ' פט ואילך. 18) 'ירושלמי' שם. רוצה לומר שאם רצה לבשל מעט, מותר לו לעשות כן (כספ-משנה). שבמעט אין חשש שיבוא לידי טומאה.

ה. פְּרוֹת¹⁹ הַמִּיחֲדִין לְמֹאכֵל אָדָם - אֵין מֹאכִילִין אוֹתָן לְבִהְמָה לְחַיָּה וְלְעוֹפּוֹת. הֶלְכָה הַבְּהֵמָה מֵאֲלֵיהָ לְתַחַת הַתְּאֵנָה וְאֶכְלָה - אֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְתַחֲזִירָה; שְׁנֵאמַר: וְלְבִהְמָתָךְ וְלְחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה²⁰ לְאֹכֵל.

19) תוספתא שם פ"ה ה"כ. וכן הוא בספרא' שם ה"ז. 20) כלומר, אף המיוחד למאכל אדם. [וראה בנדרים נה. שתבואה היא מחמשת מיני דגן, הרי שמדובר במאכל אדם, וראה עוד להלן פ"ז ה"א].

ו. לְסִיכָה בְּיַצֵּד? לְסוּף²¹ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוּף. לֹא יִסוּף יַיִן וְחֶמֶץ, אֲבָל סֶף הוּא אֶת הַשְּׂמֶן. וְלֹא יִפְטֹם²² אֶת

וְזָרְעָה בְּשְׁבִיעִית - פְּרוֹתֶיהָ מִתְּרִין¹⁹³; שְׂלֹא גְזָרוּ עַל הַסְּפִיחִין אֲלֵא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה¹⁹⁴, וְהַעוֹבְדֵי פוֹכְבִים אֵינָן מְצוּיִן עַל הַשְּׁבִיעִית כְּדֵי שְׁנַגְזֵר עֲלֵיהֶם.

192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, שספיחין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). 193) יש שמביאים ראה מסנהדרין צא. שאמרו בבני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים ששדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה - כסף-משנה בשם כפתור ופרח). 194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י, ועיין שם בהערות).

ל. עִירוֹת¹⁹⁵ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לְסַפְרָא¹⁹⁶ - מוֹשְׁבֵיבִים עֲלֵיהֶם נֶאֱמָן, כְּדֵי שְׂלֹא יִפּוּצוּ עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וְיִבְזוּ פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹⁹⁷.

195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. 196) לגבול. 197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז).

~ יום חמישי כ"א סיון ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכול וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם לחו"ל, ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמתוהין בתרומה זורים. הצורך תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

א. פְּרוֹת שְׁבִיעִית² נִתְּנוּ לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיהָ וְלְסִיכָה³ וְלִהְדַלְקַת הַגֵּר וְלְצְבִיעָה. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוּ⁴: תִּהְיֶה⁵ - אֶף הַהִדְלָקַת גֵּר וְלְצְבִיעַ בָּהּ צָבַע.

2) שביעית פ"ח מ"ב. 3) שנאמר (ויקרא כה, ו): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וסיכה כשתיה, ושתייה בכלל אכילה (פי"א מהל' תרומות ה"א). וראה שם בפ"י ה"ב ובהערות שם, שדעת רבינו שסיכה כשתיה, מן התורה. וראה להלן בהי"א. 4) 'ספרא' פרשת בהר פ"א ה"י. 5) כל הפסוק: "תהיה כל תבואתה לאכול" (שם, ז).

ב. לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיהָ בְּיַצֵּד? לְאֹכֵל⁶ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹכֵל, וְלִשְׁתוֹת⁷ דְּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְשְׁתוֹת, כְּדֵין תְּרוּמָה⁸ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי⁹.

6) משנה, שם. 7) תוספתא שם פ"ו ה"א. 8) ראה בהל' תרומות, שם. 9) ראה בפ"ג מהל' מעשר שני הי"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) שמא ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. 32) היא טבלא של שיש. ואף-על-פי שהיא חדשה, אינו חושש שמא אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

ח. להדלקת הגר פיצד? שפדליק את הגר בשמן שביעית עצמו. מכרו³³ ולקח בו³⁴ שמן אחר או שהחליף³⁵ שמן בשמן - שניהם אסורים בהדלקה; שאין מדליקין בדמי שביעית³⁶. ולא יתן³⁷ השמן לתוף המדורה³⁸, אלא מדליקו בגר.

33) תוספתא, שם הי"ד. 34) בדמי השמן שמכר. 35) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. 36) שהרי רק בשמן מותר להדליק, לפי שהוא עומד להדלקה, אבל באוכלין אחרים של שביעית, אסור להדליק, ודמי שביעית אינם נתפסים בקדושת השמן, אלא בקדושת שביעית סתם, שיש בה גם דברים שאסורים בהדלקה. 37) תוספתא, שם. 38) כיון שאין דרך להסיק מדורה בשמן, והרי אין משתמשין בפירות שביעית שלא כדרכן, כנ"ל.

ט. לצביעה פיצד? דברים³⁹ שדרבן לצבע פהו, אף על פי שהן מאכלי אדם - צובעין פהו לאדם⁴⁰. אכל אין צובעין לפהמה מפרות שביעית, אפלו מאכלי בהמה; שאין קדשת שביעית חלה על צבעי בהמה⁴¹.

39) 'ירושלמי' שביעית פ"ח ה"א. 40) לצורך בן אדם. 41) שכשלמדו מפי השמועה שפירות שביעית ניתנים לצביעה (כנ"ל ה"א), לא למדו אלא לצבעי אדם, ולא לצבעי בהמה, ואף-על-פי שלענין אוכלין חלה קדושת שביעית אף על אוכלי בהמה, כדלהלן בה"א (כסף-משנה).

י. מיני כפוסים⁴², בגון בורית ואהלה⁴³ - קדשת שביעית⁴⁴ חלה עליהן ומכבסין בהן; שגאמר: והיתה שבת הארץ לכם - לכל צרכיכם⁴⁵. אכל אין מכבסין⁴⁶ בפרות שביעית, ואין עושין⁴⁷ מהם מלוגמא⁴⁸; שגאמר: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה - ולא למלוגמא, ולא לזלוף, ולא להקיא⁴⁹, ולא למשרה⁵⁰, ולא לכביסה.

42) שמכבסים בהם, ואינם ראויים לאכילה. וראה להלן. 43) מיני צמחים. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 550. 44) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. ובגליון הרמב"ם, הוגה בשם נוסח אחר "אין קדושת שביעית חלה עליהן", אבל בכל הדפוסים הישנים ובחמשה כתב-יד, הגירסא כמו שלפנינו ('תוספתא כפשוטה' שם הערה 17). 45) דעת רבינו שבורית ואהל הנאתם וביעורם שווה, שאינם מתקלקלים מיד ('פאת השולחן'). 46) תוספתא שביעית פ"ו הכ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. 47) ברייתא בבא-קמא קב, א. 48) רפואה. 49) שם: "לעשות ממנה אפיקטוזין". 50) כלומר, להשרות פשתן ביין של שביעית. ובגמרא שם:

השמן. ולא יסוף²³ במרחץ²⁴, אכל סף הוא מרחוץ ונקנס²⁵.

21) שביעית שם, מ"ב. 22) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"ו הי"ג. ופיטום הוא, ששמים בשמן שרשי בשמים. והם מוציאים אותו מכלל מאכל ועושים אותו לשמן משחה (פי"א מהל' תרומות ה"ג). 23) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. וראה בתוספתא דמאי סוף פ"א (משנה-למלך). 24) שזה ביוון לפירות שביעית. 25) שכיון שסך את השמן ונבלע בגופו, שוב אין כאן בזיון.

ז. שמן²⁶ של שביעית - אין חוסמין²⁷ בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל, ואין סכין אותו בידים טמאות²⁸. נפל²⁹ על בשרו - משפשפו³⁰ בידים טמאות. ולא יסוף רגלו בתוף המנעל³¹, אכל סף הוא רגלו ולובש המנעל. וסף גופו ומתעגל על גבי קטבליא³².

26) תוספתא שם ה"י. 27) כלומר, אין סותמין ומקשין בו סדקי התנור, שלא ניתן שמן של שביעית אלא לסיכת אדם בלבד. 28) [כלומר, בסתם ידיים (בלי נטילת ידיים תחילה), שהן שניות לטומאה (פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח), שכשהן נוגעות במשקה עושים אותו ראשון לטומאה (שם ה"י), ונמצא ממעט באוכלי השמן, שהרי האוכלים חולקין על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, לא יאכלו ולא ישתו שמן זה, שנטמא בידים טמאות, וכן אמרו בתרומה שאין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו (תרומות פי"א מ"א, ופי"א מהל' תרומות ה"ד), שאין הכל שותים יין מבושל והרי הוא ממעטו משותיו ('ירושלמי' שם, ועי' רב"ז שם), והוא-הדין לשביעית, כנ"ל. ודין זה לא יתכן במשקה אחר של שביעית, שהרי אינו נוגע בו בידיו, והכלי אינו טמא בנגיעת הידים בו (ברכות נב). וכשאוכל פירות של שביעית בידים טמאות אינם טמאים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (שם), אבל הסך שמן של שביעית בידים טמאות, הרי הוא ראשון לטומאה, כנ"ל. ומה שאמרו בסוכה (לט). "הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה", ולא אסרו ליטול אתרוג של שביעית, מפני שהוא מכשירו, כשם שאסרו אתרוג של תרומה טהורה (שם לה:) - שאיסור הכשרה אינו אלא משום שגורם טומאה, וזה אינו אלא בתרומה שכתוב בה "משמרת", אבל בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסרו גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא-תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' לאכלה" (ראה למעלה הערה טז, וב'אמנה" שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת מכמה אוכלים הנוהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס-אחרון לשבת הארץ, שם. 29) תוספתא, שם. 30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

66) "ירושלמי" שם. וראה למעלה שם. 67) כבראש ההלכה הקודמת. והוא-הדין אם לקח אוכלי בהמה בדמי אוכלי בהמה, שהרי הן כאוכלי אדם, כמבואר למעלה, ואין עושים מהם מלוגמא לאדם.

יג. פרות⁶⁸ שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפלו לסוּיָא⁶⁹. ואין מאכילין⁷⁰ אותן לא לעובד פוכבים⁷¹ ולא לשכיר⁷². ואם היה שכיר שבת⁷³ או שכיר שנה או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו⁷⁴ - הרי הוא פאנשי ביתו ומאכילין אותו. ומאכילין את האכסניא⁷⁵ פרות שביעית⁷⁶.

68) שם פ"ו מ"ה. 69) שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. 70) תוספתא שם ה"כ. 71) שנאמר: לכם לאכלה, לכם ולא לאחרים ('ספרא' פרשת בהר פ"א ה"ו). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 72) שכיר יום. שהוא נראה כמשלם חובו מפירות שביעית, לפי שהרואה אותו זמן קצר בבית, בעל הבית אומר: אין זה מאנשי הבית, ובעל הבית משלם שכירותו בפירות שביעית, ואסור לעשות כן, כדלהלן בפ"ו ה"ג. 73) כלומר, שכיר שבע שנים. 74) ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 75) חיל המלך שהיו גרים בבתי היהודים יחד עם היהודים. 76) וב'ירושלמי' דמאי פ"ג ה"א: כהדא דתני, 'הגרים עמכם' לרבות את האכסניא. רבי לעזר אומר, זו אכסניא של גוי. ולכן מאכילין אותם אף שהם גויים. וראה ב'תוספתא כפשוטה'.

יד. אין⁷⁷ בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית⁷⁸, מפני שזה פמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא⁷⁹ משל בעלה⁸⁰.

77) תוספתא שם הכ"ב. 78) במזונותיה, כשבעלה אינו לפניו. 79) עצמה. 80) שהרי אין כאן מי שמשלם את החוב, אלא החוב משתלם מעצמו על-ידי-זה שהיא נזונת בעצמה.

טו. אין אוספין⁸¹ פרות שביעית כשהן בפר⁸²; שנאמר: תאכלו⁸³ את תבואתה - אינה נאכלת עד שהעשה תבואה⁸⁴. אבל אוכל מהן מעט בשדה⁸⁵ כשהם פגין⁸⁶, פדרף⁸⁷ שאוכל בשאר שני שבוע. ולא יכניס לאכל בתוך ביתו עד שיגיעו לעונת המעשרות⁸⁸.

81) 'ספרא' שם ה"י. 82) לפני שהגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. 83) שם למדו זאת מן הכתוב: תהיה כל תבואתה לאכול. 84) והיינו, משיגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. וזה הוא דרך אכילתן. 85) "כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם, ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו, ועודנו קשה מעט, על דרך שזודמן להם" (פירוש המשנה). 86) היינו, קודם שהגיעו לעונת המעשרות. 87) כלומר, שאוכל בהן פתו, כדלהלן. 88) שאז הם קרויים "תבואה", וראה למעלה פ"ב מהל' מעשרות ה"ג.

ורבנן נמי הכתיב: לכם (כלומר, ומדוע לא התירו משרה וכבוסה), "לכם" דומיא ד"לאכלה", במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. וראה למעלה בבזרת ואהל.

יא. פלל גדול⁸¹ אמרו בפרות שביעית: כל שהוא מיחד למאכל אדם, כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן - אין עושין ממנו מלוגמא או רטיה וכיוצא בו אפלו לאדם; שנאמר: לכם לאכלה - כל שהוא מיחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה⁸². וכל שאינו מיחד למאכל אדם⁸³, כגון קוצין ודרדרין⁸⁴ הרפים - עושין מהן מלוגמא לאדם⁸⁵, אבל לא לבהמה⁸⁶. וכל שאינו מיחד לא לזה ולא לזה⁸⁷, כגון הסיאה והאזוב והקורנית - הרי הוא תלוי במחשבתו: חשב עליו לעצים - הרי הוא פעצים⁸⁸; לאכילה⁸⁹ - הרי הוא בפרות⁹⁰. למאכל אדם, ולמאכל בהמה - נותנין עליו חמרי מאכל אדם, שאין עושין מהן מלוגמא⁹¹, וחמרי מאכל בהמה, שאין שולקין אותן⁹².

51) שביעית פ"ח מ"א. 52) כבסוף הלכה הקודמת. 53) אלא למאכל בהמה. 54) ראה למעלה פ"ד הי"ח. 55) "שנאמר לכם לאכלה, המיוחד לכם הוא שיהיה לכם לאכלה בלבד (ולא למלוגמא), וזולתו (שאינו מיוחד לכם אלא לבהמה) לאכלה ולמלוגמא" (פירוש המשנה). 56) שנאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול - לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא (רע"ב). 57) כלומר, לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה. 58) ולא חלה עליהם קדושת שביעית כלל. 59) של אדם. 60) שיש בהם קדושת שביעית. 61) 'ירושלמי' שם. 62) כנ"ל ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש בענין אחר, אבל במהדורה בתרא שם - כלפינו (ראה הר"ש ליברמן במבוא להלכות ה'ירושלמי' להרמב"ם עמ' ז בשם הגהות כת"י ניו יורק למשניות דפוס ניאפולי. וכן הוא בפירוש המשנה כת"י ירושלים). וראה להלן בפ"ו הי"ד, שאם לא חשב עליהם כלל, כיון שאינם כעצים, חלה עליהם קדושת שביעית, ועיי"ש ב'כסף משנה'.

יב. מתור⁹³ למכר⁹⁴ אכלי אדם ואכלי בהמה ולקח בהם אכלי אדם; אבל אין מוכרין אכלי בהמה לקח בהם אכלי בהמה אחרת⁹⁵, ואין צריך לומר שאין מוכרין אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה. ואם לקח⁹⁶ בהן או החליף בהן אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הן כאכלי אדם שאין עושין מהם מלוגמא לאדם⁹⁷.

63) תוספתא שם פ"ה הי"ט, ו'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. 64) מעט מעט, כדלהלן בפ"ו ה"א. 65) לפי שדמי פירות שביעית אינם נתפסים בקדושת אותו הדבר שלקחו בו, אלא חלה עליהם קדושת שביעית סתם שהיא מאכל אדם, כדלהלן שם ('תוספתא כפשוטה', וראה למעלה ה"ח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדבריו). ונזכרו בפסחים שם (וראה ב'שבת הארץ' שם). והם המכבדות ('אוצר הגאונים' פסחים שם, חלק התשובות עמ' 73), כלומר: האשכולות שבהם תלויים התמרים ('ערוך' ערך מכבד). באופן שכל קיומם של האילנות הללו אינו בשביל הכפניות, שישארו לעולם כמו שהם, אלא בשביל השיצין, כלומר, המכבדות]. (116) שהרי עתה אינם פרי, וגם אין סופם לגדול.

יט. אין¹¹⁷ שורפין תבן וקש של שביעית, מפני שהוא ראוי למאכל בהמה¹¹⁸. אבל¹¹⁹ מסיקין בגפת ובזגין של שביעית¹²⁰.

(117) בשביעית פ"ט מ"ז: מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתרד רביעה שניה (ראה להלן הכ"ג), משמע שקודם לכן אין שורפין אותם (כסף-משנה). (118) ואף אוכלי בהמה חלה עליהם קדושת שביעית כנ"ל ה"ג, וט'. ואף עליהם אמרה תורה: לאכלה, ולא לסחורה. אבל לא גזרו על התבן משום ספחים, שלא חששו לעוברי עבירה אלא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. (119) תוספתא שם פ"ו ה"ט"ז. (120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

כ. מרחץ¹²¹ שהסקה¹²² בתבן ובקש של שביעית - מתר לרחץ בה¹²³ בשכר¹²⁴. ואם אדם חשוב הוא - אסור; ושמן וסיקו בה דברים אחרים¹²⁵ בשבילו פדי שהיה ריחה נודף, ונמצאו מפסדין פרות שביעית.

(121) שם פ"ח מ"א. (122) בדיעבד, שהרי אין שורפין תבן וקש של שביעית, כנ"ל (כסף-משנה). (123) בדיעבד. שהרי כבר נשורפו התבן והקש (שם), ואין לחשוש שישורפו עוד. (124) אף-על-פי שנראה כסחורה, וכל-שכן שיותר בחינם, ועי' ראב"ד. ולמד כן שמדובר אפילו בשכר, מן הסיפא, שאסרו אדם חשוב, שמא יסיקו וכו', ומסתבר שבחינם לא יעשו כן (ר"י קורקוס). (125) כלומר, אוכלי אדם. אבל מאוכלי בהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם (למעלה ה"א), והרי זה הנאתו וביעורו שווה.

כא. הקלפין והגרענין שמתרין בתרומה לזרים¹²⁶ - אין קדשת שביעית חלה עליהם, והרי הן כעצים, אלא אם כן ראויין לצביעה¹²⁷. והקור¹²⁸ - קדשת שביעית חלה עליו.

(126) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"י"א. (127) תוספתא שם ה"ט"ז. שכיון שהם ראויים לצביעה, אסור לאבדם בהסקה אף-על-פי שרגילים להסיק בהם. וראה בתוספתא כפשוטה'. (128) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ו. והוא ראש הדקל, וכשהוא רך אוכלים אותו (ברכות לו. ופ"ח מהל' ברכות ה"ד).

כב. הצורר¹²⁹ תכלין של שביעית ונותן לתוף התבשיל¹³⁰: אם בטל טעמן - הרי אלו מתרין לכל דבר¹³¹; ואם נשאר בהן טעם - צדין הם בקדשת שביעית.

טז. ומאימתי⁸⁹ יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית⁹⁰? הפגין של תאנים - משזיחהו⁹¹ אוכל בהן פתו בשדה. וכן כל פיוצא בהן⁹². הבסר⁹³ - משיוציא מום ואוכלו⁹⁴ בשדה. וכן כל פיוצא בו. היתים⁹⁵ - משוכניסו⁹⁶ סאה של זיתים רביעית⁹⁷ שמן פוצע ואוכל⁹⁸ בשדה. הכניסו חצי לג - כותש וסך⁹⁹ בשדה. הכניסו שלישי¹⁰⁰ - מתר להכניס לבייתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

(89) שביעית פ"ד מ"ז. (90) כלומר, שמאז דרך לאכלם מעט בשאר שני שבוע, כנ"ל. (91) "יביהיקו, וישוב גופם חלק. וכן דרך התאנים הפגים, כשיתחיל להכנס המים בתוכם" (פירוש המשנה). (92) נראה שרבינו מפרש שפיסקא זו במשנה עולה על מה שכתוב למעלה לענין שביעית, ולא על מעשר דלהלן שם. (93) שם מ"ח. (94) שם: אוכל בו פתו. (95) שם, מ"ט. (96) צריך לומר: משוכניסו. (97) הלוג. (98) שעדיין אין השמן ראוי לסוך בו. (99) גופו בשמן. (100) כלומר, שהיתים עושים אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן (פ"ב מהל' מעשר ה"ה).

יז. מתר¹⁰¹ לקץ אילנות לעצים בשביעית קדם שהיה בהן פרי¹⁰². אבל משיתחיל¹⁰³ לעשות פרי - לא יקץ אותו; שהרי מפסיד¹⁰⁴ האכל, ונאמר: לכם לאכלה - ולא להפסיד. ואם הוציא¹⁰⁵ פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.

(101) כן משמע ממה שכתב להלן מן המשנה בשביעית. (102) ומדובר באופן שאינו קוצץ דרך השחתה, אלא כשדמי האילן יקרים, שאם לא כן אסור לקצוץ לעולם אפילו בשאר שנים (ראה בפ"ו מהל' מלכים ה"ח) - פירוש המשנה. (103) כבהלכה הסמוכה. (104) פסחים נב, ב. וראה בפירוש המשנה לשביעית שם מ"י. (105) משנה, שביעית שם.

יח. ומאימתי¹⁰⁶ אין קוצצין האילן בשביעית¹⁰⁷? החרובין - משושלשלו¹⁰⁸, והגפנים - משזיגרו¹⁰⁹, והזיתים - משזינצו¹¹⁰, ושאר כל האילנות - משיוציאו בסר. ואין קוצצין¹¹¹ את הפפניות¹¹² בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי¹¹³. ואם אין דרך¹¹⁴ להעשות תמרים אלא שיצין¹¹⁵ - מתר לקץ אותן בפניות¹¹⁶.

(106) שם. (107) כלומר, מאימתי היא התחלת עשיית פרי. (108) שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. ופירושו "משעה שהענפים נמשכים וגדלים" (פירוש המשנה). (109) "משיעשו להם הגרענין" (שם). (110) "משעה שיראו בהם הנצנים" (שם). (111) פסחים שם. (112) "תמרים קטנים שלא בשלו" (רש"י). (113) שהרי סופו לגדול. (114) שם נב, ב. נג, א. מעשה של רבי אילעא. (115) "ר"י קורקוס העתיק "שיצין" (עיי"ש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תופסת את דמיה ואסורה. (5 לאדם. 6) לאכלה ולא לדברים אחרים.

ב. לא יהיה לוקח⁷ ירקות שדה⁸ ומוכר⁹. ולא יצבע מקלפי שביעית¹⁰ בשכר, מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית. לקח ירקות לאכל והותר - מתר למכר המותר¹¹, והדמים שביעית. וכן אם לקט ירקות לעצמו¹² ולקח מהן בנו¹³ או בן בתו ומכר - הרי זה מתר¹⁴, והדמים דמי שביעית.

(7) היינו לוקט. (8) כלומר, שגדלו מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. (11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותר. (12) לא על דעת למכור. (13) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (14) "שם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר.

ג. כשמוכרין¹⁵ פירות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה¹⁶ כסוחר פירות בשביעית. אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה¹⁷, להודיע שהוא הפקר¹⁸ ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.

(15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א"ב. (16) כלומר, שלא יראה. (17) כלומר, לפי האומד. (18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל אחר.

ד. ואוגד¹⁹ דברים שדרךן להאגד לפית למכר בשוק אכסרה, כדרך שאוגדין להביא לפית²⁰, לא כדרך שאוגדין לשוק²¹, כדי שלא יהיה פמוכר בצמצום²². ודברים שאין דרךן להאגד אלא לשוק - לא יאגד אותן.

(19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגד שבבית. והראב"ד מתיר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון שדרכו לאגוד גם לבית. (20) שאין מדקדקים בו. (21) שמדקדקים בו. (22) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק, בדקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה.

ה. פירות חוצה לארץ שנקנסו לארץ - לא יהיו נמכרים במדה או במשקל או במנין, אלא בפירות הארץ אכסרה²³. ואם היו נפרין שהם מחוצה לארץ - מתר.

(23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר שהלה סוחר בפירות שביעית.

ו. חמר בשביעית מפקהדש: שהפודה את ההקדש

(129) תוספתא שם, ה"ז. (130) כלומר, צררו בשקיק ונתנו לתוך התבשיל. (131) שהרי הם כעצים.

כג. אין¹³² נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוך הפר ולא לתוך השיט¹³³. ואם נתן¹³⁴ - הרי זה ממבער¹³⁵. תנור¹³⁶ שהסיקהו¹³⁷ בתבן ובקש של שביעית - יוצץ¹³⁸. ומשתרד¹³⁹ רביעה שגנה במוצאי שביעית נהנין ושורפיין¹⁴⁰ בתבן ובקש של שביעית.

(132) תוספתא שם, פ"ה הי"ח. (133) מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, כנ"ל בהי"ט. (134) משמע אפילו אם נתן הוא. ובתוספתא שם: "אם נתנהו אחרים", משמע שאם נתן בעצמו לא התירו (תוספתא כפשוטה). (135) ובטל על-ידיזה מלהיות מאכל בהמה. ובירושלמי' לא התירו אלא-אם-כן ישן על גבי הכר וגבל בטיט, ורבינו פסק כתוספתא הנ"ל, שלא התנו כן (רדב"ן). (136) תוספתא שם, הי"ט. (137) בדיעבד, שהרי לכתחילה אסור לעשות כן, כנ"ל בהי"ט. (138) כלומר, ולא יאפו בו לחם, כיון שהסיקהו באיסור. ונראה שאם עברו ואפו בו לחם, שלא קנסוהו כל כך, ומותר לאכלו. ומטעם זה מותר לרחוץ במרחץ שהוסק באיסור (למעלה ה"כ), שהמים שחממו אותם הרי הם כלחם שנאפה בתנור. ועי' 'כסף משנה'. (139) שביעית פ"ט מ"ז. (140) שמשירדה רביעה שנייה, צמחו זרעים חדשים לאכילת הבהמות, ותבן וקש מהשנה הקודמת שוב אינם עומדים למאכל בהמה ובטלה קדושתם ('אור שמח'). ובירושלמי' שם אמרו: "מכיון שתסרח מה שבשדה, הותר מה שבבית".

~ יום שישי כ"ב סיון ~

פרק ששי

(1) יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעוט. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות חו"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

א. אין עושין סחורה בפירות שביעית². ואם רצה למכר מעט מפירות שביעית - מוכר³. ואותן הדמים הרי הן פירות שביעית⁴, ולקח בהן מאכל⁵ ויאכל בקדשת שביעית⁶; ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדשתו פשהיה.

(2) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולענין קניית פירות שביעית מעם הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממוזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מוזון שלוש סעודות. (4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית (ויובל)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוֹשִׂין בְּהֵן שׁוֹשְׁבֵינֹתוֹ, וְאִין מְשַׁלְּמִין מֵהֵן תַּגְּמוּלִין³⁷, וְאִין פּוֹסְקִין מֵהֵן צְדָקָה לְעֵנִיִּים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת³⁸; אֲכַל מְשַׁלְּחִין מֵהֵן דְּבָרִים שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסָדִים. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַ³⁹. וְכֵן אִין לֹקְחִין מֵהֵם עֲבָדִים וְקָרְקָעוֹת וּבִהְמָה טְמֵאָה⁴⁰. וְאִם לָקַח - יֵאָכֵל כְּנֻגְדָן, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשָׂה בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. וְאִין מְבִיאִין מֵהֵן קִנְי זְבִים⁴¹ וְזִבּוֹת וְיוֹלָדוֹת וְחֵטְאוֹת וְאֲשָׁמוֹת. וְאִם הִבִּיא - יֵאָכֵל כְּנֻגְדָן⁴². וְאִין סְכִים פְּלִים וְעוֹרוֹת בְּשִׁמּוֹן שֶׁל שְׁבִיעִית⁴³. וְאִם סָף - יֵאָכֵל כְּנֻגְדָן.

36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (37) כלומר, תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חברו. (38) אין נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (39) למקבל המתנה, כדי שיהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק לו טובה ביותר עבור זה. (40) שאין לוקחים בדמי שביעית אלא דבר מאכל. (41) "הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (42) "שיוציא מממונו מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (43) שלא ניתנה שביעית אלא לסיכת האדם בלבד.

יא. אין נותנין מֵהֵן⁴⁴ לֹא לַפְּלִין⁴⁵ וְלֹא לַסֹּפֵר וְלֹא לַסֶּפֶן וְלֹא לַשְּׂאֵר הָאֲמֻנִין⁴⁶; אֲכַל נֹתֵן הוּא לְמִי שְׁדוּלָה מִיָּם מִן הַפּוֹר לְהַשְׁקוֹתוֹ מִיָּם. וּמִתֵּר לְתַן מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית אוּ מִדְּמִיָּהֵן לְאֲמֻנִין מִתְּנַת חָנָם⁴⁷.

44) מדמי שביעית. (45) "בעל המרחץ". (46) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. (47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

יב. האומר לפועל: הֵא לָךְ אֶסֶר זֶה וְלָקַט לִי יֵרֶק⁴⁸ הַיּוֹם - שִׁכְרוּ מִתֵּר, וְאִינוּ כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁴⁹, אֲלֵא מוֹצִיאֵוּ בְּכָל מָה שִׁירְצָה⁵⁰. וְלֹא קָנְסוּ הַפּוֹעֵל לְהִיּוֹת שִׁכְרוּ כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵¹. וְאִם אָמַר לוֹ: לָקַט לִי בַּיּוֹם הַיּוֹם יֵרֶק - הֲרִי זֶה כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵², וְאִינוּ מוֹצִיאֵוּ אֲלֵא בְּאֲכִילָה וְשִׁתָּה כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית.

48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. (49) שהאיסור אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. (50) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין בו קדושת שביעית. (51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. (52) באיסור. (53) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית".

יג. החמרים הַעוֹשִׂים בְּפְרוֹת שְׁבִיעִית מְלֹאכֶת שְׁבִיעִית הָאֲסוּרָה, כְּגוֹן שֶׁהִבִּיא יוֹתֵר מִדְּאִי⁵⁴ - הֲרִי שִׁכְרָן כְּדָמִי שְׁבִיעִית⁵⁵. וְדָבָר זֶה קָנַס לָהֶם. וּמִפְּנֵי

- יֵצֵא הַקֶּדֶשׁ לְחֵלִין וְיִתְפָּשׂוּ הַדָּמִים תַּחְתֵּינִי; וְהַשְׁבִּיעִית אֵינָה כֵּן, אֲלֵא הַמוֹכֵר פְּרוֹת שְׁבִיעִית - יִתְפָּשׂוּ הַדָּמִים וְיַעֲשׂוּ כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית, וְהַפְּרוֹת עֲצָמָן לֹא נִתְחַלְּלוּ וְנַעֲשׂוּ כְּפְרוֹת שְׂאֵר שְׁנַיִם²⁴. שְׁנֹאמַר בֵּה: תַּהֲיֶה - בְּהִוְיָתָה תַּהֲא לְעוֹלָם; וְלִפִּי שְׁנִקְרָאת קֶדֶשׁ - תּוֹפְשֵׁת דְּמִיָּה. נִמְצָאת אוֹמֵר: הָאֲחֵרוֹן נִתְפָּשׂ בְּשְׁבִיעִית, וְהַפְּרִי עֲצָמוֹ הוּא כְּמוֹ שְׁהִיָּה.

(24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים.

ז. פיצד? לָקַח בְּפְרוֹת שְׁבִיעִית אוּ כְּדָמִיָּה בְּשָׂר - נַעֲשֶׂה הַבְּשָׂר כְּאוֹתָן הַפְּרוֹת²⁵, וְאוֹכְלוּ כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית, וְצָרִיף לְבַעַר אוֹתָן בְּשַׁעַת בַּעוֹר הַשְׁבִּיעִית. לָקַח בְּאוֹתוֹ בְּשָׂר אוּ בְּדָמִיו דָּגִים - יֵצֵא הַבְּשָׂר²⁶ וְנִתְפָּשׂוּ הַדָּגִים. לָקַח בְּדָגִים אוּ בְּדָמִיָּהֵן שִׁמּוֹן - יֵצֵאוּ דָּגִים²⁷ וְנִתְפָּשׂוּ שִׁמּוֹן. לָקַח בְּשִׁמּוֹן אוּ בְּדָמִיו דְּבַשׁ - יֵצֵא שִׁמּוֹן וְנִתְפָּשׂ דְּבַשׁ. וְצָרִיף לְבַעַר הַפְּרוֹת הַרְּאִשׁוֹנוֹת עִם הַדְּבַשׁ הָאֲחֵרוֹן, כְּדֶרֶךְ שִׁמְבַעְרִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית. וְאִין עוֹשִׂין מְשִׁנֵּיהֶם מְלוּגְמָא וְלֹא מִפְּסִידִין אוֹתָן, כְּשִׂאֵר פְּרוֹת שְׁבִיעִית.

(25) או כדמיהם. (26) לחולין. (27) או דמיהם.

ח. אין שְׁבִיעִית²⁸ מִתְחַלְּלֵת אֲלֵא עַל דֶּרֶךְ מִקָּח²⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפְרִי רֵאשׁוֹן; אֲכַל בְּפְרִי שְׁנַיִם³⁰ - מִתְחַלְּלֵת בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חֵלּוּל.

(28) כלומר, פירות שביעית עצמם. (29) למדו כן ממה שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר. (30) בדמי שביעית.

ט. וְכִשְׁמַחֲלִילִין פְּרִי הַנְּלָקַח שְׁנַיִת³¹ - אִין מְחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל בְּהֵמָה חֲיָה וְעוֹף חַיִּים, שְׁמָא יִנְיָחֵם³² וְיִגְדֵל מֵהֶם עֲדָרִים³³. וְאִין צָרִיף לֹמַר שְׁבִיעִית עֲצָמָה³⁴. אֲכַל מְחַלְּלִין אוֹתָן הַפְּרוֹת עַל הַשְּׁחוּטִים³⁵.

(31) כלומר, פרי שני. (32) ולא יבערם בשעת הביעור. (33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לעניין שביעית. ונראה שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר". (34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו הקדושה מבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון, שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה אחת, והיא: הפקעת הקדושה מבהמה]. (35) כיוון שלא שייך כאן החשש הנ"ל.

י. דְּמִי שְׁבִיעִית - אִין פּוֹרְעִין מֵהֶם אֶת הַחֹב³⁶, וְאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חשובות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית, והכובש ורד שביעית בשמן ששית.

א. פְּרוֹת² שְׁבִיעִית - אֵין אוֹכְלִין מִהֶן אֶלָּא פֶּל זָמַן שְׂאוֹתוֹ הַמִּין³ מִצְוֵי בִשְׂדֵה. שְׁנַאֲמַר: וְלִבְהַמְתָּךְ וְלַחֲזִיהָ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכְל; פֶּל זָמַן שְׂחִיהָ אוֹכְלֵת מִמִּין זֶה מִן הַשְּׂדֵה - אֵתָה אוֹכְלֵ מִמָּה שְׁבִפִּית; פֶּלָה לְחִיהָ מִן הַשְּׂדֵה - חֵיב לְבַעַר אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַפִּית. וְזֶהוּ בְעוֹרֵר⁵ שָׁל פְּרוֹת שְׁבִיעִית.

(2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב: (3) ראה להלן הלכה ד. (4) [בבבלי (פסחים נב: תענית ו: ונדה נא:)] אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה (למעלה פ"ה הלכה ה). וראה במעשה ורוקח. אבל בספרא (שם) אמרו: "ולבהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל, אילו כן הייתי אומר יכנסו לבהמה ותהא אוכלת לעולם, (1) מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית" (סוף הברייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף-על-פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה - אם הלכה מאיליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשטות הכתוב היא באוכלי אדם, ואף-על-פי-כן החיה אוכלת, ורק מיתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו:): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל. (5) הנוכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירוש המשנה.

ב. כִּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ גְרוּגְרוֹת⁶ שְׁבִיעִית בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אוֹכֵל מִהֶן פֶּל זָמַן שֶׁתְּתַאֲנִים בְּאִילָנוֹת בִּשְׂדֵה; פֶּלּוֹ תְּתַאֲנִים מִן הַשְּׂדֵה⁷ - אָסוּר לְאָכְל מֵאוֹתָן שְׁבִפִּית, אֶלָּא מְבַעַר אוֹתָן⁸.

(6) תאנים מייבשות. (7) ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. (8) כבהלכה הסמוכה.

ג. הָיוּ⁹ לוֹ פְּרוֹת מְרַבִּין¹⁰ - מְחַלְקֵן מְזוּן שָׁלֹשׁ

מָה קָנְסוּ בְּשֶׂכֶר הַחֲמֻרִים וְלֹא קָנְסוּ בְּשֶׂכֶר הַפּוֹעֵל? מִפְּנֵי שֶׁשְּׂכָרוֹ מַעֲטָ לֹא קָנְסוּ בוֹ, מִשּׁוּם פְּדֵי חַיּוֹ⁵⁶.

(54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. (55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. (56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר.

יד. הַלּוֹקְחַת מִן הַנְּחֻתָּהּ כֶּכֶר בְּפוֹנְדִיּוֹן, וְאָמַר לוֹ בְּשַׁעַת לְקִיחָהּ: בְּשֶׁאֲלַקֵּט יִרְקוֹת שְׂדֵה⁵⁷ אָבִיָּא לָךְ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה מְתָר, וְאוֹתוֹ הַכֶּכֶר הֲרֵי הוּא כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית⁵⁹. וְאִם לָקַח מִמֶּנּוּ סְתָם⁶⁰ - לֹא יִשְׁלַם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית⁶¹, שְׂאִין פּוֹרְעִין חוֹב מִהֶן⁶².

(57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. (58) בכיכר. (59) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חינם. (60) מבלי לומר לו בשעת לקיחה "אביא לך בו", כנ"ל. (61) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. (62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן.

טו. אוֹכְלִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה⁶³ וְשֶׁלֹּא בְּטוֹבָה⁶⁴. בְּטוֹבָה כִּיצַד? שֵׁיתָן לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית כְּמוֹ שֶׁשְּׂעִשָּׂה עִמּוֹ טוֹבָה שְׁנַתָּן לוֹ, אוֹ שֶׁיִּכְנִיסוּ לְגִנְתּוֹ לְאָכְל כְּמוֹ שֶׁשְּׂעִשָּׂה לוֹ טוֹבָה. וּמִי שְׁנַתָּנוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמִתְנָה אוֹ שְׁנַפְלוּ לוֹ בִּירְשָׁה⁶⁵ - הֲרֵי זֶה אוֹכְלֵם כְּדָרְךָ שְׂאוֹכְלֵ פְּרוֹת שְׂאוֹסֶף אוֹתָן הוּא בְּעַצְמוֹ מִן הַשְּׂדֵה⁶⁶.

(63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. (64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. (65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. (66) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "ינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלשתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפָרוֹת שְׁנִיּוֹת מְצוּיּוֹת בְּשָׂדֵה; שְׁהָרֵי מְאוּתוֹ הַמִּין בְּשָׂדֵה. אָבֵל פְּרוֹת הַסֵּתוֹ - אֵין אוֹכְלִים²¹ בְּשִׁבְלֶךְ, מִפְּנֵי שְׂדוּמִין לְפָרוֹת שֶׁל שָׁנָה אַחֲרָת.

(19 שם. 20) שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". והיא מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). (21) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ו. הַכּוֹבֵשׁ²² שֶׁלֶּשָׁה כִּבְשִׁים²³ בְּחִבֵּית אַחַת - כָּל שֶׁפָּלָה מִיָּנּוּ מִן הַשָּׂדֶה יִבְעַר מִיָּנּוּ מִן הַחִבֵּית²⁴. וְאִם הִתְחִיל²⁵ בָּהּ - הָרִי הַכֹּל כְּמִבְעָר²⁶. וְכִשְׁמִבְעָר אֶקְלִי אָדָם, כִּף מִבְעָר אֶקְלִי בְּהֵמָה מִן הַבַּיִת, וְאִינוּ מְאֻכְלֶיךָ לְבַהֲמָה אִם פָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה.

(22) שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. (23) שזמני ביעורם שונים. (24) אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף-על-פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר המינים - כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבוער, ואינו אוסר (רמב"ן לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא-כב. (25) ירושלמי שם. (26) [כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי", כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פס"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובות חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פ"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברדב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא-כב. (27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א.

ז. וְכִשְׁמִבְעָרִין אֶת הַפְּרוֹת, כִּף מִבְעָרִין אֶת הַדְּמִים²⁹. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁמִּכָּר רְמוּנִים שֶׁל שְׁבִיעִית וְהָרִי הוּא אוֹכֵל בְּדַמְיָהוּן³⁰, וְכָלוּ הַרְמוּנִים מִן הָאֵילָנוֹת שֶׁבְּשָׂדֵה וְנִשְׂאָר אֶצְלוֹ מִן הַדְּמִים שֶׁמִּכָּר בְּהָן³¹ - חֵיב לְבַעְרָן.

(28) שם בפ"ז משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף-משנה). (29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). (30) שקונה בהם מאכלים. (31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית.

סְעֻדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד¹¹. וְאִסוּר לְאָכַל אַחַר הַבְּעוּר בֵּין לְעֵשְׂרִים¹². וְאִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין בְּשַׁעַת הַבְּעוּר - שׁוֹרֵף בְּאֵשׁ¹³ אוֹ מְשַׁלֵּף לְקֵם הַמֶּלֶח וּמְאֻבָּדֵן לְכָל דָּבָר שֶׁמְאֻבָּד.

(9) שביעית שם משנה ח. (10) שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הביעור, ראה להלן. (11) שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. (12) במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הביעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הביעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ן על התורה ויקרא כה, ז. (13) שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפ"ז ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ח. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב: "מי שיש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו". ולדעת יתר הראשונים פירושו, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירושו, שאוכל מן הפירות לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף-משנה.

ד. הֵי¹⁴ לֹו צְמוּקִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וְכָלוּ הָעֲנָבִים מִן הַשָּׂדֶה מִן הַגְּנוֹת וְהַפְּקָדִים שֶׁהֵן הַפְּקָר¹⁵, אֵף עַל פִּי שְׁעָדִין יֵשׁ עֲנָבִים בְּגִפְנֵים שֶׁבְּתוֹף הַחֲצֵרוֹת - אִינוּ אוֹכֵל מִן הַצְּמוּקִין מִפְּנֵי עֲנָבִים אֵלוֹ שֶׁבְּחֲצָר, לְפִי שְׁאִינָן מְצוּיִין לְחִפְיָה¹⁶. אָבֵל אִם יֵשׁ עֲנָבִים קְשִׁים¹⁷ בְּיֹתֵר, שְׁאִינָן נִגְמָרִין אֲלָא בְּסוֹף הַשָּׁנָה - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַצְּמוּקִין בְּשִׁבְלֶךְ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁸.

(14) שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. (15) ויכולה חיה לאכול מהן. (16) וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. (17) משנה שם: "אוכלין על הטפיחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפיח, והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יכישותם וחזוקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". (18) שהרי טפיחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל.

ה. אֵילָן¹⁹ שְׁעוּשָׁה פְּרוֹת שְׁתֵּי פְעָמִים בְּשָׁנָה²⁰, וְהֵיוּ לוֹ מִפְּרוֹתָיו הָרְאוּשׁוֹת - הָרִי זֶה אוֹכֵל מֵהֵן כָּל זְמַן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. המוליק⁵³ פרות שביעית ממקום שכלו למקום שלא פלו, או ממקום שלא פלו למקום שכלו - חיב לבער⁵⁴, לפי שנותנין עליו חמרי מקום שניצא משם⁵⁵ וחמרי מקום שכלו לשם⁵⁶. ופרות⁵⁷ הארץ שניצאו לחוצה לארץ - מתבערים במקומן, ולא יעבירם ממקום למקום.

53 משנה שם נ: 54 שם, כתנא-קמא ולא כרבי יהודה. 55 אף-על-פי שאין דעתו לחזור. 56 שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ). 57 בכרייתא שם נב: כתנא-קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא.

יג. כלל⁵⁸ גדול אמרו בשביעית: פל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין הצובעין, אם אינו מתקיים בארץ - יש לו ולדמיו שביעית, וחיב בבעור הוא ודמיו. כגון עלי הלוחף השוטה ועלי הדנדנה⁵⁹ והעלשין מאכל אדם, וכגון החוחים והדודרין מאכל הבהמה, וכגון אפטס וקוצה ממין הצובעין. ואם היה מתקיים⁶⁰ בארץ, כגון הפואה והרכפה ממין הצובעין, אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו שביעית - אין להם בעור ולא לדמיהם, שהרי מתקיים בארץ⁶¹, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה⁶².

58 שביעית פ"ז משנה א. 59 היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. 60 שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה. 61 ולא נתחייב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. 62 צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון-איש).

יד. וכל⁶³ שאינו מיחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים⁶⁴ - יש לו ולדמיו שביעית, אכל אין להם בעור⁶⁵, אף על פי שאינו מתקיים בארץ⁶⁶, אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה⁶⁷. כגון עקרי הלוחף השוטה ועקר הדנדנה והעקרבנין⁶⁸.

63 שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. 64 שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. 65 שהרי

ח. פיצד עושה? קונה³² בהן מאכלות ומחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד³³; או ישליכם³⁴ לים המלח, אם לא מצא אוכלין.

32 ואינו נותן הדמים עצמם, שמה לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). 33 כנ"ל בהלכה ג. 34 שם.

ט. שלש³⁵ ארצות לבעור: ארץ יהודה פלה³⁶, ההר והשפלה והעמק - ארץ אחת. עבר הירדן³⁷ פלו, שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עד הים³⁸ - ארץ אחת. והגליל פלו, העליון והתחתון ותחום טבריא - ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת³⁹ משלשמן עד שיכלה האחרון שבה⁴⁰.

35 שם פ"ט משנה ב. 36 כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. 37 כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רעק"א בשם כפתור ופרח). 38 צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. 39 שם משנה ג, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. 40 כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה.

י. פיצד? היו לו פרות בארץ יהודה - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ יהודה⁴¹ פלה⁴². וכן אם היו לו פרות לגליל⁴³, וכן בעבר הירדן.

41 שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. 42 אפילו אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. 43 שגדלו בגליל, כנ"ל.

יא. ושלש⁴⁴ ארצות אלו - פלן חשובות בארץ אחת⁴⁵ לחרובין וליתים ולתמרים. ואוכלין⁴⁶ בתמרים עד שיכלה האחרון שבעער⁴⁷. ואימתי הוא פלה? עד הפורים⁴⁸. ואוכלין ביתים עד העצרת⁴⁹, ובענבים⁵⁰ - עד הפסח של מוצאי שביעית⁵¹, ובגרוגרות - עד החנכה⁵².

44 במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים", ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". 45 שאוכלין בגליל אף-על-פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף-על-פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת - ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). 46 בכרייתא בפסחים נג. 47 היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף-על-פי שכלו ממקום אחר. 48 שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. 49 חג השבועות. 50 ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרוגרות. ויתכן כי הזמנים ההם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). 51 זה מכוון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. 52 של מוצאי שביעית, כנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. 90) ראה למעלה בהלכה יא.

יח. וְעַד מְתוּיָוִי יִהְיוּ הַעֲנִיִּים מְתָרִין לְהִנָּס בַּפְּרָדְסוֹת בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית לְאַסֵּף פְּרוֹת שְׁבִיעִית? 92 עַד שֶׁתָּרַד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. 93.

91) שם משנה ז. 92) ואף-על-פי-כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). 93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא.

יט. הַנֶּרְדִּי 94 וְהַכֶּפֶר 95 וְהַלֶּטֶם - יֵשׁ לָהֶן וְלְדַמְיָהֶן שְׁבִיעִית. 96. הַקֶּטֶף 97, וְהוּא שָׂרָף 98 הַיּוֹצֵא מִהָאֵילָנוֹת מִן הָעֵלִים וּמִהָעֵקָרִים 99 - אֵין לוֹ שְׁבִיעִית. 100. וְהַיּוֹצֵא מִן הַפְּגִים - יֵשׁ לוֹ וְלְדַמְיוֹ שְׁבִיעִית.

94) שם פ"ז משנה ו. 95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשיר-השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). 96) כיון שהם פירות. ומשנתנו הובאה בנדה ח. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". 97) שם. 98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בבבליא בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד). ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. 99) הגזע והענפים. 100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא בקטפא דאווא, אבל בקטפא דפירא מודו ליה. דתנן, אמר רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי".

כ. בְּמָה דְּרָבִים אֲמֹרִים? בְּאֵילָן מְאֻכָּל 101; אֲבָל בְּאֵילָן סָרְק, אִף הַיּוֹצֵא מִן הָעֵלִין וּמִן הָעֵקָרִים - בְּפָרִי שְׁלֵהֶן 102, וְיֵשׁ לוֹ וְלְדַמְיוֹ שְׁבִיעִית.

101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פרי". 102) שהרי אין להם פרי אחר.

כא. הַפּוֹבֵשׁ 103 וְרַד שְׁבִיעִית 104 בְּשִׁמְן שֶׁל שְׁשִׁית - יִלְקֹט אֶת הַנֶּרְדִּי 105, וְהַשֶּׁמֶן 106 מְתָרִין 107. כְּבִשׂוֹ 108 בְּשִׁמְן שֶׁל מוֹצָאי שְׁבִיעִית 109 - חֵיב לְבַעַר הַשֶּׁמֶן 110; שֶׁהָרִי הַנֶּרְדִּי יִבֵּשׁ הוּא 111, וְכִכָּר נִתְחַיֵּב בְּבַעוּר 112.

103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג-יד. 104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז. 105) ויאכלנו בקדושת שביעית. 106) תוספתא שם. 107) "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם יניחהו זמן רב" (פירוש המשנה). 108) את

נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוינו לבער אלא את הראוי לבהמה. 66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. 67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. 68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלבצין והבוכריה", ולא הזכירם כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם).

טו. קְלַפֵּי 69 רְמוֹן וְהַגִּץ 70 שָׁלוּ, קְלַפֵּי אַגֻּזִים 71 וְהַגֶּרְעִינִי 72 - יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלְדַמְיָהֶם שְׁבִיעִית 73, אֲבָל אֵין לָהֶם בְּעוּר 74 וְלֹא לְדַמְיָהֶם. לולֵבֵי זָרְדִים 75 וְהַחְרוּבִים - יֵשׁ לָהֶם וְלְדַמְיָהֶם שְׁבִיעִית 76 וּבַעוּר 77. לולֵבֵי הָאֵלֶּה וְהַבְּטָנָה 78 וְהַטְּדִין 79 - יֵשׁ לָהֶן וְלְדַמְיָהֶן שְׁבִיעִית 80, אֲבָל אֵין לָהֶם 81 בְּעוּר 82; אֲבָל לְעֵלִים שְׁלֵהֶן יֵשׁ בְּעוּר 83.

69) שם, משנה ג. 70) הפרת. 71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). 72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). 73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. 74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיין כסף-משנה ותוספות יום-טוב). 75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). 76) שהם מאכל אדם. 77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיין שם במלאכת שלמה. 78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים שלו) בטנים" (פירוש המשנה). 79) "מין ממיני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). 80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). 81) ולדמיהם. 82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. 83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס אב לבן.

טז. אֵיזוֹ הִיא שְׁעַת בְּעוּר הָעֵלִין? בְּעַת שְׁפּוּלוֹ 84 וְנוֹשְׂרִין מְאֵילָנוֹתֶיהָ 85. עֵלִי זֵיתִים 86 וְעֵלֵי קִנִּים וְעֵלֵי חֲרוּבִין - אֵין לָהֶם בְּעוּר, לְפִי שְׁאֵינָן נוֹבְלוֹת וְכָלוֹת.

84) וזהו "כלה לחיה מן השרה" שלהם. 85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. 86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט משנה ו "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים".

יז. וְעַד מְתוּיָוִי 87 יִהְיֶה אָדָם רֹשְׁאֵי לְלֶקֶט 88 עֲשׂוּבִים לְחִין בְּשְׁבִיעִית? עַד שְׁיִבֵּשׁ הַמְּתוּקִים 89. וְיִגַּב עֲשׂוּבִים יְבֻשִׁים - עַד שֶׁתָּרַד רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית 90.

87) משנה שם. 88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבב" (פירוש המשנה). 89) פרי

מתוך מהדורת חזק

טעם פרות שביעית ב¹¹⁶. זה הפלל¹¹⁷: פרות שביעית שנתערבו בפרות אחרות, מין במינו - בכל שהיא¹¹⁸, ושלל במינו - בנותן טעם¹¹⁹.

113] שם. 114] הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. 115] [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיון שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית - נתחייב גם בביעור]. 116] שהחורב, אף-על-פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. 117] משנה שם. 118] היינו בנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאכלו בקדושה ולחלקו מזון של סעודות לכל אחד (רדב"ז כאן ובהלכות מאכלות אסורות שם הלכה ח). 119] היינו ורד ישן שנתערב בשמן חדש, או חרובים בין חדשים בין ישנים שנתערבו בשמן (ראה בהלכה הקודמת), והכל לפני זמן הביעור, וכמו שנתבאר למעלה.

הורד של שביעית. 109] במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. 110] כלומר: גם השמן, וכל-שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי-שם. 111] מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. 112] [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף-על-פי-כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבוער, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם - הרי הוא כמבוער. אבל כאן, שהשמן אינו מזיתי שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכלו כפירות שביעית - כשבא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית].
כב. תרובין¹¹³ של שביעית שפכשן ביין ששית¹¹⁴ או ביין מוצאי שביעית¹¹⁵ - חייב לבער היין; שגרי

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

המצוה השד"מ — האזנה שהזנהנו מלבוא על אשת האב, והוא אמרו: "ערות אשת-אביך לא תגלה" (שם, טז). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ה — האזנה שהזנהנו מלבוא על אחות האב, והוא אמרו: "ערות אחות-אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יב) והעובר על לאו זה אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

~ יום שני י"ח סיון ~

מצות לא תעשה שמח. שמט.

שנ. שאנ.

המצוה השמ"ח — האזנה שהזנהנו מלבוא על הבהמה, בין זכרים בין נקבות, והוא אמרו "ויכל-בהמה לא-תמן שכבתך" (ויקרא יט, כג) והעובר על זה בידון — חייב סקילה, ואם לא נסקל — חרי הוא בכרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ט — האזנה שהזנהנו הנשים מלהביא עליהן בהמות, והוא אמרו: "ואשה לא-תעמד לפני בהמה לרבעה" (שם), וגם זו מצוה בפני עצמה ואינה נכללת במצוה שקדמה לה. כי באסרו על הזכרים לבוא על הבהמות לא נאסר על הנשים להביא

~ יום ראשון י"ז סיון ~

מצות לא תעשה שמ. שמא.

שמב. שמנ. שדמ. שמה.

המצוה הש"מ — האזנה שהזנהנו מלבוא על אחות האב, והוא אמרו: "ערות אחות-אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יב) והעובר על לאו זה אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"א — האזנה שהזנהנו מלבוא על אחות האם, והוא אמרו: "תעלה: ערות אחות-אמך לא תגלה" (שם, יג). והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ב — האזנה שהזנהנו מלבוא על אשת אחי האב, והוא אמרו: "אל-אשתו לא תקרב היתך הוא" (שם, יד). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ג — האזנה שהזנהנו מלבוא על אשת הבן, והוא אמרו: "ערות פלתיך לא תגלה" (שם, טו). והעובר על זה — בסקילה. ואם לא נתקיימה העדות או שלא נודע — חרי הוא בכרת אם היה מזיד; ובשוגג — מקריב חטאת קבועה.

לשון נקיה שלא להתבטא במפורש יהודי בעניני חטא), כְּלוּמַר: שְׂאֵם שְׂגַג בְּאָבִיו — יָבִיא שְׂתֵי חַטָּאוֹת כְּמִי שְׂשֻׁגַג בְּשְׂתֵי עֲרִיּוֹת; וְאֵין בֶּן הַשּׁוֹגֵג בְּזִכּוֹר דְּעֻלְמָא (זכר סתם שאינו אביו), שְׂאִינוּ מְבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

בְּהַמּוֹת עֲלֵיהֶן, לוֹלֵא הֲלָאוּ הַמִּיחָד שְׂבָא בְּכָךְ. וּבְתַחֲלִילַת כְּרִתוֹת אָמְרוּ: "שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ כְּרִתוֹת יֵשׁ בְּתוֹרָה וּמְנוּ אוֹתָן בְּכֻלָּן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְאִשָּׁה הַמְבִיאָה אֶת-הַבְּהֵמָה עֲלֶיהָ אֶף-עַל-פִּי (למרות) שְׂמָנוּ שֵׁם כְּלָלִי הָעֲנִינִים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חיבי כרת ולא מפרטת לפרטים) כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּפִרוּשָׁנוּ (פירושו המשניות) הִנֵּה נִתְבָּאָר שֶׁהִיא מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה מְכַלֵּל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. וְהַעֲוֹבֵרַת עַל לֹאוֹ זֶה — בְּסִקְלָהּ. וְאִם לֹא נִתְקַיְּמָה הָעֲדוּת — הֲרֵי הִיא בְּכַרְתָּ אִם הֵיחָה מִזִּידָה; וְאִם הֵיחָה שׁוֹגְגָת — מְקַרֵּיבָה חַטָּאת קְבוּעָה.

~ יום שלישי י"ט סיון ~

מצות לא תעשה שנב.

שמו. שמו.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מְלֻבֹּא עַל אַחֵי הָעָב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, יד) עַד שֶׁגַּם שׁוֹגֵג בְּאָחֵי אָבִיו חִיב שְׂתֵי חַטָּאוֹת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּאָבִיו. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדָרִין (כד.) אָמְרוּ: הַבָּא עַל אַחֵי אָבִיו — חִיב שְׂתֵים לְדַכְרֵי הַפֶּל, דְּכַתִּיב: "עֲרֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה".

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מְלֻבֹּא עַל הַזָּכָר, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא" (שם, כב) וּכְבָר נִכְפַל הֲלָאוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּעֲצֻמוֹ וְאָמְרוּ: "וְלֹא-יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח) וְזוּהִי הַסְּבָרָא הַנִּכּוֹנָה שֶׁלֹּאוֹ זֶה נִכְפַּל לַחֲזוּק, לֹא שֶׁהוּא אֲזַהְרָה לְנִשְׁכָּב; וּמִמָּה-שֶׁאָמְרוּ: "לֹא תִשָּׁכַב" נִלְמְדָה אֲזַהְרָה לְשׁוֹכֵב וְנִשְׁכָּב. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדָרִין (נד.) נִתְבָּאָר שֶׁרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל הוּא שְׁעוּשָׁה "לֹא-יִהְיֶה קֹדֶשׁ" אֲזַהְרָה לְנִשְׁכָּב, וְלִפְיָךְ הַבָּא עַל הַזָּכָר וְהִבִּיא זְכוֹר עֲלָיו בְּהַעֲלֵם אֶחָד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חִיב שְׂתֵים לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרֵ: אִינוּ צָרִיךְ, (פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּתוֹרָה: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב" — קָרִי בֵּיה: לֹא תִשָּׁכַב, לְפִיכָךְ הַבָּא עַל הַזָּכָר וְהִבִּיא זְכוֹר עֲלָיו בְּהַעֲלֵם אֶחָד — לְדַעַתוֹ אִינוּ חִיב אֶלָּא אַחַת. אָמְרוּ בְּטַעַם עִנְיָן זֶה: לֹא תִשָּׁכַב וְלֹא תִשָּׁכַב — חִדָּא הִיא, וְלְדַעַתוֹ בָּא "לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ" לַחֲזוּק, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "לֹא תִגְאָף" וְהוּא אֲזַהְרָה לְאִשְׁתֵּי אִישׁ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ (מצוה שמו), וְאָמְרוּ (פסוק נוסף לַחֲזוּק): "וְאֶל-אִשְׁתֵּי עַמִּיתְךָ אֲלֹתֶיךָ שְׂכַבְתָּךְ", וְרַבִּים כְּמוֹ זֶה כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּכֻלָּל הַתְּשִׁיעִי. וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — בְּסִקְלָהּ. וְאִם לֹא נִסְקַל — הֲרֵי הוּא בְּכַרְתָּ אִם הֵיחָה מִזִּיד; וְאִם הֵיחָה שׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חַטָּאת קְבוּעָה.

וְדַע שֶׁעִנְיָן אָמְרֵי "נִתְקַיְּמָה הָעֲדוּת" (בכל איסורי עריות — כְּתַנַּאי לְקִיַּים בְּהֵם דִּינֵי מִיתָה) הוּא שִׁיחֵיו שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים מִתְרִים בּוֹ אוֹ יוֹתֵר, וּבֵית דִּין כְּשֵׁר שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהָעֲדוּת נִגְבִּית לְפָנֵיהֶם, וְיִהְיֶה זֶה בְּזִמְן (שבית) הַמִּקְדָּשׁ קַיִים, וְתַנַּאִים נוֹסְפִים) שְׂדִינֵי נְפֻשׁוֹת נוֹהֲגִים. וּפְשׁוּט הוּא, שֶׁכָּל-הָעֲרִיּוֹת הָאֵלֶּה שְׂקָדִים זָכָרִין (שהזכרנו קודם) נִגְאָמְרׁ בְּהֵן הַכְּרַת בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ אַחַר שְׂמִנְיָן: "כִּי כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרַתוּ הַנְּפֻשׁוֹת הָעוֹשֹׂת" (שם, כט). וְכֵן כָּל-מָה שֶׁהִזְכַּרְנוּ מִהֵן שְׂחִיבִים עֲלָיו מִיַּתֵּב בֵּית דִּין, גַּם הוּא לִשׁוֹן הַתּוֹרָה. אֲבָל שְׁנֵי מִינֵי הַמִּיתָה שֶׁאָמְרָנוּ מְקַצְתֵּן בְּסִקְלָה וּמְקַצְתֵּן בְּחִנּוּק וּמְקַצְתֵּן בְּשִׂרְפָה, הֲרֵי יֵשׁ מִהֶם שְׂבָאוּ בְּכַבְלָה (חז"ל) וּמִהֵן מְפָרְשִׁים בְּפִתּוּב. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי כָּל-הָעֲרִיּוֹת הָאֵלֶּה בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדָרִין וּמִסְכַּת כְּרִתוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת וּבְהַבּוֹת וּקְדוּשִׁין.

הַמִּצְוָה הַשְּׂא"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מְלֻבֹּא עַל הָעָב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, ז), וְגַם הָעוֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — בְּסִקְלָהּ, עַד שִׁיחֵיהָ הַבָּא עַל אָבִיו חִיב שְׂתֵים: מִשּׁוּם שׁוֹכֵב עִם זָכָר וּמִשּׁוּם מְגַלָּה עֲרֹת אָבִיו. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדָרִין (נד.) נִתְבָּאָר שֶׁמִּמָּה שֶׁנִּגְאָמְרוּ: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" — אָבִיךָ מִמֶּשׁ". וְהִקְשׁוּ שֵׁם וְאָמְרוּ: "הֵיא מִ'וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב' נִפְקָא (אפשר ללמוד זאת מ'זאת זכר גוי')?" וְהִשִּׁיבוּ: "לְחִיבּוֹ שְׂתֵים וְכַדְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמְרוּ: גוֹי הַבָּא עַל אָבִיו חִיב שְׂתֵים". וְשֵׁם בְּאָרוּ וְאָמְרוּ "מִסְתַּבְּרָא מִלְתֵּיהָ דְּרַבִּי יְהוּדָה (דברי רבי יהודה מתאפשרים) בְּיִשְׂרָאֵל וּבְשׁוֹגֵג וּלְקַרְנָן, וְהֵיא דְּאָמְרֵ "גוֹי" לְשֵׁנָא מְעֻלְיָא" (והטעם לביטוי "גוי" — כִּי זוּהִי

עַל זְדוּנָה כְּרַת וְעַל שְׂגָגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה — חִיבִים עַל "לֹא הוֹדַע שְׁלוֹ" (כאשר הוא מסופק אם חטא) אָשֵׁם תְּלוֹי. וְעִנְיָן אָמְרֵם "חַטָּאת קְבוּעָה" הוּא שִׁתְּהִיָּה מִן-הַבְּהֵמָה דְּרָקָא: כְּשִׁבָה אוֹ שְׁעִירָה. וְאִם תְּעִין כְּכָל-מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה אַחַת אַחַת וְתִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָשִׁים שְׁנוֹנִים כְּכָל-מִצְוָה וּמִצְוָה מִהֵן תִּמְצָא, שֶׁכָּל-חַטָּאת שְׂחִיבִים עַל זְדוּנָה כְּרַת וְעַל שְׂגָגָתוֹ חַטָּאת — אוֹתָהּ חַטָּאת — חַטָּאת קְבוּעָה, חוּץ מִשְׁנֵי חַטָּאִים שְׂחִיבִים עַל זְדוּן כָּל-אֶחָד מִהֶם כְּרַת וְעַל שְׂגָגָתוֹ חַטָּאת שְׂאִינָה קְבוּעָה, אֶלָּא הִיא "עוֹלָה" וְיִזְרָד" (= קרבן המשתנה לפי יכולת המקריב); וְאוֹתָם שְׁנֵי חַטָּאִים הֵם טְמֵאת מְקַדֵּשׁ וְטְמֵאת קְדָשִׁיו (לא תעשה עו, וקכט). פְּנִינֵי בְּאָמְרֵי טְמֵאת מְקַדֵּשׁ: טְמֵא שְׁנִכְנַס לְעִזָּרָה: וְטְמֵאת קְדָשִׁיו; טְמֵא שְׂאֵל בְּשֵׁר קְדָשׁ. וְכֵן תִּתְבָּאָר לָךְ, שֶׁכָּל-מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׂחִיבִין עַל זְדוּנָה

מתוך מהדורת חזק

אָמרו: "וְאֵל־אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָה לֹא תִקְרַב" (ויקרא יח, ט); וְגַם כָּל־זָמַן שֶׁלֹּא תִטְבּוֹל אַחַר שְׂבֻעַת הַיָּמִים הִיא נִדְּהָ. וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זָה אִם הִיָּה מְזִיד חֵיב בְּרַת; וּבְשׁוּגָג — חֵיב חֻטָּאת קְבוּעָה.

~ יום רביעי כ' סיון ~

מצות לא תעשה נב. נג.

נה. נד. שנד. שם. שסא.

הַמְצָוָה הַנ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַטֵּן בַּכּוֹפְרִים, וְהוּא אָמרו: תַּעֲלֶה: "וְלֹא תִתְחַטֵּן בָּם" (דברים א, ג), וְבָאֵר הַהִתְחַטְּנוֹתַי מֵהָ הִיא וְאָמרו: "בַּתָּךְ לֹא־תִתֵּן לְבָנִי וּבְתוֹ לֹא־תִתֵּן לְבָנְךָ" (שם) וּבְפִרְוֹשׁ אָמרו בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (לו:): "דָּרַךְ חֲתָנוֹת אֶסְרָה תוֹרָה". הַעוֹבֵר עַל לֹא זָה יֵשׁ בְּעֵנְשׁוֹ הַפֶּרֶשׁ וְהוּא: אִם בָּא עָלֶיךָ בְּפִרְהֶסְיָא (לְעֵינֵי רַבִּים) — הָרִי הַהוּרְגוּ בְּשַׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת־הַעֲבָרָה, כְּכֹר קִיס אֶת־עֵנְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס בְּזִמְרֵי (במדבר כה, ח) אָמרו (סנהדרין פא:): הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאֵין פּוֹגְעִין בּוֹ, וְדוֹקָא בְּתַנְאִים שְׂאָמְרוּ, וְהֵם: שִׁיבְעוּל בְּפִרְהֶסְיָא וּבְשַׁעַת מַעֲשֶׂה וּבְמַעֲשֶׂה שֶׁהִיָּה (בדיוק כְּפִי שֶׁהִתְרַחַש אֲצֵל פִּנְחָס וּזְמִיר) אֲכַל אִם לֹא עָשָׂה זָה בְּפִרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ וְלֹא פָּגְעוּ בּוֹ קִנְאִים — הָרִי הוּא מְחֵיב בְּרַת. אֲכַל לֹא נִתְבָּאֵר בּוֹ בְּרַת זָה בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה. אָמרו: "לֹא פָּגְעוּ בּוֹ קִנְאִים מֵהוּ?" וְנִתְבָּאֵר שֶׁהוּא בְּרַת, שְׂנֵאָמְרוּ: "כִּי חָלַל הַיְהוּדָה קִדְשׁ ה' אֲשֶׁר אָהַב וְגו' יִכְרַת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עֵר וְעֵנָה" (מלאכי ב, יא-יב), אָמרו: מִכָּל דְּבִקְרָת. בְּשִׁמְתָבְרָר אִם כֵּן שְׂאָדָם בְּעַל אֶרְמִית בְּעֵדִים וְהִתְרַאָּה — לִוְקָה מִדְּאוּרִיתָא, וְדַע זֹאת. וּבְכֹר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעֲבוּדָה זָרָה (לו:); וּבְכֹרֵי הַדְּבָרִין (פב:).

הַמְצָוָה הַנ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַטֵּן בְּזִכְרֵי (גברים של) עֲמוֹן וּמוֹאָב דְּוָקָא — אֲפִלוּ אַחַר שְׁנִתְגַּדְּרוּ, וְהוּא אָמרו: תַּעֲלֶה: "לֹא־יָבֹא עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל ה'" (דברים כג, ד) הַעוֹבֵר עַל לֹא זָה — לִוְקָה, כְּלוֹמַר: שֶׁגָּר עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי שְׂבַעַל יִשְׂרָאֵלִית בְּנִשְׁוֹאִין — לִוְקִין שְׁנֵיֵהֶם מִלְּקוֹת דְּאוּרִיתָא וּבְכֹר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מְצוּוֹה זֹאת בְּפִרְק ח' מִיְבָמוֹת (עו:); וּבְסוּף קְדוּשִׁין (עד:).

הַמְצָוָה הַנ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְרַחֵק אֶת־הַמְצָרִים וּמִלְּהִתְרַחֵק מִלְּהִתְחַטֵּן בָּהֶם אַחַר שְׁנִתְגַּדְּרוּ, וְהוּא אָמרו: תַּעֲלֶה: "לֹא־תִתְעַב מְצָרִין" (שם, ח) וּבְכֹר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמְצוּוֹת הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: דִּינֵי מְצָרִי וְאֲדוּמִי (אזוהרה נד, נדפסה לקמן), בְּפִרְק ח' מִיְבָמוֹת (שם) וּבְסוּף קְדוּשִׁין (עו:).

הַמְצָוָה הַנ"ד — אֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְרַחֵק זָרַע

בְּרַת חֵיבִין עַל שְׁגָגָתָה חֻטָּאת, חוּץ מִחֻטָּא אַחַד, וְהוּא: הַמְגַדֵּף (לֹא תַעֲשֶׂה ס), שְׁדוּוֹנוֹ בְּכַרְת וְאִין חֵיבִין עַל שְׁגָגָתוֹ חֻטָּאת. וְכֵן יִתְבָּאֵר לָךְ, שְׂכַל־אָדָם שֶׁחֵיב מִיתַת בֵּית דִּין — אִיזוּ מִיתָה שֶׁתִּהְיֶה — הָרִי אוֹתוֹ אָדָם בְּכַרְת גַּם כֵּן אִם לֹא הִמִּיתוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בּוֹ, חוּץ מִעֲשָׂרָה שֶׁהֵם מְחֵיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וְאִין עָלֵיהֶם בְּרַת, וְהֵם: מִסִּית, וּמְדִיחַ, וּנְבִיא־שֶׁקֶר, וּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְזִקְנֵי מְמָרָא, וּבִין סוֹרֵר וּמוֹרָה, וּגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵחַ, וּמַכֵּה אֶבְיָו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל אֶבְיָו וְאִמּוֹ. כְּל־אֶחָד מֵאלוֹ אִם נִתְקַיְמָה עָלָיו הַעֲדוֹת — נִהְרַג וְאִם לֹא יָדְעוּ בּוֹ אוֹ שֶׁלֹּא הִיָּה אֶפְשָׁר לְבֵית דִּין לְהִרְגוֹ — הָרִי הוּא מִתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, אֲלֹא שְׂאִינוּ עוֹמֵד בְּכַרְת. דַּע כָּלֵלִים אֵלּוֹ וְזָכְרֵם.

הַמְצָוָה הַש"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹאֵר עַל אִשֶׁת אִישׁ, וְהוּא אָמרו: "וְאֵל־אִשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְזָרָע" (ויקרא יט, כ). וְיֵשׁ בְּעֵנְשׁוֹ הַעוֹבֵר עַל לֹא זָה הַפֶּרֶשׁ, וְהוּא: אִם הִיָּתָה אִשֶׁת אִישׁ זֶה נִצְרָה מֵאֶרְשָׁה (אַחַר קִידוּשִׁין לְפָנֵי נִשְׁוֹאִין) — שְׁנֵיֵהֶם חֵיבִים סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵר הַכְּתוּב (דברים כב, כא); וְאִם הִיָּתָה בַת כֹּהֵן — הִיא נִשְׂרָפָת, וְהוּא בְּחֻקָּה, כְּלוֹמַר: הַבּוֹעֵל; וְאִם הִיָּתָה בַת יִשְׂרָאֵל וְהִיָּתָה בְּעוֹלָה (נִשְׁוֹאֵה) — חֵיבִים שְׁנֵיֵהֶם חֲנֻק כְּל־זָה אִם נִתְקַיְמָה הַעֲדוֹת; אֲכַל אִם לֹא נִתְקַיְמָה — הָרִי הוּא בְּכַרְת. בְּמָה דְבָרִים אָמורִים? כְּשֶׁהִיָּה מְזִיד, וְאִם הִיָּה שׁוּגָג — מְקַרֵּיב חֻטָּאת קְבוּעָה. וּבְכֹר נִכְפַל הֵלְאוּ בְּעֲבָרָה זֹאת וְהוּא אָמרו בְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת: "לֹא תִנְאָף" (שמות כ, יד; דברים ה, יז), כְּוָנְתוּ בְּזָה הַאֲזַהְרָה עַל בִּיאַת אִשֶׁת אִישׁ. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשַׁת יִתְרוֹ שם): "לֹא תִנְאָף, לְמָה נִנְאָר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ, י) עֲנֵשׁ שְׂמַעְנִי, אֲזַהְרָה לֹא שְׂמַעְנִי — תִּלְמוּד לִזְמַר: "לֹא תִנְאָף". וּבְסִפְרָא: "אֲשֶׁר יִנְאָף אֶת־אִשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאָף אֶת־אִשֶׁת רַעְהוּ" וְגו' ("מוֹת־יִמַּת הַנְּאָף וְהַנְּאָפָת") (שם), עֲנֵשׁ שְׂמַעְנִי אֲזַהְרָה לֹא שְׂמַעְנִי — תִּלְמוּד לִזְמַר "לֹא תִנְאָף", אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. וְלֹא עָשׂוּ "וְאֵל־אִשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ" (ויקרא יח, כ) אֲזַהְרָה — לְפִי שֶׁהוּא לֹא שְׂאִינוּ כּוֹלֵל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, אֲלֹא אֲזַהְרָה לְנוֹאֵף בְּלִבְד. וְכֵן בְּשֶׂאֵר הַעֲרִיּוֹת אִי אֶפְשָׁר לָהֶם שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אֲזַהְרָה גַּם לֹא־שָׂה, אָמרו (ספרא): "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרֻוָה" (שם, ו) — הָרִי כְּאִן שְׁנַיִם לְהִזְהִיר הָאִישׁ עַל־יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה עַל־יְדֵי הָאִישׁ. וּבְגִמְרָא סְנֵהְדִין (נא:); אָמרו: "הַכֵּל הִיָּו בְּכֵלֵל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, הוֹצִיא הַכְּתוּב (פִּרְט בַּנְּפִרָד) אֶת־בַּת כֹּהֵן לְשִׂרְפָה וְאֶת־נְעִרָה מֵאֶרְשָׁה לְסְקִילָה". וּבְכֹר קָדָם לְנוֹ (הַפְּסוּק: "אֲשֶׁר יִנְאָף .. מוֹת יוֹמַת הַנוֹאֵף וְהַנְּאָפָת") פִּרְוֹשׁ דְּבָר זָה בְּהַקְדַּמַת מֵאָמְרָה זָה (הַשּׁוֹרֵשׁ הַכֵּלֵל הַשְּׂבִיעִי).

הַמְצָוָה הַש"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹאֵר עַל הַנְּדָה בְּזָמַן טְמֵאָתָה, כְּלוֹמַר: כְּל־שְׂבֻעַת הַיָּמִים. וְהוּא

מתוך מהדורת חזק

כהן הדיוט — לוקה שלש. ושם אמרו: "אלמנה וגרושה וחללה זונה בזמן שהן בסדר — חייב על כל אחת ואחת", ובארו שנה באשה אחת. וענין אמרם "בסדר", שחלו אלו הענינים לפי הסדר שבפסוק, שתהיה תחלה אלמנה, ואחר-כך גרושה, ואחר-כך תהיה חללה, ואחר-כך תהיה זונה. והצרכנו לזה, מפני שהיא אשה אחת ובעילה אחת אנו רוצים לחיבו ארבע מלקיות אלו. וכלל הוא אצלנו (שם עז): אין אסור חל על אסור אלא אם-כן היה אסור מוסיף (שהאסור שבא אחרון מוסיף חומרה יתרה בפרטי האיסור): או אסור כולל (שאיסור האחרון הוא איסור שמקיף יותר "נאסרים", איסור השולט על תחום רחב יותר) או אסור בת אחת (שהאיסורים חלים יחדיו באותו מעשה ובאותה יחידת זמן ואין אחד מקדים), כמו שבארנו במקומו במסכת פרות בפרושנו ("פירוש המשניות" פרק ג משנה ד); ואם יהיו על הסדר (ברוגמה שלנו ב"סדר" זה), יהיה בכלם אסור מוסיף, כמו שנתבאר שם. אבל אם היו גופים רבים (נשים שונות), כגון שבעל אשה אלמנה ואשה אחרת חללה ואשה אחרת זונה ואשה אחרת גרושה — אין צריך לומר שהוא לוקה על כל-אחת ואחת. ואפשר שתקשה ותאמר: כיין שהקלל אצלנו: אין לוקין על לאו שבכללות — מדוע לוקה על כל-אחת ואחת, והרי כלן מזהר עליהן בלאו אחד? דע שבגלל ענין זה כפל את-הלאו ככהן גדול על גרושה וזונה וחללה — להשיענו שדינו בהן כמו דין כהן הדיוט שלוקה על כל-אחת ואחת, ונתחייב כהן הדיוט מלקות על כל-אחת ואחת, כיין שנתחנה אחת מהן בלאו אחד, נעשו כלן לחלק, והוא אמרו: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (שם כא, ז). הואיל ויחד הגרושה בלאו, והרי הוא לוקה על הגרושה בפני עצמה, כך לוקה על זונה בפני עצמה, ועל חללה בפני עצמה. וזהו ענין אמרם בגמרא קדושין (עז): "כשם שחלוקה גרושה מחללה וזונה ככהן הדיוט, כך חלוקה ככהן גדול". ושם נתבאר, שאם הנשים גופין מחלקין לוקה על כל-אחת ואחת, בין שהיו על הסדר או שלא על הסדר. הנה נתבאר לך שהלאו על כל-אחת מהן מצוה בפני עצמה, ולפיכך לוקה על כל-אחת ואחת. ושם (עח) נתבאר שאין בהן הדיוט חייב מלקות משום אחת מהן עד שישקח (יקדש) ויבעול, והוא אמרם: "בעל — לוקה, לא בעל — אינו לוקה; (והכתובים: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח .. ולא יחלל זרעו בעמיו" — מובנם לגבי כהן הדיוט הוא): מה-טעם קאמר: (כלומר): מה-טעם "לא יקח"? משום "לא יחלל" (ואין ב"לא יחלל" אזהרה על הקידושין). וכבר נתבאר דיני ארבע מצוות אלו (קנח-קסא) בשלמות ביבמות וקדושין.

המצוה הקס"ב — האזהרה שהזהר כהן גדול

עשו אחר שנתגירו, כלומר: שאנו מזהרים לכל נתרחק מלהתחתן בהם אחר שנתגירו, והוא אמרו ותעלה: "לא-תמעב אדמי כי אחיד הוא" (שם).

המצוה השנ"ד — האזהרה שהזהר הממזר מלבוא על בת ישראל, והוא אמרו ותעלה: "לא יבא ממזר בקהל ה'" (שם, ג). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מיבמות (עח): ובסוף קדושין (עד).

המצוה הש"ס — האזהרה שהזהר מלבוא על בת ישראל מי שנסחחתי אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד, והוא אמרו ותעלה: "לא יבא פצוע ידכא וכרות שפכה בקהל ה'" (שם, ב). ואם בעל בת ישראל אחרי הקדושין — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מיבמות (עו).

המצוה השס"א — האזהרה שהזהרנו מלהשחית את אברי התשמיש של זכרים מכל-מין של בעלי החיים ושהזכיר מעוף וכתות ונתוק וכרות — "ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כב, כד), בא הפרוש (ספרא אמור): "ובכם לא תעשו". והעובר על לאו זה — לוקה, כלומר: המסרס מישוהו מאיזה מין שיהיה. ובפרק שמונה שרצים (שבת קי) אמרו: "תניא מנין לסרוס באדם שהוא אסור? תלמוד לומר: "ובארצכם לא תעשו". ואפלו מסרס אחר מסרס — חייב. דאמר רבי חיאי בר אבון אמר רבי יוחנן: הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, שנגאמר: "לא תאפה חמץ" (שם ו, י) ו"לא תעשה חמץ" (שם ב, יא); במסרס אחר מסרס שהוא חייב, שנגאמר: ומעוף וכתות וכו'. אם על פרות חייב, על נתוק לא כל-שכן! אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבת (שם) וביבמות (עח).

~ יום חמישי כ"א סיון ~

מצות לא תעשה קסא. קסב.

מצות עשה לה. מצות לא תעשה קס.

קנח. קנמ.

המצוה הקס"א — האזהרה שהזהר כהן גדול בלבד מלשא אלמנה, והוא אמרו ותעלה: "אלמנה וגרושה וחללה זנה את-אלה לא יקח" (ויקרא כא, יד) וכפל (באיסור מיוחד לכהן גדול) אזהרה זו ככהן גדול בגרושה וחללה וזונה (למרות שכבר הוא מזהר על כך ככל כהן הדיוט) לענין שבאר והוא בגמרא קדושין (עז). והוא: שאם ארע שתהיה אשה אחת אלמנה וגרושה וזונה וחללה, ובעלה כהן גדול — לוקה ארבע מלקיות; ואם בעלה

מתוך מהדורת חזק

המצוה הקנ"ט — האזהרה שהזהר הפהן מלשא תללה (שנולדה מן הפסולים לכהונה וכן כשנבעלה לפסול מכהונה — מתחללת), והוא אמרו: "אשה זנה ותללה" (שם); וכשבא (ויש גורסין: כניל) עליה — חיב מלקות.

~ יום שישי כ"ב סיון ~

מצות לא תעשה שנג.

מצות עשה קמט.

המצוה השנ"ג — האזהרה שהזהרו מלהתענג באחת מכל העריות ואפלו בלי ביאה, כגון החבוק והנשוק וכיוצא בהן מפעלות הזנות, והוא אמרו יתעלה באזהרה על זה: "איש איש אל-פל-שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ו) כאלו אמר: לא תתקרבו אליהם קרבה המביאה לגלות ערוה. וישוין ספרא (אחרי שם): "לא תקרבו לגלות ערוה", אין לי אלא שלא יגלה, מניין שלא יקרב? תלמוד לומר: "ואל-אשה בנות טמאתה לא תקרב" (שם, יט), אין לי אלא נדה בל תקרב ובל תגלה, ומניין בכל העריות שהן בכל תקרבו ובל תגלו? תלמוד לומר: "לא תקרבו לגלות ערוה". ויש (שם כט) נאמר: "ונכרתו הנפשות העשת", מה תלמוד לומר? לפי שנגאמר: "לא תקרבו" יכול יהיו חיבין פרת על הקריבה — תלמוד לומר "העשת", לא הקרבות. וכבר נפול הלוא באסור הדברים המכערים האלה ואמר: "לבלתי עשות מחקות התועבת" (שם, ל) אבל אמרו: (בפסוק שנאמר כהקדמה לאיסור כל העריות) "כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען וגו' לא תעשו" (שם, א), אינו מזהיר בשני לאוין אלו מחקות התועבת בלבד, אלא מזהיר בהם מהתועבת עצמן שבאר אחר כך, כלומר שהביא שני לאוין כלליים על כל העריות. וכאשר הזהיר על מעשה ארץ מצרים ומעשה ארץ כנען — וזה כולל כל-מה שהיו עושים, השחיתות ועבודת האדמה ומרעה המקנה וישוב הארץ גם כן, לפיכך חזר ובאר שאותם המעשים שהזהירתיך מהם הם אלו ואלו: ערות לא תגלה וערות לא תגלה (כלומר, פרט כל תועבה בפני-עצמה), וכמו שבאר בסוף הענין ואמר: "כי את-כל-התועבת האל עשו אנשי-הארץ" (שם, כז). וישוין ספרא (שם): "יכול לא יבנו בנינות ולא ישעו כרמים כמותם (וגם זה, לכאורה, כולל בימעשה ארץ כנען לא תעשו)" — תלמוד לומר: "ויבחקוהם לא תלכו" (שם, א), לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולבאותיהם. ויש אמרו: "ומה היו עושין? האיש נושא איש והאשה נושאה אשה ואשה נשאת לשני אנשים". הגה נתבאר שהלאוין האלה שהם כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו הם

מלבוא על האלמנה אפלו בלי קדושין, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יחלל ורעו בעמיו" (שם, טו). ופרושו שכהן הדיוט נאסרו עליו הנשואין (ב"גרשה" ו"זונה" ו"חללה" — האסורים על כהן הדיוט), שנגאמר: "לא יקחו" (שם, ז), ולקוחין הם הקדושין, אלא שאינו לוקה עד שיבעול, כמו שבארנו לעיל (ובהמשך: לא תעשה קנח, קס ובסוף קסא); אבל אם בעל בלי קדושין, אף-על-פי שנה אסור ומזהר עליו (מצד "לא תהיה קדשה") ופסקה (עשאה חללה לכהונה ולתרומה) — אינו לוקה משום זה, בין שלא נתפרשה אזהרה לכך. אבל כהן גדול באו בו שני לאוין: אחד "לא יקח" והוא אסור הנשואין, והשני "ולא יחלל ורעו" והוא אסור הביאה אפלו בלי קדושין. ובגמרא קדושין (עח.) אמרו: "ומודה רבא ככהן גדול באלמנה, שאם בעל ולא קדש שלוקה, "ולא יחלל ורעו" אמר רחמנא — ויהי חלל". ויש אמרו: "כהן גדול באלמנה — לוקה שתיים: לוקה משום "לא יקח", ולוקה משום "לא יחלל". ולא נתחד זה באלמנה (על אף שבפשות הכתובים מתייחס לכל הקבוצה שבפסוק שלפניו) אלא לפי שהיא המיוחדת בלאו על כהן גדול והיא קשרה לכהנה, ובבעילה זו חללה ופסקה לכהנה. אבל גרושה וזונה וחללה הרי דינו בשלשון כדן כהן הדיוט, כלומר: שכל-אחת מהן פסולה לכהנה מתחלתה (ולא עשה כאן הכהן הגדול חלול מעיקרו), ולא כפל אסורן על כהן גדול (לצורך איסור נוסף של חילול, או כדי לאסור גם בביאה) אלא לענין שהזכרתי לך (אזהרה קסא — כדי לייחד לאו לכל אחד).

המצוה הל"ח — הצווי שנגצטה כהן גדול לשא בתולה (שלא נבעלה) בבתוליה והוא אמרו יתעלה: "והוא אשה בבתוליה יקח" (שם, יג) ובפרוש אמרו (כתובות ל.) "עושה היה רבי עקיבא ממזר אפלו מתחיב עשה". ובאר אית-זה, כגון: שבעל כהן גדול מי שאינה בתולה — שהיא אסורה עליו בעשה. לפי שהכלל הוא אצלנו: לאו הבא מכלל עשה — עשה. הגה נתבאר שהיא מצות עשה. ואמרו עוד (הוריות יא): "המצוה על הבתולה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מיבמות (כט), ובמקומות בכתבות (צו) וקדושין (סח).

המצוה המשלימה מאה וששים — האזהרה שהזהר הפהן מלשא גרושה, והוא אמרו: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (שם, ז) וכשבא (ויש גורסין: כל-זמן שבא) עליה — חיב מלקות.

המצוה הקנ"ח — האזהרה שהזהר הפהן מלשא זונה (שאינה בת ישראל או שנבעלה משראל האסור לה), והוא אמרו: "אשה זנה ותללה לא יקחו" (ויקרא כא, ז) וכשבא (ויש גורסין: כל-זמן שבא) עליה — חיב מלקות.

מתוך מהדורת חזק

המצוה הקנ"א — הצווי שנצטוינו לבודק גם בסמני חגבים, והם המפרשים בתורה: "אֲשֶׁר לוֹ כְרָעִים מִמַּעַל לְרַגְלָיו" (ויקרא יא, כא). וענין מצוה זו כמו שבארנו במצוה שלפניה, והפסוק שנאמר בה הוא אמרו: "את־זה תאכלו מכל שרץ העוף". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' ממסכת חלין (זו).

המצוה הקנ"ב — הצווי שנצטוינו לבודק בסמני דגים והם מפרשים בתורה והוא אמרו: "את־זה תאכלו מכל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" (שם שם, ט) ובפרוש אמרו בגמרא חלין (סו): "שאוכל דג טמא עובר בעשה ולא תעשה. כי ממה שאמר 'זה אכול' שומע אני שזולתו לא תאכל, ולא הבא מכלל עשה — עשה. הנה נתבאר, שאמרו "את־זה תאכלו" — מצות עשה. והענין באמרנו שהיא מצות עשה הוא כמו שהזכרתי לך, שאנו נצטוינו לדון בסמנים אלו ונאמר: זה מתר לאכלו וזה אינו מתר, כמו שבאר הפתוי ואמר: "והגדלתם בין־הבהמה הטהרה לטמאה וגו'" (שם ב, כה) לא תהא הגדלה אלא בסמנים — לפיכך יהיה כל־מין ומין מארבעת מיני הסמנים האלה מצוה בפני עצמה, כלומר: סמני בהמה וחסיה, וסמני העוף, וסמני חגבים, וסמני דגים. וכבר בארנו לשונם, שקראו לכל־אחד עשה לבדו. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו, כלומר: סמני דגים, בפרק ג' ממסכת חלין (שם).

המצוה הקע"ב — האזהרה שהזכרנו מלאכול בהמה טמאה וחסיה טמאה, והוא אמרו (דברים יד, ה'): "אף את־זה לא תאכלו ממעלי הגרה וגו' את־הגמל ואת־הארנבת ואת־השפן ואת־החזיר". אכל שאר בהמה טמאה לא בא בהן לאו בפרוש, אכל ממה שאמר: "וכל־בהמה מפרסת פרסה וגו', מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו" (שם יד, ו), ודענו שכל־מה שאין בו שני הסימנים יחד מזכרים על אכילתו, אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה שנתבאר שהוא עשה, ויכלל הוא אצלנו: לאו הבא מכלל עשה — עשה, ואין לוקין עליו. אכל נאסרה עלינו שאר בהמה וחסיה טמאה וחיבנו על אכילתן מלקות בקל וחמר, שאנו אומרים: ומה חזיר וגמל שיש בהן סימן טהרה אחד — לוקין עליו, קל וחמר לשאר בהמה וחסיה שאין בהן סימן טהרה כלל — שולוקין עליהן. ושמע לשון ספרא (פרשת שמני) בכל־זה, אמרו: "אתה תאכלו" — אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה. אין לי אלא בעשה, בלא־תעשה מניין? תלמוד אלו בלבד, שאר בהמה טמאה מניין? ודין (קל וחומר) הוא: מה אלו שיש בהן סימן טהרה הרי הן בלא־תעשה על אכילתן, שאר בהמה טמאה שאין בהן סימן טהרה,

אזהרה על ביאת כל־העירות על דרך הפלל. וחזר וכפל את־הלאו בהן, כל־עונה לבודה. וכבר בארנו אנו את כל־דיני המצוה הזאת בפרק ז' מסנהדרין (משנה ד) בפרוש המשנה ובארנו שולוקין עליהם. וממה שאמרה צריך לדעת, שכל־אשה שחבים על ביאתה פרת — הרי הנוולד מאותה הביאה שיש בה חייב פרת נקרא: ממזר, והוא שקראו ה' ממזר, בין שאותה הביאה בידון בין בשנגה — הולד ממזר, חוץ מן־הנדה בלבד שהולד ממנה אינו ממזר אלא נקרא: בן־הנדה. וכבר נתבאר ענין זה בפרק ד' מיבמות (טו).

המצוה הקמ"ט — הצווי שנצטוינו לבודק בסמני (הכשרות של) בהמה וחסיה, הינו: שיהיו מעלי גרה ופרסתן סדוקה, ואז מתר לאכלן. וזה שאנו מצוים לבודק אותן בסמנים אלו — הוא מצות עשה, והוא אמרו: "זאת תחיה אשר תאכלו וגו'" (שם יא, ב). ולשון ספרא (פרשת שמני): אתה תאכלו — אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה, כלומר: את שיש־בה סמנים אלו — היא שמתר לאכלה, משמע מזה, שאת שאין בה סמנים אלו — אסור לאכלה, וזה לאו הבא מכלל עשה, שהוא עשה לפי הפלל שבידינו לפיכך אמרו בסמוך ללשון זה: "אין לי אלא בעשה, מנין בלא־תעשה? תלמוד לומר: את־הגמל" — כמו שנתבאר במצות לא־תעשה (קעב). הנה נתבאר, שאמרו "אתה תאכלו" — מצות עשה. והפונה במצוה זו היא מה שהזכרתי לך, והוא: שאנו נצטוינו לדרוש סמנים אלו בכל־בהמה וחסיה, ואז יהא מתר לאכלה, ודין זה — הוא המצוה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורות (ו) ובמסכת חלין (נט).

~ שבת קודש כ"ג סיון ~

מצות עשה קנ. קנא. קנב.

מצות לא תעשה קעב. קעד.

המצוה הק"ן — הצווי שנצטוינו לבודק גם בסמני העוף, והוא שרק כמה מינים ממונו יהיו מתרים. וסמני העוף לא נאמרו מן־התורה אלא השגו בתקניה, כי באשר אנו מתבוננים בכל־המינים שנתבאר אסורם (בתורה, ובפרשות) אחד אחד, מוצאים אנו בהם דברים הפוללים אותם ("צד השווה" — פרטים משותפים), והם סמני עוף טמא וזה שנצטוינו לדון בעופות ולומר: זה טמא וזה טהור — הוא מצות עשה. ולשון ספרי: "כל־צפור טהרה תאכלו (דברים יד, יא) — זו מצות עשה". הנה נתבאר מה שרמזנו עליו; וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חלין (נט).

מתוך מהדורת חזק

בְּהֵמָה או חַיָּה טְמֵאָה מְאִיזָה מִיַּן מִהֵן שִׁיְהִיָּה — לֹקֶה מִדְּאֻרֵיָּתָא. וְדַע זֹאת (כלומר: כיון שעיקר האיסור אנו יודעים גם מבלי ללמוד "קל וחומר" — אין זה בסתירה ל"אין מזהירין מן הדין" — ולוקה).

הַמְצִנָּה הַקַּע"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהִרְנוּ מִלְּאֹכַל עוֹף טָמֵא, וְהוּא אָמְרוּ בְּאוֹתָם הַמִּינִים: "וְאֵת־אֵלֶּה תִּשְׁקָצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ" (ויקרא יא, ג). וְגַם הָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזֵית מִבְּשָׂרָם — לֹקֶה. וְכִבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מְצִנָּה זוֹ עִם הַשְּׂתִים שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּפָרֶק ג' מַחֲלִין (נט).

אֵינוֹ דִּין שֶׁתֵּהָא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילְתָּן! נִמְצָאוּ: הַגְּמֵל וְהָאֲרָנָת וְהַשֶּׁפֶן וְהַחֲזִיר — מִן־הַכְּתוּב, וְשֶׁאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה — מִקַּל־וְחֶמֶר: וְנִמְצָאת מְצוֹת עֲשֵׂה שְׁלֶהֶן — מִן־הַכְּתוּב (בלאו הבא מכלל עשה — עשה), וּמְצִנָּה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — מִקַּל־וְחֶמֶר. אֲלֵא שֶׁקַּל־וְחֶמֶר זֶה לְגַלּוּיֵי מִלְּתֵא בְּעֵלְמָא הוּא (כלומר: ה"קל וחומר" מגלה את הנעלם לכאורה "בין השורות" והרי זה נחשב כאילו כתבה זאת התורה במפורש), כְּדִרְךָ שֶׁאָמְרוּ בְּכַתּוֹ, כִּמּוֹ שֶׁנִּבְּאָר מִמְקוֹמוֹ (לא תעשה שלו — שיעור פח). וְלִפְיֶכָּה כָּל־הָאוֹכֵל כְּזֵית מִבְּשָׂר

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אייר, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' הרב דוד צבי שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מז' אייר, בו כותב אשר מגיד שיעור הוא בישיבת באר שבע.

ובודאי למותר לעוררו על דרישת השעה שבלי נפק"מ מצד איזה ענין באים בקשר עם בני ובנות ישראל, צ"ל הנקודה התיכונה בזה - להחדירם רוח יראת שמים ולהכירם המוחלטי בקיום מצוות מעשיות. ואף שאופני ההסברה וצורתה פשוט שאינו דומה בכתות נמוכות או בכתות גבוהות, אבל המטרה אחת היא, ובהתבוננות יש למצוא בכל הלימודים איזה שיהיו, אופן לשלב פתגם התעוררות ביר"ש ומסקנא בהנוגע למצוות מעשיות, וכנראה במוחש. ועתה מודגש עוד יותר הכתוב בתורתנו את האלקי' ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

ומהני"ל מובן ג"כ שמה שמסיים במכתבו, שמצטער על ביטול תורה הנגרם לו ע"י שעבר לאמר שיעור, שאין זה ביטול תורה אלא אדרבה קיומה, ובפרט במקום כבאר שבע, שבזה הרי פסק דין ערוך וברור שמצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, הנה בלשון רש"י תבטל ת"ת ועסוק במצוה (מו"ק ט, ב).

בקשתי ע"י המזכירות שישלחו לו מהנדפס ע"י הוצאת קה"ת מתאים לבקשתו, ובטח יאשר הקבלה.

בברכת הצלחה לקרב לבן של בני ישראל לאבינו שבשמים לעשותם חרדים לדבר ה' לומדי תורתו ומקיימי מצותיו.

נביאים

יחזקאל פרק-מח יב-י

יב והיתה להם תרומיה מתרומת הארץ קדש קדשים אל-גבול הלויים: יג והלויים לעמית גבול הפהגים: חמשה ועשרים אלף ארד ורחב עשרת אלפים פל-ארד חמשה ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים: יד ולא-ימפרו ממנו ולא ימר ולא (יעבור) יעביר ראשית הארץ פי-קדש ליהוה: טו וחמשת אלפים הנותר ברחב על-פני חמשה ועשרים אלף הלי-הוא לעיר למושב ולמגרש והיתה העיר (בתוכה) בתוכו: טז ואלה מדותיה פאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים ופאת-נגב חמש (חמש) מאות וארבעת אלפים ומפאת קדים חמש מאות וארבעת אלפים ופאת-זמה חמש מאות וארבעת אלפים:

רש"י

רצועות באמצעיתה אורך כ"ה אלף ורחב כ' אלף ועדיין נשאר ברחבה חמשת אלפים אותם חמשת אלפים ורחב יהיו למושב העיר ארכן על פני אורך כ"ה אלף של תרומת הלויים: חול הוא. ואינן קודש כתרומת אותה רצועה של הכהנים והלויים חול הוא אצלם ויהיו לעיר למושב ישראל ולמגרש סביב העיר: בתוכה. באמצע אותה רצועה: (טז) ואלה מדותיה. של עיר: פאת צפון וגו'. מרובעת ארבעת אלפים וחמש מאות קנים על ארבעת אלפים וחמש מאות קנים, נשאו ברוחב חמש מאות הם יהיה להם למגרש מאתים וחמשים לצפון מאתים וחמשים קנים לדרום כמו שאמור במקר' שלמטה וכן למזרח ומערב הרי חמשת אלפים על חמשת אלפים באמצע הרצועה הרי כל רחבה ממולא ובאורך הרצועה הזאת השלישית נשאו י' אלפים למזרח וי' אלפים למערב עליה' הוא מפרש ואומר והנותר באורך לעומת תרומת הקדש י' אלפים קדימה וי' אלפים ימה:

(יב) תרומיה. מפורשת תרומה היא שם הפרשה תרומיה מפורשת והיתה להם הרצועה הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה הגדולה שהותרמה מן הארץ אורך מאוקיינוס עד גבול מזרח ברוחב כ"ה אלפים כמו שאמור למעלה ממנו יכדילו רצועה זו באמצע ארכה לכהני' ולמקדש: קדש קדשים. שכל התרומה הגדולה קודש לכהנים וללויים ולנשיא ולאחוזת העיר ולעובדי העיר כמו שמפורש והולך וזו כ"ה אלף אורך וי' אלף רוחב בצפונה המפורש' ממנה לכהנים ולמקדש תהיה קדש קדשים: אל גבול הלויים. אצל רצועות הלויים: (יג) והלויים לעומת גבול הכהנים. אצל רצועות הכהנים כמדת הכהנים כנגד כל ארכה: כל אורך. כל הרצועות אורכן כ"ה אלף: (יד) ולא ימר. ולא יחליפם בקרקע אחר: (טו) וחמשת אלפים הנותר ברוחב. רצועות התרומה הגדולה שהיתה כ"ה אלפי' רחב ואורך כאחת החלקי' מפאת קדים עד פאת ים וממנ' חזר ותרם שתי

מצודת ציון

(יב) תרומיה. ענין הפרשה: (יג) לעומת. ר"ל שוה לה וכן והאופנים לעומתם (לעיל ט): (יד) ימר. מל' תמורה וחילוף: (טו) על פני. ר"ל באורך: למושב. מלשון ישיבה: ולמגרש. יקרא כן לפי שהוא חוץ לעיר וכאילו נגרש מן העיר:

וחלק הלויים תהיה נגד גבול הכהנים ושוה לו אורך כ"ה אלף ורוחב עשרת אלפים: כל אורך וגו'. ר"ל ללויים תהיה כל השטח הזה אורך כ"ה אלף וכו' ולפי שאל הכהנים לא יהיה כל השטח כי בו יהיה מקום המקדש, לזה אמר ללויים יהיה כל האורך ולא יפסיק דבר: (יד) ולא ימכרו ממנו. חוזר הוא על הכהנים ועל הלויים שלא ימכרו מי מאחוזתו: ולא ימר. לא יחליף ממנו בקרקע אחרת ולא יעבור ממנו שם ראשית הארץ כי כמו שנקראת תרומה נקראת ראשית כי התרומה נקראת ראשית כמ"ש ראשית דגן (ברבים יח) ועל התרומה יאמר שמפריש אותה ראשונה קודם המעשר: כי קדש לה'. כי אחוזת הכהנים והלויים המה קדש ואין מהראוי להוציאם לחולין להיות ביד זרים: (טו) הנותר ברוחב. כי כל הרצועה בכללה תהיה כ"ה אלף רוחב, הוצא מהם י' אלפים חלק הכהנים וכנגדן ללויים אי"כ נשאר עוד מהרוחב חמשת אלפים: על פני. ר"ל באורך כ"ה אלף: חול הוא. אל מול קדושת אחוזת הכהנים והלויים תחשב לחולין: לעיר למושב. ר"ל הרצועה ההיא תהיה לצורך מושב העיר לשדות ולכרמים לכלכל יושבי העיר: ולמגרש. סביב העיר תהיה מגרש והוא מקום פנוי מבלי זריעה ונטיעה והוא נוי לעיר: בתוכו. באמצעות החלק הזה: (טז) ואלה מדותיה. של העיר:

מצודת דוד

(יב) והיתה להם. לכהנים ההם יהיה התרומה מתרומת הארץ כי כל הרצועה היא באורך כל א"י וברוחב חמשה ועשרים אלף קנים תקרא תרומת הארץ וחלק הכהנים תקרא תרומה מן התרומה והיא קדש קדשים מול תרומת הארץ: אל גבול הלויים. החלק הזה תהיה אצל גבול הלויים: (יג) והלויים. ר"ל

כתובים

דברי הימים ב פרק יח יג-כא

יג וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ חַיֵּיהֶּה כִּי אֶת־אֲשֶׁר־יֹאמַר אֱלֹהֵי אֹתוֹ אֲדַבֵּר: יד וַיָּבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו מִיכָה הַנֶּלֶךְ אֶל־רַמֹּת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־אֶחָדֶל וַיֹּאמֶר עָלוּ וְהַצְלִיחוּ וַיִּנְתְּנוּ בַיָּדְכֶם: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד־כַּמָּה פַעֲמִים אָנִי מוֹשְׁבִיעֶךָ אֲשֶׁר לֹא־תִדְבַר אֵלַי רַק־אָמַת בְּשֵׁם יְהוָה: טז וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל נְפוּצִים עַל־הַהָרִים כַּצֶּאֱן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶן רֹעֵה וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־אֲדַנִּים לְאֵלֹהִים יְשׁוּבוּ אִישׁ־לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם: יז וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט הֲלֹא אָמַרְתִּי אֵלָיִךְ לֹא־תִנָּפֵא עָלַי טוֹב כִּי אִם־לָרָע: (ס) יח וַיֹּאמֶר לָכֵן שָׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה רְאִיתִי אֶת־יְהוָה יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ וְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדִים עַל־יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה מִי יִפְתָּה אֶת־אֲחָאֵב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיַּעַל וַיִּפֹּל בְּרַמֹּת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה אִמְרַךְ כָּכָה וְזֶה אִמְרַךְ כָּכָה: כ וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר אָנִי אֶפְתְּנֶנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו בָּמָה: כא וַיֹּאמֶר אֲצַא וְהִייתִי לְרוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָל־נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תִּפְתָּה וְגַם־תּוֹכַל צֹא וַעֲשֵׂה־כֵן:

רש"י

השרת) עומדים לפניו: (כ) ויצא הרוח. פתרון ויצא המלאך שהרי אומר לעיל וכל צבא השמים וגו' ועתה יצא אחד מן המלאכים ויאמר אני אפתנו כדאמר (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות ולפיכך קדם ואמר לעיל וכל צבא השמים עומדים, שאל תתמה כשתאמר ויצא הרוח מי הוא ומהיכן יצא וכשאמר וכל צבא השמים עומדים כדי להודיע מהיכן יצא משאר הרוחות העומדים עליו, ורבותינו פירשו זהו רוחו של נבות: (כא) בפי כל נביאיו. שישים דבר בפיהם לאמר עלה והצלח ויעלה ויפול מכלל שהיו נביאי אמת שלא היו מתנבאים כי אם מה שישים ה' בפיהם: תפתה וגם תוכל. לפי שיש מפתה הבא לפתות חבירו פעמים שהמפותה מבין שזה רוצה לפתותו והוא נזהר ואינו שומע להתפתות אבל באחאב תפתה וגם תוכל:

מצודת ציון

(כא) לרוח. ענין דבור הבאה בהפחת הרוח וכן וברוח שפתי (ישעיה יא): תוכל. מל' יכולת:

הנביא כה אמר ה' עלו והצליחו. מעצמו אמר לו בברכה הלואי שתצליחו וימסרם ה' בידכם או שאמר בלעג והתול כסגנון נביאי הבעל: (טו) עד כמה פעמים. ר"ל אני משיבֵיך עתה לא פעם ולא שתיים כ"א עד כמה פעמים אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ה' ולא שקר בלעג והתול ולא מעצמך בברכה ועל שלא אמר הנביא כה אמר ה' עלו והצליחו השכיל לדעת שאין זה דבר ה' והיה מסתפק אם אמר בלעג אם אמר בברכה: (טז) ראיתי במראה הנבואה: נפוצים. מפוזרים אלו מאלו: אין להן רועה. להנהיגם יחד: לא אדונים לאלה. ר"ל הואיל ואין להם אדון ישובו וכו' וכאומר שאחאב מלכם ימות והעם ישובו בשלום: (יז) הלא אמרתי וכו'. ר"ל מפני השנאה יאמר כן ולא דבר ה' הוא: (יח) לכן. ר"ל הואיל וחדתני בזה אפרש לך מוצא הדבר ותשכיל לדעת שהאמת אתי: על ימינו ושמאלו. ארז"ל על ימינו רמו להמלמדים זכות ושמאלו להמלמדים חובה: (יט) מי יפתה. על כי נגמר הדין לחובה אמר מי יפתנו לעלות למלחמה לקבל שם העונש (וכל הדברים האלה נאמרו במשל להסביר את האוון בדרך מנהגי בני אדם): ויאמר. כל אחד אמר דברו: זה אמר ככה. ר"ל באופן זה יפותה: (כ) הרוח. ארז"ל רוחו של נבות הזורעאלי: (כא) והייתי לרוח שקר. ר"ל אני אדבר שקר בפי נביאיו להבטיחו על ההצלחה: תפתה וגם תוכל. בזה תפתה אותו וגם תוכל לו כי יהיה ניסת וילך למלחמה: צא ועשה כן. חזר לזרוז על הדבר:

מצודת דוד

(יד) עלו והצליחו. מעצמו אמר לו בברכה הלואי שתצליחו וימסרם ה' בידכם או שאמר בלעג והתול כסגנון נביאי הבעל: (טו) עד כמה פעמים. ר"ל אני משיבֵיך עתה לא פעם ולא

משניות מסכת גיטין

פרק חמישי

א הניזקין שְׁמִין לָהֶם בְּעֵדִית, וּבְעַל חוֹב בְּבִינוּת, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אִף פְּתַבְתָּ אִשָּׁה בְּבִינוּת.

ב אין נִפְרָעִין מִנְכָסִים מְשֻׁעָבְדִים בְּמָקוֹם שֵׁישׁ נְכָסִים בְּנֵי חָרִין, וְאֶפְלוּ הֵן זִבּוּרִית. אין נִפְרָעִין מִנְכָסֵי יְתוּמִים אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית.

פירוש ברטנורא

ה א הניזקין שמין להם בעידית. אע"ג דמדאורייתא היא, דכתיב (שמות כ"ב) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, האי תנא סבר דמיטב שדהו דניזק קאמר קרא, ומפני תקון העולם אמרו חכמים שישלם המזיק מעידית שבנכסיו, אע"פ שהם טובים מעידית של ניזק, כדי שיהו נוהרים מלהזיק: **ובעל חוב בבינונית.** דמדאורייתא לא גבי אלא מזיבורית, דכתיב (דברים כד) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבט החוצה, ואין דרכו של אדם להוציא אלא הפחות שבנכסיו, ומפני תקון העולם אמרו בעל חוב בבינונית, כדי שלא תנעול דלת בפני לווי: **וכתבת אשה בזיבורית.** דליכא למיחש בה לנעילת דלת. דיותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה להנשא: **ר"מ אומר כו'.** ואין הלכה כרבי מאיר: **ב אין נפרעים מנכסים משועבדים.** כגון לזה שמכר בינונית שלו שהיא משועבדת לבעל חוב, אין הבעל חוב יכול למרוף אותה מן הלוקח אם נשאר אצל הלוה נכסים בני חורין, ואע"פ שאינן אלא זבורית:

משניות מבוארות – קהתי

הלווה, שכן מן התורה אין בעל חוב גובה אלא מזיבורית, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבט החוצה", ואין דרכו של אדם להוציא אלא את הפחות שבנכסיו, אבל מפני תיקון העולם – כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין – אמרו חכמים: "בעל חוב בבינונית". ויש דעה אחרת (בגמרא), שאף בעל חוב צריך לגבות מעידית, שכיון שהלווה לו מעותיו, שהם מיטב כל הנכסים, דין הוא שיפרענו בעידית, אלא כדי שלא יראה אדם לחברו שדה נאה ודירה נאה ויאמר: אקפוץ ואלונו, כדי שאגבנה בחובי, לפיכך אמרו: "בעל חוב בבינונית". **וכתבת אשה בזיבורית** – לגביית כתובת האשה שמים את הזיבורית שבקרקעות הבעל, שהרי אף בבעל חוב לא תיקנו בבינונית אלא משום שלא תינעל דלת בפני לוויין, ואילו בכתובת אשה אין חשש של נעילת דלת; ואף אין חשש, שמא תימנע מלהינשא, שיותר ממה שהאיש רוצה לישא, האשה רוצה להינשא (גמרא). **רבי מאיר אומר: אף פתבת אשה בבינונית** – כדין בעל חוב. ואין הלכה כרבי מאיר.

באור משנה ב

אם מכר המזיק את נכסיו לאחר שנתייב בדמי ניזק, וכן אם מכר הלווה את נכסיו לאחר שנשתעבר בחובו, יכולים הניזק והמלווה לגבות את דמי הניזק ואת החוב מהנכסים שבידי הלקוחות, הנקראים "נכסים משועבדים". ואף האשה גובה כתובתה מנכסים משועבדים. לאחר ששינו במשנה הקודמת: "הניזקין שמין להן בעידית ובעל חוב בבינונית", באה משנתנו להשמיע, שדין זה אינו נוהג אלא לגבי נכסים בני חורין, היינו הנכסים הנמצאים בידי המזיק או הלווה, אבל לגבי נכסים משועבדים, בזמן שיש נכסים בני חורין, וכן לגבי נכסי יתומים, אין הדין כן, כמבואר במשנה.

אין נִפְרָעִין מִנְכָסִים מְשֻׁעָבְדִים – אין הניזק והמלווה יכולים לגבות את דמי הניזק והחוב מנכסים משועבדים, היינו מהנכסים שבידי הלקוחות, כמו שבארנו לעיל, **בְּמָקוֹם שֵׁישׁ נְכָסִים בְּנֵי חָרִין** – אם נשתירו בידי המזיק או הלווה נכסים בני חורין, **וְאֶפְלוּ הֵן זִבּוּרִית** – אף על פי שנכסים אלו אינם אלא זיבורית, אין הניזק והמלווה יכולים לומר, שכבר נשתעברו להם קרקעות העידית או הבינונית שמכר, אלא גובים הם מנכסים בני חורין. הטעם כאן, מפני תיקון העולם – שלא להביא הפסד ללקוחות (גמרא). **אין נִפְרָעִין מִנְכָסֵי יְתוּמִים אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית** – כשמת המזיק או הלווה

~ יום ראשון ~

באור משנה א

פרק זה מוסיף ללמדנו הלכות שונות שנאמרו מפני תיקון העולם. משנתנו עוסקת בשלושה סוגי תשלומים שאדם חייב לשלם: א. בעד ניזק, כגון אם הזיק את חברו בגופו או על ידי ממנו (שורו או בורו וכדומה); ב. בעד חוב, כגון שלוח מעות מחברו והגיע זמן פרעונו; ג. כסף הכתובה שהחייב הבעל לשלם לאשתו שגירשה. הצד השווה בכל התשלומים הללו שנגבים הם אף מן הקרקעות; ובאה המשנה ללמדנו, שאם יש לאדם, שהוא חייב באחד התשלומים האלו, שלושה סוגי קרקעות: א. סוג מעולה ומשובח הנקרא "עידית"; ב. סוג בינוני הנקרא "בינונית"; ג. סוג גרוע הנקרא "זיבורית" – מאיזה סוג נפרע התשלום.

הניזקין – אנשים שניזוקו, ותובעים דמי הניזק מאת המזיק, אם אין למזיק מעות או מיטלטלים לפרוע מהם דמי ניזק, והוא צריך לשלם מקרקעותיו, **שְׁמִין לָהֶם בְּעֵדִית** – שמים את המעולה שבקרקעותיו של המזיק, וגובים ממנה לניזקים כדי שווי הניזק. דבר זה כתוב אמנם בתורה, שנאמר (שמות כב, ד): "כי יבער איש שדה או כרם, ושלת את בעירה ובער בשדה אחר, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", אלא שנחלקו בזה רבי ישמעאל ורבי עקיבא; רבי ישמעאל סובר: מיטב שדהו של ניזק, כלומר שלפי התורה אין המזיק משלם דמי ניזק מעידית שבנכסיו, אלא מאותם הנכסים שלו שהם כעין עידית של ניזק, כגון אם היתה הזיבורית של המזיק כעידית של הניזק, אינו משלם לו אלא מן הזיבורית שלו. ורבי עקיבא סובר: "מיטב שדהו של מוזיק". ומכאן, יש שתי דעות בגמרא: לדעה אחת משנתנו כרבי ישמעאל היא, שמן התורה שמים בעידית של הניזק, אלא שמפני תיקון העולם, כדי שיהיו נוהרים מלהזיק, אמרו חכמים, ששמים בעידית של מוזיק. ולפי דעה אחרת, משנתנו כרבי עקיבא היא, שאף מן התורה גובים מעידית של מוזיק, ולא באה המשנה אלא להשמיענו, שהתורה אמרה כן מפני תיקון העולם, שכן משנתנו רבי שמעון היא, שהיה דורש טעמי המקראות; וכך מובא בבבליהא בגמרא: "אמר רבי שמעון: מפני מה הניזקין שמין להם בעידית? מפני הגזלנים ומפני החמסנים, כדי שיאמרו אדם: למה אני גוזל, ולמה אני חומס?! למחר בית דין יורדין לנכסי ונוטלים שדה נאה שלי, וסומכים על מה שכתוב בתורה: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". **ובעל חוב בבינונית** – כששמים למלווה את נכסי הלווה לגבות מהם את חובו, שמים לו מבינונית שבקרקעות

ג אין מוציאין לאכילת פרות, ולשבת קרקעות, ולמזון האשה והגנות מנכסים משעבדים, מפני תקון העולם. והמוציא מציאה לא ישבע, מפני תקון העולם.

ד יתומים שסמכו אצל בעל הבית, או שמנה להן אביהן אפטרופוס – חיב לעשר פרותיהן. אפטרופוס שמנהו אבי יתומים – ישבע; מנהו בית דין – לא ישבע. אבא שאול אומר: חלוף הדברים. המטמא והמדממע והמנספד

פירוש ברטנורא

ג אין מוציאין לאכילת פירות ולשבת קרקעות. הגזול שדה ומכרה לאחר, ורועה וצמחה ועשאה פירות ובא גזול וגבאה עם פירותיה מן הלוקח, אינו משלם ללוקח כי אם הציאה, וחזר הלוקח על המוכר וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים, שהרי מכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי הוא מלוה בשטר, ואת הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: וכן לשבת קרקעות. אם השביחה הלוקח בנטיעת האילנות או בזבל וכיוצא בזה: ולמזון האשה והבנות. דתנאי כתובה הוא, ואת תהא יתבא בביתו ומתונא מנכסי, ובגן נוקבין דיהויין ליכי מנאי יהויין יתבין בביתו ומתונין מנכסאי וכו', כשבאות לגבות מוונותיהן אין גובים אלא מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: מפני תקון העולם. שהם דברים שאין להם קצבה ולא ידע כמה הם ולא מצי מודרה: והמוציא מציאה. והחזירה, והבעלים אומרים שלא החזיר כולה: לא ישבע מפני תקון העולם. שאם אתה אומר ישבע אין לך אדם שמטפל במציאה להחזירה:

ד יתומים שסמכו אצל בעל הבית. לעשות מעשיהם על פיו ולא שנתמנה להם אפטרופוס, אפ"ה כאפטרופוס הוא. אפטרופוס, בלשון רומי קורין לאב פאטר ולקטנים פוטריס. ופירוש אפטרופוס אביהן של קטנים: שמינהו אבי יתומים ישבע. דאי לאו דאית ליה הנאה מינה לא הוה ליה אפטרופוס, ומשום שבועה לא אתי לאמנועי: מנהו בית דין לא ישבע. דטובת חנם היא שזה עושה לב"ד לקבל דבריהם ולטרוח חנם ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי: אבא שאול אומר חלוף הדברים. מנהו ב"ד ישבע, דבהחיה הנאה דקא נפיק עליה קלא דאינש מהימנא הוא דהא סמכי עליה בי דינא, משום שבועה לא אתי לאמנועי. מינהו אבי יתומים לא ישבע, דטובת חנם עושה לו לטרוח עם בניו, ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי. והלכה כאבא שאול: המטמא. מחרותיו של חברו: והמדממע. מערב תרומה בחולין של חברו. ומפסידו, שצריך למכרו לכהנים כולו: והמנספד. שמערב יין נסך בין כשר ואוסרו

משניות מבוארות – קהתי

יתומים שסמכו אצל בעל הבית – שהיו סומכים על דעתו של בעל הבית לנהוג על פיו, והוא היה מטפל בהם ומסייע להם; ואף על פי שלא נתמנה להם אפטרופוס, מכל מקום דינו כאפטרופוס; או שמנה להן אביהן – לפני מותו, אפטרופוס – אדם ששיגיח על נכסיהם של היתומים הקטנים, חיב לעשר פרותיהן – חייב בעל הבית או האפטרופוס להפריש מפירותיהם של היתומים תרומה ומעשרות, כדי שלא יאכלו דבר האסור. אפטרופוס שמנהו אבי יתומים, ישבע – כשיגדלו היתומים וימסור האפטרופוס לידם את נכסיהם וניהול עסקיהם, יישבע להם האפטרופוס שלא לקח משלהם כלום. שבועה זו נקראת "שבועה בטענת ספק" או "שבועה שלא בטענה", כמו ששנו (שבועות ז, ח): "ואלו נשבעים שלא בטענה: השותפין, האריסין, והאפטרופסין" וכו' (ענין הקדמתנו לבאור המשנה כתובות ט, ד). מנהו בית דין – אפטרופוס שנתמנה על ידי בית הדין, לא ישבע – שבועה שלא בטענה, שכן אפטרופוס זה טורח ביתומים מפני שבית דין הטיל עליו את הדבר הזה, ואין לו כל טובת הנאה, ואם נחייבו שבועה שלא בטענה, יסרב מלקבל עליו את האפטרופוסות. אבל אפטרופוס שמינהו אבי היתומים, בודאי יש לו טובת הנאה, ולא יימנע בגלל השבועה מלקבל אפטרופוסות. אבא שאול אומר: חלוף הדברים – הדין הפוך: מינהו אבי היתומים. לא יישבע. לפי שלא נעשה אפטרופוס אלא כדי לעשות חסד עם אביהם, ואם יבואו לחייבו שבועה, לא ירצה לקבל עליו את האפטרופוסות. אבל אם מינהו בית דין, יישבע. שהואיל ובית דין סומך עליו, הריהו מתפרסם כאדם נאמן, ויש כאן טובת הנאה, לפיכך לא יסרב מלקבל אפטרופוסות, אף אם יחייבוהו שבועה שלא בטענה. והלכה כאבא שאול. המטמא – שהרתויו של חברו, כגון תרומה, והמדממע – המערב תרומה בחולין של חברו, ונמצא מפסידו, לפי שאסורים הם לישראל, והוא צריך למכרם לכהנים כולו, והמנספד – המערב יין נסך (שנסכו ממנו לעבודה זרה) בינו של חברו, ואוסרו בהנאה, בשוגג – כגון במטמא, שסבור היה שמותר לטמא; ובמדמע – שסבור היה שאין הפסד בדמיוע, ובמנסך – שלא ידע שהוא יין נסך, פטור – מלשלם את הנזק; במצייד – שעשה מתוך כוונה להזיק ממון חברו (לגרוס לו תפס). חיב – לשלם לו בעד הנזק. בגמרא מבואר, שאף אם עשה במזיד, אינו חייב מן הדין, לפי שכל הדברים הללו לא נשתנתה צורתם על ידי הנזק, והזיק שאינו ניכר אין שמו

והניח נכסיו לבניו, אין הניזק והמלוה יכולים לגבות אלא מן הזיבורית שבנכסי היורשים. ואף כאן תיקון העולם הוא, להקל בדין היתומים (המאירי).

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ג

אין מוציאין לאכילת פרות, ולשבת קרקעות, ולמזון האשה והגנות מנכסים משעבדים – אלא מנכסים בני חורין. לאכילת פירות – כגון שגזול אדם שדה מחברו ומכר את השדה לאחר, ורועה וצמחה ועשתה פירות, ובא הגזול ומוציא מידי הלוקח את השדה עם הפירות, ואינו משלם ללוקח אלא את הוצאתיו, חזרו הלוקח על המוכר (הגזול), וגובה ממנו את דמי הקרקע אף מנכסים משועבדים, אבל דמי הפירות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין שבידו. וכן לשבת קרקעות – אם השביח הלוקח את השדה בנטיעות או בזבל, והגזול הוציאה אחר כך מידו, אינו גובה דמי השבח אלא מנכסים בני חורין שביד הגזול (דס"י; ברטנורא), ויש מפרשים: לאכילת פירות – כגון אם אדם גזל שדה מלאה פירות מחברו ואכל את פירותיה, ומכר את השדה לאחר, ובא הגזול והוציא את השדה מיד הלוקח, יכול הגזול לגבות מן הגזול גם את הפירות שאכל, אבל אינו גובה אותם מנכסים משועבדים כי אם מנכסים בני חורין (דס"ט); ולמזון האשה והבנות – שתנאי כתובה הוא, שהאלמנה ניזונית מנכסי הבעל, וכן בנותיו ניזונות מנכסיו עד שיינשאו (כתובות ז, ד, יב), וכשהן באות לגבות מוונותיהן אינן גובות אלא מנכסים בני חורין ולא מנכסים שמכר לאחרים; מפני תקון העולם – שדברים אלה אין להם קצבה, וכשבא אדם לקנות שדה מחברו אינו יודע להיזרר ולהניח לו נכסים, כדי שיהא לו ממה לפרוע אותם, מאחר שאינו יודע כמה הם, הלכך תיקנו חכמים שלא יגבו אותם מנכסים משועבדים אלא מנכסים בני חורין. והמוציא מציאה – ומחזירה לבעליה, והבעלים אומרים שלא החזיר להם את כל האבידה, לא ישבע – אין המוצא צריך להישבע שהחזיר הכל, מפני תקון העולם – שאם יחייבוהו להישבע, לא ירצה לטפל באבידה כדי להחזירה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

בְּשׂוּגָה – פְּטוּר; בְּמִזְדָּר – חֵיב; הַפְתָּהִים שֶׁפָּגְלוּ בַּמִּקְדָּשׁ מִזְדָּרִין – חֵיבִין.

ה העיד רבי יוחנן בן גודנה: על החרשת שהשיאה אביה, שהיא יוצאה בגמ; ועל קטנה פת ישראל שנשאת לכהן, שאוכלת בתרומה, ואם מתה, בעלה יורשה; ועל המריש הגזול שבנאו בפירה, שיטל את דמיו, מפני תקנת השבים; ועל התפאת הגזולה שלא נודעה לרבים, שהיא מכפרת, מפני תקון המזבח.

ו לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה, מהרוגי המלחמה ואילך יש בה סיקריקון. ביצד? לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית – מקחו בטל; מבעל הבית וחזר ולקח מסיקריקון – מקחו קיים. לקח מן האיש וחזר

פירוש ברטנורא

כהנאה: במזיד חייב. ובזן הוא שיחא פטור, דהזיק שאינו ניכר לאו שמיה הזיק, אלא מפני תקון העולם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו ואומר פטור אני: הכהנים שפגלו קרבנות, ששחטו וזרקו דמם במחשבת לאכול מהם חוץ לזמנו. ולא הורצו לבעלים: מזידים. שידעו שפסולים בכך: חייבים. לשלם דמיון לבעלים, שהרי צריכין להביא אחרים, ואי נמי נזבה הוא שאינו חייב בתשלומין, מ"מ קשה בעניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דרוון היה מבקש:

ה על החרשת שהשיאה אביה. ואע"ג דהוויא אשת איש גמורה שהרי קבל אביה קדושה כשהיא קטנה, אפי"ה יוצאה בגמ, ומקבלת את גמיה כשהיא חרשת, ואע"ג דלית בה דעתא, דאשה מתגרשת בעל כרחא, הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה פת ישראל שנשאת לכהן. והיא יתומה, דלא היו נשואים אלא מדרבנן: שאוכלת בתרומה. דרבנן. ולא גורין תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא: מריש. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר המריש עצמו, ימנע מלעשות תשובה: שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. ואין צריך להביא אחרת: מפני תקון מזבח. שלא יהיו כהנים עצבים מולין ששחטו בעורה, ונמצא מוכח בטל, שנגנעו מלעבוד בעורה:

ו לא היה סיקריקון. נכרי רוצה. כלומר לא דנו דין סיקריקון, לומר שהקונה קרקע של ישראל מיד הנכרי רוצה, יהיה חייב לזון עם הבעלים: בשעת הרוגי המלחמה. בשעה שהיתה הגמורה קשה על ישראל ליהרג במלחמה. שהלוקח ממנו באותה שעה היה מקחו קיים ולא היה צריך לזון עם הישראל בעל

משניות מבוארות – קהתי

מפני תקנתם של הרוצים לחזור בתשובה ולהחזיר את הגזילה, שאם נחייב את הגזול לקעקע את בירתו כדי להחזיר את הקורה עצמה, ימנע מלעשות תשובה; ועל החטאת הגזולה – בהמה גזולה שהקריבה על המזבח כקרבן חטאת, שלא נודעה לרבים – שהיא גזולה, שהיא מכפרת – על בעליה, ואין הם צריכים להביא חטאת אחרת, מפני תקון המזבח – בגמרא מבואר, כדי שלא ינהא המזבח בטל, שאם נאמר, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים אינה מכפרת, יהיו הכהנים עצבים, שמה הקרבנות שהם מקריבים גזולים הם ואינם מכפרים, ונמצאים אוכלים חולין ששחטו בעורה, ומתוך כך יימנעו הכהנים מלעבוד עבודה במקדש, והמזבח יהיה שמים. לפיכך תיקנו חכמים, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים מכפרת על בעליה, שהפיקרוה חכמים להיות כשלהם, והפקר בית דין הפקר, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ו

סיקריקון היינו גוי רוצה, שהיה מאיים על ישראל להרוג עד שיתן לו את שדהו לפדיון נפשו, כדי שלא יורגנו. משנתנו דנה במי שקנה שדה מאת סיקריקון, אם בעליה הראשונים של שדה זו יכולים להוציא את השדה מידי הלוקח.

לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה – כלומר דין סיקריקון, המפורש להלן במשנתנו, לא היה נוהג ביהודה בימי הרוגי המלחמה, היינו בימי מלחמת טיטוס ביהודה ובירושלים, שהיו ישראל מופקרים או להריגה, מפני שהיתה גזירה להרוג כל ישראל, וכל מי שנתן שדהו לסיקריקון, כדי להציל את נפשו, היה גומר בלבו להקנות לו את השדה; לפיכך הלוקח מן הסיקריקון באותם הימים, הרי זה כלוקח מן הבעלים, ומקחו קיים; מהרוגי המלחמה ואילך – כלומר לאחר אותה תקופה של הרוגי המלחמה, שלא היתה עוד גזירה להרוג ישראל, אלא שמכל מקום היו באים אנסים וגזולים שדות מישראל, יש בה סיקריקון – נוהג ביהודה דין סיקריקון. ביצד – דין הסיקריקון? לקח מסיקריקון – ישראל שקנה שדה מן הסיקריקון, וחזר ולקח מבעל הבית – ואחר כך קנה אותה מבעל השדה, מקחו בטל – לפי שלא מכר לו את השדה מרצונו כי אם מחמת מוראו של הסיקריקון, ואמנם לא גמר בלבו להקנות לו את השדה, אלא חשב: יקחנה לו עכשיו, ולמחר אתבע אותו לדין. מבעל הבית – אבל אם קנה את השדה תחילה מבעליה, וחזר ולקח

הזיק, אלא שחייבוהו חכמים מפני תיקון העולם, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו, או מדמע, או מנסך ואומר: פטור אני. הפתהים שפגלו במקדש – ששחטו קרבן או קיבלו את דמו או הוליכו את הדם או זרקוהו במחשבה לאכול ממנו או להקטירו חוץ לזמנו הראוי, ופסלו את הקרבן במחשבת פיגול זו (משנה בחי"ב ב, ג), מצידין – אם היו מזידים, שידעו שהקרבן נפסל בכך, חייבין – לשלם דמי הקרבן לבעלים, שהרי צריכים להביא קרבן אחר; ואפילו היה זה קרבן נזבה, שאינם חייבים להביא אחר, מכל מקום קשה הדבר בעיני הבעלים, שהרי רוצים הם להביא דרוון, הלכך חייבים הכהנים לשלם להם דמי הקרבן.

יום שלישי

באור משנה ה

רבי יוחנן בן גודנה חי בזמן חורבן הבית השני, אחר כך היה ביבנה, ושם העיד לפני החכמים על הלכות שונות שמעמ מפי רבותיו. הלכות אלו שנויות במשנתנו. ואמנם מקומה העיקרי של משנתנו הוא במסכת עדויות (ז, ט), אלא שהיא מובאת כאן משום שתי ההלכות שבסיפא, שהן מפני התקנה (רש"י).

העיד רבי יוחנן בן גודנה – על ההלכות דלהלן: על החרשת – שאינה שומעת ואינה מדרבנה, שהשיאה אביה – שקיבל אביה קידושין בשבילה בעודה קטנה והשיאה, והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, שהיא יוצאה בגט – שהיא עצמה מקבלת את גיטה; ואף על פי שהיא חרשת ואין בה דעת, הואיל ואשה מתגרשת בעל כורחה, אין צריכים דעת; ועל קטנה פת ישראל שנשאת לכהן – ואפילו היא יתומה שהשיאה אמה ואחיה, שאין נישואיה מן התורה, שאוכלת בתרומה – היינו בתרומה דרבנן, ואין גוזרים בה משום תרומה של תורה; ואם מתה – והשאירה נכסים, בעלה יורשה – מתקנת חכמים, שכן הפקר בית דין הפקר, שנאמר (יהושע יט, נא): "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל" – וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו (נמצא יבמות פט, ב); ועל המריש הגזול – קורה שגזול אדם מחברו, שבנאו – הגזול, בפירה – בכניין גדול, שיטל את דמיו – תיקנו חכמים שיטלו בעל הקורה את דמיה, ואין הגזול חייב להחזיר לו את הקורה עצמה, מפני תקנת השבים

וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה – מִקְחוּ בְטָל; מִן הָאִשָּׁה וְחִזְרוּ וְלָקַח מִן הָאִישׁ – מִקְחוּ קָנָם. זוּ מִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה. בֵּית דִּין שָׁל אַחֲרֵיהֶם אָמְרוּ: הַלּוֹקַח מְסִיקְרִיקוֹן – נוֹתֵן לְבַעְלִים רְבִיעַ. אִימְתִּי? בְּיָמֵינוּ שְׂאִין בִּידָן לָקַח; אָבֵל יֵשׁ בִּידָן לָקַח – הֵן קוֹדְמִין לְכָל אֲדָם. רַבִּי הוֹשִׁיב בֵּית דִּין וְנִמְנָו, שָׂאֵם שְׁהֵתָה בְּפָנֵי סִיקְרִיקוֹן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ – כָּל הַקּוֹדֵם לָקַח זוֹכֵה, אָבֵל נוֹתֵן לְבַעְלִים רְבִיעַ.

ז חֹדֶשׁ רֹמְזוּ וְנִרְמָזוּ; וְכֵן בְּתִירָה אוֹמֵר: קוֹפֵץ וְנִקְפָץ, בְּמִטְלָטְלִין. הַפְּעוּטוֹת מִקְחוּ מִקְחוּ וּמִמְפָּרְן מִמְפָּרְן בְּמִטְלָטְלִין. ח וְאֵלוֹ דְּבָרִים אָמְרוּ מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם: כִּתְּנוּ קוֹרָא רֵאשׁוֹן, וְאֶחָרֵיו לְוִי, וְאֶחָרֵיו יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

פירוש ברטנורא

הקרקע, משום דאגב אונסיה דישראל הוה גמר ומקנה לסיקריקון, וק"ל [כ"ב מו:] תלוהו וחבין זכיניה וכיני: אבל מהרוגי המלחמה ואילך. שלא היתה הנזירה ליהרג, דנו דין סיקריקון, לומר שהקונה ממנו יעשה דין עם הבעלים. כמו שפורש במשנה: מקחו בטל. דאמרין מיראה עבד: לקח מן האיש. קרקע המיוחד לכתובת אשתו: מקחו בטל. דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי: נותן לבעלים רביעי. שיערו, דסיקריקון מתוך שבתנם בא לידו מויל גביה רבעא:

ז רומז ונרמז. מה שהוא רומז או שאחרים רומזים לו ונתרצה, הכל קיים. רמזה, בידו ובראשו. קפיצה, עקימת שפתים, שנאמר (איוב ה') קפיצה פיה. ואינו סימן ניכר כמו רמזה: במטלטלין. אם מכר מטלטלין. ואין הלכה כבן בתירה: הפעוטות. הקטנים כבן ז' כח נ"ן א"ם הוא חריף ויודע בטיב משא ומתן. או כבן ט' וכן א' אם אינו חריף כל כך: מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ומתנתן מתנה. אחד מתנת בריא, ואחד מתנת שכיב מרע. אחד מתנה מרובה, ואחד מתנה מועטת:

ח כהן קורא ראשון וכו'. כשהן שוין בחכמה. אבל אם הישראל גדול בחכמה, קודם לכהן וללוי, דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. הדין

משניות מבוארות – קהתי

בידו או בראשו, וכן רומזים לו אחרים, וכל הדברים שנעשו ברמיה קיימים. וכן בתיירה אומר: קופץ ונקפץ – רומז ונרמז אף בפיו. קפיצה מלשון "וכל ענה קפצה פיה", ומובנה: עקימת שפתים, ואין זה סימן ניכר כרמיה ביד או בראש, ומכל מקום סובר בן בתירה, שאף הקפיצה מועילה בחרש, וכל מה שעשה או הסכים עליו ברמיות הפה קיים, במטלטלין – במקח וממכר של מיטלטלין בלבד, אבל לא בקרקע, כלומר שכן בתירה אינו מקל אלא במיטלטלין, שמועילה בהם אפילו רמיות הפה, אבל בקרקע סובר הוא כתנא קמא, שאינה מועילה אלא רמיה ביד או בראש. יש מפרשים, שתיבת "רמיטלטלין" מוסבה על דברי שניהם, כלומר תנא קמא סובר: רומז ונרמז, וכן בתירה אומר: קופץ ונקפץ, ושניהם במיטלטלים דווקא, אבל לא בקרקע (דמב"ט). יש מבארים: קופץ ונקפץ – "עד שיקפון על הדבר ויקפיהו" (פירוש המשניות להרמב"ט), ולפי פירוש זה בן בתירה מחמיר וסובר, שרמיה בלבד אינה מועילה, אלא צריך הוא שיקפון ויביא את הדבר לידו והאחרים יקבלו ממנו את שלהם (המאיד). מכל מקום אין הלכה כבן בתירה. הפעוטות – הקטנים כבני שבע וכבני שמונה, אם הם חריפים בשכלם ויודעים בטיב משא ומתן, או כבני תשע וכבני עשר, כשאנים חריפים כל כך, מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין – מה שהם קונים או מוכרים במיטלטלין הכל קיים. בגמרא מבואר: תקנת חכמים היא "מושוש כדי חייו", שאם נאמר מקחם אינו מקח, לא ימכרו להם מוונות ולא יקנו מהם (דמ"ט). ולפי מסקנת הגמרא: אף מתנתן מתנה, בין מתנת שכיב מרע ובין מתנת בריא, בין מתנה מרובה ובין מתנה מועטת.

באור משנה ח

וְאֵלוֹ דְּבָרִים – המפורטים להלן, אָמְרוּ – חכמים, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם – כדי שלא יהיו קטנות ומחלוקות בישראל: כִּתְּנוּ קוֹרָא רֵאשׁוֹן – בתורה, בקריאתה בצייבור, וְאֶחָרֵיו לְוִי, וְאֶחָרֵיו יִשְׂרָאֵל – בגמרא מבואר, שדבר זה מן התורה הוא, שנאמר (ויקרא כא, ח): "קדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב", בא הכתוב ללמד, שיהא הכהן ראשון לכל דבר שבקדושה: "לפתוח ראשון, ולבכר ראשון, וליטול מנה יפה ראשון", אלא שמן התורה אם בא הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, הרשות בידו. אבל בקריאת התורה בצייבור תיקנו חכמים, שלא יהא הכהן חולק כבוד ללוי או לישראל להקדימו לפניו, וכן לוי לישראל, אלא תמיד כהן עולה ראשון לתורה,

מסיקריקון – ששילם גם לסיקריקון כסף, כדי שישאיר בידו את השדה, מִקְחוּ קָנָם – ואין בעל השדה יכול לערער. וכן הדין בני שקנה קרקע שייוחד הבעל לכתובת אשתו: לָקַח מִן הָאִישׁ – קנה את השדה מידי הבעל, וְחִזְרוּ וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה – אפילו בשטר מיוחד (המאיד), מִקְחוּ בְטָל – שיכולה האשה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי שהסכמתי למכירתו, ולא מרצוני מכרתי את השדה. אבל אם לקח מן האשה – תחילה, וְחִזְרוּ וְלָקַח מִן הָאִישׁ – מבעלה, מִקְחוּ קָנָם – שהרי אינה יכולה לטעון "נחת רוח עשיתי לבעלי", ואם הסכימה למכור, מרצונה מכרה. זו מִשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה – כלומר מה ששנינו לעיל: "לקח מסיקריקון וחזרו ולקח מבעל הבית. מקחו בטל". זו משנת ראשונים; אבל בֵּית דִּין שָׁל אַחֲרֵיהֶם אָמְרוּ: הַלּוֹקַח מְסִיקְרִיקוֹן, נוֹתֵן לְבַעְלִים רְבִיעַ – רבע משווי הקרקע. בגמרא מבואר: "רביע בקרקע שהוא שליש במעות", כגון אם קנה השדה מאת הסיקריקון בשלוש מאות זוז, הרי הוא נותן לבעלים מאה זוז, שכך שיערו חכמים, שהסיקריקון מוריד ללוקח רבע ממחיר השדה, מאחר שבאה לידו בחינם, הלכך נותן הלוקח לבעלים אותו רבע, שהוא שליש מהסכום ששילם לסיקריקון, וזוכה בשדה; אלא שאם רצו הבעלים, אינם נוטלים מעות אלא רבע הקרקע, וזהו שאמרו בגמרא: "רביע בקרקע שהוא שליש במעות". אִימְתִּי – זוכה הלוקח בשדה שקנה מידי הסיקריקון על ידי תשלום רביע לבעלים? בְּיָמֵינוּ שְׂאִין בִּידָן לָקַח – שאין בידי הבעלים עצמם מעות לקנות את השדה; אָבֵל יֵשׁ בִּידָן לָקַח, הֵן קוֹדְמִין לְכָל אֲדָם – כלומר אם בא הלוקח (שקנה את השדה מידי הסיקריקון) ורוצה לתת לבעלים רביע, כדי לזכות בשדה, יכולים הבעלים לומר ללוקח: הרינו מחזירים לך את כל מעותיך ששלמת לסיקריקון והחזרו לנו את השדה. רַבִּי – רבי יהודה הנשיא, הוֹשִׁיב בֵּית דִּין – לרון בענין זה, וְנִמְנָו – וקבעו הלכה, שָׂאֵם שְׁהֵתָה בְּפָנֵי סִיקְרִיקוֹן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ – שאם כבר היתה השדה בידי הסיקריקון שנים עשר חודש, כָּל הַקּוֹדֵם לָקַח – כל מי שקדם וקנה את השדה מידי הסיקריקון, זוֹכֵה – בה, אָבֵל נוֹתֵן לְבַעְלִים רְבִיעַ – כמו שבארנו לעיל; וטעם תקנה זו, כדי שלא ישתקעו ההקדעות בידי הגויים.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

חֹדֶשׁ – שאינו שומע ואינו מדבר, רֹמְזוּ וְנִרְמָזוּ – רומז ואחרים

מְעַרְבִין בְּבֵית יֶשֶׁן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. בּוֹר שֶׁהוּא קְרוֹב לְאֵמָה מִתְמַלֵּא רֵאשׁוֹן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. מְצוּדוֹת חֵיהָ וְעוֹפוֹת וְדָגִים יֵשׁ בָּהֶם מְשׁוּם גְּזֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל גְּמוּר. מְצִיאַת חֲרָשׁ שׁוֹמֵה וְקָמָן יֵשׁ בָּהֶן מְשׁוּם גְּזֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל גְּמוּר. עֲנֵי הַמְּנַקֵּף בְּרֵאשׁ הַיּוֹת, מֵה שֶׁתַּחְתּוּי גְּזֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל גְּמוּר. אֵין מְמַחִין בְּיַד עֲנֵי גוֹיִם בְּלֻקָּט וּבִשְׂכָחָה וּבִפְאָה, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. ט מִשְׁאֲלַת אִשָּׁה לְחַבְרָתָהּ הַחֲשׂוּדָה עַל הַשְּׂבִיעִית: נָפֵה, וּבִכְרָה וְרַחִים, וְתַנּוּר; אֲכָל לֹא תִבֵּר וְלֹא תִמְחֹן עִמָּה. אִשְׁתׁ חֵבֵר מִשְׁאֲלַת לְאִשְׁתׁ עִם הָאֶרֶץ; נָפֵה וּבִכְרָה; וּבּוֹרְרָת, וְטוֹחֲנָת, וּמְרַקְדָּת עִמָּה; אֲכָל מִשְׁתַּמְטִיל הַמַּיִם לֹא

פירוש ברטנורא

הוא דינא דגמרא. והאידיא נהוג שכהן אפילו עם הארץ קודם לחכם גדול שבישראל: מפני דרכי שלום. דמדאורייתא יכול הכהן לתת רשות למו שירצה שיקרא בתורה לפניו, ומפני דרכי שלום אמרו שיקרא הוא ראשון ולא יתן רשות לאחר שיקרא, דלא ליתן לאנצווי ולומר מפני מה הרשה לזה ולא לאחר. ולא שגא בשבתות וימים טובים דשכיחי רבים, ולא שגא בשני ובחמישי בזמן הזה, לעולם כהן קורא ראשון ואינו יכול לתת רשות לישראל שיקרא לפניו, כי היכי דלא ליתן לאנצווי. ואם אין שם כהן, נתפרדה החבילה, ולא יקרא לוי שני אלא כפי חשיבותו, ואות דאמרו לא יקרא לוי בתורה כלל, וכן המנהג: מערבין בבית ישן, בני חצר שרגילים ליתן עירובן בכל שבת בבית אחד, אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר: מפני דרכי שלום. שבני אדם שהיו רגילים לראות העירוב באותו בית, עכשיו שאין רואים אותו יאמרו שמתלטלין בלא עירוב, ואיכא חשדא: בור שהוא קרוב. למצא אמת המים הבא מן הנהר: מתמלא ראשון. ואחריו ותמלאו התחתונים: מצודות חיה. שאין להם תוך דליקני ליה כליו: יש בהן גזל מפני דרכי שלום. ולא נפק בדיינים: רבי יוסי אומר גזל גמור. מדבריהם. ונפק בדיינים. ומיהו מודה רבי יוסי דלא היו גזל דאורייתא לעבור עליו בלאו. ואין הלכה כרבי יוסי: המנקה. חותך. כמו ונקף סככי היער (ישעיה י'): **ט החשודה על השביעית.** לשמור פירות שביעית ולהצניעם מן הבעור ואילך: לא תבור ולא תמחן עמה. לסייעה, מפני שאסור לסייע בידים ידי עוברי עבירה בשעת העבירה: לאשת עם הארץ. החשודה על המעשרות: ובוררת וטוחנת. לפי שרוב עמי הארץ מעשרין הן: אבל משתמיל המים. בעיסה: לא

משניות מבאורות – קהתי

גְּמוּר – כמו שבארנו לעיל בענין המצודות. **עֲנֵי הַמְּנַקֵּף בְּרֵאשׁ הַיּוֹת** – החובט בראש אילן זית ומפיל ממנו הזיתים של פאה או של שכחה, **מֵה שֶׁתַּחְתּוּי** – הזיתים שנפלו למטה על ידי הניקוף, **גְּזֵל** – אם בא עני אחר ונטלן, הרי זה גזל, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – שלא יבואו העניים לידי קטטה. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל גְּמוּר** – מדרבנן, ומוציאים מידי על ידי בית דין. **אֵין מְמַחִין בְּיַד עֲנֵי גוֹיִם בְּלֻקָּט וּבִשְׂכָחָה וּבִפְאָה** – אין מעכבים ביד עניי גוים שלא ילקטו בשדות ישראל לקט שכחה ופאה, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – וכן שנו בברייתא בגמרא: "מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, ומבקרים חוזי גוים עם חוזי ישראל, וקורבים מתי גוים עם מתי ישראל (כלומר שמשתדלים בקבורתם כדרך משתדלים בקבורת מתי ישראל), מפני דרכי שלום".

~ יום חמישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ט

משנה זו שנויה כבר במסכת שביעית (ה, ט), והיא מובאת כאן אגב המשנה הקודמת, שכן אף היא עוסקת בדברים שנאמרו מפני דרכי שלום. **מִשְׁאֲלַת אִשָּׁה לְחַבְרָתָהּ הַחֲשׂוּדָה עַל הַשְּׂבִיעִית** – כגון שהיא חשודה לשמור הפירות של השנה השביעית, שנת השמיטה, ולהצניעם לאחר שהגיע זמן הבעור, היינו לאחר שכלו פירות אותו המין מן השדה, ואינם מצויים שם לחיות, שמאותה שעה חייבים לבערם גם מן הבית: **נָפֵה** – המשמשת לניפוי הקמה, **וּבִכְרָה** – או כברה המשמשת לניקוי גרעיני תבואה, **וְרַחִים** – של יד לטחינה, **וְתַנּוּר** – לאפייה; ואף על פי שכלים אלו משמשים להתקנת מאכלים, ויש לחשוש שמא תשתמש בהם בפירות שביעית האסורים, ואסור לסייע בידי עוברי עבירה, כמפורש להלן, מכל מקום התיירו חכמים מפני דרכי שלום להשאל לה את הכלים הללו, שכן תולים שתשתמש בהם לדברים המתירים בשביעית: **אֲכָל לֹא תִבֵּר** – לא תבורר עמה תבואה ופירות מן הפסולת, **וְלֹא תִמְחֹן עִמָּה** – לפי שנמצאת מסייעת בגוף העבירה (המאירי). **אִשְׁתׁ חֵבֵר** – שהיא זהירה במעשרות ובטהרה, **מִשְׁאֲלַת** – בכל השנים, **לְאִשְׁתׁ עִם הָאֶרֶץ** – החשודה על המעשרות ועל הטומאה: **נָפֵה וּבִכְרָה** – וכן ריחיים ותנור; ויש מפרשים, שדווקא נפה וכברה, הואיל ואפשר לטהרן אחר כך, אבל תנור, הואיל

ואחריו לוי, ואחריו ישראל, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – שלא יקנאו זה בזה ולא יבואו לידי מחלוקת. **מְעַרְבִין בְּבֵית יֶשֶׁן** – חצר שיש בה שכנים אחדים, אסור לטלטל בה בשבת, אלא אם כן עשו בה מערב שבת "עירובי חצרות", והיינו שמניחים כיכר פת שלמה, שכל ידירי החצר שותפים בה, באחד מבתי החצר, ונמצא שכולם "מעורבים" באותה פת, וכל החצר רשות אחת היא (עיין פתיחה למסכת עירובין); ותיקנו חכמים, שיהו מערבין בבית ישן – כלומר אם היו בני החצר רגילים להניח את פת העירוב בבית אחד, שיוסיפו לערב באותו בית ולא ישנו את המקום, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – בגמרא מבואר: משום חשד. כלומר הואיל והורגלו ליתן את פת העירוב באותו בית, אם ישנו את מקומה, יהיו הנכנסים לאותו בית – כשלא יראו שם את העירוב – חושדים באנשי החצר, שמיטלטלים בלא עירוב (ד"ע). ויש מפרשים, שמא יבואו לחשוד בבני הבית הישן שגנבו את פת העירוב, ולכן לקחו משם את העירוב (תוספות). והרמב"ם מבאר הטעם (בפירושו למשנתנו), לפי שיש הנאה לאותו בית שמניחין בו את העירוב, שאינו צריך ליתן פת. **בוֹר שֶׁהוּא קְרוֹב לְאֵמָה** – לאמת המים היוצאת מן הנהר ועוברת על שפת השדות, וכל אחד משהק ממנה את שדהו, ומתוך חשש שמא תיבש האמה היו עושים בורות, כל אחד בשפת שדהו, ועל ידי סכירת האמה היה כל אחד מכוון את המים לבורו עד שיתמלא; ותיקנו חכמים, שהבור הקרוב לאמה **מִתְמַלֵּא רֵאשׁוֹן** – ואחריו מתמלאים הבורות האחרים, שהם יותר רחוקים, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – שלא יבואו בעלי השדות לידי מריבות. **מְצוּדוֹת חֵיהָ וְעוֹפוֹת וְדָגִים** – רשתות שפרשו אותן לצוד חיה או עופות או דגים, ואפילו אין להן בית קיבול, שבכגון זה אין לבעלי הרשתות קניין כלי, שאין כלי קונה לבעלים אלא אם כן יש לו "תוך", מכל מקום תיקנו חכמים, שאף במצודות אלו **יֵשׁ בָּהֶם מְשׁוּם גְּזֵל** – שאסור ליטול מהם את הצייד משום גזל, **מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – שלא יבוא לידי שנאה ורוגז בין בני אדם. ומכל מקום הנוטל מהן אין מוציאים מידיו על ידי בית דין. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל גְּמוּר** – הנוטל מן המצודות, הרי זה גזל גמור מדרבנן, ומוציאים מידיו על ידי בית דין. **מְצִיאַת חֲרָשׁ שׁוֹמֵה וְקָמָן** – שמן הדין אינם זוכים במציאתם, **יֵשׁ בָּהֶן מְשׁוּם גְּזֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם** – חכמים תיקנו מפני דרכי שלום שאסור ליטול מהם את המציאה משום גזל. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גְּזֵל**

תנע עמה, לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עברה. וכלן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ומחזיקין ידי גוים בשביעית, אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן, מפני דרכי שלום.

פ ר ק ש ש

א האומר: התקבל גט זה לאשתי, או: הולך גט זה לאשתי, אם רצה לחזור – יחזר. האשה שאמרה: התקבל לי גטי, אם רצה לחזור – לא יחזור. לפיכך אם אמר לו הפעל: אי אפשר שתקבל לה, אלא הולך ותן לה, אם רצה לחזור – יחזור. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת: טל לי גטי, אם רצה לחזור – לא יחזור.

ב האשה שאמרה: התקבל לי גטי – צריכה שתי פתי עדים: שנים שאומרים: בפנינו אמרה, ושנים שאומרים:

פירוש ברטנורא

תנע עמה. לפי שמשלגלה הוטבלה לחלה, וקא מיטמאה מחמת כלים ממיא שהרי הוכשרה לקבל טומאה, וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה: וכוון לא אמרו בו. לא התירו להשאלים כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה, אלא משום דרכי שלום: ומחזיקין ידי גוים. לומר להם תחוקנה יריכם: ושואלים בשלומן. כל הימים ואפילו ביום חגם. ואע"פ שממיל שם שמים על הנכרי, ששלום אחד משמותיו של הקב"ה:

א האומר התקבל. אם רצה לחזור יחזור. דגט חוב הוא לה ואין חבון לאדם שלא מדעתו: לא יחזור. דכיון דאיהו שותיה שליח הרי הוא כידה ונתגרשה מיד בקבלתו של זה: אף האומרת טול לי גיטי. לשון קבלה הוא. והלכת כרבן שמעון בן גמליאל:

ב צריכה. להביא לפנינו שתי כתי עדים: שנים שיאמרו בפנינו אמרה. לו קבלו: ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע. ובשעת השמד שנו, שגזרו על

משניות מבוארות – קהתי

אשתי, או שאמר לו: הולך גט זה לאשתי – כלומר אם הבעל עשה שליח כדי למסור גט לאשתו, בין שאמר לו בלשון "הולך" ובין בלשון "התקבל", אינו אלא שליח להולכה, ולפיכך אם רצה – הבעל, לחזור – בו קודם שהגיע הגט לידה, יחזור – יכול הוא לחזור, לפי שאין הגט זכות לאשה אלא חוב, ואין חבון לאדם שלא מדעתו (ענין לעיל א, ו). אבל האשה שאמרה – לשליח: התקבל לי גטי – קבל את גטי מידי בעלי, אם רצה הבעל לחזור – לאחר שמסר את הגט לשליחה, לא יחזור – אינו יכול לחזור בו, שהואיל והאשה עשתה אותו שליח לקבלה, הרי ידו כידה, וכשמסר הבעל את הגט ליד השליח, הרי הוא כאילו הגיע הגט ליד האשה. לפיכך – הואיל ואם הבעל מוסר את הגט לשליח לקבלה אינו יכול לחזור בו, לפיכך אין לו תקנה אלא אם כן הוא מסרב לשליחות זו, כגון אם אמר לו הפעל – לשליח לקבלה: אי אפשר שתקבל לה – אין רצוני שתקבל בשבילה את הגט, אלא הולך ותן לה – רוצה אני שתוליך את הגט ותתנהו לידה של אשתי, והרי שעקר בזה את השליחות לקבלה ועשאו שליח להולכה, אם רצה לחזור – בו קודם שהגיע הגט ליד אשתו, יחזור – כמו ששנינו לעיל בשליח להולכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת – טל לי גטי – אף על פי שלא אמרה לו בלשון "קבלה" אלא בלשון "נטילה", אם רצה הבעל לחזור – לאחר שהגיע הגט ליד השליח, לא יחזור – אינו יכול לחזור, שאף לשון זה משמעו שהאשה עשתה שליח לקבלה, וידו כידה.

~ יום ששי ~

באור משנה ב

האשה שאמרה – לשליח: התקבל לי גטי – וחזר השליח ואמר: קיבלתי את הגט, אבל אין הגט בידו, צריכה שתי פתי עדים – הרי היא צריכה שני זוגות עדים: שנים – שני עדים, היינו כת אחת, שאומרים: בפנינו אמרה – האשה לשליח שיקבל לה את הגט, ושנים – ושני עדים, שאומרים: בפנינו קבל וקרע – בפנינו קיבל השליח את הגט מידי הבעל וקרע אותו. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בשעת השמד, שגזרו על המצוות ואסרו קבלת גיטין, הלכך היו קורעים את הגט לאחר קבלתו. יש מפרשים, שכונת משנתנו היא, שאם השליח קרע את הגט, צריך שיעידו על כך (רמב"ם); ויש מפרשים, שלא נקטה המשנה "וקרע" אלא דרך המשך הדברים וכעין

ועשוי מחסר, אין דרך להשאילו, שהרי אם נטמא טעון שבירה, ואף ריחיים קשה לנקותם וטורח רב הוא לטהרם (תוספות; תפארת ישראל); ובדורת, וטוהרת, ומרקרת עמה – לפי שרוב עמי הארץ מעשרים הם, ומפני דרכי שלום סומכים על כך, ואין חוששים שמא יש כאן סיוע לעוברי עבירה; מוקדת – מנפה את הקמח בנפה. אבל משתטיל הפנים – לאחר שהטילה מים לתוך העיסה, לא תנע עמה – לסייעה בגלגול העיסה, שהרי המים הכשירו את העיסה לקבל טומאה, וכשתגלגל תתחייב העיסה בחלה, ונמצאת אשת חבר מסייעת לטמא את החלה, שעם הארץ ואלו מטמאים את חבן אסור לאשת חבר לעשות עם אשת עם הארץ בגלגול העיסה, לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עברה – שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת העבירה. וכלן לא אמרו – כלומר: ומה שהקלו חכמים ואמרו שמוותר להשאיל כלים לעמי הארץ ולסייעם שלא בשעת עבירה, לא אמרו אלא מפני דרכי שלום – שלא יבוא לידי איבה. ומחזיקין ידי גוים בשביעית – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן לסייעם במלאכה, אלא כשרואים אותם עובדים שדוניהם בשביעית, מברכים אותם: תחוקנה יריכם, או: הצליחו במעשיכם, וכיוצא בדברים אלו, מפני שאינם מצוים על שביתת הארץ; אבל לא ידי ישראל – אין מחזיקים ידי ישראל בשביעית, שאסור להתחזק ידי עוברי עבירה; ושואלין בשלומן – של הגויים בכל הימים, מפני דרכי שלום – בגמרא מבואר, שאין צורך לומר ששואלים בשלומם של גויים, שהרי אם מחזיקים ידיהם בשביעית, כל שכן ששואלים בשלומם, אלא אפילו ביום חגם, אף על פי שחוגגים הם לכבוד עבודה זרה, מכל מקום מפני דרכי שלום ושואלים בשלומם.

באור משנה א

משנתנו חזרת לענין השליחות שבגט, שהתחילה בו המשנה הראשונה בפרק ד, אלא שנפסק הענין על ידי סידרת ההלכות שנאמרו מפני תיקון העולם או מפני דרכי שלום. וכבר הזכרנו בתחילת מסכתנו, שיכול הבעל לשלוח את הגט על ידי שליח, הנקרא "שליח להולכה". כן יכולה גם האשה לשלוח שליח שיקבל את הגט מיד בעלה, והוא נקרא "שליח לקבלה". ושונה דינו של שליח לקבלה משליח להולכה, שכן שליח לקבלה הוא במקום האשה, ומשהגיע הגט לידו, הרי זה כאילו הגיע הגט ליד האשה, ואילו שליח להולכה במקום הבעל הוא, ואין הכולל באיזה לשון עשאו שליח, ואפילו אמר לו: "קבל גט זה לאשתי", אין האשה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה. משנתנו דנה, אם יכול הבעל לחזור בו לאחר שנמסר הגט ליד השליח.

האומר – לשליח: התקבל גט זה לאשתי – קבל גט זה בשביל

בפנינו קבל וקרע; אפילו הן הראשונים והן האחרונים, או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים, ואחד מצטרף עמהן. נערה המארסה – היא ואביה מקבלין את גטה. אמר רבי יהודה: אין שתי ידים זוכות פאחת, אלא אביה מקבל את גטה בלבד. וכל שאינה יכולה לשמור את גטה – אינה יכולה להתגרש.

ג קטנה שאמרה: התקבל לי גטי – אינו גט עד שיגיע גט לידה; לפיכך אם רצה הבעל לחזור – יחזור, שאין קטן עושה שליח. אבל אם אמר לו אביה: צא והתקבל לבתי גטה, אם רצה להחזיר – לא יחזור. האומר: תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – פסול; הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – פשוט. האשה שאמרה: התקבל לי גטי במקום פלוני, וקבלו לה במקום אחר – פסול; רבי אליעזר מכשיר. הבא לי גטי במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר – פשוט.

ד הבא לי גטי – אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה; התקבל לי גטי – אסורה לאכול בתרומה מיד. התקבל

פירוש ברטנורא

המצות והיו קורעים הגט מיד, שלא יראה: ואפילו הן כו. שהשנים שאמרה בפניהם הם עצמם ראו כשקבלו: או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד. שלישי, שנעשה עד כו וכו, מצטרף עמהם: היא ואביה. או היא או אביה. היא יש לה יד רחא גדולה היא. ואביה גמי זכאי לקבלו: אינה מתגרשת. ואפילו בקבלת אביה, דכתיב (דברים כ"ד) ושלחה מבתו, מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצאה זו שמשלחה וחוזרת: **ג במקום אחר פסול.** שהבעל מקפיד שאין רצונו שילעוו עליו שם: הרי הוא במקום פלוני. אינו אלא כמראה מקום, שם תמצאנה: ורבי אליעזר מכשיר. דסבר איהו דמיעתיה מגרש איכא קפידא, איהו דבעל כרחא מתגרשת מראה מקום היא לו. ואין הלכה כרבי אליעזר: **ד הבא לי גטי אוכלת בתרומה.** אם אשת כהן היא. עד שיגיע גט לידה: לאותו מקום. שכך אמרה לו לא תהא שלוחי אלא שם: ורבי אליעזר אומר

משניות מבוררות – קהתי

שיגיע גט לידה. **אבל אם אמר לו אביה** – כלומר אם אביה קיים, והוא אמר לשליח: **צא והתקבל לבתי גטה** – צא למקום הארוס של בתי וקבל ממנו גט לבתי, דינו של השליח כשליח לקבלה, ולאחר שנתן הבעל את הגט לשליח, **אם רצה הבעל להחזיר** – את הגט לידו, **לא יחזיר** – אינו יכול להחזיר, שידו של שליח כיד האב. **האומר** – לשליח: **תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר** – הואיל ואמר לשליח במפורש שיתן לה את הגט במקום פלוני, הגט **פסול** – שהבעל מקפיד על כך ואינו רוצה שיתנו לה במקום אחר, שלא יליוו עליו שם. אבל אם אמר לשליח: **הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר, פשוט** – הגט, שלא נתכוון אלא להראות לו מקומה שימצאנה שם, ולא הקפיד על כך שיתן לה שם את הגט. וכן **האשה שאמרה** – לשליחה: **התקבל לי גטי במקום פלוני, וקבלו לה במקום אחר, פסול** – הגט, שאף לגבי האשה יש לומר, שהיא מקפידה שלא יקבל את הגט אלא במקום פלוני ולא במקום אחר; **רבי אליעזר מכשיר** – שלדעתו דווקא בבעל יש לומר שהוא תלה נתינת הגט במקום פלוני, לפי שהוא מגרש מדעתו והכל תלוי בו, אבל האשה שבעל כורחה מתגרשת, לא שייך לומר בה שמקפידה על מקום קבלת הגט, וזה שאמרה לשליח "קבל גיטי במקום פלוני", לא התכוונה אלא להראות לו מקום בעלה. ואם אמרה האשה לשליח: **הבא לי גטי במקום פלוני** – שלא עשתה אותו שליח לקבלה, אלא אמרה לו שיביא לה את הגט ממקום פלוני, **והביאו לה במקום אחר** – הואיל ואינה מתגרשת בקבלתו את הגט, אלא משיגיע הגט לידה, **פשוט** – לדברי הכל, שבכונן זה בודאי אינה מקפידה כשמביא לה את הגט ממקום אחר (הר"ד).

אמתלא, שאם הגט אינו בידו מן הסתם קרעו, אבל אין העדים צריכים להעיד על כך, כי אם שבפניהם קיבל את הגט (המאירי); ואין האשה צריכה דווקא שתי עדים שונים, היינו ארבעה עדים, אלא **אפילו הן הראשונים והן האחרונים** – כלומר אפילו אין לה אלא שני עדים, ואותם השניים מעידים שאמרה לשליח בפניהם לקבל את הגט, והם גם המעידים שראו שקיבל השליח את הגט, או **אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים, ואחד מצטרף עמהן** – שאחד מן הראשונים, שבפניהם אמרה לשליח לקבל, מעיד על האמירה, ואחד מן האחרונים, שבפניהם קיבל השליח את הגט, מעיד על הקבלה, ועוד עד שלישי, שבפניו אמרה ובפניו קיבל, מצטרף עם כל אחד מהם להעיד על האמירה ועל הקבלה. **נערה המארסה** – שעדיין לא יצאה מרשות אביה (עין כתובות ד, ט), אם הארוס מגרש אותה, היא ואביה מקבלין את גטה – או היא בעצמה מקבלת את גיטה, ואפילו שלא מדעת אביה, או אביה מקבל את גיטה בלא דעתה, שכן זיכה הכתוב יד לאב בכחו הנערה, אבל לא הפקיע הכתוב את ידה (המאירי). **אמר רבי יהודה: אין שתי ידים זוכות פאחת** – אין ידה ויד אביה יכולות לזכות בגיטה כאחת, אלא אביה מקבל את גטה בלבד – מאחר שזיכתה התורה יד לאב בכחו הנערה. כו, כשהיא יתומה מאביה, הריהי מקבלת גיטה. **וכל שאינה יכולה לשמור את גטה** – כגון קטנה, כשאינה בה דעת לשמור את גיטה, אינה יכולה להתגרש – ואפילו בקבלת הגט על ידי אביה, שנאמר (דברים כד, א): "ושלחה מבתו" – מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצאה זו שמשלחה וחוזרת. ויש מפרשים, שעל ידי אביה מתגרשת, שכן אביה משמרה שלא תחזור, אלא שמשנתנו עוסקת ביתומה קטנה, שאם אינה יכולה לשמור את גיטה, אינה יכולה לקבל גט בכלל.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

כפי שלמדנו במשנה הקודמת יכולה האשה לעשות שני סוגי שליחים בענין הגט: א. שליח קבלה, היינו שאומרת לו: קבל לי גיטי, ומשהגיע הגט לידי השליח, הרי היא מתגרשת, כאילו הגיע לידה. ב. שליח הבאה, היינו שאומרת לו: הבא לי גיטי, ודינו כשליח להולכה (שהבעל שולחו להוליד הגט לאשתו), ואינה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה. משנתנו דנה בבת ישראל הנשואה לכהן, אם היא מתגרשת ממנו, מאימתי אסורה לאכול בתרומה; ובאה המשנה ללמדנו שיש הבדל בענין זה אם עשתה שליח הבאה או שליח קבלה.

באור משנה ג

קטנה שאמרה – לשליח: **התקבל לי גטי** – שעשתה אותו שליח לקבלה; וכגון שהיא יתומה מאביה ויכולה לשמור את גיטה, **אינו גט עד שיגיע גט לידה** – שכן מה שעשתה אותו שליח לקבלה אינו מועיל; **לפיכך אם רצה הבעל לחזור** – לאחר שמסר את הגט לשליח, קודם שהגיע הגט לידה, **יחזור** – יכול לחזור בו, **שאין קטן עושה שליח** – ונמצא שאין הוא שליח, הלכך אינו גט עד

לִי גִטִי בְּמִקוֹם פְּלוּנִי – אוֹכֵלֶת בְּתְרוּמָה עַד שִׁיגִיעַ גִּט לְאוֹתוֹ מְקוֹם; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר מִיָּד.
 ה' הָאוֹמֵר: כִּתְבוּ גִט וְהִנּוּ לְאִשְׁתִּי, גֵּרְשׁוּהָ, כִּתְבוּ אֶגְרָת וְהִנּוּ לָהּ – הָרִי אֵלַי יִכְתְּבוּ וְהִנּוּ. פְּטְרוּהָ, פְּרִנְסוּהָ,
 עֲשׂוּ לָהּ פְּנִמוֹם, עֲשׂוּ לָהּ פְּרָאוֹי – לֹא אָמַר כָּלוּם. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: הַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר וְאָמַר: כִּתְבוּ גִט
 לְאִשְׁתִּי – הָרִי אֵלַי יִכְתְּבוּ וְהִנּוּ. חֲזוּר לֹאמַר: אֵף הַמְפָּרֵשׁ וְהַיּוֹצֵא בְּשִׁירָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אֵף
 הַמְסַפֵּן.

פירוש ברטנורא

מיד. משפירש מאצלה. ורבי אליעזר למעמיה דמכשיר כשקבלו במקום אחר, דמראה מקום היא לו ומשעת קבלה איגרשה לה, לפיכך משעה שפירש מלפניה
 אסורה, שמא מצאו חוץ לעיר וקבלו הימנו. ואין הלכה כר"א:
ה' כתבו אגרת וכו'. שהגט קרוי אגרת שכך כתוב בו ואגרת שבוקין; פטרוה לא אמר כלום. דלמא לשון פטור וחובה קאמר, להקל מעליה חובות שחייבת:
 פרנסוה. לשון עשיית צרכיה כמו מוציאם לפרנסה וכו'. הלכך לא ידעין אי צרכי הגט הוא, שלא תהא זקוקה ליבם, אי צרכי מלבוש וכסות הוא: פנימום.
 כחוק. לא ידעין אי חוק גט אי חוק מוון וכסות. וכן כראוי: היוצא בקולר. ליהרג בדין המלכות: ואמר כתבו. אע"פ שלא אמר תנו: יכתבו ויתנו. דאנב
 פחדיה טרוד ולא פריש: המפרש. לים: והיוצא בשירא. למדבריות: המספן. חולה. והלכה כר"ש שזורי:

משניות מבוארות – קהתי

את הגט לאשטו עד שיאמר להם ליתן לה (רמב"ם הל' גירושין ב. יב). משנתנו באה
 ללמד: א. באלו לשונות יכול הבעל לומר שיכתבו גט ויתנו לאשתו, ודבריו קיימים;
 ב. אם הבעל היה בהול וטרוד מחמת סכנה שהיה נתון בה, אפילו לא אמר אלא
 "כתבו גט לאשתי", הרי אלו יכתבו ויחתמו ויתנו לאשתו את הגט.
ה'אומר – לשניים: **כִּתְבוּ גִט וְהִנּוּ לְאִשְׁתִּי**, או שאומר: **גֵּרְשׁוּהָ**,
 או: **כִּתְבוּ אֶגְרָת וְהִנּוּ לָהּ** – שכן הגט נקרא "אגרת שבוקין". כמו
 שכתוב בנוסח הגט, **הָרִי אֵלַי יִכְתְּבוּ וְהִנּוּ** – יכתבו את הגט
 ויחתמו עליו ויתנהו לאשתו, שכל הלשונות הללו לשון גירושים הם,
 ואף הלשון "גרשוה" כולל כתיבה ונתינה. אבל אם אמר להם הבעל:
פְּטְרוּהָ, או שאמר להם: **פְּרִנְסוּהָ**, או שאמר: **עֲשׂוּ לָהּ פְּנִמוֹם**
 – היינו כחוק, או: **עֲשׂוּ לָהּ פְּרָאוֹי** – כל הלשונות הללו, אין
 במשמעותם דווקא גירושים, שכן באמרו "פטרוה" אפשר שכוונתו
 לפטור אותה מחובותיה; "פרנסוה" – לרדוג לפרנסתה; "עשו לה כנימוס"
 או "עשו לה כראוי" – לתת לה מזונות וכסות, לפיכך **לֹא אָמַר כָּלוּם**
 – ואם כתבו גט ונתנו לה, הרי זה גט בטל (רמב"ם). **בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ**
אוֹמְרִים – חכמים: **הַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר** – בשלשלאות לידון בדין
 המלכות, שהוא נתון בסכנת מוות, וְאָמַר – לשניים: **כִּתְבוּ גִט**
לְאִשְׁתִּי – אף על פי שלא אמר "ותנו", **הָרִי אֵלַי יִכְתְּבוּ וְהִנּוּ**
 – שודאי נתכוון שיתנו לה את הגט, אלא מתוך שהיה בהול לא סיים
 את דבריו. **חֲזוּר** – חכמים – **לֹאמַר**: אֵף הַמְפָּרֵשׁ – בים, וְהַיּוֹצֵא
בְּשִׁירָא – או היוצא בשירא למסע שיש בו סכנת דרכים, ואמר:
 "כתבו גט לאשתי", הרי אלו יכתבו ויתנו. **רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי**
אוֹמֵר: אֵף הַמְסַפֵּן – מחמת חולי, אם אמר "כתבו גט לאשתי",
 כתבים ונותנים לה. יש מבארים, שכל חולה בחזקת סכנה הוא
 (המאירי). ויש מפרשים: המוסכן – "אדם שקפץ עליו החולי במהרה
 והכביד עליו חוליו מיד" (רמב"ם).

האשה שאמרה לשליח: **הֲבֵא לִי גִטִי** – שעשאתו שליח הבאה, והיא
 אשת כהן, **אוֹכֵלֶת בְּתְרוּמָה עַד שִׁיגִיעַ גִּט לִידָה** – שכל זמן
 שלא הגיע הגט לידה, אינה מגורשת, כמו שהזכרנו לעיל; אבל אם
 אמרה לשליח: **הֲתִקְבֵּל לִי גִטִי** – שעשאתו שליח קבלה, **אֶסְרָה**
לְאֹכֹל בְּתְרוּמָה מִיָּד – כשיצא השליח, שמא קיבל את הגט לאלתר
 ונתגרשה, וכל שהיא ספק גרושה אסורה לאכול בתרומה (המאירי).
 אמרה לשליח: **הֲתִקְבֵּל לִי גִטִי בְּמִקוֹם פְּלוּנִי** – שעשאתו שליח
 קבלה, אלא שאמרה לו לקבל בשבילה את הגט במקום פלוני, **אוֹכֵלֶת**
בְּתְרוּמָה עַד שִׁיגִיעַ גִּט לְאוֹתוֹ מְקוֹם – כלומר עד שיגיע הגט
 לידי השליח באותו מקום, ומשערים כמה זמן צריך השליח ללכת עד
 שיגיע לאותו מקום (רמב"ם הל' תרומות ט. א; המאירי; תוספות ר"ד;
 תוספות חדשים). ברם, לפי הגמרא יוצא, שכוונת משנתנו היא, שאם
 קיבל השליח את הגט במקום אחר אינו גט עד שיביאנו לאותו מקום
 שאמרה לו, וכן משמע מלשון המשנה: עד שיגיע גט לאותו מקום.
 מכאן שואלים בגמרא: והלא אם לא קיבל את הגט באותו מקום,
 פסול הוא, כמו ששינוי במשנה הקודמת? ומשיבים, שמדובר במשנתנו
 כבגון שאמרה: קבל לי גיטי במקום פלוני, ויש שבעלי נמצא במקום
 אלמוני, שמתוך הדברים האחרונים שהוסיפה משמע שאינה מקפידה
 אם יקבל את הגט במקום אחר, ומה שאמרה לו "קבל לי גיטי במקום
 פלוני", כוונתה היתה כך: בכל מקום שתמצא את בעלי טול ממנו
 את הגט, אבל אינו גט עד שתגיע עמו למקום פלוני; הלכך אוכלת
 בתרומה עד שיגיע גט למקום פלוני. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר מִיָּד** – שמא
 כשיצא ממנה מצא השליח במקרה את בעלה וקיבל מידו את הגט,
 והרי רבי אליעזר סובר (במשנה הקודמת), שאם האשה אמרה: "התקבל
 לי גיטי במקום פלוני", וקיבלו לה במקום אחר, הגט כשר.

באור משנה ה

האומר לשניים: "כתבו גט לאשתי", הרי אלו כתבים וחותרים, אבל אין נותנים

ההכרח הגדול בתקופתנו זו לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה
 שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות
 ממכתב ט' סיוון, תשי"ח

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

שבעים שנה. כלומר אפילו נגזר עליו מנעוריו: תעניתא לתעניתא. יתענה למחר: המיחה. זרקא:

דף לא עמוד ב. עוד נאמר בתפילות חנה (שם א יג), 'וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לְבָהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נִצְעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע'. דורשת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוֹם [מִשְׁמוֹ שֶׁל] רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא, מִדּוּ 'עַל לְבָהּ', עַל עֶסְקֵי לְבָהּ, שֶׁכֵּן אָמְרָה חֲנָה לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, כֹּל מֵה שֶׁבְּרָאתָ פֶּאֶשָׁה, לֹא בְּרָאתָ דָּבָר אֶחָד מֵהֶם לְבִטְלָהּ, עֵינַיִם שִׁבְרָתָ, הֵם כְּדֵי לְרָאוֹת, וְאֲזַנַיִם שִׁבְרָתָ, הֵם כְּדֵי לְשָׁמוֹעַ, חוֹמָם שִׁבְרָתָ, הוּא כְּדֵי לְהַרְיֵת, פֶּה שִׁבְרָתָ, הוּא כְּדֵי לְדַבֵּר, יָדַיִם שִׁבְרָתָ, הֵם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה, רַגְלַיִם שִׁבְרָתָ, הֵם כְּדֵי לְהִלָּךְ בָּהֶן, יָדַיִם שִׁבְרָתָ, הֵם כְּדֵי לְחַנֵּיק בָּהֶן, וְאִם כֵּן, יָדַיִם תִּלְלוּ שְׁנֵיתָהּ עַל לְבֵי לְמָה הֵם, וְכִי לֹא כְּדֵי לְחַנֵּיק בָּהֶן, הֵן לִי בֶן וְאֲנִיִּךְ בָּהֶן. וְזוֹהוּ עַל עֶסְקֵי לְבָהּ, שְׂדִיבְרָה חֲנָה לְפָנָי ה' מֵעַיִן הַדְּרִים שֶׁעַל לְבָהּ, וְתַבְעָה לְחַנֵּיק בֵּהֶם בֵּן.

הגמרא מביאה מימרא נוספת שאמר רבי אלעזר משמו של רבי יוסי בן זמרא: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא, כֹּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּשַׁבָּת, קוֹרְעִין לוֹ גִזְרֵי דִינֵי שְׁבָעִים שָׁנָה, כְּלוּמַר, קוֹרְעִים לוֹ גִזְרֵי רְעוֹת אֶפְיָלוֹ אִם כָּבֵר נִגְזְרוּ עָלָיו מִנְעוּרָיו לְפָנָי שִׁבְעִים שָׁנָה. מִפְּנֵי שִׁבְשַׁבְתָּ קֶשֶׁה לְהַתְעַנּוֹת, שֶׁכֵּן כּוֹלֵם מִתְעַנְגִּים בּוֹ וְרַק הוּא מִתְעַנֵּה. וְאִתָּה עַל פִּי בֶן, שֶׁגְדוּלָה תַעֲנִית זֶה כֹּל כֵּךְ, חוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִכּוֹמָנוּ מִשְׁמַיִם, עַל שִׁבְטֵל דִּין עוֹנְגֵי שַׁבָּת. שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מַאי תַקְנִיתִיהָ, כְּלוּמַר, מֵה בִיכּוּלָתָהּ לַעֲשׂוֹת כְּדֵי לְהִנְצֵל מֵעוֹשׂוֹת עַל תַעֲנִית זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, לִיתִיב תַעֲנִיתָא לְתַעֲנִיתָא – שִׁישֵׁב לְמַחַר בְּתַעֲנִית נּוֹסַפֵּת עַל שֶׁהַתְעַנָּה בְּשַׁבָּת וּבִיטֵל דִּין עוֹנְגֵי שַׁבָּת.

הגמרא חוזרת לדרוש את הפסוקים בפרשת חנה: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חֲנָה הִמְיָחָה דְבָרִים בְּלִפְי מַעְלָה, כְּלוּמַר שְׂדִיבְרָה קִשּׁוֹת וְאִמְרָה דְּבָרֵי נְצוּחַ כְּלִפֵּי מַעְלָה, שְׁנַאֲמַר (שם א י) 'וְהִיא מָרַת נֶפֶשׁ וְתַתְּפַלֵּל עַל ה' וּבָכָה תְּבַכֶּה'. מֵה שֶׁכָּתוּב בְּלִשׁוֹן 'עַל ה' וְלֹא 'אֵל ה' מְלַמֵּד, שֶׁהִמְיָחָה דְבָרִים בְּלִפְי מַעְלָה.

הגמרא מביאה מקום נוסף שמצאנו בו הטחת דברים: וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֲלִיָּהוּ הִמְיָחָה דְבָרִים בְּלִפְי מַעְלָה, שְׁנַאֲמַר (מלכים א' יח לו) כֹּאשֶׁר הִתּוּכַח אֱלֹהֵיו עִם נְבִיאֵי הַבַּעַל מִי אֱלֹהֵימָם, הַתְּפַלֵּל וְאִמַר, 'עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעַם הַזֶּה כִּי אֱתָה ה' אֱלֹהִים וְאִתָּה הַסְּבֹתָ אֶת לְבָבָם אַחֲזַרְנִית'. הִרִי שֶׁתִּלָּה אֱלֹהֵיו אֶת חֲטָאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּה', שֶׁהוּא הִיטֵב אֶת לְבָבָם וְנָתַן לָהֶם מְקוֹם לְסוּר מֵאַחֲרָיו, וּבִידּוֹ לְהַכִּין לְבָבָם אֵלָיו. וְדַבְּרִים אֵלָיו הֵם הַטְּחָה כְּלִפֵּי מַעְלָה. וּמוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק, מִנֵּיין שְׁחֹזַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחֲרַי זְמַן וְתוֹרָה לוֹ לְאֱלֹהֵיו שֶׁצָּדֵק בְּטַעֲנָתוֹ, דְּבָתִּיב בְּנִבּוּאָה מִיכָה עַל אַחֲרֵית הַיָּמִים (מִיכָה ד ו), 'בִּיּוֹם הַהוּא נָאִם ה' אֶסְפֶּה הַצִּלְעָה וְהַנְּדָחָה אֶקְבָּצָה וְאֲשֶׁר הִרְעֵתִי, פִּירוּשׁ, לְעַתִּיד-לְבוֹא אֶקְבֵץ אֶת הַנְּדָחִים בְּגִלּוֹת. וּמִלִּשׁוֹן 'וְאֲשֶׁר הִרְעֵתִי' יֵשׁ לְדְרוּשׁ, שֶׁאִמַר הַקַּב"ה, אֲנִי גִרְמַתִּי לָהֶם אֶת הַרְעָה הַנּוֹכַחַת בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק, בְּמֵה שִׁבְרָתִי יִצַר הָרַע הַמְּחַטֵּאִים. הִרִי שֶׁהוֹדָה הַקַּב"ה לְאֱלֹהֵיו שֶׁהוּא גֵרַם לָהֶם לְחַטּוֹא.

מעכבים זמן החתונה כמה-וכמה זמן היפך פסק-דין תורתנו-הקדושה

תורת חיים

ממכתב ט' סיוון, תשי"ח

56 הגמרא מביאה שרבה חולק על אביי בדין זה: **דָּבָא אָמַר, לֹא צָרִיךְ**
 57 **לְמִיקָם דְּרִינָא עֲלֵהּ** - אין המלוה צריך לתובעו בדין על חוב זה, כיון
 58 שתפס מביתו את הסכין שלא בפני עדים, וְיָכוֹל לְמַעֲזוֹ שְׁקָנָהּ
 59 והיא שלו, והיה נאמן בטענה זו, לכן אף עתה שהוא מודה שאין
 60 הסכין שלו הוא נאמן בשבועה שהלה חייב לו ממון עד **דְּרִי דְמִיָּתוּן**
 61 - עד כדי שווי הסכין, במיגו שהיה אומר שהיא שלו.
 62 מקשה הגמרא: **וְאִבֵּי**, שאמר שעליו לעמוד עמו בדין, וכי לית ליה
 63 **הָיֵי סְבָרָא** - האם יתכן שאינו סובר סברא זו, שאמר רבא,
 64 שהמלוה נאמן במיגו שהיה אומר שהסכין שלו, והרי אם כן קשה,
 65 **מֵאִי שָׁנָא מַעֲשָׂה זֶה**, מַמַּעֲשָׂה אַחַר שֶׁהִיא, בְּהִנְהוּ עֵינֵי דְאִבֵּי חוּשְׁלָא
 66 בְּנִהְרֵדְעָא - באותם עינים שאכלו שעורים קלופים בעיר נהרדעא,
 67 וְאִתָּא קָרָא דְחוּשְׁלָא וְתַפְסָה לָהּ - ובא בעל השעורים ותפס את
 68 העינים ברשותו, וְקָא טַעֲזֵין טוּבָא - ותבע מבעל העינים ממון רב,
 69 תמורת השעורים שלפי טענתו אכלו העינים. וְאָמַר אַבְיָה דְשִׁמּוּאֵל
 70 - פסק את הדין אביו של האמורא שמואל, שְׂכִיבֵל בַּעַל הַשְּׁעוּרִים
 71 לְמַעֲזוֹ שֶׁאִכְלוּ הָעֵינִים שְׁעוּרִים בְּשׁוּוֵי שֶׁהוּא עַד דְּרִי דְמִיָּתוּן - עד כדי
 72 שוויים של העינים עצמן, במיגו שהיה אומר שקנה את העינים,
 73 ולא היה משיבם לבעליהם. ומדוע כאן אמר אביי שאין המלוה
 74 נאמן לומר כמה חייב לו הלוה במיגו שהיה טוען שקנה את
 75 המשכון.
 76 מתרצת הגמרא: אין הנידונים דומים, הָתֵם - במעשה של העינים
 77 **לְדַבְּרֵי דְעִבְרָא לְאוּשְׁלֵי וְלִאֲנוּרֵי הוּא** - אין העינים נחשבים
 78 כדבר העשוי להשאילו או להשכירו, שאין דרך בני אדם בכך,
 79 ולכן בשעה שהיו העינים ביד בעל השעורים היה יכול לטעון
 80 שקנאם, שאם לא כן כיצד הגיעו לרשותו, אבל הָתֵם - לגבי הסכין
 81 שנטל המלוה כמשכון, מִיָּדֵי דְעִבְרֵי לְאוּשְׁלֵי וְלִאֲנוּרֵי הוּא - זהו
 82 דבר שדרך להשאילו ולהשכירו, וכיון שידוע שהסכין היתה של
 83 הלוה, אין המלוה נאמן לומר שקנאה. מוכיחה הגמרא שכך הדין:
 84 **דְשִׁלָּה רַב הוּנָא פִּר אֶבְיָן הִלְכָה זֶה**, ארם שיש בידו חפצים שהיו
 85 מוחזקים שהם של אחר, והם דְכָרִים הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלְהַשְׁכִּיר,
 86 וְאָמַר מַחְזִיק לְקוֹחֵין הֵן כְּנִידֵי, אינו נאמן, ומוציאם מידו ומחזירים
 87 לבעלים הראשונים.
 88 הגמרא מבררת את סברת רבא שחלק במעשה זה. מקשה הגמרא:
 89 **וְרָבָא**, שאמר שהמלוה נאמן במיגו שקנה את הסכין, וכי לית ליה
 90 **הָיֵי סְבָרָא** - האם אינו סובר סברא זו, שבדברים העשויים
 91 להשאילו ולהשכיר אין אדם נאמן לטעון שקנאם, וְהָא רָבָא עֲצֵמוּ,
 92 שבא מעשה דומה לפניו, אִפְיָק זִוְגָא דְפְרָבְרָא - הוציא מספריים
 93 שגוזזים בהם בגדי צמר, וְסַפְרָא דְאֲנְדְרָא - ספר של דברי אגדה
 94 מִתְּמֵי - מיד יתומים שמצאו בירושת אביהם דברים אלו, והעידו
 95 עדים שהיו שייכים לאדם אחר, כְּטַעַם זֶה, שהיו אלו דְכָרִים
 96 הַעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וְלְהַשְׁכִּיר, ואם היה אביהם נאמן לטעון שקנאם,
 97 היינו טוענים טענה זו עבור היתומים, ומכך שהוציא מידם מוכב
 98 שאין זו טענה טובה ולא היה האב נאמן בה, כיון שאלו דברים
 99 העשויים להשאילו ולהשכיר, ומדוע כאן הוא סובר שהמלוה נאמן
 100 על סכום החוב במיגו שהוא קנה את המשכון.
 101 מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רָבָא, הָיֵי נָמִי** - סכין זו גם כן, כִּיּוֹן
 102 **דְמִיָּפְנָא** - שחודה נפגם על ידי השימוש בה, קְפִידֵי אִינְשֵי וְלֹא
 103 מוֹשְׁלֵי - מקפידים עליה בני אדם ואינם משאילים אותה לאחרים,
 104 ולכן לא היה הלוה יכול לטעון שהשאילה למלוה, אלא היה
 105 המלוה נאמן לטעון שקנאה ממנו, וכיון שכך הוא נאמן גם בטענתו
 106 שהלוה חייב לו כסף כשווי הסכין, במיגו שהיה טוען שקנאה:

הדרן עלך המקבל

1 **וְתִרְיָא הוּא** - מיותר הוא לגבי דין ריחים ורכב, שדינם כבר התפרש
 2 בפסוק, ואינו נצרך אלא לאסור בלאו את החובל שאר כלים
 3 שעושים בהם אוכל נפש, וְכִיּוֹן דִּיתִרְיָא הוּא וְכֹא רַק לַעֲנִין חַיִּיב
 4 לאו, וכתבה זאת התורה בסתם ולא פירטה אינה כלים בכלל
 5 האיסור, שְׂרִייה - יש להטילו גם אֲרִיחִים וְרִבָּב, כלומר, לְלוֹל
 6 באיסור זה גם את האיסור למשכן ריחים ורכב, שהרי אף הם כלים
 7 שעושים בהם אוכל נפש. **אֲכִיל הָכָא לְגַבֵּי קָרְבַּן פֶּסַח**, הפסוק 'כי אם
 8 **צָלִי אִשׁ' לֹא וְתִרְיָא הוּא** - אינו מיותר ללמד איסור לאו באכילת
 9 הקרבן כשאינו צלוי, דְמִכְּעֵי לִיה - שהרי נצרך פסוק זה לְכַרְתֵּינָא
 10 בברייתא, שמכך שאמרה התורה 'אל תאכלו ממנו נא וְבָשֵׁל
 11 מִבָּשֵׁל בְּמִים פִּי אִם צָלִי אִשׁ' יש לדרוש שרק בְּשֵׁעָה שֵׁשִׁשׁוּ -
 12 שמצוה האדם בקום וְאֲכִיל את הפסח כשהוא צָלִי, והיינו בליל
 13 פסח, וְשֵׁנוּ - מצוה האדם כָּבֵל תֹּאכַל את הפסח נא, אַךְ בְּשֵׁעָה
 14 שְׁאִינוּ בְּקוּם אֲכִיל צָלִי, והיינו בערב פסח, אִינוּ כָּבֵל תֹּאכַל נא,
 15 ונמצא שאין הפסוק בא לאסור בלאו נוסף את אכילת הבשר נא
 16 או מבושל.
 17 הגמרא מביאה ראייה לדעת רב יהודה בענין איסור למשכן ריחים
 18 ורכב: **תִּנְיָא בְּרִייתוֹת פְּלוּתֵיהּ דְרַב יְהוּדָה**, שהממשכן ריחים ורכב
 19 אינו לוקה משום 'כי נפש הוא חבל', וכך שנינו בברייתא
 20 הראשונה, **הָכֵל זִוּג - מספריים שֵׁל סְפָרִים**, שהם עשויים משני כלים
 21 נפרדים, והשימוש הוא בשניהם יחד, וכן אם חבל צָמַד שֵׁל פְּרוֹת -
 22 שתי פרות שחורשים בהן בשדה, עם ה'צמד', דהיינו העול שמונח
 23 על שתייהן בעת ההרישה, ואלו הם דברים שעושים בהם אוכל
 24 נפש ואסור למשכנם, חַיִּיב שְׂתֵימִים - שתי מלקיות, כיון שבכל חלק
 25 מהמספריים, וכן בכל אחת מהפרות, עובר על לאו של 'כי נפש
 26 הוא חבל', אף ששניהם משמשים למלאכה אחת. אבל אם חבל
 27 את זה כְּעֵצְמוֹ וְזֶה כְּעֵצְמוֹ, כלומר חלק אחד של המספריים, או פרה
 28 אחת מהצמד, אִינוּ חַיִּיב אֵלָא אַחַת. ומברייתא זו מוכח שעל שני
 29 חלקי המספריים או שתי הפרות לוקה שתיים ואך עדיין אין מכאן
 30 ראייה לדברי רב יהודה האומר שגם בריחים ורכב שאיסורם
 31 מפורש, לוקה רק שתיים ולא שלש.
 32 משלימה הגמרא את הראייה לרב יהודה מברייתא נוספת: **וְתִנְיָא**
 33 **אֲדָה, הָכֵל זִוּג שֵׁל סְפָרִים**, וכן אם חבל צָמַד שֵׁל פְּרוֹת, וְיָכוֹל לֹא יֵהָא
 34 חַיִּיב אֵלָא מַלְקוֹת אַחַת, תְּלִמּוּד לִמְרָא לֹא יִתְבַּל רִיחִים וְרִבָּב, ויש
 35 לדרוש כך, מֵה רִיחִים וְרִבָּב שְׁהֵן מִיּוֹחֵדִין - מסוימים בכך שהם שְׁנֵי
 36 בָלִים, ושניהם יחד עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת של טחינת התבואה, וְחַיִּיב
 37 הממשכן מלקות על זה כְּפִנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה כְּפִנֵי עֲצָמוֹ, אף כֵּל
 38 הַדְּכָרִים שְׁהֵן שְׁנֵי בָלִים מִיּוֹחֵדִים, וְעוֹשִׂין בְּשִׁנְיָם מְלָאכָה אַחַת, חַיִּיב
 39 הממשכן על זה כְּפִנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה כְּפִנֵי עֲצָמוֹ, ומוכח מברייתא
 40 זו שהממשכן ריחים ורכב לוקה שנים, וכדעת רב יהודה, ואינו
 41 לוקה משום 'כי נפש הוא חובל'. ואין לומר שבאמת בריחים ורכב
 42 לוקים שלש, גם משום 'כי נפש הוא חובל', וכונת הברייתא רק
 43 ללמוד מריחים ורכב שיש מלקות על כל כלי וכלי בפני עצמו,
 44 שהרי בברייתא זו מבואר שיש לדמות ריחים ורכב לזוג של
 45 ספרים, והתבאר בברייתא הראשונה שבחבלת זוג של ספרים
 46 וצמד של פרות לוקה רק שתיים, ולא שלש.
 47 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הָהוּא נְבָרָא** - מעשה באדם דְחָבֵל
 48 סְפִינָא דְאִשְׁכְּבָתָא מַחְבְּרֵיהּ - שנטל כמשכון מחבירו סכין שחותכים
 49 בה בשר בבית המטבחים. אָתָּא לְקַמְיָא דְאֲבִי - בא המלוה לפני
 50 אביו, אָמַר לִיה אֲבִי, וְיָל אֲהֲרִייה - לך והשב לו את הסכין. דְהוּ
 51 לִיה - שהרי סכין זו היא כְּלֵי שְׁעוּשִׁים בּוֹ אוֹכֵל נֶפֶשׁ ואסור
 52 למשכנה, וְהָא קוּם דְרִינָא עֲלֵהּ - ובוא ועמוד עם הלוה בדין על
 53 החוב שאתה תובעו, ואם יודה או שיבואו עדים שהוא חייב,
 54 ישלם. ואם יכפור לא יבואו עדים, ישבע שבועת היסט כדין כופר
 55 בכל.

הבית והעלייה: וְלִיְהוֹי בְּרִשׁוֹת דְּמָאן קִימֵי כּו'. וְאִתְּ דְּהָקָא פְּשִׁיטָא לִיה דְּאִיירִי בְּנֶפֶל לְרִשׁוֹת דְּחַד מִיְיָהוּי שְׁבוֹן רְגִילוֹת הוּא שְׁאִינוּ נּוֹפֵל בְּצַמְצוּם בְּשׁוּהוּ וּבְרִישׁ גְּבָא בְּתַרְא (דף ר) פְּרִיךְ פְּשִׁיטָא דָאָם נֶפֶל הַבַּיְתָא דְּחַד שֶׁל שְׂנֵיחָם וּמִשְׁנֵי לֹא צָרִיכָא דְּנֶפֶל לְרִשׁוֹת דְּחַד רַ"ל מִשּׁוּם דְּאִדְּוִי לֹה הָקָא דְּמוֹנָחִים בְּשֶׁל זֶה בְּשֶׁל בּוֹשֵׁל זֶה פְּרִיךְ הֵחָם פְּשִׁיטָא דְּהַדְּוָה מִשְׁמַע

הבית והעלייה של שנים שנפלו שניהם הולקין בעצים ובאבנים ובעפר ורואין אלו אבנים העשויות להשתבר אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלין ועולות לו מן החשבון: גמ' מדרקתני רואין מפלל דאיכא למקים עלייהו אי בהכנסא נפיל אי בהכנסא נפיל אי הכי רישא אמאי הולקין נחיו אי בהכנסא נפיל עליתא איתבור לא צריכא דנפיל בליליא וליחוינהו בצפרא דפנינהו וליחוי מאן פנינהו ולישיליה דפנינהו בני רשות הרבים ואילו לעלמא וליחוי ברשות דמאן ותבן וליחוי איך המוציא מחיבורו עליו הראייה לא צריכא דייחבן בהצר דתרוניהו אי נמי ברשות הרבים ואיבעית אימא שותפין כבי האי גונא לא קפרי אהרדי: אם היה אחד מהן מכיר בו: והלה מה שזען אי דקאמר אין פשיטא ואי לא אמר אין למה נוטל אלא דא"ל איני יודע לימא תהוי תויבתא דר"נ דאיתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור בראמר ר"נ בגון שיש עסק שבועה ביניהן הכא נמי בגון שיש עסק שבועה ביניהן הכי דמי עסק שבועה בדרבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידו אלא חמישים והשאר איני יודע מותח שאינו יכול לישבע ישלם: ועולות לו מן החשבון: כבר רבא למימר לפי חשבון שבורות אלמא פון דאמר איני יודע ריע מפי אבני אדרבה הא ריע מפי מדהני דע מפי לא ידע תו לית ליה ואידך פוליהו דהיאך

הבית והעלייה של שנים. בני שני אחים שהלקו אחד נטל בית ואחד נטל עלייה שעל גביו והאבנים של חומת הבית מן תקרת הבית התחתונה שהיא קרקעיתה של עלייה ולמעלה של עליון והימנה למטה של תחתון. שניהם חולקים. הכל לפי הגובה שהאחד הוא גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו חולקים לפי שאין יגבר איוו אבנים של עליון ואיוו אבנים של תחתון: רואים אלו אבנים ראיות להשתבר. אם יש אבנים שבורות של לבנים זה אומר שלמות שלי זה אומר שלמות שלי רואין אלו אבנים ראיות להשתבר אם של עליון אם של תחתון והכל לפי הפולת שאם נחבט הבית מיסודו ונפל תחתיו החומה במקומו יש לדעת שהתחתונות נשברו ולכן נפלה הבית ואם נחבט הכותל הולקין במקל שהיה עומד וקוף ונפל שהעליונות של כותל נפלו להלן ממנו הרבה או העליונות נשברו שפילו מגובה רב והתחתונות שלמות שפילו ממקום נמוך: מקצת אבניו. וכן שלמות: ועולות לו מן החשבון. שהחבור יקח אחרות כגון ובגמרא מפרש מאי טיול כגון שלמות או שבורות: גמ' מפלל דאיכא למקים עליה. דמפולת זו היא נפלה: אי בהכנסא נפלה. ותתא איתבור כדפרשית: אי בהכנסא נפיל. כבכסת מקל ועלייתא איתבור: אי הכי. דאיכא למקים עלייה: רישא אמאי תמא חולקין. טיול העליון הרחוקות אם בחכסא נפול ואם בחכסא נפול טיול העליונות הן שלמות וכן שבורות: לא קפרי אהרדי. למקיני רשותא דידיה דאפקדי מפקר ליה כל חד רשותיה לגבי חבירה להניח שם חפציו הלקר פי נמי יתבן ברשות דחד מנייהו לא תוי אידך מוציא דברשותא דהאי נמי יתבי דהא לא קפדי עליה מלאושיה דוכתא: דאמר איני יודע. כרי ושקא כרי עדיה תיב לשלם. דברי עדיה: פטור פולשם. אוק ממונא בחוקת מריה וצריך לישבע שאינו יודע עסק שבועה כבי. וחי' פון דמונא במקצת אומר איני יודע במקצת דחייב שבועה דאורי' משום הדואר במקצת: לחשבון שבורות. (שכנגדן) נוטל שבורות כגוןן וזה טיול את אלו לפי החשבון לחשבון שלמות. (שכנגדן) אף הוא יטול שלמות כגוןן. לפלגנא רוחא. לוי לבנים העשויות ממלכן שהוא רב מחבירו: אי' לישנא דמעבדא. יש טיט שעושים ממנו לבנים שמועבד ומנובל רפה מחבירו: מתני' הבית והעלייה. ונפחתה העלייה גרס ולא גרס הכא של שנים. דהא בשוכר קאי בראמר בגמרא: ואין בעל הבית משכיר פנויה. טיח של טיט שנותני על התקרה שקורין אשטרין ודומה לו במקרא ועובו (את) ירושלים בספר עזרא (נחמיה) א ובגמרא מפרש פלוגמיה: גמ' אבל בארבעה לא. שאינו מחוסר אלא מקום הנחת כלי אחד וכנגדו יתן כלי אחד כגון מיכה או עריבה למטה ובקשיצה להשתמש בו ושתמשו חציו למטה. כלומר מקצת תשמישו למטה ומקצת תשמישו למעלה בארבעה. פון שפחתה בארבעה יורד ודר בבית לגמרי ולא כפיין ליה לדור חציו למעלה וחציו למטה: אודא. מזלו גרס: לו לוצר לו אחרייתו. אם יש לו ולקח אנו כופין את המשכיר לקולטו עמו בבית: כי סלקא. בעודה קיימת: וכי נתקא. אם תפחות נחית בהדה גור בבית: דשעבי' הבית לגבי עלייה. דאי לא שעבדו לקח ליה למימר שעל גבי בית זה וקא קא חוי ליה דעלייה וז קאמר ליה: דלית. גפן מודלית שקורין פלידיא: פרקא. אילן שפירותיו אפרסקין

1 ליה לאוקמיה דומיא דהקא ששניגית לפניה 2 בקמורך ועוד ודחם פריך מתוך הסוגיא דשפיר 3 פריך פשיטא : ל'מא יתיבי תויבתא דר"ג 4 דאמר פטור ואע"ג 5 דטעמא דר"ג משום דאוקי ממונא בחוקת מריה 6 והקא אוקימא דקיימי ברה"ר או בחצר אושימא 7 של שניהם שאין האחד מוחזק יותר מחבירו מ"מ 8 בבחי חשיב מוחזק שאנו יודעין שחזקה שלו לכך 9 פריך שפיר ועוד דבפ' השואל (לעיל דף ע"ח ושם) 10 פירש דכל ממון המושל בספק חשיב כאילו 11 שניהם מוחזקים בו :

12 **כבר** רבא למימר לפי חשבון שבורות. נראה 13 לר"י שר"ל לפי חשבון שבורות ושלימות 14 כמו שהן מעורבות שם במקום שנפלו דמה סברא 15 הוא לומר שיקרו ולא יקח כי אם שבורות דוקא 16 כגנודו :

17 **הבית** והעלייה של שנים. כסוגי' לא גרס של 18 שנים ולר"ת נראה דאע"ג דמוקי לה 19 בגמ' בשוכר ומשכיר מימי שוף למיתני של שנים 20 כיון דקתני בה בעל הבית ובעל עלייה ובגמרא 21 דמוקי לה בשוכר ומשכיר משום דבאחזי שחלק 22 אין על התחתון לבנות תקרה אבל קשה אי אין 23 עליו לבנות מאי קאמר בגמ' תחתון שבה לסכך 24 בארזים ושומעין לו לקח בא לסכך כיון דאין מוטל 25 עליו דבאחזי שחלקו מירי:

26 **אי** דא"ל עלייה זו ונפל אודא ליה. ויתן לו שכרו 27 שכר דר שאם דר חצי ויתן חצי בראמר 28 כהואמרינן (לעיל דף עט.) גבי שוכר את החמוד 29 ומת לו בחצי הדרך נתן לו שכרו של חצי הדרך 30 וקש דו"ה ואם פירשתי אמאי לא אמר הכא 31 ובסוף השואל (לעיל דף קג.) גבי משכיר בית 32 לחבירו ונפל אם יש בדמים ליכח וקח ולשכור 33 ישכור בראמר גבי חמור:

34 **אם** יסלקא. בעודה קיימת: וכי נתקא. אם תפחות נחית בהדה גור בבית: דשעבי' הבית לגבי עלייה. דאי לא שעבדו לקח ליה למימר שעל גבי בית זה וקא קא חוי ליה דעלייה וז קאמר ליה: דלית. גפן מודלית שקורין פלידיא: פרקא. אילן שפירותיו אפרסקין

35 **אמר** בארבעה רב אמר ברובה אבל בארבעה לא אדם דר חציו למטה וחציו למעלה 36 **ושמואל** אמר בארבעה אין אדם דר חציו למטה וחציו למעלה ה"ד אי דאמר עלייה 37 **זו** אודא אלא דאמר ליה עלייה סתם לומר ליה אחריתו אמר רבא לא צריכא דא"ל 38 **עלייה** זו שאני משכיר לך כי סלקא סליק בהדה וכי נחית חות בהדה אי הכי מאי 39 **למימרא** אלא אמר רב אשי דא"ל עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך דהא 40 **שעבד** בית לעלייה וכי הוא דאמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מעשה באחד שאמר 41 **לחבירו** דלית שעל גבי פרסק זה אני מוכר לך ונעקר הפרסק ונא מעשה לפני רבי 42 **חייא** ואמר חייב אתה להעמיד לו פרסק כל זמן שהדלית קיימת בעי' ר' אבא בר ממל 43 כשהוא

44 **נינהו** אלא אמר אבני לפי חשבון שלמות אי הכי מאי קמהני ליה למלגנא ורוחא אי 45 **נמי** טינא דמעבדא: **מתני'** הבית והעלייה נפחתה העלייה ואין בעל הבית רוצה לתקן 46 **הרי** בעל העלייה יורד ודר למטה עד שתתקן לו את העלייה ר' יוסי אומר התחתון 47 **נותן** את התקרה והעליון את הפעוזה: **גמ'** נפחתה בכמה רב אמר ברובה ושמואל 48 **אמר** בארבעה רב אמר ברובה אבל בארבעה לא אדם דר חציו למטה וחציו למעלה 49 **ושמואל** אמר בארבעה אין אדם דר חציו למטה וחציו למעלה ה"ד אי דאמר עלייה 50 **זו** אודא אלא דאמר ליה עלייה סתם לומר ליה אחריתו אמר רבא לא צריכא דא"ל 51 **עלייה** זו שאני משכיר לך כי סלקא סליק בהדה וכי נחית חות בהדה אי הכי מאי 52 **למימרא** אלא אמר רב אשי דא"ל עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך דהא 53 **שעבד** בית לעלייה וכי הוא דאמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מעשה באחד שאמר 54 **לחבירו** דלית שעל גבי פרסק זה אני מוכר לך ונעקר הפרסק ונא מעשה לפני רבי 55 **חייא** ואמר חייב אתה להעמיד לו פרסק כל זמן שהדלית קיימת בעי' ר' אבא בר ממל 56 כשהוא

57 המשכיר לקולטו עמו בבית: כי סלקא. בעודה קיימת: וכי נתקא. אם תפחות נחית בהדה גור בבית: דשעבי' הבית לגבי עלייה. דאי לא שעבדו לקח ליה למימר שעל גבי בית זה וקא קא חוי ליה דעלייה וז קאמר ליה: דלית. גפן מודלית שקורין פלידיא: פרקא. אילן שפירותיו אפרסקין

58 **לברו**

פרק עשירי - הבית והעלייה

משנה

48 שנינו במשנה: אם היה אחד מהן מכיר בו מקצת אבניו, נוטל;
 49 מבררת הגמרא: וְהָלָה - השני, מה טעמו. אי דקאמר אין - כן,
 50 ומודה שאבנים אלו של חבירו, פשיטא שנטלן הראשון. ואי לא
 51 אמר אין ולא הודה לו, למה נטלן הראשון בלא להביא ראיה
 52 שאלו אבניו. אלא דאמר ליה איני יודע, וזוכה הראשון שכן טען
 53 ברי' וברי' ושמא ברי' עדיף. מקשה הגמרא: למה תתני - האם
 54 נאמר שתהיה ממשנתינו תיבטא דרב נחמן - הוכחה שלא כרב
 55 נחמן, דאי תבטא, הטוען מנה לי בידך, וְהָלָה אומר איני יודע, רב
 56 הוהא רב הודה אמרי, חייב לשלם, שברי' ושמא ברי' עדיף, ורב
 57 נחמן ורבי יוחנן אמרי, פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין
 58 די בברי'. וקשה על רב נחמן, שממשנתנו משמע שברי' ושמא ברי'
 59 עדיף.

60 מתרצת הגמרא: דקאמר רב נחמן - קושיא כגון זו הוקשתה במקום
 61 אחר, ותירצה רב נחמן, שמדובר בגון שיש עסק שבועה ביניהן,
 62 כאשר יתבאר, ואם כן הוה נמי יש לתרץ בגון שיש עסק שבועה
 63 ביניהן. מבררת הגמרא: חייב דמי עסק שבועה, ומדו אופן זה.
 64 מבארת הגמרא: דקאמר - כמו שאמר רבא, דאמר רבא, הטוען
 65 מנה לי בידך, וְהָלָה אומר אין לך בידו אלא המשים, והשאר איני
 66 יודע, שהודה במקצת התביעה, והתחייב שבועת 'מודה במקצת'
 67 שאינו חייב יותר, ומתוך שאינו יכול לישבע על הנ' הנתורות, שהרי
 68 אינו יודע אם חייב אותן, ושלם אותן, שכן כל המחויב שבועה
 69 להפטר מחיוב ממוך, ואינו נשבע, משלם את הממוך. וכן במשנתנו
 70 מדובר שמודה שמקצת האבנים הן של הראשון, ועל השאר אומר
 71 איני יודע, ומתחייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ולכן נוטל
 72 הראשון כל מה שתבע:

73 שנינו במשנה: אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו, נוטל, ועולות
 74 לו מן הקשבו, שלוקח חבירו אחרות כנגדן: מבארת הגמרא: קבר
 75 רבא למימר, שהראשון נוטל השלמות שהכיר, וחבירו לוקח לפי
 76 חשבון שבירות - מספר שוה של שבירות, והשאר חולקים בשוה.
 77 אלא - מדברי רבא משמע, שבין דאמר השני איני יודע, ריע טפי
 78 - טענתו גרועה, ולכן נוטל שבירות. מקשה הגמרא: אמר ליה אביי,
 79 אדרבה, הסברא היא להפך, הוא ריע טפי - הראשון גרועה טענתו
 80 יותר, שכן מדיני ריע וטפי לא ידע - מזה שהכיר רק לבנים אלו,
 81 מוכח שתו לית ליה - אין לו עוד שלמות, ואדרב - השלמות
 82 האחרות בולחו דתיאף ניהו - כולן של השני. ואם כן, יש לומר
 83 שהראשון הפסיד כשהכיר מקצת אבניו.
 84 אלא אמר אביי, נוטל לפי חשבון שלימות - נוטל הוא שלמות כנגד
 85 השלמות שנטל הראשון. מקשה הגמרא: אי הכי, מאי קמהני ליה
 86 - מה נשכר הראשון בזה שהכיר. מתרצת הגמרא: הוא נשכר
 87 למלכא רוחא - אם הלבנים שלו רחבות מהאחרות. תירוץ נוסף:
 88 אי נמי, הוא נשכר אם לקח לבנים העשויות ממניא דמעבדא - טיט
 89 המעובד ומגובל יפה יותר מטיט שאר הלבנים:

משנה

90 המשנה דנה באדם שהשכיר את עלייתו, ונתקלקלה רצפתה:
 91 תפית והעלייה של אדם, שדר בבית והשכיר לאחר את העלייה,
 92 ונפחתה - נשברה חלק מרצפת העלייה ואינה ראויה למגורים,
 93 צריך המשכיר לתקנה. ואם אין בעל הבית - המשכיר רוצה לתקן,
 94 תרי' פעל העלייה - השוכר יורד ויבד' למטה בבית, עד שיסתמן לו
 95 המשכיר את העלייה. רפי יופי אומר, אין המשכיר חייב הכל, אלא
 96 התחתון - בעל הבית נותן את התקרה - החלק התחתון של רצפת
 97 העלייה. והעליון את המצויקה - הטיט שנוגנים על התקרה:

1 פרק זה עוסק ברובו בענייני שותפים, ודן בחמשה עניינים: א.
 2 דינים הבאים מצד בית ועליהם שנפלו שניהם, או אחד מהם,
 3 וכדומה. ב. רכוש שנפל אל מחוץ לראש גובהו, והזיק בנפילתו,
 4 באיזה אופן חייב הבעלים בנזק. ג. האם אדם יכול לפרוע לשכירו
 5 באופן שונה מהאופן שהתנה עימו. ד. האם מותר לאדם
 6 להשתמש ברשות הרבים, כשמגיע מזה הזיק לבני רשות הרבים.
 7 ה. צנחנים שמקום שורשיהם שייך לאחד ומקום הנוף שייך לאחר,
 8 למי הפירות.

9 הבית והעלייה של שנים - בית של אדם, שהעלייה שעליו שייכת
 10 לאחר, שנפלו, ועצי הבית ואבניו התערבו עם של העלייה, שניהם
 11 - בעל הבית ובעל העלייה חולקין בעצמם ובעצמם לפי
 12 חשבון הגובה, כגון אם היה הבית גבוה פי שנים מהעלייה, בעל
 13 הבית נוטל פי שנים מבעל העלייה. ואם חלק מהאבנים נשברו, וכל
 14 אחד רוצה ליטול את השלמות, אזי רואין אלו אבנים העשויות
 15 להשתפר, שאם נפל הכותל תחתיו, נוטל בעל העלייה את האבנים
 16 השלמות, שכן השבורות הן אבני הבית, והשלמות הן מהעלייה.
 17 ואם נפל על צידו, שהאבנים התחתונות נפלו קרוב והעליונות
 18 רחוק יותר, נוטל בעל העלייה את השבורות. ואם היה אחד מהן
 19 מכיר מקצת אבניו - חלק מהאבנים השלמות, וידע שהן שלו,
 20 נוטלן, ועולות לו מן הקשבו - חבירו נוטל כנגדן, כאשר יתבאר:

גמרא

21 מקשה הגמרא: מדקתני במשנה רואין אלו אבנים העשויות
 22 להשתבר, מפלל - משמע דאיכא למיקם עליהו - שאפשר לברר
 23 אי פהבא נפיל - האם תרסק ונפל הכותל תחתיו, שאז העליונות
 24 מונחות על התחתונות, אי פהבא נפיל - או האם נפל במקל
 25 הנופל על צידו, שאז העליונות מונחות רחוק ממקום הכותל. ואי
 26 הכי, שאפשר לברר את צורת הנפילה, אזי ברישא של המשנה,
 27 אמאי - מדוע חולקין את האבנים בשוה, נחוי - נתבונן היאך נפל
 28 הכותל, אי פהבא נפיל הרי עלייתא איבדו - העליונות נשברו,
 29 והרחקות הן של בעל העלייה, ואי פהבא נפיל, תתייתא איבדו
 30 - התחתונות נשברו, והעליונות של בעל העלייה.

31 מתרצת הגמרא: צריכא - דין זה נצרך למקרה דנפיל הכותל
 32 בליילא - בליילה, ולא ראינו כיצד נפל. מקשה הגמרא: וליתוניהו
 33 בצפרא - נראה בבוקר כיצד מונחות האבנים, ונדע כיצד נפלו.
 34 מתרצת הגמרא: דפניניהו - מדובר שפינו אותן ממקומן. מקשה
 35 הגמרא: וליתו מאן פניניהו, ולישייליה - נראה מי פינה אותן, ונשאל
 36 אותו כיצד היו מונחות. מתרצת הגמרא: מדובר דפניניהו בני רשות
 37 הרבים, ואילו לעלמא - הלכו לדרכם.

38 מקשה הגמרא: וליתו ברשות דמאן יתבן - נראה ברשות מי
 39 מונחות האבנים, וליתו אידך המוציא מהבירו עליו הראייה - והרי
 40 השני מוציא מחזקתו, ועליו להביא ראיה שהשלמות שלו.
 41 מתרצת הגמרא: לא צריכא, מדובר דיתבן פהצר דתרוייהו -
 42 שמונחות בחצר של שניהם, ואין אחד מהם מוחזק יותר מחבירו.
 43 תירוץ נוסף: אי נמי, הן ברשות הרבים. תירוץ נוסף: ואי עיית אמאי,
 44 אמנם הן מונחות ברשות אחד מהם, אך שותפין כבי האי נונא לא
 45 קפדי אדרב - שותפים אינם מקפידים זה על זה כשחפצי האחד
 46 מונחים ברשות חבירו, ולכן אין בעל הרשות מוחזק בהן, שכן גם
 47 לחבירו רשות להניח שם אבניו:

1 לברו הוא דר. ובעל הבית יוצא מביתו בעל פרוה: דרך גנין. לעלות מבחוץ דרך סולם
2 הקבוע לכניסת פתח העלייה ויבנס לעלייה הנפחת ומשם ירד לבית בסולם: עלייה קבילת
3 עיוואי. לעלות דרך סולם וליבנס לפתח ולדור למעלה אבל טורח של עלייה וירידה לא
4 קבילת עלי שתי עליות זו על גב זו מהו. והנמקא מפרש לבגיא ואולי: איפחית עלייה
5 עליונה. והוא שבר העליונה פשוט לי דרך
6 בתחונה רבא דקא עדיפא ליה: אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא
7 תחונה. ודאי שבר את התחונה מזה
8 הדיקהיה משכיר אצל העליונה או נכוח את
9 המשכיר וידור עמו בבית: קדא עלייה. מעלה
10 קנים וסנאים. מעשה תקרה בעין מחצלות
11 שקורין קלידרי: וסנאי אמר ריש לקיש. שם
12 העלייה משכיר של ריש לקיש: לוחין. פלגיש
13 בלעז מנסרים של ארז: איפחית מעויבה.
14 והתקרה קימת אלא שהמים שותתין ויורדין
15 דרך הפתחים הוו ולא שוכר ומשכיר הוו אלא
16 בית של זה והעלייה של זה: ויוסף הורד. תרגומו
17 איתחת רבי חיאי בר יוסי אמר תחתן וכו':
18 בפלוגתא דר' יוסי ורבנן. דמתניתין וסד' דקא
19 דקאמר ר' יוסי העליון נתן את המעויבה כדי
20 שלא יזיקו ממיין את התחנות הוא דקסבר על
21 המזיק להרחיק את עצמו ותחתון נתן תקרה
22 שהרי השכיר לו מקום לגור ות' סבר על הניזק
23 לתרחיק את עצמו הלכך מעויבה נמי.
24 התחנות לעבב המים שלא ירדו עליה: ותיסברא
25 דרבי יוסי ורבנן. דהכא בהיותא דתחתון פליגי
26 ומיזיקו זה לעבב המים ובשכיל נזקי התחנות:
27 איפא שמעין להו. דר' יוסי סבר על הניזק
28 לתרחיק את עצמו: מן הבור. שהשריש
29 מתפשטין ונקבין כבולתי הבור ומחליקין את
30 הקרקע והכתלים נופלים: הריב ושקמה. יש לזוז
31 שרשין ותיירין וארופין משאר אילנות: בין
32 פלפועלי. בין שהאילן נמוך מן הבור שרקעית
33 הבור למעלה משרשי האילן שהאילן נטוע
34 בבקעה והבור בקר והתם מפרש מפני
35 שמחליקין את הקרקע ומעלין עפר ומקלקלין
36 קרקעיתו של בור: מן הצד. ששניהם בקרקע
37 השוק: ונתן דמים. בעל הבור לבעל האילן:
38 אלא אי איפא למיזר דפליגי. אם יש תלכות
39 פלוגתא דהק' אמוראי דלעיל בפלוגתא דתנאי:
40 בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן דהתם הוא דפליגי.
41 מיד על העליון לתתן כרובן ומיד על התחתון
42 כרבי יוסי: כהניין תקרה. וכשאין התחתון צועק
43 שאינו תש למימיו אלא העליון צועק ואומר
44 כשאני דורך על הנסרים הם מנענעים ואני דואג
45 שמא תהפך אחד מהן תחתני או תשטמ מן
46 הקורה ואפלו: חוקי תקרה הוא. מאחר שהוא
47 טח בטיט אין הנסרים נדון ממקומן: אשוון
48 גופות הוא. דחוקי תקרה סגי ליה בתיבות
49 שקורין קבלייש בלעז: איני והאמר רב אשי
50 וכו'. ארביי חיאי בר יוסי פריך דאמר על

1 **בְּשֵׁהוּא דֶּרֶךְ לְבָרוּ הוּא דֶּרֶךְ כְּדַמְעֵיקְרָא או דְּלָמָא**
2 **שְׁנִיחָם דְּרִין דֵּא"ל אֲדַעְתָּא לְאַפְקִינָן לֹא אֲנָרִי לָךְ**
3 **אִם תִּמְצָא לֹמֵר שְׁנִיחָם דְּרִין בּוּ בְּשֵׁהוּא מִשְׁתַּמְשׁ**
4 **דְּרִךְ פְּתָחִים מִשְׁתַּמְשׁ או דְּרִךְ גִּנְיָן מִשְׁתַּמְשׁ מִי**
5 **אֲמַר כְּדַמְעֵיקְרָא מַה מַּעֲיָרָא דְּרִךְ גִּנְיָן הִשְׁתָּא נְמוֹ**
6 **דְּרִךְ גִּנְיָן או דְּלָמָא מְצִי אֲמַר לִיה עֲלִייה קַבְּלִי**
7 **עֲלָי עֲלִייה וִירִידה לֹא קַבְּלִי עֲלָי אִם תִּמְצָא**
8 **לֹמֵר מְצִי אֲמַר לִיה עֲלִייה וִירִידה לֹא קַבְּלִי עֲלָי**
9 **שְׁתִּי עֲלִיות זו על גב זו מהו איפחית עליונה נחית**
10 **וְרָד בְּתַחְתּוֹנָה איפחית תחתונה מהו למיסלק לגמרי**
11 **בְּעִלְיוֹנָה מִי אֲמַרִינָן דֵּא"ל שֵׁם עֲלִייה קַבְּלִית עֲלֶךְ**
12 **או דְּלָמָא חֵד עֲלִייה קַבְּלִי עֲלִיה שְׁתִּי עֲלִיות לֹא**
13 **קַבְּלִי עֲלִיה תִּיקוּ: רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר הַתַּחְתּוֹן נוֹתֵן אֶת**
14 **הַתְּקֵרָה בּוֹ: מֵאֵי תְקֵרָה רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינְיָא אֲמַר**
15 **קִנְיִים וְסָנְאִין וְסַמְנִי אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ לְוֹחִים וְלֹא פְּלוּגֵי מַר בִּי אַתְרֵיהּ וְיַמְר**
16 **בִּי אַתְרֵיהּ תְּהוּוּ בִּי תִרִי דְּהוּוּ דִּירִי חֵד עֲלִיָא וְחֵד תַּתְּאִי אִיפְחִית מְעוּבָה בִּי מְשִׁי מֵאִי**
17 **עֲלִיָא אוֹלֵי וְמוֹזְקֵי לְתַתְּאִי (מִי מִתְּקֵן) ר' חִיָא בַר אֲבָא אֲמַר הָעֲלִיוֹן מִתְּקֵן וְר' אֲלַעִי**
18 **מִשׁוּם ר' חִיָא בַר יוֹסִי אֲמַר הַתַּחְתּוֹן מִתְּקֵן וְיוֹסֵף הוֹרֵד מְצַרְיָמָה לִימָא ר' חִיָא בַר**
19 **אֲבָא וְרַבִּי אֲלַעִי בְּפִלּוּגָתָא דְּרַבִּי יוֹסִי וְרַבְּנָן קַמְפְּלַגִי לְמַאן דְּאֲמַר הָעֲלִיוֹן מִתְּקֵן קַסְבַּר עַל**
20 **הַמוֹזֵק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן הַנִּזְק וְיַמָּאן דְּאֲמַר תַּחְתּוֹן מִתְּקֵן קַסְבַּר עַל הַנִּזְק לְהַרְחִיק**
21 **אֶת עַצְמוֹ מִן הַמוֹזֵק וְתִיסְבְּרָא רַבִּי יוֹסִי וְרַבְּנָן לְעִנְיָן נִזְקִין פְּלִיגֵי וְהָא אִיפְכָא שְׁמַעִינָן לְהוֹ**
22 **דְּתַנּוּ מִרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן הַבּוֹר עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁא אַמָּה וּבְחֵרוּב וּבְשִׁקְמָה חֲמִשִּׁים אַמָּה בֵּין**
23 **מְלִמְעֵלָה בֵּין מִן הַצֵּד אִם הַבּוֹר קָדַם קוֹצֵץ וְנֹתֵן דָּמִים אִם הָאֵילָן קָדַם לֹא יְקוּץ סָפֵק**
24 **זֶה קָדַם סָפֵק זֶה קָדַם לֹא יְקוּץ רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר אַעִ"פּ שֶׁהַבּוֹר קוֹדֶמֶת לְאֵילָן לֹא יְקוּץ**
25 **שְׂזָה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׂלוֹ וְזֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׂלוֹ אֲלָמָא ר' יוֹסִי סָבַר עַל הַנִּזְק לְהַרְחִיק אֶת**
26 **עַצְמוֹ וְרַבְּנָן סָבְרֵי עַל הַמוֹזֵק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ אֲלָא אִי אִיפְכָא לְמִימַר פְּלוּגֵי בְּפִלּוּגָתָא**
27 **דְּר' יוֹסִי וְרַבְּנָן דְּהִתָּם קַמְפְּלַגִי וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבְּנָן דְּהִכָּא בְּמֵאִי פְּלוּגֵי בְּחֹזֶק תְּקֵרָה קַמְפְּלַגִי**
28 **רַבְּנָן סָבְרֵי מְעוּבָה אַחוּזִי תְּקֵרָה הוּא וְאַחוּזִי תְּקֵרָה עַל הַתַּחְתּוֹן בְּעִי לְאַחוּזִי וְרַבִּי יוֹסִי**
29 **סָבַר מְעוּבָה אֲשׁוּרֵי גּוּמּוֹת הוּא וְאַשׁוּרֵי גּוּמּוֹת עַל הָעֲלִיוֹן לְאַשׁוּרֵי אֵינִי וְהָאֲמַר רַב אֲשִׁי**
30 **בִּי הוֹיָא בִּי רַב פְּהֵנָא הוּהוּ אֲמַרִינָן מוֹדֵה רַבִּי יוֹסִי בְּגִירֵי דִלִּיה דְּפַסְקֵי מֵאִי וְהָרַד נְפִלִי:**
31 **מִתְּנִי' הַבֵּית וְהָעֲלִייה שֶׁל שְׁנַיִם שֶׁנִּפְלוּ אֲמַר בְּעַל הָעֲלִייה לְבַעַל הַבַּיִת לְבָנוֹת וְהוּא אֵינִי**
32 **וְצִיָה לְבָנוֹת הָרִי בְּעַל הָעֲלִייה בּוֹנֵה אֶת הַבַּיִת וְרָד בְּתוֹכָה עַד שְׂיִתֵּן לוֹ אֶת יְצִיאֹתָיו**
33 **ר' יְהוּדָה אוֹמַר אִף זֶה דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבִירוֹ צָרִיד לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׁכֵר אֲלָא בְּעַל הָעֲלִייה**
34 **בּוֹנֵה אֶת הַבַּיִת וְאֵת הָעֲלִייה מְקַרָּה אֶת הָעֲלִיוֹנָה וְיוֹשֵׁב בְּבֵית עַד שְׂיִתֵּן לוֹ אֶת יְצִיאֹתָיו:**
גמ'

1 לברו הוא דר. ובעל הבית יוצא מביתו בעל פרוה: דרך גנין. לעלות מבחוץ דרך סולם
2 הקבוע לכניסת פתח העלייה ויבנס לעלייה הנפחת ומשם ירד לבית בסולם: עלייה קבילת
3 עיוואי. לעלות דרך סולם וליבנס לפתח ולדור למעלה אבל טורח של עלייה וירידה לא
4 קבילת עלי שתי עליות זו על גב זו מהו. והנמקא מפרש לבגיא ואולי: איפחית עלייה
5 עליונה. והוא שבר העליונה פשוט לי דרך
6 בתחונה רבא דקא עדיפא ליה: אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא אלא
7 תחונה. ודאי שבר את התחונה מזה
8 הדיקהיה משכיר אצל העליונה או נכוח את
9 המשכיר וידור עמו בבית: קדא עלייה. מעלה
10 קנים וסנאים. מעשה תקרה בעין מחצלות
11 שקורין קלידרי: וסנאי אמר ריש לקיש. שם
12 העלייה משכיר של ריש לקיש: לוחין. פלגיש
13 בלעז מנסרים של ארז: איפחית מעויבה.
14 והתקרה קימת אלא שהמים שותתין ויורדין
15 דרך הפתחים הוו ולא שוכר ומשכיר הוו אלא
16 בית של זה והעלייה של זה: ויוסף הורד. תרגומו
17 איתחת רבי חיאי בר יוסי אמר תחתן וכו':
18 בפלוגתא דר' יוסי ורבנן. דמתניתין וסד' דקא
19 דקאמר ר' יוסי העליון נתן את המעויבה כדי
20 שלא יזיקו ממיין את התחנות הוא דקסבר על
21 המזיק להרחיק את עצמו ותחתון נתן תקרה
22 שהרי השכיר לו מקום לגור ות' סבר על הניזק
23 לתרחיק את עצמו הלכך מעויבה נמי.
24 התחנות לעבב המים שלא ירדו עליה: ותיסברא
25 דרבי יוסי ורבנן. דהכא בהיותא דתחתון פליגי
26 ומיזיקו זה לעבב המים ובשכיל נזקי התחנות:
27 איפא שמעין להו. דר' יוסי סבר על הניזק
28 לתרחיק את עצמו: מן הבור. שהשריש
29 מתפשטין ונקבין כבולתי הבור ומחליקין את
30 הקרקע והכתלים נופלים: הריב ושקמה. יש לזוז
31 שרשין ותיירין וארופין משאר אילנות: בין
32 פלפועלי. בין שהאילן נמוך מן הבור שרקעית
33 הבור למעלה משרשי האילן שהאילן נטוע
34 בבקעה והבור בקר והתם מפרש מפני
35 שמחליקין את הקרקע ומעלין עפר ומקלקלין
36 קרקעיתו של בור: מן הצד. ששניהם בקרקע
37 השוק: ונתן דמים. בעל הבור לבעל האילן:
38 אלא אי איפא למיזר דפליגי. אם יש תלכות
39 פלוגתא דהק' אמוראי דלעיל בפלוגתא דתנאי:
40 בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן דהתם הוא דפליגי.
41 מיד על העליון לתתן כרובן ומיד על התחתון
42 כרבי יוסי: כהניין תקרה. וכשאין התחתון צועק
43 שאינו תש למימיו אלא העליון צועק ואומר
44 כשאני דורך על הנסרים הם מנענעים ואני דואג
45 שמא תהפך אחד מהן תחתני או תשטמ מן
46 הקורה ואפלו: חוקי תקרה הוא. מאחר שהוא
47 טח בטיט אין הנסרים נדון ממקומן: אשוון
48 גופות הוא. דחוקי תקרה סגי ליה בתיבות
49 שקורין קבלייש בלעז: איני והאמר רב אשי
50 וכו'. ארביי חיאי בר יוסי פריך דאמר על

1 התחתון לתתן לרוביקמא כרבי יוסי והא מודה רבי יוסי בגירי דיליה אע"ג דאמר על הניזק להרחיק את עצמו היכי דלא אדם עצמו מוזיק בנן אילו ובור שבשעת נטיעתו אינו
2 מוזיק אלא הורשקמא גזילין ומתפשטין ממאלין לאחר זמן אבל הכא דאדם עצמו מוזיק וזרק בו חציו כי הכא ששופך המים על ראשו מודה הוא דלא נקמא דניזוקין הוא דתיסטר
3 אלא מוזיק ממש הוא ואדם מועד לעולם עד יושו שונג ומזיד: דפסקי וקדר נפלי. לא היתה מקום רחיצת ידים של עליון על מקום נזקי תחתון אלא במקום אחר משם הן נמשכין עד
4 שופלים במקום שמזיקן: **מתנני'** של שנים. בית של זה והעלייה של זה שחלקו כך בחלת אביהו: אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות. הומוהו והתקרה התחתונה המושלך עליו
5 לבנות והוא יבנה החומה מן התקרה ולמעלה ותקרה העליונה של גב בונה בית. לברו עד תקרה התחתונה: עד שיתן לו יצאויותיו. ואח"כ יצא ממנו ויבנה עלייתו: אמר ר' יהודה אף
6 זה דר בתוך של חבירו. אם מן הוא אף בעל העלייה זו כשהוא חוזר מעותיו לזה שהוא דר בתוך שלו ואי נמי זה לא חסר דקא בלאו הכי לא הוי בני לה איהו צריך להעלות לו
7 שבר דוח מיקא נבנה שאולוי בית זה אין לו מקום לדור שם וקסבר זה לא חסר חייב וצריך להעלות לו שבר ואי לא מיזיקו כרביית: אלא בונה גומיר את הכל. ומקרה את
8 העלייה למעלה וכל הצריך לה: ויושב בבית. התחתון דהוה ליה זה לא נהנה וזה לא חסר הוא לא נהנה שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה וזה לא חסר דבלאו הכי לא ליה
9 דקא לא הוה בני לה:

גמ'

גמרא

1 הגמרא דנה בטעמו של רבי יהודה: **אמר רבי יוחנן, בשלשה**
 2 **מקומות במשנה שנה לנו** [ללימד אותנו] **רבי יהודה, שאסור לאדם**
 3 **שהיה ממוון חבירו בלא דעתו ורצונו של בעל הממוון. הדין -**
 4 **המקום הראשון, הוא הדין - משנתנינו. כלומר, טעמו של רבי**
 5 **יהודה במשנתנינו הוא, שאסור לאדם ליהנות מממוון חבירו. אך**
 6 **- המקום השני מה הוא, הדין (בי"ק ק), בעל הבית הנותן צמר**
 7 **לצבעו, וביקשו לצבעו שנה אדום, אך הצבע שינה וצבעו שחור,**
 8 **או שביקשו לצבעו שחור, וצבעו אדום, רבי מאיר אומר, הצמר**
 9 **נקנה לצבעו בשינוי זה, ולכן נותן לו הצבע לבעל הבית דמי צמר**
 10 **- כמה שהיה שוה הצמר לפני הצביעה. רבי יהודה אומר, אם**
 11 **ישלם לו הצבע את דמי הצמר, נמצא שנהנה מממוון חבירו,**
 12 **שנהנה מזה שטרך בעל הבית להביא צמר זה מהשוק. אלא הדין**
 13 **הוא, שיחזיר את הצמר הצבוע לבעל הבית, ולגבי התשלום, ידו**
 14 **על הצבע על התחנותה. כלומר, אם השכח שהשיב הצמר**
 15 **בצביעה שוה יותר על ההוצאה - ממה שהוציא הצבע בצביעה**
 16 **[מחיר הסמנים והעצים ושכר הצבע], נותן לו בעל הבית את**
 17 **ההוצאה - הוצאותיו אלו, ואם ההוצאה היא יותר על השבת, נותן**
 18 **לו את השבת.**

19 **ואירך - המקום השלישי מאי היא, הדין (ב"ב קסח), מי שפרע**
 20 **מקצת חובו, ולא החזיר לו המלוה את השטר שכן לא פרע הכל,**
 21 **ולא רצה הלוה להשאיר את השטר ביד המלוה, שמא יתבע ממנו**
 22 **שוב את כל החוב, ולכן המלוה השליש - מסר לאדם שלישי את**
 23 **שטרותיו, ואמר לו הלוה לשליש, אם אין אני נותן לך את שאר החוב**
 24 **מפניך ועד ימן פלוני, תן לו מלוה שטרותי, ויוכל לגבות ממני את כל**
 25 **החוב, ואכן הגיע ימן זה ולא נתן הלוה את שאר החוב, רבי יוסי**
 26 **אומר, יתן השליש מלוה את השטר. רבי יהודה אומר, לא יתן,**
 27 **שאם יתן, יגבה המלוה שנית מה שכבר גבה, ונמצא שנהנה מממוון**
 28 **חבירו שלא כדין.**

29 הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: **אמאי - מדוע מוכח מכאן**
 30 **שסובר רבי יהודה שאסור ליהנות מממוון חבירו, דלמא עד כאן לא**
 31 **קאמר רבי יהודה קא - אולי לא אסר רבי יהודה לבעל העליה**
 32 **לדור בבית, אלא משום דאיבא שטרותיה - במגוריו בבית, קירות**
 33 **הבית מושחרים, ונמצא שנפסד בעל הבית שמשלם לבעל העליה**
 34 **את הוצאותיו [שבנה בית חדש] אך מקבל בית שקירותיו**
 35 **מושחרים, ואם כן זה נהנה וזה חסר, ואין הטעם משום שזה נהנה**
 36 **וזה לא חסר חייבו. אי נמי - וכן באופן שנתן צמר לצבוע לו אדום**
 37 **וצבעו שחור, אולי טעמו של רבי יהודה הוא משום דקא משנה -**
 38 **הצבע שינה ממה שהתנו, שצבע בצבע שונה, והתנו - ושנינו בענין**
 39 **זה (לעיל עו). כל המשנה ידו על התחתונה, ולכן קונסו רבי יהודה,**
 40 **ולא משום שזה נהנה וזה לא חסר חייבו. וכן באופן של מי שפרע**
 41 **מקצת חובו, נמי יש לדחות, אולי טעמו של רבי יהודה הוא משום**
 42 **ששטר זה הוי אסקמכתא - הלוה לא התכוון שיחזיר השטר למלוה,**
 43 **אלא היה בטוח שיפרע את כל הסכום במועד, ואם כן, המתנה**
 44 **שנתן למלוה [שיוכל לגבות שנית את הכל] אינה בלב שלם, ואם**
 45 **היה יודע שלא יפרע בזמן, לא היה מתרצה לזה, ושמעין ליה לרבי**
 46 **יהודה דאמר - ששמיע לנו כאן רבי יהודה, שמתנת אסמכתא**
 47 **[שאינה בלב שלם] לא קני - אינה נקנית למקבל, ולכן אין להחזיר**
 48 **את השטר. ואם כן, אין ראייה שסובר רבי יהודה שזה נהנה וזה לא**
 49 **חסר חייבו, ובאופן כגון שדר בחצר חבירו שאינה עומדת להשכרה,**
 50 **יתכן שאכן אין רבי יהודה מחייבו לשלם.**

51 הגמרא מבררת, האם מותר לבעל הבית או בעל העליה, לבנות
 52 את הבית והעליה באופן שונה ממה שהיו בנויים לפני שנפלו:
 53 **אמר רב אחא בר אבא משימיה דעולא, תחתון - בעל הבית קא**

54 **לשנות - לבנות את הבית באופן שונה ממה שהיה בנוי, אזי אם**
 55 **היה הבית [לפני שנפל] בנוי בכתלי גזית, שרוחבם ה' טפחים,**
 56 **ורוצה בעל הבית לבנותו בכתלי גזיל, שרוחבם ו' טפחים (שם),**
 57 **שומעין לו, שכן כותל גזיל הוא חזק מכותל גזית, אך אם היה**
 58 **בנוי בגזיל, ורוצה לבנותו בגזית, כלומר חלש ממה שהיה, אין**
 59 **שומעין לו, שיכול בעל העליה לטעון שכותל חלש יותר עלול**
 60 **ליפול מהרה. וכן כותל שהיה בנוי בלבנים, ורוחבו ג' טפחים**
 61 **ורוצה בעל הבית לעשותו בכפיסין - כותל בכפיסם, שרוחבו ד'**
 62 **טפחים, שומעין לו, אך אם היה כותל בכפיסם, ורוצה לעשותו**
 63 **בבלבנים, אין שומעין לו. וכן אם היתה התקרה עשויה מקורות**
 64 **שקמים, ורוצה בעל הבית לסבף אותה בארזים, שומעין לו, שכן**
 65 **ארזים הם חזקים משקמים, ויכולים לשאת משא כבד יותר, אך**
 66 **אם היתה תקרת ארזים, ורוצה לסבך בשקמים, אין שומעין לו. וכן**
 67 **אם רצה למעט פתלונות ממה שהיה, שומעין לו, שכן כותל עם**
 68 **פתות חלונות הוא חזק ויציב יותר, אך אם רצה להרבות פתלונות,**
 69 **אין שומעין לו. וכן אם בא להקטין הכתלים ממה שהיו, אין**
 70 **שומעין לו, שיכול בעל העליה לומר שאינו חפץ לעלות יותר**
 71 **ממה שהיה רגיל, וכן כותל נמוך הוא חזק מכותל גבוה, אך אם**
 72 **בא בעל הבית למעט בגובה, שומעין לו.**

73 **וכן בעל העליה אינו יכול לשנות בבנין העליה, אם הדבר מזיק**
 74 **לבעל הבית. עליון - בעל העליה שפא לשנות את כותל העליה,**
 75 **אזי אם היה הכותל בנוי בגזיל, ורוצה לעשותו בגזית, שיהיה פחות**
 76 **עבה ופחות מכביד על כותלי הבית, שומעין לו, אך אם היה בגזית**
 77 **ורוצה לעשותו בגזיל, אין שומעין לו. אם היה כותל לבנים ובא**
 78 **לעשותו בכפיסין, שהוא עבה יותר, אין שומעין לו, אך אם היה**
 79 **בכפיסם ורוצה לעשותו בבלבנים, שומעין לו. אם היה חג מסוכך**
 80 **בשקמים, ורוצה לעשותו בארזים, שכבדים יותר, אין שומעין לו,**
 81 **אך אם היה ארזים ורוצה לסבך בשקמים, שומעין לו. אם רוצה**
 82 **לרבות פתלונות יותר ממה שהיו, שומעין לו, שכן כותל עם חלונות**
 83 **מכביד פחות על הכותל שתחתיו, אך אם רצה למעט פתלונות, אין**
 84 **שומעין לו. אם רצה להקטין את העליה ממה שהיתה, אין שומעין**
 85 **לו, כי כותל גבוה מכביד יותר על כותל הבית, אך אם רצה למעט**
 86 **בגובה, שומעין לו.**

87 הגמרא מבררת למי שייכת הקרקע שעליה היה הבית, באופן שאין
 88 בנוים אותו מחדש: באופן שאין לו לזה ולא לזה - אין לבעל הבית
 89 כסף לבנות מחדש את ביתו, וכן אין לבעל העליה כסף לבנות את
 90 הבית, ורוצה בעל הבית למכור את הקרקע, מאי הדין, האם יש
 91 לבעל העליה חלק בקרקע או לא. משיבה הגמרא: **תניא אין לו**
 92 **לא לזה ולא לזה, אין לו לבעל עליה בקרקע (ליום) תניא, רבי נתן**
 93 **אומר, תחתון - בעל הבית נוטל שני חלקים - שני שלישים משווי**
 94 **הקרקע, והעליון - בעל העליה נוטל שלישי. ואחרים (רבי מאיר)**
 95 **אומרים, תחתון נוטל שלשה חלקים - שלשה רבעים, והעליון נוטל**
 96 **רביעי. פוסקת הגמרא: אמר רבה, נקוט את שיטתו דרבי נתן בידך**
 97 **להלכה, משום דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא - רבי נתן הוא**
 98 **דיין, ויורד לעומק הדין, ולכן הלכה כמותו. ובעומק סברתו קא**
 99 **קבר שבפמה מפסיד עליה נפית, תילתא - הבית ממחר ליפול**
 100 **מחמת העליה ומפסיד שלישי מימי קיומו, ולכן שווי רק שני שלישי**
 101 **משווי בית שאין עליו עליה, והשליש הנותר הוא של בעל העליה,**
 102 **הלךך אית ליה לבעל העליה תילתא - שלישי בקרקע:**

משנה

103 המשנה ממשיכה בדיני בנין השותפים שנפל, וכן מבארת דיני
 104 דברים שנפלו לרשות אחרת, והם מזיקים שם, ואגב זה מלמדת

53 שאינו קונה בעל כרחו משום דלית ליה אגרא גביה - אין בעל
 54 הכותל חייב לו ממון, אבל הקא - בשוכר פועל, דאית ליה אגרא
 55 גביה - שחייב לפועל שכר, אימא ששומעין לו ורשאי לפרוע תבן,
 56 דאמרי אינשי - רגילים אנשים לומר, ממרי רשותיך, פארי אפיע'
 57 - מבעל חובך שאין לו כסף, הפרע אף סובין, כלומר שהחייב ממון
 58 לחבירו, יכול לפרועו בכל אופן שירצה. לכן אמרה המשנה,
 59 שלפועל חייב לפרוע דווקא כסף. ואי אשמועין עילו הפועל, בפועל
 60 היה משמע שרק הקא הדין הוא שמשקבל עילו הפועל, אין שומעין
 61 לו לשוכר אם חוזר בו, משום דאית ליה אגרא גביה, ולכן כשהתרצה
 62 לפרוע תבן, קנאו הפועל בשכרו, אבל הקא בבעל גינה, דלית ליה
 63 אגרא גביה, אימא ששומעין לו, ובעל הכותל יכול לחזור בו. לכן
 64 צריקא המשנה לומר שכשפינה אותן בעל הגינה, זכה בתן.
 65 שנינו במשנה: השוכר את הפועל וכו' ואמר טול מה שעשית
 66 בשכרך, אין שומעין לו: מקשה הגמרא: והתניא בברייתא, שומעין
 67 לו לשוכר. ומתרת: אמר רב נחמן, לא קשיא, כןא - במשנה,
 68 מדובר בשוכר פועל לעשות בשלו - בתבן של השוכר, ואילו כןא
 69 - בברייתא, מדובר בשכרו לעשות בתבן של חבירו, ולכן השוכר
 70 אינו חייב בשכרו, אלא חבירו.
 71 מקשה הגמרא: אמר ליה רבה לרב נחמן, כששכרו לעשות בשלו,
 72 מאי מעמא חייב לפרוע דווקא כסף, זהו משום דאמר ליה הפועל,
 73 אגרא עקב - שכר יש לי עליך, וחייב הנך לפרוע כסף כמו
 74 שנתחייבת. ואם כן, כששכרו לעשות בשל חבירו, נמי שכרו עילו
 75 - על השוכר, דתניא, השוכר את הפועל לעשות בשלו, שאמר אתן
 76 לך מלאכה משלי, והרהרו בשדה של חבירו ואמר לו לעבוד בה,
 77 נותן לו השוכר שכר משלם - שכר מלא. והוה השוכר נזמל מפעל
 78 הפית ובעל השדה מה שהנהג אותו - מה שהרוויח בעל הבית
 79 מהעבודה. ואם כן, השוכר חייב בשכרו, וחייב לפרוע דווקא כסף.
 80 מתרת הגמרא: אלא אמר רב נחמן, לא קשיא, כןא - במשנה
 81 שכרו לעשות בשלו - בשל השוכר, וכןא - בברייתא שכרו לעשות
 82 בשל הפקר - ללקט תבן מההפקר, ולכן אין השוכר זוכה בתבן,
 83 ואינו מחויב בשכר הפועל.
 84 איתביה רבא לרב נחמן, הרי השוכר זוכה במציאות שמלקט
 85 הפועל, שכן שנינו בברייתא, מציאת פועל לעצמו, ומבאר
 86 הברייתא, איתת, בזמן שאמר לו בעל הבית 'נבש עמי היום' או
 87 'עדור עמי היום', ולכן כל מלאכה אחרת שעושה הפועל, כגון
 88 הגבתה מציאה, היא לעצמו. אבל אם אמר לו בסתם 'עשה עמי
 89 מלאכה היום', כל מלאכתו לבעל הבית, ולכן מציאתו לבעל הבית,
 90 שכן גם זו מלאכה, וכל שכן שהשוכר זוכה במציאתו כששכרו
 91 ללקט מציאות מההפקר, ולכן התחייב בשכרו בחיוב לפרוע כסף.
 92 מתרת הגמרא: אלא אמר רב נחמן, מדובר בשל הפקר, ולא
 93 קשיא, כןא - במשנה שכרו לעשות בתבן הפקר ההפקה,
 94 וכשהגביה הפועל, זכה בו השוכר, והתחייב בשכרו, ולכן חייב
 95 לפרוע כסף, וכןא - בברייתא שכרו לעשות בהפקה - בלא הגבחה,
 96 כגון לשמור עליו, ולכן לא זכה בו השוכר, שכן הבטה אינה קונה
 97 בהפקר, ולא התחייב בשכרו, ויכול לומר 'טול'.
 98 הגמרא מבררת האם דין 'הבטה אינה קונה בהפקר' הוא מוסכם:
 99 אמר רבה, הפסח בהפקר האם קונה, תנאי - מחלוקת תנאים היא,
 100 דתנן (שקלים פ"ד מ"א) שומרי - אנשים הממונים על ידי בית דין
 101 לשמור על פסחיה שביעית - חייטים או שעורים שגדלו בשמיטה
 102 בלא שנורעו, ושומרים עליהם לצורך המנחות, נזמלין - מקבלים
 103 שכרן מתרומת הלשכה, ואין רשאים לעבוד בחינם, כפי שיבואר.
 104 רבי יוסי אומר, הריצה מתנדב הוא - רשאי לעבוד בחינם, ושומר
 105 הנפס הוא. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, אם אתה אומר כן, אזי אין
 106 כןא המנחות משל צבור, כפי שיבואר. מבאר רבה: מאי לאו בהא
 107 - האם לא בזה קמיפלגי, דתנא קמא סבר, הפסח בהפקר קני -

1 הגיעוד - איני חפץ לפנותו, והרי הן לך במתנה, ופנה אותן אם
 2 תרצה. אם אין חבירו חפץ, אין שומעין לו לבעל הכותל, וחייב
 3 לפנותו. אך אם משקבל עילו חבירו, והתחיל לפנותו לעצמו, נמלך
 4 בעל הכותל ואמר לו לחבירו, הילך את יציאותיך - אשלם לך מה
 5 שהוצאת לפנותו, ואני אפול את האבנים שהיו שלי, אין שומעין לו,
 6 והן שייכות לחבירו.
 7 השוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה, ללקט בתבן ובקש,
 8 וכשטיים, אמר לו הפועל תן לי שכר, ואמר לו השוכר טול מה
 9 שעשית - התבן והקש שליקטת בשכרך - במקום שכר, אין שומעין
 10 לו, וחייב לשלם לו כסף. אך אם משקבל עילו הפועל, ולקח את
 11 התבן, נמלך השוכר ואמר לו הפועל, הילך כסף שכרך, ואני אפול
 12 את התבן שהיה שלי, אין שומעין לו.

גמרא

13 נחלקו אמוראים בדין המשנה: שנינו שגינה שנתקתה יכול בעליה
 14 לזרוע למטה, רב אמר, זהו דווקא כשנפתחה פרוקה. ושמואל אמר,
 15 אף בארבע טפחים. מבאר הגמרא: רב אמר, דווקא פרוקה, אבל
 16 כשנפתחה רק בארבע, רשאי לזרוע למטה רק ד' טפחים, שכן אדם
 17 זורע גם כשהציו למטה וחציו למעלה - מקצת גינתו למטה
 18 ומקצתה למעלה, ואם כן הגינה ראויה לזריעה. ושמואל אמר, אף
 19 כשנפתחה בארבע, יכול לזרוע הכל למטה, שכן אין דרך אדם
 20 להיות זורע חציו למטה וחציו למעלה.
 21 לעיל (קטז): אמר שמואל, שעליה שנפתחה בארבעה טפחים, יכול
 22 בעליה לרדת לדור למטה, ולדעת רב, רק כשנפתחה ברובה:
 23 מבאר הגמרא: וצריקא לבאר את מחלוקתם בשני האופנים, דאי
 24 אשמועין - אם היו משמיעים דעתם רק לגבי הירה, היה משמע
 25 שרק כהא - בדירה קאמר שמואל שכשנפתחה בארבעה יכול
 26 לרדת, משום דלא עבידי אינשי דוורי פורתא הקא ופורתא הקא -
 27 אין דרך אנשים לדור כשנפתח חציהם כאן ומקצתם שם, אלא
 28 לענין זריעה, עבידי אינשי דזרעי הקא פורתא והקא פורתא - אנשים
 29 עשויים לזרוע כך, והגינה ראויה לזריעה, ואימא - היינו טועים
 30 שמודה ליה שמואל לרב בזה. ואי איתמר מחלוקתם רק בהא -
 31 בגינה, היה משמע שרק בהא קאמר רב שאינו רשאי לזרוע הכל
 32 למטה, שכן היא ראויה לזריעה עד שיפחת רובה, אבל בהא -
 33 בדירה, אימא מודה ליה רב לשמואל שאם נפתחה בארבעה אינה
 34 ראויה לדירה. לכן צריקא שני האופנים:
 35 שנינו במשנה: נתנו לו בית דין זמן לקיץ וכו': מבררת הגמרא: וקמה
 36 הוא הזמן שבית דין נתנים באופנים כאלו. ומבאר: אמר רבי
 37 יוחנן, שלשים יום:
 38 שנינו במשנה: מי שהיה בותלו בו, אמר לו הילך יציאותיך וכו' אין
 39 שומעין לו: מדייקת הגמרא: הא מדקתני בספרא 'הילך יציאותיך',
 40 מפלל דבפניניהו עסקינן - משמע שמדובר שפינה בעל הגינה את
 41 האבנים, שאם לא כן אין לו הוצאות. ואם כן, מעמא שזכה בהן
 42 הוא משום דפניניהו וזה מעשה קנין, ומשמע שהאם לא פניניהו,
 43 לא קנה. שואלת הגמרא: אפאי לא קנה, ותקנה ליה שדהו כקנין
 44 חצר, דאמר רבי יוסי פריגי חנינא, חצירו של אדם קונה לו אף שלא
 45 מיעתו - כשאינו יודע שהחפץ בחצר. ומשיבה: הני מילי שחצר
 46 קונה, זהו הילך דקא מיבזין לאקניוניה ליה - כשמתכוון המקנה
 47 להקנות, אבל הקא, אישתמושי הוא דקא משתמיש ליה - רק רצה
 48 להשתמש מחבירו שביקשו לפנותו, ואין כוונתו להקנות:
 49 שנינו במשנה: השוכר לעשות עמו בתבן בו' אין שומעין לו: מבאר
 50 הגמרא: וצריקא המשנה לבאר דין זה גם בכותל וגם בפועל, משום
 51 דאי אשמועין רק למד קמריא - את הדין הראשון, שהוא דבי
 52 קאמר ליה בעל הכותל לחבירו 'הגיעוד' אין שומעין לו, היה משמע

1 הגיעו. הם שלף ופנה אותו לעצמך: אין שומעין לו. אם אין זה רוצה אין קונה לו דבר
2 הפקר או מתנה: בתבן ובקש. ללקט לו משלו או מן התפקד: בול פה שעשית. בול מה
3 שלקטת: דא שלף אין שומעין לו. אע"ג דבבל דוכתי אית ליה שוה פסח בכסף הקא גבי
4 פועל בל תלון שכרו כתב (תירא ט) מאי דאתני בהדיה משמע: גמ' דלית ליה אגרא
5 גביה. וזה אינו הפך במתנתו והוא מוזיק משמעו
6 מוזיעתא אבל סיפא דאית ליה אגרא גביה. וזה
7 בא לכופו על שכרו והוא אומר לו טול זה
8 בפרעון אימא כו: ספר' דשוותיה. מבעל חובה
9 פארי אפרע. אפי' נתון לך פסחין קבלת: משום
10 דאית ליה אגרא גביה. משקיבל עליה קניה
11 באגריה: צריכא. דאין שומעין לו דקניה ליה
12 חבירו: ותניא שומעין לו. לאומר לפועל טול מה
13 שעשית בשכרך: בשל חבירו. שהיתה מלאכה
14 חבירו שומעין לו: בשל הפקר. שומעין לו דא"ל
15 קני ביה את דתלדיה לא קני ליה ר"נ לטעמיה
16 דאמר לעיל (נה י) ההגביה מציאה לחבירו לא
17 קנה חבירו נמצא שאין פעולתו עליו ואין כאן
18 בל תלון ולא דמי לשל חבירו דהתם ליקא
19 למימר זכי ביה את וכי א"ל שרך על בעל
20 הבית על כרדו שכרו עליו אבל הקא לא.
21 איתביה רבא לזבי נחמן: למימר דפועל לאו
22 בכלל ההגביה מציאה לחבירו הוא אלא כפי
23 בעה"ב התנן ואי מקניה בעה"ב בהגבהה דפועל
24 אפילו אמר לו עשה עמי מלאכה תסם וכל שכן
25 הקא דשכרו ללקט מציאות ממש: פאן בהגבהה
26 פאן בהגבהה. ואידי ואידי בשל הפקר מתני'
27 כששכרו ללקט תבן וקש בהגבהה דפועל וע"כ
28 שכרו עליו וברייתא כששכרו למלאכה הבטה
29 גזון לשמור או להשליך מעליה לארץ דליכא
30 בהגבהה דא"ל אפתי לא זכאי ביה אגרא זיל את
31 זכי בה: תנאי היא. אי קניא אי לא: שומרי
32 ספיחים. של שערין לצורך מנת העומר או של
33 חטין לצורך שתי הלחם: אתה אומר אינן פאין
34 משל צבור. אם נשמע לך לא זכיא עומר ושתי
35 הלחם משל צבור אלא משל חזיר זה שקנה מן
36 ההפקר בשמירתו דסבירא להו הבטה קניא
37 בהפקר הואיל דבר טורח הוא ודעתו לברך על
38 ידו נשמר: וזה אתה אומר אין פאין וכו'. הא
39 איהו סבר דלא קניא: סדריה. שאתה אומר
40 לשמרו בחכם: לדברינן. שאנו אומרין הבטה
41 בהפקר קני אין וכו': אמר רבא גריסין קניא
42 ולעיל אמר רבה ד"ע תפסה בהפקר קני.
43 וטעמא דר' יוסי דקסבר מסרה זה לצבור ונמצאו
44 באין משל צבור: ודבין. חיישי שמא לא דא
45 בלבו למסור: יפה ופה בלב שלם נדחו לו שרברו
46 משלו: מדבריך. שאתה אומר ישמרת חכם:
47 לדברינן. שאנו חוששין שמא לא ימסרם ופה
48 יפה אין עומר ושתי הלחם וכו': בחי'שין לבעלי
49 ורעות. שאם לא נוציא עליהן קול שנתן של
50 הקדש יש בעלי ורעות שלוקחין אותם בחוקה
51 ולעצמן ומה

1 זמן ביד ל' יום. ומפאן אגו למדים ומן ב"ד לפרוע חובו ולקבא דברים דהוי לו יום ורשב"ג
2 נמי אמר לעיל (נה קיג) אף לעצמו אין מחזיר אלא שלשים יום ומיהו לכל נזקין לא
3 אמר שיהא ומן ב"ד ל' יום כמו הקא דהא לעיל (נה פב) גבי נשכרו ברו ולא סילקו נפלה
4 גמלו ולא העמידה ר"מ מתיבב בתיוקן אין זמן ב"ד שלשים יום שם כדמשמע בהגמיה את
5 הכד (ביק דף כט) והיינו טעמא שבשעה קלה
6 יכול להסירם משם.
7 אמר ליה הגיעוך אין שומעין לו. אע"ג דמפקד
8 נזקיו לאחר נפילת אוגס אמרי' בפרק
9 הגמיה (שם דף כט) דפטור הקא דאישתמוטי קא
10 מישתמיט ואינו מפקדו כדאמר בגמרא: ליקני'
11 ליה חצרו כו'. אבל לא אור' דר' רבי תניא אתי
12 שפיר דאין קונה לא אלא היכא דעומד בצד שודו
13 לכך כי לא פנינאו לא דכשאמר ליה הגיעוך לא
14 היה אבתי עומד שם: פאן בשל חבירו. תימה
15 למאי דר' יוסי דהשתא אמאי צריך לומר לו טול מה
16 שעשית בשכרך יאמר לא אתן לך כלום שלא
17 עשה לי כלום:
18 לעשות בשלו ותרואו בשל חבירו. משמע
19 דרוקא לעשות בשלו או נתון לו שכרו
20 משלם אבל סתמא לא ותימה אי"כ אמאי איצטרך
21 לשנוי' באן בשלו באן בשל הפקר לישני באן
22 ששכרו לעשות שלו באן ששכרו סתמא בשל
23 חבירו ואור' דמשום הכי לא משני הכי דהא
24 פשיטא דאם שכרו לעשות בשל חבירו דשומעים
25 לו אבל הא דמשני לעיל הא בשל חבירו חידוש
26 הוא דשומעין לו דהא לא קניי הכי וכן פאן בשל
27 הפקר חידוש הוא וכן מה שמתרץ לטוף דבהבטה
28 שומעין לו חידוש הוא דקא משמע לן דבהבטה
29 בהפקר לא קניי: שומרי ספיחים. פירשתי בסוף
30 פ' הדין (לעיל דף נח.) מחזורתא

1 הגיעוך אין שומעין לו משקיבל עליו אמר לו היקך
2 את יציאותיך ואני אפול את שלי אין שומעין לו
3 השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ואמר
4 לו תן לי שכרי ואמר לו מול מה שעשית בשכרך
5 אין שומעין לו משקיבל עליו ואמר לו היקך שכרך
6 ואני אפול את שלי אין שומעין לו: גמ' נפחתה רב
7 אמר ברובה ושמואל אמר בארבע רב אמר ברובה
8 אבל בארבע אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה
9 ושמואל אמר בארבע אין אדם זורע חציו למטה
10 וחציו למעלה וצריכא דאי אשמועינן דירה בהא
11 קאמר שמואל משום דלא עבדי אינשי דדיורי
12 פורתא הקא ופורתא הקא אבל לענין זריעה עבדי
13 אינשי דורעי הקא פורתא והקא פורתא אימא מודה
14 ליה לרב ואי איתמר בתוך בתוך קאמר רב אבל בהא
15 אימא מודה ליה לשמואל צריכא: נתנו לו זמן: וכמה
16 זמן ב"ד א"ר יוחנן שלשים יום: מי שהיה פותלו בו:
17 הא מדקתני סיפא היקך יציאותיך מקבל דפנינאו
18 עסקינן מעמא דפנינאו הא לא פנינאו לא אמאי
19 ותקנה ליה שדהו דאמר ר' יוסי בר' תניא חצירו
20 של אדם קונה לו שלא מדעתו ה"מ היכא דקא
21 מביין לאקנויי ליה אבל הקא אישתמוטי הוא דקא
22 מישתמיט ליה: השוכר לעשות עמו בתבן בו:
23 וצריכא דאי אשמועינן לתד קפוייתא דכי קאמר ליה הגיעוך אין שומעין לו משום דלית
24 ליה אגרא גביה אבל הקא דאית ליה אגרא גביה אימא שומעין לו דאמרי אינשי אמרי
25 רשותיך פארי אפרע ואי אשמועינן הקא הקא שמשקיבל עליו אין שומעין לו משום דאית
26 ליה אגרא גביה אבל הקא דלית ליה אגרא גביה אימא שומעין לו צריכא: אין שומעין לו:
27 והתניא שומעין לו אמר רב נחמן לא קשיא פאן בשלו פאן בשל חבירו א"ל רבה לרב
28 נחמן בשלו מ"ט דא"ל אגרא עלך בשל חבירו נמי שכרו עליו דתניא השוכר את הפועל
29 לעשות בשלו ותרואו בשל חבירו נתון לו שכרו משלם וחוור וגוטל מבעל הבית מה
30 שהנהגה אותו אלא אמר רב נחמן לא קשיא פאן בשלו פאן בשל הפקר איתביה רבא לרב
31 נחמן מציאת פועל לעצמו אימתי בזמן שאמר לו בעל הבית נפש עמי היום או עדור עמי
32 היום אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעל הבית אלא אמר רב נחמן
33 לא קשיא פאן בהגבהה פאן בהבטה אמר רבה הבטה בהפקר תנאי היא דתנן שומרי ספיחי
34 שביעות נזמלין שכרן מתרומת הלשכה ר' יוסי אומר הרוצה מתנדב הוא ושומר חנם אמרו
35 לו אתה אומר פן אין פאין משל צבור מאי לאו בהא קמפילגי דת"ק סבר הבטה בהפקר
36 קני ואי יחיבי ליה אגרא אין ואי לא לא ורבי יוסי סבר הבטה בהפקר לא קני וכי אולי
37 צבור ומייתי השתא הוא דקא זכי ביה ומה אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך לדברינן
38 אין עומר ושתי לחם פאין משל צבור אמר רבא לא דכ"ע תפסה בהפקר קני והקא חיישינן
39 שמא לא ימסרם יפה ופה קמפילגי דרבנן סברי יחיבין ליה אגרא ואי לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה ופה לא
40 חיישינן שמא לא ימסרם יפה ופה ומה אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך לדברינן דחיישינן שמא לא ימסרם יפה ופה אין
41 עומר ושתי לחם פאין משל צבור איפא דאמרי רבא אמר דכ"ע תפסה בהפקר לא קני והקא בחיישינן לבעלי ורעות קמפילגי
42 דת"ק סבר דתקינן רבנן למיתב ליה ארבע וזוי פי חיכי דלישמעי בעלי ורעות וליפרשו מנייהו ור' יוסי סבר לא תקינו
מה

50 להוציא זבל לרשות הרבים, אך אם היק בזה תיב לשלם, ומה
 51 שהמשנה אמרה שאין להשהות שם זבל, אינו מעיקר הדין אלא
 52 רק עצה טובה, שלא ישהה שם אדם את זבלו, כדי שלא יתחייב
 53 בזקוק.
 54 מקשה הגמרא: והתנן - והרי שנינו (ב"ק סב:) לענין אדם שהניח נר
 55 ברשות הרבים ועבר שם גמל טעון פשתן ונדלק הפשתן מן הנר,
 56 שחייב בעל הנר, ושנינו שמוזה רבי יהודה, בגין הנפקה שהוא פטור
 57 - שאם נר זה היה נר חנוכה, בעל הנר פטור מפני שהוא עושה
 58 בְּרִשׁוּתוֹ, ומבררת הגמרא: מאי לאו - האם אין כוונת רבי יהודה,
 59 שבנר חנוכה פטור משום שעשה בְּרִשׁוּת דְּבִית דִּין, ואם כן, אף מי
 60 שמוציא זבל לרשות הרבים, הרי הוא עושה ברשות בית דין,
 61 וצריך הוא להיות פטור.
 62 מתרצת הגמרא: לא, אין רבי יהודה פטור משום שעשה ברשות
 63 בית דין, אלא משום שהוא עושה בְּרִשׁוּת דְּמַצְוֵהוּ, אך אם הוא
 64 עושה רק ברשות בית דין בלא שיש בזה מצוה, חייב. ואם כן, יתכן
 65 שסובר רבי יהודה שהמוציא זבל לרשות הרבים חייב בזקוק אף
 66 שיש לו רשות להוציא, ויתכן שמשנתנו היא כדעת רבי יהודה.
 67 מקשה הגמרא: והתנא, פל אלו שאמרו חכמים שמוותרין לו לקלקל
 68 בְּרִשׁוּת הַרְבִּים, הדין הוא שאם היק, תיב לשלם, ורבי יהודה פוטר.
 69 ואם כן, המשנה שאסרה להשהות זבל ברשות הרבים, ודאי אינה
 70 כדעת רבי יהודה, שכן אין לומר שזו עצה טובה, שלא ישהה אדם
 71 זבלו ברשות הרבים כדי שלא יתחייב בזקוק, שהרי לדעת רבי
 72 יהודה, אף אם נגרם חזק מחמת הזבל, הבעלים שטורים, שהרי
 73 לדעתו חכמים התירו להוציא זבל לרשות הרבים.
 74 מעלה הגמרא למסקנא, אלא אכן מתוורתא - ודאי שמתניתין היא
 75 דלא גרעת רבי יהודה.
 76 הגמרא מבארת, שיש עוד תנאים הסוברים, שמי שעושה פעולה
 77 שהתירו לו חכמים לעשותה, פטור מלשלם על נזק שנגרם על ידי
 78 פעולה זו: אמר אביי, רבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל ורבי שמעון,
 79 בולחו כבידא להו - שלושתם סוברים, שכל מקום שנתנו לו חכמים
 80 לאדם רשות לעשות פעולה מסוימת, והיק על ידה, פטור מלשלם.
 81 ומבארת הגמרא היכן למדנו שתנאים אלו סוברים כך. רבי יהודה,
 82 הא דאמרו בברייתא לעיל, שכל אלו שאמרו שמוותרים לקלקל
 83 ברשות הרבים, רבי יהודה פטור אם הזיק.
 84 רבן שמעון בן גמליאל, דתנן במשנתנו, רבן שמעון בן גמליאל אומר,
 85 אף מתקן הוא הבנאי את מלאכתו לפני שלשים יום - שרשאי
 86 להביא לבנים לרשות הרבים לו יום לפני שרוצה להתחיל לבנות,
 87 ולהשהותן שם, ואם הזיקו, פטור מלשלם.
 88 רבי שמעון, דתנן (ב"ב כו:) הנה מצמידו לתנור בעלייה שמעל הבית,
 89 צריך שיחא תחתיו - תחת התנור מצויכה בעובי שלשה ספחים
 90 לפחות, כדי שלא ידליק התנור את קורות הגג. ובגירסה - אם היה
 91 מעמיד כירה בעליה, די במעויבה בעובי טפח, שכן חוס הכירה
 92 קטן מחוס התנור. ואם היק, שנשרף הבית ומה שסביבו, משלם מה
 93 שהיק אף שהרחיק כך. רבי שמעון אומר, לא אמרו חכמים את כל
 94 השיעורים הללו, אלא כדי לומר שאם הרחיק כך, ובכל זאת היק,
 95 פטור מלשלם, שהרי עשה כמו שאמרו חכמים.
 96 אגב שנזכרו דיני הזיק שעל ידי בניה, מבררת הגמרא מי משלם
 97 הזיק זה: תנו רבנן, התצב - חוצב האבנים מן ההר, שפסר אבן
 98 חצובה לפתת, שמתחת אותה שתזיה מרובעת וחלקה, ונפלה מיד
 99 הסתת והזיקה, הפתת תיב לשלם על נזק זה, שהרי מוטל היה עליו
 100 לשומרה. הפתת שפסר את האבן המסותתת לחפר המוביל אותה
 101 למקום הבניה, ונפלה מיד החומר והזיקה, החפר תיב. החפר שפסר
 102 לפתת המושיט אותה לבנאי העומד על מעמד החומה, ונפלה מיד
 103 הכתף והזיקה, הכתף תיב. הכתף שפסר לבנאי שמניח אותה
 104 במקומה לחברה בסיד, ונפלה מידו והזיקה, הבנאי תיב. הבנאי

1 ומה שאמרו חכמים לרבי יוסי זמה אמה אומר, אין כוונתם
 2 שהספחים נקנים לשומרים, שהרי הבטה אינה קונה בהפקר, אלא
 3 הכי קאמרי ליה, מדבריה, שישמרו בחינם, לדברינו - לסברתנו,
 4 שאנו סוברים שחכמים תיקנו שיקבלו השומרים שכר מתרומת
 5 הלשכה, אם כן השומר ששמר בחינם, הרי אינו מקבל כסף זה
 6 שהקנו לו חכמים, ונמצא שבכסף שבלשכה יש כסף של יחיד, והרי
 7 מכסף זה קונים קרבנות ציבור, ונמצא שקרבנות אלו נקנו מכסף
 8 של יחיד, ואין הם קאין משל צבור. ולכן סוברים חכמים שאין
 9 השומר יכול לשמור בחינם.
 10 הגמרא מבארת שעוד אמוראים סוברים כמו הלשנה האחרונה,
 11 שהבטה בהפקר אינה קונה, ונחלקו חכמים ורבי יוסי בסברת
 12 'חוששין לבעלי זרועות': וכן פי אמתא - וכאשר באו רבין מארץ
 13 ישראל לבבל, הוא אמר שאמר רבי יוחנן, חוששין לפעלי זרועות
 14 איפא ביניהו - שבוזה נחלקו בברייתא:

משנה

15 המשנה מבארת באיזה אופן מותר לאדם להשתמש ברשות
 16 הרבים, באופן שיתכן שייגרם נזק לרשות הרבים: המוציא
 17 גבל לרשות הרבים - הרוצה להוציא זבל מהרפת שלו לרשות
 18 הרבים כדי לקחתו לזבל שדהו, אינו רשאי להשהותו שם עד
 19 שיקוהו משם, שהרי הזבל יכול להזיק לבני רשות הרבים, אלא
 20 המוציא את הזבל, מוציא אותו, והמזבל ממתין ברשות הרבים,
 21 ולוקח אותו מיד ומזבל את השדה או הגינה.
 22 אין שורין מיט בְּרִשׁוּת הַרְבִּים, במקומות שנוהגים לשרות טיט במים
 23 ימים רבים במקום אחד, וכן אין לובנים לבנים ברשות הרבים,
 24 שדברים אלו מפיעים לבני רשות הרבים, אבל גובלין מיט בְּרִשׁוּת
 25 הרבים על מנת לתתו מיד בבנין, שכן תשמיש זה אינו מפריע לבני
 26 רשות הרבים, אבל לא גובלים שם לבנים, שכן שימוש זה מפריע
 27 להם.
 28 הבונה - הרוצה לבנות בְּרִשׁוּת הַרְבִּים, אינו רשאי להביא לשם
 29 אבנים ולהשהותן שם, אלא המביא אבנים, מביא אותן, והבונה
 30 מקבל אותן מידי הבונה. ואם היק - ואף באופן שעשה כך,
 31 שהוציא את הזבל לרשות הרבים ומיד לקחו לגינה, או שגבל טיט
 32 ברשות הרבים, או שהביא אבנים לרשות הרבים ומיד לקחם
 33 הבונה, אף על פי כן, אם הזיק בזמן שהיו ברשות הרבים, משלם מה
 34 שהזיק, אף שמוותר לעשות כך. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא
 35 רק שאינו חייב לשלם על נזקו, שכן עשה ברשות, אלא אף מתקן
 36 הוא את מלאכתו לפני שלשים יום - הרוצה לבנות, יכול להביא
 37 אבנים שהיה מוכנת לבנין, שלשים יום לפני שמתחיל לבנות, ואם
 38 זיק אדם על ידי אבנים אלו, פטור מלשלם:

גמרא

39 הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את המשנה: לימא - סוברת
 40 הגמרא לומר, שמתניתין דלא - אינה סוברת רבי יהודה, דתנא,
 41 רבי יהודה אומר, בשעת הוצאת גבליים, אדם מוציא - רשאי להוציא
 42 את גבלי לרשות הרבים, וצבורו - ורשאי לצבורו שם כל שלשים
 43 יום, כדי שיחא נישוף בגבלי אדם וברגלי בהמה, שדריסתם מועילה
 44 לזבל, ומותר לעשות כן משום שעל מנת בן הנחיל יהושע לישראל
 45 את הארץ, שהתנה עימם שיהיה אדם רשאי להוציא את זבלו
 46 באופן זה. ונמצא, שמשנתנו שאסרה להשהות זבל ברשות
 47 הרבים, אינה שנויה כדעתו של רבי יהודה.
 48 מתרצת הגמרא: אפילו תימא - תאמר שמשנתנו סוברת כרבי
 49 יהודה, לא קשה, שכן אפשר לומר שמוזה רבי יהודה, שאף שמוותר

21 בשני הנושאים:
 22 שנינו במשנה: [אמר] רבי שמעון (אומר), כל שהעליון יכול לפשוט
 23 [וכו'] את ידו וליטול, הרי הוא שלו: מבארת הגמרא: אמרי רבי
 24 ינאי, ובלבד שלא יאנם - דברי רבי שמעון אמורים באופן שהעליון
 25 יכול להתכופף וליטול את הירק בלא שישכן את עצמו בנפילה.
 26 שואלת הגמרא: פני - שאל רב עקיב, ואיתמא - ויש אומרים
 27 ששאל זאת רבי ירמיה, ירק שבעל הגינה העליונה מניע לנפו
 28 משום שנופו עולה כלפי מעלה, ואין מניע לעיקרו, או באופן שמניע
 29 לעיקרו ואין מניע לנפו, משום שנופו יורד כלפי מטה, מאי - מהו
 30 הדין. מעלה הגמרא למסקנא: תיקו:
 31 הגמרא מבררת, דיאך נפסקה ההלכה במחלוקת שבמשנתנו: אמר
 32 אפרים ספרא [הסופר], תלמידו של ריש לקיש, משום [משמו של]
 33 ריש לקיש, הלכה כרבי שמעון. אמרוה - אמרו את שיטתו זו של
 34 רבי שמעון קמיה דשבזר מלכא - לפני שבזר מלך פרס, שהיה בקי
 35 בדיני ישראל, ושיבח המלך את שיטתו, ואמר להו המלך, אפריון
 36 נמנייה לרבי שמעון - רבי שמעון יקבל מאיתנו חן על שסובר כך:

1 ותנן בברייתא נמי לגבי ערלה פי האי גוונא - שנחלקו התנאים גם
 2 באופן זה, ששנינו, אילן היוצא בין מן הגזע ובין מן השרשיו, תיב
 3 בערלה, כאילן חדש, ואינו נידון כחלק מהאילן הישן, דברי רבי
 4 מאיר. רבי יהודה אומר, היוצא מן הגזע, נידון כאילן ישן, ופטור
 5 מהערלה, אך היוצא מן השרשיו, נידון כאילן חדש ותיב בערלה.
 6 הגמרא מבררת, מדוע נחלקו התנאים גם לגבי מקח וממכר וגם
 7 לגבי ערלה, ולא היה די להשמיע לנו את מחלוקתם במקום אחד:
 8 וצריכי - ויש צורך להשמיע את המחלוקת בשני נושאים אלה,
 9 משום דאי אשמועינן קמייתא - אם היו משמיעים לנו רק את
 10 מחלוקתם הראשונה, לגבי מקח וממכר, היינו סוברים שרק פהא -
 11 במקח וממכר קאמר רבי יהודה שהיוצא מן הגזע נידון כחלק מן
 12 האילן הישן, משום דמזונא הוא, ואין להחמיר בוה, אכל גבי ערלה,
 13 דאיסורא הוא, אימא מודי ליה לרבי מאיר - היינו סוברים שהוא
 14 מודה לדעת רבי מאיר, שיש להחמיר לדונו כאילן חדש, ולחייבו
 15 בערלה. ואי איתמר פהא - ואם היו משמיעים את מחלוקתם רק
 16 לגבי ערלה, היינו סוברים שרק פהא - בערלה קאמר רבי מאיר
 17 שהיוצא מן הגזע נידון כאילן חדש, משום שערלה זהו איסור
 18 ומחמירים בוה, אכל פההיא - לגבי מקח וממכר, שזה ממון, אימא
 19 מודי ליה - היינו סוברים שמודה רבי מאיר לדעת רבי יהודה, שאין
 20 היוצא מהגזע נידון כאילן חדש. לכן צריכי להשמיע מחלוקתם

הדרן עלך הבית והעלייה
 וסליקא לה מסכת בבא מציעא

אגרות קודש

ביה, י"ד אייר, תשי"ז
 ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ בעל מדות וכו'
 מו"ה יוסף לוי שי

שלום וברכה!

במענה על המכתב פ"נ אודות מצב בריאותו.

בעת רצון אזכירו על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע להטבת מצב הבריאות ולאריכות ימים ושנים טובות, שבטוב זה פשוט שנכלל ענין עיקרי נחת רוח אמיתי מיו"ח שיחיו.

ידוע הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר לכו"כ, אשר בימי הזקנה ילמדו משניות בעל פה.

בטח יודע משלשת השיעורים בחת"ת (חומש תהלים ותניא) הידועים מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, השוים לכל נפש, ועכי"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא, וכן לאמר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (היינו שמיום הבר מצוה מתחילים לאמר קאפיטל י"ד ובכל שנה הבאה הקאפיטל שלאחריו).

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובנוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר צו א גוטען געזונטען זומער.

1 וְהָיָה כִּי יִבְנוּ בְּיָמֵינוּ אֶת הַבַּיִת הַזֶּה וְהָיָה כִּי יִבְנוּ
2 מִשְׁבֵּט דָּאֵפִילוֹ אָמַר רַ"י הַיּוֹצֵא מִן הַגּוֹזֵעַ שֶׁל בַּעַל הַקְּרָקַע לֹא יִקְשֶׁה כְּלוּם שְׁחָרִי
3 עוֹמֵד בְּאִוִּירוֹ שֶׁל בַּעַל הַקְּרָקַע וְגַם יִזְנֵק מִן הַקְּרָקַע וְעוֹד שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעַת הַחוּבֵר לְמַכּוּר אֶלֶּא
4 זֶה הָאֵילָן שֶׁהָיָה כְּעֵין שְׂמֹכֵר אֲבָל לֹא אֵילָן חָדָשׁ שֶׁעֲתִיד לְצֵאת מִן הַגּוֹזֵעַ דְּלֹא חֲשִׁיב כְּאֵילָן
5 עֲצָמוֹ הַעֲנָפִים הַמִּתְחַדְּשִׁים אֶלֶּא נֶחֱשָׁב כְּאֵילָן
6 אַחֵר וְכֵן ר' מֵאִיר אִם הָיָה אוֹמֵר כֹּאן שֶׁל בַּעַל
7 הָאֵילָן לֹא הָיָה קֶשֶׁה עַל מִשְׁחָתוֹ שְׂכֵמוֹ שֶׁהֶעֱנִיפִים
8 הַמִּתְחַדְּשִׁים כְּבָל שְׁנָה הֵם שֶׁל בַּעַל הָאֵילָן הֵינּוּ
9 הַיּוֹצֵא מִן הַגּוֹזֵעַ יִהְיֶה שְׁלוֹ וְהָא דְקָאָמַר כּוּד'ג הָיִינוּ
10 שְׂמִיפֵה רַ"מ כֹּאן כּוּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַקְּרָקַע טַפֵּי מֵרִבִּי
11 הַיּוֹדֵה כִּמוֹ בְּמִתְנֵי וְלִהְיֶה לֹא עֵבִיד צְרִיבּוּתָא
12 בְּסִמּוּךְ אֶלֶּא אֶעֱרְלָה וְאֶמְקֹחַ וְמִמְקַבֵּר וְלֹא
13 אֶמְתַּנִּיתִין:
14 **שְׁבוּר** מְלָכָא. נִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּפֵּי הַקּוֹטְטֵרס
15 דְשִׁבּוּר מְלָכָא הָיָה בְּקֵי בַהֲלֻבוֹת
16 כְּדָמִירֵין בְּסוֹף מִסְכַּת ע"ז (דף ע"ג) שְׁעוּזֵן הַסִּבִּין
17 עֶשֶׂר פְּעֻמִּים בְּקֶרֶעַ קֶשֶׁה בְּשַׁחְתָּךְ הָאֶתְרוּג
18 בְּסִבִּין לְרַב הַיּוֹדֵה:

הַדְרָן עֲלֵךְ הַבַּיִת וְהַעֲלִיָּה
וּסְלִיקָא לָהּ מִסְכַּת בְּבֵא מְצִיעָא

1 אֵילָן הַיּוֹצֵא מִן הַגּוֹזֵעַ וְכו'. בְּלוּקָא אֵילָן אַחַד בְּחוּךְ שֶׁל חֲבִירוֹ דְקִי"ל בְּבֵבֵא בְּתַרְא (דף פ"א)
2 דְּדַרְבֵּי הַבַּל לֹא קָנָה קְרָקַע וְאֵילָן קָטָן הַיּוֹצֵא (מִן הַגּוֹזֵעַ אוֹ) מִן הַשְּׂרָשִׁין לִית דִּיקָא וְלִית
3 דִּיקָא לְקְרָקַע גְּמוּדָה הִיא וְמִן הַגּוֹזֵעַ נִמְי רַ"מ סָבַר שְׂדֵי נוֹפוֹ בְּתַר עֵיקְרוֹ וְהָתָם מְפָרֵשׁ מֵאִי
4 גּוֹזֵעַ וּמֵאִי שְׂרָשִׁין גּוֹזֵעַ כֵּל שְׂרוּאָה פְּנֵי חֲמֹה שְׂרָשִׁין שְׂאִין רוּאִין פְּנֵי חֲמֹה וְאֵע"ג דְשִׁבַּח נוֹף
5 הָעֲלִיּוֹן לְבַעַל הָאֵילָן כְּדִקְרָנֵי הָתָם הִגְדִּילוּ לֹא
6 יִשְׁפֹּה הָתָם הוּא דְאִדְעָתָא דְהָבִי נָחַת שְׂכָל זְמַן
7 שִׁיחָא רָאִי לַעֲשׂוֹת פְּרִי וְהָא בְּקֶרֶעַ וְיִשָּׂא עֲנָף
8 וּפְרִי אֲבָל אֵילָן אַחֵר הַעוֹלָה מִן הַגּוֹזֵעַ אֵילָנָא
9 אַחֲרֵיכָא הוּא: חֲטִיב בְּעֲרֵלָה. גְּרָסִי לַר"מ דְאֵילָן
10 הוּא לְעֲצָמוֹ דְגּוֹזֵעַ הַסִּמּוּךְ לְקְרָקַע בְּחוּךְ שֶׁלֹּשָׁה
11 בְּקֶרֶעַ הוּא וְאֵע"ג דְלֹא מֵאֶרְעָא מִמֶּשׁ יָנִיק שְׂדֵי
12 נוֹפוֹ בְּתַר עֵיקְרוֹ: מְנִיעַ לְעֵיקְרוֹ וְאֵינוֹ מְנִיעַ לְנוֹפוֹ.
13 כְּגוֹן שְׂטוּטָה נוֹפוֹ לְמִטָּה: קְמִיָּה דְשִׁבּוּר מְלָכָא. ל'
14 נִרְאָה שְׁבוּר מְלָכָא מִמֶּשׁ וּמִלֵּךְ פֶּרֶס הָיָה וּבְקֵי
15 בְּדִינִים וְאֶמְרוּהָ לְהָא דְר"ש דְמִתְנֵי קְמִיָּה וְקִלְסָה
16 וְאָמַר אֶפְרַיִם נִמְטִיָּה לַר"ש יִקְבַּל חֵן מֵאֲתַנּוּ עַל
17 דְבָר זֶה וְאִית דְאֶמְרֵי שְׁבוּר מְלָכָא שְׂמוּאֵל
18 דְבַבְמָה דּוּכְתֵי קָרִי לִיה רַבִּי וְאִין מִיּוֹשֵׁב בָּה
19 דְמֵאִי אֶמְרוּהָ אִי לְהָא דְר"ש דְמִתְנֵי אִטוּ שְׂמוּאֵל
20 לֹא הָיָה יָדַע לָהּ לְמִתְנֵי וְאִי לְהָא דְאֶפְרַיִם סְפָרָא
21 אִטוּ אִי לֹא אֶמַר רִישׁ לְקוֹשׁ הַלְכָה בְּר"ש שְׂמוּאֵל
22 מִי לֹא קוֹם בְּדִינֵי לְמִיקְלִסְיָה לַר"ש עַד דְשָׁמַע
23 מִשְׂמִיָּה דְרִישׁ לְקוֹשׁ דְהַלְכָתָא כְּוֹתִיבָה: אֶפְרַיִם.
24 חֵן שֶׁלֵּנוּ

הַדְרָן עֲלֵךְ הַבַּיִת וְהַעֲלִיָּה
וּסְלִיקָא לָהּ מִסְכַּת בְּבֵא מְצִיעָא

הַדְרָן עֲלֵךְ הַבַּיִת וְהַעֲלִיָּה וּסְלִיקָא לָהּ מִסְכַּת בְּבֵא מְצִיעָא

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום החמישי עם המוסגר בו רשימת ההגרלה, ולפלא שאינו מאשר קבלת המכתב-תמי' על מה שלא ביקר בירושלים עיה"ק ת"ו למסור פ"ש מכאן. ואף שאחרים עשו זה, ידוע מרז"ל לא מכל אחד אדם לומד. ובפרט במסירת פ"ש, שכל אחד מוסר וואס ער האט גענומען מער, והלא אין דיעותיהם שוות. והעיקר - שמה שאחרים ימסרו הנ"ל אפילו את"ל שלא יחסר מאומה בהנוגע להשומעים, אבל בודאי שחסר הענין אצל זה הצריך למסור הפ"ש. ומי לנו גדול מרבתינו נשיאינו וידוע נוסח פ"ש של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נייע שכתבו לפני אמירת דא"ח "שיפעלו בי ובהשומעים".

בודאי הנמצאים באה"ק ת"ו אין זקוקים להתעוררות מיוחדת לצול יום הבהיר ל"ג בעומר הבע"ל, ובכל זה גם עדי"ז מזכיר הנני בזה, ולו יהא ע"ד הפתגם לא נצרכה אלא להעדפה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך בריאות הנכונה.

מ. שניאורסאהן.

פרק ראשון - השותפין

1 מסכת בבא בתרא היא המסכת האחרונה בשלש המסכתות
 2 הפותחות את סדר נזיקין, בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא. יש
 3 מהאמוראים האומר (ב"ק קב) ששלש מסכתות אלו הן בעצם מסכת
 4 אחת, 'מסכת נזיקין', המחולקת לשלשה 'בבות', כלומר שלשה
 5 שערים. הטעם שמסכת זו נשנתה לאחר מסכת בבא מציעא הוא
 6 אגב דיני השותפים המבוארים בפרק האחרון של בבא מציעא.
 7 הפרק הראשון ממסכת זו מבאר את דיני מי שרשותו סמוכה
 8 לרשות חבירו, מה דיני ושיעורו של הכולל שעליהם לבנות
 9 כמחיצה ביניהם. וכן באיזה אופן יכול אדם להכריח את שותפו
 10 לחלוק את הקרקע או רכוש אחר שיש להם בשותפות. כמו כן
 11 יבואר בפרק זה דיני ממון המשותף לרבים, כבני חצר או בני העיר.

משנה

12 משנתינו עוסקת בשני אנשים החולקים את החצר שביניהם,
 13 ובונים כותל בין שתי הרשויות כדי למנוע 'היזק ראייה', כלומר
 14 שלא יוכל אחד מהם להתבונן במעשי חבירו, כיצד עליהם לבנות
 15 כותל זה.
 16 השו"ת פ"ח בחצר, שבתי שניהם תנודים לחצר אחת, שרצו לעשות
 17 מחיצה פתוחה המשותפת, בונים - חייבים לבנות את הכותל שיחלוק
 18 את החצר וימנע היזק ראייה באמצעות, כלומר, חצי מעובי הכולל
 19 על חלק השותף האחד, וחצי מעובי הכולל על חלק השותף השני,
 20 ואין אחד השותפים יכול לטורח לתת מרשותו למקום הכולל.
 21 דין נוסף: ועוד כופים הם זה את זה, שבמקום שנתנו לבנות כותל
 22 חצירות מאבני גויל - אבנים שאינן חלקות, אלא הן בצורתן
 23 הראשונה כפי שנחצבו בהר, או במקום שנהגו לבנות מאבני גויל
 24 - אבנים מסותתות וחלקות, או כפיסין - חצאי לבנים, או לבינין
 25 שלמות, כל מקום כפי מנהגו, בונים - כל אחד כופה את שותפו
 26 לבנות כמנהג מקומם, ואין הלה יכול לומר שרצונו לבנות כותל
 27 שונה מהמנהג, אלא הפל נעשה כמנהג המדינה.
 28 המשנה מבארת את עובי סוגי הכתלים שהוזכרו כאן: במקום
 29 שנהגו לבנות את הכולל מאבני גויל, צריכים לעשותו ברוחב
 30 ששה טפחים, ולכן זה נותן קרקע מרשותו ברוחב של שלשה
 31 טפחים, וזה נותן שלשה טפחים. במקום שנהגו לבנות את הכולל
 32 באבני גויל, שרוחבו חמשה טפחים, זה נותן מרשותו טפחים
 33 ומחציה, וזה נותן טפחים ומחציה. במקום שנהגו כפיסין, שרוחב
 34 הכולל ארבעה טפחים, זה נותן טפחים, וזה נותן טפחים. במקום
 35 שנהגו לבנות בלבינין, שרוחבו שלשה טפחים, זה נותן טפח
 36 ומחציה, וזה נותן טפח ומחציה.

37 המשנה מבארת את דין הכולל שנפל: לפיכך - כיון שהתבאר
 38 שכל שותף יכול לכופו את חבירו להשתתף בבניית הכולל, בבניית
 39 קרקע למקום הכולל ובבניית האבנים, לכן אם לאחר שנים רבות
 40 נפל הכולל, אין אחד מהם יכול לטעון שכל הכולל נבנה בחלקו,
 41 והאבנים הם שלו, אלא ודאי לנו ששניהם בנו אותו יחד, כפי
 42 חיובם, והמקום והאבנים של שניהם, ובגמרא (ד' יבואר מה
 43 ההידוש בד"ן זה).
 44 המשנה מבארת עתה את הדין בשני בני אדם שיש להם גינות או
 45 שדות סמוכות זו לזו: וכן הדין בגינה שמגדלים בה ירקות, אם זהו
 46 מקום שנתנו לגדור בין הגינות, מחייבין אותו - את כל אחד מבעלי
 47 הגינות, להשתתף בבניית הגדר בין הגינות בכך שיתן מחצית
 48 ממקום הגדר ואבניה.
 49 אבל פסקה - מקום שיש בו שדות תבואה של כמה בני אדם, אם
 50 זהו מקום שנתנו שלא לגדור בין השדות, אין מחייבין אותו - את
 51 אחד מבעלי השדות לבנות גדר, אלא אם רצה אחד מהם לגדור
 52 בין השדות, פונם הוא את הכולל לתוך שלו, ובזאת את כל הכולל
 53 ברשותו, וכדי שידעו שהוא בנאו לבדו ולא יטען שכנו לאחר זמן
 54 שיש לו חלק בגדר, עושה הוית - סימן על הכולל מפתח, להודיע
 55 שהוא לבדו בנאו. לפיכך - כיון שהוא לבדו בנאו, אם לאחר זמן
 56 נפל הכולל, המקום והאבנים שלו, ואין חבירו יכול לטעון שסייע
 57 בידו, ולתבוע מחצית מהמקום ומהאבנים. ואם עשו - אם באו
 58 לעשות את הכולל מדעת שניהם - ששניהם רוצים לבנותו, בונים
 59 את הכולל באמצע, ועושים הוית מפתח ומפתח, להודיע ששניהם
 60 עשאוהו יחד, לפיכך, אם לאחר זמן נפל הכולל, המקום והאבנים
 61 של שניהם, ואין אחד מהם יכול לטעון שבנאו לבדו.

גמרא

62 שנינו במשנה: 'השותפים שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונים את
 63 הכולל באמצע'. הגמרא מבררת מהי המחיצה שהוזכרה
 64 במשנה: ספריה - סברו בני הישיבה לומר, מאי - מה פירוש הלשון
 65 'מחיצה' שהוזכרה במשנה, גוילא - כותל. פתניתא - כמו שמצאנו
 66 שקורא התנא לכותל בשם 'מחיצה' לגבי דין כלאים, שאסרה
 67 התורה לזרוע תבואה ליד כרם, ואם זרעו כך, נאסרים הפירות
 68 והתבואה בהנאה, אלא אם כן יש ביניהם מרחק ארבע אמות או
 69 כותל, ושנינו בברייתא. מחיצת הפרם שעשה בעל הכרם בין כרמו
 70 לבין שדהו של אדם אחר שבסמוך, ונפרצה פירצה במחיצה זו,
 71 אומר לו בעל התבואה לבעל הכרם 'גדור אתה את הפירצה', כדי
 72 שלא יאסור כרמך את תבואתי. תיקן בעל הכרם את המחיצה
 73 וחררה ונפרצה, חזר בעל השדה ואומר לו לבעל הכרם 'גדור'.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שנת קודש עמ' 1

1 פרוצה לרוח רביעית ולא הועילו לו, וכיון שיצא זכאי מבית הדין
 2 לגבי גדרות אלו, אף אחר גזירת הרביעית אינו מתחייב בדין
 3 למפרע. ורבי יוסי סבר, ראשונה, שניה ושלישית נמי יהיב ליה.
 4 תירוץ שלישי: איבעית אימא, מקום וניקף אימא בינייהו - נחלקו
 5 האם יש חילוק בין אופן שהמקף גדר את הרביעית לבין אופן
 6 שהניקף גדרה, דתנא קמא סבר, מעמא שהוא חייב כיון דעמד
 7 הניקף וגדר את הרביעית, דכיון שגילה דעתו שנוח לו בגזירת
 8 חבירו מנגלגלי עלי את הכל, ונתן מחצית מהוצאות שלשת
 9 הגדרות, ואף שבתחילה יצא זכאי מבית דין, עתה שגילה דעתו
 10 שנוח לו בכך, חייב לשלם, אבל אם עמד המקף וגדר את הרביעית,
 11 אינו נותן לו אלא דמי רביעית, כיון שיצא מבית דין זכאי לגבי
 12 שלשת הגדרות הראשונות, ולא גילה דעתו שנוח לו בהם. ורבי

13 יוסי סבר, לא שניא ניקף ולא שניא מקיף, אם עמד אחד מהם ונדור
 14 את הרביעית, מנגלגלי עליו - על הניקף את הכל.
 15 הגמרא מביאה את התירוץ השלישי באופן שונה: לישנא אחרתא
 16 בתירוץ זה, מקיף וניקף אימא בינייהו, דתנא קמא סבר שאפילו
 17 אם גדר המקיף את הרביעית, נמי יהיב ליה הניקף מחצית
 18 מהוצאותיו על ארבעת הרוחות, וכל שכן כשגדר הניקף, ואילו
 19 רבי יוסי סבר, שרק אם עמד הניקף ונדור את הרביעית, הוא דיהיב
 20 ליה את חלקו בדמי שלשת הרוחות, משום דגלי דעתיה דניחא ליה
 21 - גילה הניקף דעתו שנוח לו בגדרות אלו, אבל אם גדר המקיף
 22 גם את הרביעית, לא יהיב ליה מדי - אין הניקף נותן לו כלום,
 23 שלא גילה דעתו שרצונו בכך.

1 **השותפין** — שיש לזן חצר בשותפות, ובתי שנין פתוחין לתוכו. וכל חצירות ששנו
2 חכמים לפני הבתים הן, ורוב תשמישן בחצר. **באמצע** — זה נותן מחלקו חצי
3 מקום עובי הכותל, וכן זה. **גויל גוית כפיסין** — הכל מפרש בגמרא. **הכל כמנהג המדינה**
4 — אם מנהג לבנות בגויל אין חבירו יכול לומר "איני חפץ אלא גוית". זה נותן שלשה
5 **טפחים ב'** — שעובי כותל גויל ששה טפחים,
6 ושל גוית משהו. ושל כפיסין ארבעה, ושל
7 לבנים שלשה. **לפיכך** — הואיל ובתחלת הבנין
8 חייבום חכמים לבנות בין שניהם, אם נפל הכותל
9 לאחר שנים רבים אין האחד יכול לומר "כל
10 הכותל נבנה בחלקי ומשלי היו האבנים", אף על
11 פי שהחוק יותר מחבירו. וכגון שנפל הכותל
12 בחלקו, כדמפרש בגמרא. וכן מנינה — מחייבין
13 את שניהן לבנות, במקום שנהגו לגדור באמצע.
14 **אבל בבקעה** — שדה הלכן. מקום שנחנה ב' —
15 בגמרא מפרש מאי קאמר. ועושה חוית מבחוץ —
16 מפרש בגמרא. ועושה חוית **מכאן ומכאן** —
17 להודיע ששניהם עשאוהו. **גמרא** נודא —
18 כותל. כדתנן — דקרי תנא לגורא מחיצה.
19 **מחיצת הברם** — שסמוך לשדה הלכן של חבירו.
20 **אימר לוי** — לבעל הברם. גורא אתה, שלא יאסור
21 גנפין את תבואת השדה משום כלאים. לפי
22 שסמך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר, כדתנן
23 בפרק שני (בבא), היה גדר ביתים — זה סמוך
24 לגדר מכאן את אילנותיו, זה סמוך לגדר את
25 זרעיו מכאן. וכשאין שם גדר — תנן בפרק שני
26 לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם
27 כן הרוחק ממנו ארבע אמות כדי עבודת הברם,
28 דבהכי היה כלאים. חזרה ונפריצה **אימר לוי** —
29 לגדור.

השותפין

1 **שָׂרְצוּ לַעֲשׂוֹת מַחֲצֵה בַחֲצֵר - בּוֹנִין אֶת הַכּוֹתֵל**
2 **בְּאֲמֻצָּע. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְבָנוֹת גְּוִיל, גְּוִית, כְּפִיסִין,**
3 **לְבִינֵין - בּוֹנִין, הַכֵּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. גְּוִיל - זֶה**
4 **נֹתֵן שְׁלִשָּׁה טַפְחִים וְזֶה נֹתֵן שְׁלֹשָׁה טַפְחִים;**
5 **בְּגוִיֵּת - זֶה נֹתֵן טַפְחִים וּמַחֲצֵה וְזֶה נֹתֵן טַפְחִים**
6 **וּמַחֲצֵה; בְּכַפִּיסִין - זֶה נֹתֵן טַפְחִים וְזֶה נֹתֵן**
7 **טַפְחִים; בְּלְבִינֵין - זֶה נֹתֵן טַפַּח וּמַחֲצֵה וְזֶה נֹתֵן**
8 **טַפַּח וּמַחֲצֵה. לְפִיכָּד, אִם נָפַל הַכּוֹתֵל - הַמְקוֹם**
9 **וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן בְּגִינָה, מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ**
10 **לְגָדוֹר - מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ; אֲבָל בְּכַקְעָה, מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ**
11 **שְׁלֵא לְגָדוֹר - אֵין מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ, אֶלָּא אִם רָצָה,**
12 **כּוֹנֵם לְתוֹךְ שְׁלוֹ וּבִנְיָה וְעוֹשֶׂה חוֹית מִבְּחוּץ. לְפִיכָּד,**
13 **אִם נָפַל הַכּוֹתֵל - הַמְקוֹם וְהָאֲבָנִים שְׁלוֹ. אִם עָשׂוּ**
14 **מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - בּוֹנִין אֶת הַכּוֹתֵל בְּאֲמֻצָּע וְעוֹשִׂין**
15 **חוֹית מְכָאן וּמְכָאן. לְפִיכָּד, אִם נָפַל הַכּוֹתֵל - הַמְקוֹם**
16 **וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. גְּמָרָא סְבִירָה מַאי מַחֲצֵה?**
17 **אֹמְרֵי לֹא "גְּדוֹר", חִזְרָה וּנְפָרְצָה - אֹמְרֵי לֹא "גְּדוֹר",**

1 **השותפין** — כדאמרין ב'הגול קמא' (בבא קמא קא),
2 ובפרק קמא דעבודה זרה (א.א.) ואפילו לא הוי חדא מסכתא, צריך לפרש
3 למה נשנית מסכתא זו אחר בבא מציעא, כדאשכחן דרדיק גמרא ברש מסכת שבעות (ב.ב.):
4 מכדי תנא ממכות סליק, מאי שנא דקתני שבעות. וכן בכמה מקומות. והא דאמר (בבא קמא
5 קא.א.): בתרי מסכתות אן סדר למשנה — היינו
6 לענין מחלוקת ואחר כך סתם, משום דרבי לא
7 שנה לתלמידיו כסדר המסכתות, ופעמים שנה
8 האחרונה קודם הראשונה. ואומר רבינו יצחק:
9 דהיינו טעמא, משום דקאי אוך פירקא לדלעיל
10 (בבא מציעא קט.ב.): הית והעליה של שנים
11 שנפלו חולקים בעצמם וכו'. וקרי ליה הית בגמרא
12 "שותפין", וקתני (שם קיד.א.) שתי גתו זו על
13 גבי זו וירק ביתים. דהוי ענין שותפות.
14 **כפיסין** — מפרש בגמרא: ארתי. וקשה לרבינו
15 יצחק. והכתיב (חבקוק ב') "וכפיס
16 מעץ יעננה", משמע שהוא של עץ ואומר רבינו
17 יצחק: דשמנו דהו מניחין עציים מלמעלה ומלמטה.
18 **גויל** זה נותן שלשה טפחים ב' — הוא דלא
19 קאמר "בגויל ששה טפחים" משום דלא נטעי
20 למימר ששה לכל אחד. ואם תאמר: אמאי
21 אצטרך למתני מדה גויל וגוית? כיון דתנן "הכל
22 כמנהג המדינה" — כמו שנהגו כן יעשו ויש לומר:
23 דאם נהגו יותר משהו בגויל — לא יעשה, וכן
24 כולם, אלא כשיעור המפורש. ומיהו, אם נהגו
25 לעשות פחות משהו — יעשה, דאפילו אם נהגו
26 בהוצא דפנא יעשה, כדמפרש בגמרא. ואם
27 תאמר, ומאי בעי בגמרא: "הכל כמנהג המדינה"
28 לאתניי מאי? ומשני: לאתניי אתרא דנהגו בהוצא
29 ודפנא. לימא: לאתניי כמנהג כל המקומות, כמו
30 שנהגו ונראה לרבינו תב: דדוקא בהוצא ודפנא,
31 אבל פחות מכאן, אפילו נהגו — מנהג הדיוט הוא.
32 ומוכיח מכאן דיש מנהגים שאין לסמוך עליהם,
33 אפילו היכא דתנן "הכל מנהג המדינה".
34 **לפיכך** אם נפל הכותל וכו' — פירושו: לפי
35 שבונים הכותל בעל כרחם, או משום דהקנו זה לזה לעשות גודא, ללישנא קמא, וכגון דידעו לנו עדיין חוכרים שהקנו זה לזה. וללישנא בתרא — משום דהקנו בעל כרחם, או משום דבונין הכותל בעל כרחם? בלאו הכי נמי הוי של שניהם, אפילו נפל לרשותא דחד מיניהו, כיון דאין חוית לא לזה ולא לזה. ויא היה דאיך נפל לרשותו — מאי פריך? הא צריך לעשות חוית שלא יפול לרשות אחר ואומר שלו הן הוא דאמרין ב'השאל' (בבא מציעא קא.) גבי מלחין פרה בתמור, וכן ברש
36 "הבית והעליה" (שם קט.ב.) וליחיו ברשות דמאן קיימא. וליחיו איך המוציא מחבירו עליו הראיה — היינו משום דהתם מתחילה מבורר היה הדבר, וברשות אחד מוק נולד הספק. אבל הכא
37 — מעיקרא נולד הספק, ואם היו באין לחלוק בעוד שהכותל קיים — היו חולקין בשוה מספק. אפילו לרבנן דסומכוס, דלית ליה מנחן המוטל בספק חולקין — דהא מוד, כיון דליכא הכא חזקה
38 לזה יותר מלזה, הילכך, אפילו נפל לרשותא דחד מיניהו — לא יפסיד האחר כהו. והא דלא אמר הכא: כל דאלים גבר, כמו ב"זה אמר של אבות" (בבא בתרא ד.ב.) — התם הוא דליכא
39 דררא דממונא, אבל הכא איכא דררא דממונא ומתוך רבינו יצחק: דהיינו הך פריך בגמרא: פשיטא, כדפרש בקונטרס, דאפילו לא פסיק לן דינא דמתנתין שמתחילה בין שניהם עשאוה —
40 בעל כרחם היו חולקין בשוה, ואפילו נפל לרשותא דחד מיניהו כדמוכח גבי בקעה ומשני: לא צריכא, דנפל לרשותא דחד מיניהו. פירושו: ושחו ברשותו הרבה, מהו דתמיא: כיון דשחו
41 ברשותו הרבה — נידמניה שעשאוה כולה, מיגו דאיבעי אמר "ממך לקחתיה", והיה נאמן, משום דשחו הרבה. ואף על גב דאמר ברש "הבית והעליה" דשותפין לא קפרי אחרדי — הכא מיירי
42 דשחו יותר מכדי רגילות, דאטו משום דשותפין נידעו לא יקפידו עד עולם: ולא דמי לגדורת דאין להם חזקה (בבא בתרא ל.א.) לפי שאין ידוע ביד מי מה, אבל הכא — לא היה לו להשוותו
43 כל כך ברשותו. קא משמע לן, כיון דמעיקרא על שניהם היה לעשות — לא מהימן לומר שהוה עשה הכל. דמינו במקום עדים הוא, דאגן סהדי שלא עשאוה לבדו, כיון שהיה יכול לדחוק את
44 חבירו בדין שדיה עושה עמו. אבל בבקעה, אם שחו הרבה — היה נאמן לומר שעשאוה, במיגו דאי בעי אמר "לקחתיה". והאי שניוה אינו אלא מאבנים, אבל מקום הכותל — לעולם פשיטא
45 שחולקין אותו. ואידי דנקט "אבנים" נקט "המקום".

נתיאש

1 **סברוה** מאי מחיצה גודא — אף על גב דלבסוף קאי — קאמר "סברוה", לפי שזה הלשון אינו עיקר מחמת פירכא דלקמן, ודחוי בעלמא הוא האי דמשני, וכלשון שני הלכה, וכן פוסק רבינו
2 תם. ואגב דנקט בהאי לישנא "סברוה", נקט נמי בלישנא אחריתי. ועוד אומר רבינו יצחק: דבפרק קמא דנדרים (יא.א.) איכא "סברוה" אף על גב דלבסוף קאי, ומסיק הכי.
3 **כדתניא** מחיצת הברם שנפרצה — יש ספרים דגרסי: "דתנן". ואומר רבינו תם: שאינה משנה בשום מקום. (ואם כן) נוסח אחר: ואם תאמר: היכי פשיט מנהג ב'הגול קמא' (בבא קמא קא),
4 דרבי מאיר דאין דרמי? ואם היתה משנה — היה אתי שפיר, דסתם משנה רבי מאיר היא. ואומר רבינו תם: משמע ליה דתניא כרבי מאיר מבח מתנתין דכלאים, דהתם: המטבח
5 (את) גפנו על גבי תבואתו של חבירו — (הרי זה) קידש חייב באחריותו. והדיא סתם משנה היא, הילכך הדיא נמי דקתני "קידש" — רבי מאיר היא. ואין להאריך כאן יותר. **אומר** לו גור —
6 פירושו: לבעל הברם. והוא המזיק, דארבע אמות שאמרו להרוחק — הוא בשביל עבודת הברם, כדאמרין בפרק שני לקמן (בא.א.) ואפילו רבי יוסי דקאמר לקמן (יח.ב.כה.ב.): על הנזיק להרוחק
7 את עצמו — האמר רב אשי לקמן (כה.ב.): מודי רבי יוסי בגיירי דליה. ואומר רבינו יצחק: דלחכי קתני אמר לו "גור", ולא קתני "חייב לגדור" — לפי שצריך להתרות בו, ואם לא התרו בו
8 לגדור — אינו חייב באחריותו. ולחכי קתני תרי זימני "נפרצה אמר לו גור" — אף פעם שניה כשנפרצה צריך להתרותו, שאינו סבור להיות חייב לגדור כל שעה, ונפרצה פעם שלישית
9 מספקא לרבינו יצחק אם צריך להתרותו כל שעה, או שנא סגי בחיי זימני ואין צריך להתרות בו יותר. ורבינו תם מפרש דלחכי נקט תרי זימני — לאשמועינן שאם יש תוספת נאמתי כן מה
10 שהוסיף בנפרצה ראשונה, ובין מה שהוסיף בנפרצה שניה — דאין מצטרפין לאסור, ומראשונה ראשונה בטלי. והארכתי ב'הגול קמא' (בבא קמא קא.) ובפרק "במה אשתי" (שבת סד.א.).
11 **נתיאש**

נתיאש הימנה ולא גדרה - דוקא נתיאש, אבל לא נתיאש ועוסק כל שעה לגדור, אף על פי שהוסף מאתים - מותר. כדתנן במסכת בלאים (פרק ה משנה ו): הרהורא ירק בברם, אמר. "בשאניע לשם אלקטנו", הוסיף מאתים - מותר. "לכשאחורו אלקטנו" הוסיף מאתים - אלא, אלא, כשהוא מחזור אחר לקטנו, אפילו הוסיף מאתים - מותר. והטעם יש מאתים: משום דבתיב (דברים כב) "לא תזרע כרמך בלאים" - דומיא דזריעה, דניחא ליה.

והי"ב - באחריותו - אף על גב דהזיק שאינו ניכר לא שמייה הזיק (גישין גנא), נראה לרבינו יצחק הדאי חשיב הזיק ניכר, שהרי ניכר הוא שהוא בלאים, כשהואה הצגנים שבה. ומטמא, אף על פי שרואין השרץ על הסהרות - לא חשיב הזיק ניכר, דמי יודע אם הוכשרה אבל אין לומר הדבא נמי חזי הזיק שאינו ניכר וקשורו, כמו במטמא (שם) שלא ידא כל אחד הולך ומטמא וסותרוין של חביבין, הדבא ליתא למיחש להכי, שבעל הברם נמי מפידי, ועוד: אי קנס הוא - במזיד דוקא היה לו להתחייב. **ואימא** מאי מחיצה פלוגתא - מפרש רבינו יצחק: משום דעל לשון גודא יש כמה קושיות, כדפריך בסמוך. לפיכך דוקא לפרש מחיצה פלוגתא, אף על גב דבבל מוקס לוי מחיצה גודא. **ובז"ו** דרעו בונין את הכותל בעל כרחו - לקמן מוקי לה כשאין בה דין חלוקה, ותימה לרבינו יצחק: דאמאי נקט תנא דמתניתין באין בה דין חלוקה, וקתני "רצוי" לא ליתני "רצו", ולאירי בשש בה דין חלוקה ותידין: דאם שאמנ לך, ודסקא דעתך בשאין בה דין חלוקה דמי למימר: כי איתרצאי לך לחלוק על מנת שלא לעשות גודא, אבל על מנת לעשות גודא - לא איתרצו. ויש ספרים דמקשין ומתרחין כל להדיא בשלדיו שמעתין. **הוה** אמנא במסיפס בעלמא - פירוש: "רצו" דקתני - אמסיפס. ואף על גב דבלאו רצו נמי עושין מסיפס בעל כרחם, כדמוכח בסמוך, דקאמרו: מאי לאו בכותל? לא, במסיפס - היינו מסיפס ברע, אבל כי רצו - עושין מסיפס מגולל וגזית כמנהג המדינה. ומוקי שאמנ לך, לפי שהוא מלא חלונות, כדפריש בערוך, ואינו מגין מדחוק ראייה. אי נמי, לפי שאינו גבוה עשרה, כדמוכח לקמן גבי גג הסמון לחצר, דאמר רב נחמן: ערשה לו מעקה גבוה עשרה. פריך: למאי? אי לחוק ראייה - ארבע אמות בעינן, ואי לתפס סגב - במסיפס טני, וקבועטר פירש: "רצו" דקתני - אחלוקה קאי. ותימה: דהא אסיק דמחיצה היינו גודא, דאי פלוגתא - "לחצות" מביעי ליה ועוד: היכי מצי למימר דההא אמנא במסיפס בעלמא? הא שמעינן ליה מסיפא, דקתני: ואי בזמן שנונים רוצים - אפילו פחות מכאן יחלוקו. היינו לכל הפחות במסיפס ועוד: היכא הוה מצי למימר במסיפס בעלמא? הא בהדיא קתני ממתניתין גזית וגולל **בונין** את הכותל בארבע אמות פשיטא - למאן דאמר גודא פריך, כמו כל חוק פריכי דלקמן. כדשהקטן לעשות גודא - כך הקנה זה כמוהו, ופשיטא

בדאמנע. אבל למאן דאמר פלוגתא - איצטרך למימר, סלקא דעתך אמנא דמשום דהזיק ראייה ש' לו לסייע בבנין הכותל, אבל אין לו לבנות בחלקו בשביל כך. **הא** שמע וכן בגינה לקמן מסיקין דהכי קאמרו: וכן בגינה סתם, במקום שנהוג לגדור דמי. הלכך דייק שפיר דהזיק ראייה שמייה הזיק. **גינה** שאני כדרכי אבא וכו' - ואם תאמר: ומאי טעמא יתיחב נמי לגדור בבקעה ויש לומר: דשאני גינה שנגולין בה ירק לאבילה, וכל שעה היא עומדת בקמותיה. אבל בקעה אינה עומדת בקמותיה אלא חדש אחד בשנה, ולא מייחדי לגדור, ולא אסור לעמוד בשעה שעומדת בקמותיה. ואם תאמר: ולמאן דאמר פלוגתא, כיון דאשמועינן דאפילו בחצר שמייה הזיק - כל שכן בגינה, ואמאי איצטרך לו למינהי "זכב בגינה" ויש לומר: דאיצטרך "זכב בגינה" למינהי משום גזיל וגזית. **נפל** שאני - שהורגלו לעשות דבר הצעע בחצר, ולא למדו ליהודי זה מזה. **ורקארי** לא מיה קארי לה - כלומר, פשיטא דנפל שאני. ואדרבה, היה לו להוכיח מוקתני "ונפל" - מכולל בעלמא לא שמייה הזיק. **הויקא** רבים שאני - ואף על גב דלקמן משמע דאיירי בחצר שאינה סמוכה לרשות הרבים - מכל מקום איכא הויקא רבים, דיימונן דחוקי רבים ועיילי להם, כדאמרין לקמן. ורבן שמעון בן גמליאל, אף על גב דלית ליה האי טעמא דיימונן דחוקי רבים, מכל מקום מרודוך יכולין לראות פנים, ולכך לא פליג אלא אבית שער, אבל בדלת - מודה דחוקין אותו לבנות. **מאן** לאו בכותל - תימה: והא בכותל, דלימא הכי פירוש: אין חולקין את החצר, אפילו האחד רוצע לבנות את הכותל בחוק שער, על שיהא בה ארבע אמות לכל אחד. הא אם יש בה ארבע אמות לכל אחד - חולקין את החצר, ואם רצה לבנות חלונות בחצר שלו ויש לומר: "דחולקין משמע בארבע דאי אשמועינן כדפירשתי - הוה ליה למינהי אין עושין כותל בחצר עד שיהא כו'. **שאני** התם דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג כו' - תימה: אמאי לא מייתי מדתניא לקמן (ב.ב.) שתי חצירות זו למעלה מזו - לא יאמר העליון "הריני בונה מבגדי ועלתי" אלא מסייע מלמטה ובונה, אלמא: שמייה הזיק.

קידש - התבואה, אם הוסיף מאתים. לישנא דקרא נקט, "זן תוקדש" (דברים כב). **ונטמא** רצו - לבנות כותל, דמדעת שניהן הוא, דחיביה חכמים שיבנו בין שניהן, ולקמן פריך: כשרצו מאי חזי ליהודי בהו אבל לא רצו שניהן, שהיה אחד אומר: יהיה לחלקה במסיפס על יתדות עצים תקועים בארץ נמוכים - לא כייפנין ליה, ואין זה יכול לומר חצר, שהושוו דעתם לחלוקה. וכגון שלא היה בה שמונה אמות כדי לזה וכדי לזה, שאין האחד יכול לכופ את חברו לחלוקה. ולהכי תני "רצו", שרצו חלוקה - בונין כותל אבנים על חכם, ואם בא האחד לומר: אי איפשי ביציאה זו, אלא מסיפס בעלמא - אין שומעין לו, משום הזיק הראיה. הוה **אמינא** במסיפס בעלמא - מיידי מתניתין, דאיהו נמי מחיצה איתרו. ורצו דקתני - אחלוקה קאי, וכשאין בה דין חלוקה. קא שמעו לך כותל, ורצו דקתני - משום כותל, דאי לא רצו - פליגי לה במסיפס. דרצייה חד מינייהו לחבירה - ביקש ממנו לחלוקה במחיצה. מהו **הדימא** אמר ליה כשנתרצו לך - במחיצה, מחיצה דקא נתרצו, ולמעשה באורא, כגון לש סורים שהיא דקה ודחוק ראייה אין בה, וא תמשוך עובי הכותל בחלקך חוץ מדבר מועט. אבל לבנות כותל אבנים עב, למעשה נמי תשמישו - לא נתרצו. אמור **לארם** שיעמוד בו - שלא יזיקו בעין רעה. והא וכן קתני - דמשמע תריהו חד טעמא הוא. גינה חוצה, מחייבין אותו - והכא לא קתני "רצו", אלא על כרחו. **נפל** שאני - שכבר נתרצו הראשונים בכותל, ודקארי לה מאי קארי לה - וכי לא ידע דנפל שאני? **סיפא** איצטרך ליה - כלומר, דהזיק נמי מעיקרא, והאי דקתני "נפל" - משום סיפא, לאשמועינן דיותר מארבע אמות אין מחייבין, ואף על פי שהראשון היה גבוה יותר - לא מחייבין ליה. **בונין** אותו - כל אחד מבני החצר לתת חלקו בבנין. בית חשערי - כמותים כותל נגד השער עגול סביב, ועושין באותו חיק פתח קטן מן הצד, משום הזיק ראיות בני רשות הרבים, שלא יראו תוך החצר. הויקא רבים - שכל בני רשות הרבים מסתכלין שם. אין חולקין - אין האחד כופה את חברו לחלוק. החלונות - אחד מבני השותפים הבונה כותל בחצר חבצו חלונותו של חברו, בין מלמעלה וכו', אם הכותל גבוה יותר מן החלונות - צריך להגביה למעלה מהן ארבע אמות, כדמפרש ואזיל, כדי שלא יסמון על כותלו וישחה ויראה בחלונותיו של חברו. בין מלמטה - אם הכותל נמוך מן החלונות - צריך להשפילו מהן ארבע אמות, כדי שלא יעמוד על עובי כותלו ויראה. וסבגנן - צריך להרוק את הכותל מן החלונות ארבע אמות, כדי שלא יאפיל. הויקא דבית שאני - שאדם עושה בביתו דברי הצנע. מעקה גבוה ארבע אמות - כדי שלא יראה בחצר חברו כשהוא משתמש בגגו. ולא ידענא כתי עינא דקא אית - להשתמש בגגו. **דאיצטנע**

כשהוא משתמש בגגו. ולא ידענא כתי עינא דקא אית - להשתמש בגגו. **דאיצטנע**

56 לא צריכא, אלא באופן דקדים חד ורצייה לתבירה - שהקדים אחד
 57 ופייס את חבירו לבנות כותל, מהו דתימא, מצי אמר ליה - יכול זה
 58 שהתרצה לומר, 'כי איתרצאי לה, פאויורא, פתשמישתא לא
 59 איתרצאי לה' - התרצותי לבנות כותל היתה רק לגבי זה שהכותל
 60 ימעט את אויר חצרי, אך התכוונתי לכותל דק ביותר שלא ימעט
 61 כל כך את מקום תשמישי בחצר, ולא התרציתי לכותל אבנים
 62 ששמעט הרבה את תשמישי החצר, ולכן נעשה מחיצת נסרים
 63 דקה, ואם רצונך דווקא בכותל אבנים, בנה רובו בחלקך חוץ
 64 משיעור מחיצת נסרים דקה, שיהיה בחלקי, קא משמע לן התנא
 65 שכיון שהתרצה לבנות כותל, בונים את כותל האבנים באמצע.
 66 הגמרא ממשיכה להקשות על דעה זו. מקשה הגמרא: וכי אפשר
 67 לומר שהיוק ראייה לאו שמייה היוק, והרי בכמה מקומות מוכח
 68 לכאורה שאין זה כך.
 69 (סימן לקושיות המובאות להלן: א.וכן בנינה. ב.פותרל חצר שנפל.
 70 ג.בופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר. ד.וחולקין את החצר.
 71 ה.החלונות. ו.מימרא דרב נחמן).
 72 מקשה הגמרא: תא שמע ממשנתינו, 'וכן בנינה, מקום שנהגו לגדור
 73 מחיביין אותו, ומבואר להלן (ה) שאף במקום שאין מנהג לגדור
 74 מחיביים אותו, ומוכח שהיוק ראייה נחשב היוק. מתרצת הגמרא:
 75 גינה שאני - שונה דין הגינה, וחיוב הגדירה בה אינו מחמת היוק
 76 ראייה, אלא פדרבי אבא, דאמר רבי אבא, אמר רב הונא, אמר רב,
 77 אסור לאדם לעמוד בשרה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה -
 78 כשהתבואה בשלה ומוכנה להיצר, שלא יזיקנו בעין הרע, ודין
 79 זה שייך גם בגינה, וכיון שכל השנה יש בה ירקות בשלים, חייבים
 80 לגדור, אך בחצר שלא שייך טעם זה אין חיוב לגדור.
 81 מקשה הגמרא: והא 'וכן בנינה' קתני, ומשמע שטעם הגדירה בה
 82 שוה לטעם הגדירה בחצר, והיינו משום היוק ראייה, שהרי אין עין
 83 הרע שייך בחצר. מתרצת הגמרא: הלשון 'וכן בנינה' לא נאמרה
 84 לענין טעם הדין, אלא אמריל וזית - שגינה שוה לחצר לענין סוג
 85 הכותל, שאם נהגו לבנות בגייל בונים בונים בגייל וכו', אך רק בגינה יש
 86 חיוב לבנות, משום עין הרע, ולא בחצר.
 87 מקשה הגמרא עוד: תא שמע, שנינו במשנה (ה) פותרל חצר - כותל
 88 שבין שתי חצירות, שנפל, מחיביין אותו - את כל אחד מהשכנים
 89 לבנות, עד גובה ארבע אמות, שבגובה זה אין יכולים לראות מעבר
 90 לכותל, ומוכח שהיוק ראייה נחשב היוק. מתרצת הגמרא: נפל
 91 שאני - שונה הדין באופן שהיה הכותל בנוי, ונפל, שכיון שהסכימו
 92 מתחילה לבנותו, הסכמה זו עדיין מחייבתם.
 93 תמחה הגמרא על המקשן: ודקארי לה מאי קארי לה - ומי שהקשה
 94 ממשנה זו של 'כותל חצר שנפל', מה היתה כוונתו, וכי לא ידע
 95 שיש לחלק בין כותל שנפל לבניית כותל חדש. מתרצת הגמרא:
 96 אכן סבר המקשן שאין חילוק ביניהם, ומה שנקטה המשנה אופן
 97 שנפל, כיון דסיפא איצטריכא ליה, שם שנינו שאף אם הכותל
 98 שנפל היה גבוה מארבע אמות, חיוב הבניה הוא רק עד ארבע
 99 אמות, אך מגובה ארבע אמות ולמעלה, אין מחיביין אותו לבנות,
 100 ודין זה שייך רק בכותל שנפל, שהיה מקום לומר שיתחייב לבנותו
 101 כמו שהיה, ואילו בכותל חדש פשוט שחיוב הבניה הוא רק ארבע
 102 אמות, ואגב הסיפא נקט התנא גם ברישא אופן שנפל.
 103 ממשיכה הגמרא ומקשה: תא שמע, שנינו במשנה (ה) לגבי חיובי
 104 הבניה של בני החצר, שבופין אותו - את כל אחד מבני החצר
 105 להשתתף ולבנות בית שער - כותל עגול המסתיר את שער החצר
 106 מהעוברים ברשות הרבים, ודלת לחצר, כדי למנוע היוק ראייה
 107 מבני רשות הרבים ולשמור שלא יכנסו בני רשות הרבים לחצר,
 108 ומכך שכופים על כך, שמע מינה שהיוק ראייה שמייה היוק. מתרצת
 109 הגמרא: היוקא דרביים שאני - היוק ראייה של כל בני רשות הרבים
 110 אכן נחשב היוק, אך היוק ראייה של יחיד אינו היוק.

1 ואם נתאש בעל הכרם הימנה, ולא נדרה - החליט שלא לגדורה,
 2 ובינתיים צמחה התבואה בשיעור של אחד ממאתים, הרי זה קידש
 3 - אסר את התבואה, ותיקב בעל הכרם פאחרייתה - לשלם על
 4 התבואה שנאסרה, לפי שעלו היה מוטל לגדור. וכמו שבבביתא
 5 לשון 'מחיצת הכרם' היינו כותל, כך הפירוש במשנתנו, שותפים
 6 שכבר חלקו את החצר ורצו עתה לעשות 'מחיצה', כלומר כותל,
 7 בונים אותו באמצע.
 8 לפי פירוש זה, לומדת הגמרא הלכה. מדייקת הגמרא: מעמא -
 9 הטעם שחייבים שניהם לבנות כותל, הוא רק משום דרצו שניהם
 10 בכך, כלשון המשנה 'שרצו לעשות מחיצה'. תא באופן שלא רצו
 11 שניהם, אלא רק אחד רוצה לבנות כותל שימנע מחבירו לראות
 12 את עסקיו, ואילו השני רוצה לחלק החצר ביתירות עצים נמוכים,
 13 אין מחיביין אותו לבנות דווקא כותל, אלאמא - מוכח מכאן שהיוק
 14 ראייה של חבירו, שרואה עסקיו בתוך רשותו, לאו שמייה היוק -
 15 אינו נחשב כהיוק, ולכן אינו חייב לבנות כותל.
 16 הגמרא מנסה לפרש באופן אחר את הלשון 'מחיצה' שבמשנה.
 17 שואלת הגמרא: ואימא - ושמא נאמר שלשון 'מחיצה' במשנה היא
 18 פלונתא - חלוקה, פדרבתיב לגבי חלוקת שלל מלחמת מדין בין
 19 יוצאי הצבא לבין שאר העם, (במדבר לא מג) 'ותהי מחצית העדה מן
 20 הצאן, שלש מאות אלף' וגו', כלומר, זו היתה חלוקת השלל
 21 שקיבלו שאר העם. ולפי זה פירוש המשנה הוא כך, 'השותפים
 22 שרצו לחלק בחצר המשותפת', פיין דרצו לחלוק, פונין את הפותרל
 23 בעל קרחו של כל אחד מהם, ולא די בבניית גדר נמוכה של יחידות
 24 עצים, אלאמא, היוק ראייה שמייה היוק, ולכן חייבים לבנות כותל.
 25 דוחה הגמרא: אי קני, שפירוש 'מחיצה' הוא חלוקה, תאי - וכי
 26 הלשון המתאימה היא שרצו לעשות מחיצה, הרי לשון שרצו
 27 'לחצות' מבעי ליה - היה לתנא לומר, שאין הדרך לומר 'לעשות
 28 חלוקה' אלא 'לחלוק', אלא ודאי פירוש 'מחיצה' הוא כותל, ורק
 29 מחמת שרצו בכך עליהם לעשות כותל, אך לולי זאת אינם
 30 חייבים, כיון שהיוק ראייה אינו היוק.
 31 הגמרא מקשה על דעה זו ש'מחיצה' היא כותל. מקשה הגמרא:
 32 אלא לדבריה, מאי 'מחיצה' שבמשנה, 'נדרה' - כותל, אם כן קשה,
 33 מדוע כתב התנא בהמשך 'פונין את הפותרל', והרי כבר הוזכר
 34 הכותל בתחילת המשנה, ולשון 'פונין אותו' מבעי ליה לכתוב, ולא
 35 להזכיר פעמיים כותל. מתרצת הגמרא: אי תנא לשון 'בונים אותו',
 36 הוה אמרנא שהמחיצה החולקת את החצר נעשית במקסיפם בעלמא
 37 - ביתירות עץ נמוכים התחובים בארץ, שגם דבר זה נקרא מחיצה,
 38 ואף שאין בה כדי למנוע היוק ראייה. כלומר, הייתי טועה לפרש
 39 שהלשון 'רצו' לא נאמרה על בניית הכותל, כפי שפירשנו לעיל,
 40 אלא על החלוקה עצמה, והמשנה עוסקת בחצר קטנה שאי אפשר
 41 לחלוקה אלא מרצון שניהם, וכתבה שאף אם שני השותפים רצו
 42 בחלוקה, כיון שלא היה אחד מהם יכול לכפות על חבירו את
 43 החלוקה עצמה, יכול הלה לומר שהתרצה לחלוק רק על דעת
 44 שיבנו מסיפס, ולא כותל, אבל בחצר גדולה שכל אחד יכול
 45 להכריח את שותפו לחלוקה, היינו סבורים שיוכל גם להכריחו
 46 לבנות כותל, והיינו טועים לפרש במשנתנו סוברת שהיוק ראייה
 47 נחשב היוק, וכדי שלא נפרש כך, קא משמע לן התנא בזה שנקט
 48 את הלשון 'פותרל', ש'רצו' האמור במשנה היינו לגבי הכותל, שאם
 49 נתרצו שניהם לבנות כותל, חייבים לבנותו, אבל אם לא התרצו
 50 שניהם בכך, חולקים במסיפס בלבד, כיון שהיוק ראייה אינו נחשב
 51 היוק.
 52 הגמרא מקשה ומפרשת את משנתנו לדעה זו, ש'מחיצה' היינו
 53 כותל. שנינו במשנה: פונין את הפותרל פאמצע וכו'. מקשה הגמרא:
 54 אם מדובר במשנה שהתרצו שניהם בבניית הכותל, פשיטא
 55 שבונים את הכותל באמצע, ומה חידשה המשנה. מתרצת הגמרא:

56 **מְכַאן**, חוֹלְקִין, ואינם יכולים לחזור בהם. מותרת הגמרא: אי
 57 משנתינו היתה עוסקת בחצר שיש בה דין חלוקה, ואת דין החצר
 58 שאין בה דין חלוקה היינו לומדים מִהֶתֶם, הִנֵּה אֲמִינָא שהדין
 59 שנאמר שם שאם התרצו חולקים אֲפִילוּ בְּפִחוֹת מְכַאן, היינו
 60 בְּמִסְפָּיִם בְּעֵלְמָא, אך אינם חייבים לבנות כותל אבנים, משום
 61 שעיקר החלוקה תלויה ברצון שניהם, ויכול כל אחד לומר
 62 שהתרצה בחלוקה רק על דעת שיעשו בה מסיפא, ולא שיבנו
 63 כותל, ורק בחצר שיש בה דין חלוקה וכופים זה את זה על
 64 החלוקה, כופים גם לבנות כותל, קָא מְשַׁמְעֵ לָן הָא – במשנתנו,
 65 שאף בחצר שאין בה דין חלוקה, אם התרצו לחלוקה חייבים
 66 לבנות כותל, משום הדין ראייה.
 67 מקשה הגמרא: וְכִיּוֹן שבמשנתנו התחדש שאם התרצו לחלוק,
 68 אף בחצר שאין בה דין חלוקה חייבים לבנות כותל, לִיתְנִי הָא וְלֹא
 69 לִיתְנִי הָךְ – היה לתנא לשנות רק את משנתנו ולא את המשנה
 70 להלן, שהרי לא התחדש בה דבר. מותרת הגמרא: הִסְפִּיא של
 71 המשנה להלן אִיצְטְרִיבָא לִיהּ, שם שנינו, וְכִתְבִי הַקֶּדֶשׁ – ספרי
 72 תורה או נביאים וכתובים, הכתובים בקלף בכרך אחד, אָף עַל פִּי
 73 שְׁשִׁנְיָהֶם רוֹצִים לחלוק, לֹא יִחְלֹקוּ, כיון שיש גנאי לחולקם כך,
 74 ואגב דין זה ביארה המשנה שבדברים אחרים, אף שאין בהם דין
 75 חלוקה, אם שניהם רוצים בכך, חולקים.
 76 (לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא – ויש שהביאו את הקושיא האחרונה, 'מאי קא
 77 משמע לך' ואת הקושיא שתביא הגמרא להלן 'כי רצו מאי הוי',
 78 בסדר אחר. שואלת הגמרא: לדעה זו ש'רצו' הכוונה שהתרצו
 79 בחלוקה, והדין ראייה נחשב הדין, וְכִי רָצוּ שניהם לחלוק, מֵאִי הָיוּ
 80 – מה בכך, ומדוע אמרה המשנה שהם חייבים לבנות כותל, לִיְהַדֵּר
 81 בֵּיהּ – יחזור בו אותו שאינו רוצה לבנות. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב
 82 אִפִּי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מדובר בְּשִׁנְיָתוֹ מִדִּין, ואחר הקנין אינו יכול
 83 לחזור בו'.
 84 מקשה הגמרא: כיון שחידוש המשנה הוא שהדין ראייה נחשב הדין,
 85 אם כן, אֲדַאֲשְׁמַעִינָן – עד שמשמיענו התנא דין זה בְּחֵצֵי שְׂאֵין בָּהּ
 86 דִּין חְלֻקָה, וְהוּא דְרָצוּ שניהם לחלוק, לִישְׁמַעִינָן דִּין זה בְּחֵצֵי שִׁישׁ
 87 בָּהּ דִּין חְלֻקָה, וְאָף עַל גַּב דְּלֹא רָצוּ שניהם לחלוק, אלא רק אחד
 88 מהם, והיתה המשנה מלמדת שמלבד הכפייה על החלוקה כופהו
 89 גם לבנות כותל. מותרת הגמרא: אי אֲשְׁמַעִינָן דִּין זה בְּחֵצֵי שִׁישׁ בָּהּ
 90 דִּין חְלֻקָה, וְאָף עַל גַּב דְּלֹא רָצוּ שניהם לחלוק, הִנֵּה אֲמִינָא שבחצר
 91 שְׂאֵין בָּהּ דִּין חְלֻקָה, אֲפִילוּ רָצוּ שניהם נְמִי לֹא יכפה אחד מהם את
 92 שותפו לבנות כותל, שכן יכול לה לה לטעון שהתרצה לחלוק
 93 במסיפס, ולא בכותל, קָא מְשַׁמְעֵ לָן התנא במשנתנו שגם בחצר
 94 שאין בה דין חלוקה יש חיוב לבנות כותל, משום הדין ראייה.
 95 מקשה הגמרא: וְכִי מְצִית אֲמַרְת הָכִי – וכי היית יכול לסבור
 96 שבחצר שאין בה דין חלוקה אין חיוב לבנות כותל אף שנתרצו
 97 לחלוק, וְהָא קָתְנִי בְּרִפְאָא של המשנה להלן (א.כ.) אֲמִיתִי אין חולקים
 98 חצר שאין בה דין חלוקה, בְּזִמְנֵן שְׂאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים לחלוק, אֲבָל
 99 בְּזִמְנֵן שְׁשִׁנְיָהֶם רוֹצִים, יִחְלֹקוּ, מֵאִי לֹא, אֲבָתָל – שחייבים לחלוק
 100 על ידי בניית כותל. מותרת הגמרא: לֹא – את המשנה להלן אפשר
 101 לפרש שלשון 'יחלוקו' היינו אֲמִסְפִּיבָּם בְּעֵלְמָא, והוצרכה משנתנו
 102 לחדש שאף בחצר שאין בה דין חלוקה, אם נתרצו בחלוקה כופים
 103 לבנות כותל.
 104 מקשה הגמרא: אם כן, לִיתְנִי הָאִי וְלֹא לִיתְנִי הָאִי – היה לתנא
 105 לשנות רק את משנתנו ולא את המשנה להלן (א.כ.) שהרי לא
 106 התחדש בה שום דין. מותרת הגמרא: סִפְפָא של המשנה שם
 107 אִיצְטְרִיבָא לִיהּ, שם שנינו וְכִתְבִי הַקֶּדֶשׁ, אָף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם רוֹצִים
 108 לחלוק, לֹא יִחְלֹקוּ, ואגב דין זה ביארה המשנה שבדברים אחרים
 109 שאין בהם דין חלוקה, אם שניהם רוצים, חולקים).
 110 הגמרא מקשה על דעה זו הסוברת ש'מחיצה' היא חלוקה. מקשה

1 דְּאִיצְטְנַע מִיָּדָה – כדי שאוכל להצטנע ממך. אך בחצירות
 2 הסמוכות זו לזו, ושניהם משתמשים בהם תמיד, יודע כל אחד
 3 להזהר ולא לעשות שם תשמישים צנועים, והדין ראייה במקום
 4 כזה אינו נחשב הדין.
 5 עד עתה פירשה הגמרא את הדעה הסוברת ש'מחיצה' היינו
 6 כותל, והדין ראייה אינו נחשב הדין, הגמרא מביאה עכשיו דעה
 7 אחרת בנידון זה: לִישְׁנָא אֲחֵרִינָא אֲמַרִי לָהּ – יש ששנו את הסוגיא
 8 לעיל (ב ע"א וע"ב) בלשון אחרת. סְבִירָה – סברו בני הישיבה לומר,
 9 מֵאִי 'מחיצה' ששינונו במשנה (ב.), פְּלוּגְתָא – חלוקה, דְּכִתְבִי (במדבר
 10 לא מג) וְתִרְוִי מַחְצֵת הַעֲדָה מִן הַצֵּאן, שלש מאות אֶלְף' וגו', כלומר
 11 זו היתה חלוקת השלל שקיבלו שאר העם. וכונת המשנה היא
 12 שהשותפים שרצו לעשות חלוקה בחצר, כלומר לסיים את
 13 שותפותם בחצר ולחלקה ביניהם, כופים הם זה את זה לבנות
 14 כותל באמצע.
 15 לפי פירוש זה בלשון המשנה, יש ללמוד הלכה. מדייקת הגמרא:
 16 ולפירוש זה משמע, דְּכִיּוֹן דְּרָצוּ לחלוק את החצר הרי הם בּוֹנִין אֶת
 17 הַכּוֹתֵל בְּעַל פּוֹדְקָן, ואין אחד מהם יכול לסרב ולהמנע מכך,
 18 אֲלֵמָא, הִיזָן רֵאִיָּה שְׁמִיהּ הִיזָן.
 19 הגמרא מנסה לפרש באופן אחר את הלשון 'מחיצה' שבמשנה.
 20 שואלת הגמרא: אִימָא – שמא נאמר ונפרש, מֵאִי מְחִיצָה, נִדְרָא –
 21 כותל, דְּנִדְוִן, מְחִיצַת הַכֶּרֶם שִׁבִין הַכֶּרֶם לשדה תבואה, ומחמתה אין
 22 התבואה והגפנים נחשבים ככלאים, שְׁנַפְרָצָה, אֲמַרִי לוּ בעל השדה
 23 לבעל הכרם 'נידור', גִּדְרָא ונִפְרָצָה שנית, אֲמַרִי לוּ 'נידור', אם נְתִיבָא
 24 בעל הכרם הַמְנָה וְלֹא נִדְרָה, הָרִי זֶה קִדְשׁ – אסר את התבואה
 25 וְתִתִּיב בְּאֲחֵרֵיהּ – חייב בעל הכרם לשלם עליה, ומוכח שפירוש
 26 הלשון מחיצה הוא כותל. ולפי זה כונת המשנה כך, השותפים
 27 שחלקו את החצר ורצו לעשות כותל, כופים הם זה את זה לבנותו
 28 באמצע. וְיַעֲמָא שחייבים שניהם לבנותו הוא משום דְּרָצוּ שניהם
 29 בכך, הָא לֹא רָצוּ, אף שאחד רצה בכך, אִין מְחִיצִין אוֹתוֹ – את
 30 השני, שאינו רוצה, אלא יחלקו ב'מסיפס', יתדות עצים התחובות
 31 בקרקע. אֲלֵמָא, הִיזָן רֵאִיָּה לֹא שְׁמִיהּ הִיזָן, רוחה הגמרא: אי הָכִי,
 32 שה'מחיצה' האמורה במשנה היינו כותל, קשה, מדוע כתבה
 33 המשנה לשון 'בּוֹנִין אֶת הַכּוֹתֵל', והרי לשון 'בּוֹנִין אוֹתוֹ' מְכַנֵּי לִיהּ
 34 – היה לה לכתוב, כלומר אותו כותל שכבר הוזכר.
 35 מקשה הגמרא: אֵלֵא מֵאִי דַעְתָּן, ש'מחיצה' היינו פְּלוּגְתָא, אי הָכִי,
 36 קשה לשון המשנה 'שְׂרָצוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה', והרי לשון 'שְׂרָצוּ
 37 לַעֲשׂוֹת' מְכַנֵּי לִיהּ, שאין הדרך לומר 'לעשות חלוקה'. מותרת
 38 הגמרא: לשון זו היא בְּרִפְאָאֵי אִינְשֵׁי – כפי שרגילים האנשים לומר,
 39 'תָּא נְעִבִיד פְּלוּגְתָא' – בוא נעשה חלוקה.
 40 הגמרא מקשה על דעה זו הסוברת ש'מחיצה' היינו חלוקה, והדין
 41 ראייה נחשב הדין. מקשה הגמרא: וְאִי הִיזָן רֵאִיָּה שְׁמִיהּ הִיזָן, מֵאִי
 42 אִירִיא – מדוע נקטה המשנה אופן ש'רצו לחלוק, הרי אֲפִילוּ כשלא
 43 רָצוּ שניהם לחלוק, אלא רק אחד מהם, נְמִי שייך דין זה, שיכול כל
 44 אחד מהם לכפות את חבירו לחלוק בחצר ולבנות כותל באמצע,
 45 שהרי יש לו הדין ראייה. מותרת הגמרא: אֲמַר רַבִּי אִפִּי, אֲמַר רַבִּי
 46 יוֹחָנָן, מְשַׁנְתֵּנו עוסקת בְּשְׂאֵין בָּהּ בחצר דִּין חְלֻקָה, כלומר שאין בה
 47 ארבע אמות לכל אחד מהם, שאו אין לחולקה אלא מדעת
 48 שניהם, וְהוּא דְרָצוּ – ולכן כתבה המשנה שרצו שניהם.
 49 מקשה הגמרא: מֵאִי קָא מְשַׁמְעֵ לָן – מה באה המשנה לחדש,
 50 שמחמת כן כתבה דווקא אופן של חצר שאין בה דין חלוקה,
 51 לכאורה באה לחדש דְּכִי לִית בֵּיהּ – שאף כשאין בחצר דִּין חְלֻקָה,
 52 כִּי רָצוּ שניהם, פְּלִגִי – חולקים, ואינם יכולים לחזור בהם, וקשה
 53 שהרי כבר תִּנְיָנָא – שנינו דין זה בפירוש במשנה להלן (א.כ.) אֲמִיתִי
 54 אין חולקים חצר עד שיהא בין ארבע אמות לכל אחד, בְּזִמְנֵן שְׂאֵין
 55 שְׁנֵיהֶם רוֹצִים בכך, אֲבָל בְּזִמְנֵן שְׁשִׁנְיָהֶם רוֹצִים לחלוק, אֲפִילוּ פִּחוֹת

1 מאי קא משמע לן בשאין בה דין חלוקה - אף על גב דקא משמע לן דשמיה חזק, הכי
2 פירושו: מאי קא משמע לן במאי דאיידי באין בה דין חלוקה; לישמעטין בשש בה
3 דין חלוקה ואף על גב דלא רצו (בשרצו) פלגי. תימה: הא קא משמע לן דאפילו באין בה דין
4 חלוקה, דאיכא למימר "על מנת לעשות גודא לא איתרצאי", כדפירש לעיל כ"י רצו מאי
5 הוי ניהדרו בהו - למאן דאמר מצינה גודא לא
6 פריך, דאיכא למימר דקנו ושעבדו נכסיהו לבנן
7 הכולה. אלא למאן דאמר פלוגתא - לא מהני
8 קנין, דקנין דברים בעלמא הוא, דלא מסיק
9 אדעתיה שקנו ברחות.
10 קנין דברים בעלמא הוא - בפרק "השוכר את
11 הפועלים" (בבא מציעא צד,א), דתנן:
12 מתנה שומר חנם להיות כשואל, ומוקי לה בקנו
13 מידו - הנהם לאו קנין דברים הוא, אלא קנין גמור
14 הוא, שמשעבד את עצמו שאם יאנס שישלם.
15 רב אשי אמר כנון שהלך בו - ותימה לרבנן
16 יצחק: מה בא רב אשי לחסוק? וכי איתרצוי
17 לאשמעטין דחוקה מועלת כמו קנין ונראה
18 לרבנן יצחק דהא קא משמע לן: דאף על גב
19 דקאמר לשקן ב"חוקת דבתים" (נגא), שלא אבני
20 צריך למימר לו "לך חוק קני", הבא, כיון שאמרו
21 "אתה תקח רוח צפנת ואני רוח דרומית", הלך
22 החוקק לו כל אחד בשלו, זה שלא בפני זה -
23 נעשה כמו שקנו מידם ברחות, אף על פי שלא
24 אמרו זה לזה "לך חוק קני".
25 ארבע אמות גובה אפותיא דתמשה קאי טפי
26 לא קאי - וקשיא לרבנן: תם: הא
27 לבינן דגריעי קאי בשלשה טפחים ועוד: הא קא
28 חזינן דקאי בגיטת טפי אפורתא ותירץ דהכי
29 קאמר: טפי לא קאי משפט גזית, שרזינן בני
30 אדם לבנותו שיעמוד ימים רבים כשונים בגיטת.
31 מרסקין - אומר רבינו תם: ד"טריק הוי כמו
32 "טרוקי גלי", ברכות (כה,א), ריסק
33 הוי סיני, כלומר, שהיה מפסיק וסוגר את הלחות
34 שנתנו בסני, שהיו מנחתן בארון שהיה בבית
35 קדשי הקדשים, ויש מפרשים: טרסקין - פנים
36 דחזק, שאותה אמה היתה ספק אם מקודשת פנים
37 או חוץ, ולכך היו שתי פרוכת, כדאמרין
38 בימא (ג,א), שאני הנהם דאיכא טפח תיראי -
39 הנה מצי לשנוי דאבג תקרה ועמוכה קאי טפי,
40 כדאמרין בסמוך.
41 אמר

1 דאיצטען מינד - דברי הצענ. אבל חצר החלוקה - לתרויהו קביעא תשמישתיה, לכל
2 אחד בחלקו כל שעה, ולא עבדי בה מילי דצענא. כיון דרצו - לחלוק, ולקמן פריך: מאי
3 איתרא רצו אפילו לא רצו, הרי הן יכולין לבנות זה את זה בנין כותל - של אבנים, גודא
4 כותל אבנים, ובחצר שיש בה דין חלוקה, ועל כרחן חולקים. ופעמא דרצו - שהתנו
5 לחלוקה ככותל אבנים, הא לא רצו - אכן
6 מחייבין אותו אלא מסיפס בעלמא. כדאמר
7 אינש בו - תירצא הוא. שאין בה דין חלוקה
8 - שנתנה אמות לא חלוקה, ובכתבי הקדש -
9 ספר תורה שהוא בכרך אחד, וכן נביאים
10 וכתובים הכתובים חלוקין כספר תורה. קנין
11 דברים הוא - ואין חלפין קנין אלא דבר הנקנה,
12 או מכר או מתנה או שעבדו קרקעת שהקנין חל
13 עליו, או מטלטלין, ברחות - זה ברור לו חלק
14 מוחזי וזה ברור לו חלק מערבי, וקנו מידם,
15 ומועתה נקנה חלק מוחזי לזה, ואין לזה חלק בו,
16 וכן השני נחלק בתרו, ותחוק - בחלקו, רפך ביה
17 פורתא, ורקע נקנה בחוקה אחרי אשר רצו
18 בשעת חלוקה, אריח - חצי לביתה, והלבינה
19 שלשה טפחים, והאריח טפח ומחצה, ועובי
20 הכותל אריח מכאן ואריח מכאן, וטפח באמצע
21 שנתן שם טיט לבחור, לבנים ליבני - שלמות,
22 לבניה לעובי הכותל. למורשא דקרנתא - ראשי
23 האבנים בולטות לחוץ, שאין חלקת, ולהכי
24 בעי רחב טפח תיראי. לבני אורי - בין דימוס
25 שמכאן ובין דימוס שמכאן, ונתון טיט באמצע.
26 הכי גרסינן: אימא לבני דלא משפיק, שפע מינה
27 בו - ונפק מינה למקבל עליו לבנות כותל
28 לחבירו. בריכא - אבנים קרות וטיט בין שני
29 הדימוסות. למיטרא דגזיית בו' כל ארבע אמות
30 גובה אי הוה פותיא תמשה טפחים קאי ואי לא
31 לא קאי - כדתנן במגילת: בגיטת - זה נותן
32 טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה וקתני
33 סיפא: מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות.
34 ולפי חשבון זה לגובה שנתה צריך עשרה טפחים
35 ורחב, והא אמה מרסקין - דבנין שלמה, דגזיית
36 היה, דכתב "אבני גזית" (מלכים א' ה), והיו
37 שלשים אמה קומתה, ואין עובי אלא אמה,
38 להבדיל בין ההיכל לקדשי הקדשים. דאיכא
39 טפח תיראי - ומשום האי טפח פותיא מצי
40 לאגבה טפחים, ואין צריך לתת לכל ארבע אמות
41 חמשה טפחים, כגנין - שהיה גובהו מאה
42 אמות, כדתנן במסכת "מדות" (פרק ד משנה ו),
43 בשנים
44 ששניהם רוצים - לא יחלוקו). במאי אוקימתא למתניתין - בשאין בה דין חלוקה, אי סיפא אצטריכא ליה: ובכתבי הקדש, אף על פי
45 נהדרו בהו - אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: שקנו מידן, - וכי קנו מידן מאי הוי? קנין דברים בעלמא הוא - בשקנו מידן
46 ברחות. רב אשי אמר: כנון שהלך זה בתוך שלו ותחוק, וזה בתוך שלו ותחוק. "מקום שנתנו לבנות" כו', "גזיל" - אבני
47 דלא משפאי; "גזית" - אבני דמשפאי, דכתבי: "כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית" (וגו); "כפסיסין" - ארחי; "לבינין" - ליבני.
48 אמר ליה רבא ברביה דרבא ארבי אשי: ממאי דגזיל - אבני דלא משפאי ניהו, והאי טפח תיראי למורשא דקרנתא? דילמא
49 פלגא דגזית הוא, והאי טפח תיראי לביני אורפי הוא, כדאמרין: כפסיסין - ארחי, לבינין - ליבני, והאי טפח תיראי לביני אורפי
50 אמר ליה: וליטעמיה, כפסיסין - ארחי מנלן? אלא גמרא גמירי לה, גזיל נמו אבני דלא משפאי - גמרא גמירי לה, איכא דאמרי,
51 אמר ליה רב אחא ברביה דרב ארבי אשי: ממאי דהאי כפסיסין - ארחי ניהו, והאי טפח תיראי לביני אורפי? דילמא מאי
52 כפסיסין - אבני דלא משפאי, והאי טפח תיראי למורשא דקרנתא, כדאמרין: גזיל - אבני דלא משפאי, גזית - אבני דמשפאי,
53 והאי טפח תיראי למורשא דקרנתא אמר ליה: וליטעמיה, גזיל - אבני דלא משפאי מנלן? אלא גמרא גמירי לה, הכא נמי גמרא
54 גמירי לה, אמר אביי, שמע מינה: כל ביני אורפי - טפח. הני מילי בטינא, אבל בריכא פני טפי. ואיכא דאמרי: הני מילי
55 בריכא, אבל בטינא לא בעי פולי האי. למימרא, דבגזית דכל ארבע אמות גובה, אי הוי פותיא חמשא - קאי, אי לא - לא
56 קאי? והא אמה מרסקין דהויא גבוהה תלתין אמהתא, ולא הוה פותיא אלא שית פושפי, וקם - פין דאיכא טפח תיראי קאי.
57 ובמקדש שני מאי מעמא לא עבוד אמה מרסקין? - פי קאי - בתלתין קאי, טפי לא קאי. ומנלן דהוה גבוהה טפי? דכתבי:
58 "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" - רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר: כגנין, וחד אמר:
59 בשנים

1 **אמר** אביו גמדי - השתא לא צריך לשנויא קמא. **מכלל** דאיכא זוטרתי - ואם
2 תאמר: ודילמא מכלל דאיכא רברבתיא. ומה דיקא הוא זה? ותירץ רבינו יצחק:
3 דאם אין פחות משלשה אבל גדולות יש - אם כן בכדי נקט חצי לבניה של שלשה
4 טפחים, ולא היה צריך למוציא אלא: והאריח חצי לבניה, ותו לא, וממילא הייתי משער
5 בקטנה, הואיל ולא מפרש שיטערא. **הנה"ה**:
6 בי קייטא ובי סיתווא הוי כמו איכא תיחיא, 1
7 ושירי, ואם שתי בתי כנסיות היו בשני מקומות, 2
8 של קייטא ושל סיתווא - איירי כגון דחוה בה 3
9 תיחיא. ועוד נראה: כיון דיש שם בית הכנסת
10 אחר - אין לחוש שאם לא יבנו זאת, היא 4
11 דקאמר דאיכא דוכתא לעלוי - היינו שאין 5
12 בית הכנסת. ועוד, מחמת קור רוחם אין לחוש 6
13 שמוא יפשעו, אי בזמן גדול כל כך אין לחוש. 7
14 עד כאן הגהת המעתיק. **א** הכי בי בנייה גמי 8
15 - פירושו: עד שיתפללו בה. 9
16 **ועייליה** לפרייה להתם - ותימה: והא 10
17 אמרת בתי כנסיות אין שנים 11
18 בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי ואין 12
19 לתרץ משום דבבבל הוי, ואמר רב אסי בפרק 13
20 בתרא דמגילה (כחג): בתי כנסיות של בבל 14
21 על תנאי הן עשויות, ופירש הקונטרס התם: 15
22 נפקא מינה לענין דהא דקתני לעיל, אין אוכלין 16
23 בתן ואין שותים בתן ואין נבנסין בתן בחמה 17
24 מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ובשל בבל 18
25 מותר. דהא קאמר התם בתר הכי: רבינא ורב 19
26 אדא הוו קיימי ושיילי שמעתא מרבא, אתא 20
27 זילא דמטרא עליהו ועיילי לבי בנישתא, 21
28 ולא משום מטרא אלא משום דשמעתא בעיא 22
29 צילתא. והשתא, והלא בית הכנסת של בבל 23
30 היה והוי יכולין ליבנס בה מפני המטר ויש 24
31 לומר: ולאו ממש לבית הכנסת עיילא לפרייה, 25
32 אלא בסמוך לבית הכנסת, במקום שהאורחין 26
33 גילין לישן שם ולאכול, כדאמרין ב"ערי" 27
34 פסחים (פסחים קא,א) ושמואל למה ליה 28
35 לקדושי בני בנישתא - לאפוקי אורחים יד 29
36 חובתן, דאכלו ושתו וגו בני בנישתא. והא 30
37 דאמר דעל תנאי הן עשוין - מפרש רבינו 31
38 יצחק לענין שאם יחרבו, יעשו מתן מה שירצו, 32
39 לבד מלקות ראש, כדאמרין התם. **כל** דאמר 33
40 מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא - וכן הוא, 34
41 דהכי נמי אמר שמואל בפרק "עשרה יוחסין" 35
42 (קדושין עב), ומכאן קשה על פירוש הקונטרס 36
43 "באלו נאמרין" (סוטה מא,א), דאמר: אמרו לו 37
44 לאגריפס "אחינו אתה", ופירש הקונטרס התם 38
45 שאמרו לו "אחינו" לפי שיהיה אמו משראל. 39
46 דאם כן, כיון דבני ישראל נשאו ישראלית - 40
47 אמאי עבדא הוה? הא שמואל גופיה אית ליה: 41
48 גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, 42
49 בחיולא (ויבמות מה,א), וצריך לומר שלא 43
50 נשאו ישראלית, וקראוהו "אחינו אתה" לפי 44
51 שעבד אחינו והואו במצות. **מאן** דריש מקרב 45
52 אחיך רבנן - דפשטיה דקרא לא משמע למעטי 46
53 עבד שהוא אחיך במצות, אלא גוי. ורבנן 47
54 דרשו (בכא קמא פח,א): ממוברד שבאחיך. 48
55 **קמלינהו** לכולוהו רבנן - לא דוקא לכולהו, 49
56 דהא הוה בני בתרא שהיו נשיאים כשעלה הלל 50
57 מבלב, כדאמרין בפסחים בפרק "אלו דברים" 51
58 (סו, א), והלל היה בפני הבית מאה שנה, כדאמרין בפרק קמא דעבודה זרה (ט, א),
שכל

לבנות בית כנסת אחר, עד דקני בי בנישתא אחריתי - עד שיבנה
 בית כנסת אחר. וטעם הדבר, איכא דאמרי משום פשיעוהא -
 שמה יארע אונס ולא יבנהו, ואיכא דאמרי, משום צלוי - תפילה,
 שעד בניית החדש לא יהיה היכן להתפלל. מבררת הגמרא: מאי
 בינייהו - מה ההבדל לענין הדין בין הטעמים. ומבארת, איכא
 בינייהו, אופן דאיכא (בי בנישתא אחריתי) [דוקתא לצלוי] - שיש
 מקום אחר להתפלל בו, ששייך רק הטעם הראשון, שמה לא
 יבנהו כלל.
 מספרת הגמרא: מרימא זמר וזמרא, היה להם בית כנסת לימות
 הקייץ, שחלונותיו גדולים והאוויר נכנס בו, ובית כנסת אחר
 לחורף, שתקרתו נמוכה, כתליו עבים וחלונותיו מועטים, וסתרי
 וכנו בי קיימא, בסיתויא - ובחורף היו סותרים ובונים מחדש את
 בית הכנסת של הקייץ, [וסתרי] וכנו בי סיתויא בקיימא - ובקייץ
 היו סותרים ובונים מחדש את בית הכנסת של החורף.
 הגמרא מבררת אם יש אופנים שמוותר לסתור את הישן קודם
 בניית החדש: אמר ליה רבינא לרב אשי, נבו זוי וקחתי - גבו מעות
 והניחום ביד הגבאי, מאי, האם מותר לסתור את הישן, או שיש
 לחשוש לפשיעה. אמר ליה רב אשי, אף באופן זה אסור, דילמא
 מיתרמי להו - שמא יודמן להם פדיון שבויים, ויחבי להו - ויתנו
 את המעות לצורך זה, ולא יבנהו.
 חזר ושאלו רבינא: אם שריגי ליבני - מסודרות ומוכנות הליבנים,
 והדרי הוידי - ומתוקן המשעו של הגג, וקחתי בשורי - והקורות
 מוזמנות לבנין, מאי. אמר ליה רב אשי, גם בזה אסור, והטעם, זמנין
 דמתרמי להו פדיון שבויים, מונגי ויחבי להו - שמא ימכרו את צרכי
 הבנין לפדיון שבויים, ולא יבנהו.
 הקשה רבינא: אי הכי, אפילו אם כבר בנו את החדש נמי נחשוש
 שימכרוהו לצורך פדיון שבויים, ונאסור לסתור את הישן עד
 שיתחילו להתפלל בחדש. אמר ליה רב אשי, דיתיה דאיניש לא
 מונגי - אין דרך אנשים למכור את דירתם, וכל שכן שלא ימכרו
 בית כנסת שנגמרה בנייתו.
 מבארת הגמרא מתי מותר לסתור בית כנסת: ולא אמרן שאסור
 לסתור את הישן, אלא באופן דלא חוי בה תיהא - שלא נראה בו
 סדק שיכול לגרום לו ליפול, אבל חוי בה תיהא, סתרי וכני -
 סותרים את הישן ואחר כך בונים את החדש. וראיה לדבר
 ממעשה שהיה, בי הא דרב אשי הוא בה תיהא כבנישתא דקתא
 מקסיא - רב אשי ראה סדק בבית הכנסת של העיר 'מתא מחסיא',
 וסתריה, וכדי שלא יתעצל בבניית החדש, צייל לפוריה להתם -
 הכניס את מיטתו לשם, וישן שם, כדי שיצטער מהחומה והגשמים
 ויודרו בבנייתו, ולא אפקיה - ולא הוציאה עד דמתקין ליה שפיכי
 - שהתקינו את מרזבו, שזהו סיום הבנין.
 לפי מה שהתבאר עד כאן מבררת הגמרא את המעשה שהיה
 בבניית בית המקדש השני. מקשה הגמרא: ויבבא בן בוזא, היכי
 אפקיה ליה - היאך נתן עצה להורדים למוסרית לביית המקדש
 קודם שבנה אחר, כמוכא להלן, והאמר רב חסדא, לא ליסתור
 איניש בי בנישתא עד דקני בי בנישתא אחריתא.
 מתרצת הגמרא שני תירוצים: אי קעית איכא, שבבא בן בוטא
 תיהא הוא ביה - ראה סדק בבית המקדש, שאו מותר וצריך
 לסותרו. ואיכעית איכא, מלכותא שאני דלא הדרא ביה - שונה
 דין המלך, שאינו חוזר בו מדיבורו, ואין בו חשש פשיעה, דאמרי
 שמואל, אי אמר מלכותא 'עקרנא טורי' - אם המלך אמר שיעקור
 את ההר, עקר טורי, ולא הדר ביה - ולא יחזור בו.
 הגמרא מביאה את המעשה בהורדוס: הורדוס, עבדא דביית
 השמונאי הוה, נתן עניו באותה תינוקא - בנערה אחת מבית
 חשמונאי, לישאנה. ויפא חד שמע ההוא נבדא פת קלא דאמר קל
 עבדא דמריד השתא, מצלח' - יום אחד שמע הורדוס בת קול

בשנים - שהיה קיים ארבע מאות עשרים שנה, ובית ראשון עמד
 ארבע מאות ועשר שנה. אומרת הגמרא: ואיתא להא ואיתא להא
 - שני הדברים נכונים, שבית שני היה גבוה מבית ראשון, וגם
 התקיים יותר שנים.
 הגמרא חוזרת לנידון של אמה טרקסין. מקשה הגמרא: אף שלא
 יכלו לבנות את כל האמה טרקסין בגזית, עדיין קשה, וייעבדו -
 ויעשו רק תלתין אפין בכנין של גזית, כמקדש ראשון, ואידך - את
 השאר ייעבדו בפרוכת. מתרצת הגמרא: בי קאי תלתין אמהתא -
 מה שבמקדש ראשון עמד הכותל בגובה שלשים אמה, נמי אנב
 תקרה ויטעוה תוה קאי - גם גובה זה היה עומד רק מחמת
 שהכבירו עליו התקרה והמעויבה ו-טט שעל התקרה] וגרמו
 שלא יטה לצדדים, אך בלא תקרה ויטעוה, לא הוה קאי, ואם
 היה נבנה בגובה שלשים אמה ומעליו פרוכת, לא היה עומד.
 מקשה הגמרא: אף שלא יכלו לבנותו בגובה שלשים אמה, אך
 לבונה מסוים ודאי אפשר לבנותו, ואם כן, ליעבדו מה דאפשר,
 בכנין אבנים, וליעבדו אידך - ואת השאר יעשו בפרוכת. מתרצת
 הגמרא: אמר אפי, נמירי - דין זה היה מקובל בידם, אי בולחו -
 או שכל גובה אמה טרקסין יעשה בכנין, אי בולחו בפרוכת, אך
 אי אפשר לעשות חלק בבנין וחלק בפרוכת. ומבארת הגמרא את
 המקור לכך: אי בולחו בכנין' למדו ממקדש ראשון, שבו היה רק
 כותל, אי בולחו בפרוכת' למדו ממשכן שעשה משה במדבר, שבו
 היתה רק פרוכת.
 שנינו במשנה: גייל, זה נתן שלשה טפחים וכו'. איבעיא להו,
 שיעורים אלו ששינו במשנה לגבי כותל גייל, גזית וכו', האם הם
 שיעורי עובי של 'הן וסידן' - האבנים עצמן, יחד עם הסיד שעליהן,
 או דילמא, 'הן בלא סידן', ועובי הכותל עם הסיד הוא יותר מכך.
 אמר רב נחמן בר יצחק, מקתברא שהם שיעורים של הן וסידן, דאי
 סלקא דעתך הן בלא סידן, ליתניה לשיעוריה - צריך היה התנא
 לשתות את שיעור הכותל עם הסיד, כשהוא גמור, אלא לאו סידן
 משנה, הן וסידן. דוחה הגמרא: לא, לעולם אימא לך הן בלא סידן,
 וינין דלא הוה עובי הסיד טפח, אלא פחות, לכן לא תני התנא את
 שיעורו. מקשה הגמרא על הדחיה: והא קתני במשנה 'לבינין זה
 נתן טפח ויחצה, וזה נתן טפח ויחצה', הרי שנקט התנא
 שיעורים פחותים מטפח. מתרצת הגמרא: התם כל חצי הוה
 לאיצטרופי - [ראוי להצטרף] טפח שלם, שהרי כל אחד נתן חצי,
 אך בסיד כל אחד נתן פחות מחצי, ולכן לא כלל התנא את הסיד
 בשיעוריו.
 הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנה: תא שמע, שנינו
 בעירובין (א), תקרה שאמרו חכמים לגבי שיתופי מבואות, שיעור
 תקרה הוא כדי לקבל ארית, והארית הוא חצי לבינה של שלשה
 טפחים, ומוכח שעובי לבינה הוא שלשה טפחים, וכיון שמבואר
 במשנתנו ששיעור כותל לבינים הוא שלשה טפחים, הרי
 שהשיעור הוא של האבנים ללא הסיד. דוחה הגמרא: התם -
 בעירובין, מדובר בפרוכתא - בלבינים גדולות, שעוביין שלשה
 טפחים ללא סיד, אך במשנתנו מדובר בלבינים רגילות, שעוביין
 שלשה טפחים הוא רק עם הסיד. ומוכיח זאת הגמרא: דיקא נמי
 - וכן מדויק מהמשנה שם, דהרי קתני 'לבינה של שלשה טפחים',
 מכלל דאיכא זומרא - משמע שיש לבינה קטנה יותר, ולכן הוצרך
 התנא לפרט לאיזו לבינה כוונתו, אך סתם לבינה היא קטנה
 משלשה טפחים, ושיעור שלשה טפחים שבמשנתנו הוא יחד עם
 הסיד. מסיימת הגמרא: אכן שמע מינה שמשנתנו עוסקת בכותל
 לבינים עם הסיד, והוא הדין בשאר סוגי האבנים.
 אנב שהוזכר לעיל (א) כבוד בית המקדש השני, מקשה הגמרא
 על אופן בנייתו על ידי הורדוס: אמר רב חסדא, לא ליסתור איניש
 בי בנישתא - אסור לאדם להרוס בית כנסת, אף אם עושה כן כדי

56 הַיְדוּסִים - הורדוס אינו מלך ולא בן מלך, אלא [עַבְדָּא] קְלָיָא
57 מְתַעְבְּדִי - עבד שנעשה בן חורין מאליו. ומבארת הגמרא: מַאי
58 'דְּכָא', לשון מְלֻכּוּתָא, דְּכֵתִיב לאחר שהרג יואב בן צרויה את
59 אבנר בן נר, שאמר דוד (שמאל ב' א' לט) 'אֲנֹכִי הַיּוֹם דָּף וְיִשׁוּעַ מִלְּךָ'
60 - כאילו היום נמשחתי למלך, ואיני יכול להעניש את יואב. וְאִי
61 פְעִית אִימָא, מְהֵבָא, שכשחכתירו את יוסף למושל על ארץ
62 מצרים נאמר (בראשית מא ג) 'וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבֵרָה', ומוכח שלשון
63 'דְּכָא' הוא לשון מלכות.
64 הגמרא מתארת את בית המקדש שבנה הורדוס: אֲמַרְי, מִי שְׂלֵא
65 דָּחָא את בְּנֵי הַיְדוּסִים, לֹא רָחָא בְּנֵי נָחָא [מִימֵינוּ]. מבארת הגמרא:
66 בְּמַאי בְּנִייה - במה בנאו, שנראה כה יפה, אֲמַר רַבָּה, בְּאֵבְנֵי שִׁישָׁא
67 וּמְרִירָא - באבני שיש ירוק ושיש לבן. אִיבָא דְאֲמַרְי, שבנאו בְּאֵבְנֵי
68 בּוֹחֵלָא, שִׁישָׁא וּמְרִירָא - שיש צבוע כעין כחול, שיש ירוק ושיש
69 לבן. אֲפִיק שְׂפָה וְעִיָּיל שְׂפָה - הוציא שורת אבנים והכניס שורת
70 אבנים, כלומר, היתה שורה בולטת ושורה שקועה, כִּי הִיבֵי דִּנְקֻבֵּל
71 סִידָא - כדי שהסיד ידבק בבנין ולא יפול. וְקָבַר הוֹרְדוֹס לְמִשְׁעִינָה
72 בְּדִהְבָּא - לצפות את הבנין זהב, אֲךְ אֲמַרְי לִיה רַבְּנָן, שְׂבָקִיָה - הנח
73 אותו כר, דְּהִיב שְׂפִיר מַפִּי - כך יפה יותר, דְּמִיתִיו כִּי אִידוּתָא דִּימָא
74 - שנראה כגלי הים שנעים ונדיים, והעין משתעשעת בראייתם.
75 מקשה הגמרא: וְכָא מִר בּוֹטָא, הִיב עֲבָד הִיב - כיצד עשה כך,
76 לתת עצה להורדוס, וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, וְאִיתִימָא - ויש
77 אומרים שאמר את דְּבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִפְּנֵי מַה נִּעְנַשׁ דְּנִיָּאל, מִפְּנֵי
78 שְׁהִישָׂא עֲצָה לְנִבְכַדְנֶצַּר נֶצַר לאחר שחלם שתבוא עליו פורענות,
79 שְׁנִיאָמַר (דניאל ד כ"ב) שאמר לו דניאל לְמַן מְלָכָא - באמת אתה
80 המלך, מְלִכִי יִשְׁפַר עֲלֶךָ - עצתי תיטב בעיניך, וְהִסְתָּא דְּנִבְכַדְנֶצַּר פִּרְק
81 - ותפדה את חטאך בצדקה, וְעוֹנֵתְךָ בְּמַחַן עֲנִין - ואת עוונך בחנינות
82 עניים, הֵן תִּתְּהוּ אֲרִיבָה לְשִׁלְתָּךְ 'וְגו' - אז תהיה אריכות לשלומך
83 להנצל מהרעה, וְכֵתִיב 'כִּלְאָ מָטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מְלָכָא' - כל חלום
84 הפורענות התקיים וּבֹא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר, וְכֵתִיב שֶׁאֵכָן לֹא בֹאָה
85 הפורענות עליו מִד, אֲלֵא (ו') לְהוֹשֻׁעַ יְרַחֵן תִּרֵי עֲשִׂר' - רק
86 לאחר שנים עשר חודש, ולחַן יבואר מִה הִיָּה עוֹנֵשׁוּ שֶׁל דְּנִיָּאל
87 על שנתן לו עצה זו. וּמֵאן כֵּן קִשָּׁה, מדוע בבא בן בוטא יעץ
88 להורדוס כיצד לתקן את חטאו.
89 מתרצת הגמרא שני תירוץ: אִיבְעִית אִימָא, שֶׁאִנִּי עֲבָדָא, דְּאִיתִיב
90 בְּמִצְוֹת - שונה דין העבד, שכיון שחיבב במצוות מותר להורות לו
91 דרך תשובה, ורק בגוי הדבר אסור. וְאִיבְעִית אִימָא, שֶׁאִנִּי בֵּית
92 הַמִּקְדָּשׁ, דְּאִי לֹא מְלֻכּוּת לֹא מְתַנְּגִי - העצה לבנות את בית המקדש
93 שונה משאר עצות, כיון שאם המלכות לא תבנה, אין מי שיבנהו,
94 ולכן היה מותר לבבא בן בוטא ליעץ בן להורדוס.
95 מבררת הגמרא: וְדְנִיָּאל, מְלָךְ דְּאִיעֲנַשׁ - היכן מצינו שנענש.
96 אִילִימָא מְשׁוּם דְּכֵתִיב (אסתר ד ה) 'וְתִקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתְּרָה, וְאֲמַר רַב,
97 'הַתְּרָה' זֶה דְּנִיָּאל, אִם כֵּן הִנֵּיחָא לְמָאן דְּאֲמַר שְׁנִקְרָא דְנִיָּאל 'הַתְּרָה'
98 משום שבימי אחשוורוש הִתְכַּוְּהוּ וְהוֹרִידוּהוּ מְגֻדּוּלְתוֹ הִיָּתֵהָ בִּימֵי
99 בלשאצר ודריוש וכורש, שְׁהִיָּה אִז מוֹשֵׁל עַל שְׁלִישׁ הַמְּלֻכּוֹת, הִרִי
100 שׁוּחַ הִיָּה עוֹנֵשׁוּ, אֲלֵא לְמָאן דְּאֲמַר שְׁנִקְרָא דְנִיָּאל 'הַתְּרָה' משום שְׂכָל
101 דְּכֵרִי מְלֻכּוּת נְחֻתְבִין עַל פִּי, וְלֹא יִרַד מְגֻדּוּלְתוֹ. מַאי אִיבָא לְמִימַר
102 - מנין לנו שנענש. משיבה הגמרא: דְנִיָּאל נִעְנַשׁ בְּכַךְ דְּשִׁיחוּהוּ
103 לְנוֹכָא דְאִרְיִוּתָא - שזרקו המלך לגוב האריות, כמבואר בספר
104 דְנִיָּאל (ו' ט').
105 שנינו במשנה: השותפים שרצו לעשות מחיצה וכו' הִפְּלֵל בְּמִנְהָה
106 הַמְדִינָה. שואלת הגמרא: לשון 'הִפְּלֵל' כמנהג המדינה' לֹא תִּתִּי מַאי -
107 מה באה לרבות, והרי כבר התבאר במשנה סוגי כתיבים שונים.
108 משיבה הגמרא: לֹא תִּתִּי אֲתָרָא דְנִיָּהִי בְּהוֹצָא וְהַפְּנָא - לרבות מקום
109 שנהגו לבנות את הכותל בלולבי דקלים וענפי עץ ערמוק, שאף
110 במקום כזה בונים כמנהג המדינה, אף שזהו כותל חלש מאד.

1 אֲתֵרָא לִיה בְּלִילָא דְיָלִי - עשה לו הורדוס עטרה סביבות עיניו
2 מעור קיפוד ששערו קשה כמחטים, ושערות אלו נִקְרִינְהוּ לְעִינָה
3 - ניקרו את עיני בבא בן בוטא. והתעורר.
4 יוֹמָא הִי, אֲתָא וְיָתִיב קְמִיָה - יום אחד, בא הורדוס וישב לפניו,
5 ורצה לנסותו, אֲמַר לו הורדוס, הִוִי מִר הֵא עַבְדָּא בִישָׂא מַאי קָא
6 עָבִיד - יראה אדוני, מה עשה העבד הרע הזה [הורדוס], שהרג
7 את כל החכמים, ולא הכירו בבא בן בוטא, שהיה עיור. אֲמַר לִיה
8 בבא בן בוטא, מַאי אֲעָבִיד לִיה - מה יכול אני לעשות לו. אֲמַר לִיה,
9 נְלִמִיָה מִר - יקללנו אדוני. אֲמַר לִיה, [כְּתִיב] (קהלת ו' י) 'גַם בְּמִדְעָךָ,
10 מְלַךְ אֵל תִּקְלָל' - אפילו במחשבתך אל תקלל מלך.
11 אֲמַר לִיה הורדוס, הֵא, לֹא מְלַךְ הוּא, שְׁהִיָּה הוּא עַבְד הפסול
12 למלכות, ונטל את המלוכה בזרוע. אֲמַר לִיה בבא בן בוטא, וְלִי הִוִי
13 עֲשִׂיר בְּעֻלְמָא - אף אם אינו אלא אדם עשיר, איך אקללנו, והרי
14 כְּתִיב (שם) 'וְכִתְרֵי מִשְׁכַּבְּךָ אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר'. וְעוֹד, לֹא יִהָא דִינו
15 אֲלָא כּוֹנְשִׂיא, וְכֵתִיב (שמות כ"ב) 'וְנִשְׂאָא בְּעַמְּךָ לֹא תֵאָר' - לא תקלל.
16 אֲמַר לִיה הורדוס, משמעות הלשון 'בעמך' היא פְּעוּשָׁה מְעַשָּׂה
17 עֲמָךְ, וְהֵא - אדם זה, הורדוס, לֹא עוֹשֶׂה מְעַשָּׂה עֲמָךְ הוּא, שְׁהִיָּה
18 רשע הוא, ומותר לקללו. אֲמַר לִיה בבא להורדוס, מְסַתְפִינָא מִינָה
19 - מפחד אני ממנה, שמא ישמע שקללתיו ויהרגני. אֲמַר לִיה
20 הורדוס, לִיבָא אִינְשֵׁי דְאִוּוֹל דְלִמָּא לִיה - אין אדם שילך ויאמר לו
21 זאת, דְאֵנָא וְאֵת וְתִבְנָא - שכן רק אני ואתה יושבים כאן. אֲמַר
22 לִיה בבא בן בוטא, כְּתִיב (קהלת ו' ב') 'כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיד אֵת הַקָּוֵל
23 וְכַעַל בְּנָפְסִים יַגִּיד דְרָר', ויש לחשוש שיוודע לו הדבר. אֲמַר לִיה
24 הורדוס, אֵנָא הוּא - אני הוא הורדוס, וְאִי הוּאִי דְעֵנָא דְהִתְרֵי רַבְּנָן
25 בּוֹלִי הֵא - ואילו הייתי יודע שהחכמים זיהרים כל כך, לֹא הוּוּ
26 קְטִילָנָא לְהוּ - לא הייתי הורגם. והמשיך לשואלו, הִשְׁתָּא
27 שְׁהִרְגִיתִים, מַאי תִּפְתְּנִיָה דְהִתְהוּא נְכָרָא - מה תקנתי, ובמה אכפר
28 עַל חַטָּאי.
29 אֲמַר לִיה בבא בן בוטא, הוּא [הורדוס] כְּפָה אִוּוֹ שֶׁל עוֹלָם
30 בהריגת החכמים, דְּכֵתִיב (משלי א' כ) 'כִּי נִר מְצוּה וְתוֹרָה אִוּוֹ, הִרִי
31 שֶׁהַתּוֹרָה קְרוּיָה אִוּוֹ, וְהִרְיַגַת הַחֲכָמִים הַעוֹסְקִים בָּה כִּיבְתָה אִוּוֹ
32 זֶה, לְכֵן דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה הִיא שְׁלֵךְ וְיַעֲסוֹק בְּאִוּוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוֹמֵר
33 בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכֵתִיב לגביו (ישעיה ב' ב) 'וְנִהְיִו אֱלֹוִי - יִקְבֹּלוּ
34 מִמֶּנּוּ אִוּוֹ כֹּל הַגּוֹיִם'. אִיבָא דְאֲמַרְי, דְּהִיב אֲמַר לִיה בבא בן בוטא,
35 הוּא סִיפָא עִינֵי שֶׁל עוֹלָם בהריגת החכמים, דְּכֵתִיב לגבי טעות של
36 הַסַּנְהֶדְרִין 'וְהִיָּה אִם מְעִינֵי הָעֵדָה [הסנהדרין] נִעֲשֶׂתָה לְשִׁנְגָה'
37 (במדבר טו ט) הִרִי שֶׁהַחֲכָמִים נִקְרָאוּ עִינִים, לְכֵן דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה הִיא,
38 שְׁלֵךְ וְיִתְעַסֵּק בְּעִינֵי שֶׁל עוֹלָם, כְּלוֹמֵר בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכֵתִיב
39 (יחזקאל כ' ב) 'הִנְנִי מִחֲלֵל אֵת מִקְדָּשִׁי מֵאִוּוֹ עוֹבְדִים מְחִמֵּד עֵינֵיכֶם',
40 הִרִי שְׁנִקְרָא הַמִּקְדָּשׁ מִחֲמַד עֵין.
41 אֲמַר לִיה הורדוס, מְסַתְפִינָא מִמְּלֻכּוּתָא - פוחד אני ממלכות רומי,
42 ששלטה באותו זמן על עם ישראל, ויכעסו עלי אם אבנה מחדש
43 את המקדש. אֲמַר לִיה בבא בן בוטא, שְׂדָד שְׁלִיחָא - שלח לרומיים
44 שליח לבקש מהם רשות לבנות את בית המקדש מחדש, וְלִיָּיל
45 שְׂתָא - וילך השליח במשך שנה, וְלִיעֲבַב שְׂתָא - ויתעבב ברומי
46 שנה, וְלִהְרֵר שְׂתָא - ויחזור במשך שנה, אֲדִהְבִי וְהִיבֵי כְתִירַת [לִיה]
47 וְכִנְיִית [לִיה] - ובינתיים תסתור את המקדש ותבנהו מחדש. ואכן
48 עָבִיד הִי - עשה הורדוס כדבריו.
49 כשהגיע השליח למלכות רומי, שְׁלַחוּ לִיה הרומיים להורדוס, אִם
50 לֹא סְתַרְתָּה עֵדִין את בית המקדש, אֵל תִּסְתוֹר. וְאִם סְתַרְתָּה, אֵל
51 הִבְנִי מִחֲדָשׁ. וְאִם סְתַרְתָּה וְכִנְיִית, עָבִיד בִישָׂא - עבד רע, כְּתִר
52 דְעָבִידִין מְתַמְלְכִין - וכי לאחר שאנשים מעשה באים להמלך
53 ולטול רשות, אִם וְיִינְדָּה עֲלֶךָ, סְפִידָא - אם כלי מלחמתך עלֶיך,
54 ואתה מתגאה שהרגת את אדוניך החשמונאים בכח הזרוע, הִרִי
55 סִפֵּר יְחוּסָךְ נִמְצָא כֹאן בִּידֵינוּ, וְבו כְּתוּב לֹא רַבָּא וְלֹא מִר רַבָּא

1 אהרר ליה בלילא דיילי - "האנקא" מתרגמינן; ולא (וקרא יא), והוא שרץ שקורין הרצוף,
2 ושערו קשה במחטין. ועשה לו עטרה מעורו סביבות עיניו. השתא מיהא (דאנא ואת) -
3 אנא ואת שנינו כאן, ואין שונעו. הנני מחלל את מקדשי - סיפיה דקרא "מחמד עיניכם".
4 מסתפינא ממלכותא - בפופים היו מלכות רומיים. סתמלכין - נוטלין רשות. אי ויניך
5 עלך ספרך כאן - אם נתנאית בכלי מלחמתך,
6 שוהרת בית אדוניך - ספר ירוסין שלך בידעו
7 הוא, וידענו שאתה עבד. לא רמא כו' - לא
8 מלך ולא בן מלך. קלניא מתעביד - נעשה בן
9 חורין מאליו. שישא - שיש ירוק, שקורין ביי"ש.
10 ומרירא - שיש לבן. כוחלא - שיש צבעו כעין
11 כחול. אידוואת דימא - גלי הים, ושהם נעים
12 ותרם והעין מתעששת בראיתון. נענש דינאל -
13 לקמיה מפרש עונשו. מלכי ישפר עלך - עצתי
14 תיטב בעיניך. במיחן עניין - בחנינת עניים. ככך
15 תתא איבא לשלוותך - ויהא ארורך לשלומך.
16 כולא מטא - כל החלום של פורענות בא עליו.
17 לקצת ירוסין תרי עשר - בשביל עצתו של דינאל
18 תלה לו שנים עשר חדש. בהוצא - לולבי
19 דקלים. ודפנא - ענפי עץ ערמונים שקורין לור, ו
20 ופרי שלו קורין ביי"ש. שישא - הדאנבים של
21 שניהם. דאפילו לא פסק לן דינא דמתניתין,
22 המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאה - על
23 כרחם היו יורדין בשוה האבנים, שוהרי ברשות
24 שניהם מנוחים, ויד מי מהם תגבר (הגיה;
25 בפירוש רבינו זוננאל. קא משמע לן דלא בעינן
26 ראייה, אלא שותף מפיך מניה בלא ראייה, ואידי
27 דטעין דידיה ניהו - עליו הראייה, וכל כהאי
28 גזרנא הכי דינינן ליה. וזה הדין מפורש עוד כמו
29 כן בפרק "הבית והעליה" בתחילתו. איבעית
30 אימא: בשותפין כי האי גזרנא, אנוחי אבנים
31 ברשות חבריו לא קפדי, וזקוק רשות לאו כלום
32 הוא. שמעינן מניה דכל כהאי גזרנא דמילתא
33 דרייעא בשותפתא לתרייהו, אף על גב דמנחי
34 ברשותא דהא מנייהו - לא יכול למיטען "דידי
35 ניהו דברשותי מנחי", דקימא לן; שותפין לא
36 קפדי אהדרי. עד כאן. השתא סתם נינה אמרת
37 לא - אף על פי שהיוק ראייה קשה. אמר אביי ב'
38 - האי "מקום שנהגו לגדור" דקתני מתניתין -
39 אבקעה קאי. אם בן מאי אבל בבקעה - הא
40 מנה סליק, והכי איבעי למיתני: אבל מקום
41 שנהגו שלא לגדור - אין מחייבין אותו מכפיה
42 לקרנא לבר - ראשי הכותל יבוק לצד חבריו.
43 וכל חזית לשון קצה הוא, וכן שנינו ב"במדי'
44 (פרק ב משנה ד) גבי מערכה: וחזיתא מורחה -
45 ראשי הגזירין. וכן "מחוח מול מחוח" דמלכותא (א
46 ז) - ראשי הנסרים מוסבין זה מול זה. (ועביד)
47 (ועביד) מאבראי - כופה לצדי ראשי הכותל,
48 שמחבר בראשו אבנים טוט ומעבהו. דידי
49 ודידיה הוא - כדקתני מתניתין: כשעושין אותו
50 בין שניהם עושין חזית מכאן ומכאן. השתא נמי
51 גזירי לך - אלהיך כופה שוהיא לצדו. ואימא:
52 דידי ודידיה הוא, ולא עשיתו חזית מלגו - לצד
53 שלו. ולקמיה פריך: הא מבחזין קתני לייף ליה -
54 מחבר חזית אחרת לצדו.
55 נשעיה

לאפוקי

1 מאדביי - ואבוי סבר דשפיר אית ליה למינאי תקנתא לרמאי. אם עמד וגדר
2 את הרביעית - לא גרסינן "אם עמד ניקף", דהא לכולהו יושני דגמרא קאי
3 אמקיף. בר מלישנא בריא דקאמר: מקיף וניקף איבא בנייהו. דהא דרייק בפרק "כיצד הרגל"
4 (בבא קמא כב.) טעמא דניקף, הא מקיף פטור - היינו לחהוא לישנא. דמי קנים בול - ואם
5 תאמר: מאי שנא משדה שאינה עשויה לישע,
6 דאם נטעה חבירו שלא ברשות, אמר רב שמואל
7 ב"השואל" (בבא מציעא קא,א.) שמן לו וידו על
8 התחתונה; ואומר רבינו יצחק: דשאני הבא, דמיני
9 אמר ליה: לדידי סגי לי בניטרא בר חזא. ומכל
10 מקום, דמי קנים בול יחייב ליה, דאנן סהדי דאם
11 היה מתנאים בול כך בול - היה גורד בהם.
12 שניה תשלישית לא - אמר רבינו יצחק
13 דהיינו טעמא: דאין לך אדם שלא
14 היה מסייע לרביעית על מנת שיהא גורד מארבע
15 רוחותיו. ובקנטרס פירש: לפי שכבר יצא מן
16 השלשה מנתי דין זכאי. הגיה: וקצת קשה, דאם
17 כן גם ברביעית יצא זכאי עד טפח אחריו. עד
18 כאן.
19 ורבי יוסי סבר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית
20 - אף על גב דעד השתא היה מחמיר, כדמשמע
21 לישנא ד"מגלגלין עליו את הכל" - להך לישנא
22 לא הוי הכי, דלשון "אם עמד" - משמע ניקף.
23 הגה"ה

נשעיה באמתא מלבר. - וניעבד מלגין - עבדי
חבריה מלבר, ואמר: דידי ודידיה הוא. - אי הכי,
השתא נמי דקפיל ליה חבריה, ואמר: דידי ודידיה
הוא - קילופא מידע ידע. הוצא - אמר רב נחמן:
סינופי ירכי מלבר. - וניעבד מלגין - עבדי נמי
חבריה מלבר, ואמר: דידי ודידיה הוא. - אי הכי,
השתא נמי גזי ושרי ליה, ואמר: דידי ודידיה
הוא - משריק ליה מינא. - השתא נמי אתי חבריה
וקלף ליה - קילופא מידע ידע, אבוי אמר: הוצא
לית ליה תקנתא אלא בשמרא. "אבל אם עשו מרעת
שניהם". אמר ליה רבא מפרוקא לרב אשי: לא יעשו
לא זה ולא זה אמר ליה: לא צריכא, דקדים חד מנייהו
ועבד דידיה, ואי לא עבד חבריה - אמר: דידיה הוא.
ותנא, תקנתא לרמאי קא משמע לן? אמר ליה: ורישא
לאו תקנתא לרמאי הוא? אמר ליה: בשלמא רישא
תנא דינא, ומשום דינא תנא תקנתא, אלא סיפא דינא קתני, דקתני תקנתא? אמר רבינא:
הכא בהוצי עסקינן, לאפוקי מדאבוי דאמר: הוצא לית ליה תקנתא אלא בשמרא, קא משמע
לן דבחיות סגיא. משנה המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה
ואת השלישית - אין מחייבין אותו; רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין
עליו את הכל. גמרא אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי יוסי, דאמר: אם עמד וגדר
את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף. איתמר,
רב הונא אמר: הכל - לפי מה שגדר; חייא בר רב אמר: הכל - לפי דמי קנים בול. תנן:
המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין
מחייבין אותו; הא רביעית - מחייבין אותו. אימא סיפא, רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את
הרביעית - מגלגלין עליו את הכל; בשלמא לרב הונא דאמר: הכל לפי מה שגדר בה, היינו
דאיבא בין תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא סבר: הכל לפי דמי קנים בול אין, ומה שגדר
לא, ורבי יוסי סבר: הכל לפי מה שגדר; אלא לחייא בר רב דאמר: הכל לפי דמי קנים
בול, מאי איבא בין תנא קמא לרבי יוסי? אי דמי קנים בול לא קנהיב ליה, מאי קנהיב
ליה? - אי בעית אימא: אגר נטרא איבא ביניהו, תנא קמא סבר: אגר נטרא אין, דמי
קנים בול לא, ורבי יוסי סבר: דמי קנים בול. ואי בעית אימא: ראשונה שניה ושלישית
איבא ביניהו, תנא קמא סבר: רביעית הוא דיהיב ליה, אבל ראשונה שניה ושלישית - לא
יהיב ליה, ורבי יוסי סבר: ראשונה שניה ושלישית נמי יהיב ליה. איבעית אימא: מקיף וניקף
איבא ביניהו, דתנא קמא סובר: טעמא דעמד ניקף דמגלגלין עליו את הכל, אבל עמד
מקיף - אינו נותן לו אלא דמי רביעית; ורבי יוסי סבר: לא שנא ניקף ולא שנא מקיף, אם
עמד וגדר - מגלגלין עליו את הכל. לישנא אחרניא: מקיף וניקף איבא ביניהו, תנא קמא
סבר: אם גדר מקיף את הרביעית נמי יהיב ליה, ורבי יוסי סבר: אם עמד ניקף וגדר את
הרביעית הוא דיהיב ליה, דגלי דעתיה דניחא ליה, אבל אם גדר מקיף - לא יהיב ליה מידי.

רניא

1 נשעיה באמתא מלבר - ידא טיט בטיט אמה בראש הכותל מבחוץ. ומקפל ליה - מקפלו.
2 הוצא - אם עשו מרעת צירים, כיצד יעשו חזית? סיפוי ירכי לבר - ראשי ההוצים
3 ישב לצד שדה חבירו, וכשידיה סופח ההוצים כשיכלה האחד ויתן את חבירו - יסנפו
4 מבחוץ. הגהת המעתיק: ירכי - כדאמרין לעיל: טפח יתירא לבני אוריב. תוספת מורנו
5 שמואל. ורבינו תנאל פירש: מוציא ראשי
6 הקנים, ודפנא הווא הקנים העומדים לחיזוק
7 המחיצה. לחוץ. מתוך פירושו משמע שהקנים
8 שמעמידן מן הצד לסמוך הכותל, והוה לשון
9 סניפין, עד כאן. אלא בשמרא - אם עשה האחד
10 - יביא עדים ויחמתו לו, ואם עשה שנים -
11 יעידו עדים ויחמתו. דסבירא ליה קולא דטיט -
12 מעילויה הוצא לא ידע. ולא יעשו - חזית לא
13 לזה ולא לזה. ורבי סימן שלא עשאה האחד
14 בשלו, שאילו עשאה - היה עושה חזית מבחוץ
15 ועבדי דידיה - עשה חזית מבחוץ. ותקנתא
16 לרישא - בתמיה. וכי מפני דאנת רמאן איכפל
17 תנא למינאי הא מתנייה? ורישא - דקתני
18 ועושה חזית מבחוץ - לאו תקנתא משום רמאי
19 הוא, דלא לימא חבירה של שבני הוא? תנא
20 דינא - הואיל ובעקה אין מנחה לגורד - אין
21 יכול לכופר, אלא כונס לתוך שלו בונה. ואידי
22 דתנא דינא - תנא תקנתא: ועושה חזית משום
23 רמאי. אלא סיפא דינא לא תנא, דהא פשיטא
24 דאם עשו מרעת שניהם - תעשה משל שניהם,
25 וכולה משום תקנתא הוא דתנייה. משנה
26 המקיף את חבירו משלש רוחותיו - שקעה שלש
27 שדות סביב שדה חבירו לשלש מצריה, וגדר
28 את שלשתן, ונמצא שדוה של אמצעי זה מוקף
29 משלש רוחותיו. אין מחייבין אותו - לתת כלום.
30 כדאמרין דסתם בקעה מקום שנהגו שלא
31 לגדר הוא. הגיה: תוספת מורנו שמואל: ו
32 נראה טעמא - משום דאבחי לא מהני ליה מידי,
33 שהכל יכולים ליכנס מרוח רביעית. אבל אם
34 גדר רביעית - מחייבין אותו, כדאמרין בגמרא.
35 ואף על גב דאמרין לעיל דסתם בקעה מקום
36 שנהגו שלא לגדר הוא - הני מילי בין בקעה
37 לתנא, ובתל גבוה ארבע אמות הוה הוא
38 דלא בעינן. מאי טעמא - דליכא חיזוק ראייה.
39 אבל בשביל חיזוק בהמות שלא יכנסו לשה
40 צריך לגדר גדר שלו עשרה טפחים, המונע
41 מליכנס בהמות. הכי גרסינן: רבי יוסי אומר
42 אם עמד וגדר את הרביעית - ולא גרסינן "ניקף".
43 הגיה: וכן פירוש רבנו תנאל. ומיהו אניקף
44 מפרשינן לה לקמן. תוספת: והכי מוכח בפרק
45 שני דבבא קמא. והלשון מוכיח, דקתני "אם
46 עמד", ולא קתני "אם גדר" - מכלל דלאו
47 בההוא גדרה השלש מיירי. תוספת מורנו
48 שמואל, עד כאן. מגלגלין עליו את הכל - לתת
49 חלקו בשלש הראשונות. דכיון וגדר את הצד
50 הפתוח - גלי דעתיה דניחא ליה במאי דגדר
51 חבירה. גמרא לפי מה שגדר - בכל יציאות
52 שהוציא בן הראשון - יתחור לו מחצת. דמי
53 קנים - דאמר ליה: לדידי סגי לי בגדר קנים, ואי
54 אפש בהוצאה של גדר אבנים. הכי גרסינן: תנן במקף את חבירו משלש רוחותיו אין מחייבין אותו הא רביעית מחייבין אותו. אימא סיפא רבי יוסי אומר בו וגדר את הראשונה בו
55 אין מחייבין אותו - דהא לא אותי ליה מידי, שררי גלוי הוא מצד רביעית. הא אם גדר עוד מקיף את הרביעית - מחייבין אותו, דאתני ליה. אימא סיפא רבי יוסי אומר - בשלמא
56 לרב הונא דאמר: "הכל" דרבי יוסי במה שגדר הוא - היינו דאיכא בין תנא קמא לרבי יוסי; דתנא קמא דלא נקט לישנא ד"הכל" סבר דמי קנים בול הוא דמחייבין אותו, ורבי יוסי
57 סבר בו. דהא ליכא למימר דתנא קמא דוקא אם גדר מקיף את הרביעית הוא דמחייבין אותו, אבל אם גדר ניקף לא - דכל שן הוא: השתא הוה רמאי ולא גלי דעתיה דניחא ליה בהקיפא
58 קא מחייב ליה, כל שכן היבא דגלי. ולרבי יוסי נמי, קא סלקא דעתך השתא דתנא ניקף והוא הדין למקיף. אלא בגלגל דהכל הוא דפליגי. אלא לתנא קמא דמי קנים נמי לא יהיב
59 ליה אלא מאי יהיב ליה - מאי מחייבין אותו דרייקין ממילתיה? יהיב ליה אגר נטרא - דבר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה כשהוא בקמותיה. דתנא קמא סבר - דמי
60 רביעית יהיב ליה אם גדרה מקיף. אבל דמי הראשונות לא יהיב ליה, שכבר יצא מהם זכאי בבית דין, שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו. ואם גדרה ניקף לרביעית - לא יהיב ליה
61 מידי, כדפירשתי, שכבר יצא בידו ביה דין מהם. ולרבי יוסי, לא שנא גדרה ניקף ולא שנא מקיף - מגלגלין עליו את הכל בכולן דמי קנים. ואיבעית אימא מקיף וניקף איבא ביניהו -
62 דתנא קמא אית ליה דרב יוסי היבא דגדרה ניקף, אבל רבי יוסי לית ליה דתנא קמא בגדר מקיף. תנא קמא סבר: לך שנא ניקף ולא שנא מקיף. תנא קמא סבר: לך שנא ניקף ולא שנא מקיף, דהא
63 תנא קמא במקף איירי, דרייקין ממילתיה: הא רביעית - מחייבין אותו. וכל שכן כשגדרה ניקף, דגלי דעתיה.

משנה

54 המשנה דנה בבני אדם שיש להם שדות סמוכות, ואחד מהם בנה
55 גדר המשמשת גם את חבירו: המקיף את חבירו משלש רוחותיו -
56 אדם שיש לו שלש שדות מסביב לשדה חבירו, ונגד את הרוח
57 הראשונה ואת השנייה ואת השלישית שבין שדותיו לשדה חבירו,
58 אין מחייבין אותו - את הניקף, לשלם למקיף, שהרי התבאר לעיל
59 (ע"א) שסתם בקעה היא מקום שנהגו שלא לגדור, ואינו יכול
60 לחייבו להשתתף בהוצאות הגדירה. רבי יוסי אומר, אם עמד
61 הניקף ונגד את הרוח הרביעית, גילה דעתו שנוח לו בגדרות
62 המקיף, ומגלגלין עליו את הכל - משלם למקיף חצי מהוצאות
63 גדירת שלשת הרוחות הראשונות.

גמרא

64 הגמרא פוסקת כרבי יוסי, ומבארת את דעתו: אומר רב יהודה אומר
65 שמואל, הלכה כרבי יוסי, דאמר, אם עמד ונגד את הרביעית
66 מגלגלין עליו את הכל. מוסף שמואל ומבאר את דעת רבי יוסי,
67 לא שניא - אין חילוק בין אופן שעמד הניקף וגדר את הרביעית,
68 ולא שניא אם עמד המקיף וגדרה, לעולם חייב הניקף לשלם למקיף
69 את חלקו בגדרותיו, כיון שענתה הוא גדור מארבע רוחותיו.
70 הגמרא מביאה מחלוקת בדעת רבי יוסי: איתמר, רב הונא אומר,
71 מה שאמר רבי יוסי 'מגלגלין עליו את הכל' כונתו שמשלם הניקף
72 לפי מה שנגד - לפי סוג הכותל שבנה המקיף, אף אם היא גדר
73 יקרה, ותייא בר רב אמי, 'הכל' היינו שישלם לו הניקף רק לפי
74 דמי קנים, כלומר, לפי שווי גדר קנים, שהיא הוולה ביותר, ואף
75 אם בנה המקיף גדר אבנים יכול הניקף לומר שדי לו בקנים, ואף
76 זאת הוא משלם בזול - רק שני שליש ממחיר הקנים.
77 מקשה הגמרא על דעת חייא בר רב: תנן במשנתינו, המקיף את
78 חבירו משלש רוחותיו, ונגד את הראשונה ואת השנייה ואת
79 השלישית, אין מחייבין אותו, ויש לדייק, הא אם גדרו המקיף גם
80 מהרוח הרביעית, מחייבין אותו, ועתה אימא סיפא, רבי יוסי אומר,
81 אם עמד ונגד את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, והרי מדויק
82 מהרישא שגם תנא קמא סבר כך, ואם כן במה נחלקו. ובשלמא
83 לרב הונא, דאמר שרבי יוסי המחייב הכל לפי מה שנגד בה, היינו
84 דאיבא בין תנא קמא ורבי יוסי, דתנא קמא סבר (הכל לפי) דמי
85 קנים בזול, אין - כן, חייב הניקף לשלם, ואילו דמי מה שנגד
86 המקיף, לא, ורבי יוסי סבר שמגלגלין עליו את הכל היינו לפי מה
87 שנגד המקיף, אף אם זו גדר יקרה יותר. אלא לחייא בר רב, דאמר
88 שלרבי יוסי 'הכל' היינו לפי דמי קנים בזול, מאי איבא בין תנא
89 קמא לרבי יוסי, והרי אי נאמר שלתנא קמא אפילו דמי קנים בזול
90 לא קהיב ליה - אינו נותן לו, ובזה הוא חולק על רבי יוסי, אם כן
91 מאי קהיב ליה - מה משלם לו, והרי דייקנו מדברי תנא קמא
92 שאם גדר את הרביעית משלם הניקף את הכל, ומה הוא יכול
93 לשלם פחות מדמי קנים בזול.
94 הגמרא מתרצת קושיא זו בכמה אופנים: אי בעית אימא, אגר
95 נמיירא - שבר שמייה איבא בינייהו, דתנא קמא סבר, אגר נמיירא,
96 אין - חייב הניקף לשלם לו, והוה כסומו מועט שהיה צריך לשלם
97 לשומר בשעה שהשדה עומדת בקמותיה, אך דמי קנים בזול, לא.
98 ורבי יוסי סבר שלא די בזה, אלא עליו לשלם דמי קנים בזול.
99 תירוץ שני: ואי בעית אימא, שהמקיף גדר תחילה רק שלש רוחות,
100 ואחר כך את הרביעית, וראשונה, שנייה ושלישית איבא בינייהו,
101 תנא קמא סבר שדמי רביעית הוא דהיב ליה, אבל דמי ראשונה,
102 שנייה ושלישית, לא יהיב ליה, לפי שבשעת עשייתם היתה שדהו

1 נשעיה באמתא מלבר - יהא טח בטיט את האמה העליונה
2 שבכותל, מבחוץ. שואלת הגמרא: ונעבד מקניו - מדוע לא יטיח
3 אמה זו מבפנים, בצד שלו. משיבה הגמרא: יש לחשוש דעביד
4 חכריה מלבר - יעשה גם חבירו כן, מבחוץ, בצידי שלו, ואמר דידי
5 ודידיה הוא. שואלת הגמרא: אי הכי, השתא נמי שעשה חזית
6 מבחוץ, נחשוש דקפיל ליה חכריה - שיקלף חבירו את הטיט ולא
7 תהא חזית כלל, ואמר, דידי ודידיה הוא. משיבה הגמרא: קילופא
8 מידע ידיע - קילוף הטיט מהכותל ניכר הוא, ודעו שהלה קילף
9 את החזית ברמאות.
10 הגמרא דנה בעשיית חזית במחיצת ענפים. אומרת הגמרא:
11 מחיצה העשויה מחוצא - ולכבי דקלים, כיצד היא נעשית. אמר
12 רב נחמן, סינפוי ריבי מלבר - יסב את ראשי ההוצין שהסתיימה
13 קליעתן לצד חבירו. שואלת הגמרא: ונעבד מקניו - מדוע לא יסב
14 אותם לצד שלו. משיבה הגמרא: אם כן, עביד נמי חכריה מלבר -
15 גם חבירו יסב אותם לצד שלו, ואמר, דידי ודידיה הוא. שואלת
16 הגמרא: אי הכי, השתא נמי שמיסב אותם לצד חבירו, גיזו ושרי
17 ליה - נחשוש שיתחכם חבירו ויזרקם, ולא תהא חזית כלל, ואמר,
18 דידי ודידיה הוא. משיבה הגמרא: פשריק ליה מינא - יתן טיט על
19 ראשי ההוצין, והיא ניכר אם יתחכם. שואלת הגמרא: השתא נמי,
20 אתי חכריה וקלופי ליה - עדיין יכול חבירו לקלף טיט זה. משיבה
21 הגמרא: קילופא מידע ידיע - קילוף הטיט ניכר הוא.
22 מביאה הגמרא דעה אחרת לגבי מחיצת נצרים: אמי אומר, אכן לא
23 שייכת חזית במחיצת הוצין, כיון שקילוף הטיט אינו ניכר ויוכל
24 הלה לקלפו, ולכן מחיצת הוצא, לית ליה תפנתא - אין לו תקנה
25 להינצל מרמאים אלא בשטר, שיכתבו לו עדים שטר שהוא לבדו
26 עשאו, ואם עשו שניהם, יכתבו בשטר ששניהם עשאוהו.
27 שנינו במשנה: אבל בבקעה וכו' אכל אם עשו מדעת שניהם בונין
28 את הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן. מקשה הגמרא:
29 אמר ליה רבא מפריקא לרב אשי, מדוע כששניהם בונים יחד
30 עליהם לעשות שתי חזיתות, והרי אפשר שלא יעשו חזית לא זה
31 ולא זה, והיא מוכח ששניהם בנוהו. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב
32 אשי, לא צריקא אלא לאופן דקדים חד מנייהו ועבד דידיה -
33 שהקדים אחד מהם ועשה חזית מבחוץ, כראיה שהכותל שלו, ואי
34 לא עביד חכריה - ואם לא יעשה גם חבירו חזית, אמר דידיה הוא
35 - יטען הראשון שהכותל רק שלו, ולכן יעשו שתי חזיתות.
36 תמה עליו רבא מפריקא: ותנא, תפנתא לרמאי קא משמע לן -
37 וכי בא התנא לומר תקנות להנצל מרמאים, והרי אין זו דרכו של
38 התנא. אמר ליה רב אשי, ורישא לאו תפנתא לרמאי הוא - וכי
39 האמור ברישא שאם אחד מהם בנה לבדו יעשה חזית, אין זו
40 תקנה להינצל מרמאים. אמר ליה רבא מפריקא, בשלמא רישא,
41 תנא דינא - שנה התנא את עיקר הדין, שבבקעה אין חיוב לגדור,
42 ומשום דינא - אגב הדין תנא גם תפנתא של עשיית חזית, אלא
43 בסיפא, דינא קתני דקתני תפנתא - וכי נשנה בה דין, שאגבו
44 נשנתה גם התקנה, והרי אין בסיפא חידוש דין, שפשוט שאם רצו
45 שניהם בונים את הכותל באמצע, ולא מסתבר שהסיפא באה רק
46 להשמיע תקנה לרמאים.
47 מתרצת הגמרא: אמר רבינא, גם בסיפא יש חידוש, דהכא,
48 במחיצת הוצי ו-נצרים עסקינן, ונשנה דין זה לאפוקי מדעתו
49 דאבבי לעיל, דאמר שמחיצת הוצא, לית ליה תפנתא אלא בשטרא,
50 כיון שאי אפשר לעשות בה חזית, קא משמע לן התנא במשנה
51 יתירה זו דאף במחיצת הוצא, פתחית סניא - די בעשיית חזית,
52 כלומר, אפשר לעשות חזית בכותל הוצא, וכרב נחמן החולק על
53 אבבי, ולכן אם עשה אחד מהם חזית, יעשה כן גם חבירו.

54 ליה רב אחא פריה דרבך אפי' לרב אשי, מפי' דהאי פסיסין ארחי
 55 ניהו - שכפיסין הם חצאי לבינים, והאי טפח יתירא שבכפיסין הוא
 56 לביני אורכי, דילמא, מאי פסיסין, אכני דלא משפין, והאי טפח
 57 יתירא הוא למורשא דקרנתא - לעובי הבליות שאינם משויפות,
 58 דקרנתין לעיל, שגויל הם אכני דלא משפין וזוית אכני דמשפין,
 59 והאי טפח יתירא שבכותל גויל הוא למורשא דקרנתא. מתרצת
 60 הגמרא: אמר ליה רב אשי, ולטעמיה, שגויל הן אכני דלא משפין,
 61 מנלן, שמא הם חצאי אבני גזית, אלמא בודאי נמרא נמירי לה, הכא
 62 נמי - גם פירוש זה, שכפיסין הם חצאי לבינים, נמרא נמירי לה.
 63 הגמרא לומדת דין מהאמור במשנה: אמר אביי, שמע מינה - יש
 64 ללמוד מהמבואר במשנה שבכותל כפיסין יש טפח טיט בין שני
 65 חצאי הלבנים, שכל ביני אורכי - בכל אופן שנותנים טיט בין שני
 66 חצאי לבינים, עובי הטיט צריך להיות טפח. ומפרש אביי: הני מילי
 67 - דין זה הוא דווקא בנטיא - כאשר שמים שם רק טיט, אבל
 68 בריבא - כאשר שמים שם אבנים דקות וטיט פני טפי - צריך
 69 להיות עוביו יותר מטפח, שכן ריבסא אינו נדבק יפה. ואפי'
 70 דאמרי, שפירש אביי את כוונתו באופן הפוך, שדין זה שצריך עובי
 71 טפח הני מילי בריבא, אבל בנטיא, לא בעי כולי האי - אין צורך
 72 בכך, אלא די בפחות, שכן הוא נדבק יפה.
 73 התבאר במשנה שכותל גזית צריך להיות רחב חמשה טפחים,
 74 ולהלן (ה) מבואר שגובה כותל המונע היזק ראייה הוא ארבע אמות.
 75 מקשה הגמרא: למיבא - האם ניתן ללמוד מהמשנה, דבגזית,
 76 (ד) כל ארבע אמות גובה שיש בו, רק א' הוי פותיא - רוחבו, כלומר
 77 עובי הכותל חמישם טפחים, קאי - עומד הכותל, ואי לא, לא קאי,
 78 ולכן הצריכה המשנה שכותל גזית יהיה רחב חמשה טפחים. והרי
 79 לפי חשבון זה נמצא שכותל בגובה שמונה אמות, צריך להיות
 80 עוביו עשרה טפחים כדי שלא יפול, וכן הלאה, וקשה, דהא אמה
 81 מרסקין - הכותל שהיה בבית המקדש הראשון בין ההיכל לבין
 82 קודש הקדשים, היה בנוי מאבני גזית (מלכ"א א' 1א), דהוא גבוה
 83 תלתין אמהתא - שהיה גבוה שלשים אמה (מלכ"א א' 1ב), ולא הוה
 84 פותיא אלא שתי פושכי - ורוחבו היה רק ששה טפחים, ואף על פי
 85 כן קם - עמד כותל זה ולא נפל.
 86 מתרצת הגמרא: אמנם כותל של ארבע אמות צריך רחב חמשה
 87 טפחים כדי לעמוד, אך אין צורך להוסיף רחב של חמשה טפחים
 88 על כל ארבע אמות נוספות, אלא אף אם הכותל גבוה שלשים
 89 אמה, כמו אמה טרסקין, בין דאיבא טפח יתירא - כיון שיש בו
 90 טפח יתר על חמשת הטפחים שהזכירה המשנה, כמו ש'אמה
 91 טרסקין היתה רחבה ששה טפחים, קאי - עומד הכותל.
 92 מקשה הגמרא: ולפי זה, שכותל בעובי ששה טפחים יכול לעמוד
 93 אף אם הוא גבוה מאד, במקדש שני, מאי טעמא לא עבודי - לא
 94 עשו אמה מרסקין, אלא עשו במקומה שתי פרוכות, והרי אף
 95 שהיה גבוה יותר משלשים אמה, כיון שהיה רחבו ששה טפחים
 96 לא היה נופל. מתרצת הגמרא: כי קאי - מה שכותל של ששה
 97 טפחים יכול לעמוד, בגובה תלתין אמה קאי, אך טפי - יותר מזה,
 98 לא קאי, וכיון שמקדש שני היה גבוה ממקדש ראשון, לא יכלו
 99 לבנות שם כותל כה גבוה.
 100 מבאר הגמרא: ומנלן דאכן מקדש שני הוה גבוה טפי - יותר
 101 ממקדש ראשון, דבתיב (חגי ב' ט) גדול יהיה כבוד הנה האחרון
 102 ו-מקדש שני מן הראשון, ונחלקו רב ושמואל בפירוש הפסוק,
 103 ואמרי לה שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד מהם אמר, שהיה
 104 בית שני גדול מבית ראשון בבנין - שהיה גבוה ממקדש ראשון,
 105 וחד אמר, שהיה בית שני גדול מבית ראשון, וזה

1 הגמרא: פמאי אוקימתא למתניתין - באיזה אופן הוצרכת להעמיד
 2 את משנתינו, בחצר שאין בה דין חלוקה, ולכן נקטה המשנה לשון
 3 'רצו', ואי בחצר שאין בה דין חלוקה, כי רצו מאי הוי - מה בכך
 4 שהתרצו לחלוק, נהדרו בהו - הרי כל אחד מהם יכול לחזור בו
 5 מהחלוקה, וממילא לא יתחייב לבנות כותל.
 6 מתרצת הגמרא: אמר רבי אפי, אמר רבי יוחנן, מדובר באופן שכתב
 7 קנו מנן - עשו קנין חליפין על החלוקה, ולכן אין אחד מהם יכול
 8 לחזור בו. מקשה הגמרא: וכי קנו מנן, מאי הוי - מה בכך, והרי
 9 קנין חליפין יכול לחול רק על דבר שגופו נקבד, ואילו כאן, קנין
 10 דברים בעלמא הוא - זהו קנין על דיבוריהם בלבד, שיחלקו, וכיון
 11 שאין הקנין חל על דבר שאין בו ממש, הם יכולים לחזור בהם.
 12 מתרצת הגמרא: כוונת רבי יוחנן שמדובר באופן שקנו מנן
 13 בריאות - שכל אחד מהם בחר לו את חלקו בחצר, והקנה לחבירו
 14 את חלקו בשטח שברח חבירו, וכיון שהקנין חל על הקרקע, אינם
 15 יכולים לחזור בהם.
 16 תירוץ נוסף: רב אשי אמר, אין מדובר בקנין חליפין, אלא בגנון
 17 שאחריו שברר כל אחד את חלקו, הלך זה בתוך שלו והחזיק - עשה
 18 קנין חזקה, כגון שערך מעט, וכן הלך זה בתוך שלו והחזיק, ולכן
 19 אינם יכולים לחזור בהם, ומאחר שחלה החלוקה כופה כל אחד
 20 את חבירו לבנות כותל, משום היזק ראייה.
 21 שנינו במשנה (לעיל ב.) מקום שנקנו לגנות את כותל המחיצה
 22 מגויל, גזית בו, מבאר הגמרא מה הם סוגי אבנים אלו: גויל,
 23 היינו אכני דלא משפין - אבנים שאינן משויפות וחלקות אלא יש
 24 בהן בליטות, ורוחבו ששה טפחים, וכך הוא עובי הכותל. וזוית, הן
 25 אכני דמשפין - אבנים משויפות, שהחליקו את פניהן, דבתיב
 26 (מלכ"א ט' 1) לגבי האבנים שבהן השתמש שלמה המלך לבניית בית
 27 המקדש ולבנין ביתו, 'כל אלה אבנים יקרת במדת זוית (וגו')
 28 מנורות במנרה', כלומר שהיו אלו אבנים המשויפות בכלי הקרוי
 29 מנרה, וכשמשפיים מאבן הגויל את בליטות האבן שעוביין טפח,
 30 נשאר אבן גזית שעוביה חמשה טפחים. 'כפיסין' הם ארחי -
 31 אריחים, חצאי לבינים, ורוחב לבינה הוא שלשה טפחים, והבונה
 32 כותל מכפיסין נותן חצי לבינה מכאן וחצי לבינה מכאן וטפח טיט
 33 באמצע, ונמצא שכותל כפיסין רחב ארבעה טפחים. 'לביני' הן
 34 ליבני - לבינים שלמות, ורוחב לבינה הוא שלשה טפחים.
 35 מקשה הגמרא: אמר ליה רבא פריה דרבך לרב אשי, מפי' - מנין
 36 לנו דאכן גויל אכני דלא משפין ניהו, והאי טפח יתירא - הטפח
 37 שכותל גויל יתר על כותל גזית, הוא למורשא דקרנתא - לבליות
 38 שבאבני גויל, דילמא - שמא נאמר שגויל פלגא ו-חציין דאבן זוית
 39 הוא, כלומר שמניחים שני חצאי אבן גזית לרוחב הכותל, והאי
 40 טפח יתירא - הטפח הנוסף שכותל גויל יתר על כותל גזית, לביני
 41 אורכי הוא - הוא לרווח שבין שתי השורות של חצאי האבנים,
 42 שמניחים שם טיט בעובי טפח, ודקרנתין לגבי כפיסין, שהם
 43 ארחי, ולביני הן ליבני - לבינים שלמות, והאי טפח יתירא שיש
 44 בכותל כפיסין יותר מכותל לבינים, הוא לביני אורכי - לרווח
 45 שבין חצאי הלבנים, שמניחים שם טיט.
 46 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב אשי, ולטעמיה - ולשיטתך, שאתה
 47 סבור שהגמרא פירשה מדעתה מהו גויל וגזית וכו', אם כן, גם מה
 48 שפירשנו שכפיסין הם ארחי, מנלן, שמא נפרש שהם לבינים שאינם
 49 משויפות ולכן הם רחבות טפח מכותל לבינים, אלא לגבי כפיסין
 50 נמרא נמירי לה - מקובל בידינו שזה פירוש הדבר, וגויל נמי - גם
 51 פירוש זה, שגויל הוא אכני דלא משפין, והטפח היתר הוא
 52 לבליות האבן, נמרא נמירי לה.
 53 איבא דאמרי - יש אומרים שהיתה הקושיא בלשון אחרת, אמר

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

ג ונגר שהוא יתר שתוחבין אותו בחור שבאסקפה י¹¹ לנעול הדלת י¹², הואיל ותוחבין אותו באסקפה למטה - דומה הוא לבנין י¹³ יותר מקנה שתוחבין כפתל מן הצד י¹⁴, ואין נועלים בו, אף שהוא מיוחד לכך, ואף אם תקנו ועשה בו מעשה המוכיח עליו שהוא עומד לכך, אלא צריך שיהיה קשור שם מבעוד יום (ואז כא) מתר לנעול בו אף שלא נעל בו עדין מעולם, ואף אם לא יחדו לכך י¹⁵, שהאיל והוא קשור ומחבר שם מבעוד יום - אינו נראה כבונה בשבת י¹⁶:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והפנעול בשבת, סעיף ג:

ביאורי הלכה

להשיבה²².

כ] מן הצד - דרך בניה להוסיף על מה שלמטה ממנו²³.

כא] ואז - 'אז' היינו אם היה קשור מבעוד יום, אבל אם קשרו בשבת ולא ייחדו לכך מערב שבת אסור בטלטול²⁴.
כב] לא ייחדו לכך - ואפילו לא עשה בו מעשה לתקנו לכך²⁵.

כג] כבונה בשבת - מותר לנעול נגר הקשור אפילו כשהוא לזמן מרובה ולא עשוי להוציאו ולהכניסו תדיר²⁶.

צייונים והוספות

(כפי שהוא בקנה שתוחבים בצידי הכותל), אלא צריך שפעולת הנעילה עצמה לא תיראה כבניין, וכך הוא בתחיבת דבר הקשור ומחובר כבר לקרקע או בתחיבת כלי גמור.
24) להעיר שהובא במוסגר משום שהוא בהמשך למוסגר דלעיל סעיף ב שם נתבאר שבהיתר הנעילה משולבים תורת כלי שחלה על הקנה והיתר טלטולו וממילא מותר לנעול בו שאינו נראה כבונה, אבל לולא המוסגר, הקשירה מבעוד יום (משא"כ בשבת אסור לקשור קשר של קיימא) מוכיחה שאינו בונה (בלי קשר לדינו ככלי או לא), ואין כאן המקום לפרט דיני ייחוד והכנת הכלי לעניין טלטול.
25) בקנה די בתיקון על ידי מעשה כדי שיהיה ניכר שנועד לנעילה ושהוא כלי, אבל נגר שצריך להיכר חזק יותר שנועד לנעילה (קשירה), לא צריך יותר לתיקון והיכר כלי על ידי מעשה, ודינו ככלי בעצם הקשירה מבעוד יום. אלא שאם הנגר נראה ככלי מועיל מעט כדלהלן סעיף ד.
26) משמע קצת מהא דלא הוזכר, וכן משום שדומה לדלת קשורה שאין משתמשים בה תדיר ומותר לסוגרה, וכל-שכן נגר שלא צריך בו היכר ציר או אסקופה.

יז] שבאסקופה - מפתן (סף) הדלת.
יח] לנעול הדלת - היתר נעוצה בחור וכוללת מעליו, וחוסמת ומונעת את פתיחת הדלת.

יט] דומה הוא לבנין - ידית של דלת שנשמטה ממקומה, אסור להחזירה למקומה בשבת¹⁹ אפילו ללא הידוקה על ידי בורג או מסמר²⁰, ואין להתיר להשתמש בה לפתיחת הדלת אלא במקום צער גדול או כבוד הבריות שהתירו בהם איסורים דרבנן²¹.
אמנם ידית שדרכה להישמט עם כל משיכה, ודרך שימושה לתחבה בדלת בכל פתיחה מחדש, מותר

19) ראה ס' שח הערה שיט, דין טלטול ידית שנשמטה בשבת.

20) בא"א בוטשאטש כתב שאולי יש לדמות קצת ליתר בלי גלוסטרא, משום שהחזרת הידית למקומה היא בניה ודומה לנגר הניתן בקרקע, ואין כאן שום היכר שהיא כלי, ואדרבה, ניכר שעשויה לבנייה (וראה להלן הערה עו אם מותר להחזירה ללא בורג), ומכל מקום יש לאוסרה גם מדין כלי של פרקים שאסור להחזירו אפילו ללא הידוק בחוזק אם הדרך להדקו בחוזק (להלן סעיף כא), ובא"א הנ"ל כתב שהיותר טוב הוא שיחזיר קטן את הברזל ההוא לחזור, וגם אם אין התינוק משיב רק כל דהו מהברזל לשם, יכול גדול לגמור תחיבת הברזל על מכונו.

21) ב' איסורים יש כאן: איסור טלטול, וגזירה שמא יהדק, ראה לעיל על ס' שיב הערה כב.

22) בא"א הנ"ל החמיר גם בידית הרגילה ליפול מידי פעם משום שנראה כבונה וכדין נגר (אלא שצ"ע אם יכולים מדעתנו לדמות ידית לנגר ולאוסרה), אמנם אם כך הוא דרך שימושה בכל פעם ממש מותר לתחבה בדלת גם לדעתו.
23) כשתחברו בקרקע לא די שניכרת כוונתו לנעילה בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות לולב/ריבית ועיסקא ~

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרמט דברים הפוסלים בארבעת המינים:

כב כל ארבעה מינים הפסולין ופיסולן ניכר בגופן כגון שפסולין מחמת חסרון או מחמת הדור אם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא מינין אחרים כשרים מותר לברך על מינים הפסולים אלו אפילו כיום הראשון לפי שכל פסולים אלו לא נתפרשו היטיב בכתוב אף על פי שכתוב בתורה הדר מכל מקום לא פירש הכתוב מהו הדר ומהו אינו הדר אלא כל פסולין אלו מסרין הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אפילו בדיעבד לא יצא כדי שיהיו ישראל זהירים במצות ויהוו אחר מינים הכשרים אבל בשעת הדחק כיון שאי אפשר בענין אחר מברכין על אלו הפסולין שלא תשתכח תורת אתרוג מישראל:

כג אבל כל הפסולין מחמת שאינן מינין כלל כגון הדם שוטה והצפצפה ואתרוג המורכב (או מחמת שאין שמן עליהם כגון גשור רוב עליון) או מחמת שהן חסירין השיעור דהיינו אתרוג פחות מכביצה ולולב פחות מארבעה טפחים והדם וערבה פחות משלשה טפחים או מחמת מצוה הבאה בעבירה או מחמת עבודה זרה או מחמת שאין האתרוג ראוי לאכילה כל אלו אין ניטלין בשעת הדחק אפילו בלא ברכה גזירה שמא יטעו ויאמרו שגם מינים אלו כשרים הן ולכך הן ניטלין ויטעו להכשירן] אף שלא בשעת הדחק אבל כשהפסול הוא מחמת מום שיש בו חסרון בגופו או שאינו הדר הכל רואים את המום שההדור והחסרון הוא דבר נראה לעינים והכל יודעים שאין מכשירין אותם אלא לפי שהיא שעת הדחק שהרי בשאר כל השנים מחזירין אחר שלימים והדורים.

ויש חולקין על כל זה ואומרים דאף הפסולין מחמת מום אין מברכין עליהם לעת הדחק אלא נוטלין אותן בלא ברכה לזכרון בעלמא שלא תשתכח תורת אתרוג.

ויש מקומות שנוהגין כסברא הראשונה ובאלו המדינות נוהגין בכל הפסולין כסברא האחרונה חוץ מן לולב והדם היבשים שאם לא היו מברכין עליהם בשעת הדחק על הרוב לא היו מברכין כלל על מצות לולב שאין לולבין לחין ואין הדסים לחים מצויים במדינות אלו:

~ יום שני ~

כד ונוהגין במדינות אלו לברך על לולב והדם יבשים אף במקום שיש אחרים לחים בעיר ומעם המנהג הוא משום שגם הלחים אינן לחים גמורים רק שיש בהם מיעוט ליחות ואם כן הלחין והיבשין הן דומין כמעט זה לזה אבל

במקום שיש לחין גמורין אין לברך על היבשין אפילו אינן יבשין גמורים רק יש בהם מיעוט ליחות ואם עבר ובירך עליהם יש להסתפק ולומר הצריך לחזור ולברך על הלחין שהרי לא התירו לברך על היבש אלא בשעת הדחק אבל שלא בשעת הדחק אפילו בדיעבד לא יצא וכאן שהיה אפשר לברך על הלחין אם כן לא יצא ידי חובתו ביבשים ומכל מקום כיון שהיבשים אינן יבשים גמורים אפשר לומר דיצא בדיעבד ולכן יטול את הלחין בלא ברכה אבל אם בירך על היבשים גמורים במקום שיש לחין גמורין לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולברך על הלחין:

חלק ד סימן תרנ שיעור הדס וערבה:

א שיעור אורך כדי הדס וערבה אין פחות משלשה טפחים שהם י"ב גודלין ושדרו של הלולב אין פחות מארבעה טפחים כדי שיהיה שדרו של לולב יוצא למעלה מההדס וערבה טפח כדי יענוע שטפח זה היוצא למעלה מהאגודה (פירוש שלשה מינים אלו ביהד נקרא אגודה) הוא המנענע ומפח זה צריך שיהא מהשדרה עצימה לבד מן העליון הארוכים היוצאים למעלה לאחר שכלתה השדרה.

ויש אומרים שטפחים אלו הן קטנים שאין בכל טפח רק שלשה גודלין ושליש ונמצא ששלשה טפחים אין בהם רק עשרה גודלין והלולב י"ג גודלין ושליש ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק וכן בדיעבד שכבר בירך על אגודה שאין בה רק כשיעור זה יצא ואין צריך לחזור ולברך אלא יטול מינים כשרים בלא ברכה:

ב למעלה אין להם שיעור שאם רוצה להוסיף על שיעורן הרשות בידו להוסיף כמה שירצה ובלבד שיהא שדרו של לולב יוצא למעלה מהאגודה טפח כדי יענועו:

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תרנא דיין נטילת לולב וברכתו:

א מצות ארבעה מינים הללו הוא שיטול כל אחד ואחד מישראל אתרוג אחד בידו אחת ובידו השנית יטול לולב אחד ושני כדי ערבה ושלשה כדי הדס.

ובשעת הדחק שאי אפשר למצוא שלשה כדי הדס יוצא ידי חובתו בכד אחד אפילו נקמם ראשו (עין סי' תרמ"ו).

ואם נמל שלשה מינים אלו עם האתרוג בידו האחת לא יצא ידי חובתו שהרי אחרי שנאמר פרי עץ הדר נאמר כפת תמרים בלא וא"ו כלומר שלא נאמר וכפת כמו שנאמר וענף וגו' וערבי וגו' מכאן אתה למד שהאתרוג הוא צריך להיות בפני עצמו ולא יהיה באגודה אחת עם הלולב עם מיניו כמו ההדס וערבה שנכתב בהן וא"ו המוסיף על ענין ראשון ולכך

~ יום חמישי ~

ז יש נוהגין להגביה ההדס בתוך האגוד למעלה מן הערבה מעט מטעם הידוע להם:

ח יש נוהגין לאגוד ההדס מימינו של הלולב והערבה בשמאלו והלולב באמצע:

ט ויש נוהגין לאגוד שלשה הדסים אחד מימין הלולב דהיינו מימין האדם ואחד משמאלו ואחד באמצע נוטה לצד ימין ושתי הערבות אחד בימינו ואחד בשמאלו:

י וטוב להשפיל ההדס וערבה תוך אגד הלולב דהיינו שיאגוד אותם בתחתית הלולב בענין שכשיטול הלולב בידו לשם מצוה יהיו בידיו ג"כ ההדס וערבה (ואם לא השפיל ונטל הלולב לברו בידו וההדס וערבה אגודין בו למעלה הרי זה מותר אע"פ שאינו נוטל ההדס והערבה בידו אין בכך כלום דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה כמו שיתבאר):

יא נוהגין לעשות בלולב שלש אגודות כנגד שלשה אבות דהיינו שמלכד האגד שאגוד שלשה מינים אלו ביחד עושין בלולב עצמו עוד שתי אגודות לאגוד העלין בשדרה וצריך לזהר מאד שיהא שדרו של לולב יוצא למעלה מאגד העליון טפח כדי נענוע כמו שנתבאר בסיומן תר"נ:

יב כל ארבעה מינים הללו צריך ליטלן דרך גדילתן דהיינו שיהא ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה ואם הפכין בשעה שנטלן לא יצא ידי חובתו בנטילה זו והאתרוג אע"פ שהוא תלוי באילן עוקצו למעלה מכל מקום דרך גדילתו נקרא עוקצו למטה וצריך לזהר מאד בהדס שבא ממרחקים להתיר אגודתו ולראות אם מונח חתיקונו דלפעמים נותנים ראשו של בד זה בצד עיקרו של בד זה וגם לפעמים כופפין ראשי הברין:

~ יום שישי ~

יג צריך ליטול הלולב ומינו בידו הימנית ואתרוג בידו השמאלית לפי שהלולב יש בו שלש מצוות דהיינו לולב הדס וערבה והאתרוג הוא מצוה אחת ואם היפך יצא ידי חובתו ומכל מקום טוב לחזור וליטול כדינו בלא ברכה.

יד אפילו אם כבר יצא ידי חובת נטילה ורוצה לחזור וליטול לשם מצוה כגון בשעת אמירת הושענות צריך ליטול הלולב בימין והאתרוג בשמאל:

יז איטר יד נוטל הלולב בימינו שהוא שמאל של כל אדם והאתרוג בשמאלו שהוא ימין של כל אדם אבל מי שהוא שולט בשתי ידיו נוטל הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו ככל אדם:

יח מי שנקטעה ידו הימנית יטול הלולב ברוועו הימנית

מותר לאגדן עם הלולב (ואדרבה מצוה מן המובחר הוא לאגדן כמו שיתבאר).

יט ויש חולקין על זה ואומרים שלא מיעט הכתוב אלא שלא היא האתרוג נאגד עם הלולב ומינו באגודה אחת ממש אבל כל שאינו אגדו ממש באגודה אחת אע"פ שנטולן בידו אחת אין בכך כלום ויוצא ידי חובתו מן התורה.

כ ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה ואם בירך ונטל שניהם בידו אחת יחזור ויטלם בשתי ידיו בלא ברכה דספק ברכות להקל ושמא יצא בברכה הראשונה:

כא ומצוה מן המובחר לאגוד הלולב עם ההדס וערבה באגודה אחת משום נוי שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

כב ומותר לאגדו אפילו בחוט ובמשיחה אע"פ שחוט האגוד הוא מין אחר ואינו ממינים שבלולב והרי יש כאן בידו חמשה מינים אע"פ אינו עובר משום כל תוסף כיון שהאגוד אינו מעיקר המצוה אלא הוא הידור למצוה ולא הוזהרה תורה אלא שלא להוסיף בעיקר המצוה:

~ יום רביעי ~

כג ומותר לאחוז את הלולב בידו במקום האגוד בשעה שאוחזו לצאת בו ידי חובתו ואע"פ שהאגוד הוצץ בין ידו ללולב ומינו אין בכך כלום כיון שהאגוד הוא לנוי ולהידור מצוה וכל שהוא לנוי אינו הוצץ מפני שהוא במל לגבי הלולב ומינו וכאלו הוא מוגף הלולב ומינו:

כד ואפילו אם נשרו מעלי הלולב או מעלי ההדס וערבה ונשארו העלין בתוך האגוד בענין שעלין הללו הוצצין ומפסיקין בין ידו ללולב אין בכך כלום כיון שדבר החוצץ הוא ממינים שבלולב ומין במינו אינו הוצץ אבל אם דבר שאינו ממינים הללו מפסיק בנייהם לידו בשעת נטילה לא יצא ידי חובתו בנטילה זו לכך צריך לזהר מאד להסיר החוט שרגיל להיות כרוך סביב ההדס כשמביאין אותן ממרחקים.

כה מותר לכרוך ההדס בעלי הלולב או בעצי ערבה דקים כיון שהכרך הוא ממינים שבלולב אינו הוצץ:

כו יש נוהגים לעשות האגד בדרך זה שכורכין סביבות שלשה מינים אלו עד שיהיו מהודקין היטב ותוחבין ראשי הכרך לתוך עיגול הכרך סביב שלשה מינים אלו ויש מחמירים וקושרים שני ראשי הכרך בשני קשרים זה על גבי זה וביו"ט שאי אפשר לקשרן בענין זה שהרי הוא קשר של קיימא שאינו חושש להתירו עולמית אגודין אותו בענייבה דהיינו שעושין שתי עניבות זו על גבי זו (אבל אסור לעשות עניבה על גבי קשר כיון שאינו חושש להתירו עולמית עיין סימן (שמ"א) [שי"ז]) או שתוחבין ראשי הכרך לתוך עיגול הכרך כמו שנתבאר:

נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך אפילו עצים ואבנים בין שהרבית היא ממין ההלוואה בין שהיא דבר אחר ואפילו אין בה שוה פרוטה:

ב וכל המלוה ברבית כאלו כופר באלהי ישראל וביציאת מצרים ואינו קם בתחיית המתים ואף בעולם הזה נכסו מתמוטטים וכלים:

ג ואסור להתעסק בין לזה ולמלוה ברבית וכל מי שהיה סרסור ביניהם או שסייע את אחד מהם או הורוהו מקום ללות או להלוות הרי זה עובר משום לפני עור לא תתן מכשול אם לא היה האיסור נעשה בלעדו ואם היה נעשה בלעדו אסור מדברי סופרים מפני שמחזיק ידי עוברי עבירה.

ד ומי שנעשה עד ביניהם או ערב וכן הסופר עובר בלא תעשה של תורה שנאמר לא תשימון עליו נשך ואפילו היה מלווה בלעדו (ואפילו אינו ערב אלא בעד הקרן בלבד אם לא היה מלווה בלעדו עובר משום ולפני עור וכו') ואם היה מלווה בלעדו אסור מדברי סופרים כמו שנתבאר):

ה וכללו של רבית הוא כל שנוטל מחבירו איזה שכר בעד המתנת החוב שהוא חייב לו אם הוא נוטל בעד המתנת החוב בלבד שלא על ידי מקח וממכר הרי זו רבית של תורה אפילו לא פסק לו בשעת הלוואה אלא אחר כך כשבא לתבעו נותן לו להרחיב לו הזמן וכן אם תובעו חוב אחר שאינו מחמת הלוואה ונותן לו להרחיב לו הזמן. ואם הוא נוטל שכר על ידי מקח וממכר הרי זה אבק רבית ואסור מדברי סופרים. ואם עבר או טעה ונטל אבק רבית צריך להחזירו אם בא לצאת ידי שמים:

שהרי לא נאמר בתורה ולקחתם ביד ולקחה בזרוע שמה לקחה ואם אי אפשר ליטול הלוכל בזרועו הימנית יטול הלוכל בידו השמאלית שהיא חשובה לו כימין ואתרוג בזרועו השמאלית אבל לא יטול שניהם בידו אחת בבת אחת כמו שנתבאר ואם אי אפשר לו ליטול האתרוג בזרועו השמאלית יטול הלוכל והאתרוג בידו השמאלית בזה אחר זה כמו שיתבאר:

זו וכן מי שנקמעה ידו השמאלית יטול האתרוג בזרועו השמאלית ואם אי אפשר יטול בזרועו הימנית ואם גם זה אי אפשר יטול שניהם בידו הימנית בזה אחר זה:

זי כל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן דהיינו סמוך וקודם לתחלת עשייתן כמו"ש בסימן כ"ה.

זכ והוא מברך על מצות נטילת ארבעה מינים אלו אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב לפי שהלולב גבוה מכולן חשוב הוא ונקראת כל האגודה על שמו:

תם ונשלם שבה לאל בורא עולם

~ שבת קודש ~

הלכות רבית והלכות עיסקא

א מאוד מאוד צריך לזהר באיסור רבית בין מלוה לעני בין מלוה לעשיר שכמה לאוין ואזהרות הזהיר הכתוב אפילו על הלוה מה שאין כן בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה להניח לגוולו רשאי וברבית מפני חומר העון הזהיר גם הלוה שנאמר לא תשיך לאחריך כלומר לא תתן נשך לאחריך

~ 'לקוטי תורה' פרשת שלח - הפרשה החסידית ~

ועתה יגדל נא!

הו' "לבושא חסידיא". ולכן אדם צריך לבא בגלגול עד שיצאם כל התרנגולות מצות, ולהיות כהן ולוי גם כן, כדי שיצאם המצות התלויות בהם.

ולחבין כל זה: איך נעשו "לבושין" מופעשה המצות? ומהו ענין לבוש זה? וקמה צריכה הנשמה להיות לה לבוש?

הנה נודע שירידת הנשמה בעולם הזה היא צורך

"ועתה יגדל נא פה אדני פאשר דברת לאמר. ה' ארץ אפים וגו'" (פרשתנו יד, יז):

הנה פתיב (ואתחנן ג, א): "היום לעשותם", ואמרו רז"ל (אבות א, ז): "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה", ו"גדול התלמוד שמביא לידי מעשה" (קידושין מ, ב).

וגם בזהר הקדוש (נתי רב, א) הפליא להגדיל בשבח המעשה דמצות - "אינון לבושין", וכשחסר מצוה אחת

3. (ראה שער הגלגולים הקדמה יא. טו. ריש שער המצות. תניא, אגרת הקדש סקנים ז יט כט וקונטרס אחרון "להבין פרטי תהלות". וראה לקוטי שיוות חלק יח עמוד 192 הערה 55 ובשולי הגלגול).

4. (ענין מה שנתבאר מזה בפרשת תי שרה (תורה אור טו, א ואילך), על פסוק "ואברהם ימן", ובמקום אחר).

1. (נאמר שבת פרשת שלח, מברכים החדש תמוז, כ"ח סיון תקס"ו. הנהת פבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדפסה בספר המאמרים תקס"ו עמוד רמה. הנהות וקיצורים מכתוב קדושת אדמו"ר הצימח צדק נדפסו באור התורה פמדר: כרך א עמוד תצה. כרך ו עמוד א'תשפט. וראה פארוקה במאמרי אדמו"ר האמצעי פמדר כרך ג ע' א'כט).

2. ("שהעולם הזה הוא עולם המעשה" - הוספה מפתח יד כ).

וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין נִקְרָא בְּשֵׁם "הַלִּיכָה", שֶׁהוּלֵךְ מִמְדַּרְגָּה לְמְדַרְגָּה, וְהַמְשַׁכֵּת בְּחִינַת אֲוֵר־מִקְוֶה זֶה תְּלוּי בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְצִיחַ, וְזֶהוּ "אִם בְּחֻזְתֵּי תִלְכּוּ" (בְּחֻזְתֵּי כו, ג) – שֶׁעַל יְדֵי "חֻזְקַת הַתּוֹרָה" נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הַלִּיכָה.

וְהִיא אֶהְבֵּת "וּבְכָל מְאֻדֵּךְ" (וְאַתְחַנּוּ שֶׁם) שֶׁבְּקִרְיַאת־שְׁמַע. שְׂאֵהְבָה זֶה בָּאָה מִהַתְּבוֹנְנוֹת בְּאוֹר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, בְּכִרְפַּת קִרְיַאת־שְׁמַע, "שְׁתִּימִם לְפָנֶיהָ", שֶׁהֵם לְקִיּוֹם הַקִּרְיַאת־שְׁמַע: "הַמְאִיר לְאָרֶץ כו, וּבְכוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית".

כִּי כָּל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים אֵינָן אֶלָּא בְּחִינַת מַעֲשֵׂה וַעֲשִׂיָּה גִשְׁמִיּוֹת, "מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיֶיךָ ה', כּוֹלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ"⁸ (תְּהִלִּים קד, כו). וְחִידוּשָׁם, הוּא הַתְּהוּוֹתָם מֵאֵינן לִישׁ רַק מִהָאֲרָה כְּעֲלָמָא, וְאֵינּוּ דֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת וְהַשְׁתַּלְּשְׁלוֹת עֵילָה וְעֵלּוּל כו, שֶׁהָרִי הוּא יִתְבַּרֵךְ קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל,

וְהוּא "הַמְּלַךְ הַמְּרוֹמֵם לְבָדּוּ מֵאֲז" – פִּירוּשׁ: שֶׁהוּא "לְבָדּוּ" יִתְבַּרֵךְ, הוּא "מְרוֹמֵם" וְנַעֲלָה מִגֶּדֶר 'עֲלָמִין' בְּ"מֵאֲז" – קוֹדֵם בְּרִיַּאת הָעוֹלָם, שֶׁהָיָה הוּא לְבָדּוּ בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי חֵם וְשָׁלוֹם.

וְהוּא "הַמִּתְנַשֵּׂא מִימּוֹת עוֹלָם"; וְהַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט לְתוֹךְ עֲלָמִין – הוּא רַק "הַמְּלַךְ" בְּלָבָד, שֶׁבִּשְׂבִיל שֶׁהוּא מְלַךְ כו, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "מְלִכּוּתְךָ מְלִכּוֹת כָּל עוֹלָמִים כו". וְלִכְךָ אוֹמְרִים אַחַר כֵּךְ: "בְּרַחֲמֵיךָ הַרְבִּיּוֹת רַחֲמֵי עֲלֵינוּ", כִּי מֵאַחַר שֶׁהוּא יִתְבַּרֵךְ "הַמִּתְנַשֵּׂא מִימּוֹת עוֹלָם" וְאֵינּוּ בְּגֶדֶר 'עֲלָמִין' כָּלֵל, כִּי הוּא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין כו, הָרִי הַרְחֻמְנוֹת גְּדוּלָה מְאֹד עַל הָאֲדָם, שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם וְרַחוּק מְאֹד מִה' בְּתַכְלִית.

וְאוֹמְרִים "אֲדוֹן עוֹזְנוּ": הַגֵּם שֶׁאֵין אֲוֵר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא נִתְפָּס וְנִקְלָט לְתוֹךְ הַנֶּפֶשׁ, לְהִיּוֹת תּוֹכָה רְצוּף אֶהְבָּה כְּבִיטוּל זֶה, מִכָּל מְקוֹם הָרִי הוּא "אֲדוֹן עוֹזְנוּ", בְּחִינַת "אֲדוֹן" – זֶה מְלִכּוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (שׁוֹפְטִים י, טו): "שׁוּם תִּשִּׂים עֲלֵיךָ מֶלֶךְ" – בְּחִינַת מְשִׁיחַ; וְנִמְשָׁךְ מִזֶּה ג' בְּחִינּוֹת מְשִׁיחִים לְהַנְשִׂימָה – בְּמַחְשָׁבָה, דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה.

וְזֶהוּ "צוּר מִשְׁגַּבְנוּ, מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ, מִשְׁגָּב בְּעַדְנוּ": כִּי

עֲלִיָּה. כִּי הַנְּשִׂימָה קוֹדֵם בּוֹאָה לְעוֹלָם־הַיְהוּה הַיְהוּה בְּכַחֲנִית עֲמֻדָה, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (מְלָכִים ב' ה, טו): "חִי ה' אֲשֶׁר עֲמֻדָתִי לְפָנָיו"; וְנִתְחַי לְךָ מִהַלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה" (וּכְרִי ג, ו). וְעַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְצִיחַ בְּעוֹלָם־הַיְהוּה, נַעֲשֶׂה לָהּ בְּחִינַת הַלִּיכָה: "וְנִתְחַי לְךָ מִהַלְכִים וְגו"⁵.

כִּי בְּחִינַת עֲמֻדָה הוּא בְּחִינַת "וּבְכָל נְפֻשְׁךָ" (וְאַתְחַנּוּ ג, ה), שְׂאֵהְבָה־וְיִרְאָה הִיא מוֹנִבֶּלֶת לְפִי שִׁיעוֹר הַשְּׂגָת הַנֶּפֶשׁ וְדִבְקוּתָהּ בְּ"אֱלֹהִים חַיִּים".

וְהַעֲנִין:

כִּי הִנֵּה נוֹדַע שֶׁהַמְּלָאכִים נִקְרָאִים עוֹמְדִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁעִיָּה ג, ב): "שְׂרָפִים עוֹמְדִים", לְפִי שֶׁעוֹמְדִים כָּל יְמֵיהֶם בְּמְדַרְגָּה אַחַת. מִיְכָאֵל – בְּאֶהְבָּה, גְּבֻרִיאֵל – בְּיִרְאָה. וְהָאֶהְבָּה וְהִירְאָה הִיא לְפִי עֲרֻךְ הַשְּׂגָתָם, אֲשֶׁר הַשְּׂגָה זֶה הִיא בְּאוֹר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא ה'מְמַלֵּא כּוֹלָא עֲלָמִין, דְּהֵינּוּ שֶׁמְמַלֵּא לְכָל עוֹלָם לְפִי מְדַרְגָּתוֹ וְתַכּוּנָתוֹ.

וְכֵךְ הִיא מַעֲלַת הַנְּשִׂמּוֹת קוֹדֵם בּוֹאֵן לְעוֹלָם־הַיְהוּה. וְלִכְךָ הִיא בְּכַחֲנִית עֲמֻדָה, שֶׁעוֹמְדַת תְּמִיד כָּל תִּימִים בְּמְדַרְגָּה אַחַת כִּפִּי עֲרֻךְ מְדַרְגָּתָהּ וְתַכּוּנָתָהּ; בְּכָל עוֹלָם לְפִי מַה שֶׁהוּא – כֵּךְ מְקַבֵּל מִבְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין' לְפִי עֲרֻכּוֹ וְתַכּוּנָתוֹ.

מַה שֶׁאֵין פֶּן עוֹלָם־הַיְהוּה הוּא 'עוֹלָם הַמַּעֲשֵׂה', שֶׁיְכוּל הָאֲדָם לְשַׁנּוֹת אֶת מַבְעוֹ מֵרַע לְטוֹב, וְלַחֲפוֹךְ אֶת לְבוֹ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, וְ"אֶתְהַפֵּא הַשׁוֹכָא לְנַהֲרָא".

לְפִי שֶׁבְּעוֹלָם־הַיְהוּה, שֶׁהָעוֹלָם מַעֲלִים וּמְסַתִּיר עַל אֲוֵר ה' ה'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין, וְאֵינּוּ מִתְגַּלֶּה כְּמוֹ לְמַעֲלָה – שׁוֹרָה אֲוֵר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין בְּכַחֲנִית מְשִׁיחַ מְמַלֵּא עַל הַנֶּפֶשׁ. וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּד הַיּוֹם וְגו'", שֶׁבְּחִינַת "אֲנִי", הוּא בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, נִמְשָׁךְ בְּכַחֲנִית "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתֶם" דְּקָא⁷.

וְגֵדוּל כַּח בְּחִינַת אֲוֵר הַמְּשִׁיחַ מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, לְשַׁנּוֹת וְלַחֲפוֹךְ מִבְּע הָאֲדָם וּמַהוּתוֹ – לְמַעֲלָה מִבְּדִי אֲשֶׁר תּוֹכֵל הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵת בְּהַשְּׂגָתָהּ וְדִבְקוּתָהּ בְּאֱלֹהִים חַיִּים מִתְחַלֵּת יְצִירְתָּהּ בְּכַחֲנִית "אֲוֵר פְּנִימִי' לָבָד.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת הָאֲרָה זֶה תְּבָאָה מִבְּחִינַת אֲוֵר מְשִׁיחַ

5. (וְכַמּוֹצֵר מִזֶּה לְעֵיל בְּפִרְשַׁת וַיִּשֶׁב (תּוֹרָה אור ל, א וְאֵילֵךְ), בְּדִבּוּר הַמִּתְחַלֵּל "כִּי אָמַר ה' כו" וְנִתְחַי לְךָ מִהַלְכִים כו").

6. (וְאַתְחַנּוּ ג, יא): "וְשִׁמְרַתְּ אֶת הַמְצִיחַ וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּד הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתֶם".

7. (וְכַמּוֹצֵר בְּמְקוֹם אַחַר בְּאֵרֵיכּוֹת – עַל פְּסוּק 'וְאִמְרַתְּ אֵלֵיהֶם אֶת קְרַבְנִי

לְחַמִּי כו" (לְקַח פִּתְחֵם עִה, ג וְאֵילֵךְ).

8. (וְעֵינִן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמְקוֹם אַחַר, בְּפִירוּשׁ "סוֹף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תַּחֲלָה" – לְעֵיל (בְּמִדְבָּר י, א וְאֵילֵךְ וּבְבִיאוֹר שֶׁם) בְּדִבּוּר הַמִּתְחַלֵּל "בְּשַׁעַת שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂה לְנַשְׁמָע").

ותב, הוא להמשיך אור אינסוף ברוך-הוא, ורצון העליון במצוה זו, שישרשה ויסודתה בהררי "קדש העליון"¹⁷, "אשר קדשנו במצותיו".

והנה, תחלת עשיית המצות לא תהיה בשביל להמשיך אור אינסוף ברוך-הוא ורצון-העליון ברוך-הוא לבד, שהרי זהו רק כמו שעושה בדרך סגולה או רפואה, על דרך משל, או משא ומתן כדי להרויח - שאין זו עבודה; ו"תחת אשר לא עבדת" (תבוא כה, טו) כתיב, שהמצות צריכים להיות דרך "עבודת עבד", שמקנים גזירת רבו וציוויו אף גם בלי מעם ודעת, ו"שום תשים עליך מלך כו'" - ועל ידי זה נמשך ממילא אור אינסוף ברוך-הוא. מה שאין פן בלא קבלת עול מלכותו יתברך - אינו ממשך כלום, כי הוא "תמרוםם לבדו, המתנשא מימות עולם", רק "המלך" כנ"ל¹⁸.

וכוננת המצוה הוא כדי להגדיל "שמחה של מצוה"¹⁹, שתהיה יותר "מרב כל" (המשך הפסוק תבוא שם). שכל התשגות שהשיגו גדולי הצדיקים היה רק בעבור שמחת המצוה²⁰.

פי הנה כתיב (תהלים קד, ב): "עוטה אור בעלמיה", שההארת אור התורה היא רק בחינת "שלמה" ולבוש לבחינת המצות. ד"אורייתא מחכמה נפקת"²¹, שבה מלובש רצון-העליון ברוך-הוא - שרש המצות. שהרי גם התורה אשר לפנינו, הן בגולה והן בנסתר, היא מדברת בעניני המצות, שהיא דרך ביאור ופירוש של כל המצות²². כמו כל מסכת סוכה - שהיא פירוש למצות סוכה, איך תהיה הסוכה; וכן זבחים ומנחות כו'; וכיצא בזה הוא בנסתר.

"צור" הוא לשון מוסקה, כמו שכתוב (תהלים כב, ח): "צור עזי מוסקי", וכן "מגן"⁹ ו"משגב"¹⁰. והן הם מקיפים לשלשה בחינות: מחשבת, דבור ומעשה; ונפש, רוח ונשמה - כנגד ג' בחינות: "פראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו" (ישעיה כז, ז), שמקיפים את נפש, רוח ונשמה מכל צד, להתפלל באור אינסוף ברוך-הוא ממש, להיות "צורה בצור החיים את ה"¹¹ ממש.

וזהו "הלך לפניך צדקת. כבוד ה' יאסף" (ישעיה נח, ח), פירוש: שעל ידי מצות הצדקה שתעשה, תהיה יאסף ונקבץ בתוך בחינת "כבוד ה'", שיאסף אותך לתוכו, להתפלל באור ה' ממש¹². וזהו ענין לבושי הנשמה בעולם-הבא, ולבוש זה נעשה על ידי המצות:

פי הנה המצות הם גם כן בג' בחינות - מחשבה, דבור, מעשה: פי יש מצות התלויות במחשבה לבד ובכוננת הלב, ש"אם ביון לבו יצא, ואם לאו לא יצא כלל"¹³; ויש התלויות בדבור כו' - והן הם בחינת מקיפין, כמאמר¹⁴: "אשר קדשנו במצותיו", שעל ידי המצות נמשך בחינת "קדש העליון" ומוכדל - "קדש מלה בגרמיה"¹⁵ :

ב. אף תחלה צריך להמשיך מלמעלה למטה: "ברוך אתה [...] מלך העולם" - בחינת "אדון עוזנו"¹⁶, ואחר כך "אשר קדשנו במצותיו" - בבחינת המקיפין, להעלות הנשמה מטה למעלה - ל"קדש העליון".

פי הנה ב' בחינות יש במצות בעשייתם: האחד, שעל ידי עשייתם מקיים "מצות המלך", על דרך "ותגור אומר ויקם כו'" (איוב כב, כח).

9. "מגן הוא לכל החסידים בו" - שמואל ב' כב, לא. תהלים יח, לעל דרך זה משל ל, ה).
10. "צור" אהסה בו מגני וקרן ישעי משגבי" - שמואל ב' כב, ג. תהלים יח, ג. וראה אור התורה סידור עמוד כב. וראה לקמן בביאור הפערה על "צור" שמכסה מנהגים).
11. (שמואל א' כה, כב).
12. (שכל בחינת מקיף - הוא המעלה למעלה. וכמובאר במקום אחר - בפרישת מקיף, בדבור המתחיל "תמנבדיו לשבת כו'" עיין שם).
13. (משנה ברכות ב, א ובפירוש רבי עובדיה ברעננה): "היה קורא בתורה (פרישת קריאת שמע), והגיע זמן המקרא (קריאת שמע), אם פון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא".
14. (נפש ברכת המצות).
15. (עיין זוהר, אמור, צ"ד, ב').
16. ועיין מה שנתבאר מזה (לעיל) בפרישת שמיני (יט, ד), בביאור על פסוק "ליתן זה", סוף הדבור, על פי מה שכתוב בברכות וארא פרישה ח': "מזה

לבשו של הקדוש ברוך הוא - עוז כו'" עיין שם.
17. (על פי תהלים פז, א: "סודתו בהררי קדש").
18. (עיין מה שנתבאר מזה בפרישת מקיף, בדבור המתחיל "כי עמך מקור חיים" (תורה אור לה, א).
גם במקום אחר (תורה אור ער, ב) - בביאור על פסוק (יתרו כ, יד): "וכל העם רואים כו' ואת קול תשופר", נחבאר, שלכך נתנה התורה ב"קול שופר", שהוא מטיל חרדה, לפי ש"קבלת עול מצות" צריך להיות בבחינת "עבודת עבד" כו'; ועם כל זה, "שופר" גם כן על שם "שפרו מעשיכם", שהוא הממשיך מענגו להיות "שמחה של מצוה").
19. (שבת ל, ב. פסחים ק"ו, א. וראה ברכות לא, א).
20. (ראה תורה אור כ, ב: "שהיה הארז"ל שמת מאד בעשיית המצות - ולקד זכה לרוח-הקודש").
21. (זר חלק ב נשא קכא, ב).
22. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראיתי והנה מגורת ותיב" (לעיל בהעלותך לג, ג).

וכך גם באדם, ידיעת פונת המצוה הוא רק כמו בחינת לבוש לגבי בחינת קבלת עול מצות' בבחינת "עבודת עבד". וכדכתיב (בשר כה, נח): "כי לי בני ישראל עבדים", ופירושו מבוואר במקום אחר, שעל ידי שיהיו בבחינת "עבדים" או יהיה "לי" ממש²⁹ :

ג. וזהו "ועתה יגדל נא כח אדני":

"אדני" הוא בחינת מלכותו ותפוד - אדני אותיות "דינא דמלכותא - דינא"³⁰. דהיינו עשיית המצות בבחינת "מצות המלך".

ו"כח אדני" הוא אינסוף ברוך-הוא הסוכב כל עלמין הנמשך על ידי קבלת מלכותו ותפוד במעשה המצות פנ"ל, ונקרא בשם "כח" - הוא ענין גידי הנהגים:

במשל הכח שביר האדם לזרוק האבן, שהוא דומם ומבעו ליפול למטה, ועל ידי כח הזרק - נושא באויר. והכח הזה פשוטה ביד האדם קודם וריקת האבן לא היה ניכר - רק אחר שניצא מההעלם אל הגילוי לישא את האבן באויר.

וככל המשל הזה, כך הוא כח אור אינסוף ברוך-הוא הנמשך מלמעלה: כי כל העולמות והברואים הם לפני ותפוד בחינת דומם. וכמו שכתוב (ישא ה, י): "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המושקן"; מקום שכינתו ותפוד בעליונים, הם המלאכים ונשמות - נקרא בשם עפר³¹. כי אין ערוך אליו ותפוד, והכח הנמשך להם מלמעלה הוא הנושאם ומגביהם להתפלל באור ה'.

וכן זה הוא המלביש ומקיף את הנשמה להיות "צרוכה בצורר החיים את ה'" ממש, ו"כבוד ה' יאספך", שהוא כח הממשיך ממטה למעלה, כמו הכח המושך את האבן למעלה באויר, שבה הוא מקיף את האבן מכל צד, שאינו מניחו ליפול³².

אלא שהמצוות עצמן הם רצונו ותפוד להיות המשכת אור אינסוף ברוך-הוא למטה בתפוד מצות דאורייתא²³ ו' מצות דרבנן, שהם "תד" עמודי אור²⁴, כמו עמוד המחבר מעלה ומטה, שהוא רצונו ותפוד להיות לו דירה בתחתונים²⁵, וכמו שכתוב (תרום כה, ח): "ושכנתי בתוכם";

והתורה היא חכמתו ותפוד, המגבלת ומצמצמת על איוה אפן תהיה השראה ודירה זו. כמו מצות סוכה - שעליה ביאר מצות סוכה: שיעור איד תהיה הסוכה פשרה, ו"צללה מרובה מחמתה"²⁶, ושלא תהיה גבוה מעשרים אמה; וכיוצא בזה כל התורה מכארת ומפרשת אופני הצמצום והגבלה להגביל השראת והמשכת אור אינסוף ברוך-הוא, שאינו שורה ומתגלה אלא בדרך שחיבה חכמתו ותפוד, המגבלת ומצמצמת על איוה אפן תהיה השראה ודירה זו: בתפילין מרובעות ורצועות שחורות; וכן ובחים - באיוה אפן כו'.

ולכן התורה היא מוזן לנפש (וכמו שכתוב (תהלים מ, ט): "ותורהך בתוך מעי". כמו שנתבאר במקום אחר²⁷), ובחינה פנימית שנתפסת ונקלטת בהשגת הנפש, דהיינו אופני הצמצומים והגבלה ביצד תהיה השראת אור אינסוף ברוך-הוא, הן על דרך נגלה והן על דרך הנסתר בגזעין. אבל המצוה עצמה אינו שורה בהתגלות פנימית הנפש, רק בבחינת מקיף מלמעלה.

(וכמו שהתורה, שהיא מבחינת חכמה - היא בחינת "שמלה" ולבוש, והיינו לבוש לבחינת רצון ותענוג העליון, שהוא בחינת עצמיית שלמעלה מבחינת לבוש.

ויובן זה גם כן ממה שכתב הרמ"ז, בפירוש הזהר פרשת במדבר בפר ק"ח עמוד א', בדבור המתחיל "ישראל מאן את מתברכאן", שחכמה-עילאה הנקרא 'אבא' הוא מלבוש הפנימי של 'אריך', שהוא רצון-העליון כו'. עיין שם. וזהו שהתורה היא בחינת "שמלה" ולבוש לבחינת המצות²⁸.

במדבר ט, ג ואילך בפירוש תיבת "לי". עיין שם.
30. דינא דמלכותא דינא: גיטין י, ב. ושם נסקח. אדני אותיות דינא וכו': וזה: משפטים קיח, א ברעיא מהימנא. ונקרא יא, ב, טו, ב צו לה, א - ברעיא מהימנא.
31. עיין בזהר חלק ג, קכ"ה, א'. וב'מקדש מלך" (שם).
32. (יש לומר, שהוא פירוש "ישאחו על אברתו" (האיונו לב, יא) - שהן המצוות, שנקראים "אברתו" - "רמ"ח פיוודין - רמ"ח איברים דמלכא" (ראה תקוני ותר תקון ל), שבהם ועל ידם "ישאחו" ומגביהם למעלה. ועיין ברעיא מהימנא פרשת פנחס, דף רל"ח, ב'.

23. (מבות בסוכה).
24. (נמנו בפרטיות בספר שיעור קומה לרמ"ק סימן צג).
25. (ראה תנחומא בחקותי ג).
26. (ריש מסכת סוכה).
27. (ראה תניא פרק ה ובכמה מקומות).
28. ועיין מה שנתבאר עוד מזה (לעיל אחר כו, א) בבואר על פסוק "כי ביום הזה יכפר", בענין "לבושיה כתלג חור".
29. עיין מה שנתבאר במקום אחר - בבואר על פסוק "וארשתיד לי" (לעיל

מצות לא־תעשה³⁶; ואדם הראשון היה בגן־עדן התחתון אשר בארץ.

והגם שמעלת המצות בשרשם מאד נעלה, למעלה מעלה מבחינת התורה – ד"אורייתא מזכמה נפקת", והמצות הן רצון־העליון ברוך־הוא בנ"ל;

אך הענין הוא, שמה שהוא מאד נעלה למעלה מעלה – יוכל להתפשט ולהמשיך יותר מטה מטה³⁷. ולכן בשביקש משה על הטא המרגלים אמר: "ועתה יגדל נא כח אדני", דהיינו כח ואור הנמשך על ידי עבודת המצות³⁸, כי לפי שהיה צריך להמשיך האור למטה יותר, כדי שגם הטא המרגלים לא יהא מוגע, הוצרך להמשיך מלמעלה יותר. והוא שיימשך הפח של "אדני", שהוא רצון־העליון ברוך־הוא, שלמעלה מעלה מבחינת התורה. ולכן אותו הפח של אד' יכול לירד ולהתפשט גם למטה מטה מאד, ולהגביה שפלים שנפלו וירדו מטה מטה, לקשרם ולהעלותם פאור אין־סוף ברוך־הוא.

וזהו "כאשר דברת לאמר" – שמבחינת דבור התורה נעשה אמירה והעלם בפדרגות התחתונים להיות מקור גילוי ההשפעה בגן־עדן לנשמות הנבראים בנ"ל – פד יגדל נא כח אדני" להיות "אך אפים", שיתאךך וימשך גילוי זה למטה יותר.

ובענין שגשפל ונמשך כח התורה ומצות גם למטה בעולם־הזה אפילו עכשו. שהרי המצות, יש מהן שאדם אוכל פירותיהן בעולם־הזה³⁹, וכמו שפתיב (בחקתי כו, ה"ז): "אם בפקתי תלכו וגו', והשיג לכם דיש וגו', ונתתי שלום בארץ וגו'" – ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁴⁰.

וזהו "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוד" (תבוא כה, ב), פירוש "והשיגוד": שגייעו עד למטה במקום שאמתה שם.

ועל ידי המשכה גדולה זו יומשך להיות "נשא עון" (פרשתנו יד, ית, מוכה ג, יח), שאפילו כפרות העון יהיה נושא ומגביה, כמשל הפח המגביה את הדומם.

ולפי שהיה הטא המרגלים גדול מאד, ביקש משה: "ועתה יגדל נא כח אדני", שיימשך ויתפשט כח זה למטה, עד שאפילו דבר שגפל למטה מאד יגביה וינשא בכח זה.

וזהו "כאשר דברת לאמר. ה' אך אפים" (פרשתנו יד, י"ח): כי הגה "אך אפים" הוא, כי "פנים" הוא גילוי ההשפעה בדרך התקרבות ואהבה וחבה, מה שאין כן "אחוריים" – "כמאן דשרי בתר כתפוי"³³. ו"אך אפים" – פירושו: שיהא גילוי זה ארוך ונמשך עד למטה מאד. והשפעה זו היא מבחינת "כאשר דברת לאמר. ה' אך אפים": דבור הוא בקול רם והכרוה (כפריש ביהר חלק ג, ק"ג, א), והוא מעלמא־דאתגליא; ואמירה הוא בלב ובמחשבה. ומבחינת גילוי שבדיבור – מדרגות עליונים, נעשה בחינת העלם בפדרגות התחתונים. כמשל דיבור הרב שנעשה מחשבה אצל התלמיד.

ובחינת העלם זה, הוא השרש של גילוי התהוות מדרגות התחתונים. וכמו שפתיב בכתבי האר"י³⁴, שממלכות־דאצילות נעשה פתח, חכמה, בינה, דעת – בכריאה כו', וכן מ"מלכות־דבריאה – ליצירה כו'.

והנה, המזכות גילוי העליון להיות העלם זה בתחתון, הוא על ידי התורה. כמו שפתיב (תרו כ, א): "וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר", שמן הדבור של תלמוד־תורה, "דבר ה' זו הלכה", "ואשים דברי פפוד" (ישעיה נא, טו), נעשה בחינת אמירה והעלם להיות נמשך ההשפעה עד למטה בפדרגת התחתונה.

והוא ענין מה שפתיב (בראשית ב, טו): "וינחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה" – שהאדם הוא הממשיך זיו השכינה בגן־עדן. משום דבאמת: "לאו דאית לך צדק ודיעא – דאיהו דין, ולא משפט ודיעא – דאיהו רחמי, ולא מפל אלין מודות כלל"³⁵. ש"באתערותא־דלתתא – אתערותא־דלעילא. כמו שנתבאר במקום אחר.

והנה, מן התורה נמשך היוו בגן־עדן העליון; ומקיים המצות נמשך בגן־עדן התחתון. כמו שפתיב "לעבדה ולשמרה" – "לעבדה" זו מצות עשה, "ולשמרה" זו

37. (ענין מה שנתבאר לעיל לו, ב ואילך) על פסוק "טובה הארץ מאד מאד".

38. (בחינת "כי לי בני ישראל עבדים" (בחר כה, נח), ו"כל מקום שנאמר 'לי' אינו זו לעולם" (תקרא רבה ב, ב). וכמו שנתבאר במקום אחר.)

39. (ראה פאה א, א)

40. (שבת סג, א. ושם נסמן).

אמנם במקום אחר, על פסוק "בגשר ועיר" (לקמן האינו עת, ב), נתבאר שזה קאי על התשובה שעל ידי זה "ישארו כו'" עין שם.)

33. (כמו שזרק מאחוריו כתפו. ראה תניא פרק כב.)

34. (ראה עין חיים שער כפא תפוד פרקים: ב. ה. ו.)

35. (תקוני ותר בהקדמה, פתח אליהו י, ב.)

36. (ראה ותר חלק א כו, א. ועוד.)

כְּמִשְׁלַח כַּח הַמְנַבִּיחַ אֶת הָאֶהָן הַדּוֹמֵם כֵּן"ל.
אך גילוי זה הוא דְּקָא בְּבַחֲנֵינָא "הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם"
(ואתמנן ג, יא), "וְלֹא לְמַחְרָר" כֵּן"ל, וְהוּוּ "וְעִנְתָּהּ יִגְדֵל נָא
כֵּח", "וְעִתָּה" דִּיקָא.

וְהוּוּ שְׂאֵמְרוּ רְבּוּתְנוּ זְכוּנָם לְכִרְכָּה (בְּמִדְרָשׁ רַבָּה,
בְּרֵאשִׁית, פְּרָשָׁה כ"א): "אִין 'וְעִתָּה' אֵלָא תְּשׁוּבָה", פִּי
הַתְּשׁוּבָה הִיא "אֲתַתְּפָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא". וְדִיקָא
"עִתָּה", בְּחֵינָא "הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם" – בְּזִמְנָא שְׁהַבְּזִיזְרָה
נִתְּנָה אֶל הָאָדָם, שְׂיֵהָא יְכוּלָת בְּיָדוֹ לְהַפְדָּ לְבוֹ וּלְשַׁנּוּת
מִעֲמֻדוֹ לְטוֹב, אֲשֶׁר בְּבַחֲנֵינָא וּו דִּיקָא הוּא הַשְׂרָאָת אֹר
אִין־סוּף בְּרוּדֵי־הוּא ה'סוּכָב כָּל עֲלָמִין, וְכֵן"ל בְּחֵינָא
כֵּח" הַנִּ"ל⁴⁴ :

43. (וְהָטָאִיד בְּדָקָה פִּרְה).

44. (וְעִין מַעֲנִין "וְעִתָּה יִגְדֵל נָא": בְּנִמְרָא פִּרְק ט' דְּשִׁבְתָּ, דָּף פ"ט, עֲמוּד
א'. וְכֵה שִׁבְתָּב עַל זֶה בְּסִפְר "שְׁעָרֵי אֲוִירָה" תְּחִלַּת שְׁעָר שְׁנֵי סְנֵהֲרִין קי"א,
ב'.

רְבּוּת, פְּרָשָׁה שְׁלֵחַ, פְּרָשָׁה ט"ו, דָּף רס"ו, ג'. וְכִּפְרָדִים, בְּ"עֲרֵכִי הַכִּינּוּיִים"
עֲרֵךְ כֵּח.

זֶה־ר חֲלָק ג', פְּרָשַׁת שְׁלֵחַ, דָּף קס"א, ב'. פְּרָשַׁת הָאֲוִינוּ (מ"ד), רצ"ה, ב'.
פְּנָחִים, דָּף ר"כ, סוּף עֲמוּד א'. וְכִהְרִמ'וּ שָׁם, דָּף רמ"ה, עֲמוּד א'. בְּ"מֵאוּרִי
אוּר", אוֹת כ', סְעִיף יו"ד. וְכֵאוֹת עִין"ן סְעִיף ע"ט [סמ].

רְבּוּת, בְּאִיכָה, דָּף ס"ה, א', עַל פְּסוּק (א, ו) "וַיִּלְכְּדוּ כָּל־כַּח".

"תְּקוּנָא זֶה־ר": בְּהַקְדָּמָה, דָּף ד', עֲמוּד ב'. תְּקוּן כ"ב, דָּף ס"ה, עֲמוּד ב'. תְּקוּן
ג"ה, דָּף צ"ה, עֲמוּד א'. בְּ"בַחֲנֵי" בְּקוּמוֹ, פְּרָשַׁת שְׁלֵחַ).

"וְעוֹבֵד עַל פְּשַׁע" (מִיכָה שָׁם) – שְׁמִפְשַׁע נַעֲשֵׂה שְׁפַע.
וְ"אֲתַתְּפָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא", וְכִמְאֵמֵר רַז"ל (יִזְמָא פו, ב):
"וְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ כְּזִכּוּת".

וְכֵהָ יוֹבֵן מַה שְׁפַתּוֹב (מִשְׁלַח טו, ו): "בְּחֶסֶד וְאַמֶּת יִכְוֹר
עוֹן", וְ"אִין אֶמֶת אֵלָא תוֹרָה"⁴¹, שְׁ"הַתוֹרָה מְכַפֶּרֶת
עוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל אָדָם" וְכִמְאֵמֵר רַז"ל⁴²; וְכִתִּיב (דְּנִיאל ה, כד):
"וְחִטָּאִיד בְּצִדְקָה פְּרוּק"⁴³. וְלִכְאוּרָה אִינוּ מוּכָן, אִיד יְתוּקָן
עַל יְדֵי זֶה כָּל מַה שְׁפַנָּם וְהָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ?

אִךְ עִם הַנִּ"ל יוֹבֵן, שְׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתוֹרָה בְּבַחֲנֵינָא
וְ"נִתְּנִי דְכָרִי כְּפִיד" (יְרֵמְיָה א, ט), וְכֵן עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת
בְּבַחֲנֵינָא "שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מִלְּךָ" (שׁוֹפְטִים יו, טו) – נְמִשְׁדָּ
כֵּח שֶׁל מַעְלָה, וְהוּא הַכֵּח הַנִּמְשָׁד לְמִטָּה – מְלִמְעַלָּה,

41. (וְיִזְמָלְמוּ רֵאשׁ הַשְּׁנָה ה, ח).

42. (בְּרִכּוֹת ה, א"ב): "בְּחֶסֶד וְאַמֶּת יִכְפֹּר עוֹן": כָּל הַעוֹסֵק בַּתוֹרָה וּבְנִמְלוּת
הַסְּדִים . . מוֹחֲלִים לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו . . חֶסֶד זֶה נְמִילוּת־חֶסְדִים, שְׁנֵאֵמֵר (מִשְׁלַח
כא, כא): "דָּרָף צִדְקָה וְחֶסֶד יִמְצֵא חַיִּים צִדְקָה וְכְבוֹד, אֶמֶת זֶה תוֹרָה שְׁנֵאֵמֵר
(מִשְׁלַח כג, כג): אֶמֶת קִנְה וְאֵל הַמִּכְפֹּר"

בְּרוּשְׁלִמֵי רֵאשׁ הַשְּׁנָה ה, ח: "מִכִּיּוֹן שְׁקַבְּלָתֶם עֲלֵיכֶם עוֹל תוֹרָה מַעְלָה אִנִּי עֲלֵיכֶם
כֵּאלוֹ לֹא תִקְאֲתֶם מִיּוֹמֵיכֶם".

"וְעוֹן בֵּית עֲלִי בְּזַכַּח וּמְנַחָה הוּא דְאוּנוּ מִתְּכַפֵּר אֲבָל מִתְּכַפֵּר בַּתוֹרָה וּבְנִמְלוּת
הַסְּדִים כְּדֵאִיתָא בְּסוּף פִּרְק קמ"א דְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה" (תְּנִיָא, אֲגֵרַת הַתְּשׁוּבָה פִּרְק ט').
וְכֵרֵאשׁ הַשְּׁנָה שָׁם (יה, ב): "לְכֹן נִשְׁפַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי אִם יִתְּכַפֵּר עוֹן בֵּית עֲלִי
בְּזַכַּח וּבְמִנְחָה" (שְׁמוּאֵל א' ג, יד). אֲמֵר רַבָּא: בְּזַכַּח וּבְמִנְחָה אִינוּ מִתְּכַפֵּר אֲבָל
מִתְּכַפֵּר בַּתוֹרָה, אֲבִי אֲמֵר: בְּזַכַּח וּמְנַחָה אִינוּ מִתְּכַפֵּר אֲבָל מִתְּכַפֵּר בַּתוֹרָה
וּבְנִמְלוּת חֶסְדִים").

ב.

הוּד כ"ק אַדְמוּר'ר מְרֵנָא וְרַבְנָא דוֹבְעֵר – אַדְמוּר'ר הָאֲמִצְעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וְיֵהִי כָל הָאֲרִיץ שִׁפְהָ אַחַת

הַתְּחִלְקוּ הַב' דְּתִיקוֹן בַּתְּחִלַּת הַוִּיתָן הִיוּ בְּבַח' הַהַתְּכַלּוֹת
כו'. וְבֵאמַת יֵשׁ לַהֲבִין כֵּל זֶה דְּלִכְאוּרָה אִין הַתְּכַלּוֹת זֶה שְׁהִי
בַּתְּחִלַּת הַוִּיתָן דְּמִדּוֹת דְּתִיקוֹן הוּא רַק מְצַד שְׁהִיָּה כָל א' כָּלוּל
מִהַפּוֹכוּ גַם בְּהוּיּוֹתָם בְּבַח' עֲצֻמּוּת שְׁלֵהֶם כְּמוּ מִשְׁלַח דָּאש
וּמִיּוֹם שִׁישׁ אִשׁ בְּמִיּוֹם וּמִיּוֹם בָּאשׁ ע"כ כְּשִׁבְאִים לְהַתְּחַלְקוֹת
יּוֹתֵר יּוֹתֵר יּוֹכְלוּ לְהַתְּכַלּל יַחַד כֵּן"ל. וְהוּוּ כְּמוּ עֲצֵם כַּח הַחֶסֶד
עִם עֲצֵם כַּח הַדִּין כְּמוּ שְׁהָן בַּתְּקַפָּן גַּם אִזּוּ יֵשׁ חֶסֶד בְּדִין וְדִין
בְּחֶסֶד כו' וְא"כ גַּם בְּבַח' הַתְּחַלְקוֹת הָא' דְּהִיִּינוּ כְּמוּ שְׁנִמְשָׁד

(לד) וּמַעַתָּה יֵשׁ לַהֲבִין בְּשֵׂרֵשׁ עֵנִין הַהַתְּחַלְקוֹת הָא' הַנִּ"ל
בְּבַח' נְקוּדִים דְּתוּחוּ שְׁהוּא הִיפּוּךְ הַתְּחַלְקוֹת
הַב' דְּתִיקוֹן הַנִּ"ל הוּא שְׁהַתְּחַלְקוֹת זֹאת עוֹשֶׂה בַּח' הַפִּירוּד
דוּקָא הִיפּוּךְ הַהַתְּכַלּוֹת כֵּן"ל וְעִיק' הַהַפְּרָשׁ הוּא מְצַד
שַׁתְּחַלַּת הַוִּיתָן כְּשִׁיּוּצָא' מִמְּקוּרָן בָּא' וְיוּצֵאִים בְּבַח' פִּירוּד
וְהַתְּחַלְקוֹת זֶה מוּזָה שְׁלֹא יוּכַל א' לְסַבּוֹל מִנְּגִדוֹ הוּא מְצַד בַּח'
תוּקָף הָאוּר וְיִשׁוּתוֹ כְּמוּ ב' מְלִכִים כו' כֵּן"ל וְהֵן בְּרַבּוּי הָאוּר
וּמִיעוּט הַכִּלִּים שְׁאִינָן מִתְּחַלְקִים רַק ל' וְכִי כִלִּים לְכַד כו' אֲבָל

כנ"ל. ועוד דהיא גופא יש להבין איך יבא ההתחלקות דנקודי' מבחי' ההתכללות דעקודי' שזהו דבר והפוכו שההתחלקות בעצם הוא היפך גמור מן ההתכללות בעצם כו' ואם נק' התחלקות זו דבחי' נקודי' התחלקות מתחל' הוייתן איך יש כח בבחי' התיקון לעשות התכלל' בהן עצמם אחר שיתחלקו מי' לי' כו' כנ"ל בענין התכללות דגבורה שבחסד עם חסד שבגבורה וכן חסד שבגבור' שבחסד עם גבורה שבחסד שבגבור' וכה"ג שזהו כמשל רבוי התחלקו' דהרכב' אש ומים כשיוצאי' מפשיטותו כו' וכמו טעם החריפות שבדבש עם טעם המתקות שבצנזן כו' שיכולים לבא להתכללות כמויגו' רבי' בטעם ממוצע כו' ואם יוכלו המדות דתוהו שבבחי' נקודי' לצאת מפשיטותו ועצמותו אין זה נק' פירוד והתחלקות מתחלת ההויה כו' וא"כ מוכרח לומר בטעם כח ההתכללות דתיקון שזהו מטעם שרש ההתחלקות דנקודי' דתוהו שבא מבחי' התכללות דעקודי' שאין זה התחלקות מתחלת הוייתן אלא אדרבה מפני שתחלת הוייתן הן בהתכללות בעצמות כנ"ל וזהו היפוך גמור ממה שמוכן ומבואר בע"ה דנקודי' דתוהו באי' בפירוד בעצם ות"ז כו' ועכ"ז יש כח בבחי' התיקון דשם מ"ה לתקן לבחי' ב"ן דתוהו להיות גם הם בבחי' ההתכללות דוקא (וכמוכן מכל המשלים הנ"ל) וזהו עיקר בחי' התיקון דחכ' דתור' לברר לז"מ דתוהו (וכמ"ש בפ' בראשית באריכות):

כל א' וא' מובדל בפ"ע כנ"ל מעצם הנפש אין זה נק' פירוד והתחלקו' מתחלת ההויה שהרי כלולים זה מזה ומהו הטעם יכולים לבא אח"כ בהתחלקו' והתכללות בכוא הארת' בכלים שבנוף מחסד ודין יחד ואם הי' כל א' בלי הרכבה כלל ממנגדו לא היו מתחלקו' ומתכללים כ"כ אח"כ כמו שאם לא הי' מים באש ואש במים כלל לא היו יוצאי' מפשיטותו העצמי להתחלק כלל כנ"ל. ועוד יש להבין מאין יש כח ההתחלקו' וההתכללות במדות דתיקון דברודי' יותר ממדות נקודי' שמצד זה הי' השבירה בנקודי' ולא בברודי' דאם מצד ששרש הי"ם דתיקון הוא בבחי' ההתכללות די"ם שבעקודי' שהוא כמו התכללות הי' כחות בנפש עצמה טרם בואה לגוף (שנק' נפש אדם בחי' אדם פנימי) והן ע"ם הגזוזות בעצמות (בבחי' הרשימו שלפני הקו כנ"ל) הרי ע"ם דנקודי' (שהוא כעצם כח החו"ג בחי' הכתרי' דכל ספי' כו') הן קרובי' יותר לבחי' ההתכללות דע"ם בעצמות המאציל שהרי מבחי' ההתכללות בעצמות יצאו להתחלק להיות כל א' יוצא מובדל בפ"ע דוקא ובכלי מיוחד כו' אעפ"י שהוא היפוך דבחי' ההתכללות שלהם בעצמות וא"כ יותר יתכן לומר בנקודי' שתחלת הוייתן הי' בבחי' ההתכללות דעצמות דוקא ואח"כ יצאו מפורדי' שיכולים יותר לבא להתכללות מי"ם דתיקון שבא' אחר ההתחלקו' בעצם די"ם דנקודי' שזהו כמו שתחל' הוייתן היה בפירוד והתחלקו' היפך ההפריש הנ"ל ובאמת נהפוך הוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

ה"ז המשכת החיות מאין ממש ליש ר"ל חידוש מעיקרו ולא בבחי' עילה ועלול:
וע"פ הקדמה זו יובן ענין והחיות רו"ש, שהוא בחי' הסתלקות והתפשטות והכוונה בזה שכל רגע צ"ל המשכת החיות ממנו ית' להחיות העולם ומלואו ולא די לו בהמשכת החיות שנמשך ממנו ית' להעולם בתחלת הויותו אלא צ"ל תמיד המשכה חדשה וכמאמר מחדש בכל יום מע"ב וכן אומר ועושה כו', והמעם הוא שאילו הי' המשכת החיות ממנו להעולם בדרך עו"ע שהוא יש מיש לא היו צריכי' להתחדשות החיות תמיד אלא היה די להם בחיות הנמשך להם בתחלת הויותם והיו אם כן נפרדים לעצמן כמו

וביאור הענין הוא שלא זו לבד שמהות וחומר הנמצאי' הוא הוי' חדשה ונק' יש מאין אלא גם זו דהיינו שגם הצורה והחיות שבהם המהוה אותם הנה כללות חיות זו אחר שמתלבשת בתוכם היא ג"כ הוי' מחדשת מאין באופן שאין לומר בה שמקודם היתה כלולה בעצמותו כי אינה מערך עצמותו כנ"ל באורך, והיינו משנת"ל שבחי' חיות זו הוא בחי' שמו ית' שהשמות הן מקור הי"ם שהן חיות כל הנמצאי' וכבר נת"ל שהשם אינו מערך העצמיות אלא שעל ידו יפנה לקוראו אבל כשיופסק הקריאה לא יהי' שייכות וערך כלל מאותיות השם לגבי העצמיות ואינו כמו שלהבת הקשורה בנחלת, ולפיכך המשכ' השם להחיות הי"ם

להאומן לפי שלא חידש ולא ברא חומרה וישותה לכן הוא מתקיים בלעדה ושינוי הצורה אינו כלום כי אין בצורה זו שום דבר נוסף על העצם שיתכן לומר שלא יתקיים בלעדה משא"כ מעשה ה' שכל החומר והצורה שניהם מחודשי' מאין ולפיכך צ"ל כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימה מאין כו'. ועפ"ז יתבאר יותר מ"ש למעלה שבהשתלשלות עילה ועלול שהוא יש מיש יהי' הנולד נפרד לעצמו משא"כ כשהנולד הוא מאין ליש, ור"ל כיון שהנולד נמשך בבחי' יש מיש שממהות העילה נולד העלול א"כ אין חידוש כ"כ בהתהוות חומרו ומהותו כי כבר הי' לעולמים כמשל שינוי הכסף ע"י הצורף שאינו מחדש מהות הכסף אלא צורתו ולפיכך יהי' נפרד לעצמו זולתי העילה שלו, משא"כ כשהנולד הוא יש מאין והוא כנ"ל בענין השם שלא יתכן לומר כלל שחיות זה הי' מתחלה נמצא בהעלם כי באמת השם אינו כלום כשאין קורא בשמו ולא יתכן לומר כלל עליו גם העלם כנ"ל והי' התחדשות מאין ממש לכך צ"ל תמיד התחדשות הארה זו ובחי' קריאת אותיות שמו ית' כדי שיתקיימו הנבואים כו'.

שישאר התפוח נפרד לעצמו אע"פ שכל גדולו מהמזל המגדלו, והיינו מפני שגם המזל הוא דבר מה והמתיקות שבו היא מערכו וכל התהוות עו"ע שהוא מהות ממהות יהי' הנולד נפרד לעצמו, אבל כשאין ההתהוות של הנבואה עלולה בהמשכת ממשיית, אלא מאין ליש כמו משל קריאת השם לכד הרי תמיד יצטרך להארת המהות ולא יוכלו להיות נפרד אפי' רגע ולא כמו שאם יכרתו התפוח מן כח המגדלו יתקיים אבל אם ח"ו הי' נכרת בחי' קריאת אותיות שמו ית' מעל הנמצאי' היו כלא היו, כמו שאם תופסק הקריאה ישכח על שמו לגמרי וד"ל ובוה נתגלה טעות הפילוסופי' שאומרים עוב ה' את הארץ כי הם מדמי' שהשפעה היא בבחי' עו"ע כנ"ל אבל באמת לא כן הוא אלא בבחי' שם לכד. וכיאוור הענין הוא כמ"ש בלק"א ח"ב פרק ב' תשובת המינים הכופרים בהשגחה פרמית שמדמי' מעשה ה' למעשה אנוש כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לו כו' אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה ה' שהוא יש מאין כו' ע"ש. והיוצא מדבריו שבמעשה אנוש אין הכלי צריך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

כמה מעלות טובות למקום עלינו

קיצור. ענין עדות חוקים ומשפטים, ויוציאו זה תשובה על העדות, את הארץ על המשפט, החוקים ליראה. (ד) ולפ"ז לא בא התשובה כסדר השאלה שבהשאלה הקדים חוקים למשפטים ובתשובה הוא בהפך, לכן אפ"ל שהתשובה היא כסדר על ראשון ראשון, שענין עבדים היינו כו' עד ס"פ ואותנו הוציא משם זהו התשובה על העדות שהרי במצות ישיבת סוכה נאמר למען ידעו כו' כי בסוכות כו' בהוציא אותם כו', ואח"כ פסוק ויוציאו כו' החוקים האלה ליראה כו' זהו תשובה על החוקים, ואח"כ פסוק וצדקה תהי' לנו זהו תשובה על המשפטי', כי משפט וצדקה הוא דבר אחד כמ"ש כי ידעתיו כו' לעשות צדקה ומשפט, ויהי דוד עושה משפט וצדקה, וכתוב שמרו משפט ועשו צדקה, וכתוב משפט וצדקה כיעקב אתה עשית וכמ"ש בברכות ר"פ שופטים ע"פ ויהי דוד עושה משפט וצדקה שבמשפט לכד יש צדקה שמוציא את הגזילה מהחייב ומחזירה להזכאי.

(ג) מוהר"א פי' שהפרשה הזאת באה נגד כיבוד אב והוא להודיע להבן שלכד שאביו הביאו לחיי העוה"ז עוד זאת שבו ועל ידו מגיע לו ידיעה האמיתית מיצ"מ ומ"ת, ופי' מה העדות הם כחג הפסח ושאר המצות שהם עדות הנסים והנפלאות שעשה הש"י לישראל במצרים, החוקים הם המצות שאין טעמם נודע, המשפטים הם המצות שהשכל מחייב אותם, ולפי שאמר אשר צוה ה' אלקינו אתכם, גלה היותו חכם ירא אלקים וסר מרע כיון שהורה היות מצוה אלקית מאת הקב"ה, ולא כמו שאמר הבן רשע מה העבודה הזאת לכם, ולא הזכיר בשאלתו שהוא מצות ה' אלקינו, ופי' שהתשובה באה על כל שאלתו, על העדות הוא התשובה עבדים היינו כו' ויוציאו כו', וענין למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ זהו תשובה על המשפטים, ויש לסייעו שזהו ע"ד מלך במשפט ועמיד ארץ הרי שכדי להיות ועמיד ארץ זהו ע"י המשפט, ועל החוקים באה התשובה ויוציאו ה' לעשות את כל החוקים ליראה כו'. עכ"ד.

מלכות שמים, ותירץ לא כן כי יורא אלקי' את האור כי טוב שחפץ במעשה הצדיקי' והכדיל בין האור ובין החשך שהרי הכה את פרעה ומצרים ואותנו הוציא משם כדי ליראה כו', וי"ל כי כדעתו הי' שהמצות אין בהם צורך גבוה ממעם הנ"ל דאם צדקת רק בשבילנו, וא"כ למה כ"כ עדות וחוקים כו' והתשובה כי המצות הן צורך גבוה).

קיצור. העדות זכר לאותות ומופתים דיצ"מ, החוקים ליראה כנ"ל, והמשפטים וצדקה תהי' לנו (ועמ"ש בת"א בד"ה אשירה להוי' כי נאה נאה בענין משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. אפ"ל ג' בחי' עדות חוקים ומשפטים נגד ג' קוין חנ"ת. יש לומר השאלה מה העדות הרי קמי' כחשיכה כאורה ואם צדקת כו' וסגי רק בקריאת שמע קבלת עול

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

העושה סוכותו תחת האילן, ליל ב' דחה"ס תרד"ע

ח"ס שבה מלוכש פנימו' עתיק שע"כ נק' אין שהיא בבחי' אין עצמי כו', וממנה נמצא החכ' בבחי' מציאה, וכמו המציאה שאינו יודעים מאין בא, כמו"כ החכ' אינה מרגיש מקורה לפי שנמצאה מבחי' הארה לבד ונמצאה בבחי' מציאו' דבר כו', וע"כ חכ' דאצי' הגם שנמצאה מבחי' ח"ס היא באין ערוך לגבי', לפי שנמצאה מבחי' הארה דהארה לבד שבאין ערוך לגבי ח"ס ונמצאה מזה בבחי' מציאו' דבר כו'. אך עדיין א"ו מתיישב שהרי י"ג ת"ד בהכרח שבהם מאיר מבחי' מהות מו"ס ממש, שהרי נודע דיגמור"ר שהן י"ג ת"ד על ידם הוא תיקון כל הפגמים, והיינו משום המשכתם מבחי' מו"ס, וכמ"ש באדר"קל"ב א' כל תקוני דיקנא לא אשתכח אלא ממוחא דרישא כו', ולהיות דבחי"ס מלוכש בחי' פנימו' עתיק ע"כ נמשך משם מילוי כל הפגמים כו', דהרי ידוע דהמצות שרשם מגולגלתא, ונת"ל פ"ר דהעונג עליון מאיר שם בבחי' מקיף לבד כו', והוא בחי' חיצוני' העונג כו', וכמו"ס מלוכש בחי' עונג העליון בבחי' פנימו' והוא פנימו' העונג כו', וע"כ עי"ז מתתקן הפגם שבמקומה"צ כו', וכמשנת"ל פקצ"ג דלגבי התענוג העצמי אין הרצון תופס מקום ע"כ נמשך משם סליחת עוונות, וגם להיות הרצון חיצוניות והעונג פנימו' ע"כ נמשך משם הרצון מחדש שז"ע מילוי הפגמים כו'. אמנם מוכן מזה דבי"ג ת"ד מאיר מהות ועצמו' בחי' עתי', דהרי הארת עתיק מאיר בהרצון ג"כ, וא"כ מה שמהי"ג ת"ד נמשך מילוי הפגמים זהו מפני שמאיר בהם בחי' מהוע"צ עתיק כו', ועיקר המשכה זו דבחי' עצמו' עתיק הוא במזל ונוצר, וכדאי' באר"ז דרפ"ט ע"כ בהאי מזל (דהיינו תקן הח' מי"ג ת"ד שהוא מזל ונוצר חסד) פשיט פשיטותא דקוטרא עילאה ההוא רישא דכל רישין דלא אתיידע ולא אשתמודע כו', בג"כ כולא בהאי מזל תלי' כו', והיינו דבחי' פשיטת קשר

רד) אמנם לפי הנ"ל צ"ל מאחר דבחי"ס מתלבש בחי' פנימו' עתיק וממילא הרי ח"ס הוא בחי' פנימו' הכתר כו' (למעלה מבחי' גולגלתא שהוא בחי' חיצוני' הכתר דהארת עתיק הוא שם בבחי' מקיף לבד כו', וכמ"ש בע"ח דגולגלתא היא חיצוני' הכתר ומו"ס פנימו' הכתר כו'), אך ח"ס הוא בבחי' מקור לחכ' הגלוי' כו', שהרי מקור החכ' הוא מבחי' ח"ס, וכמו עד"מ שכל גלוי הוא מכח המשכיל כמו"כ בדוגמא למע' חכ' דאצי' שרשה מבחי' חכ' שבכתר כו', והלא פנימו' הכתר אינו בבחי' מקור לע"ס כנודע, ומאחר דח"ס הוא בחי' פנימו' הכתר אך הוא בבחי' מקור לחכ' כו'. אך הענין הוא דהרי באמת התהוות החכ' מבחי' חכ' שבכתר הוא מבחי' שערות לבד וכמא' אבא יונק ממזלא שהוא מול ונוצר חסד כו', וענין השערות ידוע שזהו הארה הבאה בדרך דילוג שלא בס' והדרגה כו', וכל המשכה שבדרך דילוג הוא שאינו נמשך מהות האור כמו שהוא כ"א ע"ד הארה דהארה לבד כו' (וידוע דכל הארה דהארה היא הארה נבדלת ממקורה כו', וכמו"כ בענין זה הגם שאינה בבחי' הארה נבדלת ממש כמו אור של תולדה כו', מו"מ אינו מהות האור כמו שהוא כו', וכמו גילוי הקו שבדרך דילוג הצמצום הגם שנוגע ודבוק במקורו והוא מעין מקורו כו', מ"מ המשכתו ע"י הפסק הוא שאינו מהות האור הראשון כו', וידוע דהקו נק' מול כו', וכמאמר האי חוטא יקרא קדישא כו' איקרי מול כו'), וכמו"כ הוא בבחי' מול ונוצר מקור החכ' שזהו המשכה בדרך דילוג, וע"כ הגם דשרש המשכתו הוא מוח"ס שזהו פנימו' הכתר כו', מ"מ יכול להיות מזה התהוות החכ' דאצי' כו'. וזהו מ"ש ותחכ' מאין תמצא דפי' מאין הוא בחי' הארה לבד שבאין ערוך לגבי מקורו שמוזה נמצא מציאו' החכ' כו', וגם פי' מאין היינו מבחי' אין העצמי דכתר, וי"ל שזהו בחי'

בח' פנימי' עתיק כו'. וז"ע כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן כו', דשמן הטוב הוא בח' פנימי' עתיק וכמ"ש שמן למאור שזהו בח' מאור שלמע' מאור כו', ומכו' כמ"א בג' מדרי' דאור מים רקיע דונהר יוצא מעדן הוא בח' מים כו', ועדן הוא בח' אור כו', ושמן למאור הוא בח' עדן עילאה סתימאה הנז' באד"ז דרפ"ח סע"ב ודר"צ רע"א, והוא בח' מוחא דעתיקא בח' מו"ם שבו פנימי' עתיק כנ"ל, ולכן השמן אינו מתערב כו', והיינו בח' אנת חד ולא בחושבן בח' הי"א שבקדושה כו' והו"ע קדושתו שלמע' מקדושתכם כו', ובחי' שמן הטוב יורד על הזקן שמאיר ביגת"ד כו', וכמ"ש באד"ר דקל"א א' דנגדן בי' י"ג נביעין מכוועין דמשח רבות טבא כו', ובאדר"ז דרפ"ט ב' י"ג נביעין דמשחא רבותא טבא תליין בדיקנא כו'. הרי דכמזל ונוצר מאיר בח' עצמו' ח"ם ממש וא"כ איך הוא בבחי' מקור לחכ' כו'.

קיצור. ולפי הנ"ל איך ח"ם מקור חכ' הגלוי, הענין דזהו בבחי' שערות מזל ונוצר, וזהו והחכ' מאין העצמי דכתר תמצא בבחי' מציאה, מפני שהוא רק ממזל, ועדיין אינו מתיישב שהרי ביגת"ד מאיר בח' פנימיות עתיק, ולכן ממלאים כל הפגמים, והעיקר הוא כמזל ונוצר וכמ"ש באד"ז בהאי מזלא פשיט פשיטותא דקוטרא עילאה בח' רדל"א שנק' קשר העליון מפני שמקשר א"ם עם העולמות, והעיקר עם נש"י (דשרשם כמזל ונוצר), וי"ל שנק' עתיק קשר עילאה דעם היותו בח' אחרונה מקושר בזה כל העצמות, והיינו דפנימיות עתיק שבמו"ם (וי"ל שהו"ע שמן הטוב, שמן למאור למעלה מאור, עדן סתימאה), העיקר הוא כמזל ונוצר, ואיך הוא מקור לחכ'.

עליון שהוא בח' רדל"א נמשך ומאיר בבחי' דיקנא בכלל ובמזל ונוצר בפרט דלכן כולו מיני' תליין. והנה מה שרדל"א נק' קשר עליון י"ל שעו"ז הוא התקשרות עצמות א"ם עם עולמו' והשתל' כו', דהרי עתיק הוא בח' העתקת העצמו' כו', וא"כ הרי בזה הוא התקשרו' הא"ם עם העולמו' כו', והגם דעתיק הוא שנתק ונבדל מהשתל' כו', הרי נת"ל פקצ"ו דעצמו' א"ם אינו בגדר העתקה מהשתל' ג"כ וכשנעשה בח' עתיק ה"ז בגדר ההעתקה עכ"פ כו', א"כ הרי בזה שנתק ונבדל מההשתל' ה"ה בבחי' ההתקשרות בהשתל' כו'. ובאמת י"ל דעיקר ההתקשרות הוא בנש"י דזהו מה שעיקר ההמשכה הוא כמזל ונוצר להיות דמזלות ונוצר ונקה הן מזלות דנש"י וכמ"ש כמ"א, וזהו אין מזל לישראל דהפי' הוא שהאין הוא המזל לישראל והוא בח' האין העצמי דבחי' פנימי' עתיק שמלוכש כמזל ונוצר כו', ועש"ז נק' קוטרא עילאה שהו"ע ההתקשרו' דעצמו' א"ם שנתקשר כבי' בנש"י כו'. גם י"ל ענין קוטרא עילאה דנתקשר בזה כל העצמו' דא"ם ב"ה, דע"ה שזהו רק בח' תחתונה שבעצמו' מ"מ כנקודה זו מקושר כל העצמו' כו', וע"ד שא' שכשאתה תופס כמקצת מן העצם אתה תופס בכלו, וענין מקצת מן העצם היינו בח' האחרונה שבעצמות כו' (ועמשי"ת"ל פ') שבוה מקושר כל העצמו' כו'. ונמצא דביגת"ד בכלל ובמזל ונוצר חסד בפרט נמשך בזה מהות בח' עתיק ממש כו', ולכא' א"מ והלא המזלות הן מח"ם ומחו"ע דפשיטות קוטרא עילאה הוא בהאי מזלא כו'. הנה זה מובן ממשנת"ל פ"ד דבחי' פנימי' עתיק מלוכש בח"ם, ונת' בפר"ג דח"ם הוא בח' פנימי' עתיק כו', וע"כ הדיקנא הנמשכת ממו"ם מאיר בה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועשו לי מקדש - ש"פ תשא תרפ"ט

ה"ה אובה את הוי', אמנם אהבה זו היא מוגבלת לפי אופן השגתו באלקות ולפ"ע ההרגש שנגרש הענין בנפשו, ובכללות הנה ההשגה וההתבוננות באלקות שאפשר לבוא בהשגה הוא רק האור והיות האלקי שבא בהתלבשות בעולמות, דבהשגתו ובהתבוננות שלו הרי נרגש אצלו העילוי והיוקר דאלקות שעו"ז נעשה קירוב ודביקות נפשו באלקות דכ"ז הוא לפ"ע השגתו ולפ"ע הרגש היוקר והעילוי דאלקות, אבל בהרצוא דעצם הנשמה הוא בבחי' יציאה

והנה עיקר הרצוא הוא מצד עצם הנשמה שעו"ז על תפלה והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה דכשם שהסולם מחבר הרצפה עם הגג הנה כמז"כ התפלה היא סולם ההתקשרות ומוצב ארצה הוא בהנשמה המלוכשת בנוף שהיא העבודה שעו"פ טו"ד וכמ"ש לאהבה את ה"א כי הוא חייך וכשם שהאדם אובה חיי נפשו ומשו"ז ה"ה עוסק במו"מ גם במרחא יתרה דהעיקר הוא הריח שיהי' לו כמה להחיות נפשו וכאשר מתבונן דעיקר החיות הוא אלקות

והשנה דתורה דזה בשכל דוקא, אבל תפלה עבודתה במס"ג ולזאת הנה עי"ז תופס את העצמות בכיכול. וזהו ועבודתם את הוי' אלקיכם דלהמשיך בחי' יחוד או"א שהוא המשכה גילוי אור חדש מעצמות או"א"ס ב"ה הוא עי"ז העבודה דתפלה במס"ג בהתגלות הרצוא דעצם הנשמה, וזהו וראשו מגיע השמומה דכל עיקר ענין התפלה הוא גילוי המקיפים שבנפש דעי"ז ממשיכים המשכה חדשה בבחי' גילוי אור חדש מפנימיות ועצמיות א"ס ב"ה.

קיצור. יבאר דעיקר הרצוא הוא מצד עצם הנשמה, תפלה הוא סולם ההתקשרות המאחד את האדם עם הא"ס ב"ה, וזהו מוצב ארצה בהארה המלוכשת בגוף, וראשו מגיע השמומה הגילוי דמקיפים שבנפש הבא עי"ז מס"ג דתפלה.

מגדר כלים ומגדר הגבלה לגמרי שהוא למעלה מן השכל, דשכל הרי אינו מחייב היציאה מגדר הגבלה א"כ הרי יציאה זו היא באמת למעלה ממס"ג ואינה אלא מצד הרצון הטבעי שיש בנשמה דנשמה הרי יש לה בטבע רצון חזק להיות בבחי' רצוא לאו"א"ס והו"ע המס"ג שהו"ע ביטול כל הרצונות, לא מבעי רצונות גשמיים אלא גם רצונות רוחניים וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא הפצתי בארץ, כ"א הפצו ורצונו הוא להכלל באו"א"ס ב"ה דזה יתרון התפלה על התורה, דתורה אינו ענין של מס"ג ומה שיש הענין דמס"ג בעסק התורה הוא רק בזה דכאשר יש ר"ל מונעים ומעכבים מלהתעסק בתורה, אז עומדים במס"ג נגד כל המונעים ומעכבים ולומדים תורה במס"ג, אבל עסק התורה עצמה אינה העבודה דמס"ג אדרבא כל ענין התורה הוא הידיעה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

כ"ה שבט, תרצ"ו

בנו של הרבי, הרבי האמצעי, נתן שלום לאורחים, והזקן שבין האורחים אמר כמה מלים, אך מפאת ביטוי ל'א הבנתי מה שהוא אומר.

בנו של הרבי, הרבי האמצעי, הבין וענה לאורחים כמה מלים מתוכן הענין שהוא וארקע אסווער למדו. האורח שאל עוד הפעם היכן גר ר' זלמינא ליטוואק. בנו של הרבי, הרבי, חי"ך, ובתוך כך פתח הרבי את דלת חדרו והאורחים שמחו מאד. הרבי נתן להם שלום ונכנסו לחדרו.

כשחזרנו – אני וזלמן חיענעס – לחצר בית המדרש, סיפרו החסידים ר' שמחה זיסל מהורודוק ור' שמואל קאליסקער מה ששמעו מהרה"צ ר' מענדעלע מהורודוק ור' אברהם מקאליסק, שבזמן שהרבי והם היו במזריטש אצל המגיד, קראו לרבי – ר' זלמינא ליטוואק.

מד. שעות רבות שהו האורחים בחדרו של הרבי. ר' משה'לע בנו הצעיר של הרבי, בא במרוצה וסיפר – ר' משה'לע עדיין לא דיבר כהוגן – שהיהודים האורחים רבים עם אבא, ואבא אומר שאסור.

אף אחד לא ידע מה דיברו האורחים עם הרבי בחדרו. ר' משה'לע בן הרבי התמיד בדיבורו – כדרכם של ילדים בגילו – שהיהודים רבים עם אבא, ואבא אומר שאסור. אך אף אחד לא ידע מי הם. האברכים – תלמידי ה"חדרים" – והחסידים שהיו אז

מג. קיץ תקמ"ה, באחד מימי סיון – היה זה ביום שלישי פרשת שלח – קהל גדול של חסידים הגיעו כבר לליאזנא לקראת שבת מברכים תמוז – שבהתאם ל"תקנות ליאזנא" מותר לבוא אל הרבי רק לשבת מברכים – וכיון שהיה זה יום חם מאד, ישבו הרבה אברכים – תלמידי ה"חדר" – וחסידים, בחצרו של הרבי, ולמדו.

כמה שעות אחרי התפלה – היו מתפללים בהשכמה – וליד חצרו של הרבי נעמדה עגלה פשוטה ומתוכה יצאו שני אנשים, האחד נמוך במקצת וזקן, והשני גבוה וצעיר יותר. שניהם דיברו בכיטוי פולני-וואהליני-פודולי ושאלו לביתו של ר' זלמינא ליטוואק.

בתחילה – מספר החסיד ר' פנחס דרוד ר' נחום – לא הבננו מה הם מדברים ועל מי הם שואלים, ורק החסידים ר' שמחה זיסל מהורודוק ור' שמואל מקאליסק – שמואל מונקעס – תפסו מיד את רצונם והראו על דירתו של הרבי. אני ור' זלמן חיענעס – אברך – מביעשנקוביץ' מ"חדר" ג' – ליוונו אותם והראינו להם את הדרך.

כשהכנסנו את האורחים לבית המדרש הקטן של "יחידות" – גן עדן התחתון, כפי שחסידים קראו לו – ישבו שם ארקע אסווער – הרה"ח הרה"צ ר' אהרן מסטראשעלע – ובנו של הרבי, הרבי האמצעי, ולמדו.

דבר זה עזר לי, וארקע אסווער סיפר שמיד כשהאורחים נכנסו לחדרו של הרבי, שמעו שמדברים הם בקול רם, אך הם – ארקע אסווער ובן רבנו – המשיכו בלימודם ולא רצו להפסיק.

כשעברו כמה שעות ושמעו שהרבי והאורחים מדברים בקול רם וגבוה, החליטו לגשת לדלת כדי לשמוע על מה מדברים שם. זמן רב דיברו כפי שמדברים בדברי תורה, ולאחר מכן התחילו לדבר אודות הענין שבגללו באו האורחים.

האורחים הביעו בבהירות רבה את מבוקשם מה שהחליט מנין מתלמידיו הקשישים של הרב המגיד, החבריא קדישא. הרבי אמר להם שעל פי דין תורה אסור לעשות דבר כזה, כי כשמכניסים מי שהוא בחרם, מנתקים אותו משורש נשמתו, וכשמנתקים מי שהוא משורש נשמתו הוא עלול ליפול בכפירה ואז ייגרם חילול השם גדול.

הקשיש מבין האורחים אמר שחשבו אודות מה שחרם עלול לגרום – והוחלט אצלם – החבריא קדישא – לא לחוש לכך, כי עת צרה היא ותורת הבעש"ט ותורת הרב המגיד עומדת בסכנה.

הרבי ענה להם שעל פי דין תורה אסור לגרום חילול שם שמים כזה, ולא זו בלבד שהוא לא ישתתף אתם בזה, אלא הוא מתנגד בתקיפות לכך. ועל זה ענה לו הקשיש שבין האורחים בקללה, וכשבן הרבי, הרבי, שמע את הקללה – התעלף.

מזו. בשמעי כל מה שארקע אסווער סיפר לי, התרגשתי מאד וניגשתי ליד הדלת לשמוע מה שמדברים, ושמעתי בכיורו שמדברים בפרטי הדינים של שמתא, נידוי וחרם.

בתוך כך נכנס ר' משה'לע בן הרבי מהרחוב שמח מאד, ורץ מסביב לשולחן הקריאה שבאמצע בית המדרש הקטן של 'יחידות'.

כעבור רגע קט, נפתחה דלת חדרו של הרבי, האורחים יצאו מהחדר והרבי ליווה אותם. הם נעמדו ליד הדלת ודיברו בפרטי הדינים שדיברו בהם מקודם.

ר' משה'לע בן הרבי, בראותו את אביו, ניגש אליו וחיבקו, והרבי שם יד ימינו הקדושה על ראשו של ר' משה'לה בחיבה גדולה.

בתוך כך אומר הקשיש שבין האורחים לרבי: נו, ר' זלמינא, אין אתם רוצים להשתתף אתנו, חישובו אודות זה היטב. הרבי ענה להם עוד הפעם שעל פי התורה אסור לגרום חילול השם כזה, והקשיש שבין האורחים חזר עוד הפעם על הקללה, ובצעדים מהירים צעדו לעבר הדלת. הרבי ליווה את האורחים עד לעגלתם, וכל קהל האברכים

ליד הבית רצו לדעת מי הם האורחים ומה רצונם, וחלק מהאברכים המבוגרים מחדר א' היו מרוגשים מאד, ובתוך כך יצא ארקע אסווער בצעקה שר' בעריל בנו של הרבי, הרבי האמצעי, התעלף.

חיים אליהו מדרוויא, אברהם זלמן מביעשנקוביץ' ור' נחמן וועלוועל מבאבינוביץ' היו הראשונים שנכנסו לבית המדרש של 'יחידות' הקטן ומצאו את בן רבנו, הרבי, שוכב על הארץ ליד הדלת המובילה לחדרו של הרבי.

האברכים חיים אליהו ואברהם זלמן היו בעלי התפעלות גדולים והתחילו לצעוק איי רבי, איי רבי, כשאנחנו נכנסנו לבית המדרש הקטן של 'יחידות', מצאנו שהרבי אוהו בראש בנו, והבן שוכב על הספה חיוור ובעינים סגורות.

הרבי הורה להביא מים קרים וביד קדשו הזליף כמה פעמים על פניו של בן הרבי, הרבי, עד שפתח את עיניו ונאנח קשות. הרבי ציווה שכולם יצאו מהחדר, ורק זלמן ברוך ראטשאווער, אני וארקע אסווער ישארו עם בן הרבי, הרבי, וחזר לחדרו אל האורחים.

מה. בחוץ קם רעש גדול, כל אחד הרגיש שדבר מה חשוב ביותר מתרחש, אך אף אחד לא ידע מה.

זמן תפלת מנחה יצאו האורחים מחדרו של הרבי ונשארו עומדים ליד דלת חדרו היוצאת לבית המדרש הקטן של 'יחידות'.

כשבן הרבי, הרבי, חזר אל עצמו, קיבל חום גבוה והעברנו אותו – אני וזלמן ברוך מראטשאוו – מבית המדרש הקטן של 'יחידות' למחצית הדירה השניה של הרבי, מקום שם נמצאו הרבנית ובני הבית. השכיבוהו במיטה ונרדם. זלמן ברוך נשאר לשבת לידו.

אני חזרתי לבית המדרש הקטן של 'יחידות' אל ארקע אסווער ובקשתי לספר לי אם שמע דבר מה מדיבוריהם של האורחים עם הרבי ואם הוא יודע מי הם האורחים.

בתחילה לא רצה לומר לי מאומה. הבנתי שהוא יודע דבר מה, אך אינו רוצה לספר. הרביתי בבקשותיי אבל זה לא עזר לי מאומה. וכשהפרצתי בו הרבה – התחיל לבכות.

הבכיה גרמה לי עגמת נפש מרובה. לא ידעתי על מה לחשוב עד שהתחלתי לבקשו בתחנונים שיספר לי מה ששמע.

מזו. אולם, כל בקשותיי ובכיותיי לא הועילו, ומכך הבנתי שדבר גדול אירע כאן.

כשראיתי שלא עוזר לי שום דבר, ובהיותי אחד מהקשישים שבחדר ב' ומקורב גדול אצל הרבי – הבטחתי לספר לו שנים שלשה ענינים בחסידות מה ששמעתי ב'יחידות' מהרבי.

מט. מיד אחרי ראש השנה, נודע שהרבי יבוא אחרי חג הסוכות לגליל וילנה ובעיר שווינציאן, ומאות חסידים מכל הסביבה נסעו לשווינציאן.

במשך שבועיים – שלש שבתות נח, לך, וירא – שהה הרבי בשווינציאן ובמשך זמן זה אמר כמה פעמים תורה. גדולי בני התורה מכל הסביבה וגם מוילנה שאלו אז את הרבי שאלות עמוקות שונות וכולם היו שבעי רצון.

שהתו של הרבי בשווינציאן, אמירת התורה וריבוי הבאים מגדולי בני התורה מכל הגליל, עשה רושם אדיר, ועשרות אברכים גדולי תורה ומאות יהודים קיבלו עליהם את מנהגי החסידות.

בשבת פרשת וירא – השבת השלישית והאחרונה לשהותו של הרבי בנסיעה זו בשווינציאן – קרה דבר שהרעיש את כל הגליל.

בשווינציאן היה זקן מופלג, אחד מהגאונים הגדולים, ליד קיידאן – מספרים שעוד בהיותו אברך, למד אצלו ר' שאול'קע רבה של וילנה – ור' שלמה רפאל'ס שמו. ר' שלמה רפאל'ס היה ידוע בגאונותו ובמדותיו הטובות וביראת השמים שלו, הוא ישב אז כבר כחמשים שנה בבית המדרש של הפרושים ולא הסתכל אל מחוץ לד' אמותיו.

ר' שלמה רפאל'ס היה אחד מהמנגדים הגדולים ביותר על דרכי ומנהגי החסידים ועל תורת הבעש"ט והרב המגיד, והשתתף בהכרזות הראשונות של החרמות שוילנה, סלוצק ושקלוב הכריזו בשנת תקי"ז נגד הבעש"ט.

ר' שלמה רפאל'ס היה מושפע בפרנסה. היו לו ששה בנים וארבע בנות. וכשגדלו שידך את כולם בשידוכים טובים. ולאט לאט מסר להם את עסקיו, והוא יצא לפרישות לארבעים שנה.

כל נכבדי שווינציאן והסביבה חשבו לכבוד להם להשתדך עם ר' שלמה רפאל'ס. וכך השתדך ר' שלמה רפאל'ס עם גדולי התורה והמיוחסים, ובמשך הזמן נעשו רוב נכבדי העיר, מחותניו של ר' שלמה רפאל'ס, ועליהם – על ר' שלמה רפאל'ס, בניו וחתניו – אמרו, שתורה וגדולה אצלם במקום אחד.

ג. כל בניו של ר' שלמה רפאל'ס ושנים מחתניו היו כמו אביהם, מתנגדים גדולים לחסידות. חסיד לא היה יכול לדרוך על עפר העיר שווינציאן. ורוח זו השריש ר' שלמה רפאל'ס בבניו ובחתניו, וברוח זו גידלו הם את ילדיהם.

בן ששים ושלוש שנים היה ר' שלמה רפאל'ס כשנסע

– תלמידי ה"חדרים" – והחסידים התפלאו מאד על כך, כולם הבינו שהאורחים הם אנשים נכבדים מאד.

בנו של הרבי, הרבי, שכב בחום כמה שבועות ואחר כך היה מזועזע ביותר מהקללה ששמע בעמדו מאחורי הדלת, ורק כשהרבי סיפר לו הכל בפרוטרוט – נרגע.

מח. עוד בשנים הראשונות להכתרת הרבי כנשיא ליטא, פעל רבות בכל סביבת ליטא, ובמשך שלש השנים – תקל"ח-תק"מ – היו לו מספר ויכוחים בשקלוב ובסמילוביץ' והקים מרכזים בליטא. בשלוש השנים תקמ"א-מ"ג היו לו מספר ויכוחים במינסק, סמרגון, שווינציאן והקים מרכזים באותן ערים, עד שהוקם גם מרכז בוילנה.

על כל האמור מסופר בפרוטרוט במקום אחר¹.

מיד אחרי נסיעתם של האורחים, קרא אליו הממונה² הרה"ג הרה"צ הרי"ל, אחי רבנו הזקן, כמה אברכים מחדר ב' – תלמידי חדר א' חזרו כבר למקומותיהם, ורק הם – מחדר ב' – היו במקרה במקום – וסיפר להם שהרבי דורש שכל אחד מהם יקבל על עצמו ללכת במשך חדשים לאן שישלחוהו, לעורר על לימוד החסידות ועל דרכי הנהגת החסידות ושהכל יהיה בחשאי.

כל האברכים, שאני – מספר החסיד ר' פנחס רייזעס – הייתי אחד מהם, נשלחו לערי ליטא שונות. למותר לומר שכולנו מלאנו שליחותינו בזיזות ובהידור.

במשך שנה זו – קיץ תקמ"ה עד קיץ תקמ"ו – ראו את הפירות של שליחות זו – הרבה אברכים מליטא תלמידי חכמים גדולים שהתחנכו אצל המנגדים, ועל ידי התעסקותם של האברכים – השלוחים – הפכו לחסידים. פעולה טובה זו בהצלחת השליחות בשנות תקמ"ה-תקמ"ו הראתה לדעת ששליחת אברכים מוכשרים בעיירות שונות, לעבוד בחשאי בעניני חסידות – מביאה תועלת רבה, והממונה סידר שבקיץ תקמ"ו יסעו גם כן אברכים – וכמובן לא אותם האברכים שנסעו מקודם – לפרסם תורת החסידות.

לשבת מברכים אלול, הגיעו אורחים רבים מוילנה, ומהם נודע לממונה שבוילנה ובערים שמסביב לה, קמה התעוררות גדולה לחסידות.

בתחילת חודש אלול בא שליח מיוחד מהאסיפה שהיתה בין העסקנים – השלוחים – והודיע שיש הכרח בדבר לפי דעתם, שהרבי יבוא מיד אחרי חג הסוכות – תקמ"ז – לעיר שווינציאן, וההחלטה על כך עליהם לדעת עוד לפני ראש השנה. הממונה מסר את הדברים לרבי, והרבי החליט לנסוע מיד אחרי סוכות לשווינציאן.

(2) עיין מכתב הנ"ל אות י"ב.

(1) עיין מכתב כ"ק אדמו"ר "אבות החסידות" "התמים" חוברת ב.

במלחמת מצוה זו – כפי שקראו לה – עם ה"כת". כל ההכרזות שיצאו מוילנה, מבריסק, מסלוצק, ממינסק ומשקלוב ומועדי הארצות, נגד הרב המגיד ממזריטש והחבריא קדישא, היה זה כוחו של ר' שלמה רפאל'ס, וגם בניו פיזרו סכומים עצומים להוצאות השלוחים ושאר ההוצאות הנחוצות באותו זמן. פעם אחת ולפתע – אף אחד לא ידע למה – הודיע ר' שלמה רפאל'ס לאונוי וילנה, סלוצק, בריסק, מינסק ושקלוב, שהוא לא ישתתף יותר בהתעסקות נגד החסידים וציווה לבניו ולנכדיו שלא לדבר אתו על כך.

בשנת תקי"ז לוילנה, להשתתף יחד עם גאוני וילנה, סלוצק ושקלוב, בהכרזת החרם על הבעש"ט. ובאותו זמן שהרבי שהה בשווינציאן, עבר כבר את שנתו התשעים והיה זקן ישיש. במשך שלשים השנים האחרונות, התפשטו מאד יוצאי חלציו של ר' שלמה רפאל'ס. מבניו ומחתניו חיו עוד שלשה בנים וחתן אחד, אבל נכדיו וניניו היו בעלי משפחה, וברובא דרובא – בני תורה גדולים. אך, במשך שלשים שנה אלו, התחולל בקרב ר' שלמה רפאל'ס שינוי גדול. שבע שנים עמד ר' שלמה רפאל'ס בקשרי המלחמה עם החסידים והיה הרוח החיה

~ רשימת הרבנית רבקה ~

השריפה הגדולה

בחדש אלול בשנת תרט"ז¹⁵⁸ באחד הימים באו עגלונים מובילי סחורה והתאכסנו באחת האכסניות, אך מהעדר מקום לעגלותיהם וסוסייהם בהמלון, בעל המלון ביקש את הרב רבי נחום⁵⁶ בן כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי או את בנו הרב רבי שניאור (שקיה חתן כבוד קדושת אדמו"ר הרב 'צמח צדק'¹⁵⁹) שירשה להם להעמיד עגלותיהם וסוסייהם בחצרו, פי ארוות סוסים גדולה לו, ובהיות זה טובה לבעל המלון הרשה להם זאת, והמה לנו גם בן שמה.

ובלילה היה רוח גדול, ואחד מהם הקטיר את מקטרתו (פיפקע) ולא הזהיר הגפריות¹⁶⁰, והודלק ההיאי¹⁶¹ שקיה שם, ויצא ללהב גדול, ובעוד רגעים אחדים התחזק האש בכותלי האורווה, וכמעט שהצילו את בניבית בעל החצר, וברגעים אחדים נשא הרוח את האש בכל פנות העיר, והודלקו הבתים, וכמעט שכל העיר בערה, ותהי מהומה גדולה¹⁶².

בעת ההיא הלשינו את כבוד קדושת אדמו"ר הרב 'צמח צדק'¹⁶³, ונקרא מסירת זאליקנד, ולא רצה להחזיק הכתבים, פי ירא שמה [יבואו] אצלו לחפוש וימצאו הכתבים שלו, וחלקם

163 ראה בית רבי שם: "בשנת תרט"ז היתה עליו ג"כ מלשינות שוא אצל הגוברנטור מוויטעבסק, איגנאטאָו, ומחמת תואר הכבוד אורח הארץ שניתן לו מהממשלה לא לקחהו למאסר, כ"א היו מקבלין ממנו דאפראָסין [=דין־חשבון (דו"חות)] בביתו כו'. וכל זמן שהוא לא אמר ד"ח". וראה עוד פרטים במהדורת האידית של הספר בית רבי ח"ג פ"ז (ווילנא תרס"ה ע' 49 ואילך. דפוס צילום הוצאת קה"ת, תשי"ג ע' 174). וראה ספר השיחות תש"ו ע' 16. "פרדס חב"ד" אלול תשס"ד ע' 151 ואילך.

וברשימות הר"י מונדשיין: בחורף תרי"ד (תחילת 1854) הלשינו לשלטונות שאדמו"ר הצ"צ הסתיר בקרב חסידיו במשך שנתיים רצופות, את היהודי זוסיא אלפרוביץ, "פושע" שברה מבית הסוהר בוויילנא. כאשר נאסר שוב ונשלח לבית הסוהר באורשא, הלשינו עוה"פ שאנשיו של הצ"צ איפשרו לו להימלט.

158 ראה גם לעיל ע' י. – נוסחאות שונות בתאריך של שריפה זו נלקטו בהוספות לספר השיחות תש"ר-ה'שי"ת ע' 402. וש"נ. וראה מקומות שצויינו בהערה 162.

159 בשנת תקצ"א נשא בזוו"ר את הרבנית ראדע פריידא (ראה הוספות ללקו"ת קעג, ב. "רשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר הצ"צ" ע' יג). "בשנת תר"ט או תר"י בערך" (שיחת כ כסלו תרצ"ד [לקו"ד ח"א קב, ב] הערה לט) נשא בזוו"ש את הרבנית גאלדא בת הרה"ק ר' ברוך שלום (ראה ספר השיחות תש"ב ע' 18).

160 לא נוהר לכבות הגפרור.

161 = התבן.

162 עוד פרטים ע"ד השריפה – ראה אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ ע' קמג ואילך. בית רבי ח"ג פ"ו. "תולדות חב"ד ברוסיא הצארית" ע' קלא ואילך.

בשלישה מקומות, א) אצל המורה-צדק רבי אברהם, ב) אצל תודרוס הקצב, ג) רבי אברהם מיכל כורך ספרים¹⁶⁴.

כשנפלה הדליקה, הנה תיכף-ומיד רץ כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש לבית כבוד קדושת אביו, כי כבוד אמו הרבנית היתה חלושה אז, והשיג עבורה עגלה לנסוע לחוץ לעיר (וכבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש הניח את כבוד אמי זקנתי הרבנית נשמתה-עדן בעצמה עם שני משרתות וילדים קטנים, והם לא לקחו מהבית מאומה, ונשפרו כל הספרים והכתבים שלו¹⁶⁵, וכל מה שהיה בבית לא נשאר להם אף כותנת, פי הכל נשרף לא-עלינו).

וכבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' רץ לרבי אברהם מיכל הכורך, לראות בשלום הכתבים, וכבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש רץ לבית הקצב, ואיש מהם לא עלה על דעתו לרוץ לבית המורה-צדק. אף כבוד קדושת מוהר"ש בריצתו חזרה מבית תודרוס ראה כי ביתו של המורה-צדק בוערת, והוא מציל תיבה גדולה, ולא חשב אחרת פי זהו הכתבים, וקירב לעזרו, ושאלו האם כל הכתבים שלמים, צעק הרב אברהם בקול אדיר: אוי לי כי שכחתי לגמרי על הכתבים (וזה התיבה שהציל היה דבש). וכשמוע כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש פזאת נבהל ונרעש ונקרב אל האש שהחזיק כבר בגג הבית וקירותיו, והנה אחד האברכים מהיושבים נמצא באותו מעמד ולא התבונן כלל וקפץ תוך הבית המלא עשן, וחפש ומצא את התיבה, וכתוף כף התחילו לפול קורות הבית הבודעים באש, עד שבקושי גדול הציל האברך הנזכר-לעיל את עצמו דרך החלון שהיתה לצד צפון הבית שהיתה גבוה מן הארץ פשני קומות, פי כל החלונות שלצד דרום הבית (שהם אל הרחוב ממול בית כבוד קדושת רבינו), כבר היו בוערים בתוף גדול, וכה נשרפה התיבה אצל הפתח¹⁶⁶.

וכשמוע כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' בכה במאד על-זה, ואמר פי מה שעבר ויגע שמונה שנים בימי עלומיו נאבד עתה¹⁶⁷. והיה בקפיצא גדולה על המורה-צדק הרב אברהם על

ואמר רבי איך האב דאס גיראטעוועט. ואל הרב שלח את צבי הצהוב (מאנשי ביתו, הירשעל דער געלער*) ובא לשם, והנה הרב שכח ע"ז לגמרי רק הציל שק מלא נוצות וכוורת דבש, וחטף את התיבה, והבית כבר בערה ובהדלת לא הי' באפשרו להוציאה כי נסבכה בהדלת [בנוסה אחר: נשברה הדלת] עד אשר בקושי הציל נפשו. באגרות-קודש שם: "ושכח המ"ץ להוציאה בעת השריפה".

167 ברשימה שבעה ערה 164: ואמר אז כ"ק אאזמו"ר איך וואלט אייך אוועקגעבן דעם גאנצן זילבער מיינעם, היו עשרים האמלער** שמעתי שהוא שמע זאת בכיורו שהי' ענין אחד כתוב בנגלה שהי' מחזיק ה' מאות בויגן (שני אלפים דפים) וכל ה' שנים הי' חוזר עליו וכותב מהדורא, והיו שם ה' מהדורות, ועל זה הצטער רבינו במאד מאד, כן הי' שם השו"ע אשר כתב הוא, היינו הסימנים שהיו חסרים בשו"ע רבינו הגדול כתב הוא, וגם הם נשרפו בהשריפה ההיא. מאין ידע רי"ל** זאת לא ידעתי אך

164 ברשימת היומן של רבינו ממוצאי מנוחה דפי' שמות (כנראה תרס"ז, וירצבורג) – נדפס בתורת שלום ספר השיחות ע' 81 ואילך (לעיל ע' 000): "שמעתי מכ"ק אאזמו"ר, שבהשריפה שהיתה בשנת תרי"ז, הנה בהכתבים שנשרפו אצל הרב אברהם (מפני מסירת זאלקינד ירא כ"ק אאזמו"ר להחזיק הכתבים אצלו והלקם לב' חלקים, חלק א' נתן לשמירה להשמש אברהם מיכל, והחלק הב' להרב אברהם[...]). ובאגרות-קודש ח"ב ע' שכג ואילך: "והי' לו תיבה אחת עם כתבים אשר היתה שמורה אצל ר' אברהם המ"ץ (שהי' מתירא אז מפני חיפוש ע"י המלשינות". 165 ראה אגרות-קודש שבעה ערה הקודמת: "ובשריפה זו נשרפו הרבה כתבים של רבינו מהר"ש נ"ע שהתחיל לכתוב בשנת תרי"ד, וביותר אסף כתבים והנחות וגם כתב מה שלמד עם אביו הצ"צ, ורובא דרובא נשרפו בשריפה הזו .. רק איזה כרכים נשארו". בספריית אגודת חסידי חב"ד בוך 1086, נמצאים דפים בכי"ק אדמו"ר מהר"ש שעליהם כתב אדמו"ר מוהרי"צ בכי"ק: "מאמרים אשר רשם בעצמו בשנת תרט"ו בערך. וזה שריד מספר שלם באיזה מאות קונטרסים שהיו לו רשימות בדא"ח, ונאבדו בהשריפה דשנת תרי"ז".

166 ברשימה שבעה ערה 164: "ובעת השריפה רץ כ"ק אאזמו"ר בעצמו אל השמש, כי חשב שבוודאי שכח ע"ז (להיות איש פשוט) ופגעו כי מושך (שלעפס) את התיבה עם הכתבים,

(* ראה אודותו – רשימת רבינו מיום כט סיון. ע"ח תמוז תרס"ג (מבוא) לקונטרס ומעין ע' 55. לעיל ע' 000. ספר השיחות תרצ"ז ע' 231.

(** ראה אגרות-קודש ח"ה ע' שיח: החסיד הרי"ל = הר' יהודה לייב

הַעֲדָר שִׁימַת לְבוֹ לְזָה¹⁶⁸ (וּבְפָרְט יוֹתֵר יְבוֹאֵר הַמַּעֲשֶׂה בְּזָה לְהֵלֵן¹⁶⁹). וְאֵז הַעֲבִיר גַּם אֶת מְשֻׁרַת רַבִּי חַיִּים דּוֹב וְ"ל¹⁷⁰ (שֶׁהָיָה אִישׁ נִכְבָּד וְחֹסֵיד)¹⁷¹ עַל אֲשֶׁר לֹא בָּא לְהַצִּיל בְּעֵת הַתְּחִלַּת הַשְּׂרִיפָה.

בְּעֵת הַהִיא הִנֵּה סְמוּפָ לְעִיר, וְהוּא בְּקֶצֶה הָעִיר מִמֶּשׁ, הָיָה בֵּית גְּדוֹל וְחָצֵר שֶׁל אֲדוֹן הָעִיר (שֶׁהָיָה נִכְרִי)¹⁷², אָף הוּא בְּעֶצְמוֹ לֹא דָר שָׁם, וּמִי שֶׁהָיָה מְנַהֵל הָעִיר בְּשֵׁם הָאֲדוֹן, הִצִּיעַ לְכַבֹּד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר הָרַב 'צֶמַח צְדָק' לְכַנּוֹס לְדוֹר לְשָׁם עַד אֲשֶׁר יִבְנֶה בֵּיתוֹ וּבֵית בְּנָיו הָרַבָּנִים¹⁷³. וְכַבֹּד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר הָיָה מוֹכְרָח לְזָה, [כִּי] לֹא נִשְׁאָרוּ בְּתֵימָם בְּעִיר שֶׁהָיָה רְאוּיָם לְדוֹר בָּהֶם, זוֹלַת אֵיזָה בְּתֵימָם קְטָנִים מִמֶּשׁ מְדֻלֵּי הָעַם, וּבְהִכְרַח הַסְּפִים עַל-זָה.

וְסִפְרָה לִי כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנִתִי הָרַבָּנִית עֲלֵיהֶּ-הַשְּׁלוֹם אֲשֶׁר בְּתַחֲלַת הַכְּנִיסָה לְהַחֲצֵר (כִּן נִקְרָא בְּפִי כָל: דְּעָר הַיִּיף [=הַחֲצָר]), וּבְיָמֵים הָרִאשׁוֹנִים הָיָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אֲדָמו"ר בְּמִרְהָ שְׁחוּרָה גְּדוֹלָה, וְהָיָה פֶּתַח עַל הַכַּל, וְאַחַר כֵּן קוֹדֵם רֵאשֶׁ-הַשָּׁנָה (וְהֵינּוּ בְּמִשְׁפָּךְ שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת לְשִׁבְתוֹ שְׁמָה) נִהְפָּךְ לְאִישׁ אַחַר לְגַמְרֵי וְהָיָה שְׁמֵחַ מְאֹד, וְהִגִּיד חֲסִידוֹת הָרַבָּה, וְכָתַב חֲסִידוֹת הָרַבָּה.

וְשֵׁם בְּחָצֵר אֲוִירוֹהָ גְּדוֹלָה בְּלִי חֲלוּנוֹת, וּבְנִינָן קָר, הִנֵּה תִיכְף-וּמְיָד עָשׂוּ בּוֹ חֲלוּנוֹת (וְיוֹתֵר לֹא תִקְנּוּ) וְשִׁמְשׁ בְּמָקוֹם בֵּית-הַמְּדָרֶשׁ, וְשֵׁם הִגִּיד חֲסִידוֹת.

בְּהַחֲצֵר הָיָה כְּמָה בְּנֵינִים וּבְתוֹכָם בְּנִינָן אֶחָד גְּדוֹל בְּיוֹתֵר, וּבְהִבֵּית הַלְּזוֹ בְּמַחְצִית הָאֶחָד (אֵין אֵיין פֶּאֶלְאוּינֵעַ) דָּר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אֲדָמו"ר הָרַב 'צֶמַח צְדָק' עִם כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהַר"ש שֶׁהָיָה חֲדָרִיָּהם סְמוּכִים זֶה לְזָה מִמֶּשׁ¹⁷⁴, וּבְמַחְצִית הַשְּׁנִית דָּרוּ מִי מִשְׁאָר הַבְּנִים. וּבְשִׁאָרֵי הַבְּנֵינִים דָּרוּ יֵתֵר הַבְּנֵינִים עִם בְּנֵיָהֶם וּמִשְׁפַּחוֹתֵיהֶם, וְשֵׁם הָיָה גַּם מְרַחֵץ קְטָנָה (כְּנֵהוּג בְּכָל חָצֵר), וּבְהִמְרַחֵץ הָהוּא דָּר רַבִּי שְׁנִיאֹר זְלַמָּן¹⁷⁵ בְּהָרַב מוֹרְנוֹ הָרַב רַבִּי יְהוּדָא לִיב¹⁰⁸ וְ"ל, עִם עוֹד אֶחָד.

כעת לעת זקנתי לכתבם מחדש, הנחת כו'. ותיכף ברח המ"ץ לנפשו כו'.

170 בבית רבי שם: "והי' מאד בקפידא על משרתו רח"ב [= ר' חיים בער] על שלא בא להציל". וברשימת היומן של רבינו משלהי קייץ שנה זו (עדר"ת – ספר השיחות תורת שלום ס"ע 209 ואילך. לעיל ע' 000) ש"אחר שריפה הגדולה.. כ"ק רבינו הקפיד על משרתו רח"ב". ושם, שבהתקופה שהועבר ממשרתו, שימש כמשרת הרה"ח ר' דובער הלוי אשכנזי מקאליסק.

171 החסיד ר' חיים ישכר דובער** בן החסיד ר' אהרן ביינוש. נולד ברודניא – פלך מוהילוב. – ראה אודותו ספר השיחות תש"ג ס"ע 91 ואילך, ושם, שבשנות תקע"ח-תק"ץ העתיק את כתבי אדמו"ר הצ"צ בנגלה ובחסידות, ובשנת תק"ץ מינה אותו הצ"צ להיות גבאי שלו. שימש את הצ"צ עד ימיו האחרונים (ראה גם ספר השיחות ה'ש"ת ע' 350. "שמועות וסיפורים" ח"ב ס"ע 47 ואילך).

172 הארון שאכאווסקי. או: טשעכאווסקי (ראה רשימת "ליובאוויטש". אגרות-קודש ח"ג ס"ע תקג).

173 ראה רשימה שבהערה הקודמת. אגרות-קודש ח"ג ע' שפח. ספר השיחות שבהערה 158.

174 ראה גם ספר השיחות תש"ד ע' 5.

175 כ"ק אדמו"ר הר' שלמה שניאור זלמן מקאפוסט. תק"ץ – כ"ז אייר תר"ס. ראה אודותו – בית רבי ח"ג פ"ח. "הקריאה והקדושה" אייר תש"א ע' ז.

(** ראה אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ ע' קמד.

אמר לי שידוע בבירור ממקור נאמן ביותר*.. ובאגרות-קודש שם: "ואמר אדמו"ר הצ"צ שבתביה זו הי' אצלו ענין כתוב בהל' חליצה מחזיק 500 בויגען, שהתחיל לכתובו כשאמר לו רבינו הגדול.. דארפסט שרייבען און שרייב".

168 ראה גם בית רבי שם (הערה ב): גם על המ"צ דליובאוויטש הי' בקפידא, כי אצל הרה"מ הי' הרבה כתבים של רבינו והוא לא חש להצילם ונשרפו כו'.

169 אינו בהענתקה שלפנינו. וראה ברשימות הרה"ח ר' חיים מאיר הילמאן בעמח"ס בית רבי – הועתק ב"לקוטי רשימות ומעשיות" (כפר חב"ד, תשכ"ט) ע' לה: "נשרפו הרבה כתבים שהי' בתיבה אצל המ"ץ דשם, ומאז לא הלך המ"ץ לכ"ק כי ידע שיש בלבו עליו. אך בחג הסוכות הוכרח לילך לקבל פני כ"ק, וכשראהו כ"ק אמר לו: מ"ץ פ"ץ. ולא הבין הרב מה זה, ואמר לו כ"ק: אתה סבור שאני אומר איזה שם מקבלה**, אין זה שם כ"א ע"פ פשוט, אתה מ"ץ וראוי ליתן לך פ"ץ [= סטירה], את הכתונת שחורה שלך הצלת, והכתבים שמסרתי נפשי עליהם ואין בכוחי

חסדן] י"נע הנודע בשם לייבקע האמליר הי' חביב אצל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"ם וי"נע, והי' מנחה מיין לייבקע. וברשימותי נמצאים הרבה ספורים בזה בענינים שונים.

* בבית רבי שם (הערה ב): "רבינו דאג מאד מאד על הכתבים, ואמר לית עתה בחיילי לעת זקנתי לכתבם מחדש. וביותר דאג על תשלום השו"ע ועוד איזה דברים שהי' שם".

** ראה תק"ו ת"ע (קלא. ב.) פנ"ז שער הומויות פ"ה.

ובהיות שבתם בַּחֲצָר, קָנָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אַדְמו"ר עוֹד כְּבֵרַת אֶרֶץ – סְמוּךְ לְמָקוֹם בֵּיתוֹ שְׁנִשְׁרָף, לְצַד הַרְחוּב, יֵשֶׁר עִם שְׁטַח בֵּיתוֹ – לְמַעַן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש. וּבִעֵת בְּנָאוֹ הַבֵּית עֲבוּרוֹ, בָּנָה גַם בֵּית עֲבוּר בְּנוֹ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אַדְמו"ר מוֹהֲר"ש¹⁷⁶ (וְהוּא הַמָּקוֹם שְׁאֵנִי דָר עָלָיו עֵתָה¹⁷⁷).

וּכְבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש לְהִיּוֹתוֹ חָכֵם נִפְלָא גַם בְּעֵינֵי הַבְּנֵי עֲשֵׂה סֵדֵר מוּפְלָא (א פְּלֶאן [=תּוֹכְנִית]) וּמְסוּדֵר בְּבִינְתוֹ בְּבִיתוֹ, וְהָיוּ חֲדָרִים גְּדוּלִים וּמוֹרֵנוּחִים בְּיֹתֵר, וְגַם גְּבוּהִים וְרַמִּים (לְפִי-עֶרְךָ בְּנֵי הַבָּתִּים אֲזו)¹⁷⁸, וְעַל הַכֹּל נָתַן לוֹ כְּבוֹד אָבִיו כְּבוֹד קְדוּשַׁת רַבִּינוּ בְּיַד רַחֲבָה כְּפִי כָל הַמַּצְטָרֵךְ, אֲשֶׁר לַחֲבִיבוֹת כְּזֶה לְדוֹר עִם כְּבוֹד קְדוּשַׁת רַבִּינוּ בְּיַחֲוֹד וּבְקִירוּב מְמֹשׁ, עוֹד לֹא זָכָה שׁוּם אֶחָד מִבְּנֵי הָרַב.

וּכְשֶׁנִּגְמְרוּ בְּנֵי הַבָּתִּים נִכְנסוּ לְדוֹר שְׁמָה, וְהִיְתָה בֵּית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש מוֹל בֵּית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אַדְמו"ר מְמֹשׁ (כְּהִיּוֹם הָאוֹלָם הַגְּדוֹל אֲשֶׁר מוֹל בְּיַתִּי שְׁהֲנִי דָר בּוֹ), בַּחֲצָר אֶחָד מְמֹשׁ.

וּבַתּוֹךְ הַבֵּית פְּנִימָה הִיְתָה בֵּית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש מְקוּשָׁטָה בְּיֹתֵר לְפִי הַנְּהוּג בְּיָמֵים הָהֵם, כִּי הָיוּ הָרִיצְפָּאוֹת מְשׁוּחִים בְּשֵׁשׁ צְבָעִי, וְגַם כּוֹתְלֵי הַבֵּית הָיוּ מְדוּבָקִים בְּנִייר צְבָעִי נֶדְפֵס (אֲבָאִיעֵס), וְחִלּוּנֵי הַבֵּית וּפְתָחָיו צְבוּעִים בְּשֵׁשׁ צְבָע לָבָן, וְגַם כְּלֵי הַבֵּית הַנְּכִסָּאוֹת וְהַשׁוּלְחָנוֹת וְהַסְּפִסְלִים כְּמִנְהַג הַגְּבִירִים הַהוּא. עַד שֶׁכָּבַל אֱלֹה הוֹבְדֵל בֵּית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש לְעוֹמֵת בְּתֵי אֲחָיו הַרְבָּנִים, בְּיַפְיָהּ וּבְטוֹב הַהֲנַהֲגָה בְּתַאֲרָה חֲחִיצוֹנִי, וּכְעֶרְךָ הַבְּדֵלְתוֹ בְּסִדְרֵי הַבֵּית וְעֵינָיו חֲחִיצוֹנִים, בֶּן עוֹד יוֹתֵר יוֹתֵר הוֹבְדֵל הַבֵּית הַלְּזָה בְּתַאֲרוֹ הַפְּנִימִי.

מִכָּאֵן לְהָאִמּוֹר כְּתַפְאֲרַת אָדָם לְשִׁבְתָּ בֵּית¹⁷⁹ וְאִשְׁתָּ חִיל עֲטָרַת בְּעֵלָה¹²⁷, רַק כְּבוֹד וְהֶדֶר עֲדִינוֹת וְקוֹל דְּמָמָה דְּקָה¹⁸⁰ נִשְׁמַע בְּהַבֵּית הַזֶּה בְּכָל עֵינָיו, אֵין פֶּרֶץ וְאֵין צְוֹחָה¹⁸¹ אֵין קָלְלָה וְאֵין אָרוֹר ... רַק שְׁקִיטָה וְשִׁלּוּהַ בְּרַכָּה וְהַצְלָחָה.

וְהַרְבֵּה הוֹעִיל בְּזֶה שְׁהִיְתָה בֵּית כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר מוֹהֲר"ש בַּחֲצָר בְּיַרְת הוֹד מְלָךְ, כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַאזְמו"ר אַדְמו"ר הָרַב אֲצַמַח צְדָקָה.

... הַצְּוִיָּה הַפְּנִימִית שֶׁל טוֹב הַהֲנַהֲגָה, וְהַמְזִיגָה נְכוֹנָה בְּכָל הַהֲנַהֲגוֹת, פְּעֵלָה לְטוֹבָה וְלַבְּרָכָה עַל הַדְּרָכַת הַיְלָדִים וְחִינוּכָם. מְלַבֵּד הַתּוֹאֵר וְהַיּוֹפִי נִיכְרוּ יְלָדֵיהֶם עַל יְלָדֵי בְּנֵי גִילָם (אֲשֶׁר כּוֹלָם בְּיְלָדוֹתָם יָפִים נִפְלָא) גַם בְּצוּרַת נִפְשָׁם הוֹבְדָלוּ בְּהַבְּדֵלָה גְּמוּרָה. כִּי כָל אֱלֹה (נְקִיּוֹת הַדִּירָה וְהַרוּחַ הַנּוֹעִים שֶׁל כְּבוֹד הָאֵב וְהָאֵם, אֲשֶׁר שְׁכָנוּ בְּכְבוֹד הַבֵּית) פּוֹעֵל רוּשָׁם אֲדִיר עַל הַיְלָדִים עַל מַהֲלָךְ נִפְשָׁם וְעִוּן שְׁכָלָם בְּמָאֵד, וְכֵה חָיו חַיִּי מְנוּחָה וְכְבוֹד וְהֶדֶר נְעֵלָה.

176) בצוואת הצ"צ מיום ועש"ק פרשת מקץ ג' דחנוכה תרכ"ג (לא נדפס לע"ע): "... אחר אריכות ימי .. הנה ידוע לכל אשר כשבנתי את הבית בניתי באופן אשר חצי הבית שייך לבני שמואל רק ע"י סיבות הוכרח שלא לדור בביתי ובנה לו בית בפ"ע ממועות שלו, ועם כי אני עזרתי לו מעט, הלא גם כולכם הי' לכם עזר מקרוביכם אחר השריפה על בנין הבתים יותר ממה שעזרתי אני לבני שמואל שיחי, ע"כ עכ"פ אחר אריכות ימי איה"ש יהי' לו חלק בבית שלי ככל אחיו לבד הבית שלו כולו. ולראי' בעה"ח [=באתי על החתום]...". וראה גם אגרות-קודש

אדמו"ר מהר"ש ע' מ. "תולדות חב"ד ברוסיא הצארית" ע' קח ואילך.
177) ראה "תולדות חב"ד" שם ע' קס ואילך.
178) ראה גם המצויין בהערה 86. "שמועות וסיפורים" ח"ב ע' 49.
179) ישע"י מד, יג.
180) מלכים-א יט, יב.
181) תהלים קמד, יד.

ואחרי השריפה, שנת כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר לבו הקדושה לזה, אשר להיות פי הפתבים שהיו אצלו, אשר רובו פתב"ד, וכפי שהגיד לי האיש מראדאמסיל¹⁸³ היו גם פתב"ד-קודש כבוד קדושת רבינו הגדול¹⁸². והוא אמר אשר הוא פעם בערב פסח (כלומר איזה ימים קודם הפסח), בציווי כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' האט ער גירייניקט דיא ספרים על חג הפסח [=הוא ניקה את הספרים לחג הפסח], ובתוכם היו גם הפתבים, וסיפר שהיו חמשה חבילות גדולות, גרייסע פעקלעך, מונחים בשיידלעך¹⁸³. וזה מתאים עם הרשימה שמצאתי¹⁸⁴, כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר כותב בעצמו: הפתבים שיש לי, וכותב 8 שיידין [=תיבות] גדולים, ואחר כך רושם עוד הרבה ספרים פתבים פתב"ד-קודש מכוונכים. ומתם (מה שהיה בבית המורה-צדק רבי אברהם) נשרפו, ולא [נשארו] גם העתק מהם.

והסיבה לזה מפני שהיה שומרם במאד מבלי ליתן העתק למי שהיה, ומזה נמשך פי עתה (היינו בעת ההיא) לא היה לו אף העתק מדרוש אחד¹⁸⁵. ולהחזיר העבודה אמר פי דרוש לו על זה שלשים שנה, כי אמר "את אשר עשיתי אז ביום אחד לא אוכל עשות כהיום בשבוע שלימה".

ולזאת שם לבו הקדושה בעת ההיא להעתיק כל הפתבים שלו, למען שיהיו העתקות. והעתקות האלה עשה למען כבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר"ש, כלומר שנתן לו להעתיקם. אשר גם בזה הבדיל את כבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר"ש על שאר אחיו הרבנים, אשר בקושי רב היה משאילם לעת מן העתים ספר חסידות (ביכעל [=תכריף פתב"ד]) שלו. וכבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר"ש הושיב ארבעה או חמישה מעתיקים, והעתיקו עבורו הפתבים בכסף מלא ששלם להם עבור כל בויגין [=גליון] של העתקה, ומתם שהיה משלם שכירות בכל שבוע.

נועם יקר תפארת חיי המשפחה המכובדת הלזו, משפחת כבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר"ש נראה וניכר מהמון ההנחות הנמצאים מעת ההיא, אשר מלבד ריבויים בכמות במדה נכונה ובאיכות הכי נעלה

— (אשר גם בזה הבדיל את כבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר"ש משאר אחיו הרבנים, שמני אז עמדו על דעתו, דעת עליון ורחבה, הגיד לו דברי אלקים חיים גם ביחידות, הן ביאורים על הדרושים שאמר ברבים, והן על הביאורים שהגיד לפני כבוד בניו הרבנים¹⁸⁶,

הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, אשר משנת תר"י עד סוף שנת תרכ"ד, במשך כארבע עשרה שנה, הנה בכל יום ג' בשבוע הי' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ אומר מאמר ביחוד לפני הוד כ"ק אביו הרה"ק אאזמו"ר מוה"ר"ש. ורוב המאמרים היו מאלו אשר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ שמע מהוד כ"ק אביו זקנו, כ"ק רבינו הגדול. וזה הי' מלבד מה שהי' לומד אתו עמו בזמנים שונים. וכן כל מאמר אשר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ [הי'] אומר ברבים, הי' אומר לו ביחוד ביאור על זה".

בספריית אגודת חסידו הב"ד בוך 1086, נמצאים ששה דפים ממאמר ד"ה אני לדודי, שבת מברכים אלול תרכ"א, ואלהים מצורף דף בכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "ששה עלים כ"ק הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוה"ר"ש זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע. זהו שריד מספר ההנחות דשנת תרכ"א, אשר רשם בכ"ק את המאמרים אשר הגיד לו הוד כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר צמח צדק, ביחוד. ובהשריפה אשר הי' ל"ע בשנת תרכ"ג נשרפו הרבה מכתבי ההנחות שלו בכ"ק. ורק עלים אלו נמצאו אח"כ בין החפצים שהצילו".

182) ברשימת היומן מיום ג' קדושים, תרס"ח ("יגדיל תורה" שבהערה 155): שמעתי מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק שליט"א בשם הישיש מראדמיסעל, כי הוא הי' בין אלו שהיו מנקים את הספרים והכתבים קודם הפסח אצל כ"ק אאזמו"ר הצ"צ זצוקלה"ה, והי' מונח הרבה כתבים, עלים, ואגרות, בשיידלעך [=בתיבה]. והי' צעטיל אחד ארוך כתי"ק כ"ק אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה. ובשיחת ליל כ' כסלו תרצ"ג (תורת מנחם רשימת היומן ע' שיג), שבהשריפה נשרף גם מה שכתב אדמו"ר הזקן בכפר פינעא בליל הסתלקותו ונתנו להצ"צ.

183) = בתיבות.
184) לא הגיעה אלינו.

185) באגרות-קודש שבהערה 164: "ושמעתי מאמי זקנתי הרבנית נ"ע, אשר אדמו"ר הצ"צ אמר אז (שנשרפו אצלו הרבה כתבים), אך חסידים פאר וואס האט איר ניט גינגנט, וואלט איך דאך אויך האבן". וראה גם שיחת ש"פ חוקת ה'ש"ת (תורת מנחם התועדויות ה'ש"ת ע' 124).

186) ברשימת רבינו "תרכ"ו": "שמעתי מהוד כ"ק אאזמו"ר

(פי כף ה'ה סדרו של כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר בכל שבת-קודש (והיינו בערב-שבת-קודש אחר המקנה) ה'ה מגיד תורה ב'רבים תסידות, וב'ני הרב וכן תסידים המפורסמים היו חוזרים תסידות כל הלילה כל היום שבת קודש (כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר ה'ה מקפיד מאד על אלו שהיו חוזרים תסידות ששמעו ממנו עם ביאורים ותסידים שלהם, וכמו שהובא בספר היומי שלי היום ראשון ח' אלול שנה זו¹⁸⁷ סיפור מאחד שה'ה באותו מצמד בענין זה), ובשבת קודש בין מנחה למערב (במקום שלש סעודות¹⁸⁸) ה'ה כבוד קדושת אאזמו"ר אדמו"ר אומר ביאור על תסידות שאמר תחלה. להביאור ה'ה היו [באים] כל בני הרב הרבנים זכר-צדיקים-לב'רכה, וגם יחידי סגולה מהתסידים הגדולים, כמו הרב רבי הלל זכרון-לב'רכה¹⁸⁹ והדומה).

והן דרושים חדשים לגמרי מה שלא הגיד עוד. וה'ה חוזר לו הדרושים ששמע מכבוד אביו זקנו כבוד קדושת רבינו הגדול¹⁹⁰ (והלא אתי עמי נמצא דרוש אחד "בכ"ה בתנופה" מה שכתב קדושת אאזמו"ר מוה"ר ש פותב עליו שהוא דרוש רבינו שחזרו לפניו ביחידות¹⁹¹), כדבריו וכלשונו הקדושה ממש, וכל רז לא אגיס ליה, פנודע) –

והנה גם בגוף ועצם הכתב נראה כי נכתבו מתוך הרחבת הדעת, אשר אף פי ההרחבה היתה רוחנית ואלקית, אף בכל-זאת נראה ונגלה גם בהם סימן רז"ל¹⁹² בהשלישה דברים שמהרחיבים דעתו של אדם (להיות פלים רחבים לקבל הדעת הרחבה האלקית). שפכל אלה ה'ה נבדל כבוד קדושת אאזמו"ר מוה"ר ש על שאר אחריו ובני אחריו הרבנים.

מורי ורבי הרב שמואל בצלאל עליו-השלום⁶, שה'ה אז דר בליובאוויטש (והוא חתן מאחד מדיירי העיר, כפי המבואר אצלי תולדות וחי מגורו ונדודיו בספר היומי דשנת תרס"ה¹⁹³) הרבה להפליג בשבחה של הבית הלזו בתארה הפנימי ובצורת אנשי הבית, ומהלך נפשם הטוהרה, ונעימות ידידות הנהגתם הנעלית והמשופחה לעין כל.

דעם מאמר האט דער רבי נאך א מאהל גיזאגט לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ בשנת תקס"ג, וישנו בהנחה כפי ששמעו, ומאמר זה עצמו ישנו עם הגהות ארוכות מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ משנת תקע"א או תקע"ב**, ויש בו ט"ו פרקים גדולים עם קיצורים, ומחזיק מותר על תשעה בויגין בכתב בינוני, אבל בעיקרו כפי שקבלו מכ"ק רבינו הגדול הוא מאמר לא ארוך בערך כחמשה עמודים, אמנם זה העיקר שאלו המאמרים הם מהראשונים אחר פטרבורג.

192 ראה ברכות נו, ב.

193 רשימה זו נרפסה לאח"ז (בשנת תרצ"ה) בתוספת הגהות וכו' – ב"התמים" שבערה 6. ושם, ש"כ"ק הרי"ל בנו של אדמו"ר [הצ"צ] הציע לו להתחתן עם איש אחד מליובאוויטש, מה שהסכים ע"ז, ובשנת תר"ו היתה חתונתו ולקחו חותנו על שולחנו על איזה שנים.

187 נדפס בתורת שלום ספר השיחות ע' 208 ואילך. לעיל ע' 000 ואילך.

188 ראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 30. וש"נ. "רשימות הרב"ש" (רשימות ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן) ע' קנח.

189 הרב ר' הלל בר מאיר הלוי מליסאוו, הידוע בשם ר' הלל פאריטשער (תקנ"ה"א מנחם-אב תרכ"ד). ראה אודותו לעיל ע' 000. וש"נ.

190 ראה גם רשימה שבערה 186. ספר השיחות תרצ"א ע' 237. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (הנ"ל) ע' 13.

191 ראה שיחת יט כסלו תרצ"ג סיי"א (לקו"ד ח"א כא, א ובהערה שם): "דער מאמר "ברוך שעשה נסים" איז בהמשך צו דעם מאמר בכ"ה בכסלו, וואס כ"ק רבינו הגדול האט געזאגט בהנחה תקנ"ט בוויטעבסק בניסיעתו חזרה מפטרבורג.

(** ראה אוה"ת בראשית ח"ב רע. ב ואילך.

(* ראה אוה"ת בראשית ח"ה תתקנ. ב ואילך. וראה ספר השיחות תרפ"ח ע' 9. וש"נ.

פי אף גם הכופר בפל, הסופר ובלשן סמאלענסקי¹⁹⁴ (אשר הוא וחבירו¹⁹⁵ שמעון דובנאוו¹⁹⁶, הפותב דברי הימים המפורסם עתה, באו לבקר את ליובאוויטש בית כבוד קדושת רבינו ובתי כבוד בניו הרבנים, זכר צדיקים לברכה) יחד פרק מיוחד בספרו למען בית כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש, וביחוד מתאר בצבעים טהורים (באשר פן הוא) את עקרת הבית כבוד אמי זקנתו הרבנית עליה השלום. אשר בצדק נוכל לאמר עליה ועל ביתה חכמות נשים עדינות בנתה ביתה¹⁹⁷ לכבוד ולתפארת, ותטבה לה חטיבה מיוחדת אשר רכוש העדן הלזה נשאר לקיום נצחי בהוד כשרון בניהם ובנותיהם אחריהם.

ויתן ה' ואשר בנו ובכנינו הבאים אחרינו יושמר האוצר היקר הלזה למשמרת נצחי, ויקויים בנו תפארת אבות בנותם, וזכות אבות הקדושים תסייענו לילך בדרךי ישראלים בהמסילה אשר סלולה בנקודת טהרת פנימיות לבכם הקדושים.

ספק בדבר כי הימים האחרים או העת הקצרה אשר ישבו בצל התורה הניחה רושם עולמי ונצחי".
 (195) וחבירו – אולי הכוונה חבירו ב"דיעות", שהרי נולד כמעט עשרים שנה לאחר סמולענסקי, והי' כבן כ"ה במותו.
 (196) תרכ"א-תש"ב. – ברשימת רבינו "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (ס"ע יא) כותב אודותו: "ההיסטוריון המדקדק בדוקומנטים ומחטט בחנוטי המשכילים מר דובנוב גם הוא הנה שנאתו לחסידות וחסידים מבצבצת מכל שורה ושורה".
 (197) ע"פ משלי יד, א.

(194) תר"ב-תרמ"ה. אודותו כותב באגרת משנת תרפ"ח (אגרות-קודש ח"ב ע' קז): "גם צוייפיל*, גם מל"ל**", גם פרץ סמולענסקי. . היו מאלו אשר ביקרו בית ליובאוויטש, רק ההשגחה העליינה קאה אותם וילכו אל מבצר האויב, אבל אין

(* אליעזר צבי הכהן צווייפל – 1888-1815.

(** משה לייב לילינגלוס – תר"ד-תר"ע.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

תו"ת הנני מברכו בברכה, בברכת ברוך הבא, ובטח קרא את מכתבי להתלמידים ומקיים ככל האמור בו, והשי"ת יעזר לו להצליח בלימודו והי"י יר"ש חסיד ולמדן.
 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר: יחזקאל פייגין

ב"יה כ"יה אד"יר שי"ת
 שטוקהולם

אל התלמיד החשוב מר מנחם שמואל
 דוד שי רייטשיק

שלום וברכה,

במענה על מכתבו המודיע שבא ת"ל בשלום לשיבת

והרי כמה מקומות בארץ הקודש ת"ו שהדירות שם אינם ביוקר
 האמור וקדושת ארץ ישראל גם במקום ההוא
 ממכתב ט' סיוון, תשי"ח

כן, אָנוּ יְכוּלִים

כְּשֶׁקוֹרְאִים אֶת פְּרֻשַׁת הַמְּרַגְלִים מִתְעוֹרְרַת תְּמִיהָה, מִדּוּעַ חֲטָאִם שֶׁל הַמְּרַגְלִים הִיָּה כֹּה חֲמוּר וְהָרִי מִלְּשָׁה רַבְּנּוּ שְׁלַח אוֹתָם לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וְלִרְאוֹת הָאֵם הָעַם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ חֶזֶק וְאִם הָעָרִים בְּצוּרוֹת אוֹ שְׁלֵא, וּמָה פְּסוּל בְּכֶךָ שֶׁהֵם בָּאוּ וְדוּחוּ אֶת אֲשֶׁר רָאוּ - שֶׁהָעַם חֶזֶק וְקוֹשֶׁה לְכַבֵּשׁ אֶת הָעָרִים?!

אֲלֵא, מִלְּשָׁה רַבְּנּוּ לְרַגַע לֹא הִטִּיל סִפְקָ בְּכֶךָ שְׂאָנוּ יְכוּלִים לְכַבֵּשׁ אֶת הָאָרֶץ כְּפִי צוּוֵי ה', וְרַק רָצָה לַעֲשׂוֹת לְכֶךָ 'כְּלִי' בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע וְלִכְנֹן שְׁלַח אֶת הַמְּרַגְלִים לְבַדֵּק כִּי־צַד וּמַהֲיֵכֵן הֲכִי קָל לְכַבֵּשׁ אוֹתָהּ.

אֲךָ הַמְּרַגְלִים לֹא הִסְתַּפְּקוּ בְּתֵאוֹר הַנִּעֲשָׂה בְּאָרֶץ, אֲלֵא הוֹסִיפוּ מִסְקֵנָה מִשְׁלָהֶם: "לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חֶזֶק הוּא מִמָּנוּ". בְּכֶךָ הֵם חֲטָאוּ. הֵם הָרִי לֹא נִשְׁלַחוּ לְהִסִּיק מִסְקֵנוֹת אֲלֵא רַק לְדוֹחַ, וּבִדְוֵאֵי לֹא מִסְקֵנָה שֶׁכִּזּוּ הַמּוֹרָה שֶׁהֵם לֹא הָיוּ בְּטוּחִים שְׂאֵם ה' שׁוֹלַח אוֹתָנוּ לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָנוּ בְּאִמַּת יְכוּלִים לְכַבֵּשׁ אוֹתָהּ.

מִכֶּה אָנוּ לְמַדִּים שֶׁכָּפָאֲשֶׁר ה' מְצַוֶּה עָלֵינוּ לְקַיֵּם מְצֻוֶה, עָלֵינוּ לְהִיּוֹת בְּטוּחִים שֶׁהַדְּבָר אֲפָשָׁרִי, מִכֵּיִן שֶׁה' אֵינוּ תוֹבֵעַ מֵהֶאָדָם לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהוּא אֵינוּ מְסַגֵּל לַעֲשׂוֹתָם.

אֲפִלוּ אֲצֵל בֶּן אָדָם, אִם הוּא רַק 'נֹרְמָלִי', הוּא לֹא יִבְקֵשׁ מִחֲבָרוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבָר בְּלִתי אֲפָשָׁרִי. כֵּל בַּעַל מְלָאכָה הַעוֹשֶׂה כְּלִי, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּאִפְנוֹ שְׂיֻכַל לְמַלֵּא אֶת תְּפִקִּידוֹ מִבְּלִי לְהִשְׁבֵּר. וְאִם אֲצֵל בָּשָׂר וְדָם כֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁכָּפָאֲשֶׁר מְלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַוֶּה אוֹתָנוּ לְקַיֵּם מְצֻוֹת, אֵין סִפְקָ שְׂאָנוּ יְכוּלִים לְקַיֵּמוֹ, שְׂאֵם לֹא כֵן, הוּא לֹא הִיָּה מְצַוֶּה אוֹתָנוּ עַל כֶּה.

אֲךָ מִצַּד שְׁנֵי מִלְּשָׁה עֲשָׂה גַם 'כְּלִי' בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע כְּדִי לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן ה', וּמִכֶּה אָנוּ לְמַדִּים שֶׁיַּחַד עִם הַיְדִיעָה שְׂאָנוּ מְסַגֵּלִים לְקַיֵּם אֶת הַמְצֻוֶה, עָלֵינוּ לְחֻשֵׁב כִּי־צַד בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע נִצְלִיחַ לְקַיֵּם אֶת הַמְצֻוֶה הַזֶּה וְכֶךָ נַחֲבֵר אֶת הַמְצֻוֶה עִם הָעוֹלָם.

אֶת הַהוֹרָאָה הַזֶּה (לְדַעַת שְׂאָנוּ מְסַגֵּלִים לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן ה' אֲךָ לַעֲשׂוֹת לְכֶךָ כְּלִי בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע) אָנוּ לוֹמְדִים דְּוָקָא מִסְפּוֹר הַהִכָּנָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַכְנִס לְאָרֶץ - כִּיִּן שֶׁכְּמוֹ שֶׁבְּאָרֶץ הַקְּדוֹשׁ שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה בְּאָרֶץ הַגִּשְׁמִית, כֶּה גַם כָּל מְצֻוֶה הִיא כְּמוֹ 'כְּנִיסָה לְאָרֶץ' שֶׁעַל יְדֵהּ אָנוּ מְחַבְּרִים אֶת הַגִּשְׁמִיּוֹת עִם הָרוּחַנִיּוֹת.

(מַעֲבֹד ע"פ לְקו"ש ח"ג, עמ' 39 וְאִילֶךְ. מִתּוֹךְ 'נִשְׁמַתָּ דְאוֹרֵייתָא')

בְּכָל יוֹם צָרִיךְ לְהִיּוֹת הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי בְּרִיא וְשֵׁלֵם

מִמַּכְתָּב כ"ה אִייר, תשי"ח

חומש לקריאה בציבור

פרשת שלח

ויקחו מפרי הארץ – ש, אפוא, משום 'פתיחת הצנור' לכבוש הארץ על ידי בני ישראל והפיכתה לארץ קדושה וטהורה. (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

שני כ"א ויעלו ויתרו את הארץ ממדבר צן עד רחב לבא חמת: כ"ב ויעלו בנגב ויבא עדי חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: כ"ג ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאהו כמוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: כ"ד למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר פרתו משם בגן ישראל: כ"ה וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: כ"ו וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פני הארץ: כ"ז ויספרו לו ויאמרו פאנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה: כ"ח אפס פיעו העם הישב בארץ והערים בצורות גדולת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: כ"ט עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבסי והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן: ל"א ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה פרייכול נובל לה: ל"ב והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נובל לעלות אל העם פרי חזק הוא ממנו: ל"ג ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: ל"ד ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים

יג א וידבר יהוה אל משה לאמר: ב שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: ג וישלח אתם משה ממדבר פארן על פני יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: (ל"ה) ד ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור: ה למטה שמעון שפט בן חורי: ו למטה יהודה פלב בן יפנה: ז למטה יששכר יגאל בן יוסף: ח למטה אפרים הושע בן נון: ט למטה בנימין פלטי בן רפוא: י למטה זבולן גדילן בן סודי: י"א למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי: י"ב למטה דן עמיאל בן גמלי: י"ג למטה אשר סתור בן מיכאל: י"ד למטה נפתלי נחבי בן ופסי: י"ה למטה גר אואל בן מכי: י"ו אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע: י"ז וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר: י"ח וראיתם את הארץ מה הוא ואת העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אמרב: י"ט ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה הוא אסרעה ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הפמחנים אם במבצרים: כ ומה הארץ השמנה הוא אסרזה הישבה עין אסאין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ ותמימים ימי בפורי ענבים:

~ נקודות משיחות קודש ~

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (י"ג כ) המשמעות של לקחת הפרות היא – הפיכת פרותיה של ארץ כנען, שמעשיה משחתים ומקלקלים מכל האמות, לפרות השייכים לעם היהודי. כן שנושאי ישראל יתחזקו

וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כְּחַגְגִּים וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם: יד * וְתִשָּׂא כָל־הָעֵדָה וְיִתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּכְפוּ הָעַם בְּלִילָה הַהוּא: יג וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לֹד־מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוּ בַמִּדְבָּר הַזֶּה לֹד־ מִתְּנוּ: יד וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֶרֶב נָשִׁינוּ וּטְפָנוּ יְהִיוּ לָנוּ הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרַיִמָּה: יו וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נַתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרַיִמָּה: יז וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קְהַל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיְהִי־שָׁעַ בַּיּוֹם וַיִּכְלַב בְּוַיִּפְּנֶה מִן הַתְּרִים אֶת־הָאֶרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם: יט וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָדַר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~

ייהס בלב את העם אל משה (יג, ל)

יש לשאל, הרי המרגלים השיבו על שאלותיו של משה, ומה ראה בלב שהשתיקם. ויש לומר, דהנה משה דרש מהם לחקר אודות המלחמה והכבוש ("החזק הוא"), ואחר-כך אודות הרווח והשכר ("השמנה היא"), אך המרגלים שנו את הסדר והקדימו את השכר ("זבת חלב ודבש"). ומפנין ששמו את הדגש על השכר, עבודה על-מנת לקבל פרס – עמד בלב והשתיקם.

(תורת מנחם, כרך א, עמ' 103)

שלישי ה אמר-חפץ בנו יהוה והביא אתנו אל- הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ אשר-הוא זבת חלב ודבש: ט אך ביהוה אל-תמרדו ואתם אל-תיראו את-עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם ויהוה אתנו אל-תיראם: י ויאמרו כל-העדה לרגום אתם באבנים וכבוד יהוה נראה באהל מועד אל-כל-בני ישראל: פ * ויאמר יהוה אל-משה ער-אנה ונאצני העם הזה וער-אנה לא-יאמינו כי בכל האתות אשר עשיתי בקרבן: יא אכנו בדבר ואורשנו ואעשה

אתך לגוי גדול ועצום ממנו: יב ויאמר משה אל-יהוה ושמעו מצרים ביהעלית בכחך את-העם הזה מקרבן: יג ויאמרו אל-יושב הארץ הזאת שמעו בראתה יהוה בקרב העם הזה אשר-עין בעין נראה | אתה יהוה וענגך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה: יד והמתה את-העם הזה כאיש אחד ויאמרו הגוים אשר-שמעו את-שמעך לאמור: טז מבולתי יכלת יהוה להביא את-העם הזה אל-הארץ אשר-נשבע להם וישחטם במדבר: יז ועתה יגדל-נא כח אדני כאשר דברת לאמור: יח יהוה ארץ אפים ורכה חסד נשא עון ופגשע ונקח לא ונקח פקד עון אבות על-בנים על-שלישים ועל-רבעים: יט סלח-נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד-הנה: כ ויאמר יהוה סלחתי כדברך: כא ואולם חיאני וימלא כבוד-יהוה את-כל-הארץ: כב כי כל-האנשים הראים את-כבדי ואת-אתתי אשר-עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: כג אם-יראו את-הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל-מנאצי לא יראוה: כד ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאתיו אל-הארץ אשר-נא שמה וזרעו יורשנה: כה והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים-סוף: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ועתה יגדל נא כח אדני (יד, יז)

אמרו ב"ל, שהקב"ה אמר למשה: הנה לך לעזרני, מיד אמר לו: ועתה יגדל גוי'. ומבאר בתוספות, שעל ידי עבודה פועלים הגדלה בכחינת 'כח אדני', היינו שהעבודה היא 'צדק גבוה'. דהנה פתיב למעשה ידיו תכסף, "תכסף" מלשון תענוג, וכיון שתענוג תמידי אינו תענוג, לכן רק על

חֲטָאוּנוּ: ^{מא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים
 אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלַח: ^{מב} אֲל־תַּעֲלוּ כִּי
 אִין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֹיכֶם:
^{מג} כִּי הֵעֲמַלְקִי וְהִפְנַעְנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם
 בַּחֲרֹב כִּי־עַל־כֵּן שָׁבַתֶם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יְהִי
 יְהוָה עִמָּכֶם: ^{מד} וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הַהָר
 וְאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׂוּ מִקְרֵב
 הַמַּחֲנֶה: ^{מה} וַיֵּרֵד הֵעֲמַלְקִי וְהִפְנַעְנִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר
 הַהוּא וַיְפֹּיֵם וַיִּכְתּוֹם עַד־הַחֲרָמָה: ^{מו} פ
 זֹו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{מז} דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־
 אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם: ^{מח} וַעֲשִׂיתֶם
 אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זִבַח לְפָלֵא־גִדֹל אוֹ
 בְּנִדְבָה אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
 מִן־הַבֶּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ^{מט} וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב
 קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בַּרְבַּעִית
 הַחֵיז שָׁמֶן: ^נ וַיִּזֵּן לְנֶסֶד רְבִיעִית הַחֵיז תַּעֲשֶׂה
 עַל־הָעֹלָה אוֹ לְזִבַח לְכַבֵּשׁ הָאֶהָד: ^{נא} אוֹ לְאֵיל
 תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
 שְׁלִישִׁית הַחֵיז: ^{נב} וַיִּזֵּן לְנֶסֶד שְׁלִישִׁית הַחֵיז תִּקְרִיב
 רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

עד מתי לעדה הרצה הזאת (יד, כז)

וְלֵל לְמַדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֲדָה'.
 וְקִשָּׁה, מְדוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מ'עֲדָה' רַעֲה דוֹקָא. וְיֵשׁ לֹמַר,
 שֶׁבְּזֶה נִרְמַז שְׁחָטָה הַמְרַגְלִים לֹא הָיָה חָטָא בְּמוֹכֵן הַפְּשׁוּט,
 אֶלָּא טַעוּת – הֵם חָשְׁבוּ שֶׁקָּדִי לְהַגִּיעַ לְדַבְּרוֹת בַּה' יֵשׁ
 לְהַתְּבוּד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גְּשָׁמֵי
 הָעוֹלָם. אֶלָּא שְׁמַצַּד גְּדֹל מְצַלְתֶּם וְדוֹרְגָתֶם בְּעִבּוּדַת ה', הָרִי
 זֶה חָטָא גְדוֹל וְחָמוּר.

(לקוטי שיעור, כרך לג, עמ' 85)

חֲמִישׁ ^ה וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בֶּקָר עֹלָה אוֹ־זִבַח לְפָלֵא־
 גִּדֹל אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ^ו וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבֶּקָר
 מִנְחָה סֹלֶת שְׁלִשָּׁה עֲשָׂרִים בָּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצִי

ידי עבודה ככל עצמו, שהוא חדוש, נעשה אמתית התענוג למעלה.

(ספר המאמרים מלוטט, כרך ג עמ' שצו)

רביעי ^ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
^{טו} עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִכָּה
 מַלְאֲכֵי עָלִי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִכָּה
 מַלְאֲכֵי עָלִי שְׁמַעְתִּי: ^{טז} אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי
 נֹאֲמִי־יְהוָה אִם־לֹא כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵּן
 אֶעֱשֶׂה לָכֶם: ^{טז} בַּמִּדְבָּר הָזֶה יִפְּלוּ פְגַרְיֹכֶם
 וְכָל־פְּקַדְיֵיכֶם לְכָל־מַסְפְּרָכֶם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה
 וּמַעֲלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶם עָלַי: ^{טז} אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁבַּן אֶתְכֶם
 בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנִּין:
^{טז} וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לָבוֹ יְהִי וְהִכִּיאתִי
 אֹתָם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בָּהּ:
^{טז} וּפְגַרְיֵיכֶם אֹתָם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: ^{טז} וּבְנֵיכֶם
 יְהִיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־
 זְנוּתֵיכֶם עַד־תֶּם פְּגַרְיֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: ^{טז} בְּמַסְפַּר
 הַיָּמִים אֲשֶׁר־תִּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבַּעִים יוֹם
 יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם
 אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֶתֶם אֶת־תְּנוּאָתִי: ^{טז} אֲנִי
 יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא | זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֲדָה
 הָרַעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ
 וְשָׁם יָמָתוּ: ^{טז} וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר
 אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשִׁבוּ כְּתִיב וַיִּלְוּנוּ קִרִי וַיִּלְוֵנוּ עָלָיו
 אֶת־כָּל־הָעֲדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ:
^{טז} וַיָּמָתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת־הָאָרֶץ רַעָה
 בַּמַּגִּפָּה לִפְנֵי יְהוָה: ^{טז} וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנִּין וְכָלֵב
 בֶּן־יִפְנֶה חָיו מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לְתוֹר
 אֶת־הָאָרֶץ: ^{טז} וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד:
^{טז} וַיִּשְׁכַּמוּ בַּבֶּקָר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הַהָר לֵאמֹר
 הֲנִנוּ וְעַלְוֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי

וְנִסְכּוֹ בַמִּשְׁפָּט וְשִׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ^כ וְכֹפֶר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם פִּי־שִׁנְגָּה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁנְגָּתָם: ^{כא} וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם פִּי לְכָל־הָעָם בְּשִׁנְגָּה: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

ראשית ערסתיכם חלה תרימו תרומה (טו, טז) איתא במדרש, שכל המקום מצות חלה, כאלו בטל עבודת־הרה. ויש לבאר, דהנה חטא של עבודת־הרה הוא גם האמונה שכוכבים ומזלות אינם רק כגרזן ביד החוצב בו, אלא הם בעלי שליטה והשפעה עצמית. ומצות חלה מבטלת אמונה זו, שהרי האדם המקום את המצוה מצהיר בכך שפעה זו, שקבל באמצעות כחות הטבע, באה בעצם מהקב"ה.

(לקוטי שיחות, כרך יח, עמ' 183)

שביעי ^{כו} ואם־נפש אחת תחטא בשננה והקריבה עז בת־שננתה לחטאת: ^{כז} וכפר הכהן על־הנפש השננת בַּחֲטָאָה בְּשִׁנְגָּה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ: ^{כח} האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בשננה: ^{כט} והנפש אשר־תעשה | ביד רמה מן־האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמו: ^ל פי דבר יהוה בזה ואת־מצותו הפר הפרת | תפרת הנפש ההוא עונה בה: ^{לא} ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת: ^{לב} ויקריבו אתו המוצאים אתו מקשש עצים אל־משה ואל־אהרן ואל כל־העדה: ^{לג} ויניחו אתו במשמר פי לא פרש מה־יעשה לו: ^{לד} ויאמר יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל־העדה מחוץ למחנה: ^{לה} ויצאו אתו כל־העדה אל־מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את־משה: ^{לו} ויאמר יהוה אל־משה

ההין: ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח־ניחח ליהוה: ^א ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או־לשנה בכבשים או בעזים: ^ב כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם: ^ג כל־האזרח יעשה־ככה את־אלה לתקריב אשה ריח־ניחח ליהוה: ^ד וכי־יגור אתכם גר או אשר־בתוכם לדרתיכם ועשה אשה ריח־ניחח ליהוה כאשר תעשו בן יעשה: ^ה הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה: ^ו תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

וכי יגור אתכם גר . . . ולגר הגר אתכם (טו, יד־טז) בכל פסוק יש חדוש. וכי יגור - בפרשת נסכים "בשר להם שיכנסו לארץ", כי בני ישראל הצטערו מכך שנאמר להם לאתר חטא המרגלים שלא יכנסו לארץ; ומכיון שצער זה היה גם לגרים שהיו בשעת חטא זה, חל הצווי גם על גר. הקהל - לא רק בנסכים, אלא אף בכל המצוות. חקת עולם - גם במצוות שנוצטוו לדורות. תורה אחת - לא רק בחקים, אלא גם בעדות ובמשפטים.

(שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

ששי ^ז וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^ח דבר אל־בני ישראל ואמרת אליהם בכאכם אל־הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: ^ט והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: ^י ראשית ערסתיכם חלה תרימו תרומה בתרומת גרן בן תרימו אתה: ^{יא} מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: ^{יב} וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצוות האלה אשר־דבר יהוה אל־משה: ^{יג} את כל־אשר צוה יהוה אליכם ביד־משה מן־היום אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם: ^{יד} והיה אם מעיני העדה נעשתה לשננה ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו

לשמור שבת ויום-טוב, ועוד להוסיף עליהם מחל על הקדש, למרות שיש לו מתחרים גויים, ולהבדיל בני ישראל שאינם שומרי שבת. הוא נדרש מיד בקומו משנתו להתפלל, ואחר-כך ללמד, ורק לאחר מכן - להתפנות למסחרו. ובהיותו שקוע כבר בעסק, הוא נדרש, בעצם היום, בעצומו של מסחר, להתפלל מנחה - שנהו גרי גדל החביבות של תפלת מנחה. בערב, עליו שוב להתפלל תפלת ערבית ולקרא קריאת שמע שעל המטה. פן הוא נדרש להיריות מגנבה, גדלה, אונאה והשגת גבול - ולהפך מדרכי המסחר, צפה גרי השאלה: איך יכול הוא להתנהג על-פי תורה, בשעה שהיא הפוכה של דרך העולם?

לכן נאמר בסיום פרשת ציצית - שגרי תכן הציצית הוא, כאמור, למעלה מטעם ודעת, כנ"ל: בשעה שאין אדם מתחשב בשום מדידות והגבלות של טעם ודעת, ומקיים מצות למעלה מטעם ודעת, מתנהג עמו גם הקדוש-ברוך-הוא למעלה מהגבלת הטבע.

(משיחת שבת פרשת שלח, תשי"ג)

מפטיר **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: לֹא דִבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְּפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנָּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּוֹרוּ אַחֲרָי לִבְנֵיכֶם וְאַחֲרָי לְבְנֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: כֵּא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי מִצְרָיִם לָהֵיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ**

יהוה אלהיכם: פפפ

ק"ט פסוקים, פ"ט סימן.

לאמר: **לֹא דִבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְּפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנָּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּוֹרוּ אַחֲרָי לִבְנֵיכֶם וְאַחֲרָי לְבְנֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: כֵּא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי מִצְרָיִם לָהֵיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ**

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחיובון וביומיוון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

בסיום פרשת ציצית, נאמר: "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". עלול אדם לעשות "חשבון", שדרך התורה היא הפוכה של דרך העולם: הוא נדרש

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ואדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ושני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵינּוֹ מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלֵימַי חֲרָשׁ (ת"י) בְּרוּ, בַּסֵּתֶר שִׁלְחָם כִּי לֹא רָצָה שִׁדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּדּוּ שְׁלָא יִפְחָדוּ בְּשִׁלְחוֹ מִרְגְּלִים לֵאמֹר וְכֵה אָמַר לָכֵן רָאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיִּלְכְּדוּ וַיָּבֵאוּ בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה מוֹכֵרֶת מִזֶּן וּשְׂמָה רַחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד:

א) מְרַגְּלִים, לְדַאוֹת מֵאוֹתָהּ מִקּוֹם יִכְבְּשֶׁיהָ בְּקִלּוֹת. חֲרָשׁ, בְּשִׂתְיָקָה, שְׂאִישׁ לֹא יָדַע בְּדַבְּרָהּ, רַק הֵם לְכַדֵּם. וְאֵת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה מְשֻׁחָה לְכַבּוּשׁ כִּנְגֵד כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זֹנָה, מוֹכֵרֶת מִזֶּן מִזֶּן. ב) לְחֹפֵר, לְהַגִּיל וּלְחַפֵּשׁ אֶת הַסֵּתֶרִים שָׁבָה. ד) וַתִּצְפְּנוּ, אֶת כָּל אֶחָד בְּמִקּוֹם מְיֻחָד. וּבַמִּדְרָשׁ תַּנְחֻמָּא אָמְרוּ, שֶׁהַמְרַגְּלִים הָיוּ פְּיָנְחָם וְכָלֵב, וּפְיָנְחָם עָמְדוּ לְפָנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהָ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמִלְאָד. וְרַק אֶת כָּלֵב הָיָה צָרִיד לְחַצְפֵּי:

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵינּוֹ מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלֵימַי חֲרָשׁ לֵאמֹר לָכֵן רָאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיִּלְכְּדוּ וַיָּבֵאוּ

וְהַמְרַגְּלִים הָיוּ פְּיָנְחָם וְכָלֵב, וּפְיָנְחָם עָמְדוּ לְפָנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהָ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמִלְאָד. וְרַק אֶת כָּלֵב הָיָה צָרִיד לְחַצְפֵּי: (1) וְהַמְרַגְּלִים, פְּסָתָהּ אוֹתָם בְּהַמְרַגְּלָה לְגַמְרֵי. בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ, כִּגְזַן פִּשְׁתָּן שֶׁהֵם עֲרֹן כְּמוֹ עֵצִים. ז) עַל הַמְעַבְרוֹת, כְּמוֹ עַד הַמְעַבְרוֹת

בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה וּשְׂמָה רַחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמֶר לְמֹשֶׁה יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הִנֵּה הֵלִילָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֹפֵר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יְרִיחוֹ אֶל־רַחֵב לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ לְחֹפֵר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוּ וַתֹּאמֶר כִּי בָאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לְסָגוֹר בַּחֲשֹׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנָה הֵלְכוּ הָאֲנָשִׁים וְרָדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁגוּם: ו וַהֲיָא הֵעֲלַתֶם הַגֵּגָה וַתִּמְמַנְם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ יוֹתֵר נִסְתַּר בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲרֹן בְּרוּךְ קָנִים הַעֲרֻכּוֹת הַמְסוּדָרִים לָהּ עַל־הַגֵּגָה: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דְּרָדַף הַחֲרָדָן עַל עַד הַמְעַבְרוֹת מִקּוֹם מַעְבַּר הַחֲרָדָן, שֶׁהָיוּ כְּבוֹרִים שְׁחֹרָו

ב וַיֹּאמֶר לְמֹשֶׁה יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הִנֵּה הֵנָּה הָעִיר הַזֹּאת הֵלִילָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֹפֵר לְהַגִּיל אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יְרִיחוֹ אֶל־רַחֵב לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ לְחֹפֵר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוּ כָּל אֶחָד בְּמִקּוֹם מְיֻחָד וַתֹּאמֶר כִּי בָאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר עֲמוּד לְסָגוֹר בַּחֲשֹׁךְ שֶׁחֲשָׁךְ הָיוּ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנָה הֵלְכוּ הָאֲנָשִׁים וְרָדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם הָיְתָה זֶה מְקוּרָב יָצְאוּ כִּי תִשְׁגוּם: ו וַהֲיָא הֵעֲלַתֶם הַגֵּגָה וַתִּמְמַנְם בְּמִקּוֹם יוֹתֵר נִסְתַּר בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲרֹן בְּרוּךְ קָנִים הַעֲרֻכּוֹת הַמְסוּדָרִים לָהּ עַל־הַגֵּגָה: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דְּרָדַף הַחֲרָדָן עַל עַד הַמְעַבְרוֹת מִקּוֹם מַעְבַּר הַחֲרָדָן, שֶׁהָיוּ כְּבוֹרִים שְׁחֹרָו

לערכות מואב והשער סגרו השוערים אחרי פאשר יצאו הרדפים אחריהם שאם ערנו לא יצאו מן העיר לא יוכלו לצאת משם: ה והמה המרגלים טרם ישכבון והיא עלתה עליהם אצלם עלהגג: ט ותאמר אליהנשים ידעתי כירנתן יהיה לכם אתהארץ ומאן דעה זאת? מפון וכירנפלה אימתכם עלינו מפני גדולתכם ורוממותכם ועוד וכי נמנו פלישבי הארץ מפניכם מפני ראת הרע שניע להם מפם: י כי שמענו את אשרהוביש ובש יהיה אתמי יםסוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר החרמתם השמרם אותם:

שי למורא

שהוא מקום מעברי המים של הירדן.
 ט נמנו, נמסו. י החרמתם, השמרתם. יב אות אמת, סימן ברור שמתירוהו. יז נקים אנחנו, הרי אנו תולים הדבר בך לעשות את האות הנה. יח תקנות, לשון קו

דרך הירדן על המעברות והשער סגרו אחרי פאשר יצאו הרדפים אחריהם: ה והמה טרם ישכבון והיא עלתה עליהם עלהגג: ט ותאמר אליהנשים ידעתי כירנתן יהיה לכם אתהארץ

וכירנפלה אימתכם עלינו וכי נמנו פלישבי הארץ מפניכם: י כי שמענו את אשרהוביש יהיה אתמי יםסוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם: יא ונשמע וימם לכבנו ולאקמה עוד רוח באיש מפניכם כי יהיה אלהיכם הוא אלהים בשמים מפעל ועלהארץ מתחת ומי ילחם וינצח את האלהים האדירים האלה: יב ועתה השבעוניא לי ביהיה כירעשיתי עמכם חסד כי ערנו לא עשיתם לי טובה מאומה, לכן ועשיתם גסאתם עםבית אבי חסד ונתתם לי אות אמת סימן אמת, למען דעו כל ישראל לכל ישלחו בני יד: יג והחיתם אתאבי ואתאמי ואתאחי ואת אחיותי ואת פלאשר להם והצלתם אתנפשתינו ממות: יד ויאמרו לה הננשים נפשנו תחתיכם למות כדי להציל אתכם אם לא תגידו אתדברנו זה את האות שנתנה לה, שלא נעשו אחרים עם בית בחומה להציל והיה בלת יהיה לנו אתהארץ ועשינו עמך חסד שנתנו לכם מתנות רבות וכבוד ואמת כמה שנתנה אתכם: טו ותורדם בחבל בעד החלון כי שערי העיר סגרו כי ביתה בקיר החומה פני החלון אל מחוץ לחומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם הרהר לכו פן יפגעו ויפגעו ככם הרדפים ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה הננשים נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הנה אנחנו באים בארץ אתתקנות חוט השני הנה תקשורי בחלון אשר הורדתנו בו ואתאביך ואתאמך ואתאחיך ואת

עטרת מרים

וְאֵת־אֹמֶךָ וְאֵת־אֲחִיךָ וְאֵת־כָּל־בֵּית־אָבִיךָ תֹאסֹפִי תִכְנֹסִי אֵלַיךָ הַכְּנֹסִי אֵלַיךָ הַכְּנֹסִי כֹל־אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדִּלְתֵי בֵּיתְךָ תְּחַוְּצֶה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ הוּא נִחְמָד בְּדָמוֹ שֶׁלֹא שָׁמַר עֲצָמוֹ וְאֶנְחֵנוּ נְקִיָּם כִּי לֹא הָיָה אִפְשָׁר לְשָׁמְרוֹ מִן־הַמִּיתָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בְּבֵית דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־כּוֹ: כּוֹאֵם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה בְּאִפּוֹן שִׁמְלָטוֹ שְׂאֵר יוֹשֵׁב הָעִיר בֵּית וְהֵינּוּ נְקִיָּם מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְתֹאמַר כְּדַבְּרִיכֶם כִּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם דְּרֹד הָרָר וַיִּלְכוּ וְתִקְשֶׁר אֶת־תְּקֵנֵת הַשָּׁנִי בַחֲלוֹן: כִּב וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיִּבְקְשׂוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ:

שי למורא

וחכל השני, הצביע בצבע אדם
שנקרא "שני" (כג) ויעברו, עברו
את תדרו, (כד) כי נתן ה' בידנו,
מזה שראו שהצילם ה' בדרך גם.

כָּל־בֵּית אָבִיךָ תֹאסֹפִי אֵלַיךָ הַבֵּיתָה:
יֵשׁ וְהָיָה כָּל־אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדִּלְתֵי
בֵּיתְךָ תְּחַוְּצֶה דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְאֶנְחֵנוּ נְקִיָּם

וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בְּבֵית דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־כּוֹ: כּוֹאֵם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהֵינּוּ נְקִיָּם מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְתֹאמַר כְּדַבְּרִיכֶם כִּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם וַיִּלְכוּ וְתִקְשֶׁר אֶת־תְּקֵנֵת הַשָּׁנִי בַחֲלוֹן: כִּב וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיִּבְקְשׂוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ: כִּג וַיֵּשְׁבוּ שָׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיִּרְדּוּ מִהָרָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיְסַפְּרוּ־לּוֹ אֵת כָּל־הַמַּצָּאוֹת אוֹתָם: כִּד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן לְשִׁבִי הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגְנוּ כָּל־יְשֵׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְתֹאמַר כְּדַבְּרִיכֶם כִּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם וַיִּלְכוּ וְתִקְשֶׁר אֶת־תְּקֵנֵת הַשָּׁנִי בַחֲלוֹן: כִּב וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיִּבְקְשׂוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ: כִּג וַיֵּשְׁבוּ שָׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיִּרְדּוּ מִהָרָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיְסַפְּרוּ־לּוֹ אֵת כָּל־הַמַּצָּאוֹת אוֹתָם: כִּד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן לְשִׁבִי הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגְנוּ כָּל־יְשֵׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבָּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לַפָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵיהֶם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכַבּוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם שַׁבַּת-קוֹדֵשׁ, שְׁעָה 1 בְּצַהֲרַיִם, 9 דְּקוֹת וְ-10 חֲלָקִים.
 רֵאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בְּיוֹם הַשַּׁבַּת-קוֹדֵשׁ וּלְמַחְרָתוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הָאִישׁ אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לְכֶם
 בְּנֵי לֵוִי: ^{(ישראל) ח} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-קָרַח שְׁמַעוּנָא
 בְּנֵי לֵוִי: ^ט הַמַּעַט מִכֶּם כִּי-הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶתְכֶם מֵעַדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
 לְעֵבֶד אֶת-עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
 הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם: וַיִּקְרַב אֹתְךָ וְאֶת-כָּל-אֶחָיִךְ
 בְּנֵי-לֵוִי אֹתְךָ וּבִקְשַׁתֶּם גַּם-כִּפְהֶנְהָ: ^א לָכֵן אַתָּה
 וְכָל-עַדְתְּךָ הַנֹּעֲדִים עַל-יְהוָה וְאַהֲרֹן מֵהֵרָחֵק
 כִּי כְתִיב תְּלוּנוּ קְרִי תְּלוּנוּ עָלָיו: ^ב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
 לְקַרְא לְדָתָן וּלְאֶבְיָרִם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
 נַעֲלֶה: ^ג הַמַּעַט כִּי הֵעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּת חֶלֶב
 וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי-תִשְׁתַּרַר עָלֵינוּ
 גַּם-הַשְּׁתַּרַר:

מִזו ^א וַיִּקַּח קָרַח בְּנֵי-יִצְחָר בְּנֵי-קַהַת בְּנֵי-לֵוִי
 וְדָתָן וְאֶבְיָרִם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בְּנֵי-פִלֵּת בְּנֵי
 רְאוּבֵן: ^ב וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי-
 יִשְׂרָאֵל חֲמוּשִׁים וּמְאֹתִים נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי
 מוֹעֵד אֲנָשֵׁי-שֵׁם: ^ג וַיִּקְהָלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן
 וַיֹּאמְרוּ אֵלֵהֶם רַב־לְכֶם כִּי כָל-הָעֵדָה כָּלֶם
 קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכֶם יְהוָה וּמִדְּוַע תִּתְנַשְּׂאוּ עַל-קַהַל
 יְהוָה: ^{(לוי) ד} וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל-פָּנָיו: ^ה וַיִּדְבֹר
 אֶל-קָרַח וְאֶל-כָּל-עַדְתּוֹ לֵאמֹר בְּקֹר וַיִּדַע יְהוָה
 אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ וְאֶת-הַקָּדוֹשׁ וְהַקְרִיב אֵלָיו וְאֵת
 אֲשֶׁר יִבְחַר-בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: וְזֹאת עָשׂוּ קָהָרִי
 לְכֶם מַחֲתוֹת קָרַח וְכָל-עַדְתּוֹ: וְהַתְּנוּ-בְהֵן | אֵשׁ
 וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קִטְרֶת לִפְנֵי יְהוָה מִחֵר וְהָיָה

אגרות קודש

[גיב אייר תשי"ז]

...מובן שיכול ללמוד עם התלמידים גם ע"י כתיבה על לוח וכיו"ב. וכבר פשט הלימוד

באופן כזה בכ"מ.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ג משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין דעת, אין בינה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין קמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמה. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר: והיה בערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרבין, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר: והיה בעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא הם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

~ נקודות משיחות קודש ~

אין שום דבר, ולכן "אם אין תורה, אין דרך-ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך-ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א – פרשת אהו"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק – שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים!?

להבנת העניין יש להביא את דברי הגמרא³, "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחוברו יחדיו)?

ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף⁴. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע⁵ אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל-כן גם השפעתו על

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך-ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך-ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך-ארץ¹?

יש שתירצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה². ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך-ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוח תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך-ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך-ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמה אין תורה אם אין תורה אין קמה", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמה לתורה, שהרי על פי פירושו הנ"ל צריך לפרש כך: מכיון שהתורה על הרוח תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמה – אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמה" שאם אין תורה אין קמה. והרי לדאבונו אי אפשר לומר שהרוב הם "בעלי תורה" שצריך להזהיר אותם שאם אין קמה אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה

(1) מדרש שמואל. (2) עיין תוספות יו"ט. (3) סנהדרין קי, ב. (4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). (5) לקוטי-תורה שלח מ, ב.

"קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה – לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם – "חכמתו" – מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת, עבודת המעשה = קבלת עול – מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

הגוף מוגבלת. לעומת זאת, אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו – בדרך של "מקיף" – היא בלתי מוגבלת.

על-דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על-פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

(ב...) מ"ש בענין הרדיו שאחד מאברכי התמימים ידבר מזמן לזמן והשאר ישמעו, הנה ידועה השתדלות נשיאינו הק' ואשר דרשו גם מאתנו שיפוצו המעיינות וסעיפיהם במרחב היותר גדול. ולכן אם יש לחשוב ע"ד הנ"ל, צריך לחפש אופן שיוכל להגיע לחוגים רחבים, ולא רק למספר מצומצם של אנשים. וכיון שאיני בקי בהחוקים עד"ז במדינה זו, איני כותב בפרטיות יותר, אבל בודאי ע"י חקירה ודרישה יוכל להוודע גם עד"ז.

(ג) מ"ש אודות השאלה שיבשלו עתה מבלי הכשר תחלה, בהתנורים החדשים שנעשו ע"י עלקטרי, ויכולים לקבוע את מדת החום והלחץ כו', אשר במילא יש לומר שעל זה לא חל הענין דאין אנו בקיאים בחליטה (דן חליטה - יעוין פ"ת ס"י"ח בסי' סט) כו'. הנה כלך מדרך זו, כי באופן כזה הרי ניתנה הבחירה לכל אחד ולכל אחת מהנשים שבידה לפסוק שאלות וכן החום והלחץ וסו"ס יפסקו בזה גם המשרתים האינם יהודים, שלפעמים מוסרים להם את הבישול וכו', וכבר ראינו כמה פרצות שהתחילו מהיתרים כמו אלו (אף שהתחלת ההיתר הי' לפעמים אויסגעהאלטען עפ"י השו"ע), ולא צריכים להראות קונצין כיון שאנו איננו אקראבאטען בצירק כו', כ"א שלוחים של הקב"ה להאיר את העולם באור תורה ומצוה, ובמילא צריך למלוח הבשר ולהדיח קודם ולאחר המליחה. ולא לשכוח שהכוונה והרמז בהוצאת הדם מהבשר ע"י המלח הרי המוסר השכל בזה הוא שצריך להוציא החיות והתוקף מהנה"ב, ורק אז תוכשר להיות בשר כבשר האדם, מלשון אדמה לעליון לאדם העליון היושב על הכסא. והאריכות בזה אך למותר.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ה ז'		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:31	19:29	20:19	20:18	19:49	19:49	13:20	13:19	10:23	10:21	09:10	09:08	08:29	08:27	05:40	05:38	באר שבע (ק)
20:35	19:22	20:23	20:22	19:56	19:55	13:19	13:18	10:21	10:19	09:07	09:06	08:25	08:23	05:35	05:33	חיפה (ק)
20:31	19:14	20:19	20:18	19:54	19:54	13:18	13:17	10:21	10:19	09:08	09:06	08:26	08:24	05:37	05:35	ירושלים (ק)
20:34	19:29	20:21	20:21	19:51	19:51	13:20	13:19	10:22	10:21	09:09	09:07	08:27	08:26	05:38	05:36	תל אביב (ק)
22:02	20:41	21:43	21:44	20:59	20:59	13:38	13:37	10:18	10:16	08:56	08:54	07:41	07:38	04:57	04:55	אוסטרליה, וינה (ק)
17:54	16:52	17:42	17:40	17:12	17:10	12:54	12:52	10:48	10:47	09:58	09:57	09:18	09:17	07:37	07:36	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:53	20:36	21:36	21:36	20:54	20:54	13:40	13:39	10:23	10:21	09:02	09:00	07:56	07:53	05:07	05:05	אוקראינה, אודסה (ק)
21:35	20:14	21:16	21:17	20:32	20:32	13:12	13:11	09:52	09:51	08:30	08:28	07:17	07:14	04:32	04:30	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
21:50	20:28	21:30	21:31	20:45	20:46	13:24	13:22	10:03	10:01	08:40	08:38	07:24	07:21	04:41	04:39	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
22:29	21:02	22:08	22:08	21:20	21:20	13:50	13:49	10:25	10:24	09:01	08:59	07:29	07:23	04:58	04:55	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
22:23	20:55	22:02	22:02	21:13	21:14	13:42	13:41	10:17	10:16	08:53	08:52	07:17	07:09	04:50	04:47	אוקראינה, קייב (ק)
19:53	18:55	19:42	19:42	19:15	19:14	13:00	12:59	10:10	10:08	09:00	08:58	08:23	08:21	05:37	05:35	איהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
22:13	20:58	21:56	21:56	21:19	21:19	14:06	14:05	10:50	10:49	09:30	09:28	08:27	08:25	05:38	05:35	איטליה, מילאנו (ק)
18:54	18:03	18:45	18:44	18:21	18:20	12:48	12:47	10:17	10:15	09:14	09:13	08:43	08:42	06:14	06:13	אקוודור, קיטו (ח)
18:35	17:35	18:23	18:21	17:54	17:52	13:27	13:26	11:19	11:18	10:27	10:27	09:49	09:48	08:01	08:01	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:12	18:08	18:59	18:57	18:26	18:24	14:19	14:18	12:16	12:16	11:28	11:27	10:46	10:45	09:12	09:11	ארגנטינה, בוליביה (ח)
21:26	20:19	21:12	21:11	20:37	20:37	13:47	13:46	10:41	10:39	09:24	09:23	08:35	08:33	05:43	05:41	ארה"ב, בולטימור (ק)
21:21	20:13	21:06	21:06	20:31	20:31	13:37	13:36	10:29	10:27	09:12	09:10	08:20	08:18	05:28	05:26	ארה"ב, ברוקלין (ק)
21:22	20:14	21:07	21:07	20:31	20:31	13:38	13:36	10:29	10:28	09:12	09:10	08:20	08:18	05:28	05:26	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
22:05	20:55	21:50	21:50	21:13	21:13	14:14	14:13	11:03	11:02	09:45	09:43	08:50	08:48	05:59	05:56	ארה"ב, דטרויט (ק)
21:07	20:08	20:55	20:55	20:27	20:27	14:00	13:59	11:05	11:03	09:52	09:51	09:12	09:11	06:24	06:22	ארה"ב, הווסטון (ק)
20:51	19:49	20:38	20:38	20:07	20:07	13:32	13:30	10:32	10:30	09:18	09:16	08:35	08:33	05:44	05:42	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:55	19:58	20:44	20:44	20:17	20:16	13:59	13:58	11:07	11:06	09:57	09:55	09:19	09:17	06:33	06:31	ארה"ב, מיאמי (ק)
21:20	20:11	21:05	21:05	20:29	20:29	13:33	13:32	10:24	10:22	09:06	09:05	08:13	08:11	05:22	05:19	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:44	20:36	21:30	21:30	20:54	20:54	14:01	14:00	10:53	10:52	09:36	09:34	08:45	08:43	05:53	05:50	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
21:21	20:12	21:06	21:06	20:30	20:30	13:32	13:31	10:22	10:21	09:04	09:03	08:10	08:08	05:18	05:16	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:46	17:53	18:36	18:34	18:11	18:09	13:06	13:05	10:45	10:43	09:47	09:46	09:15	09:14	07:01	07:01	בוליביה, לה-פס (ח)
23:14	21:44	22:52	22:53	22:02	22:02	14:27	14:26	11:00	10:59	09:36	09:34	-	-	05:30	05:27	בלגיה, אנטוורפן (ק)
23:11	21:42	22:49	22:50	22:00	22:00	14:27	14:26	11:01	11:00	09:37	09:35	-	-	05:32	05:29	בלגיה, בריסל (ק)
18:08	17:13	17:58	17:56	17:36	17:34	12:40	12:39	10:23	10:22	09:28	09:27	08:54	08:53	06:49	06:49	ברזיל, סאו פאולו (ח)
17:57	17:03	17:47	17:45	17:21	17:19	12:28	12:27	10:11	10:10	09:15	09:14	08:42	08:41	06:36	06:35	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
22:35	21:06	22:12	22:13	21:23	21:24	13:45	13:44	10:18	10:16	08:53	08:51	-	-	04:46	04:44	בריטניה, לונדון (ק)
23:05	21:27	22:38	22:39	21:41	21:42	13:55	13:54	10:23	10:21	08:56	08:54	-	-	04:43	04:40	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:51	21:15	22:26	22:28	21:35	21:35	13:52	13:51	10:22	10:21	08:56	08:54	-	-	04:47	04:44	גרמניה, ברלין (ק)
22:48	21:21	22:27	22:27	21:39	21:39	14:10	14:09	10:46	10:44	09:22	09:20	07:51	07:46	05:19	05:16	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:04	17:08	17:53	17:51	17:33	17:31	12:41	12:40	10:26	10:25	09:31	09:30	08:57	08:56	06:56	06:55	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:56	19:02	19:46	19:45	19:20	19:19	13:15	13:14	10:29	10:28	09:21	09:20	08:47	08:45	06:04	06:02	הודו, מומבאי (ח)
19:51	18:57	19:41	19:40	19:15	19:14	13:11	13:10	10:26	10:24	09:18	09:16	08:43	08:42	06:01	06:00	הודו, פנה (ח)
21:47	20:27	21:28	21:28	20:45	20:45	13:27	13:26	10:08	10:06	08:46	08:44	07:36	07:33	04:49	04:47	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת החוככים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:29	04:31	07:21	07:23	08:14	08:15	09:31	09:33	12:41	12:42	19:36	19:37	19:19	20:27
יוון, אתונה (ק)	06:03	06:06	08:55	08:57	09:43	09:45	10:59	11:01	14:04	14:06	20:51	20:52	20:34	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	05:10	05:13	07:57	08:00	09:06	09:08	10:28	10:30	13:47	13:48	21:04	21:04	20:46	22:04
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:59	06:01	08:42	08:43	09:17	09:18	10:25	10:27	13:11	13:13	19:17	19:18	19:00	19:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	08:11	08:09	09:34	09:34	09:34	10:20	11:06	11:06	13:03	13:04	16:56	16:59	16:41	17:49
נפאל, קטמנדו (ח)	05:09	05:11	07:57	07:58	08:36	08:37	09:47	09:48	12:41	12:42	19:03	19:03	18:45	19:43
סין, בייג'ין (ח)	04:46	04:48	07:38	07:40	08:29	08:31	09:46	09:48	12:54	12:55	19:47	19:47	19:27	20:36
סנגפור, סינגפור (ח)	07:01	07:02	09:31	09:32	10:02	10:03	11:05	11:06	13:37	13:39	19:13	19:14	18:56	19:47
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:18	-	-	-	08:25	08:27	09:51	13:20	13:21	21:02	21:01	20:43	22:18
פרו, לימה (ח)	06:28	06:29	08:46	08:47	09:17	09:18	10:16	10:18	12:41	12:42	17:53	17:55	17:36	18:29
צרפת, ליון (ק)	05:51	05:54	08:41	08:43	09:45	09:47	11:06	11:07	14:22	14:23	21:35	21:34	21:17	22:33
צרפת, פריז (ק)	05:48	05:50	08:28	08:32	09:48	09:50	11:11	11:13	14:33	14:35	22:00	22:00	21:40	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:47	05:48	08:19	08:21	08:51	08:52	09:55	09:56	12:30	12:31	18:11	18:12	17:54	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	05:37	05:39	08:28	08:30	09:26	09:28	10:45	10:47	13:59	14:00	21:06	21:06	20:45	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	05:06	05:09	07:56	07:58	08:59	09:01	10:20	10:21	13:36	13:37	20:48	20:48	20:29	21:45
קפריסין, לניקה (ק)	05:33	05:35	08:24	08:26	09:08	09:10	10:23	10:24	13:24	13:25	20:03	20:03	19:45	20:48
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	04:19	04:22	-	-	-	08:37	08:39	10:05	13:42	13:43	21:38	21:38	21:20	23:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:45	03:48	-	-	-	08:07	08:09	09:36	13:16	13:17	21:23	21:22	21:00	22:58
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:26	04:28	07:12	07:15	08:23	08:24	09:44	09:46	13:03	13:04	20:21	20:21	20:03	21:22
שווייץ, ציריך (ק)	05:30	05:32	08:16	08:19	09:27	09:29	10:49	10:50	14:08	14:09	21:32	21:32	21:09	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:52	05:54	08:31	08:33	09:04	09:06	10:11	10:12	12:53	12:54	18:49	18:50	18:31	19:24

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פירענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב